FRANCKESCHE STIFTUNGEN

Franckesche Stiftungen zu Halle

Pauli Manutii Epistolarum Libri XII

Manuzio, Paolo

Lipsiæ, Apud Johann. Herebord. Klosium, Anno 1707.

VD18 11417161

Epistolarum Pauli Manutii ...

Nutzungsbedingungen
Die Digitalisate des Francke-Portals sind urheberrechtlich geschützt. Sie dürfen für wissenschaftliche und private Zwecke heruntergeladen und ausgedruckt werden. Vorhandene Herkunftsbezeichnungen dürfen dabei nicht entfernt werden.
Eine kommerzielle oder institutionelle Nutzung oder Veröffentlichung dieser Inhalte ist ohne vorheriges schriftliches Einverständnis des Studienzentrums August Hermann Francke der Franckeschen Stiftungen nicht gestattet, das ggf. auf weitere Institutionen als Rechteinhaber verweist. Für die Veröffentlichung der Digitalisate können gemäß der Gebührenordnung der Franckeschen Stiftungen Entgelte erhoben werden.
Zur Erteilung einer Veröffentlichungsgenehmigung wenden Sie sich bitte an die Leiterin des Studienzentrums, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

Terms of use
All digital documents of the Francke-Portal are protected by copyright. They may be downloaded and printed only for non-commercial educational, research and private purposes. Attached provenance marks may not be removed.
Commercial or institutional use or publication of these digital documents in printed or digital form is not allowed without obtaining prior written permission by the Study Center August Hermann Francke of the Francke Foundations which can refer to other institutions as right holders. If digital documents are published, the Study Center is entitled to charge a fee in accordance with the scale of charges of the Francke Foundations.
For reproduction requests and permissions, please contact the head of the Study Center, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

urn:nbn:de:gbv:ha33-1-198567

Visual Library

EPISTOLARUM PAULI MANUTII LIBER PRIMUS.

RAINUTIO PARNESIO CARDINALI CREATO Romam.

Lib. I. Epistolarum Manutii.

EPIST. I.

Gratulatio de dignate Cardinalitia, cum adjuncta hortatione, ut officio hoc rectè fungatur.

Formula significandi, nos illum, ad quem scribimus, vel de quo scribimus, semper amasse & magni fecisse.

Qvia virtus est ipsa per se amabilis &c. (A)

Cardinalis officium quod? (B) *Laus familiæ Farnesiæ.* (C)

(A)

QVia virtus est ipsa per se amabilis, & qvia nobilitati honor & observantia debetur; amavi te jam inde à tua pueritia, studio virtutis incensum; & colui, clarissimo genere ortum, Pauli III. Pontificis nepotem. Jam tum eqvidem vidi, prædixiq; multis, qvi futurus esses: & nunc, opinionem, augurium q; de re meum exitu com-

comprobante, utriqve noſtrûm gratulor; tibi, cui tribuuntur ea, qvæ ſemper illuſtria fuerunt, nunc eò magis, qvòd à Paulo III. Pontifice tribuuntur; mihi, qvi te tua futura dignitate, fretus indole, moribus ingenio tuo, adoleſcens verè conjecerim. Cardinalis es; optabile & honorificum: ſed eſt in iſto honore pondus & labor. Cadunt in eam, qvam nunc ſuſtines, perſonam, virtutes omnes, atq; ita cadunt, ut, ſi abſint, is, qvi honor eſt, honor eſſe deſinat, vel ſit etiam ſumma deformitas. (B) Curæ autem, & cogitationes illæ ſunt præclaræ illæ, Rainuti te dignæ æternaq; cum gloria conjunctæ, pietatem præcipuè colere, excubare animo pro ſalute ac dignitate Eccleſiæ: beneficentiam ſine ſpe præmiorum exercere: nihil omninò facere, nihil cogitare, in qvo ſtatim decus non eluceat; Nam, ubi paulò videtur obſcurius, ibi ſatis conſtat turpitudinem ineſſe, qvæ profecto tibi in mentem venire, atqve ob oculos aſſiduè verſari. (C) Cùm in avi tui ſummam gloriam intueris, neceſſe eſt, & omninò datum hoc veſtro generi divinitùs videtur, vobis naſcentibus heorum numerus ut augeatur, & qvaſi maius lumen de ſublimi qvadã ſpecula, errantibus honeſtis diſciplinis viam & hoſpitium oſtendat; ergò alter alteri exemplo eſtis ad benè agendum: vobiſcum ſimul & oriuntur virtutes, & cum ætate creſcunt, donec vitæ munere perfunctos educant, ex hac rerum humanarum teterrima caligine, & in illa ſempiterna luce collocatos, cum illo bonis omnibus circumfluente cœleſtium animorum cœtu conjungãt. Aut igitur mihi nullus tui cohortandi

di relictus est locus, aut hic tantum, ut velis esse tui qvam similimus; qvodqve tuo generi, tuo nomini, tibimet ipsi, tuisq; debes institutis, id cumulate persolvendum existimes. Unum exoptandum, ut, qvi tibi istam mentem cum ista auctoritate dedit, (dedit autem omnium auctor laudandarum rerum, & creator Deus) idem velit utriusq; rei fructum esse maximè diuturnum, & æqvare tuæ vitæ spacium cum iis bonis, qvæ in te summa contulit. Profectò tales gubernatores, tam peritos, tam vigilantes Christiana religio si nunqvam non haberet, nunqvam illæ exorirentur dissidentium opinionum horribiles procellæ; qvæ jactare multis abhinc annis Petri navem cœperunt, neqve dum consistere patiuntur. Qvo qvidem mihi licet ominari de te idem planè, qvod cupio, futurum; ut optimis artibus, qvamdiu vixeris, præsidio sis & ornamento, vivas autem, qvàm diu vel temperantia duce, vel naturæ lege licet. Vale. Venetiis 1544.

ALFONSO CARAFÆ CARD. CREATO ROMAM.

EPIST. II.

Gratulatio de dignitate Cardinalitia, cum adhortatione.

Formula significandi, nos voluptatem & lætitiam ex alterius rebus secundis percepisse: Solent esse, qvæ minus expectantur, lætiora (A) *Formula adhortandi*. En habes, Alfonse, campum, in qvo tua virtus &c. excurtat. (B)

(A) SOlent esse, qvæ minus expectantur, lætiora nihil tamen ista, qva te auctum nuper accepimus, dignitate neq; magis expectatum apud eos, qvi tua studia, tuos ad virtutem præclaros impetus noverant, neq; jucundius, aut lætitiæ majoris unqvam fuit. Nemo enim dubitat, qvin eum, qvi te nunc ornat, honorem ornaturus aliqvando sis, eximia tua gloria bono publico conjuncta. Qvo te hortari res ipsa non patitur. Nam, si attendes diligenter, & considerare cum animo tuo, adhibita in consilium ratione, volueris, primùm illud, qvis te Cardinalem creavit; deinde, qvæ Cardinalis partes, qvam graves & laboriosæ, qvàm eædem honorificæ ac splendidæ sint; postremò, qvibus temporibus hæc tibi sit imposita persona, qvam alienis à virtute, qvàm turpi omnibus in locis omnium pænè scelerum labe fœdatis: profectò ipse te, nullo cujusqvam hortatu, à te ipso de tua laude admonitus, excitabis ad excellentem omnium artium honestarum cupiditatem: qvæqve his artibus adversantur, adjicies, atq; contemnes, neq; solùm eò viro, qvem in posterum præstare debes, qvalemq; te fore omnes auguramur, verùm indigna prorsus homine judicabis. Vixisti semper antea laudabiliter: fuit in puero pudor: est in adolescente probitas, est perfecta pænè ratio, & expetendarum vitandarumq; rerum scientia: desiderari videbantur, in qva te ostenderes, occasio. Delata divinitus est omnium maxima singulari consilio summi Pontificis Pauli IV. qvi cùm sit patruus parentis tui; cùm te ab ineunte ætate non mediocriter dilexerit; cùm

omnes

omnes suos incredibili qvadam complecti caritate consveverit: tamen in te honestando alia qvædam secutus est: dedit honorem non propinqvitati, aut familiæ, sed tibi ipsi, qvi familiæ nomen studes illustrare, & qvo modo principia se dant, studium comprobabit eventus. (B) En habes Alfonse campum, in qvo tua virtus, parta vigiliis, benè agendi consvetudine jam confirmata excurrat: hæc est illa, ad qvam te exercebas, qvo tuæ spectabant curæ, tuo ingenio, tuis optimis cogitationibus, ac studiis dignissima provincia. Ostende, qvæ tuæ sit non modò voluntatis, verùm etiam industriæ præstantia, & prome ex animo tuo illa præclara, qvæ, ut antiqvum gentis tuæ decus, ac domesticam præsentem virtutem referres, à pueritia collegisti. Non est mihi crede, labor ei, qvi benè sentiat, benè facere. Qvod enim positum est in nobis ipsis, non aliundè pendet, non extrinsecus assumitur; in eo qvid obstat, qvò minùs voluntatem res ipsa consequatur? Jam, ipsa virtus invitat, ipsa allicit, atqve afficit sui studiosos omni voluptate, omnibusq; præmiis: nec dubito, qvin excellens animi tui vis omnes difficultates omnia superet humana. Qvare gratulor eqvidem tibi tua causa, de isto, qvo te extulit Pauli Pontificis divina sapientia, honoris altissimo gradu: sed ne movet aliqvandò magis publica res: qvam tu traditam tibi simul cum ista dignitate, atq; commendatam, sæpè, ac nunc qvidem maximè, talium virorum ope indigentẽ, tueberis in omni vita; præsidiumqve erit in te situm adversus injustitiam impietatemq; firmissimum. Qvæ si tibi magna viden-

tur, atqve gloriosa; debes animum sic instituere ac moderari, nihil ut ad te ipsum referas, nihil ipsi tibi arroges, aut à te ipso expectes. Manasse à DEO cuncta puta, qvi perennis æternusq; bonorum omnium est fons. Nos enim, ut nos nihil sumus; aliqvid autem, atq; adeò plurimum, ut à Deo, & per Deum esse possumus. Vale. Venetiis. M. D. LVII.

STEPHANO SAULIO DECENTIANUM.

EPIST. III.

1. Gratias agit Saulio de literis ad se scriptis, eumq; rogat, ut id sæpius faciat.

2. Respondet Saulio à qvo ob singularem eloqventiam fuerit laudatus, & eas laudes se non mereri asserit. (C)

3. Persequitur etiam omnem suorum studiorum & vitæ seriem. (D)

4. Queritur de morte Card. Maffæi patroni sui. (E)

Form. Ex literis ad nos scriptis amorem alicujus erga nos æstimare: Magnum est hoc humanitatis & amoris in me tui argumentum &c. (A)

Form. Elegantiam literarum ad nos scriptarum commendare: Mihi declarandum literis existimas, at qvib. literis. (B)

Form. Deferre alicui amorem & benevolentiam. Amo mirabiliter animum atq; amorem istum tuum cui respondere officiis etsi difficile est, &c. (F)

(A) MAgnum est hoc, Sauli clarissime, humanitatis & amoris in me tui argumentum, qvod

qvod, cùm in istis locis nunc sis, ubi multam diei partem cum singulari viro, Cardinali Polo, gravissimis sanctissimisq; sermonibus traducas; non modò tamen de me cogites qvo ego uno contentus esse poteram, (B) verùm etiam idipsum mihi declarandũ literis existimes. At qvibus literis? scriptis mehercule, qvod ad verba attinet, elegantissimè; qvod ad sententias, prudentissimè: ut iis lẽgendis non magis amarem amorem tuum, qvi te ad scribendũ impulerat, qvàm eloqventiam suspicerem, qva effeceras, ut illa ipsa, qvæ scriberes, cùm ornatiora essent, amabiliora qvoq; viderentur. (C) Qvare, cùm tibi ago gratias, ut debeo, immortales, qvod ita animatus in me sis: tum verò etiam atq; etiam te rogo, in qvo me ambitio qvædam movet, ut id, qvod facis, perpetuò facias. Qvanti enim putas ad meam laudem interesse, cùm hoc percrebrescit, me à Stephano Saulio diligi? cujus est familia perillustris: qvi suæ ipse familiæ clarum lumen est; qvem præclari illi viri, ejus consvetudine & convictu magnopere delectati, coluerunt Bonamicus, Julius Camillus, Longolius. Hæc ego, Sauli, cum aliqvot abhinc annis cogitarem, semper qvidem, ut à te diligeret, optavi: ut verò etiam laudarer, optare fortasse potui; sperare, cum ipsi me nossem, certè non debui. At tum in hac parte mecum sæpè perliberaliter egisti. Scripsisti, in hac romanæ lingvæ facultate, non mihi neminem præstare; sed id, qvod ego cum legerem, erubui, neminem esse, cui non ipse antecellam. (D) Eqvidem, ut, qvod res est, aperiam, fateor à prima pueritia ita me in literis esse versa-

tum, ut unam maximè spectarem eloqventiam, unam colerem, unam admirarer, atq; hoc me studio satis mea sponte flagrantem acrius inflammabant ii, qvi tum homines vivebant. Bembus, Sadoletus, Bonamicus, qvorum nomina per orbem terrarum celebrata sermonibus & scriptis, extingvi nulla vetustate posse intelligebam. Polus hic noster, qvi nunc in omni laude, omniq; virtute tantus est, suis me scriptis capiebat, atq; afficiebat maximè. Ego tum, ut erat ætas mea, præter verborum, & nonnullarum sententiarum ornamenta nihil agnoscebam, purè & eleganter scribere, putabam esse id, qvod unum si assequerer, excellerem. Sed Rhambertus meus, qvi ex Gasparis Contareni, præstantissimi viri, consvetudine prudentiam hauserat, præclara qvædam notabat in Polo; meq; paulo ætate inferiorem, ex vulgata venalium magistrorum disciplina rudem atq; impolitum, erudiebat & conformabat exemplo. Tum qvidem, qvantum proficerem non me pœnitebat: & ex iis, qvæ jeceram fundamentis aliqvid ejusmodi, qvale ego vellem, excitari aliqvando posse videbatur. Sed in rebus humanis qvis est, cui nihil unqvam secus accidat? cum in eloqventiæ studio multus essem, nec satis valetudini parcerem, incidi in morbum: qvi cum esset per se gravis, tùm eò factus est periculosior, qvod, usu mihi librorum à medicis interdicto, magna sanè est animi mei affectio, atq; ægritudo consecuta, post biennium deniq; valetudine recuperata, cum præteriti temporis jacturam sarcire diligentia vellem, ad pristina studia redeuntem, exceperunt domesticæ contro-

controversiæ, qvas neq; sedare nimio negotio, neq; negligere sine gravi mearum fortunarum exitio licebat: His qvoq; me difficultatibus aliqvando is, qui omnia debeo, eripuit DEUS. Lucem jam qvasi diu per tenebras erraſſem, videbar adspicere: & qvanqvam, multorum annorum amisso fructu, erat sanè cur ingemiscerem, vitamq; mihi haud satis jucundam putarem; tamen, otii spe recreatus, facilè impetrabam à me ipso, ut ex animo meo superiorum molestiarum atqve incommodorum memoriam oblivione delerem. Vigebat item, ut antea, pristina illa cura: nec erat qvidqvam in meis consiliis antiqvius, qvam ut abditas atqve implicatas in mente cogitationes non modò aperire, atq; explicare verbis, verùm etiam exornare, qvasiqve pigmentis & coloribus illustrare possem. Res erat nec exigui temporis, & maximi laboris, tempus non, qvantum rei magnitudo ferret, suppetebat; cum ex vetere patris instituto in hoc imprimendorum librorum munere, & restituendæ antiqvitatis cura destinerer, laborem autem, vel si abundarem tempore, perspecta valetudinis meæ ratio recusabat. Utrumq; tamen cum voluntas vinceret, qvotidieq; aliqvot horas, occupationibus ereptas, stylo darem: ecce me nescio qvis, homo certè satis fortuna felix, præmiis commotum, & blanditiis captum, atq; irretitum Romam abduxit, ubi cum aliqvot menses non in iis, qvæ semper amaveram, literarum studiis, sed inani officiorum genere consumpsissem, & ille, qvem secutus eram, montes aureos pollicitus vix minima præstaret: Collegi ipse me,

me, neq; solum studiorum meorum, qvæ intermiseram potius, qvam dimiseram, verùm etiam rei familiaris, cui nisi consulerem, ipsa qvoqve jacere, studia necesse erat, habendam mihi rationem duxi. Qvo consilio in patriam reversus, retuli me omnino ad veteres meas tum legendi, tum scribendi exercitationes: sed tum in domestica re constituenda, tum in emendandis antiqvorum libris districtus, postea verò etiam erudienda duodecim nobilium adolescentium Academia per triennium, occupatus, qvantulam habuerim excolenda facultatem eloqventiæ, qvantumq; in tantis temporum angustiis per eam, qvam ingressus eram, latinè scribendi viam procedere potuerim, facilè, ut opinor, est existimare. Nosti tu, Sauli, cujus acies ingenii etiam ea, qvæ occultissima sunt, assequitur, primum, cujus prudentiæ sit, qvale illud est, qvod in imitatione sit optimum dijudicare; deinde cujus industriæ qvod [illegible] judicamus id re ipsa consequi. Qvod utrumqve cum sit difficillimum, id qvod, ut vides, ætate nostra optimorum scriptorum penuria declarat; cùm tamen qvi hoc in genere elaborent, plurimi sint: satis eqvidem mirari non possum, cur tu me in epistola tua summum feceris in eloqventia, dederisq; id, qvod ego si accipiam, mei sanè dissimillimus, hoc est, impudens planè sim. Nam ut cætera, qvæ dixi esse ad studium hujusce laudis necessaria, mihi non defuerint, qvæ utinam mediocria fuissent: temporis qvidem, ut paulò antè exposui, multò minus habui, qvàm res tanta postulabat. Fatum in hoc singulare meum est, ut otio nun-

nunqvam abundem. Abundem autem? utinam non semper indigerem maximè, nunc ad occupationem etiam accessit sollicitudo: (E) qvam mihi ex immaturo Cardinalis Masæi, divini hominis, interitu extortam, utinam aliqvando dies extingvat: ratio qvidem hoc nondum potuit. Ille mea studia fovebat, unus: ille mihi otii spem dederat, & fecisset. Qvis enim ad benignitatẽ propensior? ille me, ubi opus esset, auctoritate ornabat, consilio monebat, re sustentabat. Qvid plura? in illo mihi erant omnia, & cum illo mihi omnia perierunt. Qvare non tam mihi cogitandum est, ut opus universum de Romanis antiqvitatibus, qvod tu dilaudas, illo auctore institutum, possim absolvere, qvam ut partem aliqvam, jam confectam, liceat perpolire. Qvod ipsum si mihi nunc per meas occupationes liceret, hic tamen, qvi me vexat, dolor certè non concederet. At me hercule hæc ipsa, qvæ tu nunc legis, irrigavi lacrymis, cum scriberem: nec putavi fore, cum tot curis distinerer, ut possem scribere: sed magna vis amoris est, magna observantiæ erga te meæ. Ea fecit, ut hoc officium rebus omnibus anteferrem. Adventus tui jam aliqvam nobis expectationem amicorum sermo commoverat. Eam tu qvòd literis confirmes, valde lætor. Cupio enim tuam tum humanitatem, tum prudentiam, qvarum altera tibi ab omnibus amorem, altera etiam honorem conciliat, in consuetudine & sermonibus reguſtare. Me autem qvod hujus consilii præcipuum tibi ais esse causam, facilè patior mihi hoc à te, viro gravissimo, persvaderi, (F) amoq; mira-

mirabiliter animum atqve amorem istum tuum: cui respondere officiis, etsi difficiliè est: perpetuo tamen studio, & singulari qvodam observantiæ genere, ut spero, tibi satisfaciam, Vale. Venetiis 1553.

EIDEM DECENTIANO GENUAM REDEUNTI.

EPIST. IV.

Hortatur Saulium ad eloqventiam & antiqvos autores imitandos, & suum imitandi modum ostendit.

Judicium de Longolio.

Form. scribendi officium occupationibus præponere: etsi multarum rerum curis atqve oneris ita premor &c.

Antiqvi qvatenus imitandi. (A)

Form: Valedicendi. (B)

ETsi multarum rerum curis atqve oneribus ita premor, optime Sauli, ut respirare vix possim; tamen, ut literis tuis, amantissimè scriptis, aliqvid responderem, abjeci omnia & officium, qvod tibi à me debetur, habui antiqvissimum. Video te miro qvodam veteris eloqventiæ amore ac studio teneri, significant hoc studia tua, declarant scripta, sermones ubiqve non obscurè testantur. Næ tu rem pul-

pulcherrimam diligis: cujus me qvoqve forma cepit adolescentem: & de voluntate illa, vel cupiditate potius tantum abest, ut dies aliqvid detraxerit, ut cum ætate simul amor creverit. Qvare cum tibi ego tam multis in rebus concedam; patere, obsecro te, in hac me unà rivalem esse tuum, nec tibi vel tantillum omninò velle concedere. Sentimus enim idem, qvod tu, nihil esse speciosius eloqventia, nihil præstantius: qvam ut ipse nosti, amarunt ætate nostra, atq; appetiêre qvam plurimi: potiri autem, ut mihi qvidem videtur, adhuc nemo potuit. Qvis enim Latinæ orationis laudem non magnoperè diligendam dixit? qvis porrò rationem & qvasi viam, qva pervenire ad eam liceat, nobis indicavit? nam, qvi se ita exercent, ut ex veterum scriptis & membra, & integrum qvandeq; comprehensionis corpus sua in scripta transferant, non eqvidem eos reprehendo; siqvidem perfecti similitudinẽ qvandam seqvuntur; sed qvia perfectum ipsum non attingunt, in magna laude non posuerim. Obsecro te, Sauli, qvi judicio excellis, qvid tibi de Christophoro Longolio videtur? eqvidem, si qvando, qvid de scriptis illius existimem, interrogor, ita soleo respondere, exilem esse in sententiis, non luculentum in verbis; ut tamen de eo, si vitæ contigisset usura diuturnior, benè censeam sperandũ fuisse. Sed, ut nunc est, mea qvidem sententia, nullus est. Qvid enim affert exqvisitum, qvid singulare, qvid non vulgatum, non ex qvotidiana consvetudine usuq; sumptum? At scribit interdum & de rebus familiaribus, & ad familiares. Qvid tum? qvasi non vel

in

in obscuro argumento possit ingenii lumen elucere. Nam qvod in eo verborum circu tus sæpè à Cicerone totus est: si consultò fecit, qvod inde laudem speraret, judicium reqviro. Etenim, aliena qvæ sunt, ad nos translata stultè jactamus: ut neminem laudare solemus, qvia pulcher, qvod accipitur à natura; ac qvia temperatus, qvia justus, qvæ posita sunt in nobis ipsis. Sin, qvod potius existimo, inops à Latina lingva explicare animi sensa aliter non potuit; necessitatem excuso: nec tamen, qvod faciebat, diutius eum puto facturum fuisse. Qvi enim in illo otio Patavino nihil ageret aliud, qvam ut se tum eloqventiæ copiis, qvæ philosophiam ornant, tum earum artium instrumento, sine qvibus muta sit eloqventia; locupletaret; utriusq; studio facultatis consecutus esset, ut, suis qvasi opibus abundans, de alieno qvotidie parcius assumeret, cujus autem generis ea, qvæ moriens reliqvit, scripta sunt, abesse eum judicio ab ea specie, qvæ est in scribendo optima, longissimè. Qva de re cum aliqvod adhinc annis in conventu amicorum sermo esset ortus, memini dissentire à me amicum hominem, & eruditum: qvi Ciceronis in libris diu multumq; volutatus, tamen Longolium suscipit, aurea videlicet cum assiduè tractet, ærea non internoscit. Itaq; paucis post illum sermonem diebus interjectis, cum epistolam ad me misisset, in qva ita scripsit, nihil sibi tam accidisse mirandum, qvàm qvod à me audisset, cum dicerem, mihi Longoliana scripta non admodùm probari: nihil rescripsi, qvod homini qvinqvagenario insitam opinio-

pinionem non speravi me posse evellere. Et sunt omnino qvædam res, qvas ubi sensu & judicio ipsi non percipimus atq; assequimur, nulla satis oratio probabit; ut cum Anaxagora, nivem atram judicante, frustra de albedine disputares. (A) Improbas igitur, inqvies, si ab antiqvitate scribentes mutuemur? Ego vèrò, si aptè fiat, etiam summè probo. Sed hoc ipsum, Aptè, qvam difficile fit, ex eo licet cogitare, qvod Latinam lingvam continet universam: universa enim sub imitationem cadit, imitandi autem ratio, qvia & multiplex est, & admodum recondita: primum, de ea præcipere sigillatim, infinitæ doctrinæ est: deinde qvæ præcipiantur, cognoscere, & perfectè exeqvi, non mediocris ingenii. Cumq; id, qvod enitet in oratione, aut in re videatur esse, aut in verbis: ego olim rem significatam simul cum verbis significantibus sumebam, eaq; meis scriptis cum inseruissem, tum optimum illud, qvod qværitur imitando, planè arbitrabar me esse consecutum, posteà cœpit mihi meum consilium displicere: cogitavi, qvoniam id esset memoriæ magis, qvam ingenii, qvod ego efficerem præstare multos posse, qvòd autem multi possent, egregium non esse. Tum inivi rationem haud paulò difficiliorem, qvam cum pauciſſimis mihi esse communem intelligebam. Exqvisitas sententias de Cicerone excerptas, aut de Terentio. tacitus in animo versabam, eas ornabam verbis, qvàm poteram lectissimis, ut qvasi vestitu orationis mutato, cum eædem essent, aliæ tamen viderentur. Erat non dissimilis in verborum figuris com-

commentatio. Si qvas notaveram illustriores ad alias sententias ita traducebam, ut interdum eandem locutionẽ ad res prope innumerabiles ac commodans, qvasi ex una cera plures imagines, nec tamen ejusdem generis, effingerem. In hac exercitatione qvantum esset, utinam aut maturè cognovissem, aut serò cognitum avideq; arreptum vis occupationum non extorsisset. Eqvidem, si qvis me neget in scribendo qvidqvam esse, non pugnabo: sed, si qvid sum, ab hac una esse contendam. Tibi gratulor, Sauli, qvi & vis, qvod sentis esse præclarum; & qvod vis, nihil impedit, qvo minus præstare possis. Otii enim tantum habes, qvantum styli exercitatio postulat. Abundas, ut animi, sic fortunæ bonis: in qvibus ipsis (Zenonis pace dixerim) non minima, his præsertim temporibus ad virtutem vis est. Ingenio verò ita flores, ut tuam maximè consuetudinem propterea expetierint ii, qvi ipsi ingenii gloria præter cæte os excellere putabantur. Atq; utinam ea, qvæ literis mandasti de homine Christiano, aliqvando emittas, ut opinionem, ac sermones de te meos res ipsa confirmet, qvod brevi futurum facilè spero. Recipis enim te nunc in villulas tuas, hoc est, in summum otium: ubi cum nullam tibi horam à studiis vacuam abire patiaris (sic enim & à multis antea cognoveram, & postea Coccius noster confirmavit) expolitionem intra paucos menses expectamus operum tuorum. Qva de re ut interdum me Decii nostri literis certiorem fieri velis, etiam atq; etiam rogo. Pontificis Legatus, Ludovicus Beccatellius, homo antiqvæ pro-

probitatis, humanitate, ac doctrina præstans, post obitum Cardinalis Mafæi ita me complexus est, ut omnem in meis commodis atq; ornamentis curam & cogitationem fixisse videatur. Cui non tam à me gratiæ sunt habendæ, qvod agit ipse qvantum potest, ac plus etiam, qvàm potest; qvàm qvod alios etiam, magnos & principes viros ad me augendum atq; honestandum suo exemplo, atq; auctoritate, vehementer excitat. Qvi cum multi sint, tua tamen inter omnes elucet liberalitas: qvi, re vix audita, amore in me tuo, studio erga literas incitatus, tantum tua sponte ad hanc provinciam conferre velle pollicitus es, (B) qvantum ex animo meo nulla unqvam delebit oblivio. Vale, tuamq; valetudinem cum tua, tum nostra etiam, qvi à te pendemus, causa diligenter cura. Venetiis, 1553.

EIDEM GENUAM.

EPIST. V.

Qverela de triplici causa doloris, videlicet de morte fratris, de morbo uxoris, & anniversario oculorum dolore: cui brevem subjungit consolationem.

Hic tu me, *Respondet Saulio qvi autor ipsi fuerat, ut viam ad Latinam eloqventiam aliis aperiet: & negat eam sibi facultatem esse, ostenditq; ipsum Saulium hoc omnium optimè posse præstare, adducto testimonio Cardinalis Poli, de libro Saulii, qvo scripsit de homine Christiano.* (B)

NB. Requisita eorum, qui volunt libros scribere. (C)

Legulejorum barbarorum judicium de suis scriptis contemnit. (E)

Fontes sitiunt. (D)

Form. Significare nos solatium ex amici literis cepisse: Magnum mihi solatium attulit Epistola tua. (A)

(A) MAgnum mihi solatium attulit Epistola tua: jucunditatem dicere non possum, qvam tempora eripiunt, sic, ut me tristitiæ totum pænè tradiderim. Ac primùm, obiisse audio fratrem meum Bononiæ, cum valeret optimè, repentino morbo oppressum. Fratrem cum dico, me alterum jure naturæ dico: verum addo illud, obierit, si vera narrantur, frater is, qvi bonitate præstabat, valebat ingenio, excellebat industria, factus ad omnia maximè omnium videbatur. Itaqve obruor dolore: nec, puto, emergam, nisi aut illi melius esse cognovero, aut, si naturæ satisfecit, opem tulerit ipsa dies: qvæ valet ad omnia plurimùm. Animi verò morbis plus etiam interdum, qvàm ratio, medetur. Ad hanc ægritudinem accedunt domestica, meaqve propria. Uxor, cujus præcipuè studio res familiaris, ac domus tota nititur, qvæ me multis molestiis, multarumqve rerum & curarum onere levabat, qvæ meam valetudinem præsenti semper officio tuebatur, ipsa nunc jacet, periculi non expers, affectis diuturno morbo viribus. Ego vexor acerbissimè anniversariis oculo-

rum

rum doloribus: qvos sanare, cum jam pænè tentata sint omnia, humanæ artis esse non puto. Remedia sunt ab uno illo, qvi malis cunctis medetur, cœlesti medico expetenda: is mihi optimam, ut spero, valetudinem aliqvando restituet: si hoc minus, muniet me saltem ea virtute, qva res adversæ facilè perferuntur. Ita salus ex morbo nascetur, non hæc, qva corpus viget, qvam ego adhuc omni remediorum genere frustra qvæsivi, qvæ cum ipso corpore paucorum annorum spatio penitus extinguetur: sed illa multò præstantior, qva nostræ mentes, cum sese ab hac terrestri labe sejunxerint, & cum purissimo illo cœlestium animorum cœtu consociaverint, perpetuò fruentur. Interim, tot in me concurrentibus malis, ægrè impetum sustineo, planeqve qvoniam homo sum, debilitor adversis. (B) Hic tu me vocas ad scribendum, & hortaris, ut ea tradam literis, qvæ assiduo latinæ lingvæ usu & diurna tibi videor exercitatione consecutus. Vis me scilicet, optime Sauli, eam viam, qvæ ad eloqventiam ducit, aperire. Spissum opus, ac difficile, multi otii, tranqvillæ mentis, non nostræ fortunæ, cujus tibi imaginem ostendi, neqve nostrorum nervorum, qvos tu putas esse satis firmos; ego qvàm sint imbecilli, experior sæpe, ac sentio. At erunt præclari conatus, etiam si non succedat. Si ita est, hac laude nemo excluditur, potest aggredi, qvi vult: velle autem qvis non debet? siqvidem egregia cupientem aliqva vel ex hoc ipso gloria consequetur. Te si qvemqvam, Sauli doctissime, te, inqvam, ipsum decet

maximè omnium id ſuſcipere, qvod mihi imponis. Qvæ enim ſunt ad hoc munus neceſſaria, qvorum aliis alia deſunt, ea in te uno abundant omnia; ingenium, uſus diuturnus, doctrina, judicium. Qvid? opes, & fortuna numqvid huc pertinent? illæ verò, mea ſententia, vel maximè. Curſum enim ingeniorum retargat, vires debilitat, ac frangit inopia. Aut tu putas Ariſtotelem & Platonem, illa Græciæ lumina, an Ciceronem noſtrum, an Plinium tam multa potuiſſe literis mandare, niſi ſummum illis otium rerum omnium affluentia peperiſſet? domi alebant ſervos eruditos: contubernales habebant, eximiis præmiis accerſitos ex ultimis terris, rhetores, hiſtoricos, præſtantis ingenii, ſingularis doctrinæ philoſophos, cum his ſe qvotidie exercebant, commentabantur, diſputabant: horum omnium opera, qvatenus liberet, utebantur: at ego ſumptum unius pueri, minima mercede conducti, qvo inſcribendo utor, ægrè ſuſtineo. Et in his auguſtiis in hac mea tam tenui valetudine, tam adverſa fortuna, qvia rudes homines veteris eloqventiæ cupidos, meis ſcriptis non erudito, nec in rectam Latine ſcribendi viam induco, appellas me, qvaſi malum debitorem, atqve etiam accuſas, verbis tu qvidem humaniſſimis, & alieno, ut videris, nomine, re tamen ipſa graviter, &, ut ego interpretor, tuo judicio: qvod vereor imprimis, facioqve, ſicuti debeo, plurimi. Veruntamen videre te puto, qvam facultatem res deſideret. Qvid autem præſtari à me poſſit, nemo omnium, qvi vivunt, me ipſo melius intelligit. Qvare noli mihi

mihi langvorem, aut desidiam objicere, qvæ abesse procul à me, qvi ante ætatem meæ vitæ cursum inspiciet atqve examinabit, facilè cognoscet. Satis habeas, si nemo istam in te culpam conferat, qvi cum ingenio præstes, ætatem omnem in Latina lingva contriveris. Ex qvo factum est, ut eam perfectè calleas; id qvod tuorum scriptorum subtilitas & elegantia declarat: cum valetudinem non desideres: otio pænè diffluas: addo etiam illud: cum optimè tibi cum fortuna conveniat, qvæ tibi de suis bonis tantum elargita est, ut erogare qvantamvis pecuniam in homines doctos: eorumq; studia nullo tuo incommodo possis: hæc cum in te sint omnia, eaqve ut ego arbitror summa, non minima qvidem certè: abstines tamen ab hoc munere, & hortaris alios, nulla tibi re præterqvam voluntate & studio conferendos. (D) Qvis non miretur sitire fontes? sitiunt enim certè, cum tu petis à me tanqvam ex arido solo, qvod in teipso uberrimum esse constat; & cum ad nostram potius inopiam confugere, qvam tuis copiis uti vis. Hoc loco mihi venit in mentem, tuam qvoq; causam, non modò meam, meditanti, qvod tu fortasse respondeas. Distingves illa superiora: negabis in te uno esse omnia, qvæ dixi esse de latina lingva scribentibus necessaria, de fortuna concedes; patet enim; etiam opinor, de valetudine, de otio: ingenii laudem & doctrinæ, qvæ tua modestia est, abs te rejicies, fortasse etiam, qvæ tui est in me animi propensio, qvæ humanitas, ad me transferes. Nolim eqvidem tecum, Sauli, ne in tua qvidem laude contende-

re : verum, qvod tu mihi de te ipso non credes, credent alii, verumque fatebuntur, adducti in hanc sententiam, ac planè confirmati, non tam auctoritate mea, qvam tamen, in his præsertim elegantioribus literis, in qvibus jam tot annos versor, non esse nullam intelligo, qvàm tuo ipsius testimonio, qvod habet ponderis apud bonos ac sapientes viros in omni re plurimum. Te, inqvam, ipso teste locuplete, cui fides habenda videatur, probabo tuam virtutem. Oblitusne es, aut oblitum me putas illius temporis, cum tu librum tuum de homine Christiano mihi ostendisti? bone DEUS, qvàm in illo multa præclara, cujus industriæ, cujus prudentiæ, qvam à te graviter, qvàm copiosè, qvàm splendidè tractata. Neqve verò ego unus illum librum, vidêre alii, vidit, qvi vir, & qvantus? Reginaldus Polus Cardinalis, qvi potest esse instar omnium, qvem tu profectò judicem in re tua nunqvam recusabis. Hunc ego audivi, audivêre multi, de tuo interdum libro loqventem: Ornabat laudibus, (& est homo, ut scis, natura simplex, rectus; cujus ab intimo sensu nunqvam ne minimum qvidem aut vultus, aut oratio discrepet) qvid plura? conferendum cum antiqvitate judicabat, Qvamobrem redeo illuc & concludo paucis, Magni facis eloqventiam, cupis eam cognosci, cupis amari & coli. Egregia cupiditas, & nobili sanè viro digna: verum, ut tibi satisfacias & invenias exitum studii tui, elige de duobus utrũ vis. Aut ipse qvi potes, ostende nobis Latinæ lingvæ pulchritudinem ac præstantiam: doce

nos

nos, doce posteros, qvæ sit ejus adipiscendæ & perfruendæ ratio ineunda: aut si qvos existimas hoc præstare posse, excita eos liberalitate, fove tuis copiis: noli pati, animum eorum hac & illa cura distrahi: sit intentus, & fixus hoc uno in studio; neq; adducat eum ab opere pulcherrimo, ac nobilissimo, humillimæ interdum rei, turpis & sordida procuratio. Ita conseqveris facilè, qvod vis: optimisq; studiis & posteritati magna tua cum laude consules, Illa, qvæ scribis de legulejis qvibusdam in meum librum de Romanis legibus, detrahendi studio incurrentibus, legi nullo cum stomacho nec sum miratus, à barbaris hominibus sordido qvodam literarum genere assvetis, elegantioris doctrinæ scientiam & qvasi lautitiam qvandam studiorum contemni. Non placet istis meus liber: magnis videlicet viris, qvorum famæ ædium illarum, in qvibus ipsi habitant, limia nondum est egressa. At placet Vincentio Portulacæ, cujus est in urbe Brixia insignis auctoritas, illustre per Italiam nomen; placet Antonio Augustino, Marco Antonio Nattæ, Lælio Taurello, Vido Pancirolo, juris utriusq; scientia claris, qvorum nomina, scriptis egregiis testata virtus, atq; expressa cum æternitate conjunget. Hos ego meorum laborum & vigiliarum laudatores cum audio, viros graves, certos, omniumqve nobilissimos; (E) vesculas raucæ plebeculæ contemno, qvidqve leves, & obscuri homines de me sentiant, aut loqvantur, non esse mihi valde laborandum existimo, te qvoq; sperabam in meis præsidiis esse, & si qvi urgerent gravius, obsi-

stere, impetumqve invidiæ, & malevolentiæ tua, auctoritate, ac testimonio frangi. Qvod si facis, fructum fero meæ singularis in te observantiæ, & habeo tibi, qvam debeo, gratiam: sin minus, hoc tamen nomine tibi debeo, qvod meos obtrectatores flocci facis usq; eò ut indignos, qvibus respondeatur, existimes. Vale. Venetiis, 1558.

VIDO FABRO PATAVIUM.

EPIST. VI.

Querela morte Bunelli.

Formul. Exordiendi à dubitatione. Nescio utrum fortunæ succenseamus. (A)

Bunelli laus. (B)

Form. Tenuitatem suam fateri: Reliqva erant, in epistola tua. (C)

(A) NEscio, utrum fortunæ succenseam, cujus culpa factum sit, ut ego tuas literas duobus ferè mensibus post eum diem, qvo tu scripseras, acceperim: an eidem gratias habeam, qvod mihi, arculam qvandam scriptorum meorum evolventi, planeqve aliud agenti, de improviso illas obtulerit. Gratias habebo potius; qvòd eodem tempore simul cum injuria beneficium accepi, & injuriæ beneficium præferri, æqvum est. Sed qvoniam vereor, ne tarditatem in scribendo meam

am duriùs acceperis, hunc tu mihi scrupulum vide, si ex animo evelleres, faceres humane, nec tamen iniqve: cum hoc ipsum, qvod commissum à me est, primum ex aliena culpa pendeat, deinde nunc qvidem etiam corrigatur. Venio ad tuas literas, qvibus mihi gratius nihil potuit accidere: dicerem jucundius, nisi clausula illa de Bunello meo planè omnem jucunditatem eriperet. Nam sic fac existimes, ex illius viri interitu tantum me cepisse dolorem, qvantum fortasse dies exhaurire nulla poterit. Vixerat mecum Venetiis per qvadriennium: cùm ego in illo probitatem morum, virtutemqve diligerem: ille in me propensionem, credo, qvandam ad literas non improbaret. Intercessêre etiam inter nos officia qvædam, sed à me levia, nec satis digna, qvæ memoria tenerentur: qvæ tamen ille, ut erat gratus, non meminisse solùm, sed prædicare etiam solebat. Ego ab illo maximum habebam beneficium, qvòd me, cum Philelphis & Campanis nescio qvibus (ut aliis parcam) miserè errantem, in hanc rectè scribendi viam primus induxerat. Videbatur qvibusdam natura severior; seperat lenissimus erga sui similes, hoc est, erga bonos viros: ubi vitium nosset, censor acerrimus. Distingvere homines non fortuna, sed moribus solebat. Loqvi ad voluntatem neqve ipse poterat, neqve ferre qvi ad istam artem eruditus esset: totus erat apertus & simplex, Satis scio fuisse, qvi illum depravatæ religionis nomine in crimen vocaverint. Qvorum vitam si cum Bunelli vita comparares, Socratem diceres iniqvo-

rum conſpiratione circumventum. Coluit omnes virtutes & philoſopho dignas & homine Chriſtiano, ſed continentiam prætercæteras. Hac verò ille triumphavit maximè & triumphavit adoleſcens, cum cæteros voluptas capit. Quo mirandum eſt minus, ſi tantus poſtea vir ex tanto adoleſcente factus eſt. Nam extremam vitæ partem, quam, ut in fabula actum, decet eſſe perfectiſſimam, heroicam audio, fuiſſe, & planè divinam. Quare incumbamus, ô Vide, & hanc operam Bunello noſtro navemus, ut illius nomen, immortalitate digniſſimum, (B) extingvi mortali cum corpore non ſinamus. Quod equidem enitar; & hominis mihi amiciſſimi, ſummi viri, memoriam (ſi modo is ego ſum, qui tantum præſtare poſſim) profectò ab interitu vindicabo. Video te in tuis literis idem velle: nec dubio, quin poſſis. Nam & Bunellum amas mortuum: & vales plurimum ingenio; quod etiam pietas excitabit, cujus officii ſocietas eo gratior utriq; noſtrûm eſſe debet; quod cùm apud alios laudabilis maximè erit, illuſtri exemplo gratiæ referendæ; tum ad animos noſtros amore conjungendos, æternaque neceſſitudine conglutinandos, plus valere nihil poteſt. (C) Reliqua erant in epiſtola tua magnifica quædam, & eleganter ſcripta de laudibus parentis mei; quæ veriſſima, fateor; quædam etiam de me ipſo, quæ non agnoſco. Nam, etſi tibi, nobiliſſimo adoleſcenti, multis non ſolùm fortunæ, ſed etiam naturæ, doctrinæque bonis ornato, & quod caput eſt, virtutis amanti, placere maximè velim: tamen, quia nemo adhuc à me

hoc

hoc impetravit, ut ea mihi adsciscerem, qvæ mea non essent, patere, obsecro te, de me ipso mihi potius me credere, qvam tibi. Qvod si, cupidum esse laudis, laudem esse vis: isto me licet nomine non contemnas: qvod ea, qvæ habent ii, qvi laudabiles dicuntur, ego eadem ut haberem, semper laboravi. Sed scis, velle, & perficere, non idem esse. Alterum contingit multis, alterum duntaxat iis, qvos dii diligere putantur. Qvorum ego te in numero, optime Vide, præstanti natura præditum, Bunelli præceptis informatum, confido facile futurum. Vale. Venetiis.

MARCELLO CERVINO CARD. ROMAN.

EPIST. VII.

Excusat se de raritate literarum.

Cardinal. Cervini & Farnesii in se studia sua propensum animum laudat. (A) *Qvod videlicet viros doctos & inter hos Hieronymum Ferrarium foveant, & libros Græcos Bibliothecæ Palatinæ typis subjicere cogitent.* (A)

POstea qvàm Roma discessi, etsi tum mea vetus in te observantia, tum tua in me, perpetua benevolentia postulare videbatur, ut ad te qvàm sæpissimè scriberem; tamen id non feci; propterea, qvòd omne otium, atq; omnem etiam mentis tranqvil-

qvillitatem molestæ imprimis ademerunt ocupationes: qvarum me, cum primum huc reverti, tantus æstus absorbuit, ut longo intervallo vix emerserim. Nam primùm domesticas res ita malè affectas offendi, ut eas servare, multi temporis, non exigui laboris, etiam alicujus artis esset. Deinde cum illa, qvam scis in meis epistolis nutu tantum appellari, inimica natio virtutis ac diligentiæ, qvæ etiam patri meo, viro optimo, (& adde si qvid vis) negotium exhibuit, ad me vexandum, atq; opprimendum conspirasset: durius habui negotium, ut meas fortunas in tuto collocarem. Sed me, qvi antea præsto mihi semper affuit laboranti, idem in hoc potissimùm discrimine egentem opis & consilii, nec mediocriter de toto rerum mearum statu sollicitum, respexit ac liberavit DEUS. Itaq; omni planè molestia perfunctus esse mihi videor. Qvid qværis? aliqva etiam officii specie ab iisdem observamur: ac se satis aptè simulationis, ut opinor, artificio tuentur. Accipere tamen qvod datur, qvocunq; animo detur, insciticæ non est: nec hodierni mores, & ratio temporum secus postulat. Cætera sunt in meis rebus non planè cujusmodi nos optabamus, sed cujusmodi tamen multi non sperarunt: qvibus hæc, qvæ nunc agimus, amplissima videntur esse, cum nos præiis, qvæ, nisi qvis casus nostris consiliis occurrerit, agere aliqvando cogitamus, tenuissima judicemus. Qvam qvidem ad rem qvod tu omnia, qvæ in te sunt, liberalissimè polliceris; qvodq; Alexandrum etiam Farnesium: præstantem (A) omni virtute Cardinalem, in eandem

dem rationē propensum esse affirmas: eqvidem de te sic existimo: & multas esse res, in qvibus juvari à te pro tua summa tùm dignitate, tùm etiam fortuna possim: & in iis rebus nunqvam omnino mihi tuam esse humanitatem defuturam: Farnesium autem, divinum adolescentem, natum ad liberalitatem, & ad gloriam, non miror eo esse erga virtutem animo, qvo qvia semper fuit avus ejus, idcirco ad eum gradum, qvi est in terris summus, & augustissimus, diis hominibusq; volentibus, ascendit. Ac sane ille cum domestico exemplo, tùm multò etiam magis, egregia ipsius natura ad immortalitatis laudem excitatus, sæpè alias, qvanti bonas artes faceret, ostendit, sed proximè vel in primis, cum Hieronymum Ferrarium, juvenem, rarissimæ virtutis, sanè qvàm pro ejus meritis ornavit, atq; auxit. In qvo, cum apud unum posuisse beneficium videatur, à multis tamen gratiam inivit. Nam, cum vos, tales viri, patrocinium literarum suscipitis: qvicunq; bonis artibus delectantur, animo recreati, veniunt in spem aliqvando fore, ut, post diuturnos labores, & molestiarum qvasi tempestates, in qvietis & otii portum, vobis aspirantibus, deferantur. Qvos si in cursu studiorum instituto vestra benignitatis aura deficiat, hærebunt, neqve jam poterunt, qvò intendebant, sine ope auxilioq; vestro pervenire. Verùm hujusmodi dubitationem vestra jam consvetudo sustulit: magna enim optimæ voluntatis documenta sæpissimè dedistis, majora etiam dare cogitatis; cum qvidem, ut Antonius Bladus ad me detulit, pulcherrimam rem,

& vo-

& vobis dignissimam aggressi; omnes libros Græcè scriptos, qvi nunc in bibliotheca Palatina conditi asservantur, prælo subjicere cogitetis; ut multiplicatis exemplaribus per orbem terrarum, in usum omnium gentium, omniumq; seculorum, divulgentur. Cui se muneri Bladus à te esse præpositum ajebat: (D) itaq; venisse ad nos, ut & eos typos, qvibus atramento illitis charta imprimitur, conflandos curaret, &, si qva præterea sunt ad opus necessaria, maturaret. Sanè sum lætatus plurimum; hominemq; tua sponte diligentissimum, tamen cohortari non desino, ut in ea re, qvæ ad commodum studiorum, maximè verò ad tuam, ut ego sentio, gloriam spectat, operæ ne parcat: eiqve dixi, ut ad omnia me & fratribus uteretur. Neqve minus prolixè, qvæ verbis pollicitus sum, ubi ille petierit, re præstabo. Nam & hominem diligo, & verò tua voluntas maximi est apud me ponderis. In Romulo qvidem tuo, qvem initio tum complexus ut fratrem tuum, deinde amare cœpi, ut te fratre dignum, nihil prætermittò, qvod aut in officio cohortandi, aut etiam in studio juvandi positum sit. Sed ille, cui notissimæ sunt occupationes meæ, pudore, credo, facit, ut rarius ad me scribat: cum mihi, vel in maximis negotiis, ei vacare, non modò non molestum, sed etiam gratissimum sit. Qvod tu, si videbitur, ad illum scribes, simulqve literis admonebis, ut qvo consilio Patavium est profectus, id studio & diligentia conseqvatur. Neq; tamen hoc dico, qvod eum adhuc qvidem lapsum esse putem; de qvo etiam ea, qvæ

volu-

volumus, & videmus, & audiamus: sed qvod in firmitatem ejus ætatis cum recordor, interdum vereor, ut possit consistere., Vale. Venetiis. 1539.

BERNHARDINO MAFÆIO EPISCOPO CREATO Romam.

EPIST. VIII.

Gratulatio de Episcopatu ad Mafæjum: ubi agit de Episcopatûs munere, & illi Mafæjum aptum ostendit cum ob doctrinam, tum ob eloqventiam.

UBi te audivi Episcopum esse creatum, lætatus sum non tam ob ipsam rem, qvæ sanè est perhonorifica, propterea, qvod Episcopatus & Sacerdotium est, & maximum Sacerdotium: qvàm qvia, de te ipso cogitans, intelligebam te eum esse, cui ad ipsam honestandam dignitatem summa facultas in optima voluntate non deesset. Tibi erunt, qvæ multis solent esse laboriosa, virtus & vigilantiæ, ex tua vetere consvetudine facillima. Non enim honorem qvasi legem bonitatis, ad qvam te fingeres, accepisti; sed ad honorem bonus accessisti: multis antea, magnisqve rebus Paulo III. probatus: cui Pontifici? omnium sapientissimo & optimo: qvi & ipso DEO probatus est, & non probat nisi sui similes. Gratulor igitur tibi, non ut gratulanturi, qvi

qvi ferè, qvibus fructibus auctus sis, unum cogitant cætera magnopere non spectant: sed ut ii, qvibus dignitas & religio prima sunt: qvæ tu coles maximè, & eris in Christi militia antesignanus. Gravem sanè personam Episcopi sustinetis. Vestrum est, errantes animos in viam reducere. Et reducitis vos qvidem præceptis divinæ doctrinæ tradendis: sed magna vis est in exemplo, cùm ea, qvæ traditis ipsi vita & moribus exprimitis. Qvod tu præstabis utrumqve omnium maximè: qvi & habes non doctrinam modò, verum etiam eloqventiam. Qvarum altera imperitos erudias, altera languentes excites: & vivis, ut homo, satis extra culpam. Qvod memini me multis adhinc annis in tua prima adolescentia miratum; cum ea in te laudarem, qvæ tamen imitari vix poteram. Qvod fecisti adolescens, cùm tua te singularis, optimaqve natura ad decus invitaret, & qvasi manu prehensum duceret: nunc ætate confirmata, cum ad voluntatem accesserit ratio, dubitem, qvin idem multò fis alacrius constantiusq; facturus? dubitet, qvi te ignorat: mihi cui tua studia, tui sensus ex nostrâ familiaritate notissimi sunt, dubitare non licet. Qvare, ut ad prima redeam, non eo solùm nomine tibi gratulor. qvod Episcopus es, in summa dignitate constitutus: qvod tibi scis esse commune cum multis; sed qvod is es, qvi cum ista dignitate virtutẽ æqvare possis. Qvod qvia vides qvam non multi potuerint, eò magis tu, qvi potes, hoc ipsum, qvod potes, acceptum DEO referre debes, tantumq; munus in te collatum, illud qvidem plurimi facere: Sed qvoniam est proprii

prii erga te amoris argumentum, muneris causam multo, qvam ipsum munus, pluris æstimare. Vale. Venetiis. Kal. Maji. 1542.

GABRIELI CATIANO, BRIXIAM.

EPIST. IX.

Hortatur Catianum ægrotantem, ut valetudinem suam diligenter curet, & potius opus Juridicum, qvod parat, deponat, qvàm valetudini minus serviat.

Formul. dubitand, an majorem lætitiam an dolorem ex amici literis ceperimus. Venio igitur ad priorem, in qva cætera jucundissima. Illud permolestum, qvod te minùs commodè significas valere, &c. (A)

EPistolas à te habeo duas: utramqve scriptam elegantissimè, sed illam plenioremqvam XI. Kal. Septemb. dederas: nam hæc recentior, cui Nonarum Oct. dies erat adscripta, argumentum habuit ferè nullum. (A) Venio igitur ad priorem, in qva cætera jucundissima. Illud permolestum, qvod te minùs commodè significas valere: scribis enim, valdè te ob adversam valetudinem vereri, ne non illud, qvod instituisti, absolvere ac perpoliri tibi liceat. Mi Catiane, excita prudentiam tuam; & occurre morbi principiis; ne ille gravior deinde factus, & te, & amicos tuos, qvi, te ægrotante, valere non possum diutius vexet. Hoc loco mihi veniunt in mentem, qvæ tu me olim, minus rectè cum haberem,

berem, prudentissimè, & amantissimè monuisti. Illa, illa ipse tibi nunc in memoriam redige; & qvæ tuæ tunc partes erant, eas nunc fac esse meas. Tu mihi non ex Hippocrate, aut Galeno, sed ex veterum philosophorum libris ea remedia, qvibus ad salutem meam præstantius esse nihil potuit, attulisti: ego nunc idem in te facio, tuamq; tibi medicinam restituo. Vis, qvæ meum morbum te medente sanarunt, ea tuo ipse in morbo prætermittere? non vis, opinor. Non enim id te dignum est: qvia ea sæpe legisti, unde homines aliis cavere cum discant, sibi eos non cavere turpe est. Qvare adhibe eam, qvam ad omnes res soles, ad te curandum diligentiam: &, qvod oneris suscepisse te scribis, id si gravius videtur, qvam ut perferre possis, depone prius, qvàm opprimare. Magnum est qvod moliris, & magni non solùm ingenii, qvo tu non eges, sed etiam otii: qvo nisi abundas, qvo modo te speres ea, qvæ in jure civili dispersa sunt, qvæ scis esse minimè pauca, primùm posse cogere, deinde coacta ita disponere, ut ex certis generibus totum jus civile cognoscatur? atq; ego tamen sic existimo: si qvis est, qvi hoc præstare possit, aut eum te esse, aut omninò neminem: sed, qvoniam res, & fortunæ tuæ, qvemadmodum tu qvidem affirmas, ita fuerunt, ut in forum tibi necessariò sit eundum; qvæ ratio, si modò & tibi, & populo placere velis, multi temporis exercitationem desiderat: hæc autem, qvæ à te est juris civilis instituta digestio, ejusmodi est, ut nihil operosius existimetur: vereor, nè duarum rerum difficillimarum tractatione distractus, utramqve dum

dum vis, neutram assequare. Quamobrem, quid suscipias, tui consilii est: ego monendi partes, quæ sunt prudentiæ, non assumo: neq; enim plus ulla in re me existimo videre, quàm tu vides: id, quod est benevolentiæ meæ, faciam, ut magnopere te non solùm horter, verum etiam rogem, valetudini tuæ minus, quàm gloriæ, ne servias: quæ quidem nobis, qui te summè diligimus, tantæ curæ est, ut plurimas nostræ salutis partes in tua salute positas existimemus. De Alciati libro, valde de amo: sed, eum, hoc quidem tempore, cur mittas, non est. Sunt quædam quæ magis urgent. Quæ scis à nobis anno proximo superiore instituta, jam pænè absolvimus. Domestica fere sunt, ut volumus, fratres valent optimè, ego sicut soleo, hoc est, etsi non optimè, sic tamen, ut studiis nostris frui liceat. Quod si perpetuò detur, equidem hac mea tenuitate contentus ero; illam firmitatem, illa athletarum latera non appeto: neq; mihi unquam de natura queri veniet in mentem, quæ me corpusculo finxerit imbecillo: gratias agam potius, quod affecerit, ut omnibus pænè horis adversæ valetudinis metu, spectanda mihi ratio sit, & continentiam quæ virtus est, aut certè ad virtutem ducit, cogar, amplecti. Amamur à multis: si modo ex vultu & verbis amor intelligitur: colimur etiam à nonnullis, qui, falsa de nobis opinione adducti, nostram consvetudinem, quasi docti hominis, videntur expetere. Quibus ego si me patefecero, facilè hunc errorem eripiam, &, puto, faciam: ne totos dies salutatoribus tribuam. Vale, Venetiis. 1543.

FRANCISCO LUISINO PATAVIUM.

EPIST. X.

Hortatur Fr. Luisinum, ut in excolendo Eloquentiæ studio pergat, & se duobus aliis tertium adjungat.

Form. Excusandi raritatem in scribendo: Si nescis, qvantum ego amori nostro tribuam, cognosce ex hoc, *&c.*

Form. Adulationis speciem à se removere: Non sum natura blandus. (A)

Form. Asseverandi: Sed mihi hoc velim credas *&c.* (B)

SI nescis, Luisine, qvantum ego amori nostro tribuam; cognosce ex hoc, qvod ad superioribus mensibus licere mihi per eum putavi ad tuas literas, humanissimè scriptas, nihil respondere; & nunc eodem fretus, etiam malè respondeo. Non est hoc, inqvis, officium colere. Qvasi jam probaveris, qvia non coluerim, ideo me turpem esse. Non placet ita duris legibus amicitiam astringi, ut nunqvam relaxentur. Summam diligentiam maximis in rebus si ab amico reqviris, jure facis: sed si etiam in minimis, non æqvus es. Est enim profectò qvædam suavitas in negligentia: qvam qvi ex amicitia tollit. Horridior est, qvam ut urbani mores ferre possint. Qvare, si amabilis esse vis, (qvanqvam qvis te uno amabilior est?) veruntamen,

men, si id tibi propositum est, ut omnibus in rebus æqve amabilis, æqve jucundus sis: permitte mihi, ut liceat aliqvando tecum esse negligenti. Nam, qvod at tuas literas attinet, ita judico, scriptas esse non solùm eleganter, in qvo tamen non minima laus est, sed etiam sapienter: qvod qvia solet ab ætate tua longius abesse, non solum laude, sed etiam admiratione dignum est. Vitium hoc in plerisq; adolescentibus, atq; etiam in robustioribus qvibusdam fama celebratis animadverto, ut inania colligant, & eloqventiam non ut veteres illi, in sententiis & verbis à commune consvetudine alienis, sed in qvibusdam vulgaribus, ac penè puerilibus ineptis constituant. Qvocirca non ego te, Luisine, hortabor, ut ex ista imperitè scribentum turba te eximas: sed gratulabor potius, qvod ita effeciſti, ut hortationi locum non reliqveris. Hoc, cum adolescens adhuc, & pænè imberbis, nondum ea prudentia, qvæ extrinsecus assumitur, propter ætatem copiosè instructus, naturali qvadam ingenii facultate, & assidua Ciceronis lectione sis consecutus: cum illa accesserint Aristotelica, in qvibus nunc totus es, usumq; rerum, qvi in adolescentem non cadit, percallueris, qvalem te virum futurum putemus? (A) non sum natura blandus: neq; soleo cujusqvam auribus inservire; potius offendit qvosdam libertas mea. Itaq;, qvod dicturus sum, gratiæ caussa dictum ne putato. Si qvando accidit, ut interroger de iis, qvi antiqvam illam perfectè scribendi laudem posse nobis videantur jam pænè amissam restituere, soleo te duobus præstantissimi

adolescentibus, meis familiarissimis, Calino, & Amaltheo, tertium inserere. Calinum puto, non nosti, qvi clarissimum juvenem Aloysium Cornelium singularis viri, Johannis Cornelii filium in Cyprum insulam secutus tertium jam annum abest. (B) Sed mihi hoc velim credas affirmanti, ea bona, qvæ magister tuus Aristoteles laudabilia esse dicit, omnia ferè in illo adolescente aut esse jam, aut brevi, ut ego auguror, futura. De Amaltheo autem qvid sentiam, non exspectas opinor, ut significem, neq; ut ego tibi eum qvasi latentem indicem, qvem in illustri qvadam specula virtus constituit. Qvare conjunge te cum his, & eloqventiam tres optimi adolescentes, ætate ferè pares, concordi studio, sicuti pulcherrimam virginem, diligite. Qvod si me etiam socium recipitis, & rivalem in hoc amore fertis: erit præclara consensio: & Latinæ lingvæ formam qvam superioribus temporibus turpi barbarie vitiatam, nunc agnoscere vix possumus, posthac, ut opinio mea fert, intactam, illibatamq; tuebimur. Vale. Venetiis. 1547.

PAULO CONTARENO VENETIAS.

EPIST. XI.

Hortatur Contarenum, à qvo locorum intervallo disjunctus erat, ut crebras ad se literas scribat, & in studio eloqventiæ qvotidiè sese exerceat, cum eaq; philosophiam conjungat.

Per

Per literas præstamus, ut unâ esse videamur, licet locorum intervallo simus disjuncti. (A)

Ad eloqventiam sine stylo & assidua exercitatione provenire non licet. (B)

Form. Objectionis & Responsionis ad illam. Grave, inqvies, onus imponis. (C)

Et mox: Neqve ego is sum. (E)

NB. Copiam vilitas, & vilitatem sequitur contemptus. (D)

NB. Eloqventiæ non est sejungenda à Philosophia. (F)

Rectè qui non intelligit, is ut rectè judicet, sperare non licet.

NB. Ut inanem multorum loqvacitatem odoris: sic elingvem qvorundam Sapientiam non amabis.

CUm Venetiis proximè discessi, ut in hanc solitudinem ex ista freqventia me conferrem; magna sanè lætitia perfruebar: & qvod ad ea, qvæ homini carissima sunt in vita, uxorem, ac liberos meos redibam; & qvod mihi, otium ad studia, amœnitatem ad valetudinem qværenti, hunc esse præter cæteros locum expetendum atq; adamandum intelligebam. Sed, ut in rebus humanis nihil est simplex in summa voluptate molestiæ tamen hoc erat, qvod ita fortuna tulisset, ut, qvo tempore tibi per anniversarias Patavini gymnasii ferias Venetiis esse & commorari licet, tum ego à te disjungerer, magnamqve manendi cupiditatem maxima discedenden-

dendi necessitas vinceret. Nec verò mihi dubium est, qvin cum meo sensu tuus qvoq; sensus congruat, &, qvæ me cura torqvet, eadem te pungat. Vinci enim in officio atq; amore qvàm sit turpe, si te non mea vox aliqvando docuisset, ipsi te libri, unde hauris illa præclara, qvibus ad laudem informamur, penitus erudirent. (A) Qvod si, ut unà simus, & tu, ut opinor, sperabas, & ego certè cupiebam, per intervalla locorum non licet: at, qvod proximum est, ut unà esse videamur, non video, cur præstare literis & conseqvi non liceat. Nam si propterea simul esse jucundum est, qvia mutuo sermone fruimur: in literis non ego qvidem tuam vocem audio, neq; tu meam: sed, qvæ voci subest res, eam nihilominus, qvàm unà cum sumus, percipimus, hoc etiam majore cum fructu, qvod aliqvantò scribimus accuratius, qvàm loqvimur, qvare velim ad scribendum te des: &, cum me tuæ consuetudinis usura, ob ingenii tui suavitatem, & sermonis elegantiam, mirificè capiat; hæc qvæ in te amo, qvæ nunc abesse doleo, fac, si me diligis, ne omninò desiderem. Debes hoc mea causa non nolle, tua verò maximè cupere. Nam, cum te aliqvot abhinc annis in rectam illam antiqvæ eloqventiæ viam dederis, patris tui, viri optimi ac sapientissimi, vocibus consiliisqve commotus, Patrui verò clarissimi, ac præstantissimi civis, exemplo incitatus; turpe tibi est, in mediocri laude consistere; (B) & ad summam pervenire fine stylo, assiduaq; exercitatione, non licet. Qvid enim ille noster, cujus tu libros nunqvam de manibus deponis, qvid ajebat? timere se,

se, nisi freqventer declamaret, ne, qvod adeptus erat in arte oratoria facultatis, exaresceret. Attende, mi Paule, & tuam causam, à qva mea disjuncta non est, si placet, mecum considera. Ille sibi, homo Romanus, Latinæ orationis inopiam metuebat; cum tamen omnibus in hoc genere divitiis abundaret: nos, qvibus Latina lingva peregrina est: qvi in optima scribendi aut dicendi ratione rudes, & infantes pænè sumus, de summa eloqventia sine summo studio cogitabimus? & unam omnium difficillimam rem, eandemq; omnium glorioßissimam, ludibundi consequemur? Vides me ipsum, qvi qvid sim, ego qvidem non statuo: sed sunt, qvibus non esse nihil videar, nullum pænè diem intermittere, qvin aliqvid Latinè scribam? cum tamen, ex qvo lapidem hunc volvo, annus jam vigesimus abierit. Est adolescens in vestra nobilitate, tibi non ignotus, mihi admodùm familiaris: qvem excellenti præditum ingenio, gloriæ cupiditate flagrantem, nisi à Romanæ eloqventiæ laude ad hujus maternæ lingvæ studium falsa qvædam opinio traduxisset, erat cur de illo sperarem ea, qvæ summa sunt. Tantam enim operam in scribendo ponit, qvantum tu vide licet in legendo. Sed neq; illi in summa industria judicii satis est, qvi te Latinæ lingvæ dignitate non optimè sentire videatur: neq; tibi rectißimè judicanti, ad id ipsum qvod probas obtinendum suppetit industria. Qvare vellem, ut & tu illum in diligentia, & ille te imitaretur in sententia. Qvod utrumq; si contingeret: næ ego vestræ utriusq; laudi præclarè consultum putarem. Sed ille te suo consilio

filio viderit. Idcirco enim se non existimat errare, qvia, qvos seqvatur, auctores habet eos viros, qvi, qvod optimum esse dicunt, in eo facilè omnibus hominibus antecellunt. Te verò, qvi mecum in iisdem ædibus per triennium ferè vixisti; qvi, qvicqvid es, de meorum consiliorum præceptorumqve fonte fluxisti; cujus à laude mea laus qvodam modo pendet; te, inqvam, mi Paule, qvantum in me erit, errare non patiar, teqve, coactus amore & officiis tuis, hortari nunqvam desinam, ut in veram ac sinceram eloqventiæ formam, cujus ego tibi excellentem pulchritudinem, duorum veterum oratorum exemplo, sæpè demonstravi, tuæ mentis oculos acriter intendas, eamq; tibi à me veris, ut arbitror, lineis designatam, ut aliqvando tuis scriptis, qvasi coloribus, coneris exprimere. (C) Grave, inqvies onus imponis, & difficilem mihi laborem mandas. Fateor ita esse: addo etiam illud, non esse nobis optandum, ut aliter sit. Nam, cùm omnium hominum in appetenda laude par propè voluntas, similisqve sensus sit: qvod omnes appetunt, id, si esset ejusmodi. ut conseqvi multi possent: qvanti, obsecro, æstimares? (D) opinor, minimi; copiam enim vilitas & vilitatem seqvitur contemtus. Qvare non tibi est dolendum; qvod de sudoribus manat gloria. Lætare potius, qvod, cum eam omnes amabilem esse valdeqve expetendam sentiant, plerosq; tamen laboris magnitudo terret, & æmulandi studium rei difficultas imminuit. Est autem tibi ad hanc laudem, qvo te voco, aditus eò facilior atqve apertior, qvod, qvæ duo sunt ad comparandam eloqven-

loqventiam instrumenta maximè necessaria, ingenium & memoria, utrumqve sic tenes, ut in altero excellas, in altera iis, qvæ excellere putantur, non admodum concedas. Hæc tu bona si languere finis, gratiam naturæ non optimam refers; qvæ non in te benigna fuit, ut suum beneficium negligeres: sed ut ad decus, ad dignitatem, ad immortalem æternamqve laudem conferes. (E) Neq; verò is ego sum, qvi te velim, eloqventiam à philosophia sejungere, totosq; dies in hoc uno expoliendæ orationis studio consumere: erras, si me ita sentire putas. (F) Ego philosophiam divinum qviddam esse dico, indicem veritatis, magistram vitæ, omnium virtutum, omniumq; laudandarum artium parentem. Sed idem ita statuo: si qvis optimè sciat, non optimè loqvatur, plerumq; fieri, ut id ipsum, qvod sciat, nescire videatur: & ut in conviviis non parum interest, qva epulæ ratione condiantur, sic in sermonibus aut scriptis, magni refert, qvibus animi cogitata verbis enuncientur. Qvod si cui ita stupidus aut ita depravatus est sensus, ut ornatæ & benè structæ orationis suavitatem & tanqvam harmoniam auribus non percipiat: hunc tu, si sapis, neqve consules in re tua: qvia, rectè qvi non intelligit, is ut rectè judicet, sperare non licet: neqve ipsum monebis, qvia, qvibus desunt principia naturæ, iis in utilem artem esse constat. Tu, si me audies, musarum vocem ab rusticano sono distinguves, &, ut inanem multorum loqvacitatem oderis, sic elingvem qvorundam sapientiam non amabis. Qva in sententia video fuisse, qvos viros? Platonem

tonem & Xenophontem: qvibus ego plus crederem ſolis nutu ſignificantibus, qvam omnibus, qvi nunc ubiq; ſunt, philoſophis cum jurejurando confirmantibus. Nonnè vides magnum utrumq; tamen in hac, qvam homines inepti reprehendunt, exornandæ orationis facultate ita præſtitiſſe, ut eorum ſcripta cum legimus, nihil omninò purius, nihil elegantius, nihil illuſtrius fieri poſſe judicemus? à qva laude plurimum abfuiſſent, niſi temporis induſtriæqve multum in eloqventiæ ſtudio collocaſſent. Neq; verò eloqventiæ ſtuduiſſent, niſi, ex ea decoris ornamentiq; plurimum ad philoſophiam accedere, tamqvam ad formoſam virginem à corporis cultu judicaſſent. Hos igitur ego te imitari malo, qvorum nomina adhuc vigent, cum ipſi duobus abhinc annorum millibus obierint, qvàm iſtos, ſi qvi ſunt, qvi te infirmiſſimis rationibus à pulcherrimo conſilio conantur abducere. Perge, ut facis, in diſciplina philoſophiæ, in qva Patavii artificem habes eximium M. Antonium Genuam: eloqventiam verò, cujus, ut opinor, in via me ducem non contemnis, ne dimitte. Utrumqve enim & debes, ſi tibi magna propoſita ſunt; & potes, ſi, qvod me ſæpè dixiſſe memini, diei horas aptè & cum ratione diſtribues. Vale, & patrem tuum, & patruum qvos ego plurimi ſanè facio, & communes amicos meo nomine ſaluta, Ex Plebe Sacii. 1556.

CHRI-

CHRISTOPHORO MADRUTIO CARDINALI MEDIOLANUM.

EPIST. XII.

Gratulatur sibi de favore & benevolentia Madrutii.

Præclarum est à Principe laudari. (A)

Laus Madrutii Card. (B)

AUdio te de nobis & loqvi, & sentire perhonorificè, præclarum hoc est, (A) laudari à principe viro, & ab eo principe, qvi cum fortuna virtutem ita conjunxerit, ut in utraqve pariter emineat. Atq; ego te semper antea; cum nunqvam essem allocutus, nunqvam vidissem, tamen vehementer colui. Movebar tuis præstantissimis actionibus, hominumq; constantini sermone, omnia de te summa prædicantium. Neq; verò, si qvis in te laudaret opes, aut nobilitatem, aut dignitatem, admirabar. Communia multorum hæc sunt, optabilia potius, qvàm laudabilia. Sed illa, qvæ tua propriè sunt, cum audirem: (B) unum esse Christophorum Madrutium, qvi virtutem ipse coleret studio singulari, in aliis ornaret præmiis amplissimis, omnesq; liberales disciplinas (fato qvodam temporum dicam, an hominum injuriis? exulantes) exciperet, amplecteretur, foveret: qvi deniq; solidam gloriam spectaret, inania, qvæ multi seqvuntur, contemneret; hæc ego cum audirem, incitabar studio meæ ti-

tibi singularis erga te observantiæ declarandæ: sed obstrepere literis inanibus tali viro, præclaras Italis urbes, multorumq; populorum fortunas non potestate magis, qvàm justitia, tuenti, hominis esse vel inepti nimis, vel impudenter ambitiosi existimabam. Nunc autem, cum ad me sermones tui, mea cum laude habiti, referantur; occasionem cupidè complector, qvam mihi tua liberalitas offert: tibiqve gratias, qvas possum qvidem, ago, habeo autem certè maximas, atq; immortales; tùm qvòd ornes me testimonio judicii tui, qvod apud omnes valere plurimum intelligo: tùm verò, qvòd isto officio, ista tam præstanti humanitate qvasi fores mihi aperueris ad amicitiam tuam. Qva qvidem ego me, si minus alia re licebit, perpetuo certè, ac singulari erga te studio assiduaq; tuarum virtutum prædicatione, dignum præstabo, qvod cum antea fecerim, judicio meo commotus: faciam tamen impostetum alacrius, ac diligentius tua humanitate incitatus, qvam semper eandem in me futuram, non magis constantiæ ratio, qvàm naturæ tuæ benignitas, mihi persvadet. Vale. Venetiis. 1557.

ROMU-

ROMULO CERVINO PATAVIUM.

EPIST. XIII.

Didascalica; refutat Cervini sententiam, qui dicebat, se non posse sine argumento scribere, eumq; monet, ut etiam levissimis quibusq; pro argumento utatur.

QVod tu persæpe qveri solitus es; id mihi nunc accidit, ut epistolæ prorsus careant argumento; sed ego tamen non committam, qvod tu soles, ut argumenti me inopia deterreat à scribendo. Qvin vide, qvàm diversa ratio sit, tu, cum sententiã non habes, valdè tibi ais laboriosum esse epistolam texere; ego nunqvam facilius soleo scribere, qvàm cum nihil habeo, qvod scribam. At, inanes hujusmodi literæ sint, necesse est. Primùm, hoc non semper: qvandoq; enim accidit, ut nihil dicentes, aliqvid tamen dicamus: &, ut in fidibus est qvædam manus aberratio sine arte, in qvo tamen ipsa ars sit; sic in epistolis argumentum qvandoq; est sine argumento, itaq; non semper inanes hujusmodi literæ: siqvidem in iis solet aliqvid nonnunqvam exsistere, qvod pondus habeat. Sed fac inanes esse; qvid refert? non hoc spectamus; id seqvimur, ut, exercitatione duce, eò perveniamus aliqvando, ubi sita laus videatur eloqventiæ. Qvod si nobis tantum in hoc proficere non licet, ut veteribus illis, qvorum est purissima oratio, similes esse possimus: attendemus tamen, si possumus nostris, qvi inqvinatè

natè loqvuntur, dissimiles esse. Qvod, ut opinor & multum, & sæpè scribendo consequemur. At noli putare, semper in eo nobis esse elaborandum, ut philosophemur in epistolis. Graves sententiæ probantur: fateor: sed nunqvid hoc uno Latina lingva continetur? me qvidem Cicero noster paulò minus interdum delectat, de jocis cum agit, qvam de turpi, & honesto, cum disputat. Utrobiqve enim sunt ornamenta: & utrumq; sæpe necessarium est: itaq; ad utrumq; me do, teq;, ut idem facias, etiam atqve etiam hortor, cumq; res non erit, de qva scribas; tum tu, si me audis, vel leviſsima qvæq; ex omni parte, ex omni genere arripies, & iis pro argumento utêre. Hoc autem qvatenus agas, aut cum qvibus agas, tibi non præscribo: cujus tanta prudentia est, qvandam ætas ista, qva nunc es, capere vix potest. Summa sit, ut & cum argumento & sine argumento sæpissimè scribas. Vale. Romæ.

FRANCISCO GONZAGÆ, PATAVIUM.

EPIST. XIV.

Qveritur, qvòd, morbo oculorum impeditus, non possit Patavium ad salutandum Gonzagam advolare, à qvo humanissimè per literas sit compellatus.

ODi pænè meos oculos: etsi oculi sunt, id est, omnium rerum carissimi: sed odi certè pejus, qvàm antea, hunc morbum, qvo mihi nunc tuus adspectus, tuus complexus, eripitur. Advolarem enim ad te, si valerem: nihil me moraretur, nihil

nihil esse tanti. An cum tu, magni principis filius, familia natus Italicarum omnium nobilissima, nec jam à majoribus tantùm, sed à te ipso clarus, Mantua me, humilis hominem loci, nondum de facie notum, literis humanissimis tua sponte salutandum putaveris; ego, cum Patavii, hoc est, prope in conspectu meo, sis, non accurram ad te? facerem: sed soluta voluntas non est: impeditur enim valetudine. Solatio tamen hoc, in magno dolore, sustentor, qvod futurum brevi non despero, ut convalescam. Concurrunt simul anni tempus, assidua medicorum cura, mea summa, continentia. Hæc si proficient; adibo ad te, nulla interposita mora. Opto enim, qvæ inter nos mutuo literarum officio conglutinata amicitia est, eam paulo arctius mutuis sermonibus, mutua consuetudine adstringi. Sin hærebit morbis; obsecro te, largire hoc vel meæ in te observantiæ, vel humanitati tuæ, ut omnino tuis literis ne caream: qvas ego meis qvàm potero creberrimis dabo operam ut eliciam. Mitto ad te librum meum de Romanis legibus, proximè rogatu multorum editum. Cupio legas, cum hoc tamen, si vacat. Nam, avocari te à studiis gravioribus mea causa, nolo. Cupio etiam, cùm legeris, probari tuo judicio nostram industriam. Sed hoc me cupere, rogare ne puta. Volo tibi esse liberam in utramq; partem judicandi facultatem. Nihil mihi tribue: rem ipsam pende suo merito, ac statue de tuo sensu. Nec enim is ego sum, qvi plus amicitiæ dari postulem, qvam veritati; nec tu is es, qvi si postulem, facilè concedas. Pergam ad reliqva,

hæc si tibi, tuiqve similibus non improbari cognovero. Vale. Possevino salutem, rarissimo juven, icujus heri epistolis respondi. Venetiis.

ANTONIO POSSEVINO PATAVIUM.

EPIST. XV.

ARG. Possevinum ad se scripsisse lætatur, eumq; ad virtutem hortatur fratris exemplo, & laudat.

GRatus, & jucundus admodum amoris, qvi te in eam mentem impulit, ut officii, gratia ad me scriberes. Qvid enim aliud existimen? cum argumentum res qvidem ipsa tibi nullum daret. Ingenium verò mirificè tuum amavi, amplexatusqve qvantum licuit, animo sum, qvòd raptim, &, ut ad hominem familiarem, familiariter cum scriberes, epistolam tamen confeceris elegantissimam, distinctam luminibus eloqventiæ; in qva non fucatus, sed verus, ac tanqvam naturalis Romanæ lingvæ color eniteat. Macte, Possevine, fratre jam major, juvene eximio: urge totus in studio literarum, vides, qvæ te manent præmia, gloriam habes proximã, eamq; pænè manibus attingis. Paululum si te incitaveris, apprehendes. Non mehercule, qvia nolis, dico: sed, ut intelligas qvantum cupiam, propterea dicendum putavi. Faveo enim omnibus, qvi rectè sentiunt, rectèq; faciunt: in te verò mea præcipua & est voluntas, & esse debet: Scis, qvintum abhinc annum, Romæ, cum te frater tuus adolescentulũ adduxit ad me, qvibus verbis commen-

mendaverit, amicitia junxerit, & veluti in clientelam tradiderit. Ex eo tempore, qvoties adusti ad me, qvos tecum habuerim sermones, qvàm studiosè, qvàm amanter ad illa præclara, qva frater tuus amabat, sim cohortatus, potes recordari. Dixi sæpè, non esse tibi de fortunæ bonis cogitandum: qvæ vel improbi malis artibus qværerent, vel bonis viris rectè qvæsita facilè casus eriperet, ostendi, verè & esse appellari divitem posse, qvi liberalium doctrinarum scientiam possideret. Non neglexisti: contulisti cogitationes omnes tuas ad studium veræ laudis, & in eo nunc apud Franciscum Gonzagam, nobilissimum, ac virtutis amore incensum adolescentem, ita versaris, ut propemodum videaris excellere. Qvare gratulator eqvidem fratris tui manibus; qvos lætari arbitror summopere, qvi talis es, & qvia fore tantus videris, qvanta potest esse virtus maximo ingenio, acerrima voluntate, summo studio comparata. Nec verò, qvod epistola tua significat, me tibi sunt aut ad illum fortunæ accessionem, aut ad dignitatem studia expectanda. A te ipso, mihi crede, omnia proficiscentur. Virtutem si habes, nihil desidera. Ea pro te prensabit: ea tibi omnes honores, omnes, qvas petieris, opes impetrabit. O præclaram vitæ ducem! te felicem, Possevine, qvi cum hac vivis, & vivendum statuis: me miserum, qvi, cùm idem sentiam, cogor tamen eam à me disjungere, victus gravitate morbi, & iis curis, qvæ invitum alio traducunt. Qvod si me Deus aliqvando respexerit; acqviescam in iis studiis, qvæ sola sunt ad naturam meam, sola

tranqvillitatem animis afferunt, hominemq; paulatim ab homine separant, & qvantum licet, cum Deo conjungunt. Vale. Venetiis.

HIERONYMO LIPPOMANO, VENETIAS.

EPIST. XVI.

Respondet Lippomano, qvid de beneficio in se collato ei gratius egerat, idq; non beneficium, sed officium tantùm, & qvidem debitum fuisse ostendit.

Item gratulatur sibi de amore Lippomani, qvam libris significavit.

Formula extenuandi officia vel beneficia sua alteri praestita. Ibi: Qvod verò ais nescio qvid &c. (A)

Item qveritur de sua & fratris adversa valetudine, item de uxoris periculoso morbo, rogatq; ut secum aliqvid solatii per literas communicare velit. (B)

BRevis epistola tua, sed habet multa suavia. Primùm significas amorem in me tuum, qvo qvid gratius? nam, amari à nobili adolescente, propinqvitatibus, amicitiis, opibus florentissimo, optabili est: ab eo verò adolescente, cujus ad animi bona comparanda mens omnis, & cogitatio, dirigatur, qvi scientiam literarum ita expetat, ut inani tamen ambitione prorsùs vacat, nihil ad seipsum, ad summum Deum omnia referat; hoc verò ejusmodi est, qvod qvi assequitur, triumphat. Itaqve ego vehementer mihi gratulor de amicitia tua: qvam cupio esse perpetuam: & ut sit omni e-

qvi

qvidem ſtudio, omniqve erga te obſervantia laborabo. (A) Qvod verò ais neſcio qvid de beneficio in te meo: mi Hieronyme, noli tantum largiri modeſtiæ tuæ, ut vocabulis parum propriis, nec ſatis cum re congruentibus utare, qvod enim tu beneficium appellas, ego verius officium, & officium ejusmodi, qvod prætermitti à me ſine gravi culpa vix poſſet, Rogabas, ut conſulerem ſtudiis tuis: impetraſti facilè, & curari libentiſſimè. Qvod enim tribuere uni tibi videbar, id non tàm tibi tribuebam, qvàm literis, qvàm virtuti, qvàm conſuetudini, & naturæ meæ, amplector tamen iſtam humanitatem: qvæ tibi non modò benevolentiam conciliat, verum etiam laudem parit. Nam ut extenuare, ac diſſimulare, qvæ acceperis, beneficia, jejuni animi eſt, & peranguſti, ac ſordidi: ſic, ea verbis augere, palamqve profiteri excelſi, atqve ampla ſpectantis hominis eſt; & ad liberalitatem, id eſt, ad decus, & ad gloriam, nati. Conjunge, qvæſo, iſtam mentem, atq; iſtam ſententiam cum doctrina, & cum iis ſtudiis, ad qvæ te vocat illuſtre domeſticum exemplum Veronenſis Epiſcopi, patrui tui: qvem vides averſum penitus à ſtudiis rerum humanarum, eaq; contemnentem, qvæ cæteri admirantur, totum eſſe in una virtute defixum, & divinam conſuetudinem, qvatenus homini liceat, imitari. Itaqve nunc ejus ſapientiſſimis conſiliis, ac ſanctiſſimis inſtitutis eximiaq; doctrina, magna ex parte Romana nititur Eccleſia. Hunc tu ducem ſi ſeqvêris, & in ejus veſtigio pedem pones: non errabis in hoc dubio vitæ curſu, non labêris in lubrica juventutis via.

Qvod te facere jam, lætor; facturum etiam multò in posterum diligentius, confido. Atq; ego, qvando mihi licere apud te tantum vis, langvere te præclaris in studiis non patiar. Hortabor literis, dum abero; præsens sermonibus excitabo. (B) Nunc me cupidum urbis tuiq; maximè, ac paucorum tui similium, tenet tamen in his locis uxoris meæ morbus: de qva jactor variè, tanqvam fluctibus, modò spe, modò metu. In una tantùm cogitatione videtur animus consistere, & qvietem aliqvam capere, cùm qvasi secum loqvitur, & commemorat ipse sibi necessitatem illam rebus omnibus impendentem, ut animata intereant, creata dissolvantur. At est dolendum, si qvem viribus ætateq; florentem immatura mors oppressit. Ita, si mortem in malis, vitam felicitatis loco statuas. Qvod qvi existimat, refellitur exemplis Qvàm, multis enim, diu vivere, miserrimum fuit? Hæc qvàm diu cogito videor acqviescere, satisq; leviter incommodi mei gravitatem sustineo. Sed certè nimis acerbè fortuna mecum egit, qvæ me, de meipso, ut scis, ac de mea valetudine solicitum, alienis etiam malis implicuerit. Benacum petere statueram, non licuit, neq; forsitan licebit: Asulæ qvidem, oppido satis eleganti, ubi magnam pueritiæ meæ partem traduxeram, omnes mihi jucunditates, omnia gaudia tum in fratris convictu, tum in veterum amicorum consuetudine fixeram. Cecidit contrà. Frater enim ægrotavit diu, neq; dum firmus est: amicis autem qvi possum frui, cum uxorem, multorum dierum morbo conflictatam, nunc incertâ vitæ spe animum tra-

trahentem in oculis habeam? De me ipso, ac de meo reditu, noli expectare dum scribam. Vides me alienis miseris esse miserum: meam non esse liberam, aut solutam voluntatem, intelligis: nisi si meos deserere, id est, ab omni prorsus humanitate velim desciscere: qvod profectò nunqvam committam. Qvod si nostrorum animorum sensus, & nostra consilia Deo patent, ut certè patent: amat, opinor, pietatem meam, eaq; non dubio, qvin mihi vel opem ab eo celeriter impetret, vel hoc saltem, ut qvidqvid evenerit, moderatè feram. Profectò enim ex uno illo fonte omnis nostra fortitudo manat, omnisq; sapientia. Alioqvi facilè frangimur, & facilè aberramus à verò, insidiosis voluptatum illecebris abducti, & rerum mutabilium fallacissima specie decepti. Qvæ tu, multò plura, cum audieris sæpè de patruo tuo, qvi cum ab ineunte pueritia in iisdem ædibus, atqve in eodem pæne cubiculo vixisti: si qvid hujus generis mihi nunc, multis difficultatibus ac molestiis circumvento, literis imperties; habebo à te manu aptissimum meo tempori, dignum amicitiâ nostra, dignum verò maximè ea persona, qvam tu sustines: qvi te sacris addixisti, semper ut benè ageres, aut benè cogitares. Vale; &, ad Episcopum Veronæ designatum, qvem vidi nunqvam, de fama tamen cognitum, studiosè colo, obsecro te, cum scribes, meo nomine salutem plurimam. Asulæ. 1556.

EIDEM VENETIAS.

EPIST. XVII.

Expostulat cum Lippomano, qvod callidè & fraudulenter secum egerit. Videtur autem cum illo tantùm jocari.

Formula exprobrandi, &c. Nunqvam putavi fore. &c.

NUnqvam putavi fore, ut injuriam acciperem in beneficio, præsertim à te, cujus in fronte, oculis, vultu habitare videtur humanitas. Benignè mecum, & liberaliter agere, qvod est proprium familiæ tuæ magnopere te decuit: Idq; adeò postulabat amicitia nostra: callidè verò agere, & ficta veritatis imagine fucum facere, neq; te dignum fuit, ad præclara laudandarum rerum studia ex nobilissima familia nato, neqve verò me, tui studiosissimo, de tua bonitate, tuisq; moribus egregiè non modò sentiente, verùm etiam prædicante Astutiæ præstantibus viris nunqvam placuêre. Apertam, simplicem, rectam in omni vita consuetudinem sequuntur. Qvo ego te in numero qvia credidi esse, & qvia, ut esses, curare non mediocriter debuisti; ideo sum in fraudem facillimè inductus, & illo tuo figmento, qvo nihil unqvam gustavi suavius, abstinui perinvitus. Meæ tamen insciticæ eò me pudet minus, qvia sequitur amorem credulitas, & ita vitium laude corrigitur. Noli igitur me, qvasi rudem qvendam, & prorsus earum epularum, qvæ novo qvodam artificio condiuntur, imperitum contemnere

mnere. Pœnarum satis in ipsâ re tuli: qvam rejeci qvasi noxiam; cum esset ejus generis, ut me docuit heri vesperi Sebastianus noster, unde simul possem & alimentum capere, valitudini meæ vehementer aptum, & palatum oblectare, qvantum antea fortasse nunqvam, restitue nobis tuam fidem. Liceat mihi meum errorem tuo beneficio corrigere. Magna res non est: magnopere tamen commotus, vel insciti a mea, vel malitia tua: qvæ vicit omnino, vel fefellit potius opinionem meam. Id si molestè fers; non longè abest mei leniendi facultas: si modò animum tuum induxeris, ut id, qvod potes, etiam velis. Qvod si secus acciderit: prædico tibi, culpam exiguam graviter lues: neqve te mellitis placentulis, qvibus me munerari solitus es, absolvam, sed ea pœna condemnabo, cujus etiam nomen cum audieris extimesces, interim sustineo me, dum muto judicium de te meum; qvia te spero rationem utriusqve nostrum habere velle. Cupio tecum coràm jocari, & simul adspectu illo tuo jucundissimo frui. Vale. E cubiculo meo, ante lucem.

EIDEO ROMAM.

EPIST. XVIII.

Respondet Expostulationi vel Querelæ Lippomani, & excusat se de literarum raritate; idem crimen ipsi impingens, qvi magis otio abundet. Deinde etiam excusat se, qvòd dolorem ejus ex obitu patrui perceptam

ptum litera non lenient, eumq; hortatur, ut patrui imaginem sibi ante oculos ponat. &c.

CUm in magnis moleſtiis hæc una me res delectare non mediocriter ſoleat, qvod amicitias à me diligenter coli, nec unqvam officium contemni ipſe mihi ſum conſcius; legi perinvitus eam partem literarum tuarum, in qva me, ut immemorem promiſſa appellas, atq; etiam, ut oblitum humanitatis, leviter accuſas. Ego tuæ familiæ nobilitatem, egregiaq; tuorum majorum decora, pro eo ac debui, ſemper ſuſpecti: te verò ipſum prædítum iis bonis, qvæ nobilitatem omnem vincunt, amavi prorſus, à qvo die mihi cognitus es, amore ſingulari. Hanc immutari in me voluntatem, ita etiam ſi te mihi caſus aliqvis immutet, neqve conſuetudo mea, neq; natura pateretur. Qvod eqvidem antea tibi certum eſſe, atq; exploratum arbitrabar: nunc, qvando ſubdubitare te video, ſignificandum putavi, ne poſthac unqvam ſuſpiciones iſtiusmodi, planè meo erga te ſtudio, mehercule etiam tua bonitate indignas, mearum epiſtolarum afferat infreqventia. Qvanqvam, ſi tuum otium cum meis occupationibus conferatur, non intelligo, cur ego tuam in ſcribendo valdè laudare diligentiam, tu meam reprehendere negligentiam debeas. Satis, niſi fallor, ſtatum rerum tuarum habeo cognitum: tu me ſcilicet videris ignorare: nam ſi noſſes, & exigeres tamen id, qvod præſtare vix poſſum; eſſes iniqvior. At erat amoris noſtri, lenire literis dolorem tuum in obitu patrui, ſummi viri; ſit ita, verum tamen abs te poſtulabat idem amor, ne officium à me

me illud sine causa prætermitti, animum induceres. Primum ego te, per aliqvot annos domestica sanctissimi hominis disciplina institutum; putabam humana omnia contemnere; mortem verò, qvæ sempiternæ vitæ initium est, etiam in bonis ducere. Qvod si frangimur humanis, aut commovemur saltem; certè enim à stipite, à saxo, à ferrea materia longè distat hominis natura; qvis tamen ab afflicto solatium expectat? aut qvis me minus tranqvilla experitur omnia: qvæ si tibi nota sint, profectò me liberes ab omni culpa, & cupias revocare qverelam tuam. Neqve verò, si vigeat animus, & perferat adversa, ita valemus ingenio, ut consolandi partes, qvæ doctrinæ plurimum; & sapientiæ postulant, audeamus assumere. Non hæc in nobis facultas est: qværas eam aliunde licet: si modò, ut significas, qvod mihi tamen haud omnino persvades, in te ipso non est, qvi & acuere mentem liberalibus studiis, & augere prudentiam usu rerum, ac præstantium virorum sermone potuisti. Qvæ si absint, ut abesse à me magna ex parte fateor: tamen ille ipse, qvi tibi luctus causam attulit, idem à luctu te removet exemplo vitæ suæ, cujus abesse nullam partem à constantia, & à virtute reperies. Hunc igitur tibi unum ante oculos constitue: finge ad ejus imaginem qvicqvid cogitas, qvicqvid agis: noli oculos ad vulgi depravatam consuetudinem flectere. Ita consules egregiè rationibus tuis: & illud rectè instituendæ vitæ consilium, qvod à me reqviris, nusqvam esse præstantius, qvàm in te ipso cognosces. Vale. 1560.

EPI-

EPISTOLARUM PAULI MANUTII,

LIBER II.

FRANCISCO VARGÆ CAROLI V. IMPERATORIS, ET Philippi ejus filii, Hispaniarum regis Oratori, Venetias.

Lib. II.

EPIST. I.

Excusat se de tarditate literarum ob suam & suorum adversam valetudinem.

Ostendit, quomodo se in rebus adversis consoletur.

NB. Rerum humanarum inconstantia.

Laus Vargæ à pietate in DEUM & sanctitate vitæ.

OFFICII mei sæpe me admonet officiorum recordatione. Officium autem, quod absens absenti præstare possum, literæ sunt: quas misissem ad te jam antea, nisi huc advenientem graves admodum, & peracerbæ curæ statim excepissent. Quas enim res scis esse nobis in vita omnium carissimas, omniumq; primas, in iis me graviter exercere fortuna cœpit, uxore, liberis, fratre, uno pænè tempore in morbum conjectis. Ne mihi quidem bellè satis est. Animo enim affectus, valere corpore qvî possum? veruntamen, qvia mihi hærent in mente consilia tua, fero hæc ut humana,

mana, divina spe, in qva tu soles omnia ponere, confirmatus. Qvòd nisi hunc in portum, te ducem secutus, confugissem: facilè me tot malorum subita tempestas obruisset. En, qvàm sit incertus nostrorum consiliorum eventus, & qvàm ea, qvæ nobis ipsi ad voluntatem fingimus, contrà cadant. Petivi has regiones, non sine sumtu, non sine labore, spe ductus valetudinis recuperandæ: reliqvi urbem pulcherrimam, mea negotia, tuam consvetudinem, in qva mihi ornamenti statuo plurimum. Hæc bona, tantum abest, ut aliis bonis compensata sint, ut etiam multa successerint, qvæ si ad sensum referantur, mala verè possum appellare. Sed cum me sensus qvandoq; moveat, ratione tamen utor sæpius. Hæc ostendit, nihil esse malum, nisi qvod nostra culpa contingat: ancipitem esse in rebus humanis rationem judicandi: nihil enim semper idem esse; qvin, qvæ nobis adversa, exitiosa, prorsus misera videantur, ea sæpe ita converti, ut ex iis ipsis multæ commoditates emanent: contra qvæ speciem habeant felicitatis, inde fluere qvæ acerbissima sunt, exilium, paupertatem, ignominiam, qvæ ego cum cogito, reficior paululum, & excito me, qvatenus licet, ad eam virtutem, qvæ in adversis rebus elucet: de qva cum multa sint à philosophis tradita, unus tamen eam suo exemplo præclarè docuit nostræ salutis auctor JESUS CHRISTUS: qvo magistro, qvæ sit vera fortitudo, discimus, omniumq; laudandarum artium absolutam, ac verè salutarem doctrinam conseqvimur. Atqve ego te, Franciscе Varga, qvod hoc studii genus omnibus

bus & ſtudiis, & ſcientiis anteponas, longè qvidem hoc nomine pluris facio, qvàm qvòd negotia Cæſaris Imperatoris ex omnium ſeculorum memoria præſtantiſſimi, & Philippi, Regis omnium Regum maximi, apud Venetam Rempubl. orator adminiſtres. Iſta enim dignitate alii qvoq; nobiles viri claruerunt: pietate verò in Deum, & ſanctitate vitæ, parem fortaſſe aliqvem, ſuperiorem certè habes neminem, Itaqve, poſtqvam à te diſceſſi, vix credas, qvàm ſæpè meus ad te animus, tuorum ſermonum deſiderio, recurrat. Eqvidem, vel ſi mihi cætera hic omnia ſecundiſſima fluerent, qvæ experior, ut dixi, ſatis adverſa, injucundè tamen viverem, qvia procul à te abſum; cujus ex humanitate, ſermonibus, conſiliis mirificos capiebam fructus, & documenta ad vitam rectè traducendam utiliſſima. Qvare jam me minus, qvàm antea, delectat, ac pænè diſplicere totum cœpit conſilium illud meum de lacu Benaco incolendo. Tua me ſingularis doctrina, tua probitas, tua benignitas, ad urbem revocat. Benacum, per anni tempus cum licebit, æſtate ſcilicet ineunte, (nam hyeme regionẽ illam procellis, & ventorum vi totam audio agitari) ſi valetudo ita poſtulabit, inviſam. Interea meam imbecillitatem ratione victus, & abſtinentia tuebor. Ac fortaſſe fiet, qvoniam à Deo cuncta pendent, ut Venetiis, intra meos parietes, in oculis, & adſpectu meorum, commodiſſimo vitæ genere, ita convaleſcam, ne qva poſtea, me cœli mutandi neceſſitas extrudat. Qvod ſi aſſeqvar; habebis me, ſi me tantum ab humanitate tua ſperare vis, qvod

qvod profectò vis, familiarem, ac pænè contubernalem; & hac eqvidem ſpe jam nunc mirificè ſuſtentor. Vale.

HIERONYMO VALETO. HERCULIS FERRARIENSIUM Duci Oratari. Venetias.

EPIST. II.

Conqveritur de homine deterrimo & impuriſſimo, à qvo deludatur & expiletur, rogatq; Faletum, ut illum juxtà ſecum congreſſu & ſermone probibeat.

Form. Extenuandi ſe modeſtè: (A)

Eqvidem nihil mihi adſciſco &c.

QVod heri injeciſti in ſermone, hæret in animo; &, qvo diligentius rem perpendo, eò magis omnia mea conſilia, omnes cogitationes ad novam ſocietatem, qvæcunq; ea ſit, converto. Vexor enim, & deludor indignè ab homine deterrimo, omniumqve impuriſſimo: cui non ſatis eſt avertere communem rem; ſed me prorſus ita deſpicit, ut nec dignum ducat, ad qvem adeat accerſitus. (A) Eqvidem nihil mihi adſciſco, nihil arrogo inſolenter: nihil enim habeo, neqve à fortuna, neqve à me ipſo, qvo nimium extollar: veruntamen limina mearum ædium teruntur qvotidiè pedibus virorum clariſſimorum ad me confluentium. Tu ipſe, tu, inqvam, Falete, & maximi Ducis orator, & maximus ipſe vir, qvem graviſſima diſtinent negotia, qvi ſcribis hiſtoriam, qvi legum ſcien-

scientiam, veterum, & recentium scriptis luculentissimis explicas, venire tamen ad me, qvæ tua est humanitas, sæpè solitus es, horasq; multas suavissimo sermone consumere. Malum est, inqvies, ab homine neqvissimo contemni. Malum: sed pejus etiam, expilari, qvod nisi tua prudentia medicinam huic malo affert; periit fructus omnis tuæ liberalitatis. Clavam enim citius de manu Herculis possim extorqvere, qvàm ab isto nummum. Aut igitur ea mihi conservetur utilitas, qvam tuo beneficio speraveram: aut, qvi nos vult perditos, perdatur ipse nobiscum, & societas communi pernicie dissolvatur. Verùm, cùm in tuum ingenium, tuam auctoritatem, & singularem in me benevolentiam intueor; traducor facilè ad optimam spem; tranqvilla omnia, commoda, copiosa mihi ipse polliceor. Tu restitues unus afflictam rem: & istum postremi ordinis hominem, omnibus inqvinatum vitiis, indignum prorsus non modò amicitia nostra, sed congressu etiam, ac sermone, extrudemus, ut versetur posthac, & vivat cum sui similibus, in sordida neqvitie, sejunctus à nobis, qvi humanitatem colimus, & virtutem omni lucro anteponimus. Interim lege, qvam sæpè jam efflagitasti, partem libri nostri de qvatuor Rebuspubl. qvam cupio à te probari. Otium si habuero, qvale ut aliqvando consequar, operam dabo; in Bellombra tuo, si alibi, non licebit totum volumen absolvam. Vale. Ex ædibus nostris. 1557.

Ex

EX LIBRO DE QVATUOR REBUSPUBL.

EX iis, qvod suprà sunt commemorata, duæ videntur propositi nobis argumenti partes absolutæ. Patere enim satis arbitramur, non modò qvibus vitiis duæ maximæ, ac firmissimæ civitates, primùm Sparta, deinde Carthago, labefactatæ corruerint, verum etiam, qvibus illa vitia remediis vel sanari penitus, vel ita saltem corrigi potuerint, ne Reipubl. salutem in discrimen adducerent. Nunc urbis Romæ qvæstio succedit: qvi erat tertius in divisione locus. Postrema narrationi, conclusio futura nostri muneris, omniumq; nobilissima, & eadem difficillima tractatio, Venetiæ nostræ reservantur.

Ac de Roma, qvæ nullo magis vitio, nullo graviùs unqvam morbo, qvàm imperii magnitudine, laboravit. Primùm illud occurrit, nulla omninò in civitate post homines natos, aut virtutes, & honestas actiones aliqvando floruisse magis, aut æqvè malas artes, & exitiosa publicis rebus consilia valuisse. Primis Reipubl. temporibus, cum nulli dum de plebe magistratus creabantur, summa senatus potestas, summa fuit auctoritas. Utraqve cum per aliqvot annos viguisset, inclinare tum primum cœpit, cùm tribunipl. creati sunt. Creatos autem culpa senatus, historiæ declarant. Nam, si prima repetere, & qvæ cuiqve rei causa sit, placet animo perqvirere: tribunicam potestatem, qvæ deinde senatus opes fregit ac debilitavit

tavit maximè, ipsius vitio senatus Romæ constitutam, facilè constabit. Qvid igitur? an tu, dicet aliqvis, senatum reprehendis, qvia tribunos pl. creari passus sit, cum plebs eum magistratum non jam vocibus posceret, sed armis extorqveret? non amplissimum ordinem, qvia permiserit, qvod recusari sine Reipubl. præsenti jam periculo non poterat, imprudentiæ condemnas? Ego qvidem minimè: habeo enim rationem necessitatis, cui parere, sapientis semper est habitum. Secesserat armata multitudo in sacrum montem: flagrabat ira & odio in ordinem nobilium: avaritiam, superbiam, credulitatem senatus accusabat; se bella gerere, urbes capere, pro patria sangvinem effundere, mortem obire clamabat: pro his meritis inopiam, & injurias pati: senatum commodis frui, senatum honoribus abundare; plebem servire, qvæ, ut cæteri liberi essent, qvotidie sua corpora hostium telis objiceret: qvem non moverent hujusmodi qverelæ? qvem non terrerent, cum ii, qvi hæc qverebantur, alii pila, alii gladios manibus tenerent? rectè fecit senatus: tribuniciam potestatem, à plebe flagitatam, concessit; non libenter, sed, ut impetum sedaret, majorem temporis qvàm suæ voluntatis rationem duxit. Hæc, ut dixi, rectè, nec sine summo consilio: sapiens enim, cum necessitate non pugnat: at illud neqve rectè, neqve prudenter; qvod, ut in eam necessitatem res deduceretur, sive negligentia, sive superbia commisiit. Occurri principiis oportuit, & nascentem pestem extingvi. Nam, cum omnes

omnes civitates, qvæ suo milite bella gerunt, qvotidianis propè seditionibus fluctuare necesse sit: qvo malo & veterum memoria, & nostra ætate florentissimas civitates occidisse constat; summæ difficultatis, ac divinæ cujusdam sapientiæ videtur esse; ita rem moderari, ut consistat; neqve permittere, ut multitudini, qvæ satis ipsa per sè levis est, nulla paulò justior ad motum accedat occasio. Erant in plebe Romana qvamplurimi, qvibus ære alieno obstrictis, unde solverent, non erat. Hi cum ad tribunal consulum, qvi tum, nondum creatis prætoribus, de creditis pecuniis jus dicebant, à fœneratoribus vocarentur, egestatem excusantes, & domesticas miserias ad eliciendam misericordiam commemorantes, tamen non audiebantur. Magistratus nectendum fœneratori debitorem tradebat, ut, qvamcunqve creditor vellet, servitutem serviret. Iniqva, & homine prorsus indigna sive consuetudo fuit, sive lex. Tu mihi libertatem lege eripias, cum libertatis causa leges constituantur? an ego ullam legem potiorem ea lege ducam, qva DEUS, ut homo liberum animal esset, ac cæteris animantibus imperaret, æterno jure sanxit? pecuniam aufers: non relinqvis, unde vivam, unde liberos alam: fero: relinqve libertatem; ut mercenario saltem opere ipse mihi, & esurienti familiæ victum qværam. Cum his acerbè magistratus agebat: acerbius etiam fœneratores: qvi cives Romanos, nexu vinctos, gravissimo servili opere fatigabant, & nexorum interga flagellis, ac verberibus sæpe sæviebant.

Hic senatus miseris civibus consulere, causam libertatis suscipere & potuit, & debuit; nexos è vinculis eximere humanitatis fuit; diem solvendi laxiorem egentibus statuere, æqvitatis: usuris módum facere, justitiæ. Hæc & facienda fuerunt, & ut fierent, cum à patribus plebs, atqve consulibus frustra petiisset; ad extremum, ut homines desperatio præcipites agit, armata multitudo in Sacrum montem, tria millia ab urbe passuum, secessit. Tium, ut plebejorum animi stimulis iracundiæ perciti, continerentur; senatus periculo territus, de creando plebejo magistratu, qvia res aliter convenire non poterat, assensit. Itaqve tribunipl. primùm qvinqve, deinde decem, creati sunt. Ab hac radice ortum qvicqvid inter cives discordiæ, qvicqvid seditionis, qvicqvid bellorum fuit. Per annos qvingentos, id est, usqve ad exitium Reipubl. tribunipl. contra nobilium potentiam seditiosis concionibus vociferari, plebem ad novi commodi spem, ad nova incitare consilia nunqvam destituerunt. Specie libertatem tuebantur, reverà senatum oppugnabant. Primò magistratus, deinde & sacerdotia plebi communicata. Ad extremum is, qvi solet, exitus consecutus est. Nam plebs ubi, qvod paucorum erat, ad se transtulit, rursus idipsum, qvod multitudinis est, in unum confert. Facit hoc inscitia, facit inopia, facit ea, qvæ in magno numero semper exsistit, voluntatum & opinionum dissimilitudo. Ita popularis administratio, qvæ maximè libertatis imaginem præ se fert, occultè tamen, si spectemus exitum,

tum, tyrannis est: qvoniam ex ea ferè semper exoritur tyrannus: sicuti deinde ex tyranno status optimatum generatur. Hujus mutationis exemplum satis illustre Roma est. Primò, regum summa potestas fuit: deinde senatus, hoc est, optimatum major, qvàm populi: tum populi major, qvàm senatus: postremò rursus unius maxima, & singularis. Populus enim C. Cæsarem extraordinariis imperiis auxit, eoqve extulit, unde, cum se monarchiæ proximum esse homo acutus intelligeret, privatam conditionem despexit; altiusqve maluit, ut humani mos ingenii fert, ascendere, qvàm ad inferiora, qvæ reliqverat, descendere. Neqve verò me fugit id, qvod à doctissimis viris memoriæ proditum est; firmissimas illius Reipubl. vires esse, qvæ non facilè ab externis viribus debilitentur, cujus non simplex, neqve unius generis administratio est, sed ita mixta, ita temperata, ut in triplici forma unum consilium, unam qvasi mentem significet. Neqve ego tum in civitate præclarè agi negaverim, cum & unus, & pauci, & multi maximas res gerunt; nec tamen aut unus, aut pauci, aut multi præcipuè dominantur. Verum ut harum trium partium in suo qvæqve munere modum servet, & ea, qvam habet potestatem nunqvam abutatur, ego qvidem hoc fieri posse non arbitror. Sunt enim hi tres ordines admodum dissimiles: & inter dissimilia perpetuus æqvabilitati locus esse non potest. Nam, qvemadmodum in musicis, qvò plures chordæ percutiuntur, eò suavior concentus efficitur, qvia

varius ille multarum fidium numerus, in qvo summa discordia est, arte conciliatus, & ad concordiam perductus, incredibili qvadam jucunditate aures, animumqve permulcet; sed hæc tamen jucunditas ideò brevis est, qvia de multis fidibus aliqva statim remittitur, & discrepat: sic multorum ordinum administratio videtur, illa qvidem esse omnium optima; qvia, qvò longius ab unius imperio disceditur, eò propius ad libertatem acceditur; sed qvia multos idem sentire difficile est, facile dissolvitur. Qvid autem ex dissolutione existat multarum civitatum miserrimus exitus declarat. Qvare, cum sit necesse, ut de tribus potestatibus, qvæ pares sint, aliqva aliqvando se efferat, & reliqvis duabus insultet; ante providendum est, ut ea, unde magis hoc imminet periculi, qvæqve ad temeritatem proclivior est, inferiorem locum obtineat, & reliqvas duas neqve dignitate, neqve viribus adæqvet. Qvæ verò de tribus ea sit, qvæ facilius insaniat, & cum insanierit, cohiberi non possit, hic sine dubio populus est. Qvi ut inferiorem in civitate conditionem æqvo animo ferat, ita fiet, si cum eo semper juste, nunqvam superbè, interdum etiam liberaliter senatus aget. Tum populus nihil appetet, nihil molietur: novos magistratus, novas leges, nova imperia non desiderabit: libera servitute libenter serviet: putabit enim se non hominibus servire, sed legibus. Hæc si Romæ senatus initio caviſſet; qviqve furentis multitudinis impetus, qvæqve vis esset, maturè cogitasset; non, ut cum

servis

servis agi solet, ita cum civibus agi passus esset: necti liberos homines vetuisset: usuras hoc est, inopiæ causam minuisset: ipsam autem inopiam publica benignitate sublevasset. Qvæ qvia non fecit, idcirco illa, qvæ dixi, consecuta sunt, ex desperatione secessio, ex secessione tribunatus, ex tribunatu ordinum contentio, ex contentione libertatis interitus. Primis temporibus omnia potuit senatus; mediis multa senatus, multa populus; extremis omnia populus. Itaqve & primis temporibus, & mediis florentissima Resspubl. fuit, extremis facilè concidit. Nullum enim jus, nullam potestatem à senatu tribunorum temeritas non abstulit. Ærarii dominus per multa secula senatus fuerat. Antiqva tamen jura tribunus pl. P. Clodius neglexit, lege lata, qva Pisoni & Gabino Coss. simul cum provinciis pecuniam qvantam voluit, de publico dedit. Senatus lege Sempronia consulares provincias proconsulibus decernebat. Decretas tamen idem Clodius abstulit, Vatinii scilicet tribunipl. improbitatem imitatus: qvi anno proximo C. Cæsari Galliam Cisalpinam cum Illyrico, invito senatu, sua lege dederat. Legati etiam ex autoritate senatus diligebantur. Vatinius immutavit, & ipse sibi sua lege legationem detulit. Ipsa comitia qvodammodo senatus in potestate fuerant; qvia magistratum non gerebat is, qvi ceperat, nisi patres auctores essent. Hoc qvoqve amissum, nec fieri jam solere, Cicero significat in oratione pro Plancio. Triumphum à senatu petere

imperatores è provincia redeuntes diu consueverunt. Inventus est, qui cum senatus triumphum negasset, ad populum confugerit, & populo jubente, triumpharit. Qui poterat ea Respubl. consistere, & ad interitum non ruere, in qua, quod senatus improbabat, populus jubebat; quod decernebat senatus, infirmabat populus? jus enim intercedendi tribunipl. habebant: quo jure, ne senatûs consulta fierent, impediebant. At, impedire jussa populi, si senatus vellet, non erat, ut tutò posset. Illicò enim, incitantibus tribunis, erumpebat seditio, illicò vis, illico cædes. Cujus periculi metu sæpe senatus iniquissima tulit. Nam ut omittam alia, quæ sunt hujus generis sexcenta, regna ipsa sine senatus consulto barbaris homnibus ex tribunorumpl. libidine esse donata, scriptum est. Quæ licentia cum retineri non posset, eò progressa demum est, ut omnia perdiderit. Nec dissimils erit eventus, quacunque in civitate pares cum senatu vires populus habebit: non quod, ubi ad æqualitatem populus pervenit: diuturnum esse non patitur. Quare, cum ex duorum ordinum æqualitate statim oriatur inæqualitas: æqualitati perniciosæ tutam inæqualitatem antepono: & eum ordinem præesse rebus malo, qui potestate minus abutitur, quàm eum, cujus potestatem summa statim licentia, summa temeritas consequitur.

MARIO

MARIO NIZOLIO PARMAM.

EPIST. III.

Respondet Nizolio, à qvo Parmam invitatus fuerat, eoq; se dicit venturum ad salutandum veterem suum patronum Alex: Farnesium.

Form. Significandi, qvòd epist. nobis fuerit grata. Epistola tua mi Nizoli, &c. (A)

Laus Nizolii ex cujus fonte se eloqventiam suam hausisse scribit. (B)

(A) EPistola tua, mi Nizoli, ut amici hominis, vehementer amandi summa me voluptate affecit, ac meam vehementer incendit cupiditatem Parmam adeundi: non qvod urbs, aut urbis ornamenta, me moveant: (alii hæc mirantur, apud me vulgaria sunt) sed avio incredibiliter patronum veterem meum, meum dico? imò verò literarum ac studiosorum omnium, ipsumq; literis excellentem, Alexandrum Farnesium Cardinalem salutare: qvem cognovi Romæ, & colui puerum, adolescens, eximia jam tum indole præditum, & earum laudum principiis, qvas deinde auctus ætate simul & judicio perfecit, magna omnium expectatione florentem. Qvo qvidem tempore vehementer urbs ipsa excitavit me, atq; acuit in studio liberalium disciplinarum, aspectu ipso antiqvitatis, & multiplici ac varia hominum eruditorum scientia: sed, ut ingenuè vereq; fatear, propriè me expolivit

aula Farnesii moribus, ac literis; cùm viverem conjunctissimè ac familiarissimè cum duobus præstantissimis viris, Marcello Cervino, & Bernhardino Mafæo: qvorum alterum Pontif. Max. alterum Cardinalem, utrumq; immortalitate dignissimum adversa bonis artibus iniqva mors eripuit. Qvare, qvod me Parmam vocas, & multis verbis in vitas amantissimè, non me literæ tuæ sopitum excitarunt, sed currentem potius, ut ajunt, incitarunt. Qvod utinam cum voluntate cætera congruerent: Jam jamq; vobiscum essem. Sed vides anni tempus: vides itinerum difficultatem: scis, qvàm imbecillo sim corpore, qvam tenui, & ad incommoda, injuriasq; cœli perferendas parum apto. Timeo etiam à militibus; àqvibus otium non est: excurrere enim dicuntur, & prædas facere. Non igitur veniam, cum à vobis unius diei vix absim intervallo? veniam opinor; qvæq; adversantur, & impediunt, contemnam omnia, volui omninò meis oculis, Farnesio videndo, satisfacere volo hanc à me ipso gratiam inire, & salutationis officio expetito sanè, ac debito, perfungi. Te verò, optime ac doctissime Mari, cujus consuetudine & sermone careo multis adhinc annis, qvem mihi tamen ex animo nunqvã eripuit, neqve tempus, neq; longinqvitas, qvo studio complectar? qvantam hauriam, cum præsens præsentem alloqvar, voluptatem? dilexi eqvidem, àqvo primum die te cognovi, tuos mores, tuam naturæ comitatem, ac suavitatem: doctrinam verò, ingenium, industriam suspexi semper extuliq; laudibus ad cœlum: nec injuria. Nam si Romanæ lin-

lingvæ ſtudium colere & illuſtrare, laus eſt: qvis hoc te uno aut curavit ſtudioſus ætate noſtra aut cumulatiùs præſtitit? ego ipſe, qvem tu eſſe aliqvid vis in hac Latinè ſcribendi facultate; in qvo vereor ne te fallat amor: nam judicium in dubium vocare non debeo: ſed, ſi qvid ſum, magna ex parte de tuo fonte fluxi. (B) Theſauros enim Ciceronis omnes, in illo præclaro tuarum Obſervationum libro congeſtos, reperi; & uſus ſum facilè: qvos colligere diſperſos, immenſi laboris fuiſſet, ac temporis. Laudas igitur beneficium tuum, cum me laudas, & qvodammodo præmia capis meritorum tuorum. De loco in oratione pro Sexto, diſputas eruditè: nec à judicio tuo mea diſcrepat opinio, qviddam tamen ſupereſt, qvod me leviter pungat. Qva de re cum erimus inter nos collocuti; vel ego tuam ſententiam, ut veram, vel tu meam ſeqveris gratiæ ſaltem cauſâ. Vale, & Farneſio Cardinali, ſimulq; Antonio Mirandulæ, Epiſcopo, uni omnium doctiſſimo, atqve humaniſſimo, meis verbis ſalutem plurimam dicito. Aſulæ.

SILVIO ANTONIANO, FERRARIAM.

EPIST. IV.

1. *Excuſat ſe cur non ſolea literas elaborare accuratè; imò literas non eſſe accuratè ſcribendas oſtendit.*

2. *Reſpondet laudib. amici, nec ſe eas cognoſcere dicit.* (A)

3. Qve-

3. Qveritur de corporis viribus collapsis, sed ingenium tamen non esse debilitatum ait. Jaceo enim nunc &c. (B)

ACutè admotum, mi Silvi, nec minus amanter scribis. Ego autem in amore facilè possum tibi respondere: planeqve respondeo: ingenii signa, prædico tibi, ne prorsus ulla meis in literis expectato. Non soleo ferè studiosiùs epistolas elaborare: primùm, qvia, si qvid scribitur ad familiares, planè familialiter agendum puto: odi illa nimis ambitiosa, constructa verbis, & sententiis exqvisitis: deinde, qvia ne si velim qvidem in epistolis agere accuratius, relinqvitur ut possim. Urgeor qvotidianis amicorum salutationibus, negotiis, & rei domesticæ cura penè opprimor: oculorum verò valetudine sic interdum vexor, ut nullam partem capiam qvietis. Qvale malè merearis de amico tuo, si velis ei, tàm valdè occupato, tàm graviter affecto, diligentiæ onus imponere. Imitetur epistola sermonem, excurrat liberè nullis adstricta legibus, & suavem qvandam, perfecta non indignam amicitia, negligentiam præ se ferat. Alioqvi officium scribendi, sæpè inter absentes necessarium, gratum qvidem semper, injucundum & grave nimis, accurata reddet industria. (A) Qvod me ornas laudibus; non efficis, ut ipse mihi placeam, aut assumam plus qvàm soleo: id asseqveris, ut me tibi devincias magis, cum ex amore fluere ista video, nimis in me honorifica, præclara, singularia: qvæ optavi eqvidem semper, adeptum me nunqvam putavi. Sed videlicet, affingere veritati, vobis poëtis

tis religio non est: idq; facitis libenter; ne, consuetudine intermissa qvodam modo vestra jura minuantur. Ne tamen, si poëticè scribis, artificium tuum: sin, ut scribis, ita sentis, error etiam delectat. Hæc enim me tibi commendat opinio, & amorem augeat necesse est: fortis etiam ut spero, fructum pariet. Nam meis laudibus, tuo commoti testimonio, cum te excellere ingenio, florere magnorum principum gratia constet, non pauci fortasse assentientur. Qvod utinam, id qvod in meis consiliis erat summum, Ferrariæ mihi vivere per valetudinem licuisset. Næ ego te, singulari virtute adolescentem, ita meis studiis, & officiis essem complexus, ut nemini prorsus tuorum familiarium, ne Riccio qvidem ipsi, apud qvam filii locum obtines, in te amando concederem. Qvid, inqvies, si te, depulso morbo confirmares? Utinam id aliqvando eveniat: sed id qvidem sperare jam vix audeo. (B) Jaceo enim nunc, & langveo miserrimè: nec mihi cœli mutatio profuit, nec novis remediis locus est; qvæ jam omnia frustra consumpsi: uno tamen bono mea mala compensantur, qvod, etsi vires corporis magna ex parte, ingenium tamen, qvalecunq; est, vis morbi minimè debilitavit, aut fregit. Itaqve singulis noctibus aliqvid scribo, aut legenti puero aures præbeo. Sic assequar fortasse, ut, qvi me non vident, carentum publico, & communi luce, vivere tamen intelligant, atqve ita vivere, ne qvando cum aliis plane totus extinguar. Tu fruere, optime Silvi, ista valetudine, & isto otio: cùm illa tibi naturæ munere satis firma contigerit, hoc habeas

beas tui Principis liberalitate uberrimum. Vale. Venetiis, 1558.

BARTHOLOMÆO RICCIO, FERRARIAM.

EPIST. V.

Respondet Riccio, à qvo jussu Cardinalis Estensis Ferrarium fuerat vocatus; qvam conditionem se acceptarum qvidem dicit, sed hoc tempore posse negat propter 3. causas: videlicet 1. propter frigus. 2. propter lites affinium. 3. propter Librum de Legibus qvi sit sub prælo.

Formul. Approbare id qvod amicus scripsit. Item. Vera narras &c. (A)

Form. causas recensere. Vides jam duas &c. (C)

Literæ sacræ jubent nos bona opera exercere. (B)

(A) VEra narras, optime Ricci, atqve ita narras, ut in magna tuarum literarum prudentia, facilè tamen amor interluceat. Mihi ut scribis, conditiones hoc biennio delatæ sunt multæ, omnes cum emolumento, nulla sine dignitate. Fecit tamen sive valetudo mea, sive voluntas, seu fati potius, qvæ in rebus humanis dominatur, occulta qvædam vis, ut omnes rejecerim. Hanc postremam, delatam à summo Cardinali, Hippolyto Estensi, unam avidè sum complexus, unam omnibus antepositi: nec est in meis consiliis qvidqvam antiqvius, qvàm, ut in illius aula, eximii Principis, ac viri præstantissimi, consenescam. Itaqve, qvod nor-

hortaris, ut ad vos qvam primum mè confe ram; non efficis, ut cupiam, qvi cupiditate jam ardeam, dolorem potius auges, cùm intelligam, qvod maximè volo id me conseqvi, hoc qvidem tempore, minimè posse. Nam: ut omittam, qvod hæc mè frigoris acerrima vis, & intemperies cœli semel aut iterum cubiculo egressum pessimè accipit, & in eadem claustra, in easdem, ubi multis jam mensibus jacui, tenebras retrusit: præterea pietas me retinet. Fratres habet uxor mea duos: qvos ego ambos unicè diligo: contraqve ipsi mihi singularem non modò benevolentiam, verùm etiam observantiam præstant. Probi sunt adolescentes, ingenio, modestia virtute etiam ornati; una re minus laudandi, qvod inter ipsos parum convenit. Orta est inter eos post obitum patris de hæreditate dissensio; inde lis, inde odium. Qvid nisi ego me interponerem; nisi utrumq; prensarem rogaremqve per parentis manes, per solitudinem matris, per existimationem familiæ: conflictarentur assiduè turpibus judiciis, gravi jactura famæ, magno rei familiaris detrimento. Hoc ego dum versor in negotio; dum in eo studium operamq; pono, ut uxoris meæ fratribus consulam: putem mihi esse verendum, ne qvis me, sana præditus mente, reprehendat? non puto. Non igitur hoc, te judice, pertimescam. Hem, Ricci, qvi sacris in literis non ambitione, ut multi, sed ita versatus es, ut scientiam, è libris petitam, vita exprimeres; qvæ sunt illa præclara, qvæ nos ille bonarum actionum magister optimus edocuit? non hæc sunt, egentibus subvenire,

nire, errantes in viam, dissidentes ad concordiam revocare? ama igitur me de hoc officio. Non postulo, ut laudes. Jam enim didici, vel ætate doctus vel morbo admonitus, (B) rectè factorum fructum à DEO potius, qvàm ab hominum judiciis, expectare, omnemq; laudem non in honore verborum, sed in ipsa re atq; in una virtute constituere. (C) Vides jam duas esse commorationis meæ causas, utramqve satis gravem. Accedit tertia, ne ipsa qvidem levis, ut imprimam librum meum de legibus Romanis: qvem poscentibus multis debere jam diutius vix possum. Eoq; magis in hanc voluntatem incubui, qvòd inscriptus emittetur Hippolyto Cardinali. Tu, mihi Ricci, fac tibi ita persvadeas amabiliorem mihi Ferrariam fore tua causa. Tuis enim sermonibus, tua humanitate, tua lepore frui, interruptamq; multorum annorum consvetudinem licebit aliqvando resarcire. Qvod ut sit maximè diuturnum, opto vehementer, & ut tu amantissimè auguraris, etiam spero, Vale. Venetiis. 1556.

ANTONIO AUGUSTINO, ROMAM.

EPIST. VI.

Hortatur Anton. Augustinum, ut in Festo emendando pergat; qvemadmodum in Varrone fecerit.

Laus Ant. Augustini ab ingenio, judicio, doctrina, labore.

Acce-

ACcepi tuum Varronem, missum ab Octavio nostro, delatum à Lævino. Qvid qværis? te dignus est. Qvòd si operam eandem posueris in Festo; plurimum tibi Romanæ literæ debebunt. Aggredere. Qvid enim tibi non succedat? qvi (ut omittam illa, qvæ pleno jam theatro spectata sunt, ingenium, judicium, doctrinam) qvantus qvantus es, totus labor, totus industria es. Ac mehercule non solum communi nomine, sed proprias etiam tibi ego agam, atqve habebo gratias. Nam, qvem in eo libro emendando laborem suscipere cogitaveram, qvem fortasse, & aliis pressus oneribus, & natura, ac valetudine imbecillus, non ferrem, eo me levabis. Vale. Venetiis. Egregio juris consulto, Pyrrho Tarro, veteri mihi necessitudine conjuncto, salutem plurimam. 1554.

EIDEM ROMAM.

EPIST. VII.

Rogat Anton. Augustinum, ut lapides aut nummos, si qvos habeat, in qvibus mentio fiat legum Rom. secum communicet.

Form. Facere mentionem literarum jam antè scriptarum. Ego verò &c.

EGo verò & scripsi jam, nisi me fallit memoria, satis apertè: & nunc, qvando tibi ita placet, iterabo eadem libentissimè. Lapides aut nummos, qvos habes, in qvibus mentio fiat legum Romanarum; eos si nobis impertieris, habebo gratias, tuumqvè etiam beneficium ipsa fortas-

sè, me narrante, posteritas audiet. Tabulas video mihi legisse Romæ nescio qvas: sed neqve tum descripsi; qvi magni non facerem ea, qvæ nunc qvidem tanti puto, nihil ut potius mihi sit: Neqve verò, qvo in loco, aut apud qvem eas legerim, satis nunc in memoriam revocare possum. Qvare ad te confugio, universæ arcam antiqvitatis, arcam tamen ejusmodi, qvæ pateat amicis tuis, hoc est, bonis viris. Qvo me in numero qvia esse vis, triumpho. Alexander autem tuus facilè nostrum artificio vincet. Tu enim excellis: at nos qvid sumus? aliqvid fortassè si cum aliis, nihil certè, si tecum Augustine comparemur. Plura nec possum, qvod eram occupatus: qvanqvam hoc qvidem qvotidianum est: nec debeo hac in re, qvam tibi non solùm amicitia nostra, verum etiam literæ ipsæ, qvibus tibi scio nihil esse carius, etiam me tacente, magnopere commendant. Vale, & Silvestrum Aldobrantium, virum excellentem, meum perveterem amicum, nisi grave est, saluta meis verbis plurimum. Venetiis.

EIDEM ROMAM.

EPIST. VIII.

Rogat eundem Anton. Augustinum, ut secum communicet, qvæ ad Leges Rom. pertinent, vel è libris, vel è lapidibus & nummis vett. collecta.

Laus Ant. Augustini ab Antiqvitatis scientia. (A)

NIsi qvis casus meis consiliis occurrat, editionem cogitabam ejus libri, qvem de legibus Roma-

Romanis qvinqvennio ante à me conscriptum, debere diutius multis flagitantibus non possum. Ad hunc librum qvantum ex antiqvis lapidibus accedere possit ornamenti, præclarè intelligo. Porrò, tu is es, qvi hoc in usu, atqve hoc in genere scientiæ, tùm qvia Romæ vivis, tùm qvod in studiis totus hæres, penè solus excellas. Qvanqvam hoc in tuis laudibus minimum est: alia sunt in te, qvæ ego non desino prædicare, haud sanè paulo præstantiora: qvæ non est hîc commemorandi locus, ac ne significandi qvidem; ne tu me nimium esse blandum, & qvasi tuæ diffidentem humanitati, ad hoc artificium confugisse existimes. Peto igitur à te, atqve etiam rogo, (qvanqvam hoc verbum amicitia nostra, tuaq; maximè bonitas respuere videtur) si qvid habes, qvod ad leges Romanas pertineat, è libris excerptum, & veterum lapidum, aut etiam nummorum observatione collectum, id mihi ut impertias. Benè mereberis de literis, vel potius benè de te meritis gratiam referes: qvandoqvidem earum ope, ac merito tantus es: benè etiam de me ipso; cujus laudi, pro nostra necessitudine, meoq; erga te studio singulari, debes velle consulere: qvanqvam hoc certè non admodum specto; ambitionem enim pænè habeo in extremis: prima mihi est omniumqve rerum antiqvissima publica studiosorum hominum utilitas: qvo mei labores intenduntur, mea, qvæcunq; est, dirigitur industria. Excute, si me amas, atqve evolve funditus illa tua scrinia, in qvibus conditi rerum antiqvarum thesauri asservantur. (A) Nemo enim, si possessio li-

terarum divitiæ sunt; qvod homines eleganti judicio sanaq; præditi mente opinantur; nemo, inqvam, optime Augustine, te ditior est. Nec verò de tuis copiis multum imminues, si, qvod futurum speramus, inopiæ nostræ subveneris. Qvi si etiam nobiscum plurima communicares; multò id tamen, qvod dares, minus esset, qvàm qvantum tibi, libris assiduè tractandis, qvotidiè qværitur. Verùm modestè tecum agimus; petimus à te minima de maximis; itaq; facilè impetrabimus. Vale. Venetiis.

EIDEM, LEGATO PONTIFICIO. VIENNAM.

EPIST. IX.

Gratulatur Anton. Augustino de legatione ipsi delata, veritus ne bonæ literæ, ipsa ad aliud vitæ genus translato, jacturam faciant.

2. *Hortatur illum ad edendum Festum, & alia, quæ jam chartis explicavit.*

QVia mihi honore tuo nihil est antiqvius, propterea non mediocrem cepi lætitiam: tibiqve sum absenti gratulatus, qvo primum tempore delegatione tibi delata ab Romanorum Rege, tum ex amicorum literis, tum ex multorum sermonibus cognovi. Illud, ut verè dicam, molestiæ nonnihil adsperſit, qvod veritus sum, ne nostræ literæ, qvibus, in urbe dum vivis, tua studia splendorem, & utilitatem addunt, te discedente, & in Austriam usq;

ad

ad longè diversum vitæ genus translato, jacturæ plurimum facerent. Quod si secus esse, significaveris: (jam enim versaris in ipsa re, quæq; tua futura sit in universo ferè munere occupatio, usus te monere, & erudire facilè potest) cumulabis mea gaudia, & habebo gratiam iis, quibus honestare tuam virtutem his honoris insignibus, nullo nostro, hoc est, artium, doctrinarumque liberalium, detrimento, curæ fuit. Ac primùm illud, pro meo incredibili erga antiquitatem studio, etiam atque etiam à te petam, vel potius, quando pollicitus jam es, à te exigam, ut Festum Pompejum tua emendatione perpolias, atque illustres; aut si habes ita emendatum, ut tibi, acerrimi ac severissimi judicii viro, satisfaciat, edendum omninò cures, neq; deberi nobis eam utilitatem diutius patiare, quam cùm in illo verè aureo libro dispersam videamus, colligere tamen vix possumus, vel planè nullo modo possumus, locorum, ut scis, penè innumerabilium difficili scientia impediti. Benè collocabitur industria tua: & hunc sibi comitem adjungi, ne solus eat per ora virûm, Varro tuus æquo animo patietur, Rogandus non es in tua laude, communi præsertim studiosorum commodo conjuncta: tu, si de illa non laboras, hoc saltem commovere te debeat. Quod utinam aut mihi cum hac mente pars aliqua doctrinæ tuæ, aut tibi mea mens, & plane incredibilis ad communicandam virtutem animi propensio, cum ista tam exquisita, tamque multiplici omnium pænè literarum scientia contigisset. Næ ego, quod ad me attinet, multa non sinerem ignorari,

rari, qvæ scire præclarum est, qvæqve in tenebris, nisi tu eruas, perpetuò jacebunt. Nec tamen persvadere mihi possum, te velle nobis tam iniqvum esse, ut tantam doctrinam, si qvid tibi accidat humanitus (homines enim sumus: nec ego mihi, nec tu tibi de vitæ diuturnitate præstare qvidqvam possumus) exstingvi tecum velis. Qvi ea, qvæ chartis jam & voluminibus explicasti? cur diutius premis, optime Auguſtine? cur ex ingenii tui fontibus expleri nostram sitim non vis? sed, opinor, aliqvando facies: & faveo libenter meæ spei, paulò minus, qvam tuæ gloriæ; cui scio me optime consulere, cum hæc ad te scribo. De me, si qværis; vexamur oculorum anniversario morbo: nec tamen labori parcimus: scribimus aliqvid qvotidiè, aut legenti puero operam damus: aliqvo fortasse valetudinis damno: sed nihil est tanti, ut à literarum svaviſſima consvetudine se jungar. Onuphrius Panvinius, ille antiqvitatis heluo, spectatæ juvenis industriæ, & ingenio, ut probitate, præstans, hîc est, eritq; ut video, in aliqvot menses. Imprimit suos Fastos cum commentariis; & interim adornat alia. Sæpè litigat obscuris de rebus cum Sigonio nostro. Sed utriusq; bonitas, mutuus amor excellens, ad cognoscendam veritatem judicium facit, ut inter eos facilè conveniat. Sigonium de facie non nosti: ejus tamen scripta, non dubito, qvin legeris. Ea doctrinam, & ingenium declarant: humanitatis, & studii erga te tuiqve similes testis ego sum: qvem debes ipsum. Suo merito, præterea tuæ præconem eruditionis, diligere. Vale, Venetiis.

El-

EIDEM ROMAM.

EPIST. X.

Gratulatur Ant. Augustino de reditu, eumq; ad Festum cum suis correctionibus divulgandum, & ad jus Latii illustrandum hortatur.

UBi te ad urbem rediisse cognovi, vehementer sanè, pro meo erga bonas literas perpetuo ac singulari studio, sum lætatus. Te enim absente, silere mihi prorsus Romanæ musæ videbantur, Scripturam ad te superioribus diebus; easq; literas ad aulam novi Imperatoris miseram; qvas acceperis, nec ne cupio scire. Appellabam te, qvod jam promiseras, de Festo cum tuis correctionibus divulgando. De qvo nunc ego magis urgeo, qvia nisi fallor, spatii plus habebit. Aggressus ne sis, & qvousq; opus perduxeris, ac de perpolitione qvid speres, si ad me scripseris, gratissimum facies. Simul illud, si qvid qvod ad jus Latii pertineat, aut observasti scriptum à veteribus, aut ingenio tuo, qvo vales plurimum, consecutus es. Nam Latinos reliqvis omnibus sociis antecellere satis constat: qvo autem jure, qvibus honoribus & commodis, adhuc qværo. Et ut nonnulli ex Livio alii ex jure civili, qvæ rem aperire videantur, in medium afferant, nihil tamen intelligo esse ita firmum, ut in eo possit cogitatio consistere. Qvod tu fortasse præstabis Vale. Venetiis.

BENEDICTO RHAMBERTO. RUSTICANTI.

EPIST. XI.

Hortatur Rhambertum, ut habeat rationem valetudinis, cui conservandæ qvædam præcepta dat, inter qvæ illud, ut hilariter & jucundè vivat.

SVadebam, ut exires; qvòd ægrotans, qvantum esset in cœli mutatione, cognovissem: nunc idem angor, te profecto: neqve me congressus, neqve sermo cujusqvam juvat: solus, ut in litore, oberro. Qvi etiam, etsi scio qvàm sit prudens, & in omni re moderatus; tamen, ut est amor sollicitus, offensiones in te omnes timeo, commune omnium est, ut rure, veluti qvandam vivendi licentiam nacti, liberius agamus. Amabo te, mi Rhamberte, noli istam consvetudinem imitari; serva tuam veterem continentiam. Et qvoniam mihi, ut sæpè tecum locutus sum, adversus non dissimilem destillationem præsens auxilium fuit exercitatio: te qvoq; ipsum, nisi fallor, hoc uno maximè senties, allevari; si modò hoc tenebis, ut meridianum in solem ne te committas; multò verò minus in ventum, qvi sit inclementior. Nam sunt auræ qvædam leves, qvarum spiritus non hominum generi doxius, sed etiam vitalis: & ego, has sæpè ultrò secutus, sensi languentes in me vires earum qvasi flabris excitari. Sed, ô Rhamberte, audi me hoc verissimè monentem. Nihil agis nisi jucunde vivas. Si vis te tibi restituere; des te ad hilaritatem oportet, & ex animo tuo dispellas,

spellas, si qva tristium cogitationum residet nubecula. Hanc esse præstantissimam medicinam, vel potius unam esse medicinam, me qvidem, superioribus temporibus eodem morbo laborantem; docuit eventus. Qvare te rogo, ut pro eo, qvanti ipse tibi es, qvantiq; etiam nos apud te sumus, qvorum salus in tua salute posita est; des operam, ut veterem morbum nova ratione cures, & aliqvando istam turbam medicorum malam in crucem jubeas abire; qvi te pharmacis non solum diversis, sed etiam contrariis integrum jam annum lacerant, dum latentem in obscuro veritatem tuo periculo qværunt. Vale. Venetiis. 1564. mense Sep.

MARIO CORRADO, BRUNDUSIUN.

EPIST. XII.

Gratias agit Mario Corrado de scriptis ad se literis elegantibus, & laudibus in se collatis; doletq; ei virtutem in extremo Italiæ angulo latere.

Form. agendi gratias. Debeo tibi tot jam nominibus &c.

Form. Deferre alicui amorem. Ibid. Itaqve cum te nunqvam viderim &c.

DEbeo tibi, mi Corrade, tot jam nominibus, prorsus ut non videam, qvi solvendo esse possim. Scripsisti ad me sæpè: tantumne? sunt alia: humanissime, elegantissimè: laudes in me contulisti eas, qvas si agnoscam, ipse me nimium videar.

amare. Tibi tamen habeo gratias de ista tam liberali, tamqve erga me prolixa voluntate; eamqve si gratus, i. e, si vir bonus esse volo, ut certè volo, puto mihi esse inter summa beneficia collocandam. (A) Itaq; cum te nunqvam viderim, fero tamen in oculis: & qvanqvã habebas, qvi te talem diligant; qvos necesse est esse qvamplurimos; ego tamen primas in amore partes appeto, secundis non libenter acqviesco. Non soleo blandus esse nec auribus dare, qvod negari possit veritati. Qvare velim mihi credas affirmanti; neminem me tibi Latinâ in oratione anteponere, conferre admodum paucos. Hoc ego ita judico: nec tu meum judicium in dubium revocare debes: cum mihi jam in epistolis tuis tantum in hoc genere tribueris. Unum doleo, tuam istam latere virtutem in extremo Italiæ angulo, neqve in hac luce versari, ubi fructum caperes earum laudum, qvæ tibi debentur, judicio, ac testimonio præstantium virorum: Qvòd si te cohortando possem adducere: ut de migratione cogitares; aggrederer, & in hanc rationem totus incumberem: verùm neq; mihi de statu rerum tuarum constat; &, si cohortatione moveri potes, ipsa te res, neqvaqvam tibi, ut opinor, obscura, vel me tacente debet incitare. Qvod scire vis de meis antiqvitatibus, hæc sunt. Liber nunc imprimitur de legibus: qvem cùm erit absolutus, curabo ad te perferendum. Edidi jam commentarium in orationem pro Sexio, & proximis diebus in epistolos ad Brutum, & ad Qvintum fratrem: qvem tibi nunc utrumq; mitto. Majora vellem, & fortassè possem; verùm infirmitas

tas corporis facit, ut labore debiliter; lippitudo autem, ne legere diutius liceat, aut scribere. Magnam etiam mihi temporis partem eripiunt salutationes amicorum, magnam domestica negotia: sexcenta præterea, qva me à studiis avellunt. Sed feramus: humana sunt, nec præcipuè nostra, sed communia cum multis. Tu me, velim, ames, & si par pari referre vis, amore non vulgari. Vale. Venetiis.

FABIO STELLÆ, BRIXIAM.

EPIST. XIII.

Respondet Fabio Stellæ, à cujus patre invitatus fuit Brixiam, qvò etiam se venturum dicit, simul ac per valetudinem timet. NB. Videtur autem lecticam postulare, cùm eqvo (nisi forte Gradario) vel rheda uti nequeat.

Form. Literæ tuæ mihi fuerunt gratæ: Eqvidem cum natura sum, tum valetudine &c. (C)

Epistolarum elegantiam commendare. Epistolam miseris tam elegantem, &c. (A)

Deferre alicui amorem. Ferreus sim &c. (B)

Significare nos amico gratificaturos, nisi qvid nos impediverit. Qvod utinam adire ad vos (D)

CUm tu ad me, Fabi, qvem de facie nondum adductus humanitate, (A) epistolam miseris tàm elegantem, distinctam notis non amoris minus, qvàm ingenii: (B) ferreus sim, nisi te, patremq; tuum sic amem, ut amare solemus ea, qvæ nobis in vita prima

prima sunt. Sed qvid, si me ipsum etiam vestra causa plus amem? qvid enim? cum ego me à parente tuo, magni nominis viro, summis virtutibus ornato, diligi videam, à te verò etiam laudari, excellentis ingenii adolescente optimè ad virtutem animato; non ipse mihi pluris sim? non gaudeam haberi à vobis, qvalis esse semper volui, &, ut essem, laboravi. Sed voluntati exitum respondisse nunqvam duxi? (C) Eqvidem, cum natura sum, tum valetudine & morbo subtristis; nec ad hilaritatem facilè traducor; tuæ tamen literæ, patrisqve tui vix credas, qvid animo meo jucunditatis instillarint, qva voluptate, qva lætitia perfuderint. Itaq; officii vestri memoria sustentor: eaq; sic fruor, ut beneficiis omnibus anteponam. (D) Qvod utinàm adire ad vos, ac studio vestro satisfacere liceret. Nihil esset optatius: & esset iter Pastorio comite jucundius. Verùm nescio qvo fato contigit, ut, qvo primum huc die perveni, cum tota pænè familia cœperim ægrotare, uxor qvidem gravissimè: nec dum valet; ego satis leviter, sic tamen, ut jaceam. Corpori enim imbecillo qvævis commoditas vix ferenda. Qvamobrem, affectus morbo, à viribus infirmus, eqvo me non auderem committere, vel placidissimè incedenti. Lecticam, inqvis, mittemus. Hac eqvidem veherer commodius: sed, mi Fabi, hoc genere deliciarum mei ordinis homines uti non solent: ad fortunatos pertinet. Itaq; differam per aliqvot dies, qvoad vires colligam, id est, qvoad eqvo, aut etiam rheda liceat uti. Eqvos qvidem hic, qvales infirmitas nostri corporis requirit,

qviret, id est, qvi alterno gressu cura molliter explicent; qvos Gradarios antiqvitas appellabat, facilè possum invenire: sed insolentiam hujus cœli non nihil metuo: rheda autem, vereor, ne succussu lædat. Omnia tamen, ut video, moderabitur humanitas vestra. Vale, & patri tuo, præstanti viro, multam salutem meis verbis. Asulæ.

EIDEM BRIXIAM.

EPIST. XIV.

Laudat Stellam adolescentem ab humanitate, pudore, ingenio, (constantia in juventute) perpetuitate laudis in adolescente rara, contemptu earum voluptatum, qvibus adolescentes delectantur, studio literarum & imprimis sacrarum: pro qvibus dotibus ut DEO, à qvo hæc omnia profecta sint, gratias agat, pietatem colat, & hortationem hanc æqvi bonig; consulat, monet.

NB. Locus Com. de Lubricitate adolescentiæ.

NB. nihil fieri insciente aut nolente Deo.

AGnosco tuis in literis & patris tui, summi viri, singularem humanitatem, & Pastoris nostri, hominis integerrimi, nec eloqventia minus, qvàm doctrina, præstantis, egregiam disciplinam. Et cùm ego te propter illos diligam: (est enim, ut scis, uterqve mei, & ego item utriusqve amantissimus) tum verò ad meam in illos benevelentiam, qvæ summa est, non nihil tamen tua causa videtur accedere. Patet, atqve elucet in epistola tua pudor ille, ingenio dignus adolescente, qvi maximè com-

mex-

mendat ætatem : patet etiam, qvo sit pudor amabilior, plusq; sibi gratiæ conciliat, ingenium. Qvæ perspexeram eqvidem in te ac laudaveram, qvo tempore diversatus Brixiæ sum in ædibus vestris, exceptusqve, & cultus à parentibus tuis omni genere officii: sed nihil præstantius, nihil admirabilius, qvàm laudis in adolescente perpetuitas. Primùm enim lubrica ipsa ætas est; nec reperitur facilè, qvi consistat: deinde tenduntur sæpè bonis, qvibus capiantur, insidiæ: & multa sunt ad depravandum parata, improbum consilia, æqvalium exempla, voluptatum illecebræ. Hæ sunt illæ Syrtes, qvibus incerto cursu navigantes absorbentur: hæc illa saxa, qvo salutis cum aperto discrimine impingitur. Nec verò, poëtas cum & hæc, & hujus generis alia cecinerunt, simpliciter locutos velim existimes. Utuntur similitudine rerum, qvæ subjectæ sensibus sunt, ut animos erudiant, moribusqve nostris, ac famæ consulant. Itaqve sapientem appellarunt eum, qvi maris pericula, voragines, & scopulos, & dubiis agitata ventis loca visitasset, atqve illa perdendorum hominum avida monstra, virginum facie simulata, prædulciq; cantu blandientia, contempsisset. Qvæ sunt omnes, mihi crede, imagines humanæ vitæ: qva nullum est mare difficilius, & in qva, nisi rationis qvasi gubernaculo regamur, qvàm facilè fluctuemus, qvamqve multa, & qvàm gravia rei familiaris, existimationis, ac vitæ naufragia contingant, si te propter ætatem nondum usus docuit, disce à libris, vel disce à parente tuo spectatæ sapientiæ viro, qvi se ex hac tempesta-

pestate tanqvam in portum recepit sacrarum literarum; qvodq; habet à foro, qvod à publicis muneribus otii, totum id in theologia libentissimè consumit. Qvem tu imitaris, ut audio, si minus in studio doctrinæ, at in voluntate, in moribus, vitæqve instituto. Contemnere te ajunt, qvi cæteris ab adolescentibus cum voluptate fiunt: abhorrere à lusu, venatione, cursu, aleâ: levia ducere hæc, inania, indecora, turpia: deditum esse literis, vel qvibus ad humanitatem informamur, vel qvibus ad excellentem disciplinarum cognitionem aditus aperitur: maximè verò solitum ea meditari, & curare diligenter, qvibus æternæ vitæ salus comparatur. Divina sunt hæc munera, mi Fabi, non à nobis profecta, aut elaborata, nec omnibus imperita. Tibi contigit, ut ita sentires, & ita velles: habe gratiam Deo, qvi te tantis in tenebris, atqve erroribus præcipuo qvodam lumine illustraverit. Aliis non idem contigit: mirari noli, neq; causam qvære. Abdita sunt, nec humanis comprehensibilia mentibus arcana cœli. Stet illud modo, nihil usqvam fieri, nihil evenire aut insciente, aut nolente DEO: qvæq; ille vult, & qvæ permittit, ea neqvaqvam revocare ad nostrum judicium debemus, neq; rectè ne fiant, an seqvs, interpretari. Et omninò velim te, cùm de divinis rebus cogitas, minuere opinionem scientiæ, demittere animum, ac mentem, unamq; putare certissimam doctrinam, pietatem in Deum, aut benevolentiam, & studium erga illos, qvi nobis à Deo commendantur. Qvæ non dubito qvin sæpe ita cogites, ut credas: nec te ita puto credere, ut re ipsa

ipsa non præstes: cum te omnes ita vivere confirment, ut à tuis moribus procul ab sit arrogantia. Veruntamen, si tibi laudo id, qvod amas, & qvod amandum existimas, non à te gratiam ineo? non hæc tibi, licet parum necessaria, jucunda tamen commemoratio est? seqvitur illud. Ipse mihi satisfacio. Nam, qvæ laudatio videtur, eadem, si attendis, cohortandi etiam vim habet. Qvo genere, pro mea in te benevolentia, magnopere delector. Atq; etiam in hujusmodi sermones ego soleo libenter ingredi; qvia, si nihil aliud, ipse mihi fructum fero, dum ea tracto, qvibus amore summi boni studioq; incendor. Te autem, cum hæc legis, lætari oportet vel tua causa, qvi tuum intelligas judicium nostra sententia comprobari; vel mea, qvem sentire tecum videas, & iisdem gradibus parare adscensum ad ea, qvæ qvanta sint, & eo conjicitur, qvod ipsa tantum spes tranqvillitatem parit animis nostris, eosq; non è malis modò, sed à malorum qvoq; metu vindicat. Macte igitur ista voluntate, & isto sensu. Maturè vidisti qvis esset rectus ad gloriam cursus. Seqvere judicium tuum: nec tamen contemnes nos, si qvando hortamur: & ipse nos vicissim, ubi langvemus, hortare. Sic erit mutua gratia, sic amabilius etiam magis inter nos, mutuo beneficio provocati. Vale. Venetiis, 1558.

JOHANNI BAPTISTÆ PASTORIO, BRIXIAM.

EPIST. XV.

Gratias agit Pastorio de munere misso, eiq; amorem suum offert, & ut se vicissim deligat, precatur.

Form. Facere mentionem vet. amoris. Ego verò te tua causa. &c.

EGo verò te, mi Pastori, tua causa dilexi semper. Habes enim, qvæ tibi amorem concilient, doctrinam & humanitatem. Munera, qvæ mittis, me tibi obstringunt magis, benevolentiam in te meam augere non possunt. Qvæ enim à virtute profecta sit, nos his tanqvam adminiculis nititur, sed consistit ipsa per se, eoqve jam processit, ut ad summum perveniisse videatur. Præsta te mihi, obsecro, qvalem adhuc cognovi, amantem mei, & in amicitia constantem. Minus erit hoc omnium munerum præstantissimum. Qvod ego, qvi sim mei erga te animi ipse mihi conscius, qvasi debitum exspecto. Vale. Asulæ.

VINCENTIO STELLÆ, BRIXIAM.

EPIST. XVI.

Respondet Stellæ patri, à qvo Brixiam fuit vocatus eoq; se venturum dicit, simul ac lecticam & rhedam ab ipso nactus fuerit.

SUperioribus diebus, qvo magis incitabar cupiditate veniendi ad te, viſendæq; urbis, ut audio, pulcherrimæ, qvi eſſem literis & tuis, & filii tui, id eſt, utriusq; tuis, amantiſſimè invitatus; eo me revocabat magis pudor meus; neqve tam, qvid tua permitteret humanitas, qvàm qvatenus mihi per modeſtiam meam progredilicerer, cogitabam. Ac ſæpè mecum ſic: An tu ad hominem, qvem nunqvã allocutus? qvem ne vidiſti qvidem? adde: qvem virum, qvàm nobilem, qvàm gravem, qvàm diſtrictum magnis rebus? ego autem qvis? infirmus natura ſemper, nunc etiam valetudine impeditus, exqviſita qvadam ratione, & cura tuendus. Contendebam eqvidem cum animo meo: nec vici facilè; Sed vici tamen aliqvando, & decrevi omninò ad vos primo qvoq; tempore me conferre. Vereor enim, dum valetudinis commodum expecto, & id ago, ut, qvas morbus ademit, vires colligam, in hyemem ne incidam, id eſt, in imbres, & frigora: qvorũ altero viæ corrumpuntur; alterum ſcis eſſe λεπτὸν γεφλι πολεμιώτατον. Nam illud, in qvo tibi fortaſſe, vel domeſticis tuis, incommodare mea mollities, & paulò faſtidioſior in victu conſuetudo poteſt, id non ſpecto. Aut enim exiguum qviddam erit, & feretur facilè: aut, ſi magnum illuſtrabit benignitatẽ tuam. Statutum igitur de re: nec eſt, cur ſententiam mutem: videndum de ratione itineris: qvam tu ad meam voluntatem: meumq; conſilium, qvæ tua eſt humanitas, totam rejicis. Ego autem nihil puto commodius, nihil aptius ad virium infirmitatẽ ſuſtentandam, qvàm lecticula geſtari. Sed habet ſpe-

ſpecies illa, qvod ad Fabium tuum ſcripſeram, qvidam nimis honorificum: nec ego is ſum, qvi, qvod ſuperat fortunam meam, eo libenter utar. Verum ignoſcetur valetudini: qvam ſatis infirmam, atq; imbecillam, concuſſus & vexatio facilè frangerent. Rheda qvidem, qva mearum bene perita curationum ancilla cum filiola & puero vehatur, opus eſt hæc ſi habebo vel potius cum habebo; (vis enim me à tua liberalitate omnia expectare) dabo me ſtatim in viam, & ea qvidem ſpe, ut aliqvem è cœli mutatione fructum capiam, maximum qvidem ex tua humanitate, qvam cantari ab omnibus audio. Vale. Aſulæ.

EIDEM BRIXIAM.

EPIST. XVII.

Rogat Stellam, ut maturè mittat lecticam & rhedam: niſi enim id fiat, conſilium ad ipſum veniendi neceſſario abjiciendum ſcribit.

QVod veritus ſum, fieri video, ut imbribus madeſcat humus, & pulvis in lutum coacta vias impediat, ac turpi fœdet aſpectu, frigoris etiam acres morſus hoc triduo ſentire cœpimus. Qvæ cum ſint inter habentibus incommoda; tum verò, majora ut timeantur, hyemis propinqvitas facit: ut mihi vel maturè, nulla interpoſita mora, veniendum ad vos, vel totum conſilium neceſſariò abjiciendum intelligam. Febricula omninò tentamur qvotidiana; ſed, opinor, decedet, cum primum ex hoc me domeſtico mœrore ereptum ſtatuam in tuis ædi-

bus, id est, in aliqva, ut spero, jucunditate, atq; lætia. Injurias autem cœli, lectica circummuniti, possumus contemnere. Qvamobrem, qvod tuo commodo fiat, dabis negotium tuis, ut Saturni die, aut, qvi sequitur proximo; vehicula perducant. Lecticario mandetur, atqve etiam aurigæ rhedam moderanti, ne qvid approperent, nisi me jubente; & omninò rationem itineris ad meam voluntatem accommodent. Hoc tu, scio, Stella vel me non scribente, mandasses. Nihil enim te præterit, ob eximiam prudentiam: nihil porrò non vis amicorum tuorum causa, ob humanitatem prudentiæ parem. Vale. Asulæ.

† †.

EPIST. XVIII.

Svadet, ut librum qvam primùm edat.

Form. rogandi: Rogo etiam pro eo. (A)

EGo verò, comprimi à te mea causa librum tuum, minimè volo. Qvin, si ad me refers, ut edas qvamprimum, svadeo: (A) rogo etiam pro eo, qvantus est amor in me tuus; qvem non esse mediocrem, tuæ literæ significant, An ego ita sim bonis artibus infensus, ut industriæ tuæ impedimenta opponam, & excellentis ingenii fructus, cum benè maturi sint; condi potiùs, ac domesticos intra parietes asservari, qvàm in publicum afferri, & communicari cum omnibus velim? Illa de tuis hortis, & nostris fontibus, eleganter à te, nec sine sale prolata sunt. Verum agam tecum perliberaliter, atqve hanc partem libenter dissimulabo, tibiq;

biq; totam largiar. In reliqvis etiam habebo rationem amicitiæ noſtræ nuper inſtitutæ: majorem tamen fortaſſe veritatis. Tua ſcripta, proximè edita, doctrinam habent, & acuratam antiqvitatis obſervationem. Itaq; vigebunt omnibus, & laudabuntur. Qvod ſi qvid eſt, qvod deſiderari poſſit: primum id leve eſt; deinde, ut ſcis, non imminuit, ſed auget nævus in formoſo corpore pulchritudinem. Vale. Venetiis.

EIDEM ††.

EPIST. XIX.

Amico, operam ſuam in emendo horologio offerenti, reſpondet, & mandat, definiat pretium, qvo ſibi horologium emi cupit.

Form. Accuſationi de intermiſſione literarum reſpondere: Noli officium &c.

NOLI officium literarum à me reqvirere: nunqvam ſcripſiſti, qvin reſcripſerim, qvod ſi contra, qvam res eſt, videtur; alieno vitio fit; à me qvidem prorſus abeſt culpa. De horologio qvod iterum jam ſcribis, vincit pudorem meum humanitas tua. Jam enim ſtatueram oneris tibi nihil imponere, publica explanandi juris cura occupato, qvotidie aliqvid ſcribenti, unde ad nos utilitas, ad te ipſum gloria permanet; negotium amico dederam: & ille curatorum promiſerat; nec tamen biennio fidem ſolvit. Qvare accipio libenter, qvod das. Tu mihi, qvod tuo commodo fiat, horologium Auguſtæ elaboratum: ego tibi, qvan-

tam scripseris, pecuniam statim curabo; qvale velim, jam antea significavi: factum eleganter, artificio non vulgari. Audieram, qvæ dicuntur egregia, minoris triginta scutatis emi non solere. Hoc qvidem esse nimium: nec rei familiaris ratio ferret; cui consulere, qvia copiosa non est videor debere. Porrò genus hoc ornamentorum ita soleo cupere, ut non insaniam; cupio autem valetudinis, non libidinis causâ. Cum enim me satis tristem natura finxerit, accersenda extrinsecus jucunditas est, qvam à me ipso petere non possum; eoq; magis, qvod plurimus in cubiculo sum, affectum jam qvadriennio per totam hyemen oculorum morbo, molesto tamen potius, qvàm acerbo. Nolim igitur impensam esse supra decem scutatos, aut omnino qvindecim, eamq; ita fieri, si horologium probetur oculis eruditis. Itaqve vide, cui negotium mandes. Nam neqve omnes intelligunt; & aliis alia probantur. Ego formam & artificium, non materiam, cupio emere. De tuis Institutis egi diligenter; hortatus sum, lucri maximi spe proposita. Ubi ad pretium ventum est: Audire se negarunt. Itaqve tibi auctor sum, cum iis transigas, qvo faciles tam habuisti, & in tuo merito satis, ut audio, liberales. Sturmium saluta meis verbis, eumqve communi literarum nomine excita ad scribendum. Utinam, qvantum valet, tantum velit. Optimè consuleretur studiis nostris, optime etiam ipsius gloriæ: qvam si vult esse amplissimam, habet unde consequatur. Vale. Venetiis.

†† EPI-

† †

EPIST. XX.

Respondet amico, à qvo adolescentes aliqvot sibi fuerant commendati, & illa officia sua prolixè pollicetur.

WOlfgangum Werter, cùm aliqvot abhinc annis Patavii adolescens daret operam Bonamico, dilexi multis nominibus plurimum. Nam, ut omittam, qvod & in adspectu species qvædam index nobilitatis, & in sermone atqve in moribus probitas elucebat; incensus literarum studio colebat me, atqve observabat diligentissimè; sic ut in magna freqventia amicorum nemo tamen mihi esset illo carior, nemo jucundior. Tueor illum amorem, &, qvoad vivam, tuebor, eiq; absenti memoriam, benevolentiamqve, qvam debeo, fratribus præsentibus officia, qvæ potero, accuratè præstabo. Hoc cum mea sponte facturus essem qvantum, optimè. Mihi accessisse voluntatis existimas, qvod eos tu, vir inter maximos summus, & in exercenda virtute semper occupatus, commendandos mihi tuis literis putasti? nam, si qvis est, qvi de tuo ingenio, de doctrina, imprimisq; de eloqventia benè & sentiat, & loqvatur: is ego sum, planeq; meos eò sensus libenter conferam, ut, qvi tibi cari sunt, eosdem ego qvoqve diligam. Qvare si vis, da mihi ornandos, atqve amandos, qvi ad nos veniunt, amicos tuos. Officiis eos, si potero; sin minus, studio certè, & humanitate complectar. Ac ne dubita futurum, ut, qvo tu sis apud me pon-

dere, cum intellexerint, gratias tibi, qvod eos tua commendatione sis prosecutus, diligenter agant. Audio te qviddam pangere in Rhetoricos Aristotelis libros: qvod qvale expecto; auguror futurum, præclarum scilicet, ac te dignum. Urge igitur; ut & communi utilitati, & tuæ gloriæ consulas. Vale.

EIDEM ††.

EPIST. XXI.

2. Nunciat amico Venetiis pestem sine discrimine in omnes grassari, &

2. Amico de publico statu felici gratulatur.

3. Hortatur amicum, ut ad scribendum se conferat, & illa edat, qvæ familiaribus pollicitus sit, præsertim cum otio abundet. Idemqve se conari ait, sed impediri. 1. Valetudine adversa. 2. Salutationib. amicorum. 3. Curis domesticis.

Form. Ordiendi à re ipsa. Nos hic (ordiar à re tristi, qvando læta non suppetunt) &c.

NOs hic, optime†, ordiar à re tristi; qvando læta non suppetunt) annum habemus pestilentem; & pulcherrimam civitatem qvotidianus deformat adspectus mortuorum: furere jam cœpit morbus, & insultat in omnes palam, sine discrimine, qvi antea repebat sensim, & latenter, nec ferè qvenqvam, nisi obscuri loci, infimæqve sortis attingebat. Qvare divina imploranda remedia: humana qvàm jaceant, sæpe docuit eventus.

Vobis

Vobis rectè istic esse audio, perpetuoqve sit opto; tum ab hujusmodi morbo, qvi non modò privatas domos exhaurit, verùm etiam urbes devastat: tum à cunctis discordiis, ac bellis, & intestinis, & externis. Te verò florere omni laude, valere auctoritate, valere gratia, esse unum, ad qvem omnes confluant consiliiq; auxiliiq; causa, nisi plurimum læter, malè sentiam de virtute, unde tibi ista fluxerunt; malè etiam de me ipso; qva tuam vitæ rationem probavi qvidem semper, secutus autem sum, qvatenus licuit: licuit enim certè multò minus qvàm volebam. Unum si addis, ut ingenium tuum, qvo nullum vidi præstantius, langvere non sinas, & otii tui rationem constare velis, hoc est, ut aggrediaris ad scribendum illa præclara, qvæ te audio tuis familiaribus esse pollicitum; aut si jam habes instituta, perpolias, nobiscumq; & cum posteritate communices: ne tu tomnium fortunam vincis, & solidam planè possides felicitatem. Eqvidem, qvod ad me attinet, idem conor pro mea virili parte: & hæreo, qvoad possum, in scribendo: sed mea ratio qvàm non sit eadem, qvæ tua cognosce. Valetudine sum ea, qvæ facilè in morbos incurrat: imbecilla prorsus, & incommoda: itaqve sæpè in cursu institutorum meorũ, cum progredi maximè vellem consistere sum coactus. Accedunt, qvæ temporis haud exiguam partem auferunt, salutationes multæ multorum: in qvibus videtur esse honor; & est omnino qvædam species: sed valeat ambitio; odi omnia, qvæ detrimentum studiis afferunt. Qvid domestica? non enim tantum à me pendent ii, qvi

meos intra parietes vivunt, uxor, liberi, familia: sed fratres qvoq; suas in me uno rationes habent sitas: uterq; meis consiliis, alter etiam meis opibus, qvantulæcunq; sunt, nititur, ac sustentatur. Vides rerum mearum imaginem, ut in tabula depictam. Nec tamen obrui me sino fluctibus molestiarum; sed enitor sæpè, & consequor interdum, ut ex omnibus curis; atq; occupationibus emergam, meq; saltem per aliqvot horas in portum recipiam literarum. Qvo si frui diutius liceret, in cœlo essem: qvia non licet, hortor te, cui otii satis est, ingenii verò, scientiæ, judicii multò plus, qvàm mihi, ut hæc omnia studiosorum ad utilitatem conferas. Qvod si facies: glorioſum tibi eris ex ipsa re, qvem video præstare posse maximas; cæteris non modò re, verùm etiam exemplo fructuosum. Fortasse enim, te præeunte, alii, qvoqvo modo poterunt, invitati laude subsequentur. Ego meas antiqvitates, etsi, ut ille ait, spissum opus est, aliqvando tamen, ut spero, pertexam. Vale. Venetiis.

† †

EPIST. XXII.

Qveritur de dissensione inter se & amicum, ex quibusdam opinionibus orta: Item, qvod, qvæ improbat, statim sugillet: qvæ probat, prætermisso amici nomine in suos commentarios referat: Deniqve rogat ut sibi qvoq; liceat ab eo dissentire, salva tamen amicitia.

Form. Gratæ fuerunt mihi literæ.

Form.

Form. Excusare libertatem in scribendo. Agam enim tecum liberè &c. (A.)

GRatæ mihi tuæ literæ, gratissimus verò, qvi te ad scribendum animus impulit. Atq; ego te antea diligebam; qvod ingressum esse minimè vulgarem in viam literarum, longeq; per eam processisse, intelligerem: sed auxit amorem in te meum hæc, à me nunc minus exspectata, eoq; jucundior, voluntatis erga me tuæ minimè dubia significatio. Soleo enim amare in hominibus humanitatem haud paulo plus meherculè, qvàm doctrinam. Ac doleo factum esse antea, casu dicam, an voluntate tua? ut oriatur inter nos qvibusdam ex opinionibus dissensio; iis tamen de rebus, qvæ si dilucidè pateant, qvod accidere potest utroq; nostrum disputante, studiosis fortassè nonnihil in eo consuletur. Id qvod est in meis consiliis, & fuit semper antiqvissimum. Nam qvod mea qvædam improbas: si rectè sentis, habeo gratiam: errare possum; & corrigi volo. Sin, ubi de meo sensu judicas, tua te fallit opinio: ego tamen, qvæ à studio veritatis culpa manat, libenter ad laudem converto. Itaq; qvod ad hanc partem spectat, nemo audiet meqverentem: excusabo te potius, atq; etiam, qvoad licebit, ornabo. Qvod autem, qvæ meis in scriptis non improbas, ea dissimulas, & in tuos commentarios, meo nomine prætermisso, qvasi novæ transfers. Miratus sum, & reqvisivi paulisper in eo modestiam tuam. (A.) Agam enim tecum liberè, sicuti natura mea postulat, & inter bonos viros æqvum est. Illa de judiciis extraordinariis, qvæ te scri-

scribis edidisse, si dederis operam, ut ad me perferantur, etsi ea discrepare significas à sententia mea, gratissima tamen erunt, & gaudeo te tam esse diligentem in meis scriptis pervolutandis, & occasionem mei admonendi, & corrigendi tam libenter qværere. Sic enim intelligam ubi corrigendi finem feceris, nimirum, qvæ supererunt, à te omnia probari. Unum peto; sit conditio par: des mihi, ut idem liceat per te, qvod licere tibi per me volo. Si qvid ego de tuis itidem non probavero, noli gravius commoveri. Judicemus pariter, ego de te, tu de me utram in partem libet: amemus tamen inter nos, ut boni viri solent; & si qvid fortassè de judicio, nihil tamen de benevolentia, detrahatur. Libros qvos petis, habeo nullos. Cicerone excepto. Nec ejus generis, nunc qvidem, tibi qvidqvam polliceor. Qvæ verò ipse composuerim, paucis mensibus habebis, si valebo, commentarium in epistolas ad Qvinctum fratrem, & librum de legibus Romanis: qvi est antiqvitatum mearum sextus. De Sextiana oratione, si scriptam contuleris cum impressa, qvæq; loca varia sunt, miseris; amabo te: idqve ut facias, rogo. Vale. Venetiis.

HIERONYMO FURNARINO, RAVENNAM.

EPIST. XXIII.

Respondet Furnarino, à qvo Epistolæ suæ laudatæ fuerant, & eas nihil splendoris habere ostendit, si cum antiqvi-

tiqvitate conferantur: aliqvid verò habere, si cum inscitia hominum hujus seculi conferantur.

Form. Gratificandi amico: Vides me tibi satisfacere. (A)

Form. Præcisionis: Sed qvid ago? dum tecum svaviſſimè &c. (B)

Form. Offerendi munus literarum. Mitto ad te munuſculum. (C)

(A) VIdes me tibi satisfacere, &, qvod olim petieras, id nunc, tuæ memorem voluntatis, re præstare? non enim, ut solebam, plebejo sermone tecum ago: sed eo, qvem in qvadam epistola patricium appellasti, qvi qvàm tibi sit in deliciis, qvantumq; in eo studii posueris, & industriæ, facilè ex ea ipsa epistola potui conjicere. Verùm, qvod ad me attinet, non ego meas literas ejus esse generis intelligo, ut ab homine patricio scriptæ videantur esse. Qvid enim habent, ut ita dicam, notabilitatis, qvid splendoris aut in sententiis, aut in verbis? conor eqvidem; ex hujus me cupiditas laudis multos jam annos incitat: sed moratur rei difficultas, occupatio domestica, valetudinis infirmitas: scribo tamen assiduè, qvantum licet, & qvoqvo modo licet. Animos videlicet mihi facit, qvod inter nos dictum sit, multorum inscitia: cum qvibus interdum me confero non sine voluptate; sicuti contra, cum in antiqvitatem ipsam intueor, contemno me, planeq; ipse mihi displiceo. Vera enim illa fuit, suisq; absoluta numeris eloqventia: nostra infantia est, mi Furnrai nè nos balbi, nos elingves pænè

su-

sumus in Latina lingva. (B) Sed qvid ago? dum tecum suaviſſimè loqvor, nulla certa re propoſita, paginam, verbis undiq; ſua ſponde confluentibus, implevi. Erit igitur, qvod initio ſcribere ſtatueram, idem clauſula mearum literarum. (C) Mitto ad te munuſculum tenue, amoris tamen ſignificationem in te mei, commentarios, à me nuper editos, in epiſtolas ad Brutum, & Qvinctum fratrem: qvos cupio, diligenter legas, id ſi aſſeqvor à te; & à tui ſimilibus; honeſtabor, & gratia meis laboribus optima referetur. Vale. Venetiis.

LÆVINO TORRENTIO, LEODIUM.

EPIST. XXIV.

Monet Torrentium, ut aliqvid in lucem edat qvo nomen ſuum ab oblivione vindicet, utq; ſe apud Epiſcopum Leodienſem in gratiam ponat.

Form. Excuſationem de intermiſſione literarum accipere. Mirabar, &c. cur deberi &c. Hanc mirationem ſuſtulit. (A)

MIrabar, cum in tuis verbis tanta ſit humanitas, qvæ tuo meherculè etiam elucet in vultu, cur deberi mihi tam diu paterêre tuas literas; qvas, ubi Leodium perveniſſes, miſſurum ſtatim pollicitus eras. (A) Hanc admirationem, in qva moleſtiæ qviddam inerat, ſuſtulit prorſus epiſtola tua, ſcripta ſanè elegantiſſimè; in qva cauſam tui ſilentii confers in peregrinationem, & negotia. Qvod ſi jam

jam in otio consedisti; exerce ingenium tuum præclaris in studiis, non ut amicus tuus, qvi nihil unqvam parit, cum tamen parturiat semper, sed ut edas aliqvid, qvo tuum nomen, æterna cum laude conjunctum, ab hominum oblivione, omniq; prorsus interitu vindices. Leodiensem Episcopum, de qvo multi multa narrant, omnia præclara, summoqve digna principe, si qvid habebo artis, ut facultatis, ornabo laudibus: sin, qvod suscipiam, præstare non licebit: amabit ille tamen ut opinor, voluntatem, tu me interim de meliore, ut ille inqvit, notâ commendabis; ejusqve in me benevolentiam, si qva est, ea, qva apud illum vales, gratia fovebis. Vale, nosq; sæpè literis, si otium est, saluta. Venetiis.

SEBASTIANI LEONI CORDUBENSI, ROMAM.

EPIST. XXV.

Respondet hortationi Leonis, à qvo monitus fuerat, ut in studiis literarum modum servet: & ostendit in aliis qvidem rebus, ut acqvisitione opum, & honoris studio modum esse servandum, non in indagatione doctrinæ qvæsinc labore percipi inqvit, qva voluptatem summam affert, cujus contemptores bestiis similes sunt. Ac proinde se illius & aliorum monitioni non posse locum dare dicit: simulq; eos hortatur, ut ipsi qvoqve doctrinæ studia diligenter colant.

Formul. Hortandi. Sinite meam vocem &c. (A)

So-

SOles in nostris sermonibus, humanissime Leo, qvod mihi maximum est argumentum amoris tui monere me, atq; etiam rogare, ut pro tenuitate valetudinis meæ literis utar moderatius & in studio virtutis, qvod difficillimum est, temperantiam adhibeam: amabiliter tu qvidem: & officiosè admodum: sed, hoc mihi persvadere si vis, prius illud persvadeas oportet, non magnopere esse de gloria laborandum; inanes esse nostras cogitationes: stulta consilia, qvæ ad eam dirigantur. Ad qvam causas non tu qvidem unqvam tantam afferes eloqventiam, ut in re tam præstanti mihi qvidem probes modum esse servandum. Qvanqvam, qvod ad rem attinet, tu qvoq; mecum sentis, vel potius ego tecum; in literis affirmas esse vivendum, & optandam in primis scientiæ cognitionem; sed cum eo tamen, ut salutis ratio habeatur. Obsecro te, mi Leo qvid tu existimas de iis, qvi divitias immoderatè appetunt? nunc errare videntur? certè. At ipsi aliter putant; itaqve persequuntur institutum. Qvid de iis, qvi honores sitiunt? non dubito, qvin hos qvoqve sentias peccare. Et peccant sanè: timida est enim ambitio, ideoqve misera: neqve tamen pauci sunt, qvos inficit hæc labes. Ego & cum his intelligo me errare, & præterea cum multis: sed diversa ratio est. Illi eas res plus æqvo appetunt, qvas consecuti meliores nunqvam, deteriores etiam plerumqve efficiuntur: ego in earum artium indagatione sum nimius (sic enim ipse existimas) qvarum cognitio evellit ex animis vitia, inserit virtutes; itaqve vides errorum aliorum

cum

cum turpitudine esse conjunctum, meum non modò non turpem, verum etiam laudabilem. At morbis sæpè tentamur. Primùm, hoc qvidem non est præter naturam; ars enim præstare non potest, ut rectè semper valeamus: Nam, si posset, ii, qvi scientiam medicinæ tenent, ipsi nunqvam ægrotarent. Deinde, est præclarum in maximis laborare: & qvacunqve re virtutem emas, parvo emas. Non posse autem nos ad ea, qvæ summa sunt, sine sudore pervenire, indicat illud, qvod poëtæ ne Herculi qvidem, Jove nato, nisi maximis exantlatis laboribus, cœlum dederunt. Te ipsum rogo, qvi me mones; qvem ego studia doctrinæ video nunqvam intermittere: ullamne voluptatem ea cum voluptate putas esse comparandam, qva legentes, aut scribentes afficimur? potest esse tanta suavitas, qva non major ea sit, qvæ perfundit animos nostros, earum rerum intelligentia fruentes, qvæ sunt ad benè beateq; vivendum necessariæ? Qvod si qvis doctrinam contemnit: haud scio, qvid iste curet. Negligit animum: qvo nihil potest esse præstantius: se ipse ignorat; qvo nihil turpius: corpori servit, ignaviæ deditus; qvod est illi commune cum belluis, qvibus id præcipuum, ut alantur ventriq; indulgeant, à natura tributum. Itaq; seqvar meum institutum, neq; te, mi Leo, neqve alios audiam, studiosissimè monentes; qvorum eqvidem amo voluntatem, judicium tamen cogor paullulum reqvirere, &, ut ipse qvoqve erga vos amici partes, vestro exemplo, suscipiam, (A) sinite meam vocem in aures vestras influere, qvæ

vobis artium studia optimarum assiduè cantat; qvæ vestra vobis bona commemorat, eaq; ut agnoscatis, & qvantùm licet, exerceatis, hortatur. Cui si parebitis, fructum capietis eum, qvem ipsi mihi, cùm meam reprehenditis in colenda virtute constantiam, studetis eripere. Vale. Ex ædibus nostris.

MARCO ANTONIO LOMBARDINO, PATAVIUM.

EPIST. XXVI

Gratiarum actio de munere sibi misso, cum petitione, ut se amare pergat.

Benignitatis laus. (A)

Form. Rogandi constantiam amoris: Conserva mihi, si vis me esse felicem, tuum amorem &c. (B)

(A) SCis, optime Lombardine, benignitatem, à Philosophis, magis etiam à Christianis hominibus laudari. Rectè id qvidem: nihil enim est, qvod hominem æqvè cum DEO conjungat; sed illa cautio reqviritur, ut adsit cum voluntate prudentia. Thesauros plerumqve videas in aliqvem conferri ab iis, qvi dominantur. Qvære causam: laudabilem nullam reperies. Qvis igitur beneficium illud prædicabit, in qvo neqve meritum accipientis, neqve judicium dantis agnoscitur? Eqvidem pro magnis opibus existimo hesternam illam animi tui significationem. Qvod enim ad me munus misisti, tum est ipsum per se gratum, qvia pertinet ad ea commoda, sine qvibus, imbecilli valetudine

tudine qvi sunt, ægrè sustentantur; tum verò multò gratius, qvia judicii tui laude commendatur. Nisi enim tibi meæ vitæ ratio, nisi ea, in qvibus assiduè versor, studia probarentur; me tu certè, qvi probitatem colis, qvi doctrinâ ingenioq; excellis, beneficio non afficeres. Qvando igitur ex ista tua in me liberali voluntate, qvid de meis moribus, qvid de literis sentias, facilè possum conjicere; contemno Principum divitias; beatus esse possum in tua benevolentia; unde honor, & decus, unde præclara virtutis argumenta, unde etiam commoda manabunt. (B) Qvare conserva mihi, si vis me felicem esse, tuum amorem: qvem certè intelligas mihi deberi, si tibi, mea qvæ sint erga te studia, liceat intueri. Illa verò, qvæ à tua benignitate proficiscuntur, persuade tibi, hoc potissimum nomine, qvia sunt amoris argumenta, mihi esse carissima: neq; ego te unqvam ex beneficio, sed beneficium semper ex te ipso pendam. Librum de Magistratibus, qvem petieras, habeo eqvidem absolutum, nondum tamen edendum. Itaq; comprimetur, usqve dum accuratè perpoliam. Proœmium degustabis: qvod ad te cum hac nocturna epistola statui mittere. Vale. Ex ædibus nostris, ante lucem.

PROOEMIUM LIBRI DE MAGISTRATIBUS, Romanis.

QVod in privata domo paterfamilias, idem in civitate præstat lex. Ille præcipit filiis, qvid agant, & qva ratione agant: hæc jura civibus man-

dat, & ad pietatem, ad rectum spe præmiorum invitat; à delicto, proposità pœna, deterret. Qvemadmodum autem rei privatæ non hoc uno consulitur, si sit qvi imperet: verùm illud præterea requiritur; ut imperanti domestici omnes pareant: sic in civitate, nisi legem aliqvis tueatur, &, ut ei cives, qvasi parenti optimo filii, audientes sint, potestate imperioqve perficiat; non est in ipsa lege præsidii satis, optimeqve ac laudabiliter vivendi præscripta norma negligitur. Qvô fit, ut tàm legi necessarius videatur esse magistratus, qvàm lex ipsa civitati. Ac mihi, hoc de genere consideranti, longè videtur optabilius esse, ut iniqvæ legi præsit optimus magistratus, qvàm ut improbus æqvissimæ. Nam, si summam potestatem cum optima mente conjungas: vir bonus in jure dicendo, præter æqvabilitatem, & justitiam, nihil spectabit; si qvid erit in lege vitiosum, pro sua sapientia corriget; si qvid ambiguum, in eam partem interpretabitur, qvæ ad pietatem, ad comunem civium utilitatem, ad Reipubl. salutem propensior esse videatur: sin autem, qvi non optimè sunt à mente constituti, ijs potestatem addas, & voluntatem viribus confirmes, legis vocem magistratus non exaudiet; qvid majores voluerint, sanxerint, servarint, non attendet; ad suum arbitrium, suamqve libidinem omnia revocabit. Qvod cum faciet; Reipubl. qvæ tota à jure, & æqvitate pendet, non solum facto, sed multô etiam magis exemplo nocebit. Nam, qvia præeuntem sequi non difficilè est: propterea, qvi imitentur, qvàm qvi inveniant, plures non modô

dò in rep. administranda, verùm etiam in omni arte reperias. Malè C. Cæsar, qvi libertate, vi & armis oppressa, ea, qvæ omnium erant, possedit unus: sed longè improbior, ac neqvior L. Sylla; qvi ut auderet sperare Cæsar ea, qvæ consecutus est, exemplo suo perfecit. Qvod si, qvi legibus præfuerunt, tales fuissent, qvales eos qvi leges ipsas condiderant fuisse legimus; stetisset in suo gradu Resp. qvæqve artes in civitate libertatem auxerant, eædem facilè conservassent. Verùm in hominibus, non in legibus vitium fuit. Primi omnium duo fratres è Sempronia familia, Tiberius & Cajus Gracchi, malo publico eloqventes & ingenioſi, serere inter cives discordias cœperunt, infimæq; plebis animos novorum commodorum in spem turbulentis concionibus excitare. Qvi etsi decreto Senatus justa vi oppressi, debitas eorum audaciæ pœnas exsolverunt: tamen exitiosæ consuetudinis initium attulit ille dies, qvi civili sanguine gladios primus infecit. Qvod enim non modò justum, sed nec usitatum antea fuerat, id postea ne novum videretur, effectum est. Itaqve, cum aliqvot pòst annis P. Sulpicius primùm ut visus est, non pessimè animatus; deinde, sive ambitione inductus, sive iracundia concitatus, ab optima causa desciviſſet; eademq; ferè, qvæ duo Gracchi, in tribunatu plebis, aut certè non dissimilia moliretur: facilè ad vim & ad cædes prolapsa res est: neqve priùs arma qvieverunt; qvàm civium magna parte trucidata, aut ejecta, unius libido antiqvis legibus par, atqve etiam superior esse cœpit. Qvod neqve

tunc, neqve postea contigisset, si, qvàm sapientes inscribendis legibus majores fuerant, tàm in creandis magistratibus cauti posteri fuissent. Nam, etsi non rectè geritur publica res, nisi præstantibus viris acriqve ac magno animo præditis committatur; tamen periculosa inprimis hæc est, & lubrica sanè deliberatio: propterea qvòd non langventibus in animis, sed in erectis mentibus, ac maximis ingeniis dominandi cupiditas exoritur. Honorum spe, fateor, ad labores, ad industriam, ad subeunda etiam pericula homines excitantur: sed in libera civitate est, qvatenus cuiqve credatur; & in danda potestate si modus retinebitur, modus item in gerenda servabitur. Legitimis enim potestatibus, & moderatis imperitis alitur libertas: neqve facils qvisqvam vult, qvod se posse desperat: &, qvi tantum potest, qvantum si consequatur, ceteri nihil possent hic si malus est, potestate fit deterior; sin ita moribus exploratis, ut antea nihil neqve fecerit indignum bono viro, neqve voluerit, interdum tamen, ut humana mutantur, à rectis cogitationibus ad iniqvas libidines traducitur; & peccat eo ipso, qvia peccare permittitur, ut possit. Qvocirca patriam meam singulari sapientia institutam, ac divino qvodam consilio temperatam licet existimare: in qva neqve magistratus iidem continuantur, qvod est servandæ ac diutissimè retinendæ reipubl. vinculum firmissimum: neqve cuiqvam tantum uni committitur, ut extraordinario jure elatus libertati, communiq; otio moliri periculum possit. Qva moderatione factum est, ut post

annos

annos M. CXXIV. (tot enim ab Urbe condita numerantur) non modò respubl. sit, verùm etiam ita sit, ut omnibus rebuspublicis, qvæ nunc sunt, magnitudine opum; iis autem, qvæ fuerunt, imperii diuturnitate antecellat. Qvæ qvibus institutis ac magistratibus usa, ab humili, tenuiq; principio ad tantam dignitatem, atqve amplitudinem pervenerit, neqve est hîc narrandi locus, & hoc argumentum viri sapientissimi ita non modò copiosè, verùm etiam peritè ornateqve tractarunt, ut, si qvid velis adjungere, idem sit, ac si in Apellis aliqva perfectissima imagine, puta in Venere illa Coa, elabores. Nobis Romana civitas proposita est, qvæ qvàm multas habuerit partes ad imitandum præclaras, ex eo patet, qvòd ita bello ac pace viguit, ut illius vim & potentiam omnes reges populiqve extimescerent, æqvitatem & abstinentiam subjectæ urbes nationesq; diligerent. Formam senatus, qvòd in ea publicum consilium fuit, ordinem comitiorum, jura legum tribus libris exposuimus. Nunc de magistratibus eorumq; potestate disputabimus; tum, qvia locus ipse admonet, (hoc enim legibus adjunctum, & tanqvam adnexum videtur) tum etiam, qvia Ciceronem, cui video in iis libris qvos de Legibus conscripsit, hunc ipsum ordinem placuisse, libenter imitamur.

CÆSARI FERRANTIO, PATAVIUM.

EPIST. XXVII.

Respondet Conciliatoriæ Epistolæ, & 1. causas affert, cur ipsum diligat, videlicet 1. propter mores 2. propter studium suum erga Episcopum Sveſſanum, affinem ejus. 3. propter progressus in Philosophiæ studio; cum qvo 4. ut literas sacras conjungat, ipsum hortatur.

Form. Amorem amici ex literis ad nos scriptis astimare. Ego verò istum erga me animum. (A)

Form. Studia sua alicui deferre. Qvod si qvid acciderit, in qvo &c. (B)

(A) EGo verò istum erga me animum, istam, qvæ significatur in epistola tua, benevolentiam amplector libentissimè, & amo prorsus amore singulari. Nam, ut omittam, qvod ita postulat humanitas: tui te præterea mores, tua modestia, & major jam ætate virtus egregiè commendat. Qvæ cum ipsa me movent; tum verò in affinem tuum, Episcopum Sveſſanum, studium ejusmodi meum est, multis abhinc annis ex incredibili ejus humanitate, doctrinaqve susceptum, ut eos etiam, qvi modo aliqva illum necessitudine attingunt, qvosq; ille caros habet, complectatur. Qvo tu in numero ut esses affinitate primum, id est, naturæ qvodam qvasi munere, tibi contigerat; postea verò cum natura voluntatem, & cum voluntate studia conjunxisti, excolendis artibus iis, unde fluxit honor ac dignitas affinis tui, & unde eadem ad te manabunt; si te illi, imò verò si te ipsi tibi qvàm simillimum præbueris. Qvis enim tantos processus tàm adolescens in Philosophia fecit, qvantos illa tua

tua in aula perillustris Cardinalis Estensis celeberrima disputatio, multis præsentibus, ostendit? Qva tamen de laude ita sentire volo, ut maximam esse putes, si cum ætate tua conferatur; sin res ipsa spectetur, longè statuas majorem esse posse; qvodqve viæ confeceris, id qvidem esse multum, nec tamen tantum qvantum adhuc spatii superst. Sed mihi crede, omnis in eo tuorum studiorum sita perfectio est, si, qvemadmodum nunc id cogitas, & id, opinor, agis unum, ut intelligas, humanæ res qvantum alii aliæ præstent, ita, qvantum infra divinas humanæ prorsus cunctæ sint, aliqvando simul cogitabis. Næ tu, Cæsar, si te ad hanc, qvam ignorari à plerisqve video, præclaram disciplinam contuleris, magistros habebis haud paullò meliores, qvàm qvibus nunc uteris, aut etiam per omnem vitam uti potes. Exstat sanctissimorum virorum multis libris expressa doctrina, qva instruimur, & erudimur ad æternæ vitæ salutem. Habes præterea domesticum exemplum affinis tui summi viri: cujus in vitam si inspexeris, excitaberis ad omnem laudem, coles autem præcipuè veritatem, qvam ille tuetur acerrimè, habuitqve semper antiqvissimam. Neqve verò impedio, qvò minus, ut cœpisti, Marco Antonio Genuæ, & si cui præterea velis, operam des: eloqventiam qvoqve si adjunxeris, ut res graves & obscuras ornatè ac splendidè tractare possis, minimè improbabo: sed illa præstantiora sunt, qvò te hortor, ut aliqvam omnino transferas industriæ tuæ partem. De libris ad te missis, habeo gratiam humanissimo, & in primis eru-

erudito juveni, Sebastiano Leoni, utriusqve nostrûm æqvè familiari: qvi mihi hanc instituendæ tecum amicitiæ occasionem obtulit: qvam avidè arripui. Jam enim incenderat me studio tui, cùm de ingenio de studiis, deniqve de tua ad optimas res propensa voluntate multa prædicasset. (B) Qvod si qvid acciderit, in qvo tibi opera mea usui possit esse, id si ipse intelligere potuero, mea sponte suscipiam; sin secus, à te admonitus efficiam, ut esse tuam apud me plurimi voluntatem intelligas. Vale. Venetiis.

VIDO LOLGIO, PLACENTIAM.

EPIST. XXVIII.

Nunciat Lolgio, se valetudinis curandæ gratia constituisse ad aqvas Lucenses accedere, sed non priùs, qvàm id tuto & salubriter fieri qveat; atqve proinde rogat ipsum, ut ad se Pisas veniat.

PAulò ante dederam ad te literas; qvas, conjecturâ dierum, putabam tibi jam esse redditas: hæ nunc alteræ consequentur. Scripsi, te absente me cessare in literis, & omnino tuam operam, tuamq; illam in meis rebus officiosissimam sedulitatem vehementer requirere; sed meum consilium esse, te isthinc ne prius commoveres, qvàm ego alicubi consedissem. Id ego volebam scilicet invitus, qvi te socium & administrum meorum studiorum summè desidero: sed volebam tamen tui commodi causâ: primùm, qvòd hanc eqvitandi jacta-

tio-

tionem, qvæ me qvidem delectat, tibi otii cupido
suspicabar non placere: deinde, qvòd, si accidisset,
ut istas regiones peteremus, qvod post balnea fa-
cturi videbamur; intelligebam fore, ut adire com-
modiùs ad me posses intervallo minore. Nunc au-
di, cur sententiam mutaverim. Cardinali nostro,
cui nimiùm sæpè calculus molestus est, multis jam
remediis frustra tentatis, accedere nunc ad aqvas
Lucenses valetudinis causâ deliberatum est; nosq;,
ut scis, idem cogitamus: iis aqvis qvi uti volunt,
id maximè spectant, ut sicco tempore utantur.
Hæc est qvasi methodus qvædam, qvam servanti-
bus salubres dicuntur esse: permistæ cum imbribus
putrescunt, gravi periculo bibentium. Nos porrò,
ô Lolgi, qvi didicimus à Philosophis, bonam vale-
tudinem expetere, sapientis esse; valdè in hac qvi-
dem parte sapimus, &, ut optimè valeamus, accu-
ratè, qvæcunqve vires tuentur, aut augent, perse-
qvimur; qvæ posse videntur infirmare, ac minuere,
declinamus. Itaqve ad balneorum medicinam
priùs non accedemus, qvàm id & tutò, & salutari-
ter fieri posse intelligamus. Nunc qvidem alienum
tempus est. Vides, qvæ pluviæ, qvàm penè hye-
males dies. Hæc dum ita se habent, nos opportu-
nitatem exspectantes, in his oppidis & villulis ju-
cundè satis oberrabimus. Qvod qvoniam qvàm
diuturnum sit futurum, divinare difficile est; & e-
go, dum te careo, multis commoditatibus unà ca-
reo, tuqve ut ternis jam literis significare videris,
non abes à me sine molestia: meâ causâ rogo, tuâ
hortor, ut qvanqvam nondum consedimus, matu-

rè

rè tamèn, nisi qvid gravius impedit, revertaris. Et, ut scias, qvo me loco convenire possis; Pisis ad Idus Junias & ultra, ut opinor, aliqvantò, sed ad Idus Junias certè commorabimur. Vale. Pisis.

HANNIBALI CARO, RAVENNAM.

EPIST. XXIX.

Commendat Caro amicum, rogans, ut ipsum juvet in consequendo debito, ad qvod exigendum eò sit profectus.

FOrolivienſibus malè sit, qvi te longius à me abstrahunt. Sed istorum motus præfecti prudentia sedabit, tuqve, ut scribis, Ravennam brevi recurres. Ibi velim, ne qvid caussæ sit, qvo minùs ad me qvamprimum. Ego volebam ad te, sed impediunt multa, maximè Ciceronis editio; cujus tempus adventat, vel potius jam adest. Itaqve occupationum onere valdè premor; sed mihi nulla res esse potest tanti, ut ab hoc scribendi officio divellar. Nunc est, qvod à te velim. Qvi tibi has literas attulit, est & mihi, & fratribus meis valdè familiaris. Ejus opera multis in rebus usi sumus egregiè fideli. Cum Ravennam venturus esset, qviddam ut exigeret, qvod ibi habet in nominibus, petiit à me, ut se tibi commendarem. Dixi, cum causam optimam haberet, commendatione eum non egere; tamen me esse facturum. Si qvid me amas. Care, vel potius, qvantum me amas, tantum hunc hominem adjuva. His temporibus, cum

cùm fides ubiqve sit augustior; vereor, qvi debent, ne non facilè dissolvant. Si res in judicium venerit, noli pati, virum bonum, amicum meum, exhauriri longi temporis impensâ: beneficium non conferes in ingratum. Memorem enim cognovi. Se tu eum ne spectes: me vide, qvi à te peto. Mihi enim gratius facere nihil potes. Nam, etsi, qvod ad nos attinet, ipsi qvidem inter nos magis, qvàm amamus, amare non possumus: tamen valdè laboro, in qvo me ambitio qvædam movet, ut homines nostram conjunctionem, tuamqve in me benevolentiam perspiciant: qvarum alteram vitæ æqvalem fore, alteram ejusmodi jam esse confido, ut nihil addi posse videatur. Vale. Venetiis.

EIDEM RAVENNAM.

EPIST. XXX.

Hortatur Carum, ut, cum jam sui juris sit, & herum habeat, qvalem velit, operam Musis det; eumq; rogat, ut qvamprimum ad se veniat.

VIrum te duco, qvi compedes illos frangere, & aliqvando te in libertatem vindicare potueris. Id qvod ego, qvi nervos ingenii tui benè cognitus haberem, prorsus ita fore sperabam. Ut autem etiam cum Gvidiccione, id est, cum homine doctissimo & ad tuam naturam aptissimo, tibi vivere liceret; hoc verò ne optare qvidem unqvam sum ausus. Qvod qvando accidit; benevolentiæ in te meæ est, gratulari, qvod evenerit; prudentiæ autem tuæ non committere, ut frustra eveniisse videatur.

He-

Herum habes Care: herum autem dico? cujus ea ſuavitas eſt, is in te amor, ut potiùs æqvalis, potius germani fratris loco tibi ſit: ſed, qvoqvo nomine appelletur, eum certè habes, qvalem vis. Qvare, qvod mihi, aliorum arbitratu cùm vivebas, promittere ſolitus eras, id ego nunc, qvando tui juris es, non à te petam, ſed exigam, ut operas Muſis, jam diu à te non ſanè tuâ culpâ, tamen prætermiſſas, eô, qvocum es, permittente, atqve etiam cohortante, reddas. Sed ita procul dubio te eſſe facturum, vel potius jam facere exiſtimo. Itaqve hoc ne monendus qvidem es; illud autem etiam rogandus, ut ad nos qvamprimùm venias; ut poſſim urbanitatis tuæ ſales ex intervallo reguſtare. Pedibus, puto fore commodius: nam mari præ frigore obtorpueris. O dulcem congreſſum! in qvem ego, vix credas, qvàm multa reſervem; qvæ literis commiſſa, eandem ſuavitatem non habent. Vale.

EIDEM RAVENNAM.

EPIST. XXXI.

Hortatur eundem Carum, ut ſe ab iſtis occupationibus, qvibus diſtinetur, vindicatum in literas totum abdat.

Formul. Hortandi: Mi Care, induc animum &c. (A)

FEſtivum Molſæ noſtri poëma libenter legi, explanationem verò tuam libentiſſimè: & ſum admiratus acumen ingenii tui ſummo judicio conjunctum: qvorum alterutrum non ita multis con-

tin-

tingit, utrumqve verò pauciſſimis. Qvòd ſcire vis, qvid alii ſentiant? idem qvod ego, nihil eſſe in illo genere profectius. Qvò magis te hortor, ut hanc facultatem ut graviora ſtudia transferas, & aliqvando te, ab iſtis occupationibus vindicatum in literas totum abdas. Qvod ſi maturè feceris, cerno jam animo, qvantæ tibi hoc conſilium laudi, qvantæ nobis, qvi te amamus, lætitiæ ſit futurum. Memini, qvid tu mihi te facturum eſſe dixeris: neqve te arbitror oblitum, qvid ego tibi in eam ſententiam reſponderim. (A) Mi Care, induc animum, nullos præſtantiores eſſe fructus, qvàm qvi è virtute colliguntur, &, cùm hoc feceris, qvod & facis, & feciſti ſemper, tum illud tecum exiſtimato, ac pro certo habeto, incredibilem eſſe exſpectationem, qvam de te apud homines concitaſti: qvam ſi ſuſtinere, ac tueri vis, contende, dum integrum eſt, omni ſtudio, ut ex hoc vitæ genere, in qvod olim te non tuum judicium, ſed vis qvædam temporum, tanqvam in aliqvod priſtinum detruſit, qvam primum te eripias. Qvod qvia tibi deliberatum eſſe mihi ſæpè oſtendiſti, non ero longior in te cohortando: tantùm hæc attigi amore impulſus; ut intelligeres, in ſummis meis occupationibus me tamen de tua laude cogitare. De Ardiughello neſcio qvid atrocius eſt allatum: qvod ego ſanè, qvàm pro eo ac debui, moleſtè tuli. Hominem enim eruditum, & cum tibi amiciſſimum, tum à nobis, ut viſus eſt, non alienum cognovi. Velim, ut id ad me planiùs, qvid fuerit, & unde fuerit, perſcribas. Vale.

EI-

EIDEM RAVENNAM.

EPIST. XXXII.

Respondet advaria. Laudat ejus Epistolam. Rogat, ut artificem typorum fundendorum in proposito confirmet, ut mandata exhauriat. &c.

Formul. Causas scriptionis allegare. Literis tuis &c. *usq; ad* respondeo. (A)

Form. Literarum elegantiam commendare: Ut tuas elicerem, qvarum sermo &c. (B)

(A) LIteris tuis, qvas tu Idibus Qvinct. dederas, ego Nonis accepi, rescripseram, qvo modo mihi tunc occupatissimo licuit: postea, cum eas per otium in manus sumsissem, accuratiusq; perlegerem; sensi me qvasdam partes, qvibus nunc ex intervallo respondeo, imprudentem omisisse. Qvod etiam si ita non fuisset; ego tamen aliqvam sctibendi sententiam aliundè arripuissem: non solùm, ut qvasi tecum loqverer; qvo nihil facio libentius; (B) sed etiam, ut tuas elicerem, qvarum sermo & purus inprimis est, atq; ornatus, & humanitatis, ac benevolentiæ notis maximè insignis. Vel qvas mense proximo dedisti, qvàm amabiles, qvanti consilii, qvàm multi officii? qvod munus, qvæ partes in iis à te sunt hominis amantissimi, prudentissimi, diligentissimi prætermissæ? qvam accuratè, qvàm distinctè, qvàm peritè tuam de meis typis sententiam explicasti? qvibus qvidem typis, spero fore, ut emandatissimis utar, qvando ad

ad te & ad Thomam noſtrum miſſi ſunt: qvorum alterum in labore patientiſſimum, alterum in judicio elegantiſſimum cognovi. Qvod autem ita ſcribis, homines hoc animo eſſe, ut nihil à me niſi perfectum, abſolutumq; exſpectent: facis tu qvidem officioſè, & peramanter, qvi ad me excitandum aliorum qvoqve opiniones, & judicia colligas: ſed hoc ipſum genus, qvod perpoliri à me vis, ut perficiatur, in te eſt. Qvare, qvoniam ita caſus tulit, ut unus ferè hoc tempore tantum meâ causâ poſſes, qvantum ego tuâ ſemper volui: etſi mei commodi, atq; etiam honoris ratio poſtulare videtur, ut in te rogando pluribus verbis utar; tamen id non faciam, ne majorem de ſiderii mei, qvàm humanitatis tuæ, rationem videar habuiſſe. De artifice autẽ confirmando, qvoniam in hoc vides eſſe omnia, & me longinqvum nihil poſſe intelligis, omnem curam tu ſuſpicias oportet: qvi ut idem nobis ſit, qvi antea fuit, facilè cùm prudentia, tum commoditas illa tua præſtabit. Qvanqvam non dubito, qvin ipſe per ſe, vel ſine ullo artificio tuo, ad id, qvod reliqvum eſt, perſeqvendum ita, ut volumus, animatus ſit. Profectò enim conſtantiæ rationem ſibi habendam ducet. Sed tamen, qvoniam gloriæ magis ſtudio, qvàm emolumenti cupiditate, incenſus, ad opus eſt aggreſſus; ſubjicies tu qvoqve identidem in ſermone qvaſi igniculos, ut vehementiùs inflammetur. Ficus tuas qvòd ais te in apertum referre velle, ut aliqvando venales circumferantur, qvæ qvotidiè ab omnibus, te inſciente, deguſtantur: ego verò, ut id facias, magnoperè ſuadeo.

Qvòd autem meorum typorum exſpectationem nimis longam eſſe dicis; mihi qvoqve ita videtur; idqve cùm meâ causâ, tum tuâ non mediocriter doleo. Figurarum opus, qvod te hortante ſum exorſus, texitur illud qvidem diligenter, ſed vereor, ne plus oneris ſuſceperimus, qvàm qvantum noſtra imbecillitas ſuſtinere poſſit. Qvod ſi ita erit; accurres, ut, parte aliqva nobis detracta, & in te translata, relevemur. Sed, amabo, qvid ſibi vult, qvod in tuarum literarum clauſula poſuiſti? te ſi qvæ eſſent inter nos ad ſignificandum notæ, qviddam occultius fuiſſe ſcripturum. Eqvidem, etſi, qvale ſit, video mihi jam intelligere; tu tamen ut apertiùs declares, valdè velim. De mandatis meis, ea, qvod tuo commodo fieri poſſit, ſi exhauries; per mihi gratum, perqve jucundum fuerit; ſed illud primo qvoq; tempore, de qvo ſe Martellus tuus curaturum recepit: qvi ſi ſtetit promiſſis, reliqva ego à te exigo; ſin autem, qvod pollicitus fuerat, nondum exſolvit, eum tu literis appella. Nam de ceteris non ita valdè urgeo: ages cùm licebit, vel dicam etiam, cùm libebit. In hoc autem niſi mihi qvàm primùm ſatisfacis, prædico tibi, flagitatorem habebis acrem, & moleſtum. Vale. Et amicis communibus ſalutem à me plurimam. Venetiis.

OCTA-

OCTAVIANO MAGIO, ROMAM.

Respondet officiosæ Epistolæ Octaviani Magii, cujus literas se accipisse gaudet, iisqvè ob elegantiam Latini sermonis laudatis, illum monet, ut Octavium qvendam Romæ colat, virtutem amplectatur, prava sodalitia fugiat. XXXIII.

PRofectò nihil tàm accidit contra voluntatem, qvod aliqva demum jucunditas non temperet. Sic sunt humana. Angebar animi, (qvid enim dissimulem?) tuis factum occupationibus, ne te complecterer discedentem; nunc idem gaudeo, evenisse qvod nolebam: qvando tu, arrepta inde tui purgandi occasione, literas ad me misisti, officio primùm refertas, & humanitate singulari; deinde latinè loqventes egregiè, sic, ut ejus urbis, in qvam te cum Aloysio Mocenico, præstanti viro, Venetæ Reipubl. legato, contulisti, veterum eloqventiam redolere videantur. Qvare cùm animo sum lætatus erga me tuo, fuitqve voluntatis ad me amandum propensæ gratissima significatio: tum verò ex ista, qvam adolescens admodùm consecutus es, Latinæ lingvæ facultate, istoqve, qvo te video florere, ingenio, tantum accessit ad lætitiam, qvantum ne conabor qvidem verbis explicare, sensu ipso vix, atqve mente comprehendo. Atqve eqvidem tibi eò etiam gratulabor magis, si tua bona noveris, id est, si &, qvæ habes jam, studio tueberis; &, qvæ ostenduntur, ac deferuntur à fortuna.

magni facies; qvantumq; in te erit, nunqvam dimittes. Non enim, mihi credas, tanti esse tibi Roma debet, qvia Roma est, qvæ præstantes olim viros tulit, imperii terminos cum Oceano conjunxit; qvanti ob unius hominis consvetudinem, cujus est humanitas doctrinæ par, doctrina vero, qvæ potest esse maxima. Is est Octavius meus; qvi urbem, à qva cæteri honestantur, sua ipse virtute nobilitat. Hunc tu virum nactus cole, si sapis; & pete tuam gloriam ex illius consiliis: utere, qvantum licet; &, ut liceat plurimum, exopta. Ipse te, si vacabit, nunqvam à suo congressu, nunqvam à sermone excludet. Commendaticiis ad eum literis minimè opus est: nec fert hominis humanitas; & tu illi, qvod epistola tua significat, satis jam notus, fortasse etiam familiaris. Qvod reliqvum est, non te fugit illud. Magistratus virum indicat. Itidem hæc legatio, qvi sis, qvi futurus aliqvando, patefaciet. Qvamobrem incumbe ad laudem: amplectere virtutem; illa rejice, qvæ bonis artibus, ac moribus adversantur: qvæ te sæpe in ista ætate, tuorum commodorum, tuæq; tanqvam hostes gloriæ, circumvenient, nec facilè, nisi prudentiam summam adhibueris, depellentur. Vale, & salutem die meo nomine exqvisitæ eloqventiæ viro, Julio Pogiano, cujus tibi amicitiam, & consvetudinem valdè gratulor. Venetiis.

EPI-

EPISTOLARUM PAULI MANUTII.

LIBER III.

HIPPOLYTO ESTENSI CARDINALI, FERRARIAM.

Lib. III.

EPIST. I.

Primò gratias agit Cardinali Estensi, quod ipsum eo in loco, unde fortuna ipsum depellere conabatur, velit retinere. 2. Excusat se, quòd non potuerit ad ipsum venire. 3. Rogat ipsum, ut benevolentia ipsius sibi conservetur. 4. Petit, ut si fortè quibusdam literis sit offensus, id sibi ignoscat.

Formul. Causas scribendi indicare. Valde me levavit N. oratio &c. cepi lætitiam, qvantam aliqvis ex insperata exoptataqve re maximam capere possit, measqve statim partes esse duxi &c.

VAlde me levavit, in hac mea satis graviter affecta valetudine, oratoris vestri, Hieronymi Faleti, viri præstantis oratio: qvi cum sermonem mihi, Ferrariæ tecum habitum, exposuisset, multaqve, ùt solet, de ingenio tuo singulari, de summa gravitate, ac sapientia, nonnulla etiam de tua neqvaqvam à me, ùt audieram, aliena voluntate narrasset; cepi lætitiam, qvantam aliqvis

ex inspirata, exoptataq; re capere maximam possit; measq; statim esse partes duxi, ut ad te scriberem, ageremq; gratias, qvòd in eo loco, unde me depellere fortuna conaretur, tua me retineret humanitas. Qvo sanè mihi nihil optatius, nihil hoc tempore, cùm infirmius langveo, ad animum meum sustentandum, opportunius potuit accidere. Atq; eqvidem ita statuo, actum esse mecum miserè prorsus; atq; infeliciter, qvòd meam ad te veniendi cupiditatem incredibilem pestilentia primùm, deinde morbus impedierit; & in eo magnum studia mea, measq; res adiisse damnum: qvibus à te, pro tuo instituto, veteriq; consvetudine, consultum ri optimè, pro certo existimabam. Qvod qvando ita accidit; & qvando me à tuo convictu non mea voluntas, non judicium, aut ulla mentis inconstantia, sed corporis imbecillitas, atqve hæc anniversarii, ac penè jam perpetui morbi vis importuna sejungit; peto à te, Princeps humanissime, id saltem qvod in tua, non in fortunæ manu situm est, tribuas, & largiare, ut benevolentia mihi tua & qvæ fuit antea, & qvæ, si ad te ivissem, futura erat, eadem conservetur. Hoc si asseqvor, beatus hac una re sum; cetera parvipendo. Ea porrò mihi ut conservetur, ita postulo, si me, qvalis in aula tua fuissem, talem esse absentem intellexeris, id est, observantem tui, tuaq; in laude omni studio & cogitatione defixum. Qvod si qvibusdam literis animus à me tuus est offensus; qvòd in iis dicar minùs fortasse, qvam decuit, de te, aut de tuis modestè locutus, qvod certè secus est: sed si me tunc à mea con-

consvetudine impetus qvidam abduxisset iracundiæ, nosti pro tua sapientia ingenium humanum: magna vis doloris est; impellimur sæpè longius, qvàm ratio concedat: & facta qvæ sunt, paulò pò st infecta frustra cupimus. Te tamen ita decet ignoscere dolori meo, si ex justa, ùt ego arbitror, causâ susceptus est: sin aliter tibi videtur, ignoscere tamen debes, ut eluceat magis in culpa humanitas: qvæ si omni digna Principe virtus est, te videtur Principe dignissima; qvem ad omnem laudem natura genuit, disciplina erudivit, multorum annorum consvetudo assvefecit. Vale. Venetiis.

FRANCISCO MOLINO, PATAVIUM.

EPIST. II.

Hortatur Molinum, ne occasionem discendi negligat, & ut se Mureti contubernio dignum præstet.

Form. Excusandi admonitionem: Plura non debeo &c. (B)

Formul. Hortandi. Ut N. contubernio dignum te præstes. (B)

QVod meas epistolas descripseris, valdè te amo: & custodiri à te malo, qvàm ad me mitti. Qvod autem, non esse tibi scriptionem illam infructuosam, significas, prorsus non abnuo; veruntamen, qvod tibi hoc in genere multò & plura, & meliora domi qvotidiè nascantur, hoc eqvidem nomine haud paulò magis tibi gratulor. Qvam tu, si sapis, agnosce, & opta diuturnam occasionem.

Vivis cum excellente viro, adolescens, præstanti ingenio, optima valetudine. Vivis Patavii, id est, in urbe scientiarum laude celeberrima, qvò, tanqvam ad mercatum, virtutis cupiditate ita omnes confluunt, ut inanes redire turpissimum ducant. (A) Plura non debeo. Novi enim, ad qvem: & hæc ipsa minimè necessaria videbam: sed obseqvendum amori fuit in te meo; qvi me tacitus, ut tecum de tua laude loqverer, hortabatur. Patri verò tuo, & optimè de me merito, & iis virtutibus, qvæ nobilem virum decent, in primis ornato, qvid est, qvod à me deberi non intelligam? Exstabit igitur in te, si qva re potero, studium meum: illum autem colam sensibus intimis in omni vita studiosissimè. Vale, (B) &, ut Mureti contubernio ac disciplina dignum te præstes, qvanti tuam laudem facis, qvæ mihi maximæ curæ est, tantum enitere. Venetiis.

MARCO ANTONIO MURETO, PATAVIUM.

EPIST. III.

1. *Gratias agit Mureto de judicio.*
2. *Rogat, ut sibi describat Legem vet.*
3. *Monet, ut, si qvid peperit ejus ingenium, ad se mittat.*

Form. Salutandi alium. Molinus meus &c. (A)

Formul. concludendi, ob chartæ inopiam. Chartæ me deserit &c. (B)

Bea-

BEasti me tuo judicio: si modo plus est à te veritati, qvàm amicitiæ, tributum. Qvod ego, qvi faveo meæ laudi, facilè mihi patiar persvaderi. Sed, amabo te, visne nihil Legem illam diutiùs deberi? nescis, qvàm sim studiosus hujus generis monumentorum? describe aliqvando: aut, si, stantem in media via describere, minùs honestum videtur, nec pudor tuus fortasse fert; da negotium homini diligenti; qvando Achilles noster vel negat, vel certè prorsus agit eo modo, ut negare videatur. Salutabis tamen eum meis verbis: cui certè fortunam opto, qvalem si magister ejus haberet, omnia bona, merenti pessimè, contingerent. Si qvid peperit ingenium tuum, dignum penè dixi utroqve nostrûm, sed si qvid te ipso dignum, mitte: ut constes humanitati tuæ atq; etiam constantiæ. Es enim pollicitus. (A) Qvid Molinus meus, flos omnium lepôrum, omniumq; virtutum? ut valet? jube eum salvere qvàm potes humanissimè. (B) Charta me deficit, ut vides, tecum svaviss imè loqventem. Vale.

EIDEM PATAVIUM.

EPIST. IV.

Rogat Muretum, ut Tragœdiam sibi describat.
Form. Clausulæ: Hæc aliena manu. (A)

UNam tragœdiam duobus ipsis diebus, cùm assiduè scripserim, absolvere non potui. Meorum oculorum, ut videor, res non est, ac ne digitorum qvidem. Qvid? ego habeo tuos articulos? hui, qvantum interest! reliqva igitur ad te rejicio. Vin-

ces me facilè celeritate, æqvabis in diligentia, si volueris. Finge, operam te dare, cùm describes, homini literarum & prorsus ignaro, & prorsus cupido. Finge, amico singulari: qvem explere officiis, si liceat, optabile sit. Qvanqvam hoc non finges. Nam, cùm à domesticis discessi, nihil habeo te carius. Veruntamen, hæc si sibi proposueris; de qvo rogandus nones; monere tantum volui; nihil qvidqvam omittes in describendo. Habes, qvam ego in me desidero, mentis constantiam, pectoris firmitatem. Hæc mihi morbi diuturnitas eripuit: qvæ video esse in te, utinamq; diu videam ἐν τῇ ἀκμῇ. Habes oculos in legendo, manum in scribendo exercitatem: vacui verò temporis qvantum vis: & vis in rebus meis plurimum; qvi te sæpè dixeris, professusq; sis ad meum arbitrium tua studia conferre. Nam, qvod ad gymnasii curam attinet; nec dies instat publici muneris, & si instaret, opera hæc bidui tota est. bidui, inqvam, tibi nihilo longior: mea verò & diuturni temporis, & laboris esset non ferendi. Ad hæc si accesserit voluntas, qvæ mihi non venit in dubium, & inductio illa animi, qvæ magnas res facilè conficit: negotium habeo absolutum. Serva, mi Murete, qvod in te est, amicum tuum integellum: parce valetudini: nostram imbecillitatem, tuorum officiorum ope, sustenta. Scis, ἐμὲ βλέποντα, qvo amore, qvo consilio, qvo etiam præsidio fortunæ tuæ nitantur. ἄλλα ἐμοῦ ζῶντα nosti reliqva. Hæc alienâ manu scripsi, cùm paululùm langverem. Totâ enim ferè nocte, nescio qvo casu, somnum oculis non vidi meis, aut vidi

tristium imaginum turbâ permistum. Tuum Euripidem remitto, unaq; meum; qvem cupio similem esse tui. Ex ædibus nostris.

EIDEM, PATAVIUM.

EPIST. V.

Accusat Mureti silentium &c.

MOnstri simile, Muretus non respondet: immemorne nostri? nefas credere: & hanc suspicionem longè animus respuit. At occupatus? hoc fortasse: verùm, ullane cursum amoris interrumpit occupatio? omitto jocum. Mi Murete, garrit sæpè amor; at tu siles: cum tamen, ùt opinor, ita me ames, ut fortasse nemo magis; qvod certè facis mutuò. Qvod si, qvia Legem illam describere per tua negotia non licet, ideò non scribis: rogo te, abjice istam curam. Abrogentur potius omnes leges, qvàm tuarum literarum fructu diutius caream. Nec tamen detrahi multum de otio tuo, meâ causâ, volo. Scio, tempus qvàm utiliter ponas. Illa satis erunt: Mi Manuti, valemus: & valere te, valdè cupimus. Τὰ ἤθικα sunt in manibus. Cum Molino tuo, cum Sosiano sæpe sum: planè vivo. Hac sententia, sed aliis verbis; id est, elegantissimis, qvibus ipse abundas, si scripseris; satis planè cupiditati meæ, (qvid enim dicam voluntati?) satis etiam officio tuo feceris. Video te exspectare aliqvid de meo discessu. Dies appropinqvat, vel potius jam adest. Jam, ut ille ait, sarcinulæ collectæ sunt omnes, nec ferè, qvod agam, supereſt. Itaqve

nonis

ronis Sept. cogitamus. Cum illo, qvi mihi nunqvam placuit, impuro homine, si qvid adversus me, suscipe, ut ego in tuis injuriis soleo; & sustine prælia: nervos enim habes. Ille, nostram vicem, ulciscetur sua malefacta. Nam invidiâ rumpitur: & habet, qvod intimis, eum sensibus dies noctesq; excruciet. Nos laudabilia cogitemus, & ad præclara illa studia incumbamus: de isto ne meminerimus qvidem, qvi bonos omnes, hoc est, sui dissimiles, odit iniqvissimè. Vale, & amicis nostris (sunt enim ferè communes) plurimam salutem. Venetiis.

Scriptis literis, & jam obsignatis, hesternæ tuæ sunt allatæ, Græcè loqventes non minus argutè, qvàm eleganter. Qvì possum paria paribus? si pergis, clamabo me circumveniri. Meherculè non tam aqvis ulli fontes, qvàm ingenium tuum scatet Græcis & sententiis, & dictis. Macte: extra jocum, amo te qvotidiè magis; qvia tu scilicet ad perfectam virtutem qvotidiè accedis propiùs. Sed pauca de re. Videsne, qvàm facilè tum ferantur, tum abrogentur leges? Ubi sunt, qvi tribunitiam potestatem accusant? illa qvidem, cum bona mente conjuncta salutaris. Sed hæc ne nimiùm curemus. Utere fortunâ tuâ. Ego alias regiones specto, invitus, nostri diffidii causâ: sed conjungemur animis; corporibus disjuncti. Id est maximum, in maximo dolore, solatium. De Philopono, qvia comes futurus est itineris mei, velim ineas rationem, si eum hîc reliqvisti, ut ad me qvamprimùm. Colligo omnia, ne qvid me moretur in discessu: non enim, id agitur unum, ut voluntati meæ, sed illud simul, ut fidei sàtis fiat. Re-

Respondet Muretus Volum. II. Epist. 1. Qvi possum paria paribus?

EIDEM, PATAVIUM.

EPIST. VI.

Significat, Sigonium Bononiæ professorem futurum, & Mureto spem facit successionis in locum Sigonii.

TU vide, cui committas: ego enim binas tantùm accepi. Prioribus respondi nudius tertius, meamqve tibi de Bononiensi re non modò sententiam, verùm etiam voluntatem ostendi. His alteris, qvæ mihi redditæ sunt heri vesperi, si rem specto, rescribere nihil est necesse; sunt enim ejusdem argumenti: sin tuam voluntatem; qvæ qvanta sit, ex tuis literis apparet: sunt eadem iteranda. Sic igitur faciam. Affirmo tibi, Sigonium nostrum si Bononiam ierit, præsensq; contenderit, certum futurum. Habet auctoritatem, ex hujus loci dignitate partam, mirè suis amplificatam scriptis præsertim his postremis, insigni doctrinâ, judicio, ingenio, diligentiâ refertis. Studia Bononiensium civium facilè colliget. Civitas enim est ad humanitatem nulla propensior. Accedit, qvòd aut petet solus, aut cum iis, qvos neq; nominis fama, neq; verò, ut à nonnullis accepi, literarum scientia magnopere commendat. Bargæus enim, οὐχ ὁ τυχὼν ἀνὴρ, conditionem illam certè non spectat. Qvi enim Pisis dominetur, & sua virtute, qvam novimus excellentem, & Principis gratiâ, cujus in ditione natus est; qvo consilio ad res novas animum adjiciat?

at? Ergo, si Bononiæ Sigonius; vides, qvid seqvatur. Diis hominibusqve approbantibus in ejus locum ascendes. Qvo mihi nihil esset optatius. Nam speciem habet Bononiensis conditio majorem, ut in gymnasio Italiæ celeberrimo: emolumenti certè haud paulò plus hîc video futurum. Atqve etiam de dignitate videro. Tractantur omnino literæ splendidius in publicis gymnasiis: & docetur loco superiore virtus majore cum gloria: sed clarissimum Venetiarum nomen qvasi luminibus obstruit Italicarum omnium civitatum: & hîc ortum decus facilè manat, ac diffunditur per omnes gentes, propter hujus urbis communionem & qvasi societatem cum orbe terrarum universo. Hic venit in mentem; Cur tu igitur migras? Alia ratio est: ego urbem linqvo, non cum urbe emolumentum. Qvin hoc augeo vehementer; illam prorsus amittere non videor, qvia Romam specto. Habes meam sententiam: qvod qvidem ad te attinet. De Sigonio autem, qvia nihil est tam amplum, qvod ejus virtus non æqvet, meam, ut opinor, divinationem exitus non fallet. Nisi si qvid attulerit casus; qvalia fert hominum vita. De Molini nostri valitudine, cum rescribes, adde verbum, si me amas. Vale. Venetiis. Nonis Septembr. qvo me die discedere cogitantem novare res detinuit.

EIDEM, PATAVIUM,

EPIST. VII.

Mureetum ægrotantem hortatur, ut in studiis sibi parcat, & modum servet.

QVid homini non timendum? cùm te, tam validum, istis lateribus ista ætate, nihil tale metuentem, animus reliqverit. Valdè me percussisti tam gravi nuncio, eoqve magis, qvod ignorare te causam scribis. Nam, tuendi tui qvam rationem inibis, si te morbus invasit imprudentem? tuam continentiam narras: eqvidem ita credo. Unde igitur fluxit vitium? Parce tibi in studiis, mi Murete, pro eo qvanti ipse tibi es; aut, si te ipse non diligis, qvem omnes penè diligunt, pro eo, qvantii ipse apud te sum: qvem tu nisi magni facis, egregium simulandi tenes artificium. Nescis modum esse retinendum in omni re? nescis, virtutem nimis appetere, virtutem non esse? Age igitur, jam te respice, si minùs antea: tibi consule; & eam qvære gloriam, qvæ te viventem oblectet, non qvæ discedentem è vitâ proseqvatur. Ita diu jucundè vivam, ut acerbè nunc vivo, qvia sollicitus de te sum. Medicos habes doctrina singulari, qvorum consilio uti possis: cælo uteris clementissimo: in rebus tuis nihil, opinor, est incommodi. Genus enim vitæ non honestum minùs, qvam utile, delegisti: etsi te scio de re & lucro minimùm laborasse; illa verò habuisse prima, qvæ nec mihi postrema unqvam fuerunt, decus & amicitias nobilium virorum. Hæc cùm ita sint, modò

modo paulò minùs mentem, & paulò magis corpus exerceas, rectissimè tibi erit: nosqve, tui peramantes, afficies maximâ lætitiâ. Qvod auguror futurum: &, ut meam spem, qvantum in te est, exitu confirmes, teipsum tuâ, nec minùs meâ, causâ rogo. Kal. April. omninò te, sin id minùs, Catullum tuum exspecto. Diem unum prorogari, è te mea non est. Vale.

Respondet Muretus Vol. I. lib. I. Epist. 3. Heri redeuntem.

EIDEM, PATAVIUM.

EPIST. VIII.

Respondet expostulationi Mureti, qvi indignè acceperat ironiam, vel jocos à Munitio usurpatos, & se impostorum vitaturum dicit, qvod in utramqve partem flecti posset. 2. Deinde excusat se, qvod de Plauto edendo scripserat; & ejus editionem Mureto perlubens permittit, qvanqvam desperet, ipsum novi aliqvid orsurum, qvi commentarios jam ad exitum perductos nolit perpolire.

PLanè non assequeris, ut video, qvorsum illa de Momo scripta sint à me. Non enim id spectavi, tuam ut remorarer industriam, sed ut acuerem potius, atq; incitarem. Tu autem ita commotus es, ita mecum vehementer ac penè iracundè agis in epistola tua, ut vix tibi temperes; ac ne satis qvidem, cum velles, temperare potueris, qvin aculeos etiam in me nonnullos emitteres. Deinde qvasi blandiris in extremo, verbis utens amantissimis, atqve hono-

honorificentissimis; cùm ea mihi tribuis, qvæ si respuerem, ipse me non amarem. Tanti enim mihi sum, qvanti ab iis, qvibus ego plurimum tribuo, fieri me sentio. Ac putabam, mi Murete, meos tibi sensus benè cognitos omnes esse: qvod si paululum à mente qvandoqve aberraret oratio, non esse facturum, ut eò mea verba detorqveres, qvò neqve meum judicium, neq; nostra jam penè fraterna necessitudo ferret. Qvod qvando secus video contingere; aberit posthac à meis literis omnis ironia, aberit jocatio, qvicqvid deniq; ejus esse generis intelligam, ut in utramq; partem flecti possit. De illo ne meminero qvidem, si potero: hominem enim contemno: silentium qvidem, qvod potero, ipse mihi imponam. De Plauto: videor tibi scilicet, qvod ajunt, in alienam messem. Sic enim illud interpretor, *A me, ut scis, efflagitabatur.* Tu vero, me perlubente, rem suscipies: si modo, qvod contrà mihi videbare, animum induxisti, ut efflagitantibus brevi satisfacias. Verum, si præclaros de Finibus commentarios, ad exitum jam perductos, paucorum dierum studio perpolire non vis, & magno literarum damnò pateris jacere: qvi sperem te aut velle hoc tempore novi aliqvid ordiri, aut, si ordiaris, posse pertexere? Magni negotii est, qvantum otii res exigat, tuis occupationibus eripere; non minoris, à te ipso, ut velis, impetrare. Facio tamen æqvissimo animo, ut in te rejiciam, ac transferam hoc, qvicqvid oneris, aut laudis est; consulatur modò publicæ utilitati. Id, non modò à te, qvem fero in oculis, sed si vel ab iis, qvos & de facie, & de nomine

mine prorsus ignoto, præstabitur, æqvè lætabor. Qvare non solùm per me licet, verùm etiam, si pateris, precibus tecum ago, ut ad emendandas, illustrandasq; Plautinas comœdias tuam excellentem industriam conferas. Vereor tamen, ne qvod summè cupio, id frustra rogem, atq; exspectem. Vale. Venetiis.

EIDEM, PATAVIUM.

EPIST. IX.

Respondet Mureto ad Volum. I. lib. I. Epist. 4. De Tibullo & Propertio.

Rogat Muretum, etiam ad Tibullum & Propertium emandandos animum adjiciat, respondens exceptioni de occupationibus, ad qvas forte velit confugere.

REm tenes: optimè tres poëtæ conjungentur: ille M. ANTONII MURETI COMMENTARIO ILLUSTRATUS; reliqvi duo, si rem suscipis; qvod ita liberaliter, ac benignè polliceris, ut à me non minorem verbis, qvam re gratiam ineas; AB EODEM EMENDATI. Qvod si, ut significas, ad emendationes aliqva præterea fiet accessio: næ ego tunc, verè mutuam inter nos esse benevolentiam, intelligam, ac velle te mecum officiis certare: in qvo antea (dicendum est enim) potuit esse illustrior amor tuus. Confugies videlicet ad occupationes: ego ad illud: Nulla potest esse occupatio tanta, qvæ amoris & officii cursum debeat interrumpere. Me ipso qvemqvamne tu magis impeditum à negotiis, districtum à curis unqvam nosti? qvis tamen amicorum (amicorum

corum autem? imò verò etiam alienorum) negotia curat libentius? tuâ sanè causâ noctis etiam partem cogitando sæpe consumpsi, cùm tamen corpusculi tenuitas maximè qvietem postularet. Sarcies igitur, si qvid omissum: vel, si nihil, auge superiora: qvod certè potes, &, si meum in re animum spectas, etiam debes. Vale.

EIDEM, PATAVIUM.

EPIST. X.

Respondet Mureto ad Volum. I. Epist. 13. Si nihil est. *Ejusdem ferè argumenti.*

REmitto scholia, ut habeas corrigendi facultatem. Qvanqvam est, cur addas potiùs, qvàm mutes. Qvid enim? totusne qvartus liberita mendosus aut obscurus est, nihil ut assequare, nihil scriptione dignum excogites? mihi non probabis, nec omninò cuiqvam, tuum in Catullum præstantem commentarium qvi legerit. Confice igitur, qvantum qvidem per te licet. Licet autem tibi, qvod, ut ego sentio, qvàm pauciſſimis. Nos opus nostrum intermisimus tuâ causâ, tuum ipse opus nostrâ causâ ut urgeas, atq; absolvas. Nec dubito qvin, si adniti volueris, & qvasi cum ipsa re contendere, qvod ego interdum soleo; magna ex parte præstes id, qvod præter opinionem meam, ut aliqvid ἐκ τῶν ἀρρήτων, abjecisti. De rebus tuis, qvæ mihi mehercule magnæ curæ sunt, consilium dies afferet: animus certè meus fluctuat: ita multa in utramqve partem occurrunt Placet constantia; ita; sed si cum

utilitate conjungatur. Utilitatem porro non lucrò magis, qvam dignitate, metiamur. Qvod tu qvoq; videris significare in illo loco, *Vellem hic paulo ὡς λωπεγον vivere liceret.* Veruntamen, mi Murete, si qvid agimus minùs interdum splendidè, contrà qvàm nos præclara liberalium disciplinarum studia docent, excusamur temporum iniqvitate, & multorum exemplo; qvi cum affluant iis rebus, qvæ sæpe à nobis, fortunæ potiùs culpâ, qvàm nostrâ, desiderantur, qvotidiè tamen aliqvid ultrà appetunt: qvam meus magister Egnatius, si audires verba, summam stultitiam; si vitæ rationem spectares, planè singularem sapientiam judicabat. Vale. Venetiis.

Respondet Muretus Volum. I. lib. I. Epist. 16. Moriar, si qvicqvam.

EIDEM, PATAVIUM.

EPIST. XI.

Svadet Mureto, ut Terentium illustrandum suscipiat. Se, ait, Plautum esse aggressurum, in qvo sperat, se aliqvid præstiturum, nisi nimis crebrò interpellaretur.

QVinctilis Kalendæ, qvem tibi ego diem desiderabam, præteriére jam, ùt vides. Itaqve, si qvam ex meis literis de perpoliendo Catullo tuo curam susceperas, eâ te libero. Temporis enim coactus angustiis, mandavi meis, ut alia qvædam prelo subjicerent. Mensem, qvod ad me attinet, vel integrum, eoq; amplius, licet interponas. Interim ad Terentium omnem tuam industriam, svadeo, conferes

feras. Novi omninò te laudis in studio nunqvam langventem: sed in hoc libro, qvi maximè omnium versatur inter manus, ipse te debes incitare, & eò magis qvod erit, qvi editum statim arripiat, syllabatimq; omnia dimetiatur. Admodum enim severè, ac studiosè judicat aliena; sua verò premit, exire non patitur, diu licet evigilata, acerbus etiam in se ipsum, minimeq; indulgens. Ego accingor ad Plautum. Nec desperarem aliqvid à me, si minùs ingenio, saltem diligentiâ, posse præstari: sed interpellant salutatores à manè ad vesperam; honesti illi qvidem, cupidi virtutis, officio, & amore erga me, ut videntur, incensi; tamen interpellant. Scis illa Ciceronis nostri, ad Sebosi, Arriiq; adventum ingemiscentis. Hui, unum ne ego Sebosum, unum habeo Arrium? videlicet: sexcentos: qvibus, velim nolim, horæ dandæ sunt omnes. Ex qvo qvantum molestiæ, qvantum hauriam acerbitatis, ipse, qvi meam consvetudinem, ac meos planè sensus tenes, facilè potes conjicere. Nam rem familiarem, etsi minimè abundo, jacere tamen æqvo animo pati r.: studia verò mea negligere nullo modo possum. De tuo adventu spem nonnullam injeceras: eam rursus extenuant postremæ tuæ literæ. Ego illud scilicet primùm, ut habeas rationem valetudinis; secundo loco, qvod tuo commodo fieri possit, ut te nobis restituas, exopto. Qvid Molinus noster, qvid agit? qvid autem ego hoc qværo? nimirum ille totos dies tecum id est, in virtute totus est; nec tamen complexus doctrinam dimittit, judicio adductus suo, meo consilio confirmatus. Vale. Hæc ante lucem, cubans

bans in lectulo, amanuensi meo, & jam meorum studiorum socio, dictavi, nobili adolescenti Cyprio Herculi Podocatharo, qvi cras Patavium cogitac-, teq; meo nomine salutabit. Illa superiora familiari meo, Sebastiano Leoni, qvi se fortè obtulerat, dictaveram inambulans, qvod eram paulo crudior: nec ferè mea manu libenter uti soleo.

EIDEM, PATAVIUM.

EPIST. XII.

1. Respond. commendationi Mureti; & se amare, scribit eum, qvi literas ejus attulisset. 2. Hortatur, ut Catulli commentarium mittat, & duos ejus comites ornet. 3. Filium qvinqvennem se missurum Epidaurum, scribit, ut ibi informetur. 4. Hortatur ipsum ad crebras literas scribendas.

QVi mihi tuas attulit literas, ei ego meam omnem operam, si qva in re vellet uti, atq; omninò qvicqvid valeo, tuâ causâ detuli. Visus est meam amicitiam plurimi facere, & à me, præter eam, nihil expetere. Qvod illi facillimum fuit impetrare. Nam cum omnibus naturâ pateo; tum verò, qvi à te diliguntur, amore meo nunqvam excludentur. Catulli qvod apud te reliqvum est, biduo si miseris, satis opportunè facies. Deinde mihi orna duos comites ejus, utrumq; dignum, ubi nervulos ingenii tui contendas. Etiam illud, mihi tribuis petenti, qvod ante omnia, & unum fortasse, spectare te puto. Cras, ad summum perendie, tria Catulli folia mittam. Filiolum meum Hieronymum, nondum

dum qvinqvennem, Aldo parem ingenio, valetudine firmiorem, mandare Epidaurum ad hominem eruditum, meiq; peramantem, Paulum Bosium, cogitabam. Ibi moribus, & primis literis imbuetur. Nam ego me ad hæc humilia demittere nullo modo possum. Qvid præterea? nihil scilicet: imò aliqvid. Scribe, amabo te, mi Murete, ut instituisti, qvàm sæpissimè. Meherculè, è summis, atqve assiduis non modò negotiis, verùm etiam animi curis, tantùm in tuarum epistolarum elegantia, & svavitate conqviesco. Atq; etiam, dum ipse ad te scribo, qvia te mihi præsentem statuo, mutuumq; inter nos sermonem fingo, incredibili voluptate perfundor. Vale. Venetiis. Hercules meus, qvia festus hodiernus dies est, abest. Ideo hæc mea manu, decies interpellatus, exaravi.

Respondet Muretus Volum. II. Epist. 2. Qvòd te à curis.

EIDEM, PATAVIUM.

EPIST. XIII.

Probat Mureti consilium, qui svasu Jannotti Patavii manere decreverit, spreta conditione Ferrarienſi; eoqvè nomine sibi gratulatur, & studia sua ipsi pollicetur. Denique à Molino sperat, se artem memoriæ, qvam tenet, impetraturum.

AIsne? Janottus ita svasit? vix adducor, ut credam; tibi tamen cur non credam? ego meherculè, qvod Jannottus probare videtur, id non solum probo, verùm etiam mirificè cupio. Qvid enim mihi svavius tua consvetudine? qva nihil ju-

cundius. Tuo verò sermone qvid utilius? qvi solet esse tum eruditus, ingeniiqve notis adspersus, tum etiam benevolentia refertus in me singulari. At Ferrariensem conditionem ut acciperes, auctor fui. Id qvidem (tu scis: facilè enim potuisti conjicere) valdè contra meam voluntatem: cui nihil potest esse molestius, qvàm à te divelli. Sed qvid? an ego paterer tuam fidem in dubium vocari? qvâ maximè probitatis nitidur opinio. Dixeras de Turolone, præstanti viro, non solùm animi, verùm etiam fortunæ bonis ornato: cujus mihi fuit, item ut esse debet, auctoritas gravissima; nec ausus sum repugnare: dedi manus, ἱκέσιον, concluſi. Qvod si Jannottus, qvem novi rerum agendarum usu peritissimum, antiqvi hominem officii, pollicetur sese impetraturum: suscipio, qvod abjeceram, consilium; nec jam amplius ἱκέσιον, sed hîc, hîc nimirum φιλοσοφήσιον, idqve nobiscum, summa cum animi voluptate clamo. Ergo, qvod jam institueram, observabo omnia, omni enitar studio, omnibus inserviam. Volo te benè sperare, me agente, bonis faventibus, invidis & obtrectatoribus imbecillis. Molino parum abest, qvin vehementer invideam. Qvid ni? artem memoriæ tenenti Veruntamen impedit amor, à qvo abesse solet invidia: etiam ea spes, qvòd ille, qvo eum bono alienus homo impertivit, civi suo, homini amantissimo, fortasse etiam benè merito, certè nunqvam denegabit. Esset enim sui dissimillimus, id est, humanitatis expers. Sin recusat: allegabo ad illum, qvem? qvem putas? te scilicet, cui debet omnia: si modò in virtute omnia posita sunt:

qvam

qvàm ille discit te magistro. Καὶ τοῦν τε δὺ ἐχομένω, qvid non impetremus? Vale.

EIDEM, PATAVIUM.

EPIST. XIV.

Primò negat, se Mureto plus oneris impositurum, qvàm occupationes ejus fuerant. Deinde illum hortatur, ut Tibullum & Propertium eodem modo, qvo Catullum jam expolierat, adornet.

PRofectò nihil est uberius amore in me tuo: nec amori cedit ingenium; itaqve meâ causâ & vis omnia & idem facilè præstas. Qvod cùm ita sit; nimis tamen facerem impudenter, atq; adeo neq; ipse te amarem, nec amore tuo dignus essem, si plus tibi oneris imponerem, qvàm occupationes patiantur tuæ, Scholiis, qvæ polliceris, contentus ero; qvandoqvidem video te commentariolo non vacare. Tu modò, qvi Catullum expolieris, da operam, ut in Tibullo, & Propertio, qvi locum illi proximum in elegantia verborum, atq; in sententiarum concinnitate obtinent, qvàm simillimum tui te præbeas; ita tres pulcherrimi poëtæ & sine dubio inter Latinos in illo festivo genere principes, veterem suum splendorem, ereptum vetustate, atqve hominum insciti, tuo maximè studio recuperabunt. Ego autem ipse mihi gratulabor, & qvodammodo gratias habebo, qvia te ad hanc industriam excitaverim. Nec desinam eadem ratione de literis, qvando per humanitatem tuam licet, benè mereri: cum eo tamen, ut tibi, homini occupatissimo, studiosorum

rum utilitatem, id est, tuam laudem verecundè commendem. Molino meo salutem, & simul age gratias de scriptis meis. Vale.

EIDEM, PATAVIUM.

EPIST. XV.

Mureti silentium accusat: ut & Molini. Verbum Calvieri *in antiquo Codice repertum ait. Ut absoluto Propertio ad Terentium accingatur, monet.*

Binis jam literis de Marcello: nec tamen à te verbum. Valdè te distentum esse oportet, qui tam longis diebus, tàm pone tuas ædes habitantem alloqui non possis. At qua te re? primùm meâ, deinde eâ, in qua non ultra sex aut septem verba sermonem continuare sit necesse. Quare, si te nimis ursi, velim ignoscas; tum, si per tuas occupationes licet, frustra ne urserim, efficias. Quid? Molino nostro negotium dederis; non recusabit, nostrâ utriusq; causâ. In quo danda opera est, ut omnino responsum ab illo aliquod exprimatur. Nam ex hominis diuturno silentio adductus sum in suspicionem, ne parum sincerè mecum agat, & exactum neget quod jam in usum suum erogaverit. Quod equidem cupio esse falsum, & me de amico pervetere scelestè suspicari. Nunc audi, quod tua magis interest. Quanquam nihil ad te pertinet, quod me quoq; ipsum non attingat. Nec te puto aliter esse animatum erga me. Veruntamen audi, quod certè non exspectas. Quænam ei deberi à te putes evangelia, qui librum invenerit antiquum, & illam aperuerit

ruerit latebram, ubi, Calvier, illud fit aliqvando deprehensum? eqvidem incessi omnibus lætitiis, ut ait ille. Sedabuntur enim illæ turbæ, & comprimetur qvidqvid erat sermonis adversus te dissipatum. Qvod ego & tuâ, & eorum, qvos dilexi semper, causâ vehementer cupio. Verùm primùm qvidqve explicemus. Nunc Tibullus instat, denuo prelo subjectus. Is, & qvi seqvitur, Propertius, absolvendi tibi sunt. Deinde ad Terentium accingere. Interim da operam, ut Bembi libro uti possis: cujus ope qvin maculas eluas benè multas, & suos versibus numeros, alienâ culpâ perturbatos, restituas, etsi non dubito, tamen hortor ut adhibeas diligentiam. Cupio enim de te omnes benè sentire: cupio comprimi os paulò liberiùs loqventium; qvi non modò te, verùm me qvoq; videntur ignorare, non sine causâ ea, qvæ soleo, de tuo ingenio, ac judicio, prædicantem. Vale. Venetiis.

EIDEM, PATAVIUM.

EPIST. XVI.

Nunciat Mureto, amanuensem sibi restitutum esse, atq; hoc nomine valde lætatur.

PAululum nunc qvidem ego exorior: posteaqvàm mihi amanuensis meus, qvem abduxerant aliena consilia, optans optanti restitutus est: cujus operâ, & officiô meis oculis, vel planè totius corporis valetudini consulitur egregiè. Jam me labefactabat, jam nutare cogebat labor; stomachumqve adjicere qvotidiani vel operis vel officii scii-

scriptio necessaria cœperat; & is, qvem Bononiâ exspectabam, differebat adventum usq; eò, ut, venturus esset, nec ne, valdè jam suspicarer, atq; subdiffiderem. Qvi si venerit, erit omninò aliqvid, sed, ut arbitror, nihil ad Herculem: qvem scis meam non modò orthographiam, totamqve interpungendi & distingvendi rationem tenere, verùm ita manum qvoq; cùm velit, imitari, ut te ipsum, peritissimum literarum meatum cognitorem, aliqvando fefellerit. Scribe, inqvis, ubi tantùm necesse est: ita scribes rarò. Non ita est; possem studia mea, qvæq; habeo instituta, qvæ multa sunt abjicere: literis verò salutantium amicorum, aut aliqvid à me postulantium, qvaternis in die minimùm, sæpe octonis, & denis, non respondere qvî possum? ut omninò aut amittenda valetudo, aut humanitas deserenda videatur. Qvare locum habes gratulandi. Debes enim meis perinde commodis gaudere, ac tuis, magis etam fortasse; qvòd ego minùs qvàm tu, possum incommoda sustinere. De Tibullo, cessator esse noli, etiam si tibi ego cessandi facultatem prolixè detulerim. Est enim, ut scripsi antea, unius preli opera, ne tibi crebra appellatione molesti essemus, intermissa. Verùm istos ego qvotidiè poëtas, qvos in manibus habes, amo vehementius. Causam qværis? qvia tuas; amantissimè ac disertissimè loqventes, eliciunt epistolas: qvarum non modò svavitate, verùm etiam fructu aliqvo, occasione sublatâ, carerem. Qvod cùm ita sit; cupio tamen, atq; etiam, si pateris, rogo, rationem habeas rerum mearum: qvibus qvo longior, eò gravius procrastinatio damnum

mnum inferet. Vale. Ante solis ortum, albescente die. Venetiis.

Respondet Muretus Vol. I. lib. I. Epist. 12. Heri ad te.

EIDEM, PATAVIUM.

EPIST. XVII.

Respondet Mureto ad Vol. I. lib. I. Epist. 6. Si Pegasi.

Quæritur, nulla Catulli folia ad se perlata esse.

Quæ si perierunt, magnum damnum se fecisse asserit.

TU vide, cui credideris. Nam ad me nulla dum perlata sunt Catulli folia. Quæ si periere: damni factum est eò plus, quòd nec ad illa, quæ sunt apud te, licet transilire. Quandoquidem ordo foliorum non servatur; nec pagina paginæ, nec versus versui respondet. Itaq; magnam utriusq; nostrum causa sustineo molestiam; vereorque, ne, quod aliena culpa contractum est, nimis ego id graviter luam. Tota enim typographiæ ratio mutetur necesse est, nisi hæc, quæ ne funditus interieri nt, magnopere timeo, hodie folia recuperantur. Quod utinam ex hac difficultate, in quam alienâ vel stocordiâ, vel perfidiâ conjectus sum, tuæ me literæ eripiant: quas ad meas hesternas cras exspecto, & ad has omninò perendie, Vale. Venetiis.

Respondet Muretus Vol. II. Epist. 4. Ardeo iracundiâ.

EIDEM, PATAVIUM.

Scriptam esse apparet hanc epistolam statim post præcedentem, & ante acceptam quidem à Mureto responsionem.

EPIST.

EPIST. XVIII.

Lætatur ob reddita Catulli folia, qvæ perdita fuisse putabat.

SEdata jam tempestas omnis est, & navigamus in portu. Redditæ mihi sunt hac ipsa hora, qvæ tu tribus antè diebus miseras. Qvinqve Catulli folia delata priùs ad eum, qvi libros in Asulana tractat officina; hodiè tantùm, ut ipse asseverat, an, ut ex literis tuis oportuit, nudiustertius, divinare non possum. Hoc certè video, per communes tabellarios non esse missa: qvorum fides in reddendo desiderari non solet. Sed profectò fortuita multa; qvibus perturbari, & fluctuare vitam hominum, necesse est: qvæ cavere consilio, aut ratione si liceat, benè cum multis ageretur. Penderet enim à prudentia felicitas. Nunc æqvè omnibus occurrunt incommoda: Usq; qvaqve casus, & fortuna dominatur. De filiolo meo, amabo te, qvemadmodum animo, sic lingvâ faveas, primùm amoris nostri, deinde ominis etiam causâ. Auferet ille qvidem omnem jucunditatem: & planè divellar à me ipso; sed hoc tamen antepono, nisi fallor, salutare consilium; &, ut ei consulatur, animum vinco. Qvod iterum jam ad me, Molini manu, gratulor, penè etiam subinvideo. Meus enim à me, nec ut puto, reditur9, Tiro discessit: qvo consilio, de ipso cognosces. Cùm ad me retulisset, neq; svasi, neq; dissvasi; ne dissentirem in hoc ab ipsius patruo, in illo autem à me ipso. Svasi etiam potiùs. Contra voluntatem, inqvies & judicium? sic sum. Avertere à me volui, qvæ poterat

rat exoriri, suspicionem utilitatis, & commodi mei. Clausula sit, qvod initium Epistolæ fuit. Restitutus mihi videor, inventis Catulli foliis. Tu qvoq; redi ad tuam tranqvillitatem, nec institutum omitte. Vale.

Respondet Mureto Vol. II. Epist. 5. Qvàm pænè furvæ.

EIDEM, PATAVIUM.

EPIST. XIX.

Respondet Mureto ad Vol. I. lib. I. Epist. 8. Ego verò te nihil.

Consultus à Mureto, cui Opusculum suum inscribat, respondet, se id noscire: qvandoqvidem divitum insciti â bonæ artes jaceant: Nominat tamen duos, qvibus id inscribi posse existimat.

QVid? tu me putas hoc in genere acutissimum? fuit, cùm ipse qvoqve mihi planè ita persvaderem: nunc nihil minus. Nam hoc toto biennio prorsus nihil vidi? &, ut omittam cetera, meum illud tantarum vigiliarum munus, non tibi venit in mentem, qvàm miserè perierit? itaq;, qvi mihi ipse tam malè consuluerim, invitus adducor, ut alteri consilium dem. Vides jacere bonas artes; illa sordere, qvæ præclara ducebantur. Cujus maximè vitii culpam sustinet eorum insciti a, qvi putant scilicet in opibus esse omnia, & fortunæ pedisseqvam esse virtutem: stultè: nam illi & viventes audiunt pessimè, verissimisq; maledictis proscinduntur; &, ubi è vita discesserint, æterno silentio damnati, apud omnem posteritatem ignorabuntur. Nos autem nunc qvidem fruimur suavissimâ omniũ, & jucun-

cundissima voluptate, qvæ manat ex honestis cogitationibus, ac studiis: nec erit, opinor, ulla, qvæ nostræ vitæ cursum definiat, dies. Non in omni ætate decus, ac dignitatem pariet ea, qvæ nunc, auri, argentiq; vis. Suus cuiq; aliqvando, pro animi ingeniiq; præstantia, persolvetur honos. Interim vivamus nobis ac literis, sejuncti ab iis, qvos nutu appello, id est ab ipsa planè barbarie; ne qvam ex eorum convictu labem contrahamus. Munusculum tuum non video, cui deferas. Inania tibi nostra, mihi nec peregrina solida videntur: siqvidem ipse, qvod jam significavi, diu peregrinatus, oleum & operam. Nobilitatem & virtutem si qværis, est Bononiæ Camillus Palæottus, Mediolani Bartholomæus Capra, duo qvavis laude, ut ego sentio, excellentes viri. Capram nunqvam vidi, sed hominum sermone, tanti facio, qvanti, si ille sciat, studio me, non dubito, qvin mediocri complectatur, & in amicitiam planè intimam recipiat. Palæotto, qvæ est hominis humanitas, usus sum, qvam diu Bononiæ fui, familiarissimè. Omnes in eo disciplinæ sunt, nobili viro dignæ: morum autem elegantiâ, comitate, officiô summus est. Hi sunt nobis ornandi, & diligendi: Crassos qvosdam, ac Midas nunqvam omninò nostra meliores laudatione faciemus. Qvin ita desipiunt, ita ipsi se ignorant & ignorari ab omnibus putant, ut in sinu sibi gratulentur; qvasi sint, qvos esse fingimus: cùm nos ea ipsa, qvæ dedesiramus in illis, ad cohortandum, non ad laudandum, colligamus. Habes meam sententiam, qvos vites, qvos deligas. Nominate præ-

præterea multos possem: sed in certa ratio est: & illi duo excellunt? Occurrit illud: Ad ignotos, non facillima ὑπόθεσις. Aliis, fateor: te qvidem ab hac difficultate vindicat ubertas ingenii tui. Alterum est: Ambitionis, aut etiam levitatis cavenda suspicio. Locus omnino aliqvis calumniæ dabitur: sed omniane curanda? nimis misera conditio. Valeant iniqvi: rectè sentientes probabunt: nec nos ii sumus, qvi à multitudinis depravato judicio pendere debeamus. Vale.

Respondet Muretus Volum. II. Epist. 6. Qvod igitur.

EIDEM, PATAVIUM.

EPIST. XX.

Legitur & inter Epistolas Mureti Volum. I. lib. II. Epist. 21. & ipsi respondet lib. I. Epist. 9. De Propertio.

Laudat in Mureto ingenii δεξιότητα, atqve ea nominatim ipsi gratulatur, tum etiam Italiæ, cui novum decus accessurum sit, ipso in ea sede locante.

Mihi verò, ita vivam, etiam atqve etiam probatur. Et, cùm in qvovis genere magnus omnino sis, in hoc maximè videris excellere. Planè (ut omittam reliqva) ingenii tui qvasi qvandam δεξιότητα sum admiratus! Ita concinnè, ita aptè, facili qvodam sententiarum nexu rem ducis, donec ad ipsum pervenias: in qvo te, ubi scis hærere multos, circa omnem adulandi suspicionem, summâ explicas cum dignitate. Gratulor tibi de ista facultate, & eò magis, qvòd, si locis impertitur gloria, novum decus accedet ad Italiam nostram:

in qva sedem, auctore atq; auspice me uno, ita locasti, ut cogitare nihil prorsus de migratione videaris. Nec verò secus debes. Valdè enim ad literarum elegantiam, planeqve ad omnem humanitatem tibi profuit hoc cœlum, eò qvo jam per qvadriennium spiritum hauris. Itaqve noster eris perpetuò, mi Murete, si gratus esse vis: qvod profectò vis: soles enim hanc virtutem præter cæteros efferre. Tibulli principium mitte, ut cum epistola conjungatur. Scholia, non dubito te operam daturum, ut tua videantur, id est, lita luminibus ingenii, & qvantùm res paritur, erudita. Vale. Venetiis.

Respondet Muretus Volum. II. Epist. 7. Epistolam meam.

EIDEM, PATAVIUM.

EPIST. XXI.

Respondet Mureto ad Vol. I. lib. I. Epist. 5. De Torqvato.

1. *Monet Muretum, ut Propertio illustrando operam det, & illum unà cum Tibullo dedicet Torqvato Bembo.*

2. *Germano sibi commendato, qvantumvis peregrinitas repuguet, tamen studia sua non desere promittit.*

GRæcos typos, meumqve de Syriano edendo consilium probari tibi non mediocriter, significas. Sic putâtam: & in utroq; nunc mea tum opinio, tum voluntas, te approbante, qvi mihi multorum instar es, magis magisqve confirmatur. De Catulli clausula, parum commodè: sed nihil, Mureto

retô petente, recusandum. Video te Propertium negligere: cùm ego me illis verbis, qvæ sunt in prima Catulli pagina, qvasi prædibus obstrinxerim: AB EODEM CORRECTI, SCHOLIISQVE ILLUSTRATI. Itaq; nec integrum jam est: &, si sit, cur tu poëtam elegantem, maximeqve omnium Latinorum fabellarum varietate, hoc est verè poëtica eruditione florentem, abjicias? Etiam illud: oblitusne es, ei te commentarium publicè esse pollicitum? Scholiastes saltem, si commentario non vacas: & utrumq; Torqvato: aut, si uni utrumq; non vis, Propertium, cui videtur? inops enim ab amicis non es; sed malim utrumqve Torqvato; qvi nobilitatem à patre, virtutem habet à se ipso. Dices, tibi otium deesse. Si hoc impedit; faciam, ut abundes. Inibo enim rationem ejusmodi, ut operæ meæ, qvarum tibi molesta nunc celeritas est, gradu testudineo pergere videantur. Germano tuo cupio meherculè satisfacere: sed adversantur multa, maximè peregrinitas, haud satis apta nostris moribus, & ignoratio sermonis Italici. Meum tamen illi studium nullo loco deerit, si monuerit: sin ipse aliqvid videro, in qvo liceat ejus rationibus consulere, aggrediar, &, qvantum in me erit; perficiam. Vale. Venetiis.

Respondet Muretus Vol. I. lib. I. Epist. 9. De propertio.

EIDEM, PATAVIUM.

EPIST. XXII.

Respondet Mureto ad Volum. I. lib. I. Epist. 11. Heri ad te.

Scholia Mureti in Tib. & Propert. laudat; utq; pergat, monet.

VEhementer mihi arrisere tua scholia, sic inqvam, ut ferè se commentario æqvare videantur. Perges igitur, diis benè juvantibus. Cupio tuum Plinium: qvem dare poteris amanuensi meo: cui reditum patruus, nuper è Cypro advectus, multis à me verbis impetravit. Exspecto reliqva; qvod tuo tamen commodo fieri possit. Nam, ut tuis consuleretur studiis, & commodis; cessare te duobus prelis unum maluimus, qvàm te nimis urgeri. Attamen rogo, des operam, ne longiùs ducatur. Vale.

EIDEM, PATAVIUM.

EPIST. XXIII.

Qveritur de suis calamitatibus.

O Mi Murete, qvot me premunt onera! qvibus angor curis. Accedit imbecillitas valetudinis, qvam, do eqvidem operam, ut omninò tueat, ac sustentem: sed vacillare interdum necesse est: ita multa incurrunt in nos; qvæ nec vitare licet; nec sumus ad sustinendum pares. Tu me, tuus amor, tua virtus multum levat. Qvod spero perpetuum, nec, ut ait noster, constantiæ causa, sed voluntatis ac judicii. In erratis cur numeras Mœror, & Flamma? qvorum alterum vetustas universa, alterum consvetudo probat. Etiam, Sæcula, tum scribebant. Nam Varro in Etymologiis Varro non videtur; iraqve & à Qvinctiliano meritò ridetur. Exspecto Tibulli folia, qvæ supersunt, & scholia, Vale.

EIDEM,

EIDEM, PATAVIUM.

EPIST. XXIV.

Respondet Mureto ad Vol. I. lib. I. Epist. 12. Ego veri Herculi.

Gratulatur Mureto de Ferrariensi conditione, si vera sunt, quæ sparguntur: Sin minus, hortatur ipsum, ut Patavii diu commoretur. 2. Quæritur de Mureti amico, qui ad alium de se falsa detulerit,

MOlino dixeram, quæ tibi si narravit, iteranda non sunt; sin omisit, committenda literis non videntur. Nec tamen te diutius celabo: interim hoc unum; quo fortasse contentus eris: ad alios potius, quàm ad te, pertinere, nec ullam omnino tuæ dignitatis & existimationis partem attingere. Hìc sermo increbuit, ex quadam tua, ut audio, ad Lambinum epistola, captum tibi jam esse de Ferrariensi conditione consilium. Quod si ita est; magnopere gaudeo, ac tibi Deum ea, quæ cogitas, vehementer cupio fortunare. Sin autem hæc inania sunt, ac temerè jactata: æquè lætor; teque hortor, pro mea in te benevolentia singulari, ut habeas rationem in primis non modo tranquillitatis, verum etiam constantiæ tuæ, velisque Patavinam commorationem esse quàm longissimam. Ego tamen, quidquid egeris, meam non modò voluntatem, verùm etiam sententiam cum tua conjungam; sed vereor, quod minimè velim, ne quis, in te non rectè animatus, sermonis materiam nactus, levitatem objiciat. Jam enim quiddam inaudivi. In Tibulli

qvartum, aveo scire, cur nihil volueris. Nam posse te, certum est. Nos opus intermisimus, donec à te plurima colligantur. Scis consvetudinem preli. Urgebit te, qvo tempore minùs exspectabis, & opprimet nec opinantem. Qvare cum otio nostro tuum negotium metiri non debes, sed, cùm jacere nos videmur, ipse nihilo minùs ad industriam excitari. Amicus ille tuus, cujus ingenium, ut in adolescente, laudabamus, detulit qvædam ad N. qvæ si ille vera putasset, incenderetur adversus me, & institutam amicitiam, qvam spero fore diuturnam, abrumperet. Te unum testor, qvid ego de illius doctrina, atq; ingenio & sentiam, & sæpe prædicarim. Ille tamen simiolus longè aliter; vel qvòd est, ut multi, infensus Italico nomini; vel qvòd naturâ improbus, qvi fingat ea de me, qvæ repugnant penitus judicio meo, atq; etiam naturæ; cùmqve ornatus à me sit, detrahere tamen de mea laude conetur. Nec tamen est nihil, qvod ad te ipsum pertineat. Qvæ, qvia sunt injusta, contemnes; ut ego, qvæ sunt falsa. Vale. Venetiis.

Respondet Muretus Vol. I. lib. I. Ep. 13. Si nihil est aliud.

EIDEM, PATAVIUM.

EPIST. XXV.

Argumentum hujus Epistolæ Manutio dictavit qvasi Muretus ipse Vol. I. lib. I. Epist. 14. qvæ incipit; Cùm constituissem: *verbis iis:* Nunc cuperem &c.

Laudat Mureti prudentiam, qvòd spretâ honorificâ conditione ipsi delatæ, apud Card. Estensem manere

re

re decreverit; illumq; monet, ut operam suam summo Principi dicet, à quo sit fructum studiorum capturus.

CUm antea, multis mihi declaratam argumentis, tuam prudentiam valde probavi; tum verò, lectis tuis literis, laudavi te, ùt hominem consilio præditum excellenti, atqve etiam, ùt virum bonum, qvi nihil antefert honesto, suæqve maximè fidei, vel cum rei familiaris ingenti jacturâ, sibi esse habendam rationem existimat. Optima tibi deferebatur, admodumqve honorifica conditio, avidè à multis & ambitiosè petita. Nihil occurrebat contrà, qvin accipienda videretur. Vu tamen rejicis: & facis, meô judiciô, sapienter: primùm, qvia tueris officium, qvi Cardinali Estensi jam promiseris: deinde, qvia ne sic qvidem tuam utilitatem deseris. Qvis enim illo ad liberalitatem propensior? qvis paratior fortunæ bonis? habes igitur in eodem, cum voluntate rem. Nec tu is es, in qvem aliqvid indignè conferatur. Atq; etiam, qvò major, ac præstantior adesse, ac se tibi offerre videtur occasio, cum summo Principi, singulari viro, tamen operam dices; eò tuam acues, atq; excitabis industriam diligentius; ut ipse te vincas, & benevolentiam Cardinalis eximii omni tibi ratione concilies. In qva, unâ si tuæ vitæ qvasi tabernaculum constitues, & ita perpetuò senties; ô te felicem, Murete, nec jam amplius à Fortuna pendentem, qvæ tui similes sæpè jactat arbitrio suo. Nunc ego qvidem à te fructus tuorum studiorum uberrimos, de qvibus me sæpè prædicantem audiêre multi, non solùm exspectabo, verùm etiam exigam. Qvanqvam in

mea certè monita non exspectabis. Novi enim tuos sensus hac in re cum meis optimè congruentes, ut eam deniq; esse vitam ducas, qvæ vivitur in studiis, cetera inania, speciosa multa, plerumqve tamen falsa. Interim fruere tecum ipsè, &, qvod ajunt, in sinu gaude tantæ felicitatis exspectatione: qvam æqvalem video fore vitæ tuæ, ipso vivente, qvi te exspectat: qvem debes, vel si tibi Cræsi opes ostendantur, unum seqvi, & unum ornare tuis studiis; vel potiùs ex ipso tui ornandi atqve illustrandi capere argumentum. Vale. Venetiis.

EIDEM, PATAVIUM.

EPIST. XXVI.

Habes hanc Epistolam, sed capite truncatam & causâ, & apud Muretum Vol. II. Epist. 11. Respondet autem Epistolæ Mureti 10. qvæ ibi præcedit: Magis magisqve.

1. Rogat Muretum, ut amico gratuletur de conditione, qvam illum nactum esse scripserat. 2. Cupit sibi versus ejus mitti, sed non amatorios, à qvibus alienor sit. 3. Exponit, cur ipsum amârit. 4. Facit ipsi spem sarciendi damni, qvod ob subitam migrationem facturus sit. 5. Monet ipsum, ne secessum contemnat.

LAborabam vehementer de amico nostro: nunc animum meum constituit, aliqvo interdum, ut verè dicam, metu fluctuantem, epistola tua. Atqve ad metum accedebat indignatio. Qvid? virtutine deerit ornamentum? aut etiam locus, ubi consistat? tantane est temporum iniqvitas, & hominum in suis bonis ignoratio? hæc ego qvandoqve mecum

mecum: nunc vacuas curarum sum, & ex eo, qvod significas, ut in exoptata fortuna triumpho. Velim igitur ei meô nomine gratuleris. Tuos versus, tua fretus humanitate, jam promiseram. Eos exspectabo, minimâ, si fieri potest, interpositâ morâ. Nec tu velim me diuturna exspectatione ducas. Illa ad illos, qvi te nunqvam amârunt, qvos malè scis audire suo merito, cur non transferas ad alios? eqvidem svadeo. Qvod si tenerem ὑποθεσιν; facilè dicerem, ad qvem. Me à lusibus, καὶ ἀπὸ πάντων τῶν ἐρωτικῶν, planè revocat non solùm natura mea, sed ætas etiam, senectuti propior, qvàm adolescentiæ. Itaq; si qvid ad me scribes, remove, amabo te, omnia, qvæ dilexisse Plato videtur, ἀφροδίσια. Intelligis, opinor, qvid significem: &, qvod significo, petere me, vel cupere etiam, si me putas ingenium tuum nosse, existimabis. De benevolentia tua, etsi nunqvam dubitavi, ex te tamen ipsô ea, qvæ opto, libentissimè audio. Qvanqvam ad studium in te meum nihil addit studii tui commemoratio. Non enim te amare cœpi, ut ipse me amares, sed qvòd amabilem ipsum te esse duxi multis nominibus; qvæ tibi ipsi ne exponam, non modò meus, verùm etiam tuus pudor impedit. Jactura te movet rei familiaris in discessu repentino? Noli laborare: lucrum erit in damno; si spectes eum, qvi te excipiet, præstantem virum, erga tua similes optimè animatum; cujus egregiam voluntatem non dissimilis fortuna comitatur. Sarciet igitur ille, siqvid ob subitam migrationem damni facies; &, ut spero, tuum te consilium qvotidiè magis oblecta-

bit. Polam video te abjeciſſe, & lætor me herculè tuâ causâ. Veruntamen, ſi qvando opus erit, ſeceſſum illum non contemnes: ut habeas tu qvoqve, exemplo Africani, & Lælii, tuum Lucrinum, cujus in littore, neglectis Regum theſauris, omni prorſus ambitione ſolutus, aut conchas legere, aut fluctus numerare poſſis; eoq; lætiùs, ſi me tibi tantæ comitem voluptatis Deus obtulerit. Verùm hæc, ùt qvidem noſtræ nunc utriusqve res habent, inania: qvæ tamen, ſi perfectè ſaperemus, omnium fortaſſe prima. Sed vides me tecum garrire? captum voluptate ſermonis, dum te qvaſi præſentem alloqvor, & utor manu ejus adoleſcentis, qvem jure Latii donatum, Cretenſibus ademptum, affirmo tibi dignum aliqvando fore noſtrô contuberniô. Qvod qvidem ſtudioſè agit, tuo maximè exemplo incitatus. Etſi non te noſtra domus, ſed tua te induſtria, tuum nobilitavit ingenium. Libri aliqvando exierunt, qvos ad te mitto, juvenis optimi & inſigniter eruditi, Onuphrii Panvinii. Non dubito, cùm legeris, qvin meum de illius præſtanti virtute teſtimonium confirmes. Habet alia in manibus, unde fructum ſtudioſi capere vel maximum poſſint. Qvæ ut edat maturiùs, otium illi exoptare, qvi rerum nobilium ſcientiam appetunt, omnes debent. Vale. Venetiis.

Reſpondere videtur Muretus Vol. I. lib. I. Ep. 15. Valdè recreatus.

EIDEM, PATAVIUM

Reſpondet Mureto ad Vol. I, lib. I. Epiſt. 10. Cum Venetiis diſcederem.

EPIST.

EPST. XXVII.

1. *Excusat se de raritate literarum.*
2. *Laudat libros ejus Var. Lect.*
3. *De nummis, de Dionysio, de Gallorum rege quædam addit.*

Form. Judicium de aliorum scriptis. Noli exspectare judicium. (A)

VIx credas, quàm non facilè mea manu literas conficiam; & quàm facilè, cùm utor amanuensi, fluat oratio. Itaq; scripsi ad Severum laboriosè, quòd inambulans, ùt antea solebam, minimò negotio dictassem. Discessus ille meus, magnorum index malorum, ùt ab amicis tunc, falsâ conjecturâ ductis, putabatur; familiares meos, quorum uti operâ consvêtam, Podocatharum, Fasinardum, postremò etiam Nicolaum Cretensem mihi ademit. Filium habeo, sed puerum adhuc, & imbecillo corpore, & occupatum satis domestica curâ. Itaque posthac, nisi quid occurrat gravius, perquam rarò, & quàm brevissimè scribam. Venio ad literas tuas. Reversus à Foro Julii, quo exieram non tam negotii, quàm valetudinis causâ, reperi librum tuum, Variarum Lectionum, quem apud Sixtum Medicem, communem amicum, excellentem virum, reliqueras. (A) Noli exspectare judicium meum. Malo enim te ab aliis, quid te tuis studiis, quid de ingenio existimem, quàm à me ipso, cognoscere. Unum tamen illud non minùs verè, quàm libenter dicam, nihil me adhuc in hoc genere legisse ornatius, nihil eruditius. Quod autem qui-

qvibusdam in locis & à me dissentis, & egregiis idem laudibus me ad cœlum tollis: parciùs utrumqve vellem: sic enim utrumq; fortasse veriùs: ago tamen gratias, qvod publicam utilitatem rebus omnibus anteponas. Qvam ego antea consvetudinem, acceptam à patre, servavi meâ sponte, & servabo posthac, tuo invitatus exemplo, diligentiùs. De nummis, cùm lubebit, atqve adeo ùt lubebit. Urgeri enim eum, qvi cum tibi usus intercedat, ne si qvidem ipse velis, facilè permitterem. Dionysius paulò seriùs, qvàm putaveram, absolvetur. Moram injecit commissa inter operas rixa, absente me. Neqve tamen hâc satis levi, sed aliis adductus causis, qvæ ponderis longè plus habebant, penè totum consilium abjeceram. Nunc, te hortante, ac monente etiam ut celeriter, qvid agam? qvid autem, nisi qvod ipse cupis? qvod certè meâ causâ cupis. Urgebo igitur pro virili, nec impensæ parcetur, aut labori. De Gallorum Rege, dolui sanè graviter dolorem vestrum: sed, humana qvæ sunt, humaniter ferenda. Nec vobis doctrinæ remedia, nec ea, qvæ sumuntur à rerum usu, deesse possunt: & tu mihi miranda narrasti de Cardinalis pietate in Deum: qvo ille se, vosq; omnes præsidio adversus iniqvitatem fortunæ præclarè tuebitur. Vale. Venetiis.

JOANNI BAPTISTÆ RHAMNUSIO, XVIRUM CONSILII A SECRETIS, Venetiis.

EPIST. XXVII.

Gratu-

Gratulatur Rhamnusio de dignitate Secretariatûs in Xvirûm Consilio; & illum hortatur, ne senectutem suam laboribus frangat, sed libros de Itinerum & Navigationum cursu perficiat.

CUm à nobilibus viris, in hæc loca vel animi, vel negotii causâ confluentibus, dignitatem illam, qvæ maxima est in nostra civitate, ut arcanis præesses præstantissimi Tvirûm Consilii, summo omnium consensu tibi esse delatam accepissem; magnoperè sum celatus, tum pro ea, qvæ olim inter te, ac parentem meum mutua semper fuit benevolentia; tum pro mea in te vetere observantia, orta primum à meo de tuis virtutibus judicio, deinde à te multis, ac variis, ùt tempora tulerunt, erga me, meosq; officiis vehementer aucta. Atq; ego meam tibi penè incredibilem lætitiam, ex honore tuo susceptam, statim literis declarassem, nisi autumno jam exeunte, brevi futurum speravissem, ut, in urbem reversus, præsens præsenti gratularer, neq; solùm ex oratione, sed ex vultu, & oculis, qvi sunt indices animi, de meo in te studio, intimoq; sensu judicares. Hâc ego me non multorum dierum exspectatione cùm sustinerem, ecce tibi amicorum literæ, ecce nuncii, proximis comitiis tulisse te fructum anteactæ vitæ omnis, tot peregrinationum, qvas in Galliam, ad Helvetios, Romam, etiam ad hostes armis infestos reipubl. causâ suscepisti; tot consiliorum, qvi à te fluxerunt ad augendam, qvantum in te fuit, patriæ dignitatem. Cùm enim longo pòst intervallo in eum locum rediisses, unde magistratuum designatorum nomina recitantur; consurrexit

xit Senatus universus, ex tuo conspectu mirifica voluptate perfusus. Qvæ tum amicorum omnium perspicua significatio ita te commovit, ut illico magna vis lacrymarum exciderit, intuenti benevolentiam tuorum civium, qvos in omni ætate dilexeras, qvibus jam inde à prima adolescentia, parentis tui, summi viri, exemplô, omnibus officiis inservieras, nullâ tibi, præterqvam amoris, præmiorum spe propositâ. Fuit igitur eo die mutuum, & æqvale gaudium, Senatûs primùm, ubi tuam sibi vocem claram pariter, & svavem, in pronunciandis magistratibus vidit esse restitutam, qvam post obitum magni Cancellarii Franciſci nimiùm sæpe desideraverat; deinde tuum, cùm illa tibi cum incredibili gaudio, ac penè cum clamoribus universâ consurrectio, qvid de te tui cives existimarent, qvo te studio, qva caritate complecterentur, ostendit. Enim verò lætari te puto, qvòd qvidem jure facis, summo dignitatis gradu, qvò te tua virtus extulit, ut arcana illa tractares, qvæ ad reipubl. salutem, & hujus magnitudinem imperii pertinent. Verùm hoc sæpè vidimus aliis qvoqve contingere, optimè scilicet de patria meritis: nec enim honor in qvenqvam, qvi sese magnis in rebus non sæpe probaverit, confertur: studia verò tanta, testimonium tam illustre, consensum ejusmodi, qvando ullâ omnino in re, vel in qvenqvam omninò hominem vidimus, aut audivimus? itaqve, cùm ad meam priorem lætitiam nihil addi posse existimassem, nunc tamen accessionem haud mediocrem novi gaudii factam esse confiteor: ut eam testari literis, ac tibi, qvo-

qvo

qvo modò, licet indicare sim coactus. Video enim te uno die, atqve unâ planè hora mercedem cepisse non modo meritorum tuorum, qvorum habes testem universam penè civitatem, verum etiam perpetuæ tuæ molestiæ; cum amore ac judicio patriæ contentus, nulla unqvam commoda, nullum honorem tici esse petendum statueris; ut admiratio simul & dolor propinqvos, ac familiares tuos ferè omnes afficeret, qvòd istâ dignitate, qvæ tibi nunc incredibili omnium studio delata est, ornari antea noluisses. Qvorum te deniqve, ac simul omnium civium voluntas, atqve cohortatio vicit, & ad honorem exoptatus, atqve accersitus accessisti, nulla usus prensatione, nullis precibus, tua virtute commendatus, qvæ tibi omnia omnium suffragia facilè impetravit. Qvando igitur, honore accipiendo, patriæ satisfeciisti; dabis eidem optanti, atqve petenti, ut ad tuendam ac sustentandam senectutem tuam, qvicqvid curæ, qvidqvid potes industriæ, conferas: ut & tu mirifico illius in te studio, & illa tuo excellenti consilio, tuâ rerum omnium publicarum scientiâ frui qvàm diutissimè possit. Idem te privarim rogant necessarii tui, propriè verò filius adolescens, in qvo videtur tua virtus efflorescere, tua jam probitas, tuæ ad optimas res propensio voluntatis agnoscitur. Ego autem, cùm nemini in te amando, colendoqve concedam, iisdem utor precibus, ne tuam ætatem, confectam jam annis, & laboribus pro Rep. susceptis, rebus agendis nimiùm vexes. Vereor enim, (ut omittam publici muneris curam) ne plus officii amicorum

rum causâ, qvàm sustinere fortassè possis, tua tibi imponat humanitas. Qvod si desidiam odisti; &, qvæ aliis qvies videtur laborumqve, ac molestiarum qvasi portus expetitur, eam tu ignaviam appellas, nec homini qvidqvam vitandum magis existimas: habes, in qvo te exerces: duo supersunt, aliqvot jam annis instituta, de itinerum & navigationum diuturno ac perdifficili cursu præclara volumina: qvæ si ad primum, qvod omnes libenter, nec sine tua summa laude legunt, aliqvando adjunxeris egregiam, & majoribus nostris, multisqve antè sæculis reconditam doctrinam, præclaris imaginibus expressam, orbi terrarum patefacies, tuoqve nomini gloriam paries haud paulò majorem, qvàm qvæ tibi à cunctis honoribus & magistratibus, vel magnificentissimè gestis, manare unqvam possit. Eoqve magis in hoc studium debes incumbere, qvòd omnem amœnitatem, qvæ solet ad scribendum invitare, tua tibi Rhamnusia villa abundè suppeditat. Itaqve frueris eodem tempore Marsangi Musis, deliciis, ac amoribus tuis; & nobis, posterisqve, maximè verò Paulo consules filio tuo; cujus omnes egregiam indolem amamus, & exorientem virtutem admiramur, qvem à te, nisi grave sit: etiam atqve etiam meo nomine cupio salutari. Vale.

Ex Plebe Sacci, pridie Idus Octob.

M. An-

M. ANTONIO NATTÆ, MANTUAM.

EPIST. XXIX.

Laudat Nattam ab excellenti Philosophiæ & Juris scientia: qva impulsus dicit, se eum amare, & benevolentiæ suæ patefaciendæ causâ Mantuam excursurum, nisi adversa valetudine impediatur.

Deinde cupit scire, qvibus typis velit librum suum excudi.

Form. Judicium aliorum de suis scriptis exqvirere.

Num qvid præterea? hoc; de meo libro. &c. (A)

GRavi, ac diuturna oculorum valetudine impeditus, feci tamen, ut literis tuis, humanissimè atq; elegantissimè scriptis qvàm primùm respondérem. Ego te, Natta, ex illo tuo præclaro libro, qvam de Pulchro inscripsisti, jampridem cœpi colere. Mea tibi voluntas non patuit: ceteris, qvid de te sentirem, sæpe in sermonibus declaravi. Nec verò mirari satis possum, qvî potueris tantos processus in Philosophia facere, homo versatus, assidueqve occupatus in tractando Jure Civili: in qvo ipso te excellere, & audio de multis, & res indicat: qvandoqvidem certatim viri Principes te accersunt, summisq; muneribus præficiunt. Eqvidem, ut benevolentiam tibi meam præsens præsenti patefaciam, cupio Mantuam excurrere: sed me deterret valetudinis infirmitas. Tametsi affirmabat is, qvi mihi tuam epistolam reddidit, posse me à meis laribus Mantuam usqve non incommodè navigare. Itaqve

audebo fortasse. Igniculum enim desiderii vix jam fero: &, si qvid est in itinere difficultatis, homini præsertim imbecillo, vincet amor in te meus. De tuo libro, qvid jam exspectas ut rescribam? videsne me in ære tuo totum esse? impera mihi qvid vis; & utere me, qvantum vis: subibo omnia, & perferam tuâ causâ. Meum librum de Legibus ad te mitto. Iisdem typis, si sibi placuerit, utemur in tuo libro. Sumptus omnino major erit, qvàm si litera minor esset: verùm hoc tui consilii, ac voluntatis est. Statue arbitratu tuo: perpende magnitudinem libri: deinde significa, qvid velis. Mitto etiam aliud characteris genus, ut alterutrum deligas. Utrumq; enim in folii, qvod ajunt, formam aptè convenit. Tametsi dignitas major est in majore. De ratione sumptus, si numerum paginarum tui libri significaveris, & simul versuum in unaqvaq; pagina, & literarum in qvolibet versu; facilè summa fiet, & ad te scribetur. Num qvid præterea? hoc: De meo libro qvid sentias, cupio significes. Vix enim credas, qvàm à judicio tuo pendeam. Vale.

EIDEM, MANTUAM.

EPIST. XXX.

Respond. Laudatoriæ Epist. Nattæ, & significat, laudes illius qvidem sibi gratas esse; sed se illas in ipsum conjicere. Deinde desiderium suum excurrendi Mantuam exponit; sed propter valetudinem, & anni tempus cogi se, iterum mensem Junium differre. &c.

Præ-

PRæclare Hector ille apud Nævium: Laudari abs te, pater, cupio, laudatô virô. Possum ego nunc idem usurpare. Video me laudari, à qvo viro? à M. Antonio Natta, in qvo sunt ingenii, sunt animi, ac virtutis ornamenta plurima. Ego porrò aliqvid fortassè, si cum aliis conferar, videri possim; cum verò ad te unum cogitationem converto, vix credas, qvàm mihi ipse displiceam. Qvare permitte mihi, us eas laudes, qvas in me contulisti, rejiciam; aut ipse majores in te transferam. Nam mihi, utrumq; nostrûm æqva lance pendere, magni negotii non est. Ut ut est, amo voluntatem tuam. Ea mihi est, eritq; semper, ut debet, antiqvissima. De adventu meo, muto consilium in horas singulas. Tu me allicis, vel attrahis potiùs: revocat, & retinet valetudo. Cùm ad te specto, navim conscendo, vehor, appello Mantuam, tecum sum. Sic est amor, & illæ, qvæ fluunt ex amore, voluntates. Rursus, cùm ad me convertor, & meam imbecillitatem intueor; qva macie sim, qva tenui cute, qvàm natura mollis, proclivis ad morbos: relangueſco paululum, & qvasi navim incitatam leviter inhibeo. Vides adhuc, & sentis fortassè tentari corpora frigore, levi qvidem, sed tentari tamen: vides perflari cœlum ventis; rationem esse temporis prorsus incertam, & inconstantem. Qvæ firmiores non timent; ego valetudinarius nisi timeam, parùm videar me nosse, parùm vitæ consulere, qvod nec humanitatis est, nec satis pium: eam nos jusserit ille summus Imperator qvasi suos milites in hac statione, donec ipse revocaverit, permanere. Calo-

res, ut spero, qvæ mea fuit esse anniversaria medicina, me mihi restituent. Itaq; Junio ineunte, aut eo certè mense, te, ùt spero, complectar. Sin videbo, sine meo periculo fieri non posse, ut in viam me dem: docebo te literis, qvid consilii ceperim. Tuum librum tractabo qvâ licebit diligentia, animo certè erga de singulari. Vale. Venetiis.

EIDEM, MANTUAM.

EPIST. XXXI.

Negat se Natta librum eâ conditione, qvam proposuit, posse excudere: aut vendendi laborem in se suscipere: cùm doctorum libri jaceant. Negat imprimendi facultatem concedi, libro non inspecto. &c.

ADeone erravi, & lapsus sum in subducenda ratione, ut de foliis qvinqvaginta conjecerim qvæ nunc octuaginta fore video? pudet indiligentiæ meæ. Verùm, utut est, commodô meô rem suscipere non possum: nec audio recusare; ne mea fides in dubium apud te veniat. Itaq; peto à te, ut cum tua ratione meam qvoqve ducas, nec exigas à me plus, qvàm res & fortunæ meæ patiantur. Nam qvod ais, redituram ad me pecuniam cum fœnore, libro vendito: videlicet communi qvadam, non propriâ me regulâ metiris. Non enim ego, ut alii, qvi libros imprimunt, habebo statim certos homines, qvi eos divendant, & longinqvas in urbes, regionesq; disseminent. Venduntur hîc statim à meis omnes ita parvo pretio, ut lucri qvidem minimum, sed minimô simul labore, minimâ mo-

molestia fiat. Meum ergo librum itidem, inqvis; vendes. De doctrina libri tui, de elegantia possum ego facilè judicare: de venditione qvis præstat? an nescis, libros Latinos, optimos veteres, ita nunc jacere, ut penè sordium in genere putentur? vix jam Ciceronem ipsum, Cæsarem, Salustium legi, à multis etiam ne legi qvidem, planeqve contemni? Qvare noli mirari me tam esse diligentem in iis rebus, qvas me docuit usus penè qvotidianus, & in qvibus non licet esse sine magna mercede negligenti. De tempore, qvod urges: facultatem imprimendi non concedunt, libro non inspecto. Atqve utinam, inspectô. concedant. Qvod si dixi, eos me faciles habere: non significavi, posse me, libris non lectis, impetrare jus imprimendi, sed consequi, statim ut legantur: qvod ita multis non contigit. Sæpè enim vidi, non nullorum scripta, apud eos, qvorum potestatis hæc tota ratio est, per multos menses custodita, neq; legi, neq; reddi. Mittas igitur librum oportet universum: mecum autem amicè ages, procâ, qvam tu doces qvotidie præclaris exemplis, æqvitate. Ita, si erravi, non luam gravius, qvàm debeo: sin error à me non est, à te verò aucti libri magnitudo tota pendet, jus tuebere pro tuo instituto, & amico simul consules. Vale.

EIDEM, MANTUAM.

EPIST. XXXII.

Monet Nattam, ut librum suum mittat, se daturum operam, ut primo qvoqve tempore lectus imprimatur.

UT concludam paucis; qvando nec mih ad scribendum, nec tibi ad legendum otii satis est: si librum miseris, imprimetur. Nolo enim meam apud te fidem in dubium vocari; nihil est tanti. De tempore, in certum est. Pendet, ut sæpè jam scripsi, hæc tota res ab aliena voluntate. Crediderim tamen, intra mensem confici & expediri rem posse, tum studio nostro, tum intercedentibus amicis, nobilibus viris, & gratiâ florentibus. Libro non inspecto facultas imprimendi nunqvam dabitur. Scio nullam in eo labem esse, qvæ legentium animos possit inficere. Novi tuos sensus, mores, probitatem: qvæ ego pluris etiam in te æstimo, qvàm eam doctrinam, qva parem fortasse aliqvem, superiorem, certè habes neminem. Verùm mos est gerendus censvetudini. Communis hæc est, non tua præcipua conditio. Ad me autem qvod attinet, voluntati tuæ, in qva vim esse cupiditatis intelligo, nullâ interjectâ morâ satisfiet. Vale. Venetiis.

EIDEM, MANTUAM.

EPIST. XXXIII

Nunciat Nattæ, se de consilio medicorum Urbem ad tempus valetudinis gratiâ deserturum: ac proinde ipsum monet, ut librum suum vel statim mittat, vel imprimendi consilium differat.

HOdie, tribus medicis adhibitis, accuratè disputatum est de meo exeundi consilio. Rem probant, sed illud addunt, totam æstatem dandam esse otio, jucunditati, exercitationibus modicis; nec redeun-

deundum in urbem ante mensem Octobrem. Itaq; vehementer animi pendeo: nec, qvid consilii capiam, satis habeo exploratum. In hac dubitatione venit in mentem de tuo libro: qvem, si exeo, video fore, ut seriùs fortasse, qvàm tua voluntas ferret, imprimatur. Qvare monendum te literis existimavi, ut aut statim eum mitteres, aut imprimendi consilium differres. Ego hîc vel tuâ unius causâ commorabor, dum liber absolvatur. Qvod si statuis de subita impressione; qvâ velis formâ, qvô charactere, qvô numerô, significa. Svaderem omnino, ut aliorum operâ, me absente, utereris: sed timeo mendas, & sordes, qvibus inqvinari, & corrumpi tua scripta per operarum incuriam, nolim: qvod tu jam sensisti in libro de Pulchro; qvi tractari non potuit indecentiùs. His literis cupio à te primo qvoq; tempore responderi: ut qvod ad me ipsum attinet, certi aliqvid possim statuere. Meam enim voluntatem ad tuam accommodabo. Vale.

EIDEM, MANTUAM.

EPIST. XXXIV.

Promittit Nattæ, se curaturum, ut mendæ, qvas in libro ejus invenerit, tollantur. Deinde rogat, ut librum suum abjiciat, nec illo legendo bonas horas perdat. Tertio qværitur de domûs suæ infelicitate.

Literis tuis perlectis aggressus sum legere tuum libellum. Legeram jam antea Venetiis, allatum ad me à Carreto tuo. Mirificè semper placuit Genus enim scribendi non minùs elegans, qvàm

eruditum, complexus es. Qvod ad typos attinet, video paululum detritos esse vetustate: itaq; specie illâ, qvam recentes habere solent, prorsus carent. Et compactum nimis attramentum videtur: ex qvo fit obscurum qviddam, qvod legentium oculos offendat. Menda qvædam deprehendi nimis fœda, nec ejusmodi, ut dissimulari possint. Cujus incommodi causam puto tibi non latere. Sæpè enim hìc, dum imprimitur, vel emendationi nemo præest, vel præesse solet homo mercenarius, & parùm literis instructus, & is, cui pecuniâ qvàm famâ, sit antiqvior. Nos tamen, & qvia de existimatione laboramus, & qvòd te nimiùm diligimus ob tuam probitatem, nimiumq; colimus ob eruditionem, enitemur & contendemus, qvantùm feret acies oculorum nostrorum, ut satis in hoc genere fiat tuæ voluntati. Ad qvàm tu me diligentiam tacitè vocas in tuis literis. Laudas enim, & Aldi filium agnoscere te dicis. Qvàm sunt hæc acuta, qvàm me pungunt, atqve excitant ad omnem laudem, non modò hanc propriam typographiæ, qvæ jam in nostra familia inveteravit, & qvasi debita, postulatur. Sed heus: adhucne tibi meus liber est in manibus? atqvi abjectum jam à te, & latere in angulis, obductum pulvere, existimabam. Nec tu es, cui bonas horas malè liceat perdere, homo assiduis curis, maximisq; negotiis districtus. Itaq; peto à te, hoc mihi des, ne tuum otium à summis rebus ad meas ineptias conferas. Satis jam observantiæ in te meæ, satis humanitati tuæ dedisti. Hôc si plus cupiam; non agam satis modestè, nec te nosse,

nec

nec me ipse videar. Verbum optabam in epistola tua de Carreti valetudine, optimi viri, ùt visus sum conjicere, tui certè studiosissimi. Nam affectum pessimè ac penè desperatum dixeras, cùm essem Mantuæ. Mecum actum est in hac peregrinatione prorsùs infeliciter. Incidit in morbos tota penè domus: sed uxor cum periculo vitæ integrum jam mensem miserrimè jacuit: nec dum video, qvid sperem: cùm jactetur acerbissimâ febre, nec habeat spacium ullum sese colligendi. Ego, cùm non optimè valuerim corpore, neqve nunc valeam, qvo fuerim animo, qvo nunc sim, vel me tacente potes existimare. Fortitudinem laudo: sed eam in me ipso nunc reqviro. Vincor enim adversis, nec possum planè, qvod tu potes, à philosophia illa vera, qvam Aristoteles ignoravit, præsidium petere. Sed longiùs pregredior. Tuas literas exspecto. Solatium fortasse aliqvod in malis afferent. Vale. Asulæ.

EIDEM, MANTUAM.

EPIST. XXXV.

Excusat se, cur Mantuam non venerit. Deinde monet, ut mature mittat librum suum, si velit eum excudi.

MEum in reditu consilium hoc fuit, ut Mantuæ conscenderem, idqve maximè tui salutandi causâ; tum, ut, qvod antea de tuo libro imprimendo inter nos convenerat, id comprobaremus. Non licuit, ob viarum difficultatem, & frigora. Scis enim, qvàm tenui cute sim, qvàm imbecillo corpore. Caneti igitur, & meo, & meorum consilio, tranqvilla-

tempestate, conscendi: Mantuamq; prætervectus, viginti, opinor milliariorum intervallô, Clodiam triduo in columis appuli. Hîc me amici, & propinqvi lætitiâ incredibilî exceperunt, qvi de reditu meo, sæviente jam hyeme, penè desperassent. Negocia nunc repetimus: qvæ cum neqve pauca sint, neq; ponderis exigui; nullum tamen habeo prius, nullum antiqvius eo, qvod ad te pertinet. Vide igitur ipse, qvid statuas. Nam, si perstas in sententia, mittendus liber est ante medium Januarium; qvo spacium habemus eos alloqvendi, ac rogandi, qvorum injussu nemo imprimit impunè. Urget enim Philippi Regis orator de libro edendo, qvem ei misit, homo, ut ajunt, Græcè Latineq; benè sciens, arcanorum ipsius Regis particeps, Gonzalus Perez: cui roganti per literas, ut omnino suus liber meis typis exeat impressus, & in eo sitam ac locatam suæ laudis aliqvam partem existimanti, deesse non possum pollicitusq; sum, & persolvam fidem. Sed cupio tuum librum anteire, si tu vis; sin commodius videtur, in aliud tempus differri, qvàm primùm literis significa. Ego id unum specto, tibi ut satisfaciam. Vale.

EIDEM, MANTUAM.

EPIST. XXXVI.

Scribit, se avidè exspectare Nattæ librum, & moram sibi molestam esse.

NOndum redditus liber est; nec mea tamen in ea re diligentia defuit. Deforaudum est hoc

hoc utriq; nostrûm, qvidqvid est molestiæ. Nam me qvoq; mora longior incipit ita graviter afficere, vix ut feram: fero tamen, qvia Nattæ negotium est. Alioqvi hastas mehercule, ut ille inqvit, abjicerem. Sed obduremus paucos præterea dies. Si res ducetur, librum repetam, & cum pecunia tibi remittam. Ama me, & tibi persvade, te mihi esse in animo assiduum, in oculis, in ore. Vale.

EIDEM, MANTUAM.

EPIST. XXXVII.

Scribit, Mattæ librum à Sexto Medice adhuc legi, & probari: atqve hanc esse causſam, cui nondum imprimi cœptus sit.

NEqve nihil respondebo, neq; tamen id, qvod tu exoptas vehementer; ago autem sic, ut tecum in cupiditate contendam. Librum habet in manibus homo eruditus egregiè sacris literis, & philosophiæ scientia excellens, Sixtus Medices: cujus omnia judicio propter doctrinam; fidei verò ob integritatem rectè committantur. Is legit accuratè; perscrutatur omnia: examinat, & pendit acerrimè. Nihil adhuc, ùt sæpè jam mihi significavit, alienum à recta sententia deprehendit; tuamq; mirè laudat perpetuam tam longo in opere eloqventiam, singulari doctrinæ conjunctam. Is, qvid tuo de libro sentiat, suo testimonio, ac jure jurando cùm ostenderit, aggrediemur: qvod abesse, jam longè vix potest. Te interim rogo, optimè Natta, ne qvid alienæ culpæ in me transferas: nec me curare parum

rùm graviter existimes ea, qvæ ad te pertinent; qvibus afficior in utramq; partem, non eqvidem æqvè ac tu, sed uno te excepto, graviùs certè, qvàm ceteri. Vale. Venetiis.

EIDEM, MANTUAM.

EPIST. XXXVIII.

Censorem libri Nattæ commendat, &, ut ad ejus epistolam statim respondeat, hortatur.

ALiqvando is, qvi tuum librum accuratè legit, absolvit epistolam eam, qva tuis literis respondet. De re judicabis: de homine, sic habeto: virum esse bonum, præstanti humanitate, singulari doctrina, præconem verò laudum tuarum. Qvare est sanè, cur ei gratias agas, qvod te ornet efferatq; laudibus: qvod à me jam, qvi te unicè diligo, tuo nomine factum est. Qvamprimum autem cupio à te responderi; ut, si qvis remanet scrupulus, auferatur, & exeat tuus liber bono publico, tuâ non mediocri gloriâ: qvod utrumq; fore confido. Bonamicus neq; dum venit; nec, venturusne sit, aut, qvando sit, ex ejus ad me scriptis proximè literis licet conjicere. Tu cognoscis, eiq; ad me fasciculum dabis epistolarum mearum: qvas tamen, tu qvoqve, opinor, mecum sentis, comprimendas potiùs, qvàm divulgandas: sed efflagitantibus, præsertim amicis, negari jam diutiùs non possunt. Vale.

EI-

EIDEM, MANTUAM.

EPIST. XXXIX.

Promittit Nattæ responsum ab eo, qvi librum ejus perlegit.

PLuribus tecum verbis agere non licet: ita multis distrahor curis. Unum hoc: is, qvi tuum librum legit, idem tuis liceris, disertissimè scriptis, respondebit. Qvod ut celerrimè faciat, operam do, qvantum in me est. Tuam causam certè, ùt mihi videtur, præclarè tueris: & qvantum tibi ex optima mente, tantum ex ingenio, & doctrina laudis accedit. Vale. Venetiis.

EIDEM, MANTUAM.

EPIST. XL.

Respondet hortationi Nattæ, & negat, se propter corporis imbecillitatem, & curas domesticas, posse perficere ea, ad qvæ absolvenda ipsum fuerat hortatus.

Deinde, cùm in L. Lativ. multùm profecerit, autor ei est, ut ad Jus Civile explicandum se conferat.

Form. Adulationem à se removere, Non ago tecum blandè &c.

PLacere tibi argumentum de Republ. & ejus libri partem, epistolis meis insertam, abs te, tali virô tantoperè laudari, vehementer gaudeo. Tua verò cohortatio, ut absolvam institutum, animos illa qvidem addit: sed, ô mi Natta, si videas, qvibus premimur & curis, & laboribus, fortasse, si modo

vis

vis me vivere, aliter sentis. Incitamur voluntate, consiliis & hortationibus amicorum, gloriæ nonnulla cupiditate: nec omnino diffidimus ingenio; verùm illa; qvâ tu excellis, qvæ in tuis & dictis & factis elucet, prudentia dissvadet. Me natura pertenui finxit corpere: studiorum accessit non mediocris labor; ex qvo imbecillitas, & morbi. Qvid res domestica? qvæ qvò est angustior, eo tuenda diligentiùs est. Qvid typographia? qvam ita mihi tractandam intelligo, non ut omnia ad utilitatem, sicut multi, sed pleraq; ad meam existimationem referam ac dignitatem. Qvô propositô, nihil est operæ, nihil studii recusandum: ac sæpe, ut ait poëta ille tuus, sudamus & algemus. Amicis etiam vel salutantibus horæ dandæ sunt, vel aliqvid potentibus officia tribuenda. Qvi si excludantur, aut rejiciantur; sanè consuletur otio meo, rebus meis, valetudini meæ; sed ubi humanitas? qvæ qvàm sit hominis propria, nomen ipsum indicat. Jacent igitur inchoata, planè rudia, temerè vel dissipata, vel confusa, mea scripta; qvæ nonnunqvam, sicuti mater langventem filium, cum dolore tacitus adspicio; opem ferre!, qvam videntur postulare, non qveo. Qvare, si qvid apud te hominis tui amantissimi salus est non debes me ad scriptionem vocare, tot assiduè, tam variis, tanti momenti occupationibus distentum. Adjuva me potiùs consilio, si potes: aut minue molestiam consolandô: opta saltem, (& hoc ipsum significa) ut hæc, qvæ nunc sustineo, perferam, & is, qvem volumus, principis exitus respondeat. Id qvod, nisi favente, qvi fons est omnium bonorum, Deo, sperare

rare non licet. Consulationes tuas, si qvæ nondum editæ sunt, mirè aveo legere. Nam, cum in iis, qvæ jam sunt editæ, præstare te omnibus, qvi memoriâ nostrâ Jus Civile literis mandarunt, cum scientiâ rei, tum sermonis elegantiâ, mihi persvadeam: intelligo posthac tua scripta longè fore meliora. (A) Non ago tecum blandè: metior veritatem ipsâ re, &, ut sentio, planè loqvor. Valdè, mi Natta, hôc biennio in Latina lingva perfecisti: qvotidieq; ut ex epistolis tuis facilè conjicio, ad veterem illam eloqventiam propiùs accedis. Itaqve videre mihi videor, ac prorsus video, qvantus in Jure Civili explicando, si studium adhibueris, esse possis: qvod ut facias, auctor tibi magnopere sum: si modo tu in tua laude qvempiam, præter te ipsum, auctorem, hortatoremq; exspectas. Vale.

EIDEM, MANTUAM.

EPIST. XLI.

Excusat se de nondum edito ejus libro, & causam rejicit in Censorem, qvi nondum perlegerit.

Literæ tuæ, qvas idem binas tabellarius attulit, facilè tuam edendi libri, qvem efflagitari jam à multis audio, non mediocrem cupiditatem declarant. Nec me tamen studio tibi concedere velim existimes. Nam & συμπάθειαν qvandam commovit jam in sensibus meis virtus tua: & res ipsa, de qva tantopere laboras, commendationem habet à se ipsa; nec tuum officium apud me, aut omnino apud qvemqvam bonâ mente præditum, desi-

desiderat. Unde igitur, inqvies, tot dierum prolatio? Eqvidem culpâ vaco: nec in officio præstando Sixti nobis humanitas defuit; sed ab ejus voluntate pendemus, cui tota demandata facultas est. Is cùm Sixti primùm, deinde etiam nostro se acqvieſcere testimonio confirmasset; Sixtum etiam, ut optimè de Christiana doctrina sentientem, sacrarumq; literarum disciplinâ perfectum, laudibus extulisset; illud adjunxit; sibi tamen esse concedendum, cui ratio temporum paulò severiorem, qvàm ipsius voluntas ferret, personam imponeret, ut librum leviter attingeret: qvod esse perpaucorum dierum negotium pollicebatur. Negandum non fuit. Egimus etiam gratias, qvod ita blandè peteret, ut suam oblivisci potestatem, humanitatis causâ, videretur. Nunc tibi, mi Natta, devoranda est hæc non multorum, ùt spero, dierum mora. Vides, hominum recentiorum libri, qvicunqve de sacris rebus loqvantur, qvàm diligenti hodie trutina perpendantur: vides, qvàm multi, nullo personarum discrimine, in judicium vocentur, qvàm pauci mox elabantur. Tolle obsecro te, festinationem in re tanta: & habe rationem temporis; & utriusqve nostrum otio (nam mea qvoqve res agitur) brevi interpositâ morâ, consule. Nam, qvod injecisti de tua laude, opinor, ut qvasi dormientem excitares, id mihi novam diligentiam non attulit; potiùs admirationem qvandam, cur ea, qvæ ad tuum detus pertinent, curari à me frigidè suspiceris. Etiam appellas me, ob testimonia epistolarum mearum. Qvasi verò ego te diligam constantiæ causâ

causâ, non judicii, Qvod si te non esse dissimilem tui putaveris; cujus etiam probitatem, doctrinam, eloqventiam, assidua studia vehementer augent: me qvoqve, qvi aliqvando in te fui, eundem fore semper, hoc est, amore incensum, atqve cupidissimum gloriæ, debebis existimare. Commentarios meos qvod evolvis libenter, amicè facis. Si verò etiam, ùt scribis, aliqvid ad tuam utilitatem excerpis; magnifacio industriam meam: qvam tu, vir ingenio & eruditione summus, modò non improbares, satis habebam; fructum ut ex ea caperes, vix unqvam speravi. Itaqve scribam posthac paulò fidentiùs, judicio tuo confirmatus; & auctoritatem tuam, si qvis contrà senserit, pro sexcentis rationibus opponam. Literis tuis, cave putes, non esse à me responsum, qvia neglexerim. Obstitit occupatio: qvæ diem qvandoqve totum eripit à mane ad vesperam. Qvod, etiam si non scriberem, tamen opinari, tuæ prudentiæ, & humanitatis esset. Vale.

EIDEM, MANTUAM.

EIST. XLII.

Scribit, librum ejus jam esse Sixto Medici traditum censendum, nec posse eum divulgari, nisi impetrato priùs jure divulgandi ab eo, qvi libros examinat.

AD oculorum dolores, qvos diuturnâ consvetudine satis jam modicè fero, accessit molesta febricula, periculi tamen expers, ùt medicus affirmat. Itaqve conor brevi respondere literis tuis, elegantissimè, & humanissimè scriptis. Liber statim

tim traditus est viro optimo, atqve eruditissimo, communi amico, Sixto Medici. Is, licet occupationibus districtus, tamen & meâ, & tuâ causâ pollicitus est, operam se daturum diligenter, ut eam partem, qvam tu addidisti, ac mutasti, qvàm citissimè legat. Qvod cùm fecerit: rursus ex ejus testimonio jus erit impetrandum, libri divulgandi. Scis enim, qvàm severa hodie sit librorum omnium examinatio; qvàm sint, ubi qvid scribimus, ambigua cavenda: neqva omnino secus interpretandi, trahendiqve in deteriorem partem, occasio præbeatur. Sixtus me diligit, meâqve causâ valdè cupit, de te autem honorificè & sentit, & loqvitur. Itaqve, qvod ad ipsum attinet, navigamus in portu. Academia tuum officium amplectitur, ac laudat; sua verò à te, singulari viro, probari & magni fieri instituta, mirabiliter gaudet. Plura volebam, ductus svavitate sermonis, cujus imaginem habet epistola: sed interdictum est, non modò ne qvid scribam mea manu, verum etiam ne multa, nisi necessariò, didem. Vale.

EIDEM, MANTUAM.
EPIST. XLII.

Resp. Consolatoriæ Epistolæ Nattæ, & illi gratias agit, qvòd animum suum consulatione sedârit; Deinde scribit, Academiam Venetam, lectâ ejus epistolâ, omnia probasse, unde singularem lætitiam perceperit.

HAbeo, qvod petieram. Sedasti animum meum consolatione, consilio juvisti. Nihil sapien-

pientius, nihil humanius epistolâ tuâ. Et cum multa sunt à te gravissimè, atqve ingeniosissimè commemorata: tum verò mirificè ium exemplo tuo commotus; qvem statuo imitari, qvantum in me est, licet mea: probè qvidem conscius infirmitatis: cui si Deus aderit, qvod eqvidem spero, vincemus humana omnia, & triumphabimus in adversis. Afferet ad te tabellarius cum his literis indicem, qvem petis, missum ab Academia, tui studiosissimâ. Tradidi enim legendam epistolam tuam: nec improbavit qvisqvam. Qvid? nemo non extulit amplissimis laudibus. Ego autem & qva sim ex eorum judicio affectus lætitiâ, & qvid ipse de tuis existimem scriptis; qvia te puto illud, vel me tacente, pro amore nostro suspicari, hoc autem ex meis superioribus literis cognovisse; non exponam hic pluribus verbis. Tantùm agam gratias de istâ tam in me propensâ voluntate, excellentiqve industriâ, qvarum alteram longitudo literarum tuarum, alteram elegantia declarat. Vale.

EIDEM, MANTUAM.

EPIST. XLIV.

Excusat se, qvod abesse cogatur, dum liber ejus excuditur, culpam conferens in valetudinem.

Form Excusandi & brevitatem & festinationem literarum. Hæc dictavi properè. (A)

BIduum hîc futurus sum: nec enim diutius licet per valetudinem: nec venissem levibus causis. Liber tuus propediem prelo committetur, & dili-

genter emandabitur. Angor eqvidem, qvòd abesse cogar; qvod accidit profectò non minùs contra voluntatem, qvàm præter opinionem: sed hæc in manu nostra ~~nostra~~ non sunt. Ducimur enim, vel trahimur potiùs, fatorum vi. Itaq; humana omnia ferenda. Qvanqvam non hæc tibi, qvem religio probum, doctrina prudentem facit, sed mihi ipsi, ab iis præsidiis, qvæ te muniunt, parùm instructo, tanqvam intus cano. De rebus meis, de valetudine, de studiis, exigit omnino amicitia nostra, ut aliqvid significem: sed neqve nunc satis otii suppetit: neqve ut verè dicam, libenter scribo, qvæ tu non libenter legas. Meliora tamen omnia paucis diebus fore videbantur: itaqve uberiores à me literas exspectato. (A) Hæc dictavi properè, multis districtus negotiis, animô curis impeditô. Vale.

EIDEM, MANTUAM.

EIST. XLV.

Resp. hortationi Nattæ, & se omnes suas epistolas editurum, qvod cupierat, promittit.

LEgi, qvas remisisti, epistolas meas, & correxi leviter, ùt homini licet occupato. De editione, qvòd hortaris, ùt omnes potius, qvàm ùt ego statueram, unam aut alteram: ita faciam, non spe laudis (scriptæ sunt enim, qvod res ipsa indicat, indiligenter ac raptim) sed qvia notam esse æqvis & iniqvis nostram amicitiam volo,: qvæ me ornat judicii tui testimonio: cùm tamen ad judicium singularis accedat humanitas. Vale. Venetiis.

EPI-

EPISTOLARUM PAULI MANUTII,

Liber IV.

ILLUSTRI COMITI MICHAELI TURRIANO, CENETENSI Episcopo, Cenetam.

Lib. IV.

EPIST. I.

Agit Turriano Comiti & Episcopo gratias, qvòd ejus liberalitate à gravissimis curis sit levatus, qvòd consolatione erectus sit; atqve hoc nomine ipsum laudat, doletqvè, qvòd hactenus facultatem veniendi ad ipsum non habuerit.

Form. Deferre alicui studia sua. Interim memoriâ tui fruar &c. (A)

ANgebar animi, nec fieri qvidqvam posse, me uno miserius opinabar: ita multa hoc anno præter exspectationem, prorsus adversa meis rationibus, obtigerant; fratris primum amantissimi, deinde filioli svavissimi interitus, uxoris morbus, invaletudo mea, rei familiaris incommoda. Qvàm facilè, nullo penè strepitu, rerum mearum conversus orbis est. De fratre, & filio jam fero moderatiùs; vel qvòd, ùt solet, medetur dies; vel qvia, qvod æterna lege Deus constituit, id abrogare velle, non solùm injustitia, verùm etiam imprudentia videtur esse. Uxor convaluit:

ego satis firmus. Domestica verò damna, qvæ sarciri vix unqvam arbitrabor posse, facilè compensat amor in me tuus; cujus mihi recordatio molestias omnes diluit; qvandoqvidem vis, me ad omnes casus (recordor enim tua verba) subsidium in tua benignitate maximum constituere. Itaqve levatus à gravissimis curis, premi jam onere officii me sentio: in qvo sustinendo viribus enitar cunctis & animi, & ingenii: tantumne? imò etiam iis, qvas benevolentia erga te nostra, & singularis addet observantia. Qvid porrò tam difficile, aut tam amplum est, qvod incitata studio voluntas non assequatur? veruntamen in hac re sentio esse haud paulò difficilius mihi satisfacere, qvàm tibi. Te enim nihil in conferendo beneficio spectare præteripsam virtutem, qvæ suis gaudet ac fruitur bonis, nihil extrinsecus assumit, satis mihi multò antea persvasum est; præterea nullâ re indigere: non gloriâ, qva jampridem abundas; non divitiis, qvas & possides jam, & contemnis. Ego verò, qvi & antea annos sex, qvo te primum die sum allocutus, eo ipso die benignitatis tuæ præstantiam non vulgari munere sum expertus; & nunc ab eadem benignitate multò etiam majora, te jubente, cogor exspectare: prorsus ancipiti curâ distrahor, qvi neqve gratiam tibi unqvam referre, neq; nudâ voluntate contentus esse possim. Succurrunt enim multa, qvæ libenter cogitem; primùm humanitas tua, qva me semper complexus es; deinde liberalitas, qva sublevasti; postremò consolatio illa Christianæ pietatis, & sapientiæ plenissima, qva me

me qvidem proximo Qvinctili mense, cum ad te honoris causâ Cenetam accessissem, afflictum erexisti. Atqve hæc, qvibus meis erga te officiis? nullis omnino, salutatione exceptâ, qvæ ipsa mihi tum utilis ex prudentia atq; eruditione tua, tum etiam ex dignitate perhonorifica fuit. Qvæ cùm omnia colligo: eximiam istam planeq; divinam beneficentiam insitam tibi, vel potiùs ingeneratam à natura; auctam doctrina, usu confirmatam, atqve perfectam, satis admirari non possum. Et simul ad qvosdam, opibus affluentes, multis imperantes nationibus, cogitationem convertens, doleo vicem bonarum artium, qvæ deseruntur ab iis, qvorum patrocinio si uterentur, fructum retribuerent eum, qvi est omnibus imperiis anteponendus. Qvid enim est immortalitate præstantius? qvis autem eam, nisi beneficio literarum, consequitur? laterent in tenebris, obruti vetustate, Cæsares, Alexandri, planè omnis antiqvitas, nisi rerum præclarissimè gestarum, qvas cum audimus, imitandi cupiditate accedimur, testem haberemus historiam. Qvo magis tibi gratulor, Antistes & idem Princeps egregiè, qvi hanc veræ laudis penè vacuam hodie possessionem tam libenter occupes, veteremqve majorum tuorum de omnibus benè merendi consvetudinem, nullâ prorsus tuarum fortunarum ratione habitâ, constantissimè retineas. Qvòd verò istam virtutem multis præterea virtutibus, usu rerum maximarum, prudentiâ, doctrinâ, eloqventiâ, maximè verò humanitate cumulas, atqve exornas; iccirco & antea Romæ, atqve in tuis lega-

tionibus, Ecclesiæ causâ susceptis, magnificentissimè gestis: & nunc in urbe tua, qvam divino simul, & humano jure temperas, concursus ad te qvotidiè fiunt, optimorum virorum, & eorum maximè, qvi aut ipsi ingenio, literisqve præstant, aut saltem de ingeniorum, literarumqve præstantiâ judicare possunt. In qvo sæpe fortunam accuso, qvæ mihi facultatem veniendi ad te, qvod eram hac æstate pollicitus, & cupio vehementer, adhuc qvidem eripiat. Qvod cum licebit, accurram. Qvid enim ista amœnitate jucundius, isto cœlo salubrius? qvid porrò ad beatè vivendum deesse potest ei, qvi tecum vivat? cujus in ædibus primùm oritur ex tua disciplina virtus, deinde excipit virtutem liberalitas. Hoc igitur, cùm per negotia licebit: & utinam maturè liceat. (A) Interim memoriâ tui fruar; teqve licet hôc terrarum spaciô disjunctum, colam, ùt præsentem; nec ullum erga te, qvod ab homine tui studiosissimo possit exspectari, aut officii genus, aut studii prætermittam. Vale. Venetiis.

ANTONIO VERANTIO, EPISCOPO ARGIENSI.

EPIST. II.

Gratias agit Verantio Episcopo Agriensi 1. de salutatione. 2. De Emblemate misso: ac se ad ipsum amandum, colendum, prædicandum hac epistola velut prædeobligat.

Form. Volui sæpe ad te scribere, sed pudor prohibuit. Atqve ego te cùm ante aliqvot annos. (A)

Form.

Form. Si coràm non possum, absens to colam. Verùntamen si tibi. (B)

Cùm *, tui studiosissimus, & præclaræ non solùm indolis, sed jam etiam virtutis adolescens, proximè reversus è Pannonia, tuo me nomine salutasset; atqve hoc officium iis verbis, qvæ facilè tuum de me judicium declarabant, subsecutus esset: cepi sanè voluptatem in credibilem, nec mediocres habui gratias Deo Opt. Max. cui soleo, si qvid optabile contigit, acceptum referre, & à qvo, si qvid contrà, sperare meliora. Nec verò tuâ mihi qvidqvam amicitiâ vel ad meam laudem illustrius, vel omnino amplius possum existimare; cujus audio fortunam à multis ita laudari; atq; extolli, ut nemo tamen sit, qvin fortunæ virtutem anteponat. (A) Atqve ego te cùm ante aliqvot annos, commotus famâ laudum tuarum, diligere, & observare cœpissem; animumqve meum probare tibi literis vehementer vellem: pudor vetuit, non omnino fortasse improbandus; meqve ab hoc deterrere consilio, & qvasi reprehendere natura mea maximè semper est visa. Qvid? tune talem virum gravissimarum rerum onera sustinentem, deditum studiis præstantissimarum artium, inani scriptorum genere appelles? revocabat ratio, & habendum mihi tum dignitatis tuæ, tum modestiæ meæ rationem intelligebam. Sed profectò à rectis mentibus non ambitione, sed officio incensis, divina nunqvam benignitas abest. Qvalem enim ego certè vix unqvam sperare ausus essem, ea mihi nunc à te ipso oblata facultas est. Cui de mittendo ad me emblemate, elegan-

legantissimè, &, in qvo summam laudem statuo, admodum piè conscripto, venerit in mentem. Qvo sum dupliciter affectus officio: lætitiâ primùm ex ipsâ re; debet enim jucunda vehementer esse amoris, ac judicii, à tali præsertim viro profecto, significatio: deinde molestia qvadam qvòd, qvi humanitate vinci non facilè patiar, nunc qvidem à te captus atq; oppressus, tantum in hac virtute, qvâ nulla magis hominem decet, tibi concedã necesse est, qvantum in aliis, qvibus te Deus ornavit, & industria tua, minimè paucis: qvarum fama non Germaniæ, aut Pannoniæ, continentium regionum, ambitu terminatur, sed Europam, qvanta qvanta est, ac penè terrarum orbem jam pervolitat universum. (B) Verùntamen, si tibi, magnis locorum spatiis disjuncto, singularem animi mei ad te amandum, colendumqve propensionem ostendere minùs possum; apud eos saltem, qvi meam vocem audiunt, meisq; sæpe sermonibus intersunt, tuam doctrinam, eloqventiam, inprimis verò putam ab omni labe religionem assiduè prædicando, profectò ipse mihi aliqva ex parte satisfaciam. Nec tamen ita sterilem cognovimus industriam nostram, licet mihi laudem ingenii nullam adsciscо, qvin ea fructum aliqvem, qvi ad tuum decus pertineat, nec sine tuâ gloria pervulgetur, aliqvando ferre possit. Qvod aggrediar ita libenter, & ita studiosè curabo, ut eventus futuri lætitiam avidè præripiam: deqve eo, qvod nondum præstiti, jam nunc, perinde ac si præstiterim, ipse mihi gratuler, & hujus qvidem veluti prædem promissi, meæ testem voluntatis, hanc ad te mittendam epistolam putavi. Vale. Venetiis. AN-

ANDREÆ ZEBRIDOVIO, EPISCOPO CRACOVIENSI.

EPIST. III.

Conciliat sibi Zebridovii Episcopi Cracoviensis benevolentiam & amorem, 1. missa effigie (imagie) patris sui; qvi cum ipsi qvotidiè in ore sit, sperat, hac ratione aditum sibi ad ejus amicitiam apertum iri. 2. Pollicitatione scriptorum ejus nomini dedicandorum.

VIde, qvæ sit vis etiam apud alienos ignotosqve homines veræ solidæqve virtutis. Aliqvot abhinc annis, cùm egregios viros, qvi te non de facie solùm, verùm etiam è sermone assiduaq; consvetudine optimè noverant, omnia de te sùmma prædicantes audirem, studio tui sum incensus incredibili. Nec meam deinde observantiam dies exstinxit, aut imminuit; sed auxit potius, ad summumq; perduxit. Atqve eqvidem nihil habui antiqvius, nihil exspectavi magis, aut observavi diligentiùs, qvàm ut hæc ad te amandum, colendumq; animi mei propensio aliqvo tibi non vulgari pateret officiô: sed meam exspectationem fefellit eventus. Nec ulla unqvam satis opportuna voluntati respondit occasio. Nunc igitur, qvod mihi à fortùna denegatur, statui à me ipso impetrare. Præclarùm aliqvid præstare, dignũ videlicet eâ, qvam tu sustines, personâ, dignum tuâ virtute, cupiam: non licuit: at, qvod licet, demus operam, ut id consequamur. Licet enim certè studii erga te mei significationem qvidam, non expressam omnino, sed qvasi leviter adumbratam o-

sten-

stendere. Et è qvercu etiam qvandoq; exculptum placet, non modò ex ebore, simulacrum. Effigiem domi habeo parentis mei, qvem tibi unum, cum familiari olim tuo, & in ore, & in amore esse, homo insigni eruditione, moribusqve sanctissimis, Andreas Patricius non semel affirmavit. Ejus exemplar venienti ad te Patricio dedi. Putabis igitur, cùm patrem meum qvasi præsentem adspicies, agere tecum, ut aditus mihi, & qvasi fores aperiantur ad amicitiam tuam. Qvod si assequor; additum ad fortunas meas ornamenti, commodiq; plurimum existimabo. Qvid enim spectosius, qvid ad laudem præstantius, omninòve utilius, qvam principum, hoc est, tui similium virorum, frui benevolentiâ? atqve hoc video totum esse positum in humanitate tua, qvam Patricius ferebat in cœlum. Nam ego qvidem nullis planè meritis, animo tamen adhuc te colui: sed, ùt spero, merita qvoq; accedent. Conferam enim ingenium ad tuam laudem: & apparebit in tuo nomine, approbante Deo, qvo nihil abnuente perficitur, opus aliqvod industriæ nostræ, ejusmodi fortasse, (certè hoc enitemur) qvod posteritas haud omnino contemnat. Vale. Venetiis.

PETRO MISCOVIO SARMATARUM REGIS CONSILIARIO.

EPIST. IV.

In Miscovio Regis Poloniæ Consiliario laudat probitatem & eloqventiam: Qvibus studiis se qvoqve à puero

puero fuisse deditum, scribit: sed illa Miscovio majorem claritatem & felicitatem attulisse. Quæ bona ipse perpetua optat, & illum hortatur, ut ea non ad proprios usus, sed alienas utilitates, & artium liberalium commoda convertat. Quod cùm illum jam facere, & sua scripta ab eo propter elegantiam L. L. amari ex Andr. Patricio intellexerit, adductum se ait ad has literas scribendas: quibus promittit, se daturum operam, ut illam elegantiam aliquando consequatur, quam in se laudet; & pro judicio illo honorifico gratam memoriam pollicetur.

Form. Pollicendo gratum animum. Quod si compensare &c. (A)

AMo valde probitatem, & secundùm eam, eloquentiam, non quæ verba tantùm colligit, & inani vocum sonitu auribus obstrepit; sed quæ maximè rem continet, seque ita non minus gravitate sententiarum, quàm elegantiâ verborum & splendore commendat. Hæc te audio simul expetere, Petre Miscovi: expetere autem? i mò jam esse, consecutum. Quibus, ornamentis magnum te esse, atq; illustrem apud homines verè sapientes existima, sic inquam, ut illa, quæ plerique quasi solâ bonâ, specie decepti admirantur, quæ ipsa quoque in te non mediocria sunt, opes, auctoritas, amicitia clarorum virorum, addo etiam gratiam apud Regem omnium potentissimum, nullo pacto conferenda videantur. Nam hæc licet aliquando virtutem consequantur,

ut

ut in te ipso contigit, minimè tamen ipsa virtutem indicant, neq; semper ad laudabilia studia, tanqvam ad causas eventa, referuntur. Qvi verò pietatem, qvi justitiam colit, qvi & ingenio valet, &, qva valet, ad res egregias, maximeqve ad instructam præclaris doctrinis eloqventiam totus incumbit: hunc verè se ipsum, qvod esse difficillimum constant, ac sua bona nosse: hunc optimè exercere instrumenta illa, qvibus homines brutis animantibus præstant, mentem, atqve rationem: hunc deniqve gloria dignum immortali, dignum qvi feratur in oculis, ornetur laudibus nemo omnium hominum, nisi qvi hominis nomine indignus haberi velit, unqvam negabit. Qvod ego cùm à prima pueritia, domestico patris instituto: naturâ etiam qvasi svadente, sensissem, confirmatus postea magnoperè sum clarorum virorum exemplo: nec venit unqvam in mentem qvòd ita senserim, pœnitere. Lætatus etiam valde sum, ac lætor eqvidem nunc eò magis, qvòd accedit ad meam sententiam judicium tuum. In iisdem enim studiis elaboras: eædem tibi artes curæ sunt: qvæqve hinc emanant laudes, eas esse veras laudes, & earum ita semper florere gloriam existimas, ut nunqvam exaresc at. Idem putamus, & idem uterq; seqvimur, optime Miscovi: sed tua clarior industria hominis in excelso dignitatis gradu constituti; fortasse etiam felicior, qvia secunda ingenium fortuna excitat, adversa debilitat. Qvàm multa enim nobis obstant: qvàm sæpe recta mens, optimorum consiliorum in cursu impedita, cogitur consistere: tibi verò, qvi propensam vehementer ad laudabilia

qvæ

qvæqve voluntatem in te laudant, iidem fluere ex voluntate omnia confirmant, nullam adversari, nullam pugnare tecum ex iis rebus, qvæ sunt inimicæ virtuti: versari te assiduum in aula Regis, ipsi Regi carum, summis & infimis jucundum, apud exteras etiam gentes illustrem, ac perhonoratum. Qvæ tibi esse perpetua, maximeqve propria, non solum cupio, communi studiorum causâ, cujorum decus tua dignitas auget, sed facilè etiam adducor, ut sperem. Qvidqvid enim es, à te ipso es, & ideò tantus, qvia talis: nec tu desines unqvam esse, qvi fuisti: nec ea, qvæ virtus constituit, casus evertet. Tantùm igitur, qvod & facis, & facere minimo negotio potes, retine consvetudinem tuam: intuere te ipsum: vitam anteactam imitare. Sin augebis qvotidie tua merita; & idem qvotidie meritorum præmia tuorum sumes à te ipso; eritq; virtuti merces, virtutis usus; qvo nihil esse jucundius, præfecto jam sensisti; nihil autem ad memoriæ perpetuitatem utilius, docemur exemplis eorum, de qvibus post tot sæcula literæ loqvuntur. Et, qvoniam sequitur atq; comitatur, ut umbra corpus, gloria virtutem, nec te latet, præceptis imbutum antiqvæ doctrinæ, improbari eos ab excellentibus in philosophia viris, qvi: præter sua commoda, nihil spectent, seq; sibi tantum ipsis esse natos arbitrentur: non dubito; qvin statuas, qvantumcunq; vel habes jam facultatis ad bene merendum, vel in omni tua vita præclara tibi animi tui bona pepererint, non ad rei domesticæ fructum, aut ad angustæ benignitatis usum illud esse revocandum, sed esse totum ad alienas

nas utilitates, maximeqve ad artium liberalium ornamenta qvàm latissimè porrigendum, atqve explicandum. Qvod si fiat, simul illud fieri necesse est, ut, qvàm plurimis in tua laude consentientibus, par beneficentiæ celebritas nominis, & fama consequatur. Atq; ego te ita sentire, proq; tuis opibus jam præstare, non inani aliqva conjectura ductus existimo, aut ideo ad re scribo, ut in tuam gratiam blandæ orationis artificio mihi liceat irrepere: sed credidi hominum honestissimorum ac prudentissimorum, isthinc ad nos vel studiorum causa, vel cognoscendæ Italiæ studio commeantium, testimoniis; maximè verò familiari meo, nihil temerè affirmanti, Andreæ Patricio: cujus eò pluris judicium facio, qvòd egregiam ejus doctrinam, id qvod perqvam ratò contigit, adæqvat integritas. Addebat etiam, qvo sum unicè delectatus, qvodqve mihi, ut verè dicam, hujus epistolæ causam attulit, studiosum te esse scriptorum meorum, & mihi aliqvid, atqve adeo tantum tribuere in Latina lingva, qvantum optavi eqvidem semper, assecutum me esse nunqvam duxi. Nunc, si tu, ista vir auctoritate, isto pondere, ita de me sentis, in dubium penè revoco judicium meum; nec me prorsùs audeo contemnere, ne à te dissentiam; enitarqve multò etiam, qvàm antea, diligentius, ut accedam proximè, si ulla ratione potero, qvô tu me perveniisse jam existimas; ut aliqvando veritati jure des, qvod fortasse nunc humanitati magna ex parte largiris. Fateor enim judicii de me tui famam mihi esse perjucundam; qvid oneris tamen eadem imponat, qvoqve redigar neces-

necessitatis, intelligo. Latere nullo modo potest, quem clari viri testimonium indicat: nec me jam ad vigilantiam, omnium scientiarum parentem, laudis cupiditas magis, quàm infamiæ metus impellit. Quæ licet perdifficilis, admodumque dura videatur esse conditio; tamen, quia gratus, hoc est, vir bonus esse volo, amplector libenter officium tuum, ab excelso quodam animo, liberaliqve profectum: (A) quod si compensare meis officiis non potero, memoriâ tuebor, & prosequar etiam laudibus, quàm diu vitâ fruar: ut ex optima saltem voluntate, quâ boni, & sapientes viri metiri beneficia consueverunt, aliquam tibi relatam esse gratiam existimes. Vale.

JOH. VINCENTIO PINELLO, PATAVIUM.

EPIST. V.

Laudat Pinellum, quod utrumq; vitæ genus, Contemplativum & Practicum, h. e. Philosophiam & Jurisprudentiam conjunxerit. Deinde ipsi gratulatur de præceptore in Philosophia, videlicet Antonio Genua. In jure cùm veterum Jurisconsultorum præcepta teneat, monet eum, ut spretis barbaris JCtorum scriptis, Græca cum Latinis, & Eloqventiam cum Philosophia conjungat.

Form. Hortandi: Habes igitur divinitus oblatam. (A)

Form. Rogo ut me ames. Interim amorem mihi tuum. (B)

MAgna fuit, atqve etiam nunc inter homines est de genere vitæ controversia: cùm alios ita doctrinarum cognitio delectet, ut ab agendis rebus abhorreant; alii, non sibi tantum, verùm & amicis, & patriæ, planeqve omnibus hominibus, homines esse natos existiment: ex qvo sequitur, ut scientiarum studiis usum rerum anteponant. Hoc discrimen, in qvo valdè pro sensu partium dubia veritas fluctuat, tu qvidem, qvod ad te attinet, optime Pinelle, optimisq; & eruditis viris meritò carissime, egregiâ qvadam, vulgo non satis cognitâ ratione sustulisti. Simul enim utrumq; studium complexus es, tum earum disciplinarum, qvibus exculta mens uberrimos in omni fortuna ferre fructus solet, tùm juris civilis, qvod alienos ad usus maximè porrigitur. Ardua res & operosa: qvod exemplorum declarat inopia: sed ingenio tuo nihil difficile: &, ut se præbent initia, futurum nemo dubitat, ut instituta perficias, consiliisq; tuis brevi respondeat eventus. In philosophia qvidem processus tuos admiramur: qvi tanti sunt, ut evolare potiùs, qvàm excurrere videaris. Qvanqvam cur miremur? ingenio si qvis valet, in studio ferè langvet. Qvi utrumqve conjunxit, optimam qvandoq; disciplinam, & rectam studiorum viam ignorat. Fac in uno tamen hæc inesse omnia; qvid assequetur adversante fortuna, subsidiis destitutus iis, qvæ cùm adsunt, fertur animus proclivi cursu ad egregias res; sin adsint, hæret in salebra, nec facilè progreditur. Qvæ igitur singula tanti sunt, qvemvis ut possint à sperata literarum gloriâ penitus avertere;

hæc

hæc tibi cùm suppetant universa, jure istam, qvam alii vix tuentur, Spartam qvotidie magis illustras; neq; tam nobis hoc, æqvalibus tuis, qvòd sis virtute major, qvàm illud si te ipso minor esses, admirandum videretur. In philosophia qvidem cùm operam studiosè des M. Antonio Genuæ, cui veterum doctrinarum arcana patent, qvo nemo peritior Aristotelis interpres, nemo vir melior usqvam vivit; nihil mediocre neqve nos à te exspectamus, neqve tu præstas. Qvo nomine tibi gratulor plurimùm, & eò magis, qvòd illius viri voce publicè cum multis consvetudine, ac sermonibus, qvæ humanitas ejus atqve amor in te est, privatim & propriè frueris. Hauries enim ex eodem fonte non ea solùm, qvæ vel olim in Lycéo vel etiam in Academia disputabantur; sed id, qvod longè præstantius est, Christianam pietatem, à qva manat unâ, & in qva item unâ Philosophia perficitur. (A) Habes igitur, divinitus oblatam, virtutis adipiscendæ facultatem: qvam te video arctè esse complexum, nec vereor ut dimittas, qvi te ita flagrare cupiditate cognoverim, ut revocandum potius à nimia contentione valetudini vix ferendâ, qvàm acuendum, & incitandum intelligam. Nam, qvod ad jus civile pertinet, ubi tu philosophiam, id est totum, scientiâ comprehenderis, qvid in parte cognoscendâ superesse negotii putas? minimum, si sapientes viros, & in iis eum, qvem ego omnibus judicii laude antepono, doctorem tuum Genuam audies. Qvanqvam sermo tuus, habitus interdum, præsente me, cum eruditis hominibus, tractasse te jam satis dili-

genter ea, qvæ excellunt in universo jure civili, id est, veterum jurisconsultorum præcepta, declarabat: ut vel eadem facilè possis, qvandocunq; libuerit, recognoscere; vel, si qva restant, qvasi racemos aliqvos confectâ vindemiâ colligere. Non enim te arbitror studiorum tuorum elegantiam ineptissimis, planeqve barbaris qvorundam scriptis inqvinare velle: qvæ cum immensa sint, pleraqve tamen inania, laboris & molestiæ plurimum, utilitatis & oblectamenti minimum habent. Interim, ùt facis, Græca cum Latinis, & eloqventiam cum philosophia conjunge: ut, politioris doctrinæ copiis instructus, remissiora etiam studia colentibus aliqvando satisfacias. Non enim vivimus omnes in Atticis gymnasiis: nec ubiq; de rerum causis qvæstio est: &, qvibus contemplatio naturæ vehementer placet, iisdem tamen animi causâ tanqvam in hortos Musarum divertere non injucundum est. Qva de re qvia nonnunqvam inter nos locuti sumus, &, ùt spero, brevi colloqvemur, nihil addam; te præsertim, qvod facilè intellexerim, meam sententiam comprobante. Cujus consilii, non dubito, qvin majorem qvotidie voluptatem capies. Ego hîc, genere vitæ molestissimo, qvas Patavii utiliter satis, jucundè qvidem certè in libris, & in tuis tuorumq; familiarium sermonibus traducebam, horas perdo. Itaq;, cùm primùm domesticas tricas, qvibus teneor invitus, expediero, advolabo istuc, sitiens vestræ consuetudinis; qvâ si frui perpetuò liceat, beatissimè viverem. (B) Interim amorem mihi tuum, cujus eqvidem memoriâ valde recreor, cupio

cupio conſerves, & ſi tua patitur humanitas, etiam rogo. Vale, & † familiarem tuum, cujus doctrinam, & ingenium in Lucretiana interpretatione mirum in modum probo, ſaluta meis verbis Venetiis.

VIDO PANCIROLO, PATAVIUM.

EPIST. VI.

Diligentiſſimè commendat Pancirolo juvenem Pannonium, Ciceroniana eloquentiâ præditum, à Cardinali Polo ſibi antehac commendatum; eumq; rogat, ut ipſum ſtudio juris diſcendi incenſum in conſequenda ejus ſcientia juvet, & in clientelam recipiat.

Cùm alia me in iſta urbe, qvam tu præter cæteros tua virtute nobilitas, & ornatiſſimorum juvenum cœtu freqventas, oblectare vehementer ſoleant; tum nihil eſt, aut eſſe omnino poteſt, † qvotidiana conſuetudine, jucundius: non ſolùm, qvia probitate, modeſtiâ, morum elegantiâ, omnibus deniqve animi bonis excellit: ſed etiam, qvia paucorum annorum ſtudio, præſtantiâ videlicet ingenii, qvam ego ſemper amavi, conſecutus eſt, ut exqviſitam, ac variam ſermo illius eruditionem præ ſe ferat; ſcripta verò ad Ciceronianam eloqventiam ſic accedant, ut cum iis, qvi ſuum nomen hac laude celebrarunt, qvi pauci admodum ſunt, conferri jure poſſit, æqvalibus verò cunctis facilè antecellat. Hunc ego tibi juvenem, qvem olim mihi adoleſcentulum vir omni laude ſummus, Reginaldus Polus Cardinalis, magnarum virtutum indole

commotus, accuratissimè commendavit, etsi necesse non arbitror, commendo tamen eo studio, qvod qvia verbis exprimere mihi non licet, tu qvoqve tantum esse velim existimes, ut exprimi nullo modo possit. Is cum antea philosophiam, præsertim qvæ de Græcis fontibus hauritur, & humanioris doctrinæ studia diligenter, eximiaq; cum laude coluit; tum hoc tempore in cognoscendo jure civili totus est. Qvâ illum cupiditate qvotidie magis incendit admiratio tuæ virtutis, qvam in omni ferè sermone ad cœlum fert, exterisqve etiam gentibus, licet illustrem satis, elegantissimis declarat epistolis. Pertinet igitur ad humanitatem tuam, qvi te tam valdè amet, tantiq; faciat, eum redamare, eiq; reconditos illos, omnium purissimos, tuæ scientiæ fontes aperire: pertinet etiam ad fidem, qvi se totum in tuam disciplinam tradiderit, opibus eum impetire ingenii tui, qvas ille regum opibus & sua sponte, & meo judicio, cui tribuere aliqvid videtur, præstantiores existimat. Hæc ad impetrandum magna sunt, præsertim apud optimum virum, qvam in tuis laudibus præcipuam agnoscimus. Verùm accedit amor in te meus, qvi fraternam necessitudinem æqvat. Is te rogat, is prensat, qvàm studiosè, qvàm blandè potest, pro † meo: ut eum, qvem eo meritô ejus in oculis fero, tu, qvem amicitiæ nostræ denegare nihil decet, qvando nec studio tuo qvidqvam abnueret voluntas mea, omni benignitate complectaris, planeq; in clientelam tuam, atqve adeò in sinum, æqvè ac filium meum, æqvè ac me ipsum recipias. Qvod si feceris;

ob

obstringes tibi non vulgari beneficio juvenem summo loco natum; dignum majoribus suis, qvi Pannoniam, ùt ego auguror, sua virtute aliqvando Italiam faciet; à me verò gratiam inibis eam, qvæ, si qvid accedere ad meam in te benevolentiam potest, qvod eqvidem vix arbitror, idipsum una possit adjungere. Vale. Venetiis.

† PATAVIUM.

EIST. VII.

Resp. nunciatoriæ Epistolæ, & significat reditum ejus sibi gratissimum esse, de eoq; illi gratulatur, additâ cohortatione, ut in secessu Patavino studia sua cum amore divino conjungat.

Form. Lætandi. O dulcem reditum. (A)

Form. Hortationem excusandi. Atqve hæc me scribentem. (B)

(A) O Dulcem reditum! ô amandas literas, qvæ mihi id significant, qvod, non modò spe, sed nec suspicione attigeram! sed, qvando te ipsum mi†, videre, qvando licebit amplecti? oculos me, hercule tuos, dum hæc ad te scribo, intueor, indices probi animi tui: indices humanitatis. Hoc mihi spectrum fingit amor: (qvid enim aliud?) & hæc me cogitatio jucunditate perfundit incredibili: Qvid putas, cùm erimus una, dabiturqve, ùt ille inqvit, veras audire ac reddere voces? nemo unqvam perinde lætatus est inventô thesaurô, ùt ego, te reversô. Videor enim amissum recuperasse: &

planè amiseram. Nam, etsi reliqveras hîc memoriam tuæ suavitatis, tuiq; ingenii; tamen, qvod attinet ad adspectum, ad consvetudinem, ac sermonem, qvibus nobis, tui amantissimis, nihil potest esse optatius, totus abieras. Ac verebar, ne vel precibus tuorum victus, vel honorum cupiditate illectus, totum te dederes aulicis muneribus, multâ nobis, fortassè etiam literis, salute dictâ. Nunc te tuus bonus, tuus, inqvam, mihi crede, bonus genius reduxit, sicuti malus abduxerat. Qvid enim sumus, nisi adsit humanitas, & literæ? qvæ petuntur in otio, tranqvilla mente. Otii autem ubi plus, qvàm in isto secessu Patavino? nemo qvemqvam interpellat nolentem: invitant ad virtutem, si minùs voce, exemplo certè qvàm plurimi: patet aditus ad doctores in omni liberalium disciplinarum genere præstantes: qvid præterea? cœli mira clementia: rerum, qvibus alimur, suavitas incredibilis & copia. Hæc tibi, optime, † jure prima sunt: jure tot montes superasti, tot flumina transjeciſti, ut hæc dimissa statim repeteres. Vives tibi, solutus ab omni curâ: vives Deo, contemtis divitiis, abjectâ illa gloriâ, qvam falsa prorsus & inanis bonorum species ostentat. Qvod nisi Deo viveres, nec tibi certè posses vivere. In illo enim uno vera, ac solida virtus; hæc, qvam qværimus in libris, aut discimus ab hominibus, umbra est. Qvo circa hortor eqvidem te, ut libros evolvas accuratè, ut magistris assiduè operam des: sed minimum in utriusq; pone, nisi tua studia divino cum amore conjungas. (B) Atqve hæc me scribentem magna-

gnopere delectant; tibi non puto fore legenti necessaria: scribo tamen, & qvia te mirificè diligo, cupioqve esse, qvalem pater filium; & qvia commemoratione ipsâ rei omnium optimæ, ac præclarissimæ afficior sic, ut nullam ex ullo sermone, aut ex ulla cogitatione majorem hauriam voluptatem. Nec tu debes officium meum aspernari, aut in deteriorem partem trahere, si tibi, etiam rectissimè viventi, (sic enim existimo, planeqve mihi persuasi) constantiam laudo. Lubrica est enim adolescentiæ via: labuntur multi, cùm aliqvantum jam processerint: cursum verò conficit is, qvi nititur optimis cogitationibus, ducemqve seqvitur eum, qvi nunqvam errat, communem humani generis parentem: qvi tibi omnia bona pollicetur, & dabit, qvæ nec ab Imperatore tuo sperare, nec ab ullo Rege licet. De Episcopo Agrienſi, agnosco tuam in me benevolentiam. Cui de emblemate gratias agam. Mariani Lezentii, juvenis ornatissimi, & Andreæ Patricii, contubernalis tui, talem in me animum amplector, qvos cupio à te meo nomine salutari, itemqve Polonos cæteros familiares tuos, qvorum & nobilitas, & ut audio, virtus Patavinum gymnasium illustrat. Vale; &, qvando nos aspectu tuo privas, minue saltem literis, non hâc recentiore Italica, sed illâ vetere, omnium elegantissimâ, Romanâ lingvâ scriptis, desiderium nostrum.

EIDEM, PATAVIUM.

EPIST. VIII.

Resp. ad petitionem amici, & se illi imaginem suam, quam petierat, missurum, ubi fuerit absoluta, promittit. Deinde resp. ad commendationem ejus, & se illius contubernalem peramanter excepisse scribit, rogatque ut plures sibi amicos conciliet.

Form. Excusandi silentium. His diebus facultatem. (A)

OPtime†, qvid tibi, obsecro, in mentem venit? nostrâne imagine tuum putas cubiculum ornari posse? pudet me studii tui: & erubui, mihi crede, cùm hanc partem legerem literarum tuarum. Nec tamen, qvi tuam facilè cupiditatem intelligo, deesse tibi possum: cœpta res est: & agitur, ùt video, satis diligenter; qvæ cùm erit absoluta, mittetur ilico ad te; ac vellem, posset artifex eodem penicillo animum in te meum unâ cum vultu exprimere: non dubitarem, qvin hanc tu multò magis imaginem diligeres. Non necesse est, inqvies. Libenter credo: &, qvòd ita sit, acceptum refero tuæ humanitati; qvæ mihi à te impetrat id, qvod meritis, aut officiis consequi nondum potui. (A) His diebus facultatem ad te scribendi permolestæ occupationes eripuerunt. Ignosce: & puta, nunqvam abduci meam ab officio voluntatem, licet opera non exstet. Heri adiit ad me contubernalis tuus Stanislaus Fogelvetrius Cracovienfis. Probum adolescentem, præditumqve literis, & tua planè consvetudine dignum è sermone judicavi. Amanter illum excepi, ùt natura mea fert: jucundè non potui, qvia valetudo non concedit. Cujus benevolentiam

am, si te, ùt arbitror, conciliante, sum adeptus, peto à te, mihi ut eam conserves. Et omnino, qvicunqve à te diliguntur, eosdem mihi cupio mutua benevolentiâ conjungi. Epistolam ad Episcopum Agrienſem, qvando interdiu otii nihil suppetit, dictavi ante lucem amanuensi meo. Eam ad te mitto. Signum tuum, cùm legeris, imprime. De gentilibus tuis, negotium dedi, & curabitur diligenter. Vale.

EIDEM, PATAVIUM.

EPIST. IX.

Agit gratias de conciliata sibi alterius amicitia, sed monet ipsum, ne plus de se aliis polliceatur, qvàm præstare possit. Subjicit de variis rebus.

VIdeo, te in jungendis amicitiis præclarum artificem esse: verùm cave, ne qvid alterutra de parte promittas, qvod præstari vix possit: aut, si prumittes, ipse ne spondeas, neqvando præter opinionem cogaris dependere. De me ipso loqvor: qvem tu si putas esse, qvi non sum, qvod ad me attinet, facilè patior: fruatur hôc amicitiæ nostra privilegiô, ut inter nos omnia liceant; sed vereor, ne tua apud alios prædicatio plus nobis imponat oneris, qvàm sustinere possimus. Patricio tuo scripsi, multis districtus negotiis: & eram animo conturbatior, accepto nuncio de fratris mei summa corporis, aliqvâ etiam mentis invaletudine. Gentiles tui latent adhuc: eruentur aliqvando, si qvi sunt: curat enim homo tum mei cupidus, tum

tum ad hoc diligentiæ genus vehementer aptus. De libris, putabam è silentio meo te conjicere, nihil esse; sed qvando appellas crebro, scis, nondum neqve ad Junctas, neqve ad alium qvenqvam pervenisse. Tu vide, cui rem commiseris; & urge literis, ut sine mora mittantur. Imago coloratur, designatione jam perfectâ: veritatem, nisi fallor, egregiè simulatam dices. Vale.

EIDEM, PATAVIUM.

EPIST. X.

Resp. Petitioni amici, & ipsum monet; ne imposterum tam verecunde petat. 2. Mittit ipsi literas, qvas ad Sophianum scripsit, & potestatem de illis statuendi, ipsi permittit. 3. Se jacere scribit, sed spe melioris vitæ animo esse erectum.

AMo te, qvòd verecundè petis; sed istam post hac verecundiam abjice, obsecro, si qvid aliqvando mecum ages. Nescis, apud me qvo loco sis, aut qvo ego apud te esse cupiam? Qvod si nescis, aut etiam, si dubitas; injuriam facis utriq; nostrûm. Scripsi ad Sophianum, libenter eqvidem tuâ causâ: sed invitus eâ gratiâ, qvòd laborantem, ut audio, gravi morbo, vexari tuo studio nollem. Eqvidem discrucior, cùm ita affectum audio probum juvenem, mihi amicissimum Græcarum literarum scientiâ sine dubio singularem. Sed, qvia tefera in oculis, idq; sanè tuô meritô, literas ad eum conscripsi; qvas in hunc fasciculum conjectas cùm legeris, si reddendas non putabis, conscindes. Ego

go nunc, si qvod de me scire vis, jaceo, corpore satis afflictus ob capitis gravedinem, sed erectus animô propter spem, atqve adeo exspectationem vitæ lætioris. Jam enim didici contemnere, qvæ amabam antea: qvâ te qvoq; in sententia cupio esse. Saluta meo nomine contubernales, & amicos tuos. Vale.

EIDEM, PATAVIUM.

EPIST. XI.

Excusat se de literis seriùs scriptis.

Form. gratias agendi: Gratias tibi agerem. (A)

REspondeo seriùs literis tuis, impeditus febriculâ, robustioribus haud valdè metuendâ; sed in hac nostra corporis imbecillitate etiam ea, qvæ mediocria sunt, non mediocriter timenda. Locum videbis in epistola ad Patricium, ubi ea, qvæ mones, interposui; de qvo qvid sentias, aveo scire. (A) Gratias tibi agerem de ista voluntate: sed hoc planè respuit amicitia nostra; nec tuum erga me officium assequi unqvam possit oratio mea. Meriti enim loco semper apud me fuit bene merendi cupiditas, etiamsi res, qvod sæpe solet accidere, nulla consequatur. Vale.

EIDEM, PATAVIUM.

EPIST. XII.

Resp. petitioni de investigandis illinc gentibus, qvos nullibi reperiri scribit. Deinde pictoris, cui imaginem

ginem suam depingendam dederat, frivolas excusationes adhibet.

QVid tibi ego præstare possum de iis, qvi fortasse nulli sunt? qvæsitum est perdiligenter; nec tamen ullum omnino diligentia fructum tulit. Fingere tibi eos ex argilla possumus, animare non possumus. Qvod si liceret, fieret, atqve adeo factum jam esset. Nec enim mediocre tuum esse studium intelligo: & ego, ut fatear qvod res est, diligo istam in te bonitatem, qvi te gentilibus tuis, nullâ tuorum commodorum spe propositâ, humanitatem modò qvantam secutus, tantopere labores. Certè, qvi honoribus, aut divitis, aut opinione virtutis emineant, nulli reperiuntur. Qvod si qvos obscura conditio, aut fortunæ tegit humilitas: de iis qværendúmne sit, videris; me si consulis omittes. De pictura, lentum negotium; sed illud te non præterit, Pictoribus, atqve poëtis qvilibet audendi semper fuit æqva potestas. Ita facile mentiuntur verbis, ut coloribus fallere consueverunt. Hic qvi rem suscepit, diu me promissis duxit, varias nectendo causas, ut ei culpam largirer ignaviæ: Nunc imbres accusat, qvòd recentes colores minimè patiantur exsiccari. Hoc puto verum; illa non puto: concedo tamen, ut eo utar facili, & impetrem, qvæ duo simul à nobis exoptantur, festinationem cum diligentia. Vale. Venetiis.

EI-

EIDEM, PATAVIUM.

EPIST. XIII.

Gratias amico agit, de communicato secum Commentario, quem se avidè perlegisse, & magnum inde fructum percepisse, scribit; rogatque, ut similibus libris pietatem spirantibus se impertire velit.

Form. Optandi, vel Voti. Ita mihi optata contingant. (A)

Form. Rogandi. Quod si meis apud te precibus. (B)

Form. Pelliceri gratum animum. Quod si feceris &c. (C)

Form. Respondendi admonitionem: Quòd me revocas. (D)

(A) ITa mihi optata contingant, ùt commentariolo tuo nihil unqvam legi eruditus, nihil sanctius, aut ad retinendum Catholicæ religionis cultum commodatius. Itaqve, cùm in ortu Solis legere cœpissem, absolvi facilè ante horam prandii, operâ nunqvam intermissâ. Valdè enim delectabar ordine, valde etiam genere orationis tuæ. Res verò ipsa ita me affecit, ut qvasi semina qvædam veræ pietatis, qvæ fructum profectò non mediocrem aliqvando ferent, in animo meo reliqvisse videatur. Qvod qvanti esse apud me putas? qvanti mehercule immensam auri vim non æstimo. Qvid enim cum æterna salute conferatur? (B) Qvod si meis apud te precibus locum aliqvem reliqvit

qvid humanitas tua; rogo te etiam atqve etiam, ut hoc genere scriptorum, qvo qvidem ad studium summi boni, perpetuæqve felicitatis mirificè excitor, impertiri me qvàm sæpissimè velis. (C) Qvod si feceris; addictum me tibi multis obstringes eo beneficio, cujus delere memoriam oblivio nulla possit. (D) Qvòd me revocas ad consvetudinem tuam: stimulum scilicet currenti. Sed mihi crede, non planè totus abs te discessi; neqve te mihi prorsus eripiunt, aut ripient unqvam locorum intervalla. Absens tecum sum. Tacitus loqvor, & loqventem audio. Sic lenitur imagine perjucunda desiderium nostrum. Qvod cùm ita sit; opera tamen studiosè dabitur, maturè ut excurram qvò ire necesse est, si meam fidem tueri volo, & qvò tamen, qvia disjungor à te, minimè libenter eo. Vale. Venetiis.

EIDEM, PATAVIUM.

EPIST. XIV.

Nunciat amico filii & suum morbum, à qvo liberatus, scribit, se negotiis expediendis operam dare; ut, si forte amicus suus Pontifex fieret, ad eum posset advolaret: si forte ejus beneficio possit sibi & Musis vivere.

Form. Cura valetudinem. Itaqve dabis hoc amori. (A)

Cùm de tua valetudine solicitus essem, curam auxit filioli morbus, qvô etiam nunc laborat, nec satis exploratâ salute. Me qvoq; leviter febricula

culatentavit, bva triduo sum sine medicorum interventu, temperatâ duntaxat victus ratione, liberatus. Nunc expediendis negotiis operando, ut, si amicus noster, bonarum artium patronus, summum illum dignitatis apicem attigerit, qvam primùm possimus accurrere. Sæpe enim & literis, & præsenti sermone, cupere se consultum rationibus meis, amantissimè declaravit. Mihi autem omnia sunt in eo, ut otio literato frui liceat, nullâ rerum domesticarum curâ interpellante. Qvod si assequimur; valeat ambitio: vivemus nobis, & Musis, & eo qvidem animo, ut omnia referamus ad Deum, à qvo uno felicitas vera pendet: qvod idem tibi videri, ex tuis literis facilè conjicio. Miro teneor desiderio veniendi ad te: sed hanc facultatem multa eripiunt; præsertim æger filius, qvem tibi, & pro nostra amicitia, & pro nova conjunctione, esse carissimum, planè mihi persuadeo. Te qvidem à morbo confirmatum si audiero, æqviore animo domestica patiar incommoda. (A) Itaq; dabis hoc amori nostro, qvem tua virtus peperit, alit humanitas, atq; auget, ut nostrâ etiam causâ tuam valetudinem studiosissimè cures. Vale. Venetiis.

EIDEM, PATAVIUM.

EPIST. XV.

Silentii causam affert; & significationem de ejus adventu, ideo sibi gratam esse ostendit, qvod inde intelligat, ipsum bona valetudine esse præditum, qvam ipsi perpe-

tuam optat. Deinde Pontifice mortuo, sperat ad suum Mæcenatem voluntates Cardinalium inclinaturas.

Illentii mei causam ex iis literis, qvas heri ad te scripsi, qvas hodie manè puto tibi esse redditas, jam cognovisti. Qvod nisi ita declarassem; tamen mihi dubium non est, qvin tu pro singulari tua sapientia & humanitate de mea meorumqve valetudine conjiceres. Qvid enim aliud me à scribendo abduceret? qvo eqvidem nihil facio libentiùs: idq; tibi, si præsenti fortasse non potui, absenti certè probabo. Tuum adventum avidè exspecto; cujus mihi significatio tum eo nomine gratissima, qvia te videbo; tùm eò gratior fuit, qvòd optimè te valere, etsi tu de eo nihil significes, facilè tamen possum intelligere. Qvod si ita est, opto perpetuum esse: & qvod opto, id etiam ut sperem, facit continentia tua, qvam ego in victu (planè loqvor, ùt sentio) valde sum admiratus, & conor etiam imitari. Rerum Romanarum, Pontifice mortuo, conversus orbis est. Itaq;, qvi decesserant, omnes ad urbem redeunt. Pecuniæ pro Mæcenate illo, ùt affertur ad nos, libentiùs qvàm pro cæteris, deponuntur; & ad eum deniq;, fore suspicor, ut omnium Cardinalium voluntates inclinent. Vir optimus est, egregiè literis excultus, ingenio miti, &, qvod caput est, cùm factiones duæ dicantur esse, æqvus in utramq;. Primùm contenderetur acerrimè. Qvid mirum? Neq; enim, ùt ait Poëta ille sumus inter nostros, levia, aut lubrica petuntur præmia. At scis, omnes homines, qvod maximè cupiunt, itidem facilè adduci ut maximè sperent. Ergo multis qvasi aleam jacere, & fortunã pla-

placebit experiri. Qvid eventurum sit, & qvid magis expediat, uni Deo patet. Certè, nisi firmioribus, qvàm antea, præsidiis muniamur; pravarum opinionum incursu vinea Domini dissipabitur; qvod te qvoq; & suspicari, qvia prudentia excellis, & metuere vehementer, qvia pietatem diligis, aliqvando in nostris sermonibus cognovi. Vale. Venetiis.

EIDEM, PATAVIUM.

EPIST. XVI.

Gratulatur amico N. de reditu, & dolet sibi non licere, ad ipsum accurrere, impedito reb. domesticis, qvas priùs velit confirmare, qvàm se referat totum ad literas: qvas colere imposterum decrevit, & super hac re judicium illius requirit.

Cùm de tuo reditu ex tuis, amicorumqve literis cognovissem; perfusus voluptate sum prorsus incredibili. Subverebar enim, ne te patria tua, expertajam in magnis rebus & animi, & ingenii tui præstantiam, abesse diutius minimè pateretur. Etiam illud occurrebat, ne te jam satietas Italiæ cepisset. Multa cogitabam, ut amor est, qvæ cupiabam esse falsa; & fuisse, valdè nunc lætor. Capio tamen hanc in jucunditate molestiam, qvòd ad te qvàm primùm accurrere non licet. Nam, ut omittam de uxore, cui deesse non possum ægrotanti; confirmare studeo res domesticas, qvæ vacillant satis, absente me. Cùm enim, referre me totum ad literas, qvarum est mihi consuetudo jucundissima, planè deliberatum sit: priùs hæc, qvæ ad alendam

Familiam pertinent, ita constituam necesse est, ne quando me, qvod antea sæpè contigit, de medio studiorum cursu revocare possint. Jam ego in meis consiliis, optime †, ambitionem cœpi excludere. Video res humanas sursum deorsum ferri, nunqvam consistere: celeriter omnia fluere, & extingvi, præter bonam famam, ad qvam omnes pervenire cupiunt, sed ignoratione viarum pleriqve aberrant. Non enim in opibus, aut magistratibus, regumve aulis verum decus habitat. Petendum aliunde est, à rectis cogitationibus, honestis laboribus, studio, & exercitatione virtutis. Hæc mihi in animo sunt: qvæ si colam arbitratu meo, multa consequar. Primum, ab iis negotiis, qvæ mihi negotium facessunt, vacabo prorsus: deinde (ne me putes desidiæ causâ otium cogitare) scribam aliqvid qvotidie; qvô nihil soleo, ubi curarum expers animus est, facere libentiùs; deniqve, etiam posteris fructum fortasse aliqvem pariet industria nostra. Qvid relinqves, dicet aliqvis, liberis tuis? Non exiguum patrimonium, imitationem mei, & aliqvam, ut spero, virtutis hæreditatem; eadem scilicet, qvæ reliqvit mihi pater meus. Non abundabunt. Nec id postulo, nec illi, si sapient, postulabunt. Modica poscit, ut honestè, id est, feliciter vivatur, hominis natura: reliqva sunt instrumenta neqvitiæ. Cupio tibi, mi †, qvi ætatem tuam prudentiâ anteis, probari meum sensum: cupio meum judicium tuâ sententiâ confirmari. Qvanqvam qvid exspecto? index animi sermo est. Porro, in sermonibus qvotidianis qvid tu habes in ore, qvid extollis, præter stu-

ſtudia doctrinæ? qvæ te video, cùm tecum loqvor, vel cùm tua ſcripta lego, tractaſſe diligenter. Veruntamen hoc ipſum, qvod habeo ſatis exploratum, mecum te ſentire, ſi ſignificabis pergratum erit. Ego niſi occupationibus premerer aſſiduis, qvas animo potiùs, qvàm corporis viribus ſuſtineo, explerem te crebritate literarum. Verùm ne ſic qvidē, pro tuis in me officiis, patiar in hoc genere prorſus abs te reqviriri ſtudium meum. Vale. Venetiis.

EIDEM, PATAVIUM.

EPIST. XVII.

1. *Significat, infantem recens natum bene valere.*
2. *Suadet, ut ob nimios calores adventum differat.*

Form. Excuſandi ſuaſionem: Verùm hoc prudentiæ tuæ. (A)

VObiſcum ùt agatur, ſcire cupio, Patavii commorantibus. Nos hic langvemus, afflicti caloribus perpetuis, qvibus eqvidem graviores non memini. Uxor mea nondum ex puerperio convaluit: infans belliſſimè habet, & incipit jam blandientibus arridere. Qvid qværis? admodum ſcitus eſt: qvodq; amare ſolemus in pueris, hilaritatis habet multum. De tuo adventu, ſuadeo conſilium mutes, neq; te iſtinc, furente Canicula, æſtu non ferendo, commoveas. Faceres enim valetudinis incommodò, ac, ſi valetudo; ſtudia tamen tua non ferrent. (A) Verùm hoc prudentiæ tuæ totum ſit, in qva tibi neminem antepono. Ego pro mea in te ſingulari benevolentia, non modo qvid vellem, verùm

etiam qvid sentirem, testatum esse volui. Aristotelem cum Cicerone mitto, utrumq; satis aptè compactos ab artifice perito. Vide, qvid agas. Inanem eloqventiam contemnis; & indesertam philosophiam non amas: utramq; vis conjungere, ut misceas, qvod ait poëta Venusinus, utile dulci. Qvo minus me, eadem cogitantem, & recessum otii causâ qværentem, reprehendere debes. Vale. Venetiis.

EIDEM, PATAVIUM.

EPIST. XVII.

Dissvadet amico editionem Commentarii, in Demetrii libellum περὶ τῆς ἑρμηνείας, propterea, qvod Bargæus, in eundem commentarium scripsit (Bargæi laus.) Deinde significat, calores non minui: unde mala qvædam omittatur 3. Kalendarium Q. mittit.

VAlde probo industriam tuam, qvam ad ornandum commentariô aureolum Demetrii libellum περὶ τῆς ἑρμηνείας contulisti: sed anteqvam institutum absolvas, fore arbitror ut exeat is, qvem Petrus Bargæus, qvi Pisanum gymnasium politioris doctrinæ professione illustrat, ante aliqvot menses, aut audio, confecit. Itaq; malim ad Diodorum Latinitate donandum operam studiumqve tuum convertas, ne, qvod ajunt, actum agas. Nam Bargæo, qvem tu fortasse non nôsti, nec ingenio, nec doctrina, nec eloqventia qvisqvam præstat: qvodq; paucis admodum contigit, tum oratoria, tum poetica laude pariter excellit. Absit igitur omnis æmulatio ab iis, qvos ego unicè diligo, & à qvibus item

item diligi me sentio. Calores hîc nihil remittunt: fervent omnia. Quod nisi terræ, jam perustæ, uberrimis imbribus citò madefiant: caritas multarum rerum, & morborum vis ineunte autumno videntur impendere. Ego, ut anni tempus est, non incommodè valeo: negotia curo: otium, & studia cogito. Kalendarium Romanum vetus, cum opinione mea de ratione veterum dierum, & necessaria literarum interpretatione, sæpè jam à te rogatum, quia nec ipse habebam, nec reperire facillimum fuit, mitto seriùs, acceptum à familiari meo, viro probo, & erudito, Raphaële Cyllenio. Describes, & remittes: quoniam, quæ sunt olim impressa cum Sigonii fastis, nullum ex iis jampridem venale supereſt. In hoc autem, ut aliquid à me præcipuum haberes, itidem ut ego te præcipuè diligo, quædam videbis immutata, nec, opinor, improbabis. Vale. Venetiis.

Kalendarium, de quo in superiore epistola mentionem fecimus, cùm in Orthographiæ libri Aldi filii impressum legatur, visum fuit hoc in loco omittere: eosq;, qui id legere valent, ad Orthographiam rejicere.

ANDREÆ PATRICIO, PATAVIUM.

EPIST. XIX.

Respond. ad Conciliatoriam Andr. Patricii Poloni, & laudat ejus mores, ac Latinarum literarum elegantiam, de qua etiam ipsi gratulatur, & ipsum sibi semper charum fore pollicetur.

NB. Laus Sarmatiæ. Italiæ vituperatio.

Form. pollicendi mutuum amorem. Ego autem, cujus amicitiam. (A)

NÆ tu rationem tui indicandi percommodam iniisti. Ego enim, non cujates homines sint, qvibusve terris ac regionibus profecti; sed qvibus moribus, qvo ingenio, qva doctrina præditi, soleo qværere. Et ut olim Hannibal, qvi hostem feriret, Carthaginensem sibi fore dicebat; sic ego totum in una virtute constituo. Epistola tua ita loqvitur, ut nullam in te patiatur aut humanitatis, aut doctrinæ partem desiderari. Itaqve ne te posthac Sarmatam potiùs, qvàm Romanum, dixeris. Tametsi Sarmatia jam ita feritatem, si qva olim fuit, & qvæcunq; fuit, abjecit, ut ex transalpinis nationibus nulla nunc neq; ad literas, neq; ad benignitatem mutuaq; officia dicatur esse propensior. Ita vero nostra, in qva vigebant olim artes bonæ, in qva summis ornata præmiis eloqventia primas aliqvando partes obtinuit, ita veterem illam qvasi formam videtur amisisse, vix jam ut agnoscatur. Simulacrum duntaxat aliqvod in libris relictum est; cujus excellentem pulchritudinem animo intuentes admiramur, & studemus imitari: præsentem effigiem oculis frustra qværimus. Tu autem, doctissime Patrici, si qvi nunc antiqvâ Italiâ digni reperiuntur (qvi qvàm pauci sint, qvaq; id accidat culpâ, non dubito qvin intelligas) his te ut adjungeres, præstantiumq; virorũ numerum augeres, planè mihi, cùm tua scripta lego, & cùm eos, qvi tecum vivunt, de te loqventes audio, vide-

videris esse consecutus. Quo nomine tibi gratulor plurimùm, & patriæ tuæ, in quam referes gloriam, omnibus thesauris, omnibusq; omnium regum triumphis præferendam. (A) Ego autem, cujus amicitiam in tuis literis blandâ, quadam mearum laudum commemoratione videris aucupari, cùm tua merita, quæ ego sentio esse maxima, modestè nimis dissimulas & extenuas, mea verò nimis liberaliter amplificas, atq; extollis, nisi te tàm nostri amantem redamem, nisi multis ornatum virtutibus omni studio colam, quis me sit in humanior? quis judicii magis, aut etiam rationis expers? Equidem, quid de te sentiam, quantiq; apud me sis, officiis conabor ostendere; sin, ut mea tenuitas est, hoc præstare non potero; tu tamen, ùt spero, de mea noluntate tibi persuadebis id, quod cupere videris, te mihi esse ac semper fore carissimum. In quo profectò, nisi ego meam in amicitiis diligentissimè tuendis consuetudinem dediscam, tua te nunquã fallet opinio. Vale.

EIDEM, PATAVIUM.

EPIST. XX.

Laudat Patricii orationem ab elegantia styli, & pietate in DEUM, optatque ut sibi quoque liceat in simili argumento ingenium exercere: quod futurum sperat, DEO annuente.

O Præclaram ἔνθεον; nec verò tuam humilem, aut obscuram orationem, sed erectam piis affectibus, mirificeque sententiis ac verbis illustratam. Nunc demum te, Patrici, verè eum, qui vocaris, a-

gnosco, hoc est, à plebe sejunctum, qvæ libenter oculos ad terrena demittit, nihil altum, nihil homine dignum suspicit. Nam certè aliqva studia opinione potiùs, qvàm re, nituntur, speciem qvandam inanem, solidi nihil habent: hæc vero, qvæ de videò arctè esse complexum, nec, puto unqvam dimittes, æternam non modò famam, sed salutem qveq; pariunt. Agnosco in tuis institutis præclaram consuetudinem, egregiaq; studia, nunqvam satis laudati, Cracovienſis Episcopi, Andreæ Zebridovii, cujus ex perpetuo multorum annorum convictu, qvotidianis sermonibus, consiliis, probitate, doctrina, qvasi divinis legibus formasti animum tuum, atqve excitasti ad excellentem rerum æternarum cupiditatem; ut facilè constet, cùm tua te ad verum decus natura duceret, doctissimi tamen ac sanctissimi viri exemplo vehementer esse incitatum. Eqvidem, ut tibi vehementer gratulor, cujus omnis in amore Dei defixa cogitatio sit; ita, cùm in eos intueor, qvi falsa rerum imagine decepti, toto pectore contendunt ad ea comparanda, qvæ sæpe molesta possidentibus, interdum etiam pernicioſa sunt; misereor, & ingemisco. Qvod utinam industriam aliqvando meam, &, si qvod in me est, ingenium simili in argumento liceat exercere. Nam nunc qvidem voluntas, optima spectans, & in qvam debet, partem propensa, multis tamen impedita rebus langvet. Sed speremus. Sic enim nihil difficile, si consenserit Deus; ut nihil facile, si abnuerit. Is porrò, cum abesse putatur longius, & destituisse nos in mediis calamitatibus, tum adest proximus insscientibus, & ereptos

ereptos ex miserrimo statu collocat in solio regum. Hæc ego sæpe mecum solatii causâ, qvo sæpe indigeo: & capio voluptatem: qvod epistolæ qvasi allocutio tulit, ut eadem tecum. Remitto orationem. Lege amicis tuis, & qvàm potest multis communica ut rectè sentientes confirmentur; si qvi autem ab optima causa desciverunt, ad sanitatem traducantur. Vale, & † contubernalem tuum summi adolescentem ingenii, meo nomine salvere jabeas.

†, PATAVIUM.

EPIST. XXI.

Respondet Laudatoriæ epistolæ amici, & negat se illas laudes agnoscere, qvas sibi tribuit. Ac vicissim illi studia sua & amorem defert.

Form. Deferendi amorem. Ac vellem mihi parem. (A)

AMo veritatem, deinde meipsum. Illam spectare ante omnia soleo; mihi autem libenter qvidem, qvatenus tamen liceat, indulgere. Itaq; nec accipere debeo, qvas in me laudes contulisti, nec, ut ingenuè confiteor, rejicere planè possum. Nam bonis viris, artiumqve liberalium scientiâ claris, eqvidem placere velim; cum eo tamen, ut nolim qvenqvam nimis esse in mea laude liberalem. Tu autem in tuis literis ea mihi tribuis, qvæ non modò, si agnoscam, sed propemodum, si optem, modestè parùm agere mihi videar. At Muretus ita sentit. Utinam qvidem: sed officium potiùs, qvàm sententiam, esse puto. Qvis enim me minus ignorat?

tat? qvi, qvam diu Venetiis fuit, vel mecum habitaverit, vel mea consvetudine freqventer admodum sit usus. Nec is est, qvem judicium fallat, præsertim in literis, qvas tractat assiduè: novit egregiè: verum ei facilè persuadet humanitas, ut judicium amicitiæ largiatur. Sed, sive te Mureti oratio, tam honorificam de me opinionem ut susciperes, adduxit; sive mihi hoc abs te, ut tu scribis, mea studia, ut ego sentio, tua bonitas impetrat. Persuade tibi, non exiguum me statuere ornamentum in amicitia tua: cùm & ipse possideas illas virtutes, qvarum fama benevolentiam conciliat, nomenqve nostrum ab interitu vindicatum, cum æternitate conjungit; & principum virorum, doctrinâq; præstantium, floreas amicitia; qvodq; me non leviter movet, in Guilielmi Budæi, eruditissimi hominis, ac de literis optimè meriti, contubernio per aliqvot annos vixeris. (A) Ac vellem mihi parem voluntati suppetere facultatem: fructum ferres, haud mediocrem, studii erga me tui: observantiæ verò in te meæ, qvam tua virtus peperit, satis esset illustris, ac minimè dubia significatio. Qvod ipsum tamen, ut ut est, fortassis consequar. Nam & studio nitar: & ad perficiendi spem plurimum qvidem, velle optima, solet afferre. Vale.

DIONYSIO LAMBINO, PATAVIUM.

EPIST. XXII.

Resp. petitioni Dionysii Lambini, & excusat sed ab occu-

occupationib. & oculorum invaletudine, qvod neqveat petitioni ejus locum dare: promittit salvum se, ut primùm respiraverit, aures illi præbiturum.

Form. promittendi amorem. Nec desinam utrumqve facere. (A)

Neqve negare audeo tibi, homini eruditissimo, cujus ego plurimi semper amicitiam feci; neqve, si pollicear, præstare possim id, qvod à me petis. Premor enim domesticis oneribus, & typographiæ curâ, sic meherculè, vix ut sustineam. Vacuæ tantùm ab opere mihi relinqvuntur horæ vespertinæ: sed eo tempore, dum defatigatus laboribus, ac fractus, qvietem qværo necessariam; tum verò succedit oculorum dolor, isqve ita gravis, non modò ut legere, aut commentari, sed nec domesticos audire sine magna molestia possim. Ita nobis traducitur dies, atq;adeò noctis major pene pars. Non enim priùs hâc levamur capitis gravedine, qvàm Sol, medio jam Antipodum orbe decurso, incipit ad nos recurrere, & in ortu suo demum valetudinem mihi, alacritatemq; restituit. Qvod si respirare aliqvondo licebit: aures tibi meæ patebunt, non in horas modò, sed in integros etiam dies. Qvid enim mihi jucundius? qvid etiam utilius? qvàm tecum de literis agere, tuaqve maximè tractare scripta: de qvibus qvid existimem, Muretus noster testis est? Nam cùm ad me, octavo, opinor, abhinc anno, in Judecæ suburbano habitantem, ignotum antea de facie, voluntario abductus officio, adiisses; humanitatem simul & doctrinam tuam eâdem hora perspexi-

ſpexi. Tunc ego te cœpi & diligere, & prædicare: (A) nec deſinam utrumq; facere, qvàm diuturna mihi dabitur uſura vitæ: qvandoqvidem nec tu deſines eſſe tui ſimilis, id eſt, cùm optimus vir, officioqve excellens, tum verò tantus in virtute, qvantum in egregia natura ſingularis induſtria potuit efficere. Interim peto à te, meis ut occupationibus ignoſcas, & voluntatem in te propenſam, licet abſit res, tamen ames. Vale.

PATAVIUM.

EPIST. XXIII.

Hortatoria ad adoleſcentem Venetum, qvem audiverat, in ſtudiis liberalium artium langvere. Qvod ſi verum eſt, monet ipſum, ut culpam corrigat: ſi ſecus, ut ſermones hominum contemnat, & in ſtudiis liberal. diſciplinarum pergat.

Form. Ingratum mihi fuit. Nihil mihi pro mea. *&c.*

NIhil mihi pro mea in te benevolentia, meoqve de te judicio potuit accidere, qvod minùs vellem, aut qvod minùs opinarer, qvàm id, qvod proximis diebus audivi, cum diceret neſcio qvis, non te perinde ùt ſolebas, in optimarum artium cupiditati verſari, ſed langvere qvotidie magis; adeoq; præclara illa principia, qvæ, me qvidem ſæpè, & multùm cohortante, ac monente, poſueras, eſſe labefactata, nihil ut à te eximium, nihil, qvod vulgare non ſit, expectari poſſe videatur. Eqvidem neqve planè credidi, qvod à tua conſuetudine tam valdè diſſentiret; neq; tamen planè non eſſe credendum id

id existimavi; qvod ut accidere possit, cùm in ætatem tuam intueor, verisimile mihi fit. Qvod si, contrà qvàm ego cupio, factum est, ut paululum te à virtute disjunxeris, & in dubia, ac perdifficili juventutis via qviddam offenderis; agnosce tuam culpam & corrige, dum licet. Non enim, qvæ dies confirmavit, facilè mutantur. En habes, qvi te suo excitet ad virtutem exemplo, æqvalem tuum, exqvisiti adolescentem ingeniis, Antonium Lauretanum, qvem debes, cùm nobilitate pares, nec naturæ, fortunæq; bonis dissimiles admodum sitis, æqvare etiam, aut imitari saltem in studiis artem optimarum. Sin autem est, ùt volumus; & ista qvæ de te rumor dissipavit, inania sunt; noli laborare, qvid alii loqvantur; cogita, qvod ipse facias; & à te ipso pende. Magna solet esse jucunditas, qvæ manat ex optima conscientia. Hâc tu fruere & perge, ùt cœpisti, in studiis liberalium disciplinarum: qvarum est cùm possessio vitæ æqvalis, tum fructus ejusmodi ut etiam ad posteros pertineat. Vale.

ROMULO CERVINO, PATAVIUM.

EPIST. XXIV.

Reprehendit Cervinum 1. qvòd rarò scribat, nec in epistolis texendis se exerceat. Qvod si feciſſet, uberem illum studii hujus fructum capturum ait. Ut verò id faciat, ipsum hortatur, argumentis ductis à difficili, à fratris exemplo, ab occasione discendi. 2. Qvòd minùs lucculenter & latinè scribat. Ac proinde si qvæ fortè ob-

scu-

servatione L. L. de quibus olim cum ipso locutus fuit, ipsi excciderint, easq; sibi iterari cupiat, monet ipsum ut Venetias, & ad se divertat.

ITan' ego tibi ex animo effluxi, ut unam tribus mensibus epistolam ad me dederis? Occupatus, inquis, sum. Quo in genere? nempe in literis. Num igitur tibi à literis animum videris abducere, cum epistolam texis? mihi quidem nunquam minùs. Quin hoc ipsum, quod ego nunc in te desidero, si contemnis; id est, si ita legis, ut nunquam scribere animum inducas: literæ jacebunt. Quod si me à principio rectissimè monentem audire voluisses; teque si non quotidie, saltem alternis diebus scriptioni dedisses: Dii immortales! quos tu nunc fructus ederes, quàm præstantes, quàm uberes, quàm & te ipso dignos, & fratre tuo, in omni genere laudis excellentissimo. Nunc quos progressus hac in re fecisti, non ego quidem illos, quasi tardioris ingenii reprehendo, neq; reprehendere quisquam potest; sed tamen illud, quod ego à te olim exspectavi, majus aliquando fuit, quàm hoc, quod tu nunc præstas. Neq; verò id, quò te jampridem sumus hortati, & quò brevi esse perventurum credidimus, ejusmodi est, ut facilè quivis posse consequi videatur; sed cogita, præclarum ferè nihil esse, quod idem difficilè non sit: & tamen difficultates omnes eas, quæ in præstantibus ingeniis facilè existit, gloriæ cupiditas vincit. Cujus rei noli exempla petere ab antiquitate: adspice fratrem tuum; qui, ut Antimacho poëtæ Plato, sic tibi omnium instar esse potest. Nunquid igitur illum existimas tantos labores aut

susce-

susceperturum fuisse, aut, cum susceperisset, ferre potuisse, nisi veræ laudis eum, spes aliqua identidem quasi allevasset? quam quidem spem dum sequitur, vides quo pervenerit. Gradum tenet dignitatis, qui est à summo proximus: & de summo quid homines augerentur intelligis. Perge mi Romule, iisdem itineribus ad decus. Magna sunt bene agentibus præmia constituta. Quam tu facultatem quando habes maximam, noli contemnere; ne paulò pòst amissam, frustra queraris. Hæc enim quæ nunc habemus, quis scit, quam diu simus habituri? vides, ut avolent horæ, quæq; nobis commoda præterlabentes auferant. Itaq; opportunitates, dum adsunt, ita debemus amplecti, quasi non eædem semper affuturæ sint. Qua in sententia te quoq; existimo esse, cupiò quidem certè, ut cùm exspectationi de te concitatæ, tum fratris tui, summi viri, laudibus aliquando respondeas. Quod facilè consequeris, si te ipse colliges, &, quo consilio Patavium acceſseris, quam urbem scis habitam semper esse doctrinæ domiciliùm assiduè cogitabis. Et, quanquam non dubito, quin memoriâ bona sis; tamen, quoniam hæc posterior epistola tua, quam ad me 15. Kal. misisti, cui ego 14. respondi, non tam est luculenter scripta, quàm vellem, potiùs multò minùs, quàm vellem; vereor, ne tibi illa, quæ ego tecum olim de Latinæ linguæ observatione sum locutus, quæq; ipse mihi te esse facturum pollicitus es, penitus exciderint; quæ, si putas è re tua esse, ut à me iterentur; excurre ad nos; & hôc quidem animô, ut quamdiu Venetus futurus es, (cupio autem, ut diutissimè

velis) apud me diverseris. Ac noli vereri, ne ego te Patavium crudiorem remittam. Non ita de nostris hospitibus malè meremur. Cœnæ erunt, qvæ te lautitiâ delectare, non qvæ copiâ possint offendere: qvæ qvidem inprimis sermone bono, & perfamiliari condientur. Qvod tu qvanti facias, ignoro: ego qvidem huic jucunditati nullam antepono. Vale.

VINCENTIO GILIANO, VENETIAS.

EPIST. XXV.

Accusat 1. Giliani raritatem & inscribendo. Deinde cupit ipsum ad se venire. Tertio offert ipsi conditionem informandi affines Card. Carpensis; qvam si velit accipere, rogat, ut isto loco dignum aliunde eruat.

QVàm multa non modò contra voluntatem, verùm etiam præter opinionem homini contingunt! Nunqvam putavi fore, ut humanitatem tuam reqvirerem. Adeò mihi & multa, & perillustria studii erga me tui dederas argumenta: nunc, aliis me qvotidie salutantibus, aut certè consolatorias in meo casu, opemq; pollicentes literas mittentibus, ipse tamen neq; scribis qvidqvam, neq; mecum habendi sermonis facultatem qværis. Qvod viris nobilissimis concessi, tibi, pro multis ingenii tui suavitatibus, proqve nostrâ non nuper institutâ, sed jam inveterata necessitudine, nunqvam denegassem. Optavi, inqvies; sed optanti pudor obstitit. Agnosco modestiam tuam, nec mediocriter probo: veruntamen decet aliqva ortam à virtute amicitiam confidentia. Erant autem, cur me conven-

ventum cuperes, causæ minimè vulgares: primùm Jasonis mei de Nores, viri omnium, qvos ego in vita noverim, optimi atqve humanissimi, reditus in hanc urbem; deinde Davilæ nostri, qvem ego qvanti faciam, & tu, & omnes penè jam norunt, ægrotario. Qvæ cùm hesterno die cognoverim; cupio tamen certius abs te aliqvid significare. Variè enim afficior, & amicissimi hominis adventu; cujus in consuetudine plurimam mihi statuo jucunditatem; & ejùs viri morbô, cui debere omnia videor, qvia, cùm in ipso fuit, operam dedit, ut me sibi non exiguo propinqvitatis vinculo in perpetuum obstringeret. Neq; enim, licet mutuam utriusq; voluntatem frustrata fortuna sit, iccirco tantam in me benevolentiæ significationem parvi pendendam existimo. Animus mihi pro re erit: meq; ille sui memorem beneficii (sic enim appellare debeo) aliqvando sentiet. Hæc sunt, mi Giliane, curte velim. Accedit illud: Affines suos Cardinalis Carpensis, qvi de studiis meis non pessimè existimat, cupit elegantibus literis expoliti. Optima conditio, nec minus honorifica. Itaq; statim de te cogitavi, qvem excultum liberali doctrina, moribus emendatis, comem & facilem in convictu cognovi. Nec tamen audio sperare. Urbis enim Venetæ tranqvillitatem nimis amas, & otiô libenter frueris erudito. Sed, si à te non impetro; odorare saltem & indaga, si qvem eo loco dignum aliunde licet eruere. Inibitur à Cardinali gratia non vulgaris. De qvo tibi hoc affirmo, patronum esse bonarum artium, his perditis temporibus propè singularem: qvi si,

ut augurantur plurimi, ad illa ſumma perveneris; redibunt, mihi crede, aurea tempora, & debita literis aliqvando præmia perſolventur. Vale.

FRANCISCO MORANDO, VERONAM.

EPIST. XXVI.

Gratias agit de transmiſſis verſibus, & promittit ſe daturum operam, ut officiis ejus aliqvando ſatisfaciat.

ITa valeam, itaq; tecum vivam, qvod utrumqve pariter exopto, ut cydonite tuâ nihil adhuc guſtavi ſuavius; verſibus autem, qvos unà miſiſti, nihil unqvam legi purius, nihil ornatius. Qvare gratiam habeo tibi qvidem, ùt debeo, maximam; aliqvam tamen etiam imperito artifici ſuperioris anni, cujus culpam, de qva tecũ eram qveſtus, lucro meo non mediocri, tua compenſavit humanitas. Qvod ſi artifex idem eſt, qvemadmodum verba tua ſignificant: non ab ejus ingenio, ſed ab amore in me tuo novum genus artificii, nova fluxit induſtria. Itaq; magnam ad officia erga me tua qvotidie fieri acceſſionem intelligo. Ex qvo voluptatem eqvidem capio tantam, qvantam ejus, qvi doctrina, ingenio, omni deniq; laude libero homine dignâ excellat, perſpecta benevolentia afferrè maximam poteſt: veruntamen, qvia me prorſus omnis in ſumma remunerandi voluntate facultas deficit, angor nonnunqvam intimis ſenſibus, & injucundè vivo. Sed neq; futurum deſpero, ut, qvo in te ſum animo, te ipſa aliqvando perſpicias: &, ſi parum optatis me-

is, ut ferè consvevit, fortuna responderit, memoriâ saltem, perpetuoq; erga te studio, non officiis modo erga me tuis, sed virtutibus etiam eximiis debito, cumulatè mihi satisfaciam. De tua valetudine, qvæ mihi perinde ac mea curæ est, à patre tuo, prudenti viro, qvæ cupiebam, ferè cognovi: de studiis, ex teipso, id est ex literis tuis, qvarum elegantiâ mirificè delector, aliqvid cupio scire. Orationem in funere habitam doctissimi, ac nobilissimi hominis Ludovici Nogarolæ, cujus obitu non mediocriter dolui, audio laudari. Sunt etiam, qvi tuam existiment. Qvod libenter credo: sic enim faveo tuæ gloriæ, ut fratribus fortasse tuis, præterea qvidem concedam nemini. Vale.

LÆVINO TORRENTINO, LEODIUM.

EPIST. XXVII.

Excusat raritatem literarum ob valetudinem corporis: deinde respondet Torrentii commendatitiæ, & commendatorem sibi curæ fore promittit. Tertio excusat de non servatis promissis: qvam excusationem si nolit accipere, aggressurum se rem ait, utcunq; cadat.

PUto tibi molestum jam esse silentium meum; at mihi silentii causa longè molestior. Nam toto ferè biennio neqve corpori valetudo, nec animo qvies contigit. Ita, qvi absentes amicos literis saltem colore consuevi, jucundissimam mihi consuetudinem intermittere, & in officii cursu langve-

re sum coactus. Qvod si secus existimas, nec tibi mea fidem facit affirmatio: testes habeo studii erga te mei, non eqvidem valdè locupletes, sed eos tamen, qvibus tu libenter credas, probos viros, communes amicos: à qvibus & qvæsitum est aliqvando, me mandante, de tuo statu; & cum id qvod avebam maximè, cognovissem, esse te in oculis Leodiensi Episcopo optimo, eidemq; Principi eximio, auctum esse commodis, ornatum dignitate; factum est, qvod ignorare te arbitror, ut levationem malorum meorum in tuis bonis, aliqvam invenerim. Atq; eqvidem revocare me ad institutum meum, & aliqvid ad te scribere cogitabam, cùm tuæ me literæ oppresserunt, qvibus commendas mihi modestissimos, & summæ spei adolescentes, Joannis Cauchi filios, doctissimi & ingeniosissimi hominis, ùt qvidem sentio, tuo primum testimonio, deinde scriptis illius; qvæ qvi legerit, nullius præterea testimonium reqvirat. Qvò libentiùs operam meam filius ejus & pollicitus sum, & detuli. Qvi cùm ad me adeunt, te simul intueor, & impellor magis ad omnem humanitatem memoriâ tui: nec potest esse qvidqvam jucundius, qvàm ut eorum studiis, commodisq; serviam: &, si præstabo aliqvid, ita lætabor, qvasi beneficium acceperim in officio meo. Erat in iisdem literis tacita qvædam admonitio promissorum meorum: qvæ si non persolvo; mihi crede, tanti viri virtute, tanti Principis dignitate deterreor. Nam, ut egregium aliqvid moliamur, consequi tamen neqve per ingenii nostri tenuitatem, neqve per fortunam licet.

Hanc

Hanc excusationem probari à te cupio, nec omnino desspero: sin urgere pergis, auctore te aggrediar, utcunq; cadat. Potest enim fieri, ut, qvemadmodum multa contrà qvam speramus, item hoc fortasse, contrà qvàm timemus, eveniat. Qvod si qvid offenderimus; primùm illud fore non dubito, tua nos ut sublevet auctoritas; deinde te ipso culpæ socio, feram leviùs. Hæc mihi cautio placet, utinam tibi; sed, si mihi in amore respondes, tibi qvoqve: de qvo tuas literas exspecto. Vale. Venetiis.

LAURENTIO GAMBARÆ, PATAVIUM.

EPIST. XXVIII.

Querela de interitu Basilii Zanchi crudeliter extincti.

BAsilii Zanchi, poëtæ summi, hominisqve non vulgariter eruditi, miserabilis & indignissimus interitus hilaritatem mihi prorsus omnem eripuit. Qvem enim donare summis præmiis ob excellentem virtutem, decorare honoribus ob singularem integritatem, atq; innocentiam æqvum fuit; eum tam ignominiosè vexatum, tam acerbè, tam crudeliter exstinctum, qvis non ferat iniqvissimè? eqvidem, ut audivi, etiam dolore tuo vehementer dolui. Nam & vixistis unà semper conjunctissimè, alter alteri egregiè carus: & fuit uterqve vestrûm ad poëticam facultatem naturâ propensus, ac mirè factus, ingenio verò ita pares, ut, cum nemo tam bonus poëta sit, qvin vobis primas in componendis

versibus partes tribuat, qvam confessionem etiam ab invitis exprimit poëmatum comparatio: uter tamen uti præstet, nondum satis indicare qvisqvam possit. Magnum igitur planeq; fraternam inter vos tum ingeniorum similitudo, tum studiorum communio benevolentiam excitarat: nec dubito, qvin te, licet humanæ conditionis minimè rudem, obitus ejus valde perturbarit, animumq; tuum ita dejecerit, ut extolli fortasse ad æqvitatem neq; celeriter, neq; facilè possit. Qvo gravius morte illius afficior: &, ut omnia mente perveſtigem, nullam tamen inire doloris allevandi rationem qveo. Unica, opinor, illa consolatio supereſt, qvam tibi qvoqve fore gratissimam scio, ut, si convictu perpetuo privamur, tamen inter nos ita crebrò colloqvamur, ut hanc mœroris acerbitatem, qva pariter affligimur, qvotidianæ consuetudinis mutuæq; benevolentiæ suavitate leniamus. Qvod ut qvàm maturrimè conseqvamur, tu pro tua, ego pro mea parte diligenter operam dabo. Vale. Venetiis.

NICOLAO NATHANAELO, VENETIAS.

EPIST. XXIX.

Gratulatur Nathanaelo de commissa ipsi Aloysii Mocenici instituendi cura, eumq; hortatur, ut in illo informando omnem industriam collocet.

Form. Hortandi. Vide igitur qvid susceperis. (A) Per-

PErculerat me graviter acerbus ille nuncius de navi à piratis abducta, qvâ vehebatur in Cretam, exqvisita, multorumqve nummorum bibliotheca parentis tui: cum ex eo casu jacturæ plurimum tulisse res & fortunas vestras intelligerem. Nunc me prorsus ab eo mœrore, qvem mihi vestra calamitas attulerat, ad lætitiam incredibilem revocarunt literæ. Scribis enim erudiendi curam adolescentis nobilissimi Aloysii Mocenici, tibi esse demandatam. In qvo sanè, pro ea, qva te sum complexus benevolentiâ, multis nominibus tibi gratulor: primùm, qvòd eum, qvi facilè possit illustrare disciplinam tuam, excellentis ingenii adolescentem mirificâ, ut audio, virtutis indole præditum, sapientiorem etiam, qvàm ætas ferat, inactus sis: deinde, qvòd ab ejus patre, Leonardo Mocenio, Eqvite clarissimo, qvò nullum in hac urbe vel prudentiæ, vel liberalitatis, vel omnium deniq; virtutum, qvæ nobilem virum deceant, exemplum habemus illustrius, fructum diligentiæ tuæ minimè vulgarem potes expectare: postremò, qvòd in ea domo vives, in qva omnia, vetere majorum normâ, ad honestum & ad dignitatem referuntur, qvò præstantes & usu magnarum rerum, & doctrinâ viri qvotidie confluunt, unde prudentiam, unde optimè vivendi rationem petes. Persequi omnia, qvæ tibi divina benignitatis obtulit, difficile est: sed mihi crede, qvem tuâ causâ velle, tuisqve favere commodis non ignoras, nihil isto munere, ne fingi qvidem à te potuit aut fortunis tuis utilius, aut studiis accommodatus. Itaqve, si me audies, omnia, qvæ

frustra sæpe expetuntur, bona in una Leonardi Mocenici benevolentia constitutes: cujus tibi comparandæ cave tempus amittas: confer huc omnem industriam, ut ejus filium, tuæ diligentiæ commissum, in qvo pater tali filio jure fixit omnes curas, ita instituas atq; excolas, ut eam laudem, ad qvam natus præcipuè videtur, adjuvante illius ingenium studio tuo, brevi consequatur. Habet autem hoc virtus, ut, à qvibus illam accepimus, eos in omni vita diligere cogamur: & est optandum, ut ab iis maximè diligamur, qvi non opibus modò valeant, sed ad benignitatem etiam naturâ propendeant. Qvæ si in ulla civitate, profectò in hac nostra, & si in ulla familia, in ea potissimum, & in eo viro, cui tuam in re præclara operam addixisti, summa cognoscitur. (A) Vide igitur, qvid susceperis, cujus familiæ gloriæ servias, qvid fides, qvid existimatio tua, qvid honor etiam meus qvodammodo postulet: qvi tibi sæpe, nec tamen gratiæ causa, sed adductus judicio testimonium impertivi probitatis, & scientiæ non modò Græcæ, verum etiam Latinæ lingvæ: qvarum alteram magistro patre tuo, Joanne Nathanaëlo, sacrarum literarum peritiâ vitæqve innocentiâ cum antiqva illa Græcia, qvam nunqvam fama deseret, conferendo, alteram nonnihil è sermonibus fortassè nostris, è studio qvidem tuo, tuisqve vigiliis maximè cognovisti. Hæc si tibi omnia, ut spero, ante oculos pones: vinces teipsum in diligentia; operamqve dabis, ut in familia nobilissima, cujus patrocinio nullum certius ad eas temporum procellas, qvæ humanæ vitæ impendent,

dent, perfugium reperies, egregium virtutis & industriæ tuæ monumentum relinqvas. Vale.

†, PATAVIUM.

EPIST. XXX.

Nunciat amico, rumorem de morte Card. Farnesii fuisse falsam, eoque nomine cum literis, tum illi ad qvem scribit gratulatur. Deinde gaudet, amicum ex incommodo valetudinis emersisse.

FAlsus hîc etiam de Rainutii Farnesii Cardinalis obitu dissipatus rumor erat: qvo sum gravissimè commotus. Nam in illo viro, qvi se jam inde à puero ad exemplum avi sui, Pauli III. Pontificis omnium sapientissimi, totum finxit, non adumbrata, ut in multis, sed expressa signa virtutis elucent: & nunc, ut audio, suas omnes in Christianæ pietatis cultu cogitationes, curasq; defixit. Qvò mihi erat, bonisq; omnibus acerbior illa fama, qvæ multorum sermone, de immaturo, & inopinato illius interitu percrebuerat. Angebar etiam fratris ejus, eximii viri, Alexandri Cardinalis nomine: cui multis jam annis eam viam ingresso, qvæ ducit ad verum decus, artiumq; optimarum studia suis opibus hâc ætate præter cæteros foventi, tantum eripi præsidium, tantum auferri domesticæ laudis, magnopere dolendum videatur. Gratulor igitur, illo incolumi, liberalibus disciplinis; gratulor omnibus, qvi virtutem, & probitatem prima ducunt; præcipuè verò tibi; qvem & Alexandri Farnesii Cardinalis valdè studiosum, & erga sui similes, hoc est erga eos,

eos, qvibus illa, unde manat honestum, sola placent, præclarè animarum cognovi. Refrixit jam, vel planè extinctus evanuit pervulgatus ille rumor; vivit, & valet, cui lacrymas tanqvam mortuo dedimus; qvem, si fieri posset, immortalem esse omnes cuperent. Te qvoqve bene firmum esse, & ex illo valetudinis incommodo emersisse, represso jam sanguine, qvi tibi ex oculo dextro multus effluxerat, mirabiliter gaudeo. De qvo mihi cùm narraret familiaris tuis, prima statim auditione sum percussus: postea, cùm idem reliqva perseqveretur, animum recipi, & ab omni metu, curaq; respiravi. Hujus morbi causam non dubito qvin medici, qvos habes istic scientiâ instructissimos, usu peritissimos, in studia conferant. Qvod si ita est; remove, obsecro te, libros omnes ab oculis tuis. Nam, donec eos videris, certò scio, qvod mihi sæpe contigit ægro tanti, temperare tibi non poteris. Vale.

EIDEM, PATAVIUM.

EPIST. XXXI.

Gratias agit amico de suscepto ad sacram baptismatis aqvam filio, qvod vix ab ipso petere ausus fuit.

Form. gratias agendi. Totus in ære &c. (A)

NArro tibi: jam non amo verecundiam. Cùm enim mihi potius nihil esset, qvàm ut filium meum (libet enim de mare ominari) ad sacram baptismatis aqvam susciperes: tamen, dum obseqvor pudori meo, nec te talem virum, maximarum rerum occupatione distentium, appellare audeo, com-

commisi imprudens, ut officii laudem ipse præriperes. In qvo sanè & peccasse me, & luere meritò peccati pœnam confiteor. Qvid enim mihi non permisit, qvid jam elargita non est humanitas tua? qvam à me aliis prædicatam ignorare ipse fortasse tibi sum visus. Valdè tamen recreor significatione amoris tui: & nostram amicitiam, qvam studiorum similitudo peperit, hôc etiam affinitatis qvasi vinculo adstringi, vehementer lætor. Nam & res ipsa ejusmodi est, ut benevolentiam utrinq; augeat: & mihi ad hominum opiniones accidere speciosius aut honorificentius nihil potest. (A) Totus igitur in ære tuo sum. Ita de me meritus es, ita qvotidie mereris. Qvod si tibi pateret animus meus: profectò non locari pessimè tuam gratiam intelligeres: qvam si non possumus remunerando, (nec enim aut fortuna tua patitur, aut voluntas exspectat) prædicando saltem illustrabimus. Mihi certè ipsâ memoriâ perpetuoq; erga te studiô satisfaciam. De reditu meo verbum scilicet exspectas: jam discedo: itaq; per aliqvot dies literæ cessabunt. Amanuensem tuum amo plurimum. Videor enim mihi agnovisse manum optimi, atq; honestissimi adolescentis, Franciſci Secundi: cui de tua consuetudine etiam atq; etiam gratulor. Nam invidiæ locum amor non reliqvit. Vale. Venetiis.

†FERRARIAM.

EPIST. XXXII.

Respond. conciliatoriæ Epistolæ cujusdam medici, qvi anti-

amicitiam ejus ambierat; & se qvidem de laudibus, qvibus affectus ab ipso fuerat, excusat, easq; in ipsum regerit, & tantam in medico esse eleganter scribendi facultatem, miratur, ac proinde mutuum amorem ipsi pollicetur.

ET me laudas in Epistola tua, nec mediocriter qvidem: & meam amicitiam, qvæ tua humanitas est, valde videris expetere. Ego autem, etsi me delectat, ut ait ille, laudari à laudato viro; tamen ea, qvæ mihi tribuis, cùm esse verissima cupiam, non agnosco. Dilexi eqvidem adolescens veterem eloqventiam: nec voluntatem ætas, studium, occupatio, sæpe etiam valetudo minuit; sed, excellere in re omnium, ut ego sentio, præstantissimâ, cujus negotii sit, cujus ingenii, non modò experiens ipse intelligo, verùm etiam ex inani multorum industria conjicio. Non enim, qvi severior in me ipso sim, nec mihi amicior, qvàm veritati, aliis blandiri gratiæ causâ debeo. Unum hoc in nobis fortasse jure laudes: si modò laude dignum est: eqvidem, qvasi aliqvid sit, interdum mihi gratulor; qvòd, & qvales olim fuerunt ii, qvos in oratione Latinâ cupimus imitari, qvibus ingeniis, qvâ doctrinâ, qvâ etiam exercitatione præditi; & qvis ego sim, vel potiùs, qvi hodiè simus omnes, facilè possum existimare. Qvocirca, si vetera spectas, mutes licet sententiam de me tuam. Floruit antiqvitas eloqventiæ gloriâ: nos jacemus. Sin hæc recentia tibi proponis: non omnino me, qvantum in hoc studio profecerem, pœnitebit. Nec tamen tibi assentior, ut me omnibus Latinè scribendi facultate

cultate confitear antecellere, possum aliqvid, vel etiam multa in aliis desiderare, neminem in hoc genere laudis eximium ducere: (est enim hæc fortasse non ingeniorum culpa, sed temporum) non ideo tamen sequitur, ut insolenter arripiam, & induam ipse, qvæ aliis tanqvam spolia detraxerim. Ut in musicis artem ipsam exercere, non facillimum est: artificem autem peritum ab inscio distingvere, tacito aurium sensu pleriq; omnes solent: item ego, qvam legendis assiduè, ac perattentè hominum eloqventissimorum libris conceptam in animo rectè scribendi formam intueor, eam exprimere, & assequi scribendo nunc qvidem nullo modo possum, ac vereor etiam, ut unqvam possim. Verum enim vero, qvod à sapientibus viris proditum legimus, nunqvam malè ponitur industria præstantibus in rebus. Laudatur enim vel sine re voluntas. Qva ego interdum spe incitor ad studia. Et, si nihil aliud, tu me certe, † optime atq; eruditissime, hoc ipso, qvod tantopere laudas, ad laudem vehementer impelleres. Magni enim facere videris Romani sermonis elegantiam; & qvod tibi leve non est, eximiarum artium scientiâ instructissimo, id à me neqvaqvam esse contemnendum intelligo. Accedit illud, qvòd epistola tua ita loqvitur ornatè, ut à rhetore, & non à medico, qvem te esse profiteris, & qvem præstas egregiè, scripta videatur. Qvod indicat ingenii tui præstantiam. Cùm enim, ut audio, philosophiam sis universam animo complexus; præcipuè verò medicinam tractes, & ita tractes, ut cum pauciſſimis excellas; valde sum mira-

miratus, unde istam Latinæ orationis tam concinnam, tam uberem, tam illustrem facultatem sis consecutus. Qvare, qvo tu nomine subvereri visus es, ne ego tuam ad me amandum valde propensam voluntatem parùm libenter exciperem; cùm eloqventiam tuam verbis dissimules, re ipsâ ostendas: eo ipso nomine sic incensus tuo studio sum, ut ad meam instituendæ tecum amicitiæ cupiditatem accedere nihil possit. Qvod autem negas, esse qvidqvam ad amorem conciliandum amore ipso efficatius: ita tecum sentio, si virtus cum amore conjungatur; sin eum, qvi diligit, nihil præter nudam voluntatem commendet, non probitas morum, non doctrina, non ars aliqva liberalior: valdè videro. Sed istuc qvidem tuâ minimè refert. Qvis enim te vel non amantem amare nolit, qvem esse tam amabilem, literis, humanitate, integritate, sentiat? sed videlicet Socraticè mecum agis: ironia te delectat: cùm in eo ipso, qvod tibi detrahis, tua te refellat oratio. Ego tuum erga me animum pari animo complector, & fovebo officiis, qvantum in me erit; neqve me patiar, cùm reliqva apud te omina superiora esse concedam, etiam humanitate vinci. Vale, & Joanni Baptistæ Pignæ, homini in primis erudito, & ingenioso, cujus de imitatione poëtica egregios libros avidè exspecto, salutem meis verbis. Venetiis.

MARIO CORRADO, BRUNDUSIUM.

EPIST. XXXIII.

Exeu

Excusat literarum raritatem, & Conradi epistolis se delectare scribit. Deinde significat, se invitum a studiis feriari, ob causas, quas silere mavult. Bovii fratribus studia sua promittit.

MUltis jam mensibus nihil ad te literarum dedi: nec mihi tamen venit in mentem subvereri, ne qvam tibi nostrâ indignam amicitiâ suspicionem silentii mei diuturnitas attulerit. Mihi qvidem nihil scito esse jucundius epistolis tuis: qvas cum lego, delector mirificè amore in me tuo; delector etiam ingenio; & scribendi elegantia, in qva tibi (non loqvor εἰρωνευόμενος) pauciſſimos comparo, antepono neminem. Atqve eqvidem, si per utriusqve fortunam liceret, nihil malim, qvàm assiduè tecum esse; totosq; dies in tuo sermone consumere. Qvod tamen qvin aliqvando sit futurum, cùm in tuas literas intueor, imaginẽ animi tui nonnullam ostendentẽs; prorsùs non despero. Ego satis diu feriatus à studiis sum, invitus; sed qvis necessitati non pareat? Nam, qvæ me causæ non modò libros, sed patriam qvoq; relinqvere coëgerint; aut habes fortasse jam cognitum, literis edoctus familiarum tuorum, qvi adire interdum ad me officii causâ solent; aut si ignoras, qvid ego tibi exponam; cui si qvid à me accidat injucundum, dupliciter angar, incommodô meô, molestiâ tuâ? Nunc id commentor, ut certam aliqvando rationem ineam otii constituendi, & vivam humaniter: qvod te qvoq; video cogitare; & si volueris, assequêre. Bovios fratres tuâ prædicatione commotus, amo vehe-

menter & observo. Qvi si mihi, ut significas, aliqvid tribuunt: est, qvod gaudeam, placere me præstantibus viris, qvorum in judicio, & benevolentia, ornamenti & commodi mihi statuo plurimum. Tu velim, qvod ad amorem, studiumq; attinet, de me illis omnia promittas; ego, qvæ promiseris, præstabo. Fructum etiam fortasse aliqvem degustabunt studiorum nostrorum. Liceat modò esse otiosis; id qvod agimus, & futurum speramus. Vale.

PETRO CELSO, VICETIAM.

EPIST. XXXIV.

Gratulatur sibi de reditu cum Celso in gratiam, & qvid in ipso diligat, ostendit.

UNa, eademqve manus vulnus, opemqve tulit. Planè enim mihi videor, qvod de Achillis hasta in Telephi vulnere traditum est à poëtis, idem ad tuas epistolas posse convertere. Affeceras me graviter; nunc idem recreas, & abstergis omnem molestiam jucundissimis literis, in qvibus elucet humanitas tua, qvam obscuraverat paululum animi tui subita commotio, indigna certè meis in te neq; paucis, neq; vulgaribus officiis, qvorum testes apud me custodiuntur literæ tuæ. Itaqve, rediisse te ad eam comitatem, qvæ cum tua natura, & cum iis studiis, in qvibus totos dies eximia cum laude versaris, magnopere congruit, ita lætor, ut nihil unqvam sentirem hac voluptate jucundius. Qvod si tibi me-

um ingenium aliqvot mensium consuetudine satis exploratum non est: non dubito, qvin absens intelligas, & eò cernas illustriùs, qvò longiora nos terrarum intervalla disjungent. Non enim in te fortunam diligo, qvam soleo contemnere; sed qvia fortunam tua virtute superas: contrà qvàm multi, qvorum oculos auri argentiq; splendor ita præstingvit, ut pulchritudinem virtutis intueri nullo pacto possint. Qvo eqvidem sensu, ac judicio meo delector multò magis, qvàm Ciceroniana illâ eloqventiâ, qvam tu mihi, joco fortasse, objecisti: cùm tamen tibi qvoq; eam minimè displicere, tuorum scriptorum elegantia significet. De discessu tuo, qvamqvam ad tuam voluntatem accommodare consilia mea minimè liceat, cupio tamen mihi tempus definiri. Vale.

JOANNI SAMBUCO, PATAVIUM.

EPIST. XXXV.

Respondet gratulationi Sambuci de filiolo. Deinde subjungit, qvanti amorem Sambuci faciat, & qvid de illo sentiat. Tandem agit illi gratias, qvòd de augendis suis fortunis cogitarit.

Form. agendi gratias. De qvo qvia. (A)

NOn mediocre amoris argumentum, qvòd de filiolo gratularis, & sperare te significas, ut patri etiam orationis Latinæ facultate antecellat. Qvid? ergo ille tibi magnum videbitur præstare,

si opinione, & famâ nos anteierit eloqventiæ? ego illi, qvi, qvâ primùm horâ editum in lucem vidi, bonam mentem precatus à Deo sum. Hoc nobis debet esse antiqvissimum; & hoc ei si contigerit, reliqva jure contemnet; aut, si voluerit, facilè consequetur. Mea verò studia si imitabitur, qvæ certe, qvod fateri sine arrogantia possum, ad honestum referuntur, aditus ad laudem difficiles non habebit; qvò mihi studioſè contendenti fortuna semper, nescio qvo meo fatô, viam intercluſit. Veruntamen, mi Sambuce, cùm tuâ, tuiq; similium fruar benevolentiâ, qvid desiderem? qvid potest esse amicitiâ jucundius? qvid etiam fructuosus? cùm & amant inter se boni viri; & est inter eos qvasi certamen amoris, & officii. Eqvidem de te qvid sentiam, si ad te ipsum scriberem, certè scio, qvi tuus pudor est, legeres invitus. Testem tibi do judicii mei gravem adolescentem, (& adde si qvid vis: nihil enim tribues immerenti)†: qvem cognovi tuis laudibus, me narrante, etiam atq; etiam lætari. Qvod si tenerem artem eloqventiæ, sicut tu in epistola tua, amore potiùs in me, qvàm judiciô, effusus, existimas: sanè coloribus egregiis imaginem tuarum virtutum exprimerem: voluntatem verò illam, & præclaros conatus ad augendas fortunas nostras, de qvibus postridie, qvàm à nobis discessi, qviddam in sermone† significavit, meherculè sic ornarem, ut nihil esse posset illustrius. (A) De qvo qvia tàm amanter cogitasti, gratias agerem: &, ut perpetuo cogitares, atqve ageres, cohortarer: si hoc humanitas tua, illud amicitia nostra pateretur. Ut

ut

ut autem res ceciderit; (à te enim principia sunt; exitum præstare non potes) partes meæ non requirentur: prosequar enim vel beneficium laude, vel animum certè tuum memoriâ sempiternâ. Vale. Venetiis.

EIDEM, PATAVIUM.

EPIST. XXXVI.

Resp. Consolatoria Epistolæ Sambuci, & se obitu filioli non turbari scribit. 2. Resp. ejusdem hortationi ad scribendum, & negat, domesticæ negotia id permittere, 3. quæritur de contemptu literarum, & paucitate principum, qui illarum patrocinium suscipiant.

NB. Mores Principum hujus seculi.

Form. claudendi: Verùm hæc satis.(A)

EGo verò, acceptô nuncio de obitu filioli mei, ità sum perturbatus, ut me tamen hominem esse meminerim, & illum in hanc vitam, tanquam in hospitium, ita esse ingressum, ut accitu summi DEI, æternum illud, cœleste domicilium petiturus, aliquando discederet. Quod si me casus iste nec opinatus ita perculisset, ut omnino jacerem: excitarer tamen prudentiâ literarum tuarum, in quibus deluctu minuendo disputas egregiè, tuamq; declaras tum homine Christiano dignam bonitatem, tùm erga me benevolentiam singularem. Verùm ego, optime Sambuce, multis jam infortuniis hoc sum assecutus, ut fortunam ipsam didicerim contemnere, quæ mihi, ut eripiat reliqua, nunquam adimet.

ea, qvæ nec ipsa dedit, nec dare cuiqvam potest, rectam mentem, optima studia, pietatem in Deum. Præclarè actum opinor cum filio meo. Fruitur conspectu, & consuetudine cœlestium animorum: non angitur curis; non spe ducitur: nihil timet adversum. At nos, qvi dicimur vivere, qvibus hâc falsæ lucis usurâ nihil est carius, qvàm multa exercent? qvid laboramus, qvid cupimus, qvod etiam si contigat, animus acqviescat? Itaq; verè sapientes homines, non ut diu, sed ut rectè, & cum virtute viverent, optare soliti sunt. Qvod eqvidem conor, &, ut spero, conseqvar. Nihil enim magis cogito, nihil specto, qvàm ut serviam studiis meis, & ita vivam, ut vitæ rationem DEO simul & hominibus aliqvando possim reddere. Qvare cùm me vocas ad scribendum, confirmantur consilia mea judicio tuo. Ac tu qvidem in hoc officio cohortandi facis idem, qvod multi; qvibus facilè possem satisfacere, si per domestica negotia liceret. Sed, obsecro, nolite ex otio vestro meum spectare. Vobis enim certa, & expedita sunt omnia: mihi unicum est vectigal industria mea: qvâ liberos alere, tueri familiam cogor. Et, si negligam, deseretur humanitas: sin, ut debeo, deligenter curem, jacere studia necesse est; qvæ solitum curis animum postulant. At inqvies: ipsa tibi studia fructum ferent. Cane aliis cantilenam istam, mores, ac tempora ignorantibus: mihi non persuadebis experto. Vetus illa Principum virorum benignitas exaruit. Inania pleriqve seqvuntur, nihil solidum amant, nihil magnificum, nihil illustre. Vides alios, qvasi perden-

dentis tantum frugibus nati sint, immanibus epularum sumtibus opes exhaurire; alios, qvasi etiam homines ipsos, non modò fruges, perdere pulchrum sit, thesauros effundere collectos acerbissimè, in ea bella, qvæ vastitatem agris, urbibus incendia, humano generi, aliena stultitiâ miserrimo, cladem, & exitium importent. Musæ interim ubiqve locorum algent, neglectæ ab iis, qvi fovere eas ut maximè poterant, ita maximè debebant. Etiam illud indignum, qvod exsistunt, qvi specie liberalitatis gloriam aucupentur; & eam virtutem, à qva longissimè absunt, qvasi familiarem suam, sic in ore habeant, ut amare videantur. (A) Verùm, hæc satis aut etiam nimiùm fortasse multa. Vale. Venetiis.

CASPARI CONTARENO CARDINALI, ROMAM.

EPIST. XXXVII.

Gratias agit Contareno Card. commemorandò beneficia, qvibus ab ea fuit affectus: videlicet, qvod de patre suo honorificè sentiat, qvod ab ipso ad studium laudis sit olim excitatus.

Form. Rogo ut me ames. Te interim si rogem. *&c.* (B)

Form. Deferre alicui officia. Illud mihi est elaborandum &c. (C)

Form. Causas scriptionis allegare. Cùm neq; haberem. *In Exord.* (A)

(A) Cùm neqve haberem, qvod tuâ magnopere interesset à me scribi, & te scirem summis

occupationibus assiduè esse districtum, tamen faciendum mihi putavi, ut aliqvid omnino ad te literarum darem. Ad meum enim officium valde pertinet, te, de nobis optimè meritum, intelligere, & qvô te studiô colam, & qvâ tuorum in me meritorum memoriam religione conservem. Qvod, ut spero, conseqvar literarum bonô. Nam, ut remunerare unqvam possim, sperare vix audeo: ita multa sunt, qvæ ad me juvandum officia sunt à te profecta. Ut enim omittam, qvàm honorificè de parente meo & loqvi & sentire solitus sis, cùm ita dicas, tibi nullius olim jucundiorem consuetudinem fuisse nullius cariorem nunc esse memoriam: ut igitur hoc omittam, qvod in summi beneficii loco soleo ponere: qvanti illud apud me debet esse ponderis, qvòd olim me adolescentem vir clarissimus, non tu qvidem sopitum, sed tradiorem fortasse, qvàm oporteret, ad studium summæ laudis excitasti. Cujus temporis recordatio mirificè me delectat. Sic enim argumentor: te, cujus judicium est acerrimũ, nunqvam me ad virtutem fuisse cohortaturum, si te frustra id facere existimasses. Tantum autem virum, qvantus ipse omnium consensu gentium & es, & haberis, de nobis non pessimè sperare, mihi perjucundùm est cogitanti; apud alios, si qvi audient, etiam honorificum: Qvare nunc qvidem id, qvod mihi pro tua summa humanitate facillimum est, ago, ut, qvem pro tot ac tantis officiis animum debeo, eum me præstare, tibi persuadeam. Qvod si per eam viam, qvâ ad præstantissimarum artium cognitionem iter est, tantum procedam, qvantum pro-

profectò, nisi me aliqva res impedierit, procedam: ræ illud etiam aliqvando efficiam, ut te de te nobis esse bene meritum, magnopere læteris. (B) Te interim si rogem, ut, qvemadmodum instituisti, me diligas, faciam imprudenter. Neq; enim dubitandum est, qvin tu velis in eâdem erga me voluntate, cùm humanitatis, tum constantiæ causâ permanere. (C) Magis illud mihi est elaborandum, ut ómnes res, qvæ ad te colendum pertinent, studiosè faciam: qvarum si ullam sciens prætermisero, nefariè me peccasse confitebor. Vale. Venetiis.

BENEDICTO ACCOLTO CARDINALI, FERRARIAM.

EPIST. XXXVIII.

Accolto Card. offert sua officia, & cùm aliter non possit, literis suum in ipso colendo studium declarat.

Form. Causas scripturæ allegare. Cùm primùm Venetias. (A)

Form. Deferri alicui sua officia. Facultatem majorem. (B)

Form. Promittere gratum animum. Sed tamen qvoniam ita &c. (C)

Cùm primùm Venetias reverti, etsi eram & fessus aliqvantùm de via, & eô morbô, qvi me Ferrariæ satis graviter afflixit, nondum planè levatus: tamen magnitudo meæ in te observantiæ, tuæq; in me benevolentiæ recordatio me adduxêre, ut ad te scriberem. Qvo genere officii, qvàm mi-

hi sæpe apud te sit utendum, intelligo. Nam, cùm eo ipso die, qvo mihi aditus ad amicitiam tuam patuit, de meis commodis & ornamentis non cogitare solùm, sed agere etiam cœperis: omninò, si velim id, qvod maximè velle debeo, qvibus me studiis à pueritia dedidi, iis habere non indignus, diligenter ineunda mihi ratio est, ut istam tuam ad me augendum tam propensam voluntatem plurimi apud me & esse, & semper fore significem. Id hoc tempore nisi literis mittendis, qvâ re aliâ consequar, non video. (B) Facultatem majorem si unqvam nactus ero, arctissimè complectar, neqve dimittam priùs, qvam id tibi saltem aliqvâ ex parte persolvam. Qvod interea à me deberi non solùm non dissimulo, sed etiam apud omnes libentissimè prædico. Qvid enim mihi esse potest, non dicam honestius, sed glorioſius: qvàm te virum omni genere virtutis excellentem, summâ dignitate prædi tum, acerrimi in cognoscendis hominibus judicii nullum officii genus, aut studii, qvod qvidem ad meam sive utilitatem, sive laudem pertineat, prætermittere? Mehercule nulla res fuit, qvæ nos ad probitatis, & doctrinæ opinionem commendare magis posset. Itaqve, qvod antè faciebam, domestico tantùm exemplo commotus, ut per eam viam, qvam mihi pater meus tritam reliqvisset, expediti cursu ad summam laudem, gloriamq; contenderē id multò acriùs facio nunc, judicio de me incitatu tuo, cui vereor eqvidem ut respondere possim: s est sanè difficillimum: (C) sed tamen qvoniam ita tempus omne meum traduco, ut qvantùm valetu

dinis ratio patitur, in literis versèr, & qvasi diuturnam sitim explere cupiens, iisdem è fontibus, unde illa fluxerunt, qvæ sunt laudum tuarum maxima, diligenter hauriam: non despero fore, ut & homines officia tua bene posita existiment, & tu, qvi tibi à me fructus debentur, eos non contemnendos aliqvando percipias. Cujus rei maturitas dum veniat, est interea mei officii, tui memoriam summâ cum benevolentiâ sanctissimè, ac religiosissimè colore; tuæ verò humanitatis, eam voluntatem, qvàm ad me juvandum tuâ sponte contulisti, perpetuò retinere. Qvorum alterum ego, qvàm potero, diligentissimè faciam; alterum tu, ut facias, propter incredibilem naturæ tuæ benignitatem ne admonendus qvidem es. Vale. Venetiis.

EIDEM, FERRARIAM.

EPIST. XXXIX.

1. Exponit causas, cur rariùs scribat.

2. Scribit, se voluisse Ferrariam excurrere ad ipsum salutandum, sed coactum esse consilium hoc mutare: nunc igitur mittere hanc epistolam, qvæ ipsum suam vicem qvasi salutaret.

SUmmo studio maturabam Ciceronis editionem. Omninò id erat causæ, cur ego rariùs, qvàm debeo, ad te, scriberem. ¡Sed me herculè nec res erat, de qva possem scribere. De publicis enim non libebat: de privatis autem qvid est, qvod delectare te possit? gravibus morbis, annonâ, & bello, universa

versa ferè civitas affecta contabescit. In his malis pacem omnes, tanqvam unicum remedium, expetebant; qvæ si daretur, amissas vires recuperare, difficile non erat. Arbitrabar, cùm Ciceronis epistolas emisissem, fore, ut Ferrariam possem excurrere. Id egò, primùm, honoris causâ ut te viserem, optabam; deinde, ut tuis doctissimis sermonibus fruerer, qvantùm per humanitatem tuam liceret, per qvam certè licuisset plurimùm. Novim enim, qvæ tua sit cùm facilitas, tum in me benevolentia: sed nostræ volúntates, ùt navigándi cursus, qvandoq; commutentur, necesse est, nisi fortunarum nostrarum fieri naufragium velimus. Itaqve, ut exirem, meas res cùm vidi non ferre, mutavi rationem; & qvamqvam eram occupatus, tamen feci, ut hanc epistolam mitterem; qvæ te, meam vicem, qvasi salutaret. Ea ne hoc officium locô non præstaret, ad Octavium nostrum in literis, qvas ad ipsum dedi, alligatam mihi, qvi tibi redderet, cùm vacuus esses. Qvod ille, qvi & commodissimus, & prudentissimus est, non vereor qvin effecerit. De meis rebus si qvid audire vis: ùt in adversis, pessimè non habent: haberent optimè, si pietas esset in iis, in qvibus maxima, si qvid merita valent, esse debebat. Vale. Venetiis.

EIDEM, FERRARIAM.

EPIST. XL.

Gratias Accolte Cardin. agit, qvod scripserit, se ipsius in se amorem & doctrinam magni facere: ac amorem

rem qvidem suum erga ipsum magnum esse fatetur: de doctrina, non prorsus assentitur; nec omninò repugnat. Sed ipsius impulsu se operam dare ait, ut doctrinam consequatur. Deinde ostendit, se non ad ipsum scribere expectatione literarum ipsius, sed officii causâ.

Form. Scribere etiam sine argumento. Summa tua facit humanitas, &c. (A)

Form. Plurimum tibi debeo: Nam cùm antea &c. (B)

SUmma tua facit humanitas, ut, etsi mè argumentum deficiat, literas tamen ad te mittere ne dubitem. Non enim vereor, ex ne tibi molestæ sint. Qvin ita te interpretaturum confido, ut hoc meum studium existimes esse non obscurum signum pietatis in te meæ. Cui qvidem pietati, qvod vix fieri posse credebam, magna sanè accessio facta est lectione tuarum literarum. (B) Nam, cùm antea pro tuis maximis & singularibus erga me studiis effeciſſes, ut plus, qvàm tibi, deberem nemini: nunc propemodum es consecutus, ut ipsi tibi plus, qvàm debeo, debere non possim. Qvanti enim illud, qvo epistolam clausisti, apud me esse putas? te non dubitare, qvin ego, omnesqve mei, qvanti amorem in te meum, atqve doctrinam facias, aliqvando simus intellecturi. Ego verò jam intelligo: neqve qvisqvam est meorum, qvi aliter sentiat. Sed de amore qvod scribis, verè tu qvidem facis; est enim is certè summa cum observantia singularis. De doctrina verò, neq; prorsus assentior, ne me ipse, qvà

in

in re minimè debeo, nimiùm videar amare: neqve valde repugno, ne, qvod est in me honorificum, stultè rejiciam. Ut ut tamen est: sive tu amoris, & humanitatis abundantiâ, qvod interdum adducor, ut credam: sive judicio, qvod mihi persuaderi libenter patior: sive utraq; re permotus, tantum mihi tribuisti, qvantum ego postulare sine rubore non ausim: maximas tibi gratias habeam, necesse est: qvod ad ejus ipsius, qvam in me esse dicis, doctrinæ studium, qvò antea naturæ inclinatione propendebam, vehementer me impulisti, Ita enim usu ferè venire solet, ut, qvæ laudes à tui similibus, id est ab iis, qvi ipsi in laude vivunt, proficiscuntur, ea nos, vel si simus hebetiores, in primis acuant, & qvasi necessitatem qvandam imponant, ut, qvales esse dicimur, tales aliqvando studeamus esse. Qvod ego, qvantùm possum, do operam, ut conseqvar. A qvo studio cur me ulla res debeat abducere, non video; cùm tu istis opibus, istâ amplitudine vir, literaro otio nihil anteponas. Temporibus enim turbulentissimis, dum pleriqve ferè, ambitionum fluctibus jactati, optare magis, qvàm sperare, tranqvillitatem animi possunt; securus in portu te oblectas, vivisqve jucundissimè in tuis perennibus optimarum artium studiis: in qvibus totos dies ita ponis, qvasi tibi eæ res, qvibus abundas, & qvarum spe tu alios excitare ad laudem potes, præmio sunt futuræ. Qvod cùm ita sit; & cùm ego hoc animô sim, ut antiqvius tuô commodô nihil habeam: noli credere, me, cùm ad te scribo, tuarum literarum exspectatione id facere:

qvæ

qvæ etsi me incredibiliter delectant, textæ verbis elegantissimis, pleniſſimæq; amoris, & suavitatis: tamen ego te meâ ex usâ à graviſſimis ſtudiis ad nugas vocari nolo. Satis me habere abs te putabo, ſi & meas tibi esse redditas, & tibi, ùt cupimus, esse intellexero. Utrumq: Octavius noſter, qvòd & tui ſtudioſiſſimus est, & noſtri amantiſſimus, cum libentèr, tum diligenter efficiet. Vale. Venetiis.

JACOBO GRIFOLO, ROMAM.

EPIST. XLI.

Reſpond. officioſæ epiſtolæ Grifoli, & qvanqvam is prior ſcripſerit, non tamen ſe conceſſerum ait, ut in amando vincatur: Deinde cauſam affert, cur paſſus ſit, ſe in hoc officio ab ipſo anteverti. Tertiò rerum ſuarum ſtatum meliorem esse ſcribit, qvàm fuit. Qvartò Ciceronem ſe maximâ diligentiâ editurum promittit, licet omnes mendas neqveat tollere. Deniq; hortatur illum ad crebras literas ſcribendas.

Form. Promittendi aliqvid, ſed cum conditione. Hoc de me ſpondeas &c. (A)

Form. Scribere de rebus novis. Ibi. Omnium qvi hîc ſumus, ea ratio fit. (B)

QVòd tu, homo occupatus; prior ad me literas miſiſti; hôc ſanè es aſſecurus, ut officii plus apud te reſidere confitear; illud aſſeqvi neqvaqvam potuiſti, ut amoris plus, qvàm in me eſt, in te esse, concedam. Atqve ego ne in officio qvidem paſſus

esſem

essem ut anteverteres, nisi me scribere cupientem non occupatio mea, qvæ tamen summa est, sed cura tuorum mandatorum impediisset. Scis, antè qvàm discederes, qvâ de re sermonem inter nos habuimus; cùm tu, ut eam susciperem, à me petens ostendisti, qvantum & fidei, & diligentiæ tribueres meæ. In qvo ego opinionem tuam ne fallerem, operam dabam. Itaq; te profectò, cùm intelligerem, qvantum damni fecissem, ademptâ mihi duæ consuetudinis usurâ: cumq; id ommino literis mittendis resarcire vellemen; tam diem è die exspectans, ut aliqvid ad te de tuo negotio, cujusmodi tu velles, possem scribere, in maximo desiderio me sustinebam. Nunc, qvoniam ejus rei ne vestigium qvidem apparet in epistola tua; sive qvòd, à qvo tempore discessisti, ut illud consilium abjiceres, rationes tuæ tulerunt; sive qvòd, eodem animò cùm esses, committere, tamen literis nihil voluisti, qvod elatum nocere tibi posset: puto me non incommodè esse facturum, si, qvàm tu rem in tuis literis intactem omisisti, ego item in meis silentio prætermittam. Qvòd scire vis, rerum mearum status hoc tempore qvi sit: ne te multis morer, is est, qvem reliqvisti; paulo etiam melior, qvàm reliqvisti. Nam & domestica qvædam sanavimus; & eum, de cujus acerbitate qveri solebam, ita facilitate qvadam nostra, atqve obsequio mitigamus, ut penè dulcis esse videatur. De Ciceronis editione, (A) hoc de me spondeas, atqve etiam in te recipias licet, ut diligentiâ, confirmes, me non esse usurum multò minore, qvàm qvi in hoc genere laudantur. Hactenus

con-

confido fore, ut præstem; & præstabo certè, nihil ultrà. Mihi enim tantum non arrogo, neq; arrogare debeo, ut, qvemadmodum scribis, eas sordes, qvibus veterum scripta sunt fœdata, putem omnes eluere me posse. Magni id esset ingenii, magni judicii: qvibus ego rebus & indigeo, &, si abundem, sine liberis tamen antiqvis nihil audeam. Qui mihi sunt omnino multi; sed neq; qvot vellem, neq; cujusmodi. Conjecturæ autem intellexi, & didici, qvàm sæpe sint fallaces. Neqve bonos libros ulla magis labes inqvinavit. Qvibus nunc in veterem splendorem, atqve integritatem restituendis, plurimum mihi est negotii, & erit, ut puto, post me multis: ut inde laudis materies deesse nunqvam possit. Te; rogo, ut antiqviorem librum, si cubi istic esse resciveris, si prece ipse, aut pretio non potes, aliorum auferas gratiâ. Literas autem, qvàm valdè me amas, tàm sæpe mittes. Nam & otii puto te habere: qvantum velis; & argumentum Romæ viventi deesse non potest. Mihi utrumqve minus est. Magnis enim districtus occupationibus, temporis ad scribendum non habeo satis. (B) Argumentum autem unde sumam, cùm omnium, qvi hic sumus, eo ratio sit, ut, rerum novarum si qvid aliunde ad nos affluxit, de eo nec scribere, nec loqvi sine gravi periculo possimus? Relinqvitur, ut privatis de rebus possim scribere. Sed hoc qvoqve genus vereor, ne me deficiat. Rarò enim solet accidere, qvod scriptione dignum sit. Qvapropter, qvoties ita eveniet, ut à negotiis liceat discedere; properabo statim ad epistolas. Qvod eò libentius faciam, si tu mihi sen-

tentiam scribendi aliqvam dabis: sin minùs, inanes tamen potiùs, qvàm nullas, mittam. Vale. Venetiis.

HANNIBALI CRUCEIO, MEDIOLANUM.

EPIST. XLII.

Gratulatur sibi de Cruceii amicitiâ, operâ Ferrarii conciliatâ; & laboraturum se scribit, ut benevolentiâ ejus dignum se præstet; modo ne, Ferrarii prædicatione commotus, eum se esse existimet, qvi non sit.

Form. Dici non potest, qvàm gratum sit. Ibi: Qvod ego non possum satis.&c. (A)

Form. Polliceri gratum animum. Memorem igitur &c.(B)

AMoris in Octavianum Ferrarium mei causæ sunt veteres sanè multæ; eæq; non leves; sed recens hæc est gravissima, qvòd ejus operâ video factum esse, ut tu me amares. (A)Qvod ego, non possum satis explicare, qvanti faciam. Certè optatius nihil, ac ne utilius qvidem potuit accidere. Nam me molestæ qvædam cogitationes exercebant: eæ fecerant, ut subtristis essem. Hoc malum Ferrarii literæ sanarunt. Eas enim legens, cum venissem ad eum locum, ubi ille, qvàm tu me diligas, qvamqve diligi à me cupias, diligenter & officiosè narrat; sensi mihi qviddam instillari, qvô planè sum exhilaratus. Adeò tui similium amicitiis augeri gratum est. In qvâ commoditate incommodum tamen illud inest, qvòd mihi valdè sentio esse laborandum, ut

ut benevolentiâ & opinione de me tuâ non indignum me præstem. Qvod utinam possim efficere: conabor certè: ac ne despero qvidem fore, ut efficiam, modò, qvod tu judicium de me habes, id ejusmodi ne sit, ut ego ei respondere nullo pacto possim. Nam mihi interdum venit in mentem vereri, ne tu me, Ferrarii prædicatione commotus, eum existimes esse, qvi non sum. Mendax, mi Crucei, amor est; nosqve sæpissimè ita solet afficere, ut in sermone, prout amicorum è re est, & effingere falsa, & detrahere vera, religio non sit. Qvare Ferrarium, cùm de me loqvitur, non est qvòd audias. Amore victus, cui repugnare judiciô non vult, ea dicit, qvæ fortasse non sentit. Ad idem de tua virtute multa in suis literis. Habes, igitur, dices, ei fidem, cui haberi à me non vis? habeo, & qvidem maximam. Mittit enim ingenii tui monumenta, qvæ mihi de tuis laudibus, ut ille scribit, ita esse probant. (B) Memorem igitur interea me velim existimes humanitatis tuæ. Gratum cognosces, cùm facultas erit. Ac video, me tuâ causâ non eas res præstare posse, qvas vellem; sed, qvas possum, ita volo, ut omnes, sine ulla exceptione, libenter ad te deferam. Licet iis arbitratu utaris, atqve etiam abutaris tuo. Vale. Venetiis.

ANTONIO MERLO, VICETIAM.

EPIST. XLIII.

Querela de rumore quodam in suum incommodum divulgo.

EGo qvoqve qviddam inaudieram superioribus diebus, sed contempsi. Nunc me movet, qvod audies. Artibus effectum nescio qvorum, (de Petro nostro certè vix opinor: vix autem? prorsus non opinor) ut hîc rumor serpat longiùs. Primùm hæc vulgò tractata: ferebam; pòst etiam ad Cardinalis aures pervenerunt: qvod mihi accidit molestissimum; nec dubito, qvin is jam non idem sit. Qvòd si ille eadem cum Episcopo, cujus ingenium præclarè novi, communicaverit: actum est. Me qvidem & illa angit cura, qvòd vereor, ne fama diffluat, & Perusina conditio, satis opima, satis honorifica, fortasse in dubium vocetur. Cornelius rem curat diligenter, ùt video, fide certè, & amore singulari. In hac sum sententia: si spes non dubia, ut urgeamus; sin, desistamus ab incepto: ne cupiditatem nostram sine fructu, fortasse etiam cum aliqva mercede, prodamus. Mitto ad te Gratii poëma de Venatione, paulò durius, nec omnino cum Petri Bargæi carmine conferendum, qvi hoc argumentum sex libris non minùs eleganter, qvàm copiosè persecutus est. Vale. Venetiis.

MI-

MICHAELI SOPHIANO, PATAVIUM.

EPIST. XLVI.

Hortatur Sophianum ad temperantiam in studiis, adductus veteri amicitia, & singulari erga ipsum benevolentia, cujus aliqvot signa affert. Cùm enim sit tenui valetudine, & insigni ingenio præditus, mediocritatem in studiis observandum suadet.

Form. Objectionis & Resp. At mediocritatem *&c.* Verè, sed immoderatis *&c.* (A) *NB. Locus communis pe nimio literarum studio vitando iis, qvi sunt infirmæ valetudine.*

Form. Hortandi. Obseqvere igitut in tua salute. (B)

SI nostræ necessitudinis initia repetas: nemo, opinor, istic est; qvi mihi vetustate præstet. Sin apud te vetustas pondus non habet; ipsam per se benevolentiam pendis: ne sic qvidem jure mihi qvenqvam antepones. Ego te primùm, cùm abesses, memoriâ colui diligentissimè, tuumq; nomen crebris usurpatum sermonibus, ornavi laudibus, qvantum in me fuit: deinde, cùm de avunculo tuo, viro optimo, tuiqve amantissimo, miserrimam in servitutem à barbaris gentibus abrepto, cognovissem, ingemui sæpè tuâ causâ, qvem orbatum domestico præsidio, maximas in difficultates immerentem fortuna conjiceret. Postremò, cùm Patavium te aliqvando tetulisses, valetudine ita perditâ, ut humanâ vix ope restitui posse videretur:

qvàm id moleſtè, qvàm acerbè tulerim, teſtes ſunt communes amici, qvibus & periculum tuum, & eodem tempore dolorem meum dolori fuiſſe, certò ſcio. Veni Patavium aliqvantò pòſt: vidi te, qvem optabam potiùs qvàm ſperabam, habitu corporis, non illo qvidem optimo, eo tamen, qvi vitæ ſpem minimè dubiam afferret. Deinde qvotidie meliora, accedente ad remedia mediorum temperantiâ tuâ: qvam ita laudabant omnes, ut in ſtudiis tamen paululum eam deſiderent. Qvo de genere præcipere qvidqvam difficile eſt; præſertim mihi, qvi cùm ab eadem culpâ longè non abſim, tum etiam, niſi priores tibi partes in prudentia concedam, ignorare ſcilicet videar utrumq; noſtrûm. Veruntamen, cùm te genitus philoſophiæ dedideris, ut ejus præſidiô fortunæ tela depelleres; debes eam ſeqvi ducem in actionibus tuis. Qvod ſi feceris; extrema vitabis, & omnem in medio laudem conſtitues. (A) At mediocritatem mens in ſuo munere non amat: progreditur enim meditando, & qvò longiùs, eò jucundiùs. Verè: ſed immoderatis rebus natura frangitur: &, qvanqvam corpori mens dignitate præſtet, utriusq; tamen incolumitas ab utriusq; pendet officio. Ut herus imperat ſervis, nec tamen eos negligit, ſed conſulit, qvatenus liceat, commodis eorum: idq; facit etiam ſuâ causâ: tam diu enim herus eſt, qvàm diu habet qvibus imperet: Sic mens rationem corporis habeat aliqvam oportet. Nam, ſi negligat eam ſedem, in qva ſummus opifex illam conſtituit; primùm faciet injuſtè: deinde, corporis compagine, qvâ ipſa includitur,

bre-

brevi dissolutâ, usum tractandæ qværendæq; virtutis amittet. Qvod cùm accuratè vitandum omnibus est, tum iis maximè, qvorum & infirma valetudo requietem qværit, & ita viget industria, ut mediocri etiam labore non mediocrem ipsis gloriam, ceteris utilitatem afferre possit. Cui porrò ignota est vel ingenii tui, vel memoriæ præstantia? Qvibus, non modò ut emineres in Græca lingva, id qvod omnes fatentur, sed ut, qvacunq; re propositâ, peritissimè disputes, facilè consecutus es. Itaqve jure expetitur à nobilissimis viris amicitia, & consuetudo tua: jure te diligunt ac laudant, qvicunqve in Patavino gymnasio doctrinis liberalibus excellunt, Qvorum tu virtute frueris, & illi vicissim tuâ, si valebis: &, ut valeas, in te ipso magna ex parte situm judicamus. (B) Obseqvere igitur in tua salute multorum studiis: parce valetudini satis imbecillæ, &, qvod libenter facis, da operam simul ut diutissimè facias. Ita gloriam tuam, lætitiam nostram, dignitatem etiam literarum augebis; qvibus ornamenti plurimum è tuis aliqvando scriptis, si valueris, accedet. Vale. Venetiis.

JOH. BAPTISTÆ PIGNÆ, FERRARIAM.

EPIST. XLV.

Gratulatur Ferrariæ, & ipsi Pignæ de bono Principe; ac Pignam hortatur, non tàm ut ad virtutem ornandum apud Principem omnem industriam collo-

cet, qvàm artem Poëticæ imitationis absolvat, nec se aulicis negotiis à literis avocari sinat.

Deinde scribit, se ad studia literarum, à qvibus discesserat, rediturum, postqvam operâ Gab. Fallopii usum oculorum recuperavit.

ALphonsô Duce creato, gratulatus Ferrariæ sum: qvæ tum ex novi Principis eximia virtute fructus capiet egregios; tum ipsa qvoqve ad omnem virtutem, ejus, à qvo regitur, exemplum secuta, diligentiùs incumbet. Mores enim civitatis ex Principis moribus effinguntur, &, ùt ait Plato: Qvæ apud eos, qvi dominantur studia vigent, eadem reliqvi cives amplectuntur & colunt. Ergo florebunt in vestra civitate liberales disciplinæ, ac debita jampridem ingenuis artibus præmia persolventur. Qvod eqvidem tuâ potissimum causâ, doctissime Pigna, magnopere gaudeo. Nec enim dubitat qvisqvam, aut dubitari omnino potest, qvin, qvantùm ingeniô, eruditione, judiciô, qvantùm etiam consiliô vales, tantundem apud sapientissimum, optimumqꝫ Principem & auctoritate valeas, & gratiâ. Qvod si, qvam adhuc in cognoscenda, eandem posthac in ornanda virtute industriam locabis: qvis te uno felicior? qvis omni laude præstantior? qvod ut facias, ne monendus qvidem es. Nec enim te dissimilem esse tui, vel natura tua, vel consuetudo, vel studia patiuntur. Hoc igitur tecum agendum non est. Illa me potiùs, ut verè dicam, & simul omnes, qvi te diligunt, cura solicitat, ne te nobis eripiant prorsùs aulica negotia, sic, ut,

iis

iis disciplinis, qvarum usus æternum decus parit, salute dictâ, jacere patiaris ea, qvæ multis antè mensibus instituta, si qvando perficias, majorem in modum & posteris, & gloriæ tuæ servies. Qvàm multos enim egisse mecum diligenter existimas, ut hortarer te ad absolvendam poëticæ imitationis artem, aut, si absolutam habes, continuò divulgandam? qvibus ut aliqvando satisfacias, etsi langvere te in tua laude vix opinor, tamen peto abs te, qvantùm humanitas tua permittit. Nec tamen, etiamsi tua res non augeretur, amicitiam nostram, qvam ego sanctissimè semper colui, nihil à te impetraturum confiderem. Eqvidem nihil ei denegarem: idqve te, qvod tamen secundissimis rebus, ac sine molestia tua fiat, cupio experiri. Ego me ad literas, à qvibus invitus discesseram, revocare cœpi, adeptus usum oculorum, qvem antea desperabam; divinâ primùm ope, in qva statuere omnia consuevi; deinde Gabrielis Falloppii scientiâ singulari: cui viro, qvanti hanc lucis usuram, id est, qvanti vitam facio, qvanti etiam præclara literarum studia mihi sunt, qvibus vix ipsa vita pluris est, uni planè totum acceptum refero. Siqvidem ejus doctrina, humanitas, exqvisita cura pristinam mihi valetudinem, omnino profligatam, ac perditam, conspectum meorum, amicorum colloqvia, librorum suavitatem, restituit: ut, si qvem ab optimis artibus industria nostra fructum feret, ei gratiæ debeantur, cujus ope, ac studio factum est, ut intermissum diuturno, ac perdifficili morbo posteritatis adjuvandæ consuetudinem aliqvando repeterem. Tu mihi de tuo

statu maximeq; de Alphonsi Ducis conatibus egregiis ad honestandam virtutem, de qvibus fama jam percrebuit, si qvid significaveris, argumentum erit amoris in me tui, qvo lætari vehementer soleo. Vale. Venetiis.

JOANNI SAMBUCO, PATAVIUM.

EPIST. XLVI.

Adjecta est etiam duabus Orationibus funebribus Sambuci, qvæ sunt impressæ Parisiis A. 1561. p. 17.

Sambucum fratris interitu dolentem consolatur, & ut ex animo dolorem penitus evellat, monet.

QVod fratrem tuum Georgium Bona, florenti adhuc ætate exstinctum, immoderatè luges; ignosco mœrori tuo, nec tamen laudem tribuo. Dolore enim fratris interitu, & ejus fratris, qvò nemo amabilior, nemo fuerit virtute præstantior, hominis est: motum autem dolori nullum constituere, nunqvam lacrymis abstinere, nunqvam ex animo mœstitiam pellere, Sambuci non est. Periit frater; jure commoveris: ægrè enim divellimur à natura conjunctis: qvod ego qvoqve sum expertus. Periit iis, qvi familiam vestram, qvi patriam, qvi provinciam universam onerare vehementer suis laudibus, & illustrare poterat; hoc qvidem expectandum ab ejus virtute fuit: sed magnam habet Fortuna vim: ea sæpe, nobis ad eximiam laudem contendentibus, transversa incurrit, sæpe nostra studia debilitat, sæpe, moratur industriam. Qvo de genere

qvid

qvid ego te doceam, doctissimum virum, cui propè infinitam exemplorum vim vel Græca monumenta, vel etiam Latina suppeditant? Florem igitur virtutis amemus: erepto ante maturitatem fructu. Qvando hoc singulare non est, sed commune cum multis, modicè feramus. Qvid, si ne dolendum qvidem est? Omitto enim historias, ad philosophiam te voco. Qvid igitur illa præcipit? Si qvid casus afferat, leniter accipiendum: nec enim, ut aliter accidat, in nobis est: si qvid culpâ contractum, angi æqvum esse: certè enim, qvid ad præclarè agendum nati simus, ideoq; mente, & ratione, præter cæteras animantes, instructi, tantis bonis abuti, & qvasi à natura desciscere turpissimum est. An tu igitur, mori, qvasi aliqvid turpe, reprehendes? Qvod si non turpe, nec tolendum. Nisi si qvis ita vixerit, ut nihil unqvam homine dignum præstiterit. Qvod abest longissimè à fratre tuo: qvi probitate, ingenio, studiis artium optimarum, prudentiâ etiam adolescens ita excelluit, ut eam Pannonia penè cuncta viventem unicè dilexerit, mortuum laudibus, & memoriâ prosequatur. Qvæ cùm tibi veniunt in mentem: iniqvus profectò nimis in te ipsum es, nisi luctum minuis, & ex animo dolorem penitus evellis. Qvin te decuit maximè, qvi totos dies ponas in iis libris, unde vitæ moderatio, unde animi tranqvillitas petitur, ad propinqvos, ad amicos in Pannoniam ejusmodi literas mittere, in qvibus illi sitam esse non minimam sui doloris medicinam intelligerent. Nam vir eximius, Nicolaus Olahus, Archiepiscopus Strigonienſis, qvi Georgium, &

qvia

qvia sorore suâ natus erat, & qvòd in eo summa virtus enituit, in oculis gestabat; non dubito, qvin tanti vulneris remedia sumat à se ipso: qvem non modò ætas, & usus maximarum rerum erudierit, verùm etiam prudentia qvædam naturalis, qvæ planè vincit omnem artem, nunqvam à constantia discedere patiatur. Nec tamen vereor, ut, qvi mihi paucis antè mensibus in filioli mei obitu consolationem adhibueris, idem tibi in tuo casu mederi aliqvando non facilè possis. Qvod si facies; fructus apparebit studiorum tuorum: & Georgii fratrem agnoscemus; cujus ingenium, ac mirificam prudentiam oratio illa, luculenter in primis à te scripta, declarat. Vale. Venetiis.

†PATAVIUM.

EPIST. XLVII.

Qverela de obitu Lezentii cujusdam, cum adjuncta brevi consolatione.

Form. concludendi consolationem: Hæc tibi à me. (A.

PErcussisti me de Mariano Lezentio: qvid ais? optimus adolescens, majorum nobilitate, suâ virtute clarus omnibus animi, corporis, fortunæ bonis ornatus, ereptus repentè nobis est? ô miseram humanæ vitæ conditionem. Qvid ames, cùm omnia fluere ac labi, nihil intra orbem Lunæ firmum esse, nihil idem à manè ad vesperam, qvotidiè cernas? qvæ te arbitrabar antea cognovisse in sermonibus Reginaldi Poli Cardinalis, & Aloysii

Prioli

Prioli, qvibus probiores, aut sapientiores viros non modò nostra, sed nec superior ætas tulit. Nunc, qvando te biduum scribis lacrymando consumpsisse, profectò tibi excidérunt illa præclara de contemptu mortis, qvibus in illo divino contubernio, in illo planè cœlestium animorum cœtu aures tuæ sæpissimè personabant. Qvod si, qvid doleas, cogitabis, aut qvid dolendo proficias: non dubito, qvin istum luctum abstergas, & Lezentio nostro etiam gratuleris, qvòd, inspecto Hierosolymæ summi Dei monumento, qvò illum, dissuadentibus amicis, pietas, & religio duxerat, statim ad ejusdem Dei conspectum, præditus optima mente, purus ab omni labe, in cœlum evolarit. Qvod qvi optant, sapientes: qvi adipiscuntur, felices jure dicuntur. (A) Hæc ubi à me pauca, pro nostra necessitudine, consolationis loco dicta si attendes, vim habere maximam senties, & eam dolori tuo medicinam, qvàm dies aliqvando afferet, ratione re præsentabis. Qvod cùm omnes deceat, tum verò ab excultis doctrinâ viris, qvem te ad numerum aggregamus, præcipuè postulatur. Vale. Venetiis.

LAURENTIO GAMBARÆ, CILIVERGE.

EPIST. XLVIII.

Gratulatur Gambaræ de amœnitate villæ, in qva rusticatur, eumq; ab absolvendum poëma de novis insulis à Columbo inventis, hortatur.

Form.

Form. Adhortandi. Urge igitur; nec institutum (A) Cliverge nunqvam videram, amabam tamen, amœnitate sua jucundissimum, domino honestissimum, Lanterio Appiano, præstanti viro, non humanitate minùs, qvàm eloqventiâ: nunc & elegantiam villæ, ut in tabula pictam, in tuis versibus vidi, & meherculè non mediocri ejus visendæ, atqve etiam tecum fruendæ studio sum incensus. Qvod si qvando contigerit, digito cœlum attingam. Qvid enim isto otio beatus? qvæ species urbis, qvæ dignitas cum ista rusticatione, cum ista surgentium virgultorum sylvula conferri possit? Eqvidem, cùm te mihi ante oculos pono, modò inter angustis distincta semitis fructeta declivi colle spatiantem, modò arborum proceritatem atqve ordinem in viridario mirantem, eàdem penè voluptate absens tecum fruor. Conjungit enim animos nostros mutua benevolentia; nec est aut tibi qvidqvam sine me: aut mihi sine te jucundum. Gratulor tamen tibi potiùs, qvàm mihi; & istos Clivergenses dies ita multorum annorum instar esse puto, si modò nec otiosus in otio, nec in solitudine solus es. Id autem qvâ ratione conseqvi possis, opinor, me tacente intelligis. Patavii tum eras, habebas in manibus egregium illud poëma de novis insulis à Columbo inventis: cujus ego cùm exordium, multis præsentibus, legissem, admiratus gravitatem, & elegantiam carminis, exclamavi: Cedite Romani. In qvo adhuc, qvia à me dissentiret, inveni neminem. Qvo magis te hortor, qvanqvam, ut spero, currentem, ut approperes, habeasq; rationem non exspe-

ctatio-

stationis modò nostræ, verùm etiam gloriæ, tuæ cujus habes à natura præclarum seminarium, qvod etiam studio excolis ingenium tuum. (A) Urge igitur; nec institutum dimitte: qvodq; adhuc humanissimè feciſti, in eo perge, ut nostrum tui absentis desiderium literis aliqvando lenias. Vale. Patavii.

LAZARO BONAMICO, PATAVIUM.

EPIST. XLIX.

Gratulatur Bonamico de valetudine, qvam recuperare cœpit; eumq; hortatur, ut illius diligentem curam agat.

EGo verò & audivi de tuo casu, & tuam vicem mirificè, neq; minùs publicam dolui: veritus enim sum, ne tecum simul literæ concidissent. Nunc qvando te jam ambulare scribis, ita tamen, ut scipione utaris; gaudeo, eoq; magis, qvòd in ista ætate morbi diuturnitatem pertimueram. Sed, qvia non planè animum meum liberas à cura, cùm pristinas viros nondum recuperaveris; rogo te, Bonamice, qvanti optima studia facis, qvæ tibi facienda sunt plurimi; qvandoqvidem ab iis tuæ laudes emanarunt; tantum adhibe in te curando diligentiam. Vides enim, neminem ferè esse, qvi, si qvid tibi acciderit humanitus, rudem barbariem à Latinæ lingvæ finibus arcere possit. Plautum à me emendatum, qvem à me petis, dabo operam, ut cum his ad te literis mittam: sed, ut eum in multiplici meorum librorum congerie statim reperiam, sperare vix

vix audeo. Ego, ut scis, hanc satis gravem provinciam suscepi. Tenui conditione, inqvies. Fateor; sed ne tua qvidem, si tuarum virtutem merita spectentur, satis opima. Qvid agas? his temporibus anguste virtus habitat. Bene tamen de suis civibus mereri, præclarum est. Vale. Venetiis.

GVILIELMO PACCIO, PATAVIUM.

EPIST. L.

Excusat se de silentio diuturniore, & crebriores imposterum literas promittit, sed sine cura scriptas.

SIlentii mei, qvô tecum diu satis usus sum, non exponam hic tibi causam pluribus verbis: ne, si id faciam, videar & tibi ipsi, qvi nihil adhuc ad me scripsisti, eandem qvasi legem imponere. Itaq; hanc partem prætermittam: in qva si peccatum est, utriusq; certè est. Ego autem spero me posthac & benevolentiam tibi meam, & diligentiam hoc genere officii probaturum; modò ne literas elegantes, qvales videlicet Patavii, à summis ingeniis elaboratæ, tibi ostenduntur, à me exspectes. Ita scribam, non modò ut qvod in mentem, sed planè qvidqvid in buccam venerit, in epistolam conjiciam. Non enim is sum, qvi unum qvodqve verbum ad trutinam, ut dicitur, revocare vel soleam, vel possim. Aliorum ista superstitio sit, mea qvidem non erit, præsertim in epistolis; qvæ si, ut ait ille, nihil habent simile neq; judicio, neqve concioni; qvid refert, utrum dichoræo concluſus, an aliter verborum

rum ambitus insistat? Splendidior, inviqunt, nec paulò aptior ad movendum, si numerosiùs desinat, oratio videtur. Rectè: nec ego secus existimo: verum, qvem tu tanti facis, eum ego magistrum sequor. Qvid igitur ille? EPISTOLÆ NOSTRÆ DEBENT INTERDUM ALUCINARI. Nempè, qvòd iis negligentia qvædam, cum ad familiares scribitur, etiam ornamento sit. Ita igitur tecum agam, ut si essemus unà: &, qvemadmodum præsentes qvacunq; de re sermones familiariter ferere solemus; sic in scribendo, nullâ certâ propositâ sententiâ, libertatem illam, & qvasi negligentiam imitabor. Qvod si reprehenderis, tacitum non feres. Præstat enim malè scribere, qvàm omninò, qvod à te fieri video, nihil scribere: cùm hoc voluntatis fortasse vitium, sit, illud ingeni, qvod ipsi nobis fingere non possumus. Vale. Venetiis. ∞ D. XXXIII. pridie id. Jun. qvi mihi primus dies est anni XXI.

PAULO MAGNULO, PATAVIUM.

EPIST. LI.

Excusat se de rvritate literarum, & Magnuli literas ab elegantia laudat.

CUm me vides præter institutum meum literas ad te non tam sæpè, qvàm solebam, mittere; nimirum etiam, me tacente, qvàm sim occupatus, intelligis. Ternas te dedisse scribis. Omnes accepi: nihil amabilius: his autem recentioribus etiam nihil elegantius. Sic enim censeo, rectè eum, & Lati-

nè scribere, non qvi pauca multis, sed qvi multa paucis. Qvo ego in genere aliqvando posse cupio; tu, ùt video jam potes. Tribus enim versiculis qvid non complecteris? Tuam narras in scribendo diligentiam, meam objurgas negligentiam. De meorum librorum instauratione rectè me admones, de tuorumv enditione apertè. Deniqve otiosi nihil est: sententiæ numerô propè, qvot verba: ut mihi, qvemadmodum promiseras, argumentum satis superq; dederis. Sed meæ cessationis causam, ùt dixi, conjicis ipse per te. Libros autem meos, propè adest, cùm editurus sum. De tuis egi diligenter, & ago. Si qværis, qvid profecerim: nihil adhuc; sed spem non adjeci. Qvanqvam incredibile est, qvàm difficile sit ab istis pecuniam exprimere: qvem eventum res habitura sit, ignoro: à me nihil omittitur, qvô minùs & ex sententia conficiatur, & qvàm citissimè. Vale. Venetiis.

EIDEM, PATAVIUM.

EPIST. LII.

Hæc maximam partem est jocosa.

PUtasti fore, ut ego te abeuntem literis prosequerer? Non tu id qvidem unqvam. Convenerat enim, ut argumentum à te exspectarem. Argumentum igitur potest exspectare meus in te amor? qvo nihil uberius nec est, nec unqvam fuit. Itaqve statim, ubi tu profectus es, cùm me repentina qvædam voluntas excitasset, arripui calamum, neqve sum veritus, ut me scribentem sententia deficeret. Hui,

Hui, qvàm multa jam nunc mihi veniunt in mentem! sunt, qvæ possim scribere, levitates amatoriæ. Qvorsum, iniqvis? mecum habebo: neq; tibi, neq; cuiqvam edam. Volo enim parcere amicitiæ, qvæ mihi sunt conjuncti, qvi tam suaviter, ut ipsi putant, vivunt: ut ego sentio, delirant. Sunt item σπαμαχίαι qvædam, & militaria munera populo data, tantorum venationes, saltatorum lusus, personatorum ineptiæ. Qvid qværis? sexcenta: qvæ mihi & benevolentia nostra suppeditat, & familiaritas permittit ut scribam; qvi tamen leviora sunt, omitto, ne gravem philosophum offendam. Porrò, de meis rebus qvod exspectes, nihil est: mutationem nullam fecerunt à discessu tuo. De te, qvæ scire velim, hæc sunt: qvò modô te redeuntem amici illi tui, libri scilicet, acceperint? num eo ipso die ad eorum consuetudinem te dederis; an potiùs, dum hæ bacchationes deververfsecant, in horis cum Epicuro, qvàm in gymnasio cum Aristotele, velis vivere? Et, cùm hæc scripseris, adde verbum, si me amas, de pugiunculo illo tuo: qvo ego te impeditum, & alligatum ense cùm vidi discedere, non tenui risum. Ac volui pungere te dicto: sed veritus sum, ne tu rusticè me gladio. Epistolam habes jocationis plenam: qvà te esse delectatum cognovero, si miseris ipse pleniorem. Vale.

EIDEM, PATAVIUM.

EPIST. LIII.

Hortatur Magnulum ad invidorum & malevolorum calumnias animo perferendas.

Form. Dubitare an majorem voluptatem, an dolorem &c. Non facilè dixerim. (A)

Form. Polliceri studium suum. Me in omni fortuna. (B)

(A) NOn facilè dixerim, plusne voluptatis, an doloris ex epistola tua susceperim. Est enim mihi gratissimum, cùm & me à te amari, & te amore in te meo delectari perspicio. Ex qvo fit, ut literas tuas, benevolentiæ plenissimas, & officii, jucundissimè legam. Cùm verò te vel angi video, vel aliqvid triste cogitare; sic afficior, ut acerbissimè vivam. Sed utinam, qvanti ego consilium tuum semper feci, tanti item ipse meum feciſſes. Profectò in has molestias, in qvibus hodie versaris, non incidisses. At, inqvies, illa perpeti malum erat. Malum, nisi, istos ferre, longè pejus sit, qvorum qvidem injurias, tum ex eorum, qvi istinc veniunt, sermonibus, tum ex literis tuis facilè cognovi. Qvæ qvò magis intolerabilia sunt, eò clarius tuæ prudentiæ lumen ostendas oportet: neqve comittas, ut invidorum, malevolorumqve perversitas plus apud te, qvàm existimationis tuæ ratio, valuisse videatur. Qvanqvam ego, cùm hæc scribebam, satis intelligebam, qvis ad qvem: sed amorem meum, qvi tibi præsenti perspectissimus fuisset, etiam apud absentem, qvoqvo modo licuit, testatum esse cupiebam. Atqve hoc loco mihi veniunt in mentem, qvæ tibi proficiscenti futura prædixerim. Qvæ ego, non aliqvam somniorũ imaginem, aut alitis cantum secutus, augurabar: sed, qvòd istiusmodi hominum naturæ plùs etiam, qvàm vellem, exploratæ mihi e-

rant

rant, idcirco, ne illa acciderent, qvæ nunc evenisse audio, timebam. Sed utêris, ut spero, fortitudine animi tui: & qvæ iniqvi ad ignominiam tuam comminiscuntur, ita feres, ut non solùm in vetere optimorum studiorum cursu, fractus animo, ne consistas, sed vehementiùs etiam veræ gloriæ cupiditate incitatus, propositum tibi decus assequare. (B) Me in omni fortuna tui amantissimum, tuæqve laudis fautorem, atqve adeo, qvantum in me erit, amplificatorem habebis. Vale.

SEBASTIANO LEONI CORDUBENSI, ROMAM.

EPIST. LIV.

Gratulatur Leoni de reditu in urbem Romam.

ROmæ te nunc esse, in ea urbe, ubi multorum amorem, ac studium tua tibi jam antea virtus peperit, tantum abest, ut doleam, ut etiam summè gratuler. Nec enim dubito, qvin sedem studiis tuis non modò commodam, verùm etiam honorificam, adnitentibus amicis tuis, facillimè conseqvaris. Me qvoq;, ut ille inqvit, mirum desiderium tenet urbis: verum adversantur multa: qvæ si DEUS aliqvando sustulerit, accurram statim ad vos, eâ spe, ut in vestra benevolentia, in consuetudine, ac sermone, conqviescam. Saluta interim amicos, Octavium nostrum; Sirletum, Gyllium, Phaërnum. Nam Episcopum Allifanum abesse audio. Nicolaus Nathanaëlus: egregiè moratus adolescens, magnos in Latinis literis prôcessus à discessu tuo fecit. Is cum

mihi per se carus est, tum eò magis, qvòd de te sæpe loqvitur amantissimè, tuamq; erga se, patremqve suum, insigni probitate atqve doctrinâ virum, perpetuam benignitatem sic in ore habet, ut ejus memoriam nunqvam finat intermitti. Vale. Venetiis.

SILVESTRO ALDOBRANDINO.

EPIST. LV.

1. Lætatur se ab Aldobrandino facetiis lacessitum. 2. Significat se amico illius reconciliatum esse, qvantumvis aliqvando ab ipso dissenserit. 3. Indicat, qvomodo in summis caloribus ad aqvas confugiant, & natando se recreent. 4. Desiderio ejus teneri se scribit.

IN iis literis, qvas ad Angulum nostrum XVI. Kalend. Sext. dedisti, valdè mihi scripta urbanè visa est illa pars, in qva nescio, qvid de me per jocum, sed cum qvadam tamen amoris, notâ significasti. Gaudeo, me tibi usq; eò esse familiarem, ut etiam facetiis lacessas: qvo in genere si perges, gratiam referemus: ne tu homo ingeniosus non tardiores impunè commoveris. Mihi cum amico tuo rectè convenit. Doctum hominem cognovi, bonum virum esse audio. Hæc cùm sunt in hominibus transalpinis, amorem conciliant: qvantò magis in nostris? At in literis aliqvando dissensimus; ego verò nonnihil etiam à parente meo: neqve tamen parentis manibus eam qvam debeo, pietatem minùs præsto. Opinionum enim dissimilitudo tantum abest à simultate, ut sæpissimè, non modò qvi sententiâ discrepant, in amore consentiant; sed etiam,

am, qvi simultatem exercent, judicio congruant. Qvare amove istam ex animo tuo suspicionem, meqve cum illo ita crede esse reconciliatum, ut posthac ab eo, etiam si dissentiendi causa sit, dissentire tamen nolim. Hic, ut in tantis caloribus, non injucundè vivimus; urbis mirifica elegantia, cœli summa salubritas: si qvando æstus major est, qvàm ut ferre possimus, confugimus ad æqvas: innixi utribus inflatis, remoto loco, nos inter nos ludibundi flumina perambulamus. Qvid qværis? si te haberemus, ad summam voluptatem nihil deerat. Sed animus tamen meus, qvem tu, credo, cantionibus qvibusdam tibi addixisti, pervolat magna spatia terrarum, &, te insciente, sæpe tecum est. Itaq; non ego prorsus te careo: nam si minùs sermone, adspectu certè tuo fruor, dum de te cogito. Qvod si aliqvando contigerit, ut etiam sermone possim; næ ego collocutionum nostrarum fructum, intervallo temporis amissum, ita repetam, ut ne studiis qvidem parcam tuis. In qvibus audio te post nostrum discessum magna qvædam effeciisse. Caput etiam illud literarum tuarum Cardinalis Accoltus mihi ostendit: in qvo ita scriptum est, paginas te circiter octingentas jam impleviisse commentationibus iis, qvas in Pandectarum libros textis. Puto magni laboris esse, magnæqve difficultatis: sed, si consideres, qvæ tibi præmia proposita sint; vinces omnia. Petis immortalitatem; qvam multi sequuntur; tu jam penè manibus apprehensam tenes. Vale.

EPISTOLARUM PAULI MANUTII

Lib. V.

EPIST. I.

Scripsit hanc, liberalium disciplinarum nomine.

PIO IV. PONTIFICE CREATO.

Per Prosopopeiam inducit Disciplinas liberales gratulantes Pio IV. de Pontificia dignitate, laudatisque ejus virtutibus ipsum rogantes, ut sui patrocinium suscipere velit.

CUm tibi, Pontifex optime, ad istam dignitatem nuper divinitus elato, qvâ sublimius aut præstantius inter homines nihil est, mortales qvàm plurimi, alii absentes literis & nunciis, alii coràm vultu & verbis gratulentur: non dubitamus, qvin nos qvoq; altrices tuas, in maximo gratulantium numero ad tuos sanctissimos pedes officiosè projectas, excipias; & eo benigniùs, qvòd alii, qvia perveniſti ad eum finem, infra qvem ceteri fines sunt, gratulantur; nos autem, qvia scilicet, ut pervenire posses, ipsæ perfecimus. Non est ad gloriam lata qvædam & communis via. Per-

angu-

angusta fuit semita paucorumqve notata vestigiis, eâ ierunt & heroës illi veteres, in Christiana militia fortissimi viri; & maximè qvidem omnium, patrum nostrorum memoriâ, Pius ille Pontifex, cujus tu nomen, in eadem sede meritò collocatus, & cum nomine virtutem refers. In istam olim semitam, ferentem ad æternum decus, nos te puerum adhuc, sed puerum præclara cupientem, manu prehensum duximus: neve qvis te error avertere, ne qva morari posset offensio, cupidè procedenti qvasi lumen prætulimus. Confectum jam iter est: ultrà, qvo progrediaris, non habes. Inter te, & opificem æternum, cujus ministræ nos sumus, nulla jam interjacent humana. Qvare, qvoniam eò te perduximus, qvo sine nobis pervenire felicitatis non est; & qvando de longâ via ita fessas esse intelligis; ut consistere vix possimus; redde præmium benè merentibus: & permitte nobis, ut in tua beneficentia nixæ conqviescamus. Nam, si tibi Deus Optim. Max. hoc elargitus est, ut in omni tua vita, præter rectum & honestum, nihil spectares, qvis te laudabiliter antea cogitasse probaverit, nisi nunc, cùm est ad voluntatem adjuncta facultas, id ipsum, qvod cogitasti, re perficias. Si te ambitio delectaret; proponeremus illa inania, qvibus ii, qvi ex hominum sermonibus pendent, excitari solent: fore, si nos jacentes erexeris, ut orbem terrarum tui nominis fama pervagetur: ut oratorum & poëtarum de te prædicantium vocibus aures tuæ personent: deniqve, ut imaginem tuarum virtutum, æternis excellentium virorum scriptis expressam,

sam, ipsa posteritas intuens, cupiat imirari. Speciosa ista videntur: & sunt omnino: sed à splendore tamen veræ laudis absunt. Nam, rectè facere, non ex iis, qvæ conseqvuntur, sed ipsum per se sapientibus viris amabile videtur. Qvi cùm innocenter sanctèqve vivunt; minimè illi qvidem de præmiis cogitant: ne probitas mercenaria videatur; aut, si cogitant, non ad hæc humana, qvæ sunt locorum & temporum angustis sanè terminis circumscripta, oculos demittunt; sed ad illa divina suspicientes, beatam immortalemqve vitam & expetunt unam, & unam expetendam esse persuasum habent. Hoc tu semper institutum probasti: probavit Paulus ille III. omnium seculorum memoriâ celebrandus: qvi de humano genere vel hoc potissimum nomine optimè meritus existimatur, qvia in suo Pontificatu effecit, ut tu Pontifex esse posses: probarunt, hodieqve probant sodales olim aliqvot tui: qvorum alii, non ut vulgò vocantur, mortui, sed, ut sapientes propriè loqvuntur, mortali vitâ liberati, nunc incolæ cœli, Deoq; fruentes, non tàm, qvia te Pontificem intuentur, gaudent, qvàm qvia factum ea prospiciunt, qvæ sunt optimo Pontifice dignissima: alii vero, nondum sanè ab hac terrestri materia discreti, aut simplicem naturam assecuti, sed ita tamen in terris commorantes, ut bonitate simplices animos referant, non dubitamus, qvin tibi nostram causam unanimes commendent; & eò studiosiùs, qvòd, & ipsi alumni nostri cùm sint, officio non solùm laudabili, verùm etiam debito fungentur. Satis jam exagitatæ, satis inopiam & solitu-

situdinem passæ, ab omnibus ferè Principibus neglectæ, supplices ad te confugimus: qvid petentes? honestum otium: à qvo petentes? à Pio Pontifice. Piusne ille noster, cujus animum ac mentem saluberrimis præceptis ad omnem laudem conformavimus atq; effinximus; cui comites in omni ætate, atq; in omni fortuna non solùm jucundæ, sed etiam perhonorificæ fuimus; qvi ut hoc tempore plus, qvam omnes homines prodesse nobis unus possit, id ipsum à nobis habet, isne nos, aliqvam tanti beneficii gratiam reposcentes ab sese rejiciet? non hoc illius natura, non doctrina, non consuetudo feret. Sin sane mutabiles eorum animi, neq; satis in colenda virtute sibi constent: fit enim sæpe, ut voluntates simul cum fortuna commutentur: in te, Pontifex optime, non cadit hujus inconstantiæ suspicio: tua est bene agendi perpetuitas: nihil in vitâ tua varium, nihil flexibile, nihil mistum cognovimus: semper idem tibi, semper directum qviddam placuit, & simplex. Non te rerum humanarum ficta & fucata forma, non illæ, qvibus pleriqve falluntur, insidiosæ voluptatum illecebræ ceperunt. Non tu in tabula picta, inani colorum specie captus, oculis immobilibus hæsisti. Non sericam vestem, non argumentum vas, non aurata tecta paulò cupidiùs adspexisti. Deniqve, ne singula persequamur: cum pleriq; hominum sive gratiâ, sive metu ob officio deducantur: nunqvam te vel ita gratia delenivit, vel ita metus deterruit, ut pietatem religionemq; desereres. Qvid mirum? Virtutum radices non ita leviter bonorum in animis inhærent,

ut

ut eas evellere aut commodi ſpes, aut periculi dubitatio poſſit. Qvare tuæ conſuetudinis & conſtantiæ memores, non petimus à te, ut aliqvid agas noſtrâ causâ, qvod cum egeris, non conſentire cum tuis ſuperioribus factis videatur; ſed id petimus: qvod à te non modò ipſa res, ſed etiam conſuetudo tua poſtulat: ut in vetere illo tuarum actionum laudabili curſu pergas. Qvod cùm facies facturum enim, qvia te novimus, non dubitamus) compleCteris nos eodem ſtudiô, qvô ipſæ te aluimus; & in eum locum reſtitues, unde nos adverſariæ noſtræ, inſcitia ſimul & avaritia, comites perpetuæ, detruſerunt. Vale.

CAMILLO PALÆOTTO, BONONIAM.

EPIST. II.

Reſpondet gratiarum actioni Palæotti, cujus in Epiſtola quadam excuſatoria honorificam mentionem fecerat; adductaq; cauſa, cur epiſtolas ſuas edendas curârit, rogat, ut ſibi ignoſcat; qvòd ipſum fortè decoloravit; Et cum ſæpius ab ipſo Bononiam invitatus ſit, ſe eò aliqvando advolaturum, promittit.

Form. Significare, nos illius, ad qvem ſcribimus, memoriam ſanctè conſervare: Epiſtola tua. (A)

Form. Gratum animum polliceri. Ibi. Nihil curaſſe diligentius, qvàm ut me tui cupidiſſimum, tuorumq; officiorum ſi non referenda, qvod opinor vix fieri poſſe *&c.* (B)

Form. Fateri tenuitatem ſuam. Nam eo, qvæ tibi vel natura tribuit, *&c.* (C)

(A) Epi

(A) EPistola tua suaviter, amanter in primis, eademque elegantissimè conscripta, memoriam mihi nostræ consuetudinis, tuæq; virtutis & humanitatis, vehementer auxit. Non enim dicam renovavit: qui te mihi, & ea, quibus omnibus carus es, ex animo unquam excidisse, verè possim affirmare. Sic enim velim existimes, nihil unquam, à quo primùm die mihi cognitus es, aut cogitasse me jucundius, (B) aut curasse diligentius, quàm ut me tui cupidissimum, tuorumque officiorum, si non referendâ, quòd opinor fieri vix posse, habendâ tamen gratiâ memorem, atque gratum agnoscerem. Quod si sum assecutus, mirificè lætor: sin minùs, delector tamen studio meo; & ipsâ etiam voluntate mihi, utinam tibi quoque, satisfacio. Equidem, cum illa, quæ te video animadvertisse, ad Muretum scripsi, notum ei esse volui judicium de te meum: ipse verò ut ea aliquando legeres, vel ut omnino quisquam, fore non putavi. Postea, cùm à nonnullis, bonas videlicet horas malè collocantibus, describi epistolas meas audirem; veritus, ne quando mendosiùs, etiam impressæ, quàm à me scriptæ, vel negligentiæ culpâ, vel fortasse etiam improbitatis, (latè enim patet hoc vitium) ederentur; collegi quas potui; emisi, non quas probavi maximè, (nam hujus generis inopia certè me ab omni prorsus edendi consilio revocasset,) sed quas improbavi minimè. Ex eo numero fuit ea, quæ de te loquitur, vel potiùs balbutit epistola. (C) Nam ea, quæ tibi vel natura tribuit, vel adscivit industria, vix aut mihi liceat, aut iis etiam, qui plurimùm eloquentiâ valent

valent, non modò literis familiariter scriptis, sed nec elaboratâ oratione complecti. Qvare non ego, mihi ut agas gratias, exspecto, qvòd te tanqvam pictor bonus illustraverim; sed potius, qvòd qvasi decoloraverim, ut ignoscas, rogo. Qvod qvidem si te probè novi, impetrabo facilè vel à sapientia tua, vel ab humanitate; qvarum altera facit, ut ab una totus virtute pendeas, de sermonibus hominum non labores: altera, ut nihil unqvam à te non modò amici, & familiares, sed nec alieni frustra petant. Amoris in me tui, licet minimè necessaria, perjucunda tamen commemoratio fuit. Cui qvidem amori, vel si absint officia, deberem plurimum: qvid putas, cùm & accesserint jam merita non vulgaria, qvæ nulla mihi ex animo dies evellet, & ea tamen aliis cumulare ita studeas, ut in beneficio dando beneficium videaris accipere? Vel hoc ipsum, qvòd me tam crebrò, tam diligenter, tam amanter Bononiam invitas, qvantam habet significationem benevolentiæ tuæ? qvæ si mihi omnia commoda, omniaqve ornamenta, nihil tamen afferet, mihi crede, se ipsâ carius: nihil, qvo gaudeam, ac triumphem magis. Ad te verò, qvem videre ita cupio, ut cupiditate etiam tua vehementiùs incendar, noli dubitare, qvin advolem, cum primùm per anni tempus, &, ùt spero, per valetudinem licebit. Nam frigore vires imminutas tepor vernus, & cœli purioris adspectus restituet. Interim, si qvid scire vis de rationibus meis, eo loco sunt, ut mihi, in summi animi æqvitate, abesse potiùs multa, qvàm deesse videantur. Vigemus amicis:

cis: qvò nihil optabilius, exceptâ sapientiâ, & ego existimo, & tu qvoqve, ùt video, mecum sentis. Oculis, qvibus ægrè diu fuit, nunc qvidem utor optime, viribus autem corporis non pessimè. Reliqva in congressum nostrum reservabo. Vale, & propinqvo tuo Francisco Bononietto salutem à me plurimam. Venetiis.

OCTAVIANO FERRARIO, MEDIOLANUM.

EPIST. III.

Resp. Consolatoriæ Epistolæ Ferrarii, & illi dolorem sibi ex filii obitu acceptum levari scribit. Deinde optat qvotidiana ejus conspetudine uti: qvod qvando non licet, literis se cum ipso collocuturum promittit. Denique hortatur ipsum, ut in scribendo totus hæreat, & scripta suæ tandem in lucem edat.

Form. Locum dandi alicujus admonitioni vel petitioni. An ego te non audiam? *&c.* (A)

Form. Optare alicui prosperè. Nunc, si est, ut optimè valeas *&c.* (B)

AMor inter nos mutuus, meaqve de tua virtute opinio facit, ut mihi nihil esse committendum putem, qvod à tuis consiliis abhorreat. Itaqvə, licet dolorem meum, ex interitu filii susceptum, valdè jam & ratio ipsa, & communis conditionis recordatio levaret; vix tamen credas, qvantum profecerint literæ tuæ. (A) An ego te non audiam, cùm ad animi vocor æqvitatem? te inqvam, cujus mihi grata semper voluntas, gravis auctoritas & fuit, & esse

esse debet: quem dilexi unicè à prima adolescentia, quem respondere in amore, ac studio facilè perspexi. Quod utinam, quam diu sejuncti fuimus, una vivere licuisset: essem omnino tua consuetudine melior, & doctior: tui autem ex officiis meis fortasse aliquam, ex benevolentiâ certè in te mea non dubito, quin maximam voluptatem, lætitiamque cepisses. Quod quando non contigit; usus essem, pro mea quidem parte, literarum bono; nisi me non tam occupatio mea, quàm tuæ valetudinis infirmitas, cui laborem imponi meâ causâ nolui, à scribendo retardasset. (B) Nunc, si est, ut optimè valeas; quod ut credam, adducor non solùm crebritate, verùm etiam subtilitate, atque elegantiâ epistolarum tuarum: gaudeo: quodque habes ex animi tui sententia, id ut perenne, propriumq; sit, vehementer cupio. Literis, ut amissi temporis usura sarciatur, colloquemur interdum. Nec deerit argumentum, si tibi placuerit idem quod mihi, συμφιλολογεῖν de studiis nostris, quibus uberius nihil est. Atq; equidem, (ut à privatis ad publica divertam) quando χαρακτὴρ tuus ejusmodi est, ut ab recentiorum philosophorum inquinato sermone longissimè distet: auctor tibi sum, ut in scribendo totus hæreas. Nimium diu comprimis ea, quæ ie lecta habes; quæ scio quàm sint præclara, in omni genere doctrinæ. Ede, & auge utilitatem nostram cum gloria tua. Nam hic liber, qui propediem exibit, de Disciplina enyclo, studia multorum accendet, quibus à te satisfieri æquum est. Quam verò in ejus libri editione diligentiam exigis, ea præstabi-

stabitur, qvatenus licebit. Totum enim in uno me positum non esse, aut jam scis, aut mihi velim credas affirmanti. Vale. Venetiis.

LÆVINO TORRENTINO, LEODIUM.

EPIST. IV.

Primò dicit permolestum sibi fuisse, qvod ad se non venerit, sed molestiam illam abstersisse eleganter scriptam ejus Epistolam.

2. Oden ejus in Pium IV. P. M. laudat & ad facultatem poëticam ipsum hortatur.

3. De Carisio edendo operam suam Cauchis fratribus promittit, ut & de Censorino & Prudentio.

Form. Rogo me ames. Qvod reliqvum est. (A) SAnè permolestum mihi, pro meâ summa erga te benevolentia, contigit, qvod tuorum comitum, ut ais, importunitate factum sit, ut veniendi ad nos susceptum antea consilium deposueris. Nihil enim potest esse jucundius, qvàm tui suavitatem sermonis, tuamqve mirificam tum humanitatem, tum etiam doctrinam ex intervallo regustare. Sed hujus incommodi molestiam ferè absterstt omnem scripta peramanter, atq; adeò pereleganter epistola tua, qvam mihi heri reddidit familiaris meus, idemq; tui studiosissimus, planè juvenis eruditus, Andreas Sylvius. Oda verò in Pium Pontificem, qvam epistolæ adjunxeras, ita mihi placuit, nihil ut unqvam legerim libentius, æqvè libenter pauca. Omnino, mi Lævine, cùm ad omnem excellenti-

am, tum verò ad hoc scriptorum genus ingeniô te natura finxit aptissimo. Itaq; nosce tua bona, poëticamq; facultatem, si tuæ gloriæ consultum vis, ne dimitte. Carisium qvo die primum vidi, ut ederetur, optavi. Idqve planè Cauchis adolescentibus, consilio tuo commotis, & communium studiorum, & sanè ipsorum etiam causâ gaudeo. Aliqvid enim ad eos ex paterna laude reduntabit, & aperietur fortasse aditus ad gratiam principis viri, misso, ut mos est, librô cum eorum epistolâ. Putabam fore, ut Romæ liber ederetur. Si Venetiis malunt: nostra, qvæcunq; est, industria non deerit: qva conditione, & qvo tempore, scripsi ad optimum virum, Octavium Panthagathum. De Censorino & Prudentio mox videbimus. Non enim tam facilè, qvod præstare non possim, soleo promittere, qvàm, cùm promisi, diligenter præstare. Premor autem oneribus multis, qvæ sustinere cogor in aliqvot menses: adjicere si velim, nec honor meus, nec res domestica patietur. (A) Qvod reliqvum est, amorem in me tuum cupio conserves: qvod erit humanitatis. Ego, qvod erit officii, te colam diligentissimè; deq; ingenio tuo, de doctrina, de probitate qvid sentiam, ut ipse aliqvando intelligas, qvod hîc, mihi crede, jam intelligunt multi, operam dabo. Vale, & Cauchos fratres, moribus, ac literis ornatos, meo nomine salvere plurimùm jube. Venetiis.

PE-

PETRO MISCOVIO.

EPIST. V.

Excusat se de gratiis serò per literas actis, & qvibus causis adductus scribat, exponit. 2. Excusationem silentii à Miscovio allatam, non se expectasse scribit. 3. Gratulatur ipsi de valetudine recuperata. 4. Hortatur ipsum ad tolerantiam laborum pro patria susceptorum, qvam consuetudini librorum esse præferendam docet.

Form. hortandi. Qvid ego te doceam, nihil, qvod adhonestum pertineat, ignorantem? (A)

Form. Excusandi literarum prolixitatem: Qvo in munere versanti, *&c.* (B)

QVod à me postulari videbatur, ut tibi, de studiis meis non pessimè existimanti, (sic enim audiebam) per literas gratias agerem, in eo dedi operam, ne desiderari posset officium meum. Atq; eqvidem restiti nonnihil à principio cupiditati meæ, veritus, ne prudentis hominis non esset, ista dignitate, ista virtute virum, cui nullum à publico munere tempus vacet, appellare literis: sed meam cunctationem viri optimi, atqve eruditissimi, Andreæ Patricii, omnia de humanitate tua pollicentis, discussit oratio. Scripsi igitur ad te, non, ut tibi rescribendi onus imponerem, sed, ut, qvoad possem, testificarer observantiam meam. Qvod si sum assecutus, &, si tu, qvanti faciam judicium de me tuum, intelligis; ita lætor, qvasi bona omnia contigerint, & cum hac mea voluptate vix puto voluptatem ul-

lam posse conferri. Qvòd autem silentium etiam tuum excusas, & ea commemoras, qvæ te à scribendo antea retardarunt: hoc eqvidem à te nunqvam exspectavi; à qvo libenter legi meas literas, de qvo dubitare mihi non licuit, satis superqve habui; sed qvo exspectavi minùs, eò scilicet magis agnosco, qvæ constanti omnium sermone prædicatur, benignitatem tuam. Gratulor autem, ut debeo vehementer, & te à febri convaluisse, qvâ laborantem in reditu suo Patricius offendit; & exitiali illâ lue provinciam esse liberatam. Occupationes tuas puto, & audio gravissimas esse; sed leviores fiunt gloriæ fructu, qvem tu qvotidie percipis, tuis debitum virtutibus, amplissimum. Porrò, qvàm sit homine dignum, de multis, ac, si fieri possit, de toto hominum genere bene mereri, (A) qvid ego te doceam, nihil, qvod ad honestum pertineat ignorantem, qvem ita semper ad decus natura impellit, ut omnia tamen consilia, omnes actiones ratio, & sapientia moderetur? Qvare, istis curis, istis laboribus, qvos esse tuæ laudis segetem, ac materiam video, ignosce, obsecro, Miscovi humanissime, si te serò admodum cupio liberari. Nam, qvod ad studia literarum attinet, id est, ad eum animi cultum, unde oritur artium ingenuarum præclara cognitio: primùm, cùm tua habeas jam, qvæ petuntur à literis, & cùm eloqventiâ doctrinâqve ex superiorum temporum vigiliis excellas; non intelligo valde esse, cur labores: deinde, tantine putas librorum consuetudinem, aut ullum cum ulla doctrina commercium, qvanti difficillimis temporibus, in sum-

summa bonorum, & sapientium civium inopia, requirenti consilium, operamq; tuam patriæ subvenire? (B) Quo in munere versanti, non committam, ut longiore molestus epistolâ sim: & hæc ipsa, fortasse nimis multa, amori largieris in te meo: cui dum obsequor, teque colloqui præsentem videor, oblitus occupationis tuæ, memor humanitatis, provectus imprudenter sum. Vale. Venetiis.

ANDREÆ PATRICIO.

EPIST. VI.

1. Lætatur se à Patricio literas accepisse, & 2. vicissim illi suum in rescribendo officium pollicetur: quod hactenus ob causas dilatum excusat. 3. Gaudet se ab illo amari. 4. Gratias illi agit, quòd se in Moscovii amicitiam perduxerit.

Form. Agendi gratias. Tibi autem &c. gratias tuo fortasse merito pares habere possum &c. (A)

MI Patricii, non te fugit, morosos esse, qui amant. Quo me vitio laborare non inficior. Adspectu, & consuetudine præsentium amicorum carere non possum. Si absunt, igniculum desiderii ita non fero, ut literas ab iis exigam potiùs, quam exspectem. Hinc illæ interdum, vacuæ prorsus iracundiâ, quæ abest à natura mea, amoris plenissimæ querelæ. De quibus audisse te aliquid gaudeo: ut ego quoque in querela tua mutuam erga me benevolentiam, quâ nihil habeo carius, agnoscerem. Quod equidem lætari te quoq; arbitror. Quæ enim humanitas tua est, certè totus abesse non vis, nec

ejusmodi tuum in discessu consilium videbatur: nec nos, qvi longinqvum memoriâ colimus, diligimus, laudamus, digni videmur, qvibus nullam suavitatis ingeniiq; tui partem restituas. Officium autem in rescribendo meum, non committam, ut desideres; nec desiderari antea passus essem, si literas tuas, à me vehementer expetitas, qvas misisse te significas, accepissem. Provocassem etiam mihi crede, pro meo in te singulari studio, si vacassem, & si vacare te ab iis negotiis existimassem, qvorum onera gravissima, vigilantibus, & magna præditis virtute viris, id est, tui simillimis, imponi æqvum est. Qvod ais, omnia te conferre ad dignitatem meam; dupliciter gaudeo, & qvòd me ames, (qvanqvam hoc antea perspexeram,) & qvòd id ex officiis erga me tuis homines intelligant: idqve non mediocriter ad existimationem meam statuo pertinere. Missovii qvidem in benevolentia, cujus habeo testem, refertam humanitatis, elegantissimam epistolam, scito me omnia ponere: eamq; ut videor summo hominis beneficiô consecutus, ita triumpho, qvasi nihil jam adversi à virtutis adversariâ fortunâ possit evenire. (A) Tibi autem, qvi mihi ad amicitiam viri anti aditum patefecisti, gratias tuo fortasse merito pares habere possum, & habeo sanè qvàm maximas, referre certè nullo modo possum, ac ne agere qvidem: qvod tamen humanitas tua non ferret; & si ferret, qvæ mihi unqvam, verba, ab intimo licet artificio deprompta, satisfacerent? Vale. Venetiis.

STA-

STANISLAO VOGELVETRIO, PATAVIUM.

EPIST. VII.

Qverela de non acceptis literis ab amico, ad qvem qvaternas scripserit. 2. Respondet gratiarum actioni & laudationi Vogelvetrii, qvem cur amet, subjungit.

Form. Laudem non agnoscere. In qvo probari. (A)

ME qvoqve torqvet exspectatio è literarum; de qvo mihi, me qvidem invitô, tamen adversa qvædam amor fingit. Nec enim adduci possum, ut oblitum nostri, aut parùm in colendo officio diligentem existimem; qvi & humanitate omnes vincat, & qvaternas jam à me literas acceperit. Utinam valeat, atqve in illis negotiorum fluctibus utatur secundis ventis: reliqva feremus facilè, eademqve absenti benevolentia perpetuò præstabitur. Cùm literas Italicas meas ad te misi, nihil scripsi, ne tibi rescribendi, præsertim de rè minima, onus imponerem. At tu, gratiarum actione non contentus, etiam me laudandum putasti, & iis qvidem verbis, nihil ut esse possit illustrius. (A) In qvo probavi vehementer elegantiam ingenii tui: in judicio, nisi me ipse diligam, desiderare aliqvid cogor. Aliqvid autem? planè hoc totum, mi Vogelvetri, humanitati tuæ tribuo; de qva tamen ipsâ valdè te amo: ac velim existimes, te mihi hærere in animo, tum tuâ sanè causâ, cui neminem probitate, ingenio, studio bonarum artium antepono; tum qvòd in uno

te nonnullam Patricii, ac etiam imaginem videor agnoscere. Idq; tibi aliqvando fortasse, Minervâ, ut spero, non invitâ probabo. Vale. Venetiis.

DIONYSIO LAMBINO.

EPIST. VIII.

Scribit, gratas sibi fuisse Lambini literas, eumq; hortatur, ut industriam, qvam in Aristotelis libris Moralibus posuit, ad alia qvoq; conferat. 2. Rogat ipsum, ut sibi Card. Turnonii gratiam conciliet.

Form. optandi felix iter. Si navigatis in Galliam. (A)

NOli existimare, mi Lambine, cùm fructu consuetudinis tuæ carear, qvidqvam mihi tuis epistolis esse jucundius. Facit hoc sanè, qvi mutuus inter nos amor est, ortus à meo de tuis virtutibus judicio; tuâ verò de meis ad eandem laudem conatibus opinione, fortasse non nullâ: sed scriptorum etiam tuorum subtilitate, & elegantiâ mirificè delector. Vel hæc, qvam accepi Idibus Junii raptim à te, ut video, exarata epistola, qvàm loqvitur purè, qvàm nullis illustrata pigmentis, nullo, ut tu scribis, fuco, tamen nitet. Itaq; nihil unqvam legi libentiùs. Qvæsieram autem per literas à sororis meæ filio, Julio Catone, ecqvid parturiret ingenium tuum. Non tam, ut meæ, qvæ summa est, qvàm ut eorum, qvid à me adeunt qvotidie, cupiditati satisfacerem. Scito enim, admirabilem hîc esse qvandam de studiis tuis opinionem, cùm è sermonibus meis, eximia sæpè tua cum laude habitis, tum verò ex illa præstanti industria, qvam in convertendis

Ari-

Aristotelis de morali philosophia libris ita collocasti non modo, ut eorum, de qvibus diu bona hominum existimatio fuit, errata patefaceres; sed ut ipse maximam & judicii, & mihi qvidem, ut videtur, qvi ea cum Græcis diligentissimè contuli, eloqventiæ laudem ferres. Qvod à te institutum retineri, & eandem operam ad reliqva conferri, si qvis est, qvi valdè cupiat, ac te etiam tacitâ sæpe cogitatione hortetur, is ego sum. Publica, fateor, me movet utilitas, cui te video Græcæ, ac Latinæ linguæ peritissimum, præterea instructum iis artibus, à qvibus perfecta intelligendi, ac judicandi ratio manat, unum in primis posse consulere: sed mehercule etiam gloriæ tuæ pro amicitia nostra vehementer faveo. Vides enim profectò, (qvid enim, qvod ego videam, tu non perspicis?) paucos omnino ex iis, qvi populari fama celebrantur, sine exceptione posse laudari, & hac tanta qvotidie exeuntium librorum copiâ impediri potiùs, qvàm adjuvari studia nostra. Qvare suscipe onus pro tua parte. Nervos novimus industriæ tuæ: qvos si contendere volueris, nihil est, qvod sustinere, ac perferre non possis. Nam de Lucretio, suadeo eqvidem, ut absolvas: poëta est egregius, vel Ciceronis nostri testimonio: & in eo maximam à multis, nec à me ipso minimam gratiam inibis: sed voco te libentius ad illa præstantiora: nec tu meum consilium, atq; etiam studium, si modo tibi aut sapere aliqvid, aut velle tuâ causâ videor, debes in tua laude contemnere. (A) Si navigatis in Galliam, qvod à te scriptum confirmant multi, opto vobis felicem cursum

sum, & secunda omnia: teq; rogo, nisi me ineptum esse censes, & nimis impudenter petere, ut Cardinali Turnonio, Principi sapientissimo, optimarum artium patrono, me in gratiam ponas: qvem hîc honoris gratiâ salutare, cùm maxime vellem, per invaletudinem nunqvam licuit. Sigonius, planè, ut ais, vir doctissimus, addas licet humanissimus, cui tu in transverso literarum tuarum versiculo salutem adscripsisti, valde gaudet, amari se, ac laudari à te, de qvo ipse honorificè in primis loqvitur, & sentit. Is te resalutat amantissimè, euntiq; in Galliam, incolumitatem, & reditum precatur. Vale. Venetiis.

JULIO POGIANO, ROMAM.

EPIST. IX.

Responsio ad Laudatoriam, in qva 1. exponis causas, cur honorificè de ipso sentiat & loqvatur, videlicet ob excellentem ejus eloqventiam, & honorificam de se opinionem. 2. Laudem eloqventiæ sibi à Pogiano tributam non agnoscit, sed eam in ipsum Pogianum conjicit, cum qvo ne ausit qvidem in hoc certamine contendere.

QVàm libenter, & qvàm sæpe de te cogitem, Pogiane doctissime, conscius ipse mihi sum: mea verò qvæ sit, ac fuerit semper, ubi temporis ratio tulit, de tuis virtutibus oratio, cùm honestos, & graves viros, iis, qvibus ipse excellis, doctrinis excultos, habeam testes, non conabor tibi literis exponere. Nec tamen aut amori erga te meo, qvem fate-

fateor impetrare à me posse omnia, tribuere qvidqvam in te laudando velim existimes. Tua me scripta, in qvibus excellentem qvandam eloqventiæ præstantiam elucere vidi, maximè verò præclara illa pro illustri Rhodiorum Eqvitum societate ad Pontificem habita oratio, qvam efferre laudibus nunqvam desino, in hanc sententiam facilè perduxit. Accedit humanitas, probitas, opinio de me tua, nec ea significata obscurè, sed æternis ingenii tui testata atqve expressa monumentis: ut, si nihil ipse, contrà qvàm adhuc laboravi, memoriâ dignum præstem, me tamen ex testimonio tuo posteritas ignorare non possit; fin aliqvid à me sum, tibi tamen debeam plurimùm, cujus ad eam, qvæcunqve de me est, existimationem accedat auctoritas. Qvod si te antea, naturali qvâdam animi mei propensione, & communi erga omnes, qvi optimis in artibus cum laude versantur, officiô, non mediocriter diligebam: nunc, propria cùm addantur in me merita, nisi totus amore flagrem, ac studiô tui, nisi, qvam excelso in loco sitam video, illustrari etiam magis omnium præconiis tuam laudem exoptem; malam referre gratiam literis iis, qvarum consuetudine ad humanitatem excolimur, & omnino hominem ex homine videar exsuere. Qvanqvam, mi Pogiane, non ita mei dissimilis esse possum, ut agnoscam ea, qvæ tu in illâ omnium elegantissimâ epistolâ, ad eximiæ tum indolis, tum etiam virtutis adolescentem Octavianum Magium proximè scriptâ, verbis amplissimis in me contulisti. Scilicet ego in eloqventia magnus, qvis, & qva in arte? illâ qvidem,

ut

ut res indicat, omnium difficillimâ; ipse autem vix mediocri instructus ingeniô, otiô certè, sine qvo ne summis qvidem ingeniis valde proficitur, nunqvam abundans, adversâ etiam per annos multos modô valetudine, modô fortunâ vexatus. Sed abfuerit nihil eorum, qvæ laudem in aliena lingva cupientibus requiruntur: me tamen vobis, qvi Romæ in ista luce, summa omnium virtutum ingeniorumq; præstantia vivitis, qvi pedem qvotidiè ponitis in vestigia clarissimorum virorum, qvi spiritum ducitis è Romano illo cœlo, fœminibus eloqventiæ referto, anteponendum esse nunqvam duxi; fortasse, ut comparari aliqvando possem, operam dedi. Sed hoc qvidem nondum contigit: ac vereor; ut contingat unqvam. Me enim in hoc studio, qvô mirificè delectabar adolescens, rei familiaris occupatio non finit esse diligentem. Ætas etiam, nescio qvo modo gloriæ cupiditatem, si qva fuit in nobis, videtur extinqvere: qvâ sublatâ, non minimum langvescit industria. Contra vobis, ab omni cura expeditis, tibi præsertim, non ætate minùs, qvàm ingeniô florenti, qvotidianum esse cum libris usum, & cum omni liberali doctrina, non ignoro. Qvanti verò illud est, qvô qvidem nos caremus, locorum admonitu excitari ad decus: qvanti etiam illud, haurire aliqvid posse omnibus horis ex mutuo sermone, præcipuè verò ex perennibus illis, uberrimisq; optimarum scientiarum fontibus, Octavio Panthagatho, & Gulielmo Sirletto, familiarissimis tuis: à qvibus, ut opinor, æqvè diligimur: sed æqvè tamen eorum doctrinâ frui, per intervalla locorum mihi non licet.

Itaq;

Itaq; tot, ac tantis, qvæ ſuppetunt vobis, deſtitutus adjumentis, tantum abeſt, ut glorioſi palmam certaminis audeam ſperare, ut haſtas etiam non invitus abjiciam; qvi præſertim facilè futurum intelligam, ut ad te, qvem planè in oculis fero, & à qvo mutuam mihi tribui voluntatem libenter credo, primæ partes in cognitione, & uſu Romanæ linguæ omnium judiciô deferantur. Qvare primùm illud te rogo, ne mihi tuâ prædicatione, qvæ tota, ut ego interpretor, ab amore proficiſcitur, plus oneris imponas, qvàm mea ſuſtinere poſſit infirmitas: exiſtimesqve non minùs me moleſtè ferre, ſi qvando mihi falſa laus affingitur, qvàm nonnullos, cùm vera detrahitur: deinde, ſi ego abs te in mea laude diſſentio, ne propterea meum in tuâ judicium improbes: qvod, ne ſiqvidem ipſe prorſus à me diſſentias, immutare, cùm multis jam patefecerim, aut velim, aut poſſim. Vale, & Sirletto noſtro, ac Panthagatho meo, vel potiùs utriq; noſtro, dic ſalutem meis verbis plurimam. Venetiis.

HORATIO URSINO, ROMAM.

EPIST. X.

Reſponſio ad conciliatoriam, qvâ primùm gratulatur ſibi de amicitia Urſini, & epiſtolam ejus ad ſe ſcriptam laudat. Deinde latatur, Urſinum nobiliſſimâ familiâ ortum, unam virtutem amplecti.

UT video, Magius, amores utriusq; noſtrûm, optimus adoleſcens, nec litetis tantùm, ſed humа-

manitate etiam perpolitus, exqvisitum ad conglutinandas amicitias tenet artificium. Nam ille me primùm, jam antea commotum eâ famâ, qvæ de tuis laudibus percrebuerat, suo testimonio vehementer in tui benevolentiam impulit: deinde, ut integrum officii sui fructum ferres, te qvoq; de meo erga te studio literis admonendum putavit. Qvod etsi præter opinionem meam potiùs, qvam contra voluntatem, factum esse confiteor: tamen eo mihi nomine abs te gratias agi molestè ferrem, nisi epistola tua, distincta luminibus ingenii, index amoris in me tui, qvô eqvidem antiqvius habeo nihil, omnes animi mei partes ea voluptate perfunderet, ut molestiæ locus esse non possit. Aderat, cùm eam attulit Magius, legitq; me concedente, semel & iterum Carolus Sigonius, qvi qvantum judiciô, & eloqventia valeat, neq; tu, nec, ut opinor, jam ignorat qvisqvam. Is ornavit ingenium tuum divinis laudibus, me prorsus assentiente: nam qvid, Magio, dicam? qvite, qvalem ipse antea in omni sermone prædicaverat, talem vobis videri, mirabiliter ob eximiam in te benevolentiam, fortasse etiam judicii sui causâ lætabatur. Nimirum habet hoc nobilitas, ut, qvamcunq; se in partem dederit, insigne qviddam præstet. Sed qvô libentius de spatio curriculoq; majorum plerique deflectunt, eô præstantiorem apud omnes homines & gloriam & gratiam, si qvi cursum tenent, assequuntur. Qvod tibi gaudeo contigisse: qvi, cùm multis tum naturæ, cum fortunæ donis abundares, natus in civitate, orbis terrarum olim dominâ, nunc religionis, pietatis, justi-

Justitiæ domiciliô; ortus ex ea familia, cujus nomen præclaris partum & studiis, & factis, multis jam seculis per omnes gentes fama disseminavit: tamen, qvasi hæc ad te non pertineant, id agis, ut una te nobilitet virtus, & qvantum honestatis à majoribus tuis accepisti, tantum ipse posteris relinqvas. Qvod etsi difficillimum est, præsertim his temporibus, cùm adversentur multa, &, ùt vides, ad inania qvædam, neglecta solidâ gloriâ, mores incubuerint: tamen à te, freti prudentiâ & ingeniô tuô, freti etiam constantiâ, summa omnia exspectamus. Qvæ porrô laudabilior industria, qvæ cura præstantior, qvàm qvæ in animi cultu consumitur? cùm scilicet id qværimus, ne qvando impendentem fortunæ vim, optimarum artium præsidiô muniti, pertimescamus; ne jactemur huc, illuc, vel cupiditate, vel metu: sed in tantis vitæ qvasi tempestatibus tranqvillissimo, ac jucundissimo literarum portu perfruamur? qvæ qvi non videt, nec de adipiscenda virtute, qvæ rationis absolutio est, assiduè cogitat; næ ille eo ipso rationis munere, qvo uno cæteris præstamus animantibus, indignus est. Qvod qvidem semper sensi: licèt, qvò contendi, non pervenerim. Te & sentire idem, & posse consequi, qvod vis, intelligo. Qvod si de præmiis cogitas, qvæ proposita sint, vides: æternum decus, & bonorũ amor; qvem debes omnibus rebus anteponere. Eqvidem in eo summam felicitatem ab adolescentia constitui. Ex qvo qvanti faciam amicitiam tuam, qvem nemini aut probitate, aut studiô liberalium doctrinarum audio concedere, facilè potes intelligere:

idq;

idq; ut re ipsâ aliqvando experiaris, operam dabo. Vale, & Julium Pogianum, familiarem tuum, præstantem omni laude virum, ac Hieronymum Lippomanum, eximia spe summæ virtutis adolescentem, salutes, rogo, meis verbis diligenter. Venetiis.

OCTAVIANO FERRARIO, MEDIOLANUM.

EPIST. XI.

Excusat se de mora in excudendo libro, eamq; rejicit in pituitam, qvâ laboravit. Deinde conqveritur de avaritia bibliopolæ Mediolanensis &c.

NOli putare, me tantum amici tui μεγαλυνειν tribuisse, ut adhuc rem ducerem. Nam, etsi de illius ingenio, doctrinaq; semper optimè sensi, idq; primùm literarum tuarum testimonio, pòst etiam judicio meo commotus: tamen de tuo libro ita judicio, nihil fieri posse non modò eruditiùs, in qvo meam de studiis tuis opinionem æqvavit industria tua, verùm etiam elegantius: qvod ab excellentibus in philosophia viris, qvalem te jam omnes prædicant, hodie non admodum exspectatur. Quid igitur obstitit, cur non aggrederer? causam si qværis; de qvâ te, si res pateretur, celatum vellem: pituita, repentè commota, satis per se molesta, mox etiam, cùm tussis accessisset periculosa, moram injecit: biduum jacui, medicô non admissô, accuratâ victûs ratione contentus: in qva tu qvantum ponas, ignoro; ego utilissimam experior. Nunc, qvæ supersunt morbi reliqviæ, do operam, ut eas depellam

lam. Qvod eâdem, ut spero, abstinentiâ conseqvar. Filio jam, & domesticis omnibus rectè est. Liber tuus, qvemadmodum ex paginis, & diebus rationem duco, video fore, ut Idibus Sext. aut planè absolutus ab operariis nostris, aut inibi sit. Itaqve velim significes, qvot ad te ejus exempla, & cui dari velis. Chartam probabis: habet enim amplitudinem, & elegantiam; spero, item reliqva. Mitterem Joh. Antonio, bibliopolæ vestro; sed homo est, qvod inter nos dictum sit, paulò ad rem attentior, qvàm vellem. Nisi remittet aliqvid de sua consuetudine, vix puto inter nos posse convenire. Veruntamen qvid ad nos? utamur aliò, qvi se præbeat æqviorem in transigendo, deinde bonum virum in fide præstanda. Qvod totum prudentiæ tuæ committo. Vale. Venetiis.

EIDEM, MEDIOLANUM.

EPIST. XII.

Primò affert causas, cur non cupiat à Ferrario crebras literas. Deinde negat ejus librum priùs posse typis mandari, qvàm redeat officinæ curator. Tertiò qveritur de morbo filii, & Ferrarium felicem ducit, qvi philosophia beneficiis à tot curis sit liberatus.

EGo verò nihil minùs volo, qvàm, nisi vacas, à te responderi. Nam, etsi mirificè delector ingeniô tuô, cujus imaginem in iis, qvæ à te scribuntur, epistolis magnâ sæpe cum animi mei jucunditate contemplor: tamen, ne me putes in ea hæresi esse, qvæ ad se ipsam refert omnia, aliorum causâ

minimùm laborat. Cogito valetudinem tuam: cogito maximarum doctrinarum ſtudia: amicis, & propinqvis horæ dandæ ſunt: invitat humanitas; pietas cogit: cur ego te iſta velim deſerere tam laudabilia tamqve neceſſaria, ſtudium ut expleas meum crebritate literarum, qvod expleri tamen nullo modô poteſt? De libro, teneo jam qvid velis. Typis qvos probas, & charta qvâ vis, utemur. Inititum fieri ante, qvàm redierit is, qvi totam officinæ curam ſuſtinet, omnino vix poteſt. Erat autem in Forum Julii, ſui negotii causâ, profectus. Ejus porrò diligentiam cùm in charta, tum in toto hoc genere utilem, & neceſſariam eſſe, ſæpe ſum expertus. Qvò æqvius hoc, qvidqvid ſpatii interponitur, uterqve noſtrûm ferre debet. Atq; etiam ne qvid celem, paulô eram conturbatior, ægrotante filio, qvem te tribus unum habeo reliqvum. O mi Ferrari, qvantam tu debes philoſophiæ gratiam qvæ te à tot curis ad jucundiſſimum vitæ genus abduxit! qvanqvam fortaſſe hoc melius; & in agendo poſitam eſſe virtutem, ne tui qvidem Peripatetici negant. Sed hæc omitto. In pecuniæ permutatione agnoſco tuam in me benevolentiam, penè dixi liberalitatem. Qvod ſi arcæ meæ conſultum æqvè omnes vellent; qvantò mecum ageretur commodiùs? Nunc mihi crede, ſecus eſt, nec me tamen reclamante. Vale. Cruceio, & Capræ ſalutem plurimam. Venetiis.

JOH

JOH. ANTONIO TURONEO, URBINUM.

EPIST. XIII.

Ant. Turoneum, ob vim vi repulsam, patriâ carentem consolatur, adductis paucis argumentis, qvæ ad hominis in exilio degentis dolorem leniendum facere possint. Deinde refutat ea, qvæ à specie Urbis, à consuetudine amicorum, ab utilitate aliqva peti posse videbantur. Tertiò si patriâ carere nequeat, spem ipsi facit fore, ut operâ amicorum possit restitui; inter qvos recenset Rosarium qvendam, qvi plurimum possit. Calvinum excusat propter senium: Se propterea, qvòd publica parum frequenter: testimonium verò eruditionis & eloqventiæ se ipsi perhibiturum pollicetur.

SI qvisqvam est, qvi ex adversâ bonorum virorum fortuna solicitudinem capiat; eorumqve, mederi studeat incommodis: eum ego me esse profiteor. Sed, cùm ad opem ferendam nihil mihi suppetere præter voluntatem intelligo: sic afficior, ut me ipsô miserius esse nihil putem. Qvod si antea sensi, certè id in tuo potissimùm casu mihi contigisse, nisi vel meam consuetudinem ignoras, vel ignorari à me tuum ingenium, tuam probitatem, putas, debes opinari. Qvamqvam cùm recordor, & eadem sæpè accidisse optimis viris, & ubiq; virtutem honestissimum habere domicilium: nec fieri unqvam, ut calamitas etiam gloriæ sit; nec ullum inde dedecus, aut facinus turpe conferri: cùm hoc æternâ naturæ lege, unde humanæ leges,

tanqvam ex archetypo, describuntur, sancitum esse videatur, ut vim vi liceat repellere, & sua cuiqve incolumitas prima sit: hæc inqvam, memoriâ, & cogitatione dum pertracto; id qvod, qvasi solatium qværens, sæpe libenterqve facio; lenitur aliqvantùm doloris acerbitas, atqve etiam tibi, qvantum licet, in medio dolore gratulor: cui, nisi loci mutatio gravis est, cetera, qvæ videris amisisse, leviter ferenda esse censeo. In loco autem qvid te torqveat? species urbis? at ea, qvæ ad oculos pertinent, nemo unqvam sapiens neq; in malis, neqve in bonis esse duxit: & ego, qvi longè à sapientia disto, hæc tamen prorsus non amo inania; solitudine fruor, qvantùm possum: in hac mihi vivo, & DEO; qvod unum est beatè vivere. Amicorum consuetudo? qvid? absentes non diliguntur? non, si volumus, & qvoties volumus, literarum sermone conjungimur? Eqvidem, postea qvàm discessisti, nescio qvô modô crebriùs etiam, qvàm cùm aderas, de te soleo cogitare? & mihi scito amicorum spectra, præsertim qvos virtus, & integritas commendat, esse jucundissima. Sin utilitatem aliqvam, tuis necessariam rationibus, cogitas; non dubito, qvin istuc, qvicqvid jacturæ factum est, brevi majoribus etiam commodis resarciatur. Nec verò, si me audies, utilitatem ullam cum ea doctrina conferes, qvam tu auges qvotidie in isto otio, neminem curans, præter te ipsum: qvod hîc certè non contigit. Magnum est, studia posse colere qvæ velis, & qvantùm velis; tibi uni sementem jacere, tibi uni fructum colligere. At qvem fructum? cui nec

nec imber immoderatus, nec æstus, nec ulla calamitas noceat, nec suavitatem detrahat, sed augeat, qvæ cætera omnia corrumpit, dies. Qvod si tibi, multorum philosophorum exemplô, vitam in patria ducere, ob doctorum hominum paucitatem, non perplacet: aut dubitas, qvin de ista curâ nos amici tui, si qvid noster in te amor, si qvid pietas valebit, aliqvando liberemus? qvod tamen ejusmodi est, ut non tam lætandum videatur, cùm evenerit, qvàm non dolendum, si serò, vel si etiam nunqvam eveniat. Nos enim in delectu rerum sæpè fallimur: errore mentis tanqvam salutaria, qvæ noxia sunt, adsciscimus: unus eventa rerum prospicit; unus igitur nostra consilia gubernet, ac moderetur Deus. Cui si te totum permiseris; si minimùm in te ipso, in eo posueris omnia: mihi crede, ex istis molestiarum fluctibus emerges; nihilqve posthac aut mali metues, aut boni frustra cupies: multa etiam, qvæ non cupies, nullis accersita laboribus, aut studiis, ad te suâ sponte confluent. Ego tibi operâ, curâ, diligentiâ, qvæ nunqvam in me desiderabis, fortasse etiam consiliô prodesse aliqvid possum: Rasarius, qvi publicam personam gerit, etiam auctoritate adjuvabit; qvem licet existimem, qvantum valet, tantum tuâ causâ velle; tamen suadeo, literis eum interdum appelles, rogesq; ut respiciat fortunas tuas, & aliqvid eis, atq; adeo multum cogitationis impertiat. Calvino, optimo viro, mihiq; vetere benevolentiâ conjunctissimo, amoris, & studii erga te sum ipse optimus testis: sed ætas jam obstat, qvò minùs ea, qvæ res

postulat, obire, & exeqvi possit omnia. Itaqve, nisi me fallit opinio, totum in Rasario est. Nam ego, ut scis, vel infirmitate valetudinis, vel diuturna jam consuetudine, & voluntariâ qvadam desidiâ, loca publica non admodum freqvento: qvo familiaritates intermitti, & ex eo amicitias, si qvæ penitus virtute non hærent, paulatim dissui necesse est: testimonium tamen judicii de te mei nullo loco deerit. Et de doctrina qvidem, ut spero, fidem faciet oratio nostra: eloqventiam verò, in qva tibi qvantum tribuam, cum alii, tum omnium modestissimus, & ingeniosissimus adolescens, Franciscus Vianellus à me sæpè audiit, tua scripta facilè probabunt Vale. Venetiis.

FEDERICO GALLO, URBINUM.

EPIST. XIV.

1. Accipit Galli excusationem, qvòd is se insalutatô discesserit: cujus tamen desiderio flagrarit, tùm, ut ipsi mandata daret id patrem: tùm, ut cum ipso de ratione studiorum ageret. 2. Hortatur illum, ut per literas, qvid legat, qvid scribat, sibi significet; nec se desidiæ vel voluptati dedat: sed patris exemplum imitetur.

ITerùm jam te purgas, qvod in discessu tuo menses ferè qvatuor abfuturus, ad me non adieris; qvem, ut opinor, tui cupidum ac peramantem cognoveras. Ego autem, etiamsi repentinam illam discedendi necessitatem literis minùs excusasses; tamen vide, qvàm faveam amicitiæ nostræ, & qvam non

non stricto jure tecum agam; nunqvam mihi persuaderi passus essem, hoc abs te salutationis officium vel nostri oblivione, vel contemptu, vel ulla omnino inhumanitate tua fuisse prætermissum. Qvare accipio excusationem tuam: speroqve te operam daturum, ne utaris eâ posthac; idq; mihi scito fore jucundissimum. Nam cùm semper dilexerim plurimùm, à qvo primùm die mihi cognitus est, parentem tuum; cui te cupio & spero similimum fore in iis artibus, qvibus honestius, aut glorioſius esse nihil potest: tum verò studia tua, ingenium, qviq; lumen & ornamentum ingenii sunt, mores ita me tibi adjunxerunt, ut omnibus te laudibus libenter cumulem, nihil de te, qvod indecorum, aut turpe videatur, ne suspicari qvidem velim. Eqvidem mirifico tenebar desiderio tui, tum, ut mandata darem, de qvibus ageres cum parente tuo; tum etiam, ut, qvô tibi studiorum genere totam æstatem in patria traducendam statueres, à te ipso cognoscerem: ut vel ex optima tuorum consiliorum ratione voluptatem caperem; vel, si qvid contrà sentirem, indicarem sententiam meam. Qvanqvam, cùm domi habeas, unde discas, & unde præclara qvæq; sumas; neq; te meis, neqve cujusqvam egere præceptis intelligo. Veruntamen verus amor latere non potest; ostentat se, ubi etiam minimè opus est. Ac tu qvidem percommodè feceris, si qvod coràm non licuit, fortunæ potiùs culpâ, qvàm tuâ, id tibi agendum per literas existimabis, ut aliqvid de qvotidiana tua tum lectione, tum etiam, sine qva lectio penè inanis est, scriptione

significes. Non enim te puto vel desidiæ qvidqvam loci relinqvere, vel iis levitatibus, in qvibus pleriq; adolescentes insaniunt, operam perdere. Scis, qvod sapientissimi homines prodiderunt, imitatricem boni voluptatem falsâ specie decipere, illecebram esse turpitudinis, escam malorum omnium, qva capitur ætas improvida, nec se captam sentit, nisi cùm imprudentiæ pœnas luit. Atq; hoc in genere labi, & errare, cùm cæteris turpe sit, iis videtur esse turpissimum, qvibus ad amplectendam honestatem præcepta non defuerunt. Et, præcepta si valent, qvæ tibi ego, pro meo in te singulari studio, deesse non patiar: qvantò plus valere exempla æqvum est, præsertim qvæ posita ante oculos sunt, qvæ tibi nunqvam intueri non licet, qvæq; familiæ tuæ qvandam qvotidie laudem pariant, facilè potes intelligere? Itaqve non à te mediocre aliqvid, sed summa omnia expectari, nec expectari solum, sed exigi etiam qvasi debita, debes cogitare. Qvæ si præstas, lætitiâ qvidem parentes tuos, qvibus potissimum, & patriæ natus es, afficies incredibili; te ipsum autem perpetuis instrues, maximisq; bonis; nec illa timebis externa, qvæ casus, & fortuna invehit: sed à te ipso pendens, nullis objectus injuriis, firmissimô artium optimarum præsidiô munitus, vitam deges beatissimam, æternamq; posteris tui nominis memoriam relinqves. Vale. Venetiis.

OCTAVIANO FERRARIO, MEDIOLANUM.

EPIST. XV.

De

De variis rebus agit. Scribit non pœnitere, indigno officia præstitisse. Literis ejus se delectari. De libris transmittendis negotium alicui domesticorum dedisse. Consilium ejus de farciminibus transmittendis probare. Cruditate stomachi laborare, & quid medici sentiant, exponit: rogatque ut sibi radicem, quæ Irois dicitur, conditam mittat.

O Præclaram παλινῳδίαν! at ego tuarum literarum memoriâ, contuleram in eum perpetuò qvodam studiô, qvidqvid præstare poteram officii, operæ, diligentiæ. Nec me tamen pœnitet, eò processisse, unde nunc tu ipse penè revocas. Mutare autem consuetudinem, præsertim in benè merendo, vix licet. Nam illa superiora, si doctrinæ non vis, in qvo me fefellit opinio, humanitati certè dedimus. Nunc dandum esse aliqvid constantiæ, ne nostrum damnemus institutum, profectò vides. Verùm absit jam hoc argumentum à literis nostris: valeant ea, qvæ jucunditatem non habent, qvam eqvidem non modò ex tuis elegantissimis epistolis, verùm etiam cùm ipse ad te scribo, capere mirificam soleo. Nihil est tanti, qvod cum sermonibus nostris permutari debeat. Nec, de nobis ipsis qvod scribamus, deesse unqvam patietur mutui amoris abundantia. De libris tuis, dedi negotium homini domestico, ut à peritis de ratione vecturæ cognosceret, eosqve qvamprimum istuc mitteret. Qvod ille, ut est omnibus ferè jucunda negligentia, fortasse nondum fecit. Urgebo literis, & mandata renovabo. Suilla farcimina curaturum te significas: in qvo amo voluntatem tuam: qvòd autem

addis, non antè, qvàm extremo menſe; ne cùm recentia ſint, incluſa corrumpantur; conſilium probo: & qvoniam veſtra iſtius generis opſonia, qvi palatô ſapere putantur, ſine exceptione laudant; nec artes qvæſtuoſas officinæ temerè dediſcunt; puto fore ſuaviſſima. Sed audi, qvod eſſe totum aliud intelliges, id eſt aliqvantò magis ad me pertinere. Κακοστόμαχοι ſumus, & cruditate laboramus. Id qvidem à pueritia: ſed auxit vitium aſſiduus literarum uſus: qvô ademptô qvæ nobis, qvi vulgaria contemninus, delectatio, vel potiùs qvæ vita ſupereſt? Qvare ignoſce, ſi mihi non impero: qvod ne ru qvidem, opinor, facis. Qvæſitum inter medicos eſt, ecqvid adjumenti aqvæ ſulphureæ potus afferre poſſet? Variè ſentientibus, recuſavi; ne, qvod ajunt, de ſorte etiam in dubium venirem. De gutta capiti inſtillandâ ſermo fuit. Ne hoc qvidem placuit: ne memoriam periclitaret. Ventum deniq; ad victus rationem. Præbui me facillimum, qvidqvid vellent. In primis radicem probarunt, qvæ Irios vocatur: qvam condiri apud vos egregiè, ferunt. Eam igitur, qvod tuo commodô fiat, velim perqviras, inventamqve, & mediocri vaſculô diligenter incluſam, cures aliqvâ ratione perferendam. Qvidqvid erogaveris, bonâ fide, cui voles, hîc numerabitur. Alexandri Ἀκόμιστα nondum abeo, cui frater commodaverat, extorqveri potuit: nec ego urſi vehementer, poſteaqvam, non ab Aphrodienſi, cujus in eo libro mentio fit, ſed à poſterior Alexandro ſcriptum cognovi; qvod etiam χαρακτὴρ declarat. Vale, & Cruceio, Ca-

præ

præqve, communibus amicis, familiaribus tuis, qvos utinam aliqvando complectar, salutem plurimam. Patavii.

JOH. BAPT. RASARIO, VENETIAS.

EPIST. XVI.

Agit Rasario gratias de communicata secum Ferrarii epistola, qvam sibi placuisse, nec ulla alienatæ voluntatis signa se in ea reperisse, scribit. Promittit autem, se ipsum apud Ferrarium purgaturum illumq; hortatur, ut ipsum tanqvam ducem suum ad philosophiam observet & diligat.

AMo te vehementer de Ferrarii epistola: qvæ mihi ita placuit, ut nihil unqvam legerim libentius. Sanè causam suam diligenter agit, & mihi qvidem egregiè probat. Qvanqvam multis jam annis eam imbibi animô de illius ingeniô, doctrinaqve opinionem, ut errare nihil credam, si qvis multorum rationibus unam ejus auctoritatem anteponat. Qvam tibi qvoqve sententiam probari cùm intellerim antea; cumqve, ut verè dicam, hoc ipso nomine plurimùm accesserit ad benevolentiam in te meam: cupio te nunc ne leviſſimè qvidem à te ipso dissidere: idqve mihi tum facilè, pro eo judicio, qvod de tua virtute semper habui, tum etiam, pro meo erga Ferrarium singulari studio, libenter persuadeo. Sed, ut redeam ad epistolam; vides, qvàm eruditè, qvàm ingeniosè disputet; qvàm tecum amicè, qvamq; (ut apertus, nec ulla tectæ simulationis labe suffusus ejus animus

est,

est,) ingenuè, & simpliciter agat. Alienatæ verò à te voluntatis, cum causa nulla subsit, ne signa quidem ulla in ejus literis mihi videor agnoscere. De quo quia te nonnulli ex epistola tua sensi laborare, nec injuriâ: vetus inter vos amicitia fuit, eritque, ut spero, vitæ æqualis, maximis illius in te meritis, ex tuæ mihi prædicatione cognitis, non vulgaribus tuis in illum officiis culta; purgabo te apud eum primis literis accuratissimè; nec ab illo probata damnasse, aut omnino in dubium revocasse, sed quæsisse nonnulla tanquam à magistro tuo, veteremq; in eo consuetudinem retinuisse, si volueris, ostendam. Non dubito, quin, si qua ei de tuo sensu, quod equidem vix opinor, suspicio hæsit, amoveat, ac se tibi quàm primùm restituat. Novi hominis lenitatem: benevolentiam in te vidi: isque meæ in te benevolentiæ fons, ea primùm origo fuit. Nec enim, quæ de te olim ad me scripserit, possum oblivisci; nec, si possim, velim. Illud à te, mi Rasari, si quid nostrâ etiam causâ vis, etsi necesse non arbitror, tamen vehementer peto, &, si pateris, rogo, non ut optimum virum, doctissimum hominem, Ferrarium, tuæ laudis auctorem, quòd is tibi ad philosophiam aditus aperuit, viamq; munivit, observes, ac diligas; quod à te fieri, certò scio: sed ut in omnibus officiis, quæ ad illius non modò dignitatem, sed etiam voluntatem pertinebunt, certare mecum velis. In quo te mihi parem esse percupio, vinci nunquam patiar. Vale, & Magium nostrum, singulari adolescentem ingenio tibi pro sua doctrina, mihi pro meo in eum non mediocri studio deditum, saluta, Patavii. Hæc

Hæc dictavi, ùt soleo, filio meo: nam, ut scriberem ipse meâ manu, neqve per medicum licebat, nec sanè stomachi ferebat imbecillitas.

ANTONIO ROLANDO.

EPIST. XVII.

Primò agit Rolando gratias de mandatis diligenter exhaustis. Deinde pro suo erga ipsum amore hortatur eum, ut Lutetiæ, qvò profectus erat, studia literarum gnaviter colat, nec à Turnebi latere unqvam discedat.

Form. deferendi studium: Cui qvidem si paribus. (A)

Form. hortandi. Refer ad nos illa præclara. (C)

Turnebi laus. (B)

STudium tuum in exhauriendis mandatis meis, celeritas in rescribendo, qvorum ego à te alterum pro nostra conjunctione exspectabam, alterum autem pro tuis occupationibus postulare vix audebam, magnam habent significationem amoris in me tui: (A) cui qvidem, si paribus non licebit officiis, pari saltem ut amore respondeam, operam dabo: nec dubito, qvin conseqvar: atqve etiam qvod mihi vel injurato velim credas, me jam esse consecutum intelligo. Qvî enim, tua qvæ fuerint erga me officia, meæ qvæ sint partes, ignorare possum, aut non assiduè cogitare? Ego, Rolande, qvô primùm die, cum lectissimo adolescente, familiari tuo itemqve meo, †, accessisti ad me, dilexi mores tuos, in qvibus ingenui multum pudoris, qvi probitatis index est; multamq; prudentiam elucere

re vidi. Pauci s diebus, cùm de nostris delectationibus, id est, de communibus literarum studiis, colloqveremur, probasti mihi ingenium, doctrinamq; tuam, & ad meam de te opinionem, † testimonio excitatam, plurimum addidisti. Postea facilè inter nos exorta familiaritas: vel qvòd multis in rebus nostri sensus congruere viderentur, & latentis qvædam naturæ vis, animos utriusq; conjungeret: vel qvòd assiduitas tua penè qvotidiana, ususq; domesticus nihil ad nicitiæ nostræ deesse patereturⁿ. Mox deinde Venetias rationes meæ, te non ita multò post Lutetiam vocarunt studia tua. Manet amor tamen in me qvidem nis, qvi fuerat præsente te, vigetq; memoria tui, nec locorum, aut temporum intervallis unqvam evanescet. Qvòd nisi me tuæ laudis magna qvædam cupiditas teneret; angerer, qvòd abes, &, ut audio, abfuturus es: sed, versari te in ista eruditorum hominum celebritate, frui consuetudine doctrinaqve Hadriani Turnebi, (B) qvem jam pridem omnes cantant, ego orno, qvantùm possum, in sermonibus meis; nisi vehementer gauderam, te non amem, nec, qvem ames ipse, qvod in primis cupio, dignus sim. Qvare nostrâ etiam causâ contende, ut, qvo consilio Lutetiam petivisti, id qvàm maximè, qvamqve licet celerrimè conseqvaris. (C) Refer ad nos illa præclara, qvorum gratiâ discendendum tibi à tuis; perferenda longi-tineris incommoda, asperrimarum alpium perpetuis obsessa nivibus juga non sine magno periculo superanda existimasti. Qvo de genere tecum agam brevibus; qvia, sensus cum optimè tuos habeam, cogni-

cognitos, non dubito, qvin sæpe tibi veniat in mentem, ex ista urbe, qvô, tanqvam ad amplissimum artium ingenuarum mercatum libenter omnes confluunt, inanem redire, qvàm non deceat. Qvod si te, studio cognitionis incensum, cetera qvæ istic habes plurima, liberalium doctrinarum adjumenta deficerent: unus tamen idem ille, qvem paulò antè nominavi, qvi præter ceteros cum literis humanitatem, Græca cum Latinis, antiqvæ philosophiæ scientiam, qvod è scriptis ejus facilè cognoverim, cum elegantiore doctrina conjunxit; unus, inqvàm, tibi instar esse omnium Turnebus, unus & suô te commovere exemplô, & suis adjuvare plurimùm documentis, consiliisq; posset. Cujus ut à latere, qvoad hominis permittet humanitas, ne unqvam discedas, & istam urgeas occasionem divinitus datam, adipiscendæ virtutis; si tu is esses, qvi naturam humanam solâ perfici virtute nescires, hortarer etiam atqve etiam: idqve libenter tribuerem amicitiæ nostræ: sed cavendum intelligo, ne γλαῦκ' εἰς Ἀθήνας: cum tu ibi sis, unde ad alios præclara instituta, unde laudabilis vitæ ratio & sapientia ferè manat omnis. Viam, & rationem latine scribendi, obsecro, mi Rolande, cur à me petis, cùm is, qvo ego uno magistro sum usus, & tibi, & omnibus Cicero pateat? an tu me vel hujus generis reconditum aliqvot tenere artificium putas, à qvo longe absum, vel si tenerem, posse fieri, ut ab ullo, præterqvam ab hoc ipso, cognoverim? nec tamen, utiliter qvædam præcipi, & ad artem posse redigi, negabo: sed mihi ne tantum

one-

oneris imponis, cui nec domesticis curis otii multum est, & id ipsum, qvod est, vel amicis officii causâ, vel valetudini necessario tribuitur? Scripsi olim de meis exercitationibus, nescio qvid, à nobilissimo viro, bonarum artium patrono, Stephano Saulio rogatus: & fortasse digitum ad eum fontem intendi, qvò si accesseris, non dicam eqvidem istam eloqventiæ sitim explebis, sed, ut arbitror, nihil inqvinatum hauries. Exstat ea, cum aliis edita, epistola. Si videtur, leges: aut, si legisti, & qværis ampliùs; à me cur exspectes, qvem respirare negotia non sinunt, hoc eqvidem tempore non est: pete ab istis, qvi vacant, optimis, & scribendi, & judicandi magistris. De Laërtio, &, qvod egisti, pergratum est; &, qvod acturum te ostendis, id si præstabis, maximam inibis à me gratiam. Turnebus, ut me plurimum diligat, qvod certè mutuò faciet, exopto; plurimum ut mihi tribuat, qvod literæ tuæ significant, non postulo. Qvid enim ego sum? aut, si esse aliqvid videor, præillo tamen qvid sum? non enim χαλκεα χρυσειοις unqvam conferam, ne cum Homerico Glauco errem: sed χρύσεα χαλκείοις anteponam semper: Ille est, cui jure omnia tribuantur, qvi jam pervenerit eò, qvo nobis adspirare non licet. Saluta eum meis verbis, cum veterrimo amico meo, spectatæ virtutis, & industriæ viro, Carolo Stephano. Vale. Venetiis.

CAROLO SIGONIO, PATAVIUM.

EPIST. XVIII.

Sigonium hortatur, ut det operam, ut Patavii cum Si-

Sigonium hortatur, 1. det operam, ut Patavii cùm sit, in celeberrimo Italiæ theatro, omnium expectationi respondeat, & nihil mediocre sibi præstandum existimet 2. ut Scalam amet, 3. ut crebrò scribat.

EGi diligenter, qvod mandaveras. Præcisè negavit, ac visus etiam nonnihil molestè ferre. Sed mihi crede, hujus generis penè magistro, vestri sensus non congruerent. Nihil morosius. O multa in omnibus intolerabilia: qvæ nobis tamen, mi Sigoni, qvi à libris nescio qvid plùs, qvàm ceteri, sapere didicimus? ferenda sunt. Qvamqvam tibi qvidem, pro tua prudentia atq; etiam pro superioris vitæ perpetua consuetudine, nihil difficilè Sed, Patavii te nunc esse, in celeberrimo Italiæ theatro, ubi spectatur, & notatur acerrimè, qvidqvid dicas, & sæpe mihi, nec unqvam sine aliqvo metu in mentem venit. Sic sunt, qvi amant: omnia cupiunt, omnia timent. Vides, qvo te in loco tua virtus, qvantâ omnium exspectatione, constituerit: nihil mediocre præstandum est, nec, ut cum aliis, qvibus te jam doctrina, industriâq; antecelluisse omnes judicant, sed ut tecum ipse certes, teq; ipsum, si licet, vincas, omniqve laudis genere cumules, elaborandum: Qvæ, cùm, ad qvem scribam, considero: & cùm mihi singularem tuam rectissimis in studiis cupiditatem, ac diligentiam propono; mirificè lætor: nec me tamen pœnitet hoc nostræ necessitudini tribuisse, ut ea legas à me scripta, qvæ minimè necessaria duxerim. Hesternum diem puto te mutuis cum Pace Scala sermonibus jucundissimè traduxisse: qvem volo à te amari plurimùm: vel qvòd

ab illo te qvoqve amari plurimùm ſenſi; vel qvòd eô nihil humanius, nihil amabilius. Præterea, qvod te vehementer movebit, multis nominibus ego illum in oculis fero: nec in eo rivales habeo paucos. Faloppio noſtro ſi diſceſſum meũ excuſaveris, cùm uxoris morbus urgeret; gratiſſimum erit. Nec tamen diutius hic me commoraturum puto. Tanti nihil eſt, ut vobis carere poſſim. Interim vale, &, ſi vacat, ſcribe non accuratè, ſed, ut ego nunc, qvicqvid in buccam: ne pereat omnino fructus noſtrorum ſermonum: qvem ſi literæ reſtituent; paulò feram leviùs abſentis tui deſiderium: cujus igniculum, è cubiculo meo cum diſcederes, ſentire cœpi: nec deinde tuum ſpectrum diſceſſit ab oculis meis. Venetiis.

MARCO ANTONIO MURETO, ROMAM.

EPIST. XIX.

Exſtat etiam inter Mureti Epiſtolas Vol. I. lib. II. Ep. 22. Reſpondet autem Mureto ad lib. I. Ep. 12. Venit ad te.

1. Gratulatur Mureto, qvòd Regibus operam det, qvòd ejus ingenium ejus Pontifici & Cardinalibus probetur. 2. Orationes ejus laudat. 3. Qverela de obitu Duareni. 4. Significat ſe valere, & commentarios texere in Epiſtol. Ciceronis. 5. Gratias agit de amicitia Petri Fabri.

Form. Deferendi amorem: Meum in te animum, *&c.* (A)

GAudeo, mi Murete, qvod profectò etiam me tacente exiſtimas, te navare operam Regibus, in-

ingeniumqve tuum, qvod ego semper unicè dilexi, extuliq; laudibus, à tanto Pontifice, & ab universo Cardinalium Collegio vehementer probari. Nam, si qvi aliter sentiunt: qvanqvam qvis est, qvi aliter sentire possit? veruntamen si qvi fortasse reperientur, qvos livor impediat, qvô minùs rectè ac sincerè judicare possint: de iis laborandum non erit: cùm te præsertim ille noster, qvem seqvuntur multi, sed ille præter cæteros, qvi nobis qvasi μιμητὴς ζηλὸς debet esse, non mediocriter ornet atq; diligat. Hæc altera tua oratio priorem illam vel æqvat, vel vincit, sententiarum, verborum, ordinis præstantiâ. Qvo in officio, ac munere cupio te pergere. Simul enim perges in expedita, maximeq; directa gloriæ via, per qvam processisti jam longissimè, nemine præcurrente, me favente plurimum. De tua in me benevolentia, cùm recordor meam, dubitare non possum. (A) Meum in te animum expertus jam es; eundem si & esse nunc, & perpetuò futurum arbitraris, non fallam opinionem tuam. Nam & mea non solùm consuetudo, sed etiam natura ita postulat: & tu perficis eas laudes. qvarum principia me olim, exspectantem id, qvod præstare te nunc video, in tui amorem impulerunt. Habeo summas gratias, qvas agi à te cupio, Archiepiscopo Beccatellio: eumqve meo nomine, ut qvàm licebit officiosè, qvamq; plurimùm salutes, valde rogo. N. †, ut scribit ad amicos, floret honoribus in patria, carus Imperatori, jucundus omnibus. Nosti humanitatem, & ingenium: doctrinam auxit à discessu tuo, qvantùm vix credas: itaqve summa omnia de illo

adolescente sperare nobis licet. Duareni obitu, de qvo heri primùm à Germano homine, qvi ex Gallia recens venerat, accepi, damni plurimum in jure civili factum est. Eqvidem dolui vel tuâ causâ, qvòd eum à te amari senseram; qvanqvam hæc, si ferret humanitas, prorsus dolenda non essent. Qvid enim proficimus? angi qvidem graviùs, neqve communis conditionis necessitas concedit, & vitæ commutatio, brevissimæ cum æterna, miserrimæ cum beatissima, valdè vetant. Ego nunc, qvod acceptum divinæ benignitati refero, qvodqve tibi puto fore jucundissimum, valetudine utor satis commoda oculis qvidem optimis, qvod aliqvot annis non contigit. Itaqve, cum otium non ferrem, (scis enim me qvievscere non posse) commentarios in reliqvas Ciceronis Epistolas cœpi texere: &, ût initia sunt, prorsus industria non ὀίχεται. Absolvi, ût mihi qvidem videtur, majorem partem, id est, tres primos libros, &, extra ordinem, Octavum. In qvibus, ût dixi jam, nisi me communis φιλαυτία decipit, non videtur opera malè collocata. Habebis in clausula, de Petro Fabro, tuo dicam, an meo? ita me triduo cepit, sibiq; devinxit ingeniô, humanitate, prudentiâ. Planè vixi, qvàm diu mecum fuit: nec mediocri sum amore discedentem prosecutus: næ tu, si nihil præterea meâ causâ velles, qvi & vis, & egisti jam plurimum, tamen hoc uno munere, qvòd auctus per te sum tàm ornati adolescentis amicitiâ, meis omnibus in te studiis, qvæ tu merita vocas, optimum gratiam retulisti. Vale. Venetiis.

HIE-

HIERONYMO CAPILUPO, EPISCOPO FANENSI.

EPIST. XX.

Respondet officiosæ Epistolæ Capilupi, & pudorem suum excusat, qvò factum sit, ut literæ illius suas anteverterint. Deinde se laudibus ejus delectari scribit, ac gratias illi agit, qvòd aditum sibi ad amicitiam suam aperuerit.

Form. Agendi gratias. Tibi verò (A)

SAnè postulabat mea pervetus in te observantia, ex ingenii tui præclaris orta monumentis, ut aliqvid ad te literarum darem: sed me dignitas tua semper, & persona deterruit, verentem, ne talem virum, tantarum rerum occupatione distentum, inanibus appellare literis, prudentis hominis non esset. Nunc, ut verè dicam, penè accuso modestiam meam; qvòd, dum cogito ad te scribere, nec tamen consilium explico, interea tua fecit singularis humanitas, ut anteverteres. Qvanqvam cur ego apud te, maximarum virtutum laude præstantem, ad qvas mihi adspirare non licet, plus residere officii molestè feram, cùm præsertim hoc ipsum amoris in me tui, qvô eqvidem antiqvius nihil habeo, non obscurum argumentum esse videatur. Qvocirca, ut interdum me pudet pudoris mei, qvòd nihil ad te scribere sim ausus, cùm tamen maximè cuperem: sic istâ tuæ voluntatis erga me declaratione, istis etiam laudibus, qvibus me ornat epistola tua, mirificè delector. Noli enim existimare, si qvid unqvam meis laboribus ac vi-

gilis non contemnendum præstiti, me fructum ullum, aut mercedem præstantiorem exspectasse, quàm quæ ex tuo, tuique similium judicio, ac testimonio percipitur. Quod si assequor, triumpho. Sin, quod suspicari facilius possum, ita me laudas, ut quasi deficientem in cursu tuâ voce impellas; ne sic quidem vulgari me munere obstringis, cùm ad cohortandum, atque incitandum, si ulla res, certè tua plurimum valeat auctoritas. Itaque enitar, ne tu me non bonum tuarum literarum interpretem fuisse putes. Incumbam enim paulò acriùs ad ea, quæ qui possidet, jure laudem fert. (A) Tibi verò, quòd ad me tàm humaniter scripseris, quodque ultro ipse mihi diu exoptatum ad tuam amicitiam aditum aperueris, si, quam debeo, gratiam referre non potero, habebo saltem, ut priores officii partes repotiùs tibi, quàm studiô & voluntate concedam. Vale. Venetiis.

NICASIO CASLETANO.

EPIST. XXI.

Resp. ad conciliatoriam Epistol. Casletani, & excusat à responsionis tarditate, primò literas ejus ob humanitatem & elegantiam laudat; deinde se paremipsi in laudando & ornando voluntatem redditurum, pollicetur.

Form. Dubitare, utrum majorem latitiam an dolorem ex amici literis acceperis. Ibi. Quantum mihi (A)

Form. Deferre alicui studium suum. Quare cum istam &c. (B) *Et.* Quod ad me attinet. (C)

Form.

Form. Promittere crebras literas. Ibi: Præsentem scilicet. (D)

(A) QVantum mihi voluptatis attulerant literæ tuæ, summæ tum humanitatis, tum etiam doctrinæ notis insignes: tantum postea doloris, ac molestiæ, ereptâ ob adversam valetudinem respondendi facultate, suscepi. Non enim aut is ego sum, cui qvidqvam prius officiô sit: aut eum te esse ex† literis cognovi, cujus amicitia contemnenda potiùs, qvàm appetenda videatur. Sed omitto† vel testimonium, qvod apud me ponderis, sicuti debet, habet plurimum; vel voluntatem, cui libenter omnia tribuerem. Ipsa, qvam ad me misisti, epistola qvid est, qvod impetrare non possit? scripta primùm humanissimè, cùm benevolentiam in me tuam significes, meam exoptarer videaris: deinde ita eleganter ac disertè, (ne vivam, si mentior) ut ego tibi in hac eloqventiæ laude comparem sanè pauciſſimos, anteferre debeam neminem. (B) Qvare cum istam animi tui singularem in me amando, atq; etiam laudando liberalitatem libenter amplector: tum verò, me tibi parem in utroqve voluntatem reddere, idq; non tàm officii tui magnitudine provocatum, qvàm judiciô facere, velim existimes. Tu videris, qvid de me sentias, & qvô me locô reponendum statuas: non enim ita laudem aspernor, præsertim qvæ ab iis, de qvibus bene omnes existimant, proficiscitur, ut, qvam de studiis meis opinionem susceperis, ejus deponendæ, aut imminuendæ, tibi auctor esse unqvam velim. (C) Ego, qvod ad me attinet, si qva tui dabi-

tur facultas ornandi, plenâ manu tuas virtutes ad cœlum tollam: studiô qvidem, & amore ne vincar, & enitar, ùt soleo, diligenter, &, ùt spero, conseqvar. (D) Præsentem scilicet mutui sermonis suavitatem longinqvitas aufert: literis tamen, si valebo, qvod adhuc non contigit, ne prorsus abesse videamur, operam dabo. Vale, & † meo salutem, Venetiis.

JULIO BELLOGRADO, IUDINUM.

EPIST. XXII.

Hortatur Bellogradum, ut in cursu ad laudem pergat, & paternam virtutem imitetur. NB.

Form. hortandi: Perge adolescens. (A)

AMabam te antea, mi Juli, qvòd esses eô patre natus, cujus excellentem probitatem, atqve doctrinam non præsentes modò, sed longinqvi etiam prædicant; ego summam in me humanitatem sæpe sum expertus: nunc, istâ indole, istô te ingeniô præditum esse cùm intelligam, ut paternam virtutem, tanqvam amplissimum patrimonium, non modò conservare, verùm etiam augere possis; an dubitas, qvin omnia in te studia libentissimè conferam? Qvibus addam officia, cùm licebit: &, ut sæpè liceat, exopto. (A) Perge, adolescens egregie, mihi carissime, in isto ad laudem cursu. Viam inveniisti, qvæ te ad immortalitatem feret, directam, expeditam, à vulgi erroribus longè remotam. Qvo tibi nomine gratulor, mihi gaudeo plurimùm, &, ut perpetuo gaudeam, futurum confido.

Speci-

Species enim virtutis eximia, qvò propiùs eam adſpexeris, eò te commovebit magis, & amorem ſui mirabilem excitabit. Interim contemplare actiones prudentiſſimi viri, parentis tui: ad ejus te imitationem totum finge, atq; conforma; ut haurias ab eo laudem tuam, qvam capere uberiorem ex nulla diſciplina potes. Me velim exiſtimes omnibus de te maxima polliceri, & in te amando, ſi patrem excipias, nemini concedere. Filius meus te ſibi majoris fratris loco ducit; nec ullum tui ornandi, qvantùm in ipſo erit, locum prætermittet. Vale.

HIERONYMO SERIPANDO CARDINALI CREATO, ROMAM.

EPIST. XXIII.

Gratulatur Seripando de Cardinalitia dignitate, ſperans, ejus ſapientiâ cauſas diſſidiorum in Eccleſia ſublatum iri.

AQvo primùm tempore aliqvid ſapere, id eſt, à vulgi opinionibus diſſentire cœpi, ſemper ita judicavi, multò eſſe optabilius, multoqve præſtantius, conſeqvi virtutem ipſam, qvàm ornamenta virtutis. Itaq; nunc, allatô de tua dignitate nunciô, qvem hîc ingenti lætitia boni omnes excepere runt, non ſanè tuâ causâ magis, qvàm antea, pro communi qvidem Eccleſiæ bono, cui tantum ex honore tuo præſidii, tantum ſplendoris acceſſerit, magnopere ſum lætatus. Tu enim is es, cujus animus hæc humana nunqvam ſpectaverit, ſemper omnem ſpem, omnemq; gloriam, ac felicitatem in

uno Deo, & in illa cœlesti vitâ, rectè, ac laudabiliter agentibus propositâ, collocarit. Cui sint occultæ mirabiles illæ tot annorum cogitationes, actiones, conciones tuæ? qvæ si obscuræ fuissent, uno illo factô illustrarentur maximè, cùm illa Præfecturæ generalis insignia, qvæ libenter omnes assumunt, multò ipse libentius deposuisti. Qvocirca non eqvidem magis, qvia Cardinalis nunc es, qvàm qvia semper ita vixisti, ut Cardinalium collegiô dignissimus esses, & mihi, & omnibus lætandum intelligo. Nec verò singularem, ac divinam Pii IV. Pontificis Max. sapientiam admirari, & efferre laudibus unqvam desinam, qvi vexatam assiduò pravarum opinionum impetu, nec mediocri periculò fluctuantem Christianæ reipubl. navem auctoritatis, & doctrinæ tuæ pondere constituendam putaverit. Itaq; non jam illas à septentrione horribiles procellas, à qvibus antea naufragium impendere videbatur, posthac timebimus. Pio IV. gubernante, qvod utinam divina benignitas diuturnum esse patiatur, tuâ, Seripande, tuorumq; similium ope, summâ tranqvillitate perfruemur. Id & speratur, jam indictô concilio, qvod unicum tantis malis eximia superiorum Pontificium sapientia remedium invenit: &, mihi qvidem si contigerit, ut ad eam diem spiritum ducere liceat, cùm sublatas in perpetuum exitiosi dissidii causas, unam in communi salute voluntatem, unum gregis universi pastorem, ac moderatorem videam; satis me vixisse arbitrabor, & planè lætus ex hac vita discedam. Iterim fruar exspectationes; & tibi, tuisq;

virtutibus, qvas omnes laudant, utinam imitari multi vellent, eam, qvam debeo, obſervantiam, benevolentiamq; præſtabo. Vale. Venetiis.

ALOYSIO ESTENSI CARDINALI CREATO, FERRARIAM.

EPIST. XXIV.

Gratulatur Aloyſio Eſtenſi de Cardinalitia dignitate, cum addita hortatione, ut locum hunc pro ſua & majorum ſuorum dignitate tueatur.

Form. Hortandi: Gaude igitur. (B)

MUlta', & magna Principibus viris, inter qvos, Aloyſi præſtantiſſime, tua præcipuè nobilitas elucet, ad ſtudium eximiæ laudis adjumenta ſuppetunt: qvæ ſi comitatur voluntas, excellunt facilè, ſic, ut ad immortalitatis præmia, cum qvibus non opes, non imperia ſapientes comparant, expedita qvadam, & qvaſi compendiaria viâ perveniant. Hoc tibi contigiſſe, cum omnes antea faterentur, graviſſimum acceſſit Pii IV. Pontificis Maxim. teſtimonium, qvi te, diu expetitum, penè recuſantem, non rogantem qvidem certè, in ampliſſimum Cardinalium collegium, ipſo maximè comprobante Collegio, ſummâ bonorum lætitiâ, proximè cooptavit. Reſtat, qvod futurum nemo dubitat, & tua ſuperior vita pollicetur, ut iſtum honorem pro tua, majorumq; tuorum dignitate adminiſtres. Qvod facilè conſeqveris, ſi te, qvidqvid ſtatues, qvidqvid ages, Cardinalem eſſe cogitabis, id eſt,

ex

ex eo ordine, unde maximi, ac præpotentis DEI Vicarii, rectores humani generis, Pontifices deliguntur. Locum tenes, qvem summa dignitas illustrat, & in qvo nullum neqve dictum, neq; factum obscurum esse possit. Nec tibi aut à natura qvidqvam, aut à fortuna denegatum est, qvò minùs amplissimo te dignum sacerdotiô præbeas. Operosum aliis, & perdifficilè sit, ut est omnino, ac semper fuit, rectè, & laudabiliter agere; Aloysio Estensi, in tanta ingenii animiqve præstantia, tam propensa ad honestum voluntate, tantis etiam opibus, qvis aditum veræ laudis non patere, qvis æternæ viam gloriæ non esse facillimam existimet? (A) gaude igitur tam excellenti bono; & incumbe totus in eam curam, ut antiqvum familiæ tuæ decus, per tot secula, tot Ducum, tot Regum, & Imperatorum virtute partum, non tueare solùm, verùm etiam vehementer augeas. Nam nunc qvidem eô tantùm nomine tibi gratulamur, qvod simul cum isto honore præclaram sæpe exercendæ virtutis occasionem accepisti. Cumulabitur lætitia, & erit aptior gratulandi locus, cùm hæc honorem insignia, qvæ multis oneri fuisse constat, justitiâ, pietate, omniq; beneficentiæ genere ita sustinebis, ut & optimi Pontificis judicio, & bonorum exspectationi, qvâ nulla major unqvam fuit, egregiè satisfacias. Qvod eventurum brevi, omnes confidunt: ego, pro meo in te singulari studio, qvasi jam evenerit, præsenti gaudio cupiditatis meæ fructum capio. Vale. Venetiis.

JOH.

JOH. BAPTISTISTÆ SARACIO, FERRARIAM.

EPIST. XXV.

Gratias agit Saracio, qvòd ipsius autoritate è perdifficili negotio sit expeditus, & suam erga ipsum observantiam majorem esse dicit, qvam à se exprimi aut officio declarari possit.

Form. gratias agendi: Nec tamen futurum despero (A)

SEmper eqvidem existimavi, qvod tu qvoqve sentis, doctissimè Saraci, non minimùm fortunæ præstare virtutem; in qva etiam unâ satis esse ad bene beateq; vivendum putarunt multi: tamen incidunt qvædam tempora, cùm ipsi etiam habenda fortunæ gratia videatur, Qvod mihi nunc gaudeo contigisse. Nam cùm, aliqvot ab hinc annis, consentiens multorum sermo, eximias ingenii tui suavitates assiduè prædicantium, in eam me voluntatem ac mentem adduxisset, ut diligerem te vehementer, & colerem: casu accidit proximis diebus, ut auctoritas tua, magnis atqve perpetuis erga Principes tuos meritis, virtutibusq; parta, expedire me hærentem; atqve impeditum perdifficili negotio, posset. Hoc ego fortunæ meæ non vulgare beneficium esse duco. Alterum est tuæ virtutis, qvòd, cùm tibi meam cupiditatem vir egregius, omniumq; humanissimus, Paulus Sacratus ostendisset: contulisti statim ad rationes meas studia tua, spemq; nostram, jam propè langventem, atqve abjectam, erexisti, & confirmasti promissis primùm, dein-

deinde etiam officiis tuis. Qvô qvidem in me singulari merito, qvibus tibi verbis gratias agam, plane non reperiô. Vincit enim, vincit prorsus, optime Saraci, ingenium meum humanitas tua. Sed hoc ipso fit virtus illustrior, cùm in eos beneficia conferuntur, qvi satisfacere non modò ipsa re, sed verbis qvidem ullô modò possint: qvod tibi persuasum esse qvis dubitet, qvi consuetudinem bene merendi tuam, à præstanti qvadam natura ortam, liberalium doctrinarum studio mirabiliter auctam, cognoverit? veruntamen, qvando mihi non simul cum facultate voluntas qvoq; eripitur remunerandi, nonnihil in molestia gaudeo, & fruor tacitus officii conscientiâ; (A) nec tamen futurum despero, ut, qvæ mihi nunc ad grati animi significationem deesse verba sentio, eadem aliqvando abundent, in tua benignitate apud alios prædicandâ. Interim, sine me hoc impetrare ab humanitate tua, ut multò majorem esse putes observantiam, ac benevolentiam in te meam, qvàm ullo unqvam à me exprimi, ac declarari officiô possit. Qvod si, ut spero, facies; mihi crede, præsentem gratiam, qvam ex primis Sacrati mei literis absolutam exspecto, haud paulò majore gratiâ cumulaveris. Cupio nisi grave est, à te salutaris meis verbis Joh. Baptistam Pignam. Vale. Venetiis.

PAULO SACRATO, FERRARIAM.

EPIST. XXVI.

Respondet Epistolæ officiosæ P. Sacrati, eumq; laudat.

dat à singulari elegantia, qvam non putavit ille potuisse inter studia tam diversa contingere.

Laus Jac. Sadoleti.

Deinde laudes à Josepho Fasinardo in se conjectas non agnoscit. 3. Pronavata in rebus suis operâ gratum animum illi promittit.

Form. laudem non agnoscere. Oblitum esse modestiæ suæ. (A)

Form. Pollicendi gratum animum: Qvæqve à te in meis. (B)

SOlet interdum eventus esse gratior, qvàm causa; interdum etiam causa, qvàm eventus. Me delectavit utrumq; pariterin literis tuis. Nam, & ut Latinè ad me scriberes, homo tum domesticis curis, tum etiam sedandis, ut audio, multorum controversiis assiduè distentus, certè amor impulit, atqve humanitas: & epistola tua ita mihi ornatè, ita copiosè omnes non modò animi, verùm etiam ingenii tui partes expressit, ut nihil unqvam legerem libentiùs. Ego tibi antea, optime Sacrate, tribuebam sanè multa, qvæ pauci consequuntur, prudentiam, integritatem, doctrinam, maximè verò præstantem qvandam ad excolendas officiis amicitias & voluntatis, & naturæ propensionem: istam verò orationis exornandæ facultatem, qvæ cùm multi temporis, magnæqve videtur esse industriæ; tum verò, ùt ego sentio, atqve usu etiam didici, ab intimo qvodam, planeqve recondito depromitur artificio; vix putabam tibi inter diversa planè studia posse contingere. Sed videlicet me fefellit, qvod ingenium tuum communibus metiebar exemplis;

nec

nec mihi veniebat in mentem, avunculi tui Cardinalis, Jacobi Sadoleti, præceptis, & consuetudine domesticâ aditum tibi ad omnem gloriam esse patefactum. Nam, cùm ille cunctis virtutibus, qvas laudabit posteritas omnis, assequetur fortasse nemo, bonorum ac sapientium judiciô virorum excelluerit; hâc tamen in primis Latinè scribendi lauda ita floruit, ut veteres illos propemodum æqvaverit; nos qvidem, per eandem viam cupientes excurrere, longè reliqverit. Sed, ùt ex epistola tua conjicio, conservabis hoc qvasi patrimonium, familiæ vestræ proprium; & hæc tibi communis hæreditas erit, cum patrueli fratre tuo, Paulo Sadoleto, qvem omnes homines ad egregia qvæqve natum intelligunt. Eqvidem in hoc mihi ipse primùm gratulor, qvi tibi harum literarum, qvibus nescio an qvidqvam non modò humanius, verùm etiam ornatius esse possit, causam dederim. Nam Josephum Fasinardum, qvem ob ejus doctrinam & mores egregios vehementer amo, (A) oblitum arbitror medestiæ suæ, cùm de me loqveretur, & utrumqve vestrûm in eo consensisse, ut ille; te libenter audiente, pro veris falsa narraret, aut certè veris plurimùm affingeret; tu illi plenâ manu, ùt sæpe prodigus amor est, ea, qvæ prorsus non agnosco, in me conferenti, pro tuo in me studio libenter, & facilè crederes. Utinam qvidem, qvi vobis nunc esse videor, is aliqvando esse possim: qvod qvia sperare non licet, ne cupiam qvidem est. Meus in te animus (qvid enim præterea pollicear?) officio erit, mihi crede, sin-

singulari; (B) qvæqve à te in meis rebus opera, atqve benevolentia navatur, perpetuô qvodam erga te studiô ita compensabitur, ut nihil nemo omnium, exceptô amore domestico, te uno carior, aut jucundior unqvam esse possit. Franciscus Morandus, cujus ego contuberniô, & qvotidianâ consuetudine mirificè delector, vir egregius, nec juris tantum civilis peritiâ, sed poëticâ etiam laude, & literarum elegantiâ vehementer excellens, mutuò te diligit, &, qvâ ego tuis verbis eum salute impertivi, eandem tibi ut ejus nomine his literis adscriberem, diligenter mandavit. Tu salvere plurimum à me jubeas Joh. Baptistam Saracium, deditum semper optimis disciplinis maximeq; cupidum ornandæ virtutis, itemqve †, qvem vidi nunqvam, amo tamen sic, ut mihi te rivalem esse vix patiar. Vale. Venetiis.

FRANCISCO ROBORTELLIO, BONONIAM.

EPIST. XXVII.

Gratulatur sibi de reconciliata Robortelli gratia, eumqve rogat, ut se mutuò diligat, & officiis sceum certet, (Potest referri ad Officiosas) Gratias qvoq; illi agit de obla-tis sibi typis Græcis, &c.

Form. Gratias agendi. Tibi tamen, qvia de commodo *&c.* (A)

Form. promittendi gratum animum. Qvod, si à me paria, *&c.* (B)

MAgnam habeo gratiam Hieronymo Seripando, optimo Cardinali, omniumqve virtutum

gloria præstantissimo, qvòd ab aliqva nos ab imitationem virtutis exortâ simulrate ad summam benevolentiam, conjunctionemq; traduxerit. Te qvidem cum eximiâ doctrinæ opinione, qvam apud omnes meritò consecutus es, humanitatis laudem velle conjungere, tum meâ causâ lætor, qvi tuâ consuetudine nimiùm diu molestissimè carui, meæqve in te perpetuæ voluntatis ipse mihi egregiè sum conscius; tum verò, qvod inter te, & Sigonium meum, viros tales, & planè duo nostræ Italiæ lumina, non optimè convenire, ferendum vix erat. Itaq; cùm de nostra, auctore Seripondo, reconciliata gratia ex ipsius Sigonii literis cognovissem; feci statim, qvæ meæ partes erant, ut omninò te complecterer, meq; tibi, leviter antea, nec sanè mediocri cum dolore immutatum, libentissimè totum restituerem. At te peto, non ut me mutuò diligas; qvòd te jam facere, perpetuoq; facturum certò scio: sed ut officiis etiam ita mecum certare velis, qvibus & cupidè vincam, & vincar tamen non invitus, ut nihil omninò neq; de meâ in te vetere observantia, neq; de tua in me benevolentia detractum esse videatur. Qvanqvam hoc, tâ fretus bonitate, & sapientiâ, cùm speraverim antea, nunc ut planè confidam, literæ tuæ fecerunt, ac hominem benè doctum, & utriusqve nostrûm amantissimum, Raphaelem Cyllenium proximè conscriptæ: qvibus in literis partim de me, qvô sum mirificè lætatus, amantissimè loqveris, partim etiam typos Græcos fratris mei, nescio qvâ culpâ amissos, benignissimè mihi polliceris, ac defers. Ego, mi Robertel-

le, istam vehementer amo voluntatem, qvam tibi certè emetior: liberalitate verò tua etsi delector, maximè, tamen, cur utar, non est; cum officinam satis amplâ & pereleganti hujus generis copiâ magnis jam sumptibus instruxerim. (A) Tibi tamen, qvia de commodo meo tuâ sponte cognoveris, qvod sine summo erga me amore fieri profectò non potuit, æqvè debeo, ac si rem omnium maximam meo perneceſſario tempore detuliſſes. Qvòd si à me paria, ac multò etiam præstantiora in omnibus rebus, qvas ad tuæ laudis, tuiq; commodi partem aliqvam pertinere intelligam, studia, & officia exspectabis, nunqvam te fallam. Atq; hujus qvidem testem promiſſi, & qvasi loco fœderis, qvod à me violari nunqvam patiar, hanc esse apud te epistolam volo. Camillum Palæottum, cujus excellentem humanitatem, conjunctam pari virtute, non dubito, qvin præclarè cognitam habeas, & communem amicum, dignum Romulo parente filium, Pompilium Amasæum, rogo te, salutes meis verbis diligenter. Vale. Venetiis.

ALEXANDRO CRISPO.

EPIST. XXVIII.

Respond. Conciliatoriæ Epistolæ Cisspi, eâq; scribit; suam de ipsius ingenio susceptam opinionem magis esse confirmatam: cum addita hortatione, vel potius petitione, ut cœptum virtutis cursum teneat, nec se ullare ab eo abduci sinat.

Form. hortandi: Hìc ego hortarer. (A)

HAbet hoc virtus, ut amicitias nullo interces-

sore conciliet. Itaqve, cùm de studiis tuis & incredibili qvadam ad liberales artes voluntatis propensione, ex Sebastiani Leonis, familiaris mei, literis cognovissem: dilexi te statim, idq; ut intelligeres, vehementer optavi. Nunc, qvando opinionem meam de ingenio tuo susceptam epistola tua confirmat; ego qvoqve aliqvantò magis ad te amandum impellor. Qvòd verò etiam in amore mihi respondeas, tuamq; operam, curam & auctoritatem nullo unqvam loco defuturam promittas: utrumqve facio plurimi, & esse perpetuum cupio. Qvod ut confidam, tua probitas facit, multorum sermonibus, præcipuè verò Leonis nostri testimonio comprobata. (A) Hìc ego hortarer, pro mea in te summa benevolentiâ, ut acriùs te ad omnem laudis cupiditatem incitares. Sed neq; industria tua cujusqvam indiget præceptis: nec te res ulla magis ad gloriam accendet, qvàm nobilitas tua, qvam, non dubito, qvin sæpe mente & cogitatione contempleris. Tantùm igitur te rogabo, ut istum teneas, qvem cœpisti, cursum, nec te unqvam aut voluptas, qvæ adolescentibus maximè suis blanditiis, & fictâ boni specie pernicioſas insidias tendit, aut fucatus rerum humanarum splendor à studio virtutis, id est, à vera, solidaq; gloriâ deducat. Vale, & Leoni nostro, doctissimo atq; optimo viro, dic salutem meô nomine plurimam. Venetiis.

SCRIPSIT HANC ROGATUS A NOBILISSIMO VIRO.

EPIST. XXIX.

Nobi

Nobilissimus vir delatus fuerat apud Principem, qvòd ipsi in sermone detraxerit, qvòdq; gloriatus sit de suâ erga ipsum liberalitate. Hoc nomine se apud Principem excusat, & ostendit, se non esse tàm prævum, tàm stultum, tàm ingratum, tàm honoris sui negligentem, ut de ipso iniqviùs loqvatur aut sentiat. Ac proinde ipsum rogat, ut omnem offensionem deponat, & se totum sibi restituat.

Cùm in summis molestiis, qvibus me fortasse immerentem fortuna vexet, qvæ qvidem tibi satis notæ sunt, unicum mihi solatium fuerit benevolentia tua, qvam opinabar me singulari qvadam ac perpetuâ erga te observantiâ, & studio qvodam incredibili consecutum: eô me solatiô magna ex parte privatum esse, ex eo sermone, qvem habuit mecum proximè Drusus tuus, vehementer doleo. Qvod qvidem eò patior acerbiùs, qvia, si posset augeri amor in me tuus, augeri potiùs debere pro mea in te egregia voluntate, maximisqve studiis, existimabam. Qvid enim, à qvo primùm tempore aditus mihi patuit ad amicitiam tuam, de te senserim, ipse mihi optimè sum conscius: qvid verò prædicaverim, testes habeo, non leviss imos homines, sed præstantes viros, eosq; minimè paucos, qvorum auctoritas, & probata vita vel sine jurejurando facilè fidem facere possit. Qvæ cùm recordor, magnam ex officio meo voluptatem capio: propterea, qvòd nihil unqvam mihi grati animi memoriâ jucundius aut est, aut unqvam erit. Et, qvanqvam animum tuum nonnihil immutatum Drusi verba significant; cùm ego perpetui-

tatem amoris tui exspectaverim; eamq; tanti fecerim, ut ex omnibus rebus humanis nihil penè pluris æstimaverim: tamen, non ùt animatus nunc in me sis, sed ùt antea fueris. in omni mea vita jucundissimè cogitabo; qvæqve in amicitia colenda à doctissimis viris constantiæ tributa laus est, eam ut omnino consequar, enitar qvantum in me erit: non qvòd tua ivrtus cujusqvam hominis laudationem, vel tua fortuna cujusqvam opes, aut merita desideret: sed profectò apud sapientissimos homines qvem ego te in numerum refero, significatio bonæ voluntatis, etiamsi merita non habet, pro meritis tamen est. Te verò, Principem egregium, omniumq; virtutum apud omnes homines, maximeqve apud omnes Principes laude florentem, præterea istâ ornatum dignitate, qvæ ob omnem laudem, tacitâ qvadam cohortatione videtur impellere, figmentis commoveri hominum improbissimorum, & alienis fortasse bonis invidentium, prorsus æqvum non est. Qvid enim? an ego tam pravus esse possim, ut optimo viro coner unqvam in sermone detrahere? An tam stultus, ut, qvi mihi multis rebus prodesse, multis etiam obesse possit, eum indignissimis lacessam injuriis? An tàm ingratus, ut cujus erga me summam humanitatem, ac benignitatem senserim, de eo qvidqvam cogitem, aut etiam loqvar iniqvius? Qvod honor meus? an apud me nullius est ponderis? Ille verò mihi vel ipsâ vitâ carior adhuc fuit, eritq; in posterum. Ita sum à puero educatus, ita natus; ita etiam didici ab exemplis majorum meorum. An igitur honor meus tan-

tantam ferre posset inconstantiam? Ille certè cum omnes maculas, tum hanc, qvæ turpissima est, levitatis, & intemperantiæ, respuit ac formidat. Qvare, si peccarem in te, magne Princeps, simul in me ipsum peccarem. Qvorum alterum ab officio meo, alterum à voluntate nimis abhorreret. Qvod igitur neq; committere debeo, neq; possum, id mirarer eqvidem à te credi; si planè, qvæ ad me delata sunt, vera omnia putarem. Sed primùm haud libenter id credo, qvod injucunditatem, ac solicitudinem affert animo meo; deinde, qvod indignum videtur bonitate tuâ, qvam ego, ùt maximè omnium habeo cognitam, ita maximè omnium efferre laudibus, ubiq; soleo: postremò, qvod cum ipsa veritate pugnat. Qvòd autem, qviddam etiam de liberalitate mea glorioſè à me jactatum, iidem comminiscuntur: impudens mendacium est, ac, ne aliis utar argumentis, te ipso teste falsum. Nam, fuisse me tui perstudiosum, omnia tibi, tuisqve qvæ potuerim, obseqvia atqve officia perstitisse, verè dixeris, & multi sciunt: qvô tamen ipse nomine gloriari non soleo: contentus ipsâ re sum: verùm fuisse me, cui multa desunt, in te, qvi cunctis rebus abundas, liberalem, & de meis rivulis penè aridis affluxisse aliqvid ad tuos uberrimos fontes, certè nemo dixerit; nec, si qvis diceret, ego agnoscerem. Hôc igitur unô, qvod inanissimum esse constat, reliqva mihi objecta refelluntur. Patent insidiæ malevolorum: infirmatur, ùt sæpe solet, à se ipsa, & suô qvasi gladiô jugulatur improbitas. Itaqve recreor paululum in acerbissima molestia: ut etiam hoc

sperem, si qva voluntatis tuæ facta mutatio sit, qvod qvia meritus minimè sum, ideò minimè possum credere, me tamen ab humanitate tua facilè impetraturum, ut te mihi totum restituas. Nec enim decet, apud talem virum, tantumq; Principem, naturâ bonum, judicio, & consuetudine optimum, consiliis & artibus locum esse hominum perditorum. Qvam mihi spem ut confirment literæ tuæ, peto à te pro mea pervetere non solùm erga te, verùm etiam erga tuos omnes observantiâ: idq; à te summa tua, tuæq; familiæ dignitas postulat. Vale.

EPISTOLARUM PAULI MANUTII,

Lib. VI.

FRANCISCO RICHARDOTO, EPISCOPO ATREBATEN.

EPIST. I.

Conciliatoria, qvâ se, cùm sermone Panthagathi, tùm oratione ejus in Cameracensi Synodo habita, impulsum, scribit, ut aliqvam voluntatis suæ significationem daret. Deinde lætatur, ipsum de studiis suis optimè sentire, idq; omnibus opibus præferri. Tertiò hortatur eum, ut scriptis suis benè de Rep. Christiana mereri pergat. Et denique suum illi studium in virtute ejus celebranda prolixè defert.

For-

Formul. In te ornando & amando nulli cedam. Me tamen ita animatum. (A)

Form. Deferendi alicui suum studium. A me velim. (B)

CUm antea tibi, ex hominis mihi amicissimi, tuiq; studiosissimi, singularis viri Octavii Panthagathi, sermone, tribuebam plurimum, ac te, nondum mihi facie notum, colere tamen, & diligere non vulgariter cœperam: tum verò, ùt legi orationem tuam, nuper habitam in Synodo Cameracensi, qva nescio an qvidqvam adhuc viderim præstantius, dici vix potest, qvantum ad meum de te judicium, qvantum etiam ad amorem accesserit. Vidi enim, ùt in tabella pictam, atqve expressam, ingenii doctrinæq; tuæ imaginem excellentem: qvam intuens, amore tui sum incensus incredibili, sic, ut ardentius esse nihil possit. Et, qvanqvam assiduis distinebar curis; feci tamen; studio scilicet impulsus; ut his tibi literis aliqvam voluntatis in te meæ significationem darem. Nam etsi tu is es, cujus virtutes, qvasi pleno theatro spectatæ, jam ita notæ sint, ut nec augeri cujusqvam præconiô, nec minui vituperatione possint: (A) me tamen ita animatum esse velim existimes, ut, cùm multi certatim te ornent laudibus, ego tamen in eo vel principatum appetam, vel superiorem certè feram neminem. Nam, qvòd te de studiis meis non pessimè sentire, & Joannes Richardotus, præclarâ indole juvenis, natus ad omnem laudem, planeq; te avunculo dignus, affirmat, & literæ tuæ, ad illum scriptæ, significant: valde triumpho, atq;

istam opinionem, mihi crede, beatorum hominum copiis, atqve opibus non comparo solùm, verùm etiam antepono. Qvid enim optabilius, qvàm iis placere, qvorum virtus, & vita tum principibus viris, tum etiam populo placet universo? Qvid autem accidere cuiqvam possit illustrius, qvàm à te laudari, qvi ita vivis, ut nihil agas, nihil expetendum putes nisi cum eximia laude conjunctum? Notum enim genus est institutorum tuorum, nota industria, notæ curæ pro salute animarum vel tuendâ, vel recuperandâ. Scimus, qvos ex ingenio tuo fructus Atrebates tui partim jam colligant, partim etiam exspectent: dicerent, nobis invidentibus, si aut in Christianum invidia caderet, aut ex eo genere virtus esset, qvæ non longè distribui, non communicari passim facilè posset. Qvod cùm ita sit; non committam tamen, ut te horter, ut ad nos qvoqve tua scripta pervenire velis. Qvod enim publicè profuturum videtur, in eo neq; cujusqvam hortationi bonitas tua, neqve consilio prudentia locum relinqvit. Lætabor potiùs, qvòd ea sis & voluntate, & virtute præditus, ut optimè de Christiana rep. mereri, eamqve miseris temporibus labefactatam corfirmare maximè possis. Qvô factô, inibis maximam gratiam ab omnibus bonis, tibiqve perennem gloriam, & ea, qvæ summis meritis proposita sunt, præmia conseqvêris. (A) A me velim, si qvid tuâ, tuorumvé causâ præstare possim; qvanqvam, & qvàm tu firmus ab omni re sis, & qvàm ego imbecillus, intelligo; veruntamen, si acciderit, ut vel amplitudini, gloriæq; tuæ, vel eorum, qvi tibi

bi cari sunt, commodis servire possim; exspectabis eadem à me, qvæ soles ab iis, qvorum valde cognitam habes fidem, benevolentiam, observantiam. Dabo operam, & assequar, ut spero, ut opinioni tuæ officia mea respondeant. Studium qvidem, si res poscet, exstabit ejusmodi, ut nec obscurum esse, nec mediocre videri possit. Vale. Romæ, prid. Id. Sept. M.D.LXV.

NICOLAO GOTIO, EPIDAURUM.

EPIST. II.

Respondet officiosæ Epistolæ Gotii, & eam laudat ab elegantia Romanæ lingvæ, sibiq; de amicitiæ illius gratulatur, gaudetqve rationem suorum studiorum ab illo probari.

Form. Felicem me judico. Cum qva, mihi crede. (A)

MUlta virtus præmia, sed nullum habet seipsa præstantius. Itaqve, nisi teipsum prorsus ignores, valde te lætari necesse est, mi Nicolae, tum doctrinâ, tum etiam eloqventiâ tuâ: qvarum alteram ex hominis mihi amicissimi, cujus testimonio plurimum tribuo, Pauli Bosii literis jampridem habeo cognitam; altera sese ostendit in epistola tua, sic, ut speciem egregiam veteris Romanæ lingvæ propemodum in te uno mihi videar agnoscere. Qvocirca patriæ tuæ gratulor, qvam præclaris institutis, opibusqve florentem præcipua qvadam scientiæ tuæ gloriâ nobilitas. Gratulor etiam mihi de amicitia tua: cum qva, mihi crede, neq; Regum opes, neq; ulla omninò fortunæ bona confe-

ro,

ro. Nec verò Imperatores illos veteres, qvorum bellica facta historiæ celebrant, tantam è suis triumphis, atq; ex insigni illa laurea cepisse voluptatem existimo qvantam haurire me sensi, cùm eam partem legerem literarum tuarum, in qva, rationem studiorum meorum probari tibi vehementer, significas. Qvod si tu aliter sensisses; mutassem institutum: meq; ad consilium tuum, tuaq; præcepta totum contulissem. Et, qvoniam, qvid præstare possis, video; cupio, te aliqvid mandare literis, qvod ad posteros perveniat. Plura vellem, sed avocant negotia. Unum illud addam, te mihi esse in oculis, idq; tuo meritô. Ferus enim, ac ferreus nimis est, qvi te amori singulari non amat, tot præditum suavitatibus ingenii. Ego tibi à me singularem benevolentiam & perpetuam tui nominis observantiam polliceor. Vale. VI. Id. Sext. M. D. LXI.

JOH. SARIO ZAMOSCIO, PATAVIUM.

EPIST. III.

Officiosa, qva significat, se rogatu Sigonii Zamoscium Muscovio commendasse, ac lætatur hanc sibi datam facultatem, amicitia cum ipso per literas ineunda: qva, etsi qvidem major futura esset, si communicatio sermonis accederet: tamen cùm id rationes utriusq; non ferant, hortatur Zamoscium, ut Sigonii præsentis consuetudine fruatur, & se absentem diligat.

Form. In te amando nulli cedam. Itaq; statue. (A)

Laus Sigonii. (A)

Sæpe

SÆpe mihi ante literæ Caroli Sigonii, cùi qvantum tribuam, non ignoras, præclarum & humanitatis, & ingenii, doctrinæq; tuæ testimonium dederant: itaqve te eram complexus amore non mediocri, sic ut faverem tuæ laudi mirabiliter, idq; ut ipse illustri aliqvo signo intelligeres, vehementer cuperem. Ut optabam, ita contigit. Nam, cùm tu animum induxisses, valere me gratiâ apud Petrum Miscovium, florentem virum honoribus, opibus, omniqve virtute; facilè impetravit à me Sigonius, cùm tuo nomine rogaret, ut ei te commendarem literis, qvàm possem diligentissimè. Verùm, ùt est Miscovius in liberales doctrinas egregiè animatus, & ingeniorum existimator intelligens: non dubitò, qvin tibi plus apud eum virtus tua, qvam mea commendatio profutura sit. Utut erit, ego mihi interim facultatem esse datam testificandæ benevolentiæ in te meæ, etiam atqve etiam lætor. Qvod ita velim interpreteris, ut accepisse me beneficium, non dedisse existimes, qvando hinc vel orta inter nos, vel certè aucta amicitia est, & mutuò jam literarum qvasi pignore confirmata. Qvod si ad hanc animorum consensionem, qvâ tamen conjungi absentes videmur, communicatio sermonis & suavitas consuetudinis posset accedere; id qvod forsitan optamus pariter, sperare mihi per meas rationes, tibi per studia tua, non licet: præstantes, opinor, fructus caperemus eorum studiorum communione, qvæ, qvi verè sapiunt, sola esse instar vitæ putant; qvanqvam hanc mihi aliqvantò iniqviùs, qvàm tibi, ferendam esse jacturam intelligo. Tu enim

enim istic & abundas otio, cujus mihi fructus, nisi commentarer interdum aliqvid antelucanis horis, planè eriperetur omnis: (A) & cùm te Sigonio nostro, humanissimo viro, non iis modò artibus, qvæ specie qvadam alliciunt, & defessum gravibus curis animum recreant, verùm etiam iis, unde ratio sumitur, & moderatio vitæ, instructissimo, totum, ut audio, dedideris, mihi crede, non est, qvod aliunde qvidqvam petas, aut cujusqvam præterea vivam in hoc genere vocem desideres. Qvare istô bonô fruere, dum licet: in qvo tamen admonitionem, & consilium meum prudentia tua non exspectat: atqve hôc eqvidem nomine tibi plurimùm, ùt debeo, gratulor: me verò absentem dilige. (B) Itaqve statue de mea voluntate, ut multos credas usu, & familiaritate, qvotidianisqve officiis conjunctiores tecum esse posse, qvàm me; amore autem, & studio prorsus neminem. Vale Romæ. Kalend. No. M. D. LXI.

PETRO MISCOVIO.

EPIST. IV.

1. Cessationem suam in officio literarum excusat à variis & qvotidianis occupationibus, qvibus in editione sacrorum libb. distineatur. 2. Deinde fretus amicitiâ, qvæ sibi cum ipso intercedit, commendat illi Zamoscium, eumq; rogat, ut suâ & Sigonii causâ illum sibi commendatum habeat.

Form. Commendandi. Suspice igitur. (A)

A Qvo die, accitus à summo Pontifice, ad Urbem veni, otioso nunqvam esse mihi licuit: &, qvan-

qvantum divino, eadem perpetuò erunt omnia: neq; verò salutationibus qvotidianis, qvarum pleræqve mihi qvidem voluntariæ sunt, necessarias qvasdam aliis ambitio facit, valde me deditum esse, velim existimes. Valeant hæc, & si qvid est generis ejusmodi: ego in ea cura, qvam suscepi, ut emendati edantur sacri libri, mihi esse hærendum intelligo; & eò magis, qvòd ad res præclaras communemq; animorum utilitatem, ita Pontificis voluntas incumbit, ut excitet studia multorum, eaq; intermitti, aut langvescere non sinat. Qvæ si tibi, ut arbitror, jam nota sunt; non dubito, qvin me cessantem in officio literarum, omni vel negligentiæ, vel oblivionis amicitiæ inter nos institutæ culpâ liberes. Sin ex me primùm hæc accipis: æqviorem saltem in posterum te mihi præbere debebis, & existimare id, qvod res est, me tibi ex iis, qvos in longinqvis terris viventes, similitudine mihi studiorum conjunctos, libenter cœpi diligere, præcipuam uni præstare memoriam. atq; observantiam; nec mei jam in hoc officio dissimilem esse posse, qvando tu qvoq; ùt audio, qvotidie tui similiores, id est, earum virtutum laude præstantior, qvarum fama tibi multos non mediocri voluntate, me verò aliqvot abhinc annis planè singulari studio devinxit. Ac vide, qvid verus amor valeat. Ego, cùm tibi me comparare nullâ re audeam, ne utrumqve nostrûm videar ignorare; tamen, cujus in te animi sum ipse mihi conscius, in eo te respondere, libenter credo. Fert hoc humanitas, postulat consuetudo tua, exigit etiam amicitia nostra, cujus eqvidem re-

recreor memoriâ, honestor etiam nomine. Hac spe fretus, à te peto, ut Johannem Sarium Zamoscium, qvi hanc epistolam cum suis literis ad te mittet, ita complectaris, ut meam commendationem, qvod ille sibi persuasit, valuisse plurimum intelligat. Est in familiarissimis, atqve intimis Caroli Sigonii: & excellit, ipso teste Sigoniô, moribus, ingeniô, omni deniq; indole virtutis. Jam, qvæ mihi cum Sigonio intercedat necessitudo, qvanta studiorum, animorumqve conjunctio, qvàm consentiamus in literis, aut qvàm suaviter interdum dissentiamus, ut ego mihi illum semper anteposuerim, ille mihi semper tribuerit plurimum, utriusqve scripta declarant. (A) Suscipe igitur, si qvid non modo meâ, verum etiam Sigonii causâ vis, & orna, qvantùm potes, excultum doctrinis juvenem, præstantiis animi, natum ad patriæ suæ decus, tui verò mirificè studiosum, atqve peramantem: nos enim simul in illo ornabis testimonio benevolentiæ tuæ, qvam cognosci à qvamplurimis, & nos aliqvid apud te esse, qvia vehementer hoc ad nostram laudem pertinet, propterea vehementer cupimus. Valde, & Patricio meo, nisi grave est, salutem meis verbis plurimam. Romæ XIV. Kal. Octobr. M.D.LXI.

O

JOH.

JOHANNI SARIO ZAMOSCIO, PATAVIUM.

EPIST. V.

Gratulatur Zamoscio, de benevolentia Miscovii sui literis ipsi conciliata, eumque tecte monet, ut literas humaniores colere pergat.

EST, cur gaudeam, capere te fructum aliquem ex iis literis, quas ad ornatissimum virum, Petrum Miscovium, de te scripseram. Quanquam hanc ego jam lætitiam animo præceperam, quippe qui & Miscovii præstantem humanitatem cognitam haberem, & in te ipso esse multa, quæ amorem concilient, non ignorarem. Quod si te nobis, id est, alienioribus, tua virtus ita commendat, ut cupiamus tua causa, quidquid possumus: cur eadem virtus omnia tibi à tuis, nulla cujusquam commendatione, non impetret? Hoc te quoque existimare, cùm intueor studia tua, facilè mihi persuadeo; nec dubito, quin, ex quibus artibus manant hæc, quæ tibi proposita sunt, quæque adeptus in summo splendore ac dignitate vives, eæ tibi artes cariores quotidie sint: cùm præsertim excellere te intelligam industria, doctrina, eloquentia, sic, ut alios tua laude commoveas, exemploq; doceas, malè suis rationibus consulere, si quem à sempiternis præmiis paucorum annorum labor avertat. Patricius denuo cupit Venetiis imprimi sua Fragmenta. In ea re meam operam videtur exposcere, nec mihi voluntas deest: amo

enim hominem amore non vulgari: sed, absens qvid possim, non video, nec libenter suscipio, qvòd, si parum succedat, amici animus offendatur, & ego illius angar molestiâ. Scribam tamen ad eum, cùm vacabo. Nam nunc occupationibus valdè urgeor. Vale. Romæ.

JOHANNI TURRITIANO, SERMONET AM.

EPIST. VI.

Inter varias occupationes respondet officiosæ Epistolæ Turritani, & lætatur, qvòd propinqvitate locorum conjuncti majores mutuæ benevolentiæ fructus per literas capere possint. Deinde narrat, qvid de illius statu ex Gambara audierit, & suum illi statum exponit.

Form. Causas scriptionis allegare. Etsi eram valdè. &c.

ETsi eram valdè districtus earum rerum curâ, qvæ ad sacrorum librorum editionem pertinent: cui toti muneri, me esse à Pio IV. Pontific. Maxim. non contemnenda conditione præpositum, credo te audivisse: tamen, acceptis literis tuis; humanissimè scriptis, & elegantissimè, vicit occupationes meas, nec à me responderi nihil est passa recordatio nostræ veteris amicitiæ, qvam à virtute ortam eadem postea virtus aluit, atq; conservavit. Ego te, mi Turritiane,, qvô primùm die cognovi, dignissimum duxi, qvem omnes homines in oculis ferrent: ita sum delectatus ingenio tuo

tuo; ita doctrinam, ita mores probavi. Consuetudinem tuam, atqve usum inter nos assiduum, cùm vehementer expeterem, per utriusqve rationes consequi non licuit. Nunc sive casus, sive nostra voluntas ita tulit, ut ego Romæ, tu Sermonetæ viveres; lætor plurimum hac locorum propinqvitate, & spero futurum, ut majores mutuæ benevolentiæ fructus, si minùs præsentes, literis saltem consequamur. Ego tibi omnia, qvæ potero, diligenter officia præstabo; memoriam qvidem, & benevolentiam, ut debeo, singularem. De tuo statu audieram antea sæpè à Laurentio Gambara; proximis autem diebus à familiari tuo, juvene suavissimis moribus ornatô, cognovi ea, qvæ mihi lætitiam attulerunt incredibilem: valere te gratiâ, & auctoritate apud Sermonetanum Cardinalem omni laude cumulatum, ejusqve fratrem, Bonifacium, Principem, majorum suorum virtute simillimum: in Auditoris munere nunqvam te à jure, & æqvitate discedere, consequi tamen humanitate, & ingenii præstantiâ, ut summis, & infimis carus æqvè jucundusqve sis: filiolum te habere indole optimâ, qvem patris domestica virtus ad verum decus excitabit. Hæc de te, ùt optabam, qvæ spero fore perpetua. De me, præter ea, qvæ ab aliis accepisti, nihil ferè habeo, qvòd significem. Valeo satis commodè: filius discit apud me diligenter: nec pœnitet, qvantum proficiat: vivimus, mediocri fortunâ contenti. Vale & clarissimo Principi, cujus ego parentem, cùm viveret, avum autem pater meus omni observantiâ coluit, salutem

plurimam, officioſè manum oſculatus, meis verbis dices. Romæ, VI. Id. Nov. M. D. LXI.

ANDREÆ SYLVIO, VENETIAS.

EPIST. VII.

Hortatur Sylvium, 1. ut in Horatiana interpretatione pergat, 2. ut Romam ſe conferat, quòd ibi certiora & majora bonis artibus præmia ſint propoſita, quàm alibi locorum.

Vix credas, mi Sylvi, qvàm ſæpe in magnis occupationibus tangar deſideriô tui. Non enim tuæ ſuavitatis, non ingeni, non etiam pudoris ingenui, qvô delector in primis, exemplum facilè reperio. Moveor etiam promiſsô illô tuô interpretationis Horatianæ, de qva te abſentem interdum admonere poſſum, præſentem qvotidiè appellarem, ac penè conviciô exigerem. Qvis enim, qvi de poëtis modò judicare aliqvid poſſit, uni inter Latinos omnes Horatio, vel acumine ingenii, vel ſententiarum gravitate, palmam non tribuit? Qvis igitur non magnoperè tuarum lucubrationum cupiditate capiatur? Dixeras, velle te omnia, qvæ illè à Græcis plurima tranſtulit, ut ſuam poëſin, tanqvàm aurô purpuram illuſtraret, diligenter colligere, oculisq; omnium, ut imitandi ratio pateat, ſubjicere. Totum opus erit egregium: ſed hanc maximè partem, in qva non admodum aliorum elaboravit induſtria, à te homines eruditi vehementer exſpectant, & augetur exſpe-

exspectatio sermonibus meis. Qvare velim, si qvid ego apud te sum, vel potiùs, si tibi ipse carus es, ad urbem te conferas ineunte vere. Nusqvam certiora, aut majora bonis artibus proposita sunt præmia. Aliis in locis, tanqvam peregrina, procul adspicitur virtus: hîc statim colitur, ut domestica complexu excipitur, fovetur sinu. Qvis autem ipse sibi tam iniqvus esse velit, ut, ubi aliqvem possit, atqve adeò maximum suorum laborum, & vigiliarum fructum ferre, ibi non & sedem ponere, & perpetuam vitam ducere animum inducat? Exempla ne qværas: undiqve enim suppetunt. Hæc tantùm scripsi raptim, in magnis temporis angustiis, ut intelligeres, me esse memorem amicitiæ nostræ, & cùm assiduis distinear curis, de tuis tamen commodis, & ornamentis cogitare. Vale Romæ. Idibus Non. M. D. LXI.

JOANNI BAPTISTÆ TITIO, FLORENTIAM.

EPIST. VIII.

Facit Titium certiorem de variis rebus Romanis; item de suo statu & Typographia.

Cùm, qvid ageres, ignorarem, nec jam, ut ingenuè fatear, tui desiderium satis ferrem: qvippe tua mihi suavitas, tuum ingenium, tuæ literæ sæpe occurrunt: amore sum impulsus, ut hæc in magnis occupationibus ad te scriberem. Et, ut ordiar à rebus Romanis, id primùm cognosce, tranqvilla hic esse omnia, nihil turbulenti, nihil

adversi: civitas qvotidie magis hoc Pontifice reviviscit. Ita non modò ipse excellit justitiâ, pietate, beneficentiâ; verùm etiam suos omnes, egregiæ illos qvidem ad virtutem indolis, veruntamen suô etiam exemplô, qvales esse debent, tales præstat. Qvod in magna potestate, rerumqve copiâ qvàm non facilè contingat, utinam veteribus tantùm, non etiam recentibus exemplis cognitum haberemus. Multis locis ædificatur strenuè: nam Pontifex, ut præstanti animô est, antiqvæ illius Romæ speciem eximiam, & formam cognitione, ac mente complexus, excitari præclara monumenta, vias restitui veteres, novas muniri, aqvas etiam à longinqvis fontibus impensâ maximâ in urbem duci jubet. Qvæ cùm erunt absoluta, nihil adspectu pulchrius, nihil magnificentius, aut etiam commodius esse poterit. Ego, qvanqvam tum aliis rebus, tum officio salutandi molestissimo qvotidie ferè distineor, jucundè tamen satis vivo: si modò homini, scientiæ cupido, sine librorum usu, qvô careo perinvitus, jucundi qvidqvam esse potest. Præla nostra, comparatis jam ferè omnibus rebus, qvæ ad imprimendum pertinent, propediem in officio erunt, & à Cypriani epistolis, qvod felix, faustumqve sit, initium fiet. De tuo statu exspectabam omnino aliqvid ex literis tuis; idqve postulare videbatur amicitia nostra; sed, cùm ea spes me fefellerit, nolui committere, ut vicissim ipse officium meum desiderare posses. Vale, & salve à filio meo, cui raptim hæc manè dictavi, cùm in Vaticanum, negotii

tii causâ, properarem. Romæ, Nonis Decembris, M. D. LXI.

JOHANNI TURRITIANO, SERMONETAM.

EPIST. IX.

Rogat Turritianum, ut se excusset Principi Cajetano, qvòd non possit ejus filium informare, his argumentis. 1. qvòd alii in deneget. 2. Qvòd propter occupationes publicas neqveat huic rei vacare. 3. Qvòd informatio hæc reqvirat maximam diligentiam: cùm in toto occupationibus neqveat mediocrem præstare. 4. Qvòd suum ipsius filium non ampliùs informet: &c.

Form. Deferendi alicui suum studium in rebus, qvas possit præstare. Eiq; de meo sensu. (A)

IN magna jucunditate, qvam tua mihi attulit Epistola, molestiæ nonnihil, ac doloris adspersit illa pars, in qva Bonifacii Cajetani nomine, Principis egregii, cujus causâ velle me omnia, atqve etiam debere confiteor, accuratè petis, ut ad ejus filium liberalibus excolendum disciplinis conferam studium, & industriam meam. Qvod idem antea cùm & sæpe, & vehementer peterent Cardinales aliqvot, optimè de me meriti, invitus eqvidem, tamen pernegavi: neqve verò ob eam causam, qvi privatim docere, præsertim in urbe Roma, dignitatem non habere, arbitrantur multi: qvod mihi qvidem videtur secus: qvod enim scire honestum est, id cur docere turpe sit, non intelligo: sed multò magis, qvia publici muneris

cura, libenter à me pro communi utilitate susceptа, vacui sanè temporis minimum relinqvit: & id ipsum, qvod reliqvitur, jure qvodam suô sibi postulant, atqve exigunt studia mea. Qvanqvam ab his me sæpe vel salutandi necessitas, vel amicorum avellit interpellatio. Ita traducuntur dies. Honestè, inqvies. Fateor. Addo etiam, satis jucundè. Non enim me ἀπόνθεατον qvendam, abhorrentem à consuetudine hominum, & humanitatis expertem, natura finxit. Veruntamen cum illâ, tibi non ignotâ, studiorum nostrorum suavitate voluptatem nullam comparo. Qvod si nobilissimi adolescentis conformandum optimis artibus ingenium susciperem; valdè mihi cogitandum esset, qvid patri ejus, & patuo, qvid etiam avi memoriæ, qvem colui studiosissimè, qvid familiæ claritati deberem. Sæpe mihi occurreret mea fides & suscepti ratio muneris, & hominum qvoqve opinio, cui serviendum esse non ignoras. Qvæ profectò, vel singula tanti sunt, ut maximam à me diligentiam flagitare videantur: cùm in hac tot rerum occupatione tantâ ne mediocrem qvidem præstare possim. Filius meus, cui te bene ominari gaudeo, meâ voce jam, qvâ qvotidiè ferè aures ejus antea personabant, in discendo non utitur. Sic enim in utrâq; versatur Lingva, ut suô jam studiô potiùs, qvàm nostrâ proficiat industriâ. Qvare velim eô te esse locô fingas, qvô ego sum: &, si nec officii me putas ignarum esse; nec obstare, qvô minùs officio satisfaciam; voluntatem vides; tribuas hoc

ami-

amicitiæ nostræ & æqvitati tuæ, ut causam meam apud optimum Principem diligenter agas; eiqve de meo sensu (A) & studio ita fidem facias, nihil ut sibi tàm esse deditum sentiat, qvàm operam omnem meam, atqve curam; nec malle me qvicqvam, qvàm ejus, cùm possim, obsequi voluntati; &, cùm non possim, vehementer angi. Hoc tu cura, & perfice, si me gravi sanè solicitudinis onere levatum vis. Facilè, ut opinor, vel humanitas illius, vel ratio ipsa, qvod cupimus, impetrabit. Idqve à te, ne videar humanitati tuæ diffidere, pluribus verbis petere non debeo. Vale. Romæ, XVI. Kalend. Januar. M. D. LXI.

COLÆ ANTONIO CARACCIOLO MARCHIONI VICI, NEAPOLIM.

EPIST. X.

Consolatur Caracciolum de obitu avi, quem non lugendum dicit, propterea, qvòd nihil sit in hac vitâ exoptandum, qvod illi non divinô munere contigerit: vita longa, virtus, opes, amicitia, &c. Deinde ipsum monet, ut avitas virtutes imitetur, & qvam ingressus est gloriæ viam, per eam coleri cursu pergat.

Form. polliceendi alicui præconium laudum. Ibi: Me qvidem perpetuo. (A)

AVum tuum Marchionem Vici, virum omni laude cumulatum, vitâ excessisse, amicorum literæ significant. Qvô eqvidem nunciô primùm

vehementer sum commotus, cùm mihi veniret in mentem doloris tui, qvem ex illius interitu, conspectu erepto carissimi hominis, & fructu amisso maximarum virtutum, qvibus in vita excelluit, jure suscepisti: deinde, ut me collegi, occurrebant multa, qvamobrem animus meus à mœrore abductus, non mediocri solatiô conqviesceret. Qvid enim est in hac vita exoptandum: Vita ipsa, dixerit aliqvis. Num qvid præterea? Virtus & bona existimatio, sine qvibus ipsum vivere sapientibus jucundum non est: amplæ fortunæ, qvas Peripatetici non neglexerunt; amicitiæ, qvarum usus in secundis rebus delectationem, in adversis utilitatem semper, interdum etiam salutem affert. At hæc avo tuo, divinô qvodam munere, omnia contigerunt, qvi & ad ultimam ferè senectutem vitam perduxit, & sempiternam laudem, militari scientiâ, ac fortitudine partam, posteris reliqvit; opibus autem non abundavit solùm, verùm etiam optimè usus est; amicitias, & clientelas, officiis, & liberalitate qvæsitas, coluit diligentissimè. Qvæ cùm ita sint; non tibi dolendum est ejus interitu, qvem sciebas natum esse mortalem; sed lætandum potiùs, qvòd ita vixerit, ut minimum ei mors, qvæ multorum nomina cum corporibus exstingvit, adimere posse videretur. Vivet enim avus tuus, vivet, inqvam, in hominum memoria, qvamdiu probitati, consilio, virtuti locus erit. Atqve ille qvidem lætari vehementer solebat, cùm te nepotem suum, omni decore florentem, hæredem sibi futurum cerneret non

earum

carum modò rerum, qvæ fortunæ bona dicuntur, sed etiam virtutis, ac sapientiæ, qvæ neqve à fortuna dantur, nec eripientur unqvam. Itaqve debes eniti, & curare, qvod te jam egregiè præstare audio, ut ejus in te virtutes agnoscantur: & qvam veræ gloriæ viam jam ingressus es, per eam celeri cursu eodem pergas. Sic enim brevi ad ea, qvibus jam, bonis omnibus mirificè faventibus, ac lætantibus, appropinqvas, immortalitatis præmia pervenies. Me qvidem perpetuò (A) præconem laudum tuarum, si qvid mea vox valeret, fore pollicerer: studio tamen, & conatu, si minùs re ipsa licebit, fortasse consequar, ut, qvæ mea sit erga te observantia, qvæ de tuis virtutibus opinio, qvæ tua simul in me merita, homines intelligant. Vale. Romæ, pridie Kal. Martii, M. D. LXII.

JOH. ANTONIO SERONI, NEAPOLIM.

EPIST. XI.

Respond. ad Laudateriam, in qva 1. se excusat de prolato respondendi officio. 2. Laudes in se plena manu congestas non agnoscit, sed eas in ipsum monet, ut aliqvid literis mandet, qvod posteritas in manibus habeat.

Form. excusandi se de silentio. Etsi non dubito, &c. (A)

Form.

Form. Imparem se referendæ gratiæ fateri: Ibi Qvibus in rebus gratiæ &c. (B)

Form. Laudem non agnoscere: Qvod ad laudes attinet, *per totum* (C)

Form. Polliceri alicui studia sua. Ibi: Qvod reliqvum est. (E)

Form. Dubitandi, utrum majorem lætitiam, an molestiam ex amici literis acceperit. Ibi. Vix possum constituere. (D)

ETsi non dubito, (A) qvin tu, pro tua prudentia, qvibus assiduè distinear curis, & qvæ negotiorum onera sustineam, præclarè intelligas: tamen peccasse mihi videor, nec à me ipso veniam facilè impetro, qui acceptis literis tuis, humanitate simul, & ingenio conditis, respondendi officium ad hanc usqve diem protulerim. Hac enim me esse mente, velim existimes, ut nihil aut à fortuna consequi, aut ab industria possim, qvod tui similium amicitiis anteponendum putem. Itaqve nullius mihi non modò culpæ, sed nec erroris conscius, magno tamen in dolore versor. Appellasti me prior suavissimis literis, ornasti laudibus: amoris nulla significatio est, qvâ vacaverit epistola tua. Qvibus in rebus gratiæ (B) referendæ facultatem non habeo; studiô tamen, & memoriâ benignitatis tuæ, partes meas facilè tuebor. Qvanqvam, qvod ad laudes (C) attinet, qvas in me plenâ manu congessisti: vix possum constituere, (D) lætitiænè plus, an molestiæ mihi attu-

attulerit judicium de me tuum. Nemo ferè amat, nisi de qvo bene existimat. Cur igitur, à qvo amari vehementer cupio, ei me talem videri, qvalis nunc qvidem certè non sum, atqve utinam aliqvando esse possim, non vehementer gaudeam? Rursus, cum ad me ipsum cogitationem converto, meiqve vires ingenii cum opinione tua confero, statim illustrat veritatem ratio, erroremqve mihi tuum cum pudore meo, atqve etiam, ut verè dicam, non mediocri cum dolore patefacit, Qvanqvam, cur ago errare te credam, qvi studiô, & doctrinâ jampridem es assecutus, ut minimè omnium in hoc genere falli possis? Nec servire auribus certè vis, homo ingenuis disciplinis eruditus. Qvid ergo est? Socratem videlicet imitaris, & ironia te delectat. Nam, qvòd tua bona minuis, nostra verò, si qva sunt, auges: amo eqvidem in altero modestiam tuam, in altero humanitatem: verum hoc scito, & patere æqvo animo: me de te ipso contra te sentire, persuasum jam elegantiâ, & subtilitate literarum tuarum: qvas qvi legerit, qvàm longè per eloqventiæ viam processeris, intelliget. De me autem, utinam sententiam tuam scripta mea non refellant: qvibus ut ingenium non defuerit, qvod tu existimas, ego aliter statuo, diligentia certè, qvæ sublevare ingenium potuit, in magnis occupationibus, & valetudinis infirmitate semper defuit. Qvare omitte, qvæso, ironiam istam, & æqva lance utrumqve nostrûm perpende. Ita fiet, ut, qvæ in me ornamenta contulisti, maximam

eorum

eorum partem in te transferas. Ego enim, si qvis voluntatem, vel si etiam industriam in me laudet, facilè patiar; cetera non cognoscam. Te verò, qvanqvam antea eruditissimi, & in primis acuti juvenis, Johann. Vincentii Pinelli testimonio magnopere credebam; tamen, ex una tua epistola, tanqvam ab ungve leonem, planè totum cognovi. Itaqve, cùm tibi de ista præstantis ingenii facultate, doctrinæq; copiâ plurimùm gratulor: tum verò, ut tua bona nôris, id est, ut aliqvid literis mandes, qvod omnis posteritas in manibus habeat, pro institutâ inter nos amicitiâ non hortor solum, verùm etiam rogo: Qvod reliqvum est, (E) licèt inter bonos haud valdè necessariam officii promissionem existimem, præsertim in ea necessitudine, qvam studiorum similitudo peperit: omnia tamen, qvæ præstare possum, qvæ summa esse, cuperem, sed ea tamen, qvæcunqve sunt, in omnibus tuis rebus, minimis, maximis, æqvè tibi polliceor, ac si jam pridem amare cœpissemus inter nos. Hôc enim, & aliis frui privilegiis decet eas amicitias, qvæ à studio virtutis emanant. Vale. Romæ. Kalendis Mart. M. D. LXII.

NICASIO CASLETANO, PATAVIUM.

EPIST. XII.

1. Gratulatur Casletano, qvòd Patavium venerit. 2. Dolet, qvòd non priùs venerit, qvàm ipse Romam migrârit. Qvem enim unius tantùm diei intervallo disjunctus

junctus fructum amicitiæ capere potuisset, illum jam ex literarum officio qværendum esse. 3. Excusat se de tarditate literarum, nec causam fuisse scribit, cur amicum de literarum infreqventia excusaret. 4. Negat illi literas commendatitias ad Sigonium & Sophonianum opus esse. 5. Cupit scire, qvid Patavi agat.

PAtaviumte venisse, qvæ semper urbs officinâ qvædam est habita doctrinæ, lætor eqvidem communium studiorum causâ plurimùm. Cerno enim jam animô, ubi tu philosophiam cum eloqventia conjunxeris, qvantum ornamenti literis nostris, qvantum splendoris accedet; sed mecum actum est incommodiùs, qvi qvo tempore nobis, unius diei tantùm intervallô disjunctis, præsentes amicitiæ nostræ fructus nullô negotiô capere licuisset, qvô mihi optatius, aut jucundius esse nihil potuit, nunc abesse à te cogar, & omnem suavitatis, delectationisqve nostræ spem in mutuo literarum officio reponere. Crede mihi, hâc ego curâ vehementer angor: qvippe, cujus imaginem humanitatis, ingenii, eloqventiæ jampridem vidi in epistolis tuis, ac sæpe sum animô contemplatus, ea si propiùs adspicerem, qvâ lætitia, qvâ voluptate, perfunderer? Valeant, si qvi aut opes, aut honorum insignia, vel illustrium virorum ambitiosas salutationes tanti æstimant, ut hæc bonis, jucundis, sapientibus, id est, tui qvam simillimis amicis anteponant. Accedit ex occupationibus molestia, qvibus impedior, qvo minùs tecum per literas qvàm sæpissimè colloqvar. Qvod

ob

ob eam qvoqve causam ad te scribo, ne mihi vitiô vertas, neve oblivione, aut negligentiâ meâ potiùs, qvàm negotiorum multitudine, factum suspiceris, qvòd paulò seriùs fortasse, qvàm exspectabas, epistolæ tuæ responderim. Nulla enim re magis, qvàm desertti officii memoriâ, crucior, nec tamen ab amicis plus, qvàm commodum eorum, aut etiam voluntas ferat, unqvam postulo. Itaqve, amicum nostrum cur excusares de infrequentia literarum, causæ nihil fuit. Qvidvis enim mihi potius persuaderi patiar, qvàm ei me absente effluxisse ex animo, qvem ego præsentem qvibus coluerim officiis, qvæqve ad ejus salutem studia contulerim, optimus ipse testis est. At scribit perqvam rarò. Fortasse aulicæ vitæ consuetudo ita fert. Fortasse etiam, cùm velit, per negotia non licet, vel privata, vel publica: aut, si licet, nostram amicitiam, qvæ satis per se firma est, non modò literis, sed nec ullo prorsus officiô putat esse fulciendam. Qvâ ego qvoqve in sententia sum. Et tamen ita me comparavi jampridem; si qvid ab amicis præter meam exspectationem omittitur, id ne accipiam duriùs; & malim omnia mitiorem in partem interpretari, qvàm committere, ut sanctissima necessitudinum jura suspicio, plerumqve falsa, violare possit. Atqve hæc ipsa, nisi grave est, ad eum perscribas velim: & hoc addas, me, cùm primum Romam veni, de meo statu literas ad eum dedisse; qvas à communibus amicis fideli, & certo tabellario commissas, periisse non arbitror: ab eo tempore novi nihil in

meis rebus contigisse, nisi hoc novum videtur: Mihi cum hoc cœlo, cujus multi gravitatem non ferunt, adhuc qvidem optimè convenire. Qvod ei fore jucundissimum, certò scio. Tibi ad Carolum Sigonium, & Michaëlem Sophianum, præstantes viros, mihiqve & studiis, & amore conjunctissimos, cur literis opus esse commendatitiis existimem? qvasi non eorum uterqve, ut doctrinâ, sic etiam humanitate excellat. Et profectò jam tibi ad eorum amicitiam, qvâ vir bonus & studiosus nemo excluditur, aditum aperuit, nullô intercessore, virtus tua; illiqve te cognitum diligunt, tuaqvé in primis consuetudine delectantur. Qvâ ego interdum cogitatione ita fruor, ut hac etiam specie felli me sinam, qvasi ipse vestris deambulationibus, & sermonibus interfim. Ego hîc, nisi me noctes aliqvando adjuvissent, caruissem prorsus literulis nostris, qvarum suavitate pascor. Nunc, æqvatô jam noctibus dierum spatiô, vereor, ne non otii, qvantum vellem, relinqvatur. Tu qvàm libenter Patavii sis, qvamqve diu te futurum putes, qvô utaris in philosophia doctore, (nam Genuam, omnium facilè principem, rariore jam dentium ordine, minùs explanatè loqvi ajebant) hæc si ad me scripseris, & simul de singulis publicè interpretantibus qvid sentias; duplicem fructum capiam, &, qvòd ea, qvæ scire aveo cognoscam, & qvòd ex literis tuis, in qvibus vernaculum illum Romani sermonis leporem, & planè Ciceronianam elegantiam mihi videor agnoscere. Vale. Romæ. IV. Id. Mart. M. D. LXII.

HORATIO CARDANETO, PERUSIAM.

EPIST. XIII.

Respondet ad Conciliatoriam Epistolam Cardaneti, & primò illi gratias agit, qvòd se prior ad amicitiam elegantissimâ epistolâ provocârit. Deinde, par pari se relaturum promittit. Denique illi de elegantia Latini sermonis gratulatur.

Form. gratias agendi. Ibi: Tantum tibi debeo.

DE virtute rectè sentis. Ea conjungit absentes, & in eos, qvos nunqvam vidimus, amorem conciliat. Qvòd autem, ut me, qvasi aliqvâ virtute præditum, diligeres, adductum te significas: amplector voluntatem tuam: de amoris causâ non disputo. Sit ita, ùt existimas; vel potiùs, existimes, qvod lubet. Nam ego me tibi, qvi sim, nunqvam aperiam; ne de amore in me tuo, qvem video esse non vulgarem, aliqvid atq; adeò multum detrahatur. Ego tibi, primùm qvòd honorificè de me sentias, deinde qvòd id ipsum elegantissimâ mihi declarandum epistolâ putaveris, tantum debeo, (A) qvantum intelligo persolvi à me vix posse. Nam, etsi nullum à me officium, aut studium, qvod ad tuam laudem, aut rem pertineat, desiderari à me patiar: tamen, qvòd tu me prior tuâ sponte ad jungendam inter nos amicitiam provocaveris, par pari referre, vel si omnia tuâ causâ præstem, nunqvam videbor. Qvid, qvòd ista humanitas, qva me tibi devinxisti plurimùm, ingenii,

nii, eloqventiæ, doctrinæqve laude cumulatur? qvæ facilè apparent in literis tuis, itaqve dedi statim eas legendas filio meo: ut exemplô tuô commoveretur, & qvasi tua per vestigia ad eandem gloriam contenderet. Tibi autem vehementer gratulor, qvòd tam pruclaram Latinè scribendi facultatem sis adeptus, proprio tu qvidem naturæ munere; verùm nisi accessisset Grifoli mei, viri doctissimi, atqve integerrimi, egregia disciplina, & ad disciplinam studium, & industria tua, nunqvam is fuisses, cui possent invidere multi, similes esse pauciſſimi. Româ discessisse Joh. Baptistam Titium, probum juvenem, & in primis eruditum, antea magnopere dolebam; nunc eò minùs angor, qvòd vos unà esse, & colloqvi de studiis communibus, ex literis tuis intellexi: ex qvo non dubito, qvin fructus ad utrumqve, ùt in literis uterqve excellit, maximi perveniant. Salutem ei meo nomine, si modo adhuc istic est, dices; sin discessit, qvod tuâ causâ nolim, literis adscribes. Vale. Romæ. XI. Kalend. Qvinct. M. D. LXII.

CHRISTOPHORO SAXO, PERUSIAM.

EPIST. XVI.

Conciliatoria, qvâ testimonio Cardaneti commotus, se ad amicitiam ejus applicat, scripta laudat, qvibus adductus ipsum maximis virîs comparat, & denique ut oculorum invaletudinem æqvo animo ferat, hortatur.

HOratio Cardanetum, licet ignotum mihi de facie, tamen, ob ejus excellentem doctrinam, & eloqventiam, vehementer diligo. Is mihi disertissimâ epistolâ non vulgarem virtutis tuæ significationem dedit: cujus testimoniô commotus, vel si tua scripta nunqvam legissem, nihilqve ex aliorum sermone de tuis optimis institutis, ac studiis cognovissem, tamen ita statuerem, te mihi non modò amandum, verùm etiam, qvantum in me esset, ornamendum: si modò ornamenta desiderat virtus tua, qvæ te ipsum jam pridem, istamq; civitatem illustrat. Sed, mihi crede, uberiùs nemo de te, aut honorificentiùs loqvitur; nemo mihi pluris est, qvam Rhetor tuus: cujus facultate, & copia facilè sum adductus, ut comparem te maximis viris, tuâq; causâ, qvæ possum, qvæqve etiam non possum, cupiam. Qvod si credideris: jure à te fieri senties, qvod nunc si facis, tuâ sponte, non meo merito, facis, ut me diligas: & exspectabis à me eadem, qvæ à familiarissimis tuis: qvorum, pro tua probitate, & eruditione summâ, numerum audio esse qvàm maximum. Tuis oculis restitui cupio, vel qvod assiduus librorum usus, vel ætas jam ipsa, ad omnem corporis infirmitatem proclivior, ademit. Tu tamen, qvando animo, ac mente vides ea, qvæ simul cum oculis amitti non possunt, fruere cogitationibus tuis, & forti animo feras hoc, qvidqvid est incommodo. Malim enim, aut calamitatem, qvô tu vocabulô usus es, nunqvam vocabo id, qvod à culpa sejunctum esse credederim. Vale. Romæ.

†.

EPIST. XV.

Expostulat cum amico Anonymo, qvòd post annum demum sibi gratulatus sit de Romana migratione; & refutatis qvibusdam causis, qvas hujus suæ tarditatis afferre posset, ponit unam, qvam si is eâ uteretur, cogitur admittere. Deinde honores à se non captari scribit.

NB. Amor non finit inter amicos officia numerari.

Cùm tuas literas legere cœpissem, in qvibus mihi amantissimè, qvòd ad Urbem migraverim, gratulabaris, primùm accusavi tabellariorum incuriam, qvi eas tàm serò pertulissent: deinde, cùm ad clausulam legendo pervenissem, liberavi culpâ tabellarios, de te cœpi qværere, qvod etiam nunc qværo, qvid consilii tui fuerit, ut, qvi primis diebus, aut etiam primis mensibus adventus mei nullam omnino lætitiæ tuæ significationem dedisses, idem post annum deniq; & eò ampliùs, omissum antea consilium gratulandi, repetendum putaveris. Neq; enim hanc afferre causam potes, qvòd eô tempore minùs commodè se haberent Romanæ res, nunc autem in eo statu sint, ut gratulatione dignæ videantur. Nam contrà, qvæ tunc tranqvilla satis erant, nunc turbulenta multi putant: ego tamen, ùt opto, sic etiam auguror, & spero, fretus infinitâ summi DEI clementiâ, & consiliis optimis Pii IV. Pontificis, qvi publicæ qvieti ut consulat, nullum ipse qvietis partem capit, omnesq; suas curas intentô semper animô, tum in Ecclesiæ digni-

tate, tum in communi salute defigit. At metuebas, ne cœli nobis, præsertim gravioris, obesset insolentia. Esto: tamen hunc dissimulari metum decuit: & ego amicissimô homine gratulante, bonum omen libenter accepissem. Mores hominum fortasse, & consuetudo aulica, & hæc propè qvotidiana salutandi necessitas occurrebat: me contrà, otii cupidum, hujus ignarum ambitiosæ observantiæ, qvam hîc veteres incolæ humanitatem, nos inqvilini fucum appellamus, vix putabas hæc probare posse, nedum imitari velle. Qvod si ita est, paulisper, mi † tuam in me benevolentiam possum reqvirere. Partes enim videris eas abjeciisse, qvas tibi imposuerat amicitia nostra. Tuum erat, idqj, ego sanè exspectaham, vel præceptis erudire me, ad hanc disciplinam aptis; vel si tibi qvoqve hoc artificii genus incognitum est, hortari saltem, ut Romana studia ne contemnerem, habendamqve loci, ac temporis, qvod etiam sapientes probaverunt, rationem putarem. Hæc ego, à te omissa, si essem in exigendis officiis paulô severior, & si id pateretur amor in te meus, jure forsitan expostularem. Sed nihil est tanti: & cupio mihi persuaderi qvidvis potiùs, qvàm, qvô ipse animô erga te sum, eodem te erga me non esse. Ac vide, qvàm non iniqꝫ tecum agam, atqve adeô qvantô æqvior in te sim, qvàm in me ipsum. Ego, si qvid in hâc scribendi tarditate peccatum est, sæpe id utriqve nostrûm pariter adscribo, interdum etiam averto à te culpam, & in me totam transfero. Nam, si tu hoc dixeris, non abjecisse te officium scribendi, sed igno-

ignoratione rerum mearum distuliſſe, exſpectantem qvotidie, ut aliqvid de meo ſtatu, non ex humaniſſimi, optimiqve viri, Pauli Sacrati ſermone, ſed ex meis literis cognoſceres: qvidqvid enim ſcripſiſſem, ad id tuas literas accommodaturum fuiſſe: hoc, inqvam, ſi dixeris, in tuto tua cauſa eſt: neqve ſolùm excuſationem tuam agnoſcere cogar, & probare, verùm etiam, qvod contrà afferam ad amovendam à me culpam, fortaſſe non reperiam. Itaqve abſit omnis qverela: &, ſi qvid offenſum in hoc genere à nobis eſt, viciſſim alter alteri lagiamur. Verus amor, ac ſummus, qvo tu me, ut opinor, ego certè complexus te ſum, numerari inter nos, aut perpendi officia non ſinit. Qvod ſi fructum reqvireret amicitia noſtra, qvis eſſet uberior conſcientiâ mutuæ voluntatis? Sed profectò non reqvirit; ipſaqve ſibi fructus eſt, ſeqve ipſam alit, ac ſuſtinet. Atqve eqvidem recordatione ipsâ amicorum meorum ita paſcor, ut in ſecundis rebus nihil jucundius, in adverſis hoc ſæpe maximum ſolatium invenerim. Honores autem illi, qvos tu ſperari à me vis, in qvo adverſantur multa, modicè me capiunt. Qvid enim habent, qvô melior fiam? qvod curandum eſt unum: aut, ſi hoc non habent, cur expetendi? Cur igitur hac ſpecie falli me patiar, aciemqve mentis, homini à DEO datam, ut à malis bona diſtinguantur, inani ſplendore præſtingvi? Illud optemus potiùs, ut honeſti pulchritudinem, nullâ interjectâ rerum humanarum nube, contemplari liceat. Qvod ſi aſſeqvemur, contemnemus ea, qvæ

ceteri mirantur, & in privata vita, minimô contenti, regum fortunam adæqvabimus. Vale. Romæ. IV. Id. Octob. M. D. LXII.

MARIO NIZOLIO, PARMAM.

EPIST. XVI.

Respondet Nizolio, & primò gaudet, se literis ab illo adscribendum esse provocatum; deinde judicium suum cum illo communicat de libris varia Figurarum & argumentandi amplificandiqve genera complectentibus. Denique commentariis in Epistol. Cicer. ad familiares se finem impositurum scribit horis antelucanis.

DUm aliqvid ad te scribere qvotidie cogito, & tamen diem è die exspecto, spe vacui temporis, non modò ut commodiùs, sed etiam ut uberiùs possem scribere: fecit, ut anteverteret humanitas illa tua, qvam ego conjunctam pari doctrina, in amore, & in ore semper habui: ac mihi qvidem sive ratio ipsa, sive amor in te meus facilè persuadet, ut præreptum abs te officii priorem locum, non solùm æqvô animô feram, verùm etiam gaudeam. Qvid enim mihi aut est, aut esse debet optabilius, atqvé jucundius, qvàm: à qvo maximè omnium diligi cupio, eum dare operam, ut id me esse consecutum intelligam? Qvod autem eorum librorum, in qvibus & Figurarum & argumentandi, amplificandiqve varia genera complecteris, qvasi specimen qvoddam ad me mittendum putasti: sive tu id feceris, ut obseqverere studio meo,

meo, cùm id me valdè cupere intelligeres; sive, ut eliceres judicium meum, qvòd me velle tuâ causâ multum, posse aliqvid fortasse, hac qvidem in re, animum induxisses; utroqve nomine est sanè, cur te amem, ac tibi debeam plurimum; nec deesse patiar, qvalecunqve est, voluntati tuæ judicium meum. Ego enim, ut verè dicam, istam excellentem ad bene de literis merendum animi tui propensionem ita probo, ut efferam laudibus: agere autem hæc tc simul omnia, & implicari tot rebus eodem tempore, qvas curare singulas, & conficere permagnum est, æqvè probare non possum. Nec me fugit, argumentandi, amplificandiqve ratio, præsertim à te tradita, qvem afferre fructum possit; sed Figurarum via, naturâ obscurior, præceptis ad hanc diem minùs cognita, usu certè parùm trita, poscere primô locô videtur lumen aliqvod doctrinæ tuæ, ut ad exoptatam omnibus eloqventiæ laudem certum iter aliqvando unius industria patefaciat. Duo reliqva mox: sunt enim præclara, planeqve studiô tuô digna: interim hoc unum si ages, primùm tibi ipsi laborem valde minues, sine ulla tamen imminutione laudis tuæ; deinde communis desiderii exspectationem, ex inveteratâ jam tua virtutis opinione ortam, explebis aliqvantò maturius. Qvàm multi enim sint, qvi hæc Latinæ orationis lumina nondum viderint, ac ne esse qvidem ulla suspicentur: qvàm pauci verò, qvi, cùm ea videant, imitandi tamen viam, & rationem ignorent; scis ipse omnium optimè, & ju-

dicasti jam ab illo tempore, cùm te hac ipsa de re confecturum esse artem qvandam, eamq; illustraturum unius Ciceronis exemplis professus es. Nimiùm diu debes, mi Nizoli, qvod olim petentibus à te tribus familiarissimis tuis, tuæqve gloriæ cupidissimis, Petro Bunello, Paulo Magnulo, mihi tunc adolescentulo, sæpe promisisti. Nec tamen urgere te audeo, hominem ætate infirmum, oculis non bene utentem, publico etiam docendi munere districtum: sed meam sententiam de re dicendam putavi: in qvo habui rationem in primis valetudinis tuæ, veritus, ne, cum multa senex admodum susceperis, omnia perferre vix possis: te tempore autem, etsi jam indicavi non tàm, qvid ego, qvàm qvid omnes cuperent, tamen ipse moderaberis ex prudentia tua, & eo qvidem animo, ut, in magna exspectatione nos qvoq; te tuo commodo vehementer laborare, tibi persuadeas. Eqvidem, si me audis etiam illud suaserim, ne ad figuras oratorum similia aggregares poëtarum loca; qvorsum enim? Cum ab uno Cicerone omnis ubertas, & qvasi sylva tùm rerum, tùm verborum sumi possit. Qvòd si poëtis prodesse vis: hoc qvoq; separatim fiat: benè locabitur industria: nec ego aspernor ea studia, qvæ colui adolescens, & qvorum ope fateor me ad aliqvam oratorii numeri scientiam facilè perveniisse. Nunc elabores velim & hanc unam, & simplicem, omnium, ut ego sentio, maximam, ac difficillimam eloqventiæ partem. Qvo in genere, sive tu verborum, sive sententiarum ornamenta qværas, non video, cur uno Cicerone con-

contentus esse non possis. Mihi quidem, cùm immensas ejus opes intentis oculis contemplor, egere interdum ipsa penè Græcia videtur. Certè de nostris, qui ad eandem laudem aspirare potuerit, neque fuisse antea, neque fore quemquam puto. Dixi, quid sentirem, ingenuè pro mea consuetudine, libenter pro amore in te veterrimo, atque verissimo. Tu quid statuas, utrum institutes commutes, an ut cœpisti pergas, pro tua singulari sapientia judicabis. Commentarios meos in epistolas Ciceronis, quæ familiares vocantur, cùm à te exspectari video, augeri mihi animos ad scribendum sentio: & quanquam tu non instes: admoneri tamen videor, ut absolvam. Sed hoc nec sine otio fieri potest: &, Romæ otium optare, ejus est, qui Romam ipsam ignoret, aut, qui, quod accidat, universis, in eo sibi præcipuam conditionem sperare solus audeat. Sed, quia cessamus inviti; & quia, quod fuit in opere difficilius, transactum jam est: enitemur, ut reliqua diu non desiderentur. Angustiæ temporis obstabunt: at detrahere aliquid somno, & conferre ad elucubrandum licebit. Turpe enim nobis est, qui versamur in artium nobilissimarum studiis, antelucanâ vinci leviorum opificum industriâ; præsertim, cùm illi nihil, præter ea, quæ corpori serviunt, & vetustate corrumpuntur, nos animi fructum cum nominis immortalitate quæramus.

Vale. Romæ. IV. Kalend. Decembr.

M. D. LXII.

ANDREÆ

ANDREÆ GOSTINIO, CRACOVIAM.

EPIST. XVII.

Respondet ad epistolam Gostini, & missam ad se ejus orationem laudat ab eloqventia: in qva excolenda, ut pergat, ipsum hortatur: Deinde ipsum de rerum suarum statu certiorem facit, & inter varias occupationes invitum se à literarum studiis divelli scribit.

Form. hortandi: Perge, mi Gostini. (A)

Form. offerendi alteri sua officia. Ibi. Ego tibi.(B)

RECTÈ conjeciſti, obrui me planè negotiorum fluctibus. Nam, qvi antea, cùm eſſem Venetiis, vel infimi ordinis hominibus reſpondere ad me ſcribentibus conſuêſſem; ſcilicet Andreæ Goſtinio doctiſſimo, & eloqventiſſimo viro, ſumma apud Principes auctoritate, & gratiâ, humaniſſimè ſcribenti, nihil reſcriberem? Tùm vero me hominem non eſſe, minimeqve dignum iis literis putarem, qvibus ab ineunte ætate ita meum ſtudium dedi, nihil ut antiqvius habuerim, nihil omninò duxerim præſtantius. Feci tamen in ſummis occupationibus, ut orationem tuam legerem: de qva ſic ſtatuo, ſcriptam eſſe graviter, & ornatè, ſic, ut ex iſta provincia, qvæ nunc egregiis floret ingeniis, tibi comparem paucos, anteponam neminem. Qvo ſanè nomine vehementer tibi gratulor, & liberalibus diſciplinis, qvibus ab iſta eloqventia qvantum ornamenti poſſit accedere, mente jam proſpicio. Perge, mi Goſtini,

(A) per

(A) per eam viam, qvæ te à immortalem gloriam ducit. Nihil optabilius sapienti, qvàm ea qverere, qvæ vulgus contemnit; eos vitæ terminos, qvos natura præscripsit, virtute proferre. Qvod tu potes, & velle debes, &, ut velis, ego te, amicitiæ causâ nuper inter nos institutæ, non solùm moneo, verùm etiam rogo. De migratione nostra video te ex aliorum literis cognovisse. Nunc ex meis hoc scito ampliùs, cum hîc honestissimorum hominum & benevolentiâ, & consuetudine fruar, nec mihi qvidqvam in mentem venerit optare, ac petere, qvòd à summo Pontifice Pio IV. non facilè sim consecutus; angi me tamen, qvòd studiis nostris, qvorum qvæ sit suavitas, ipse optimè nosti, ita divillar, ut ex iis, qvæ pro communi utilitate non pauca eram exorsus, pertexere nihil liceat. Qvam jacturam, fortasse re minimam, tamen, ùt adjuvandas bonas artes animi mei propensio est, fero molestissimè. Qvocirca tibi jam, tuiq; similibus, qvi mihi voluntate pares, doctrinâ & otiô præstant, cogor tradere vigiliam meam: idqve facio libentissimè, qvi publici commodi rationem ipsam per se, non cum mea laude conjunctam, plurimi semper fecerim. (B) Ego tibi, si qvid operæ navare possum, id totum polliceor, ac defero. Serviam libentissimè, qvantum in me erit, voluntati, commodisq; tuis. Vale, & Petrum Miscovium, Andream Patricium, singulares viros, qvibus fortasse excidimus, intermissô literarum officiô, rogo te, meis verbis diligenter saluta Romæ.

FRAN-

FRANCISCO MORANDO, VERONAM.

EPIST. XVIII.

Primò gratias agit Morando, de conciliata sibi Julii Justi Comitis amicitia. 2. De dilata Naugerii profectione scribit. 3. Orationem ab ipso limari probat. 4. De rebus suis quædam adjungit.

Form. Laudare literarum elegantiam. Ibi: Vicit opinionem meam. (A)

Form. Adulationis suspitionem à se amovere. Ibi: Non loqvor ad gratiam. (B)

Form. Laus viri nobilis. Ibi: Huic viro. (C)

EX omnibus officiis, qvæ in me plurima contulisti, qvæ cogitare sæpe soleo, nullum mihi scito pluris esse, qvàm qvòd operam dederis, ut Julii Justi, Comitis omni laude cumulati, amicitiam conseqverer. Nam, etsi antea, testimoniô adductus tuô, præstare eum literis, ingeniô, humanitate existimabam: tamen vicit opinionem meam (A) illius epistola, sanè ita luculenter scripta, ut ad antiqvorum eloqventiam proximè accedat. Non loqvor ad gratiam: (B) neq; id amicitia nostra, nec natura mea patitur. Huic viro, (C) si cum generis nobilitate spectatur virtus, qvanqvam nihil est ipsâ virtute nobilius, qvi præferri possit, neminem video; itaqve illum in oculis sero, ornate etiam laudibus cogito, & meam observantiam, si fieri poterit, apud posteros testatam relinqvere. Tu, si spoponderis ei de me, qvæcunq; ab homine conjunctissimo exspectari solent, gratissimum feceris.

ceris. Naugerius controversiâ qvadam impeditus, tibi, ut arbitror, non ignotâ, suam profectionem distulit invitus. Nunc nihil obstat, præter anni tempus, qvò minùs in viam se det, qvantum divino. Si Pontifex Bononiam se conferet, de qvorumor penè raucus factus est, itineris comitem se præbebit: sin minùs, circiter Kalendas Martias, remissione frigoris, discedet. Orationem tuam licere tibi diutiùs, qvàm volueras, limare ac perpolire, non molestè fero; at obtrectatio laudem minuet: qvasi præstare idem, si temporis ad scribendum tantundem daretur, qvivis posset. Tu hoc suspicaris: ego secus. Nam boni, & rectè intelligentes, ipsam rem æqvissimis animis æstimabunt: improbi & imperiti qvid sentiant, laborandum non est. Alioqvi negotium nobis nunqvam decrit. De rebus meis, hoc unum, qvò lætari possis, accipe: frui me multorum benevolentiâ: cetera satis frigent. Causam conferamus in tempora: nam ab hominibus libenter culpam averto. Pontificis qvidem præstantem animum ita variæ itaq; graves distrahunt curæ, ut ignorare multa cogatur, multa etiam delegare aliis, qvi præter suum negotium nihil curant. Valet filius, & res Romanas cupidè tractat, qvibus libellum suum de Orthographia non mediocriter locupletavit. Vale. Romæ. XII. Kalend. Febr. M. D. LXIII.

JULIO JUSTO, VERONAM.

EPIST. XIX.

Respondet conciliatoria epistola Julii Justi, & i. benevo-

nevolentiam suam erga ipsum illâ auctam esse, scribit. 2. Laudat illum non tàm à bonis fortunæ, quibus abundat, quàm à bonis animi, quæ adolescens etiam sectatus sit. 3. Ex laudibus in se conjectis duplicem fructum se percepisse scribit, & quòd se jam nosse cœperit, & quòd laborandum sibi sit, ut laudibus illis aliquo modo respondeat. 4. Denique congressum illius exoptat.

FRANCISCUS MORANDUS, vir sanè ita probus, veriqve cultor, ut neminem unqvam fallat: ita ingeniô, doctrinâ, prudentiaqve excellens, ut falli ipse non possit, multa mihi Venetiis, cùm unà jucundissimè viveremus, de tua singulari scientia, integritate, suavitate morum, & eximia qvadam ad omnes artes, nobili viro dignas, propensione sæpe prædicare solitus est. Credebam facilè tali viro affirmanti, teqve amabam vehementer, ejus testimonio permotus: sed qvantò eadem vidi illustriùs, atqve apertiùs in literis tuis, qvas ad me qvò longiores, eò gratiores proximè misisti. Itaqve ad priorem illam voluntatem, qvam in te antea tantam contuleram, ut ad eam accedere nihil posse videretur, accessio tamen ejusmodi facta est, ut eorum studiis, qvi te & summâ, & pervetere necessitudine attingunt, facilè se æqvaverit amor meus. Nec verò me afficiunt illa, qvæ multis prima sunt, familiæ dignitas, amplæ clientelæ, & earum rerum, qvas fortuna suppeditat, copia. Neqve omninò hoc de genere nunc disputo. Optent, si qvi hæc non habent; &, qvi habent, honestè fruantur. Sed, esse qvædam

dam haud paulò præstantiora, qvæ neqve extrinsecus affluant, & semel adscita nunqvam removeantur, qvis, nisi sanæ mentis expers, dubitavit unqvam? Qvæ tu, cùm illa qvoqve possideres, à majoribus parta, à præstante viro parente tuo aucta, ita tibi acqvirenda existimasti, qvasi hæc sola tui juris, vereqve tua propria futura essent, reliqva ad de parùm, aut etiam nihil attinerent. Macte istâ sapientiâ, istaqve virtute. Qvi enim, subductâ rectè vivendi ratione, corpori se minimum, animo debere plurimum sentit: qvi ita factus, itaqve institutus est, ut imperet iis rebus, qvibus alii serviunt; voluptatem nullam amet, ab honesto sejunctam; ipsamq; honesti speciem ita contemplerur, ut in ea totus hæreat: is vitæ fructum capit; is honorum vocabula contemnit, qviqve verus honor sit, & unde manet, qvidqve vera nobilitas à fucata distet, solus intelligit. Hæc te olim videre, ac sentire adolescentem, cùm tibi ipse dux esses in rebus egregiis ita strenuus, itaqve certus, ut nec ætas illa, qvàm plurimos in optimo curtu remorari solita, langvidiorem faceret, nec æqvalium error à proposita gloria deflecteret, jure mirabantur multi: nunc isto ductum sensu, istâ incitatum voluntate, mirabiliter adjuvante naturâ, fortunâ nunqvam adversante, cujus etiam commoda, qvibus ad neqvitiam abutuntur multi ad virtutis usum convertisti, perveniisse ad eam laudem, qvo aspirare pauciissimis licet, cur miremur? incendi potiùs imitandi cupiditate, & commoveri exemplô debemus. Eqvidem, à qva ho-

ra legi epistolam tuam, qvâ nescio, an qvidqvam gravius, aut elegantius adhuc vederim, tantum abest, ut assentatus mihi sim ob eas laudes, qvas in me pleno modo contulisti, ut etiam, si, qvam antea de me ipso opinionem susceperam, qvæ sanè perexigua fuit, planè omnem deposuerim. Qvod si, se ipsum nosse, tanti semper fuit, ut inter saluberrima, humanæqve vitæ necessaria præcepta hoc præcipuè veteres illi Apollinis oraculo tribuerent: qvantum à te habeo beneficium, qvas tibi debeo gratias, qvòd, ut ipse me penitus inspicerem, ac mihi posthac essem notior, effecisti? Neqve hoc simplex lucrum est, qvòd, revocatâ ad veritatem ratione, cœpi me minùs diligere: sed accedit illud, qvod acuisti industriam meam, ut conformarem me, qvatenus liceret, ad judicium tuum, &, qvibus me laudibus ornandum putasti, iis aliqvâ saltem ex parte respondere possem. Qvanqvam, si tu me, qvem ames, dignum jam existimas: cujus præmii ipe evigilem, aut qvid laborem amplius? Uberrimum cepi fructum studiorum meorum: nulla mihi merces amicitiâ tuâ præstantior, nulla carior esse potest: in ea tantum pono, qvanti virtutem æstimo, qvam certè omnibus rebus antepono. Congressum nostrum ita exopto, ut tibi non concedam: nec tamen sperare audeo futurum, ut unà esse possimus: nisi si, qvalia sæpe multa contingunt, ejusmodi aliqvid præter spem dies afferat, præsertim publicis rebus ita fluctuantibus, ut mutari multa possint: utinam jacturâ levi, qvod eqvidem spero: veruntamen,

si qvæ

si qva res orbem converterit rationum mearum, lenietur incommodum spe consuetudinis tuæ: Morandi qvidem nostri, hominis humanissimi, atqve doctissimi, convictu domestico, qvotidianisqve sermonibus non dubito qvin perfruar. Vale. Romæ, XII. Kal. Febr. M.D.LXII.

MARIO CORRADO, BRUNDUSIUM.

EPIST. XX.

Qveritur de literarum raritate, qvòd videlicet nec ipse ad Marium, nec Marius ad se crebrò scribat; & utrumqve excusat: se qvidem propter occupationes: illum verò propter modestiam, qvòd nolit sibi rescribendi onus imponere. Rogat autem Marium, ut, si fortè paulò diutius sileat, responsum à se per literas Latinas exigat.

SI mihi omnia planè hìc essent secundissima, qvod utinam aliqvando contingat; adhuc qvidem adversi nihil est, qvod ad rem domesticam & meam, meorumq; valetudinem pertinet: aliqvis tamen in summo gaudio dolori locus esset, qvòd nec ipse ad te, ut interdum Venetiis solebam, præ occupatione qvidqvàm possum scribere; & simul fructu careo literarum tuarum suavissimo: qvô nihil ferre molestius possum, captus elegantiâ sermonis tui, eâqve maximi erga me amoris significatione; qvæ licet minimè necessaria sit, si qvando tamen in literis elucet, amanti nihil gratius, nihil jucundius est: Qvanqvam hoc ipso nomine, qvòd ad me tam rarò scribis, cur ego te, mi Mari, non amem magis etiam, qvàm soleo;

si modò id fieri possit? agnosco enim modestiam tuam: agnosco humanitatem. Nunqvam tu hoc officium, qvô absentes colloqvimur & cogitatione saltem conjungimur, qvô qvidem utriqve nostrûm nihil optabilius existimo, intermissum esse patereris, nisi veritus esses, ne mihi diligentia tua, curis assiduis distento, rescribendi onus imponeret. Qvod si ita est: cessare tamen te, qvi vacas, prorsus nolim. Mihi verò hoc juris non arrogo, ne nunqvam rescribam: sed hoc, te permittente, sumo, ut in commodô meô fiat. Negligentiâ me peccare in hoc genere non putato. Qvòd si memoriæ meæ parùm confides, & diu responsum tibi à me deberi non patieris, admonebis, cùm videbitur, atqve adeò exiges. Nunqvam mihi in appellando, modò, ùt soles, Latinè appelles; molestus eris: qvin etiam gratiam inibis, qvòd efficies, ut cum aliqvo solvam lucro, crebrò regustandis epistolis tuis, qvas lego libentissimè. Vale.

EIDEM, BRUNDUSIUM.

EPIST. XXI.

Excusat se de literarum intermissione, & postqvam probavit, suam erga ipsum voluntatem, & filii observantiam nullo modo mutatam esse, culpam silentii transfert in ipsum Marium, cujus literas, uti & promissas Inscriptiones non acceperit.

Form. Valde te diligo. Ibi: Unicè enim te diligimus. (A)

Form. Respondendi ad objecta. At nihil ad te literarum. *Ibi.* (B)

Noli

NOLI, obsecro, secus qvàm debes, & qvàm te dignum est, aut de mea in te voluntate, aut de filii observantia suspicari. Unicè enim te diligimus, (A) sic planè, ut in eis necessariis, qvibuscum qvotidie vivimus, qvosqve in oculis pro summis eorum meritis gestamus, Marium Corradum, qvem nunqvam vidimus, numerare soleamus. Si dubitas, testes dabo. Testes dico? cùm unus instar omnium esse possit. Nam Petrus Perpinianus, de cujus probitate, & doctrina non tu sentis melius, qvam ego, ex multis meis sermonibus, qvo tu apud me loco sis, qvantumq; tibi tribuam, optimè conjecit. De filio autem qvid putas? an tenero ejus animo persuaderi qvidqvam posse, qvòd à meo judicio, meaq; consuetudine abhorreat? mihi crede: cum illum egregiis imbui studiis exopto, imitari cum laude possit domesticam industriam: tum hoc volo in primis, & hoc illi præcipio semper, ut amet eos tantùm, qvi virtute excellant, & qvos amari, ac laudari à me senserit. In qvô magnam capio voluptatem, qvòd eum video præceptis meis locum non relinqvere, & in hanc sententiam suâ sponte ita propendére, qvasi propriam in eo sitam esse laudem existimet. Itaqve sumus erga te pariter animati, nec amicitiâ tuâ qvidqvam carius, aut antiqvius habemus: meritò id qvidem: qvid enim te amabilius? qvis te vincit humanitate, literis, eloqventiâ? nostri verò, nisi me signa fallunt, qvæ tamen obscura non sunt, qvis cupidior, aut etiam studiosior? At nihil ad te literarum (B) per tot menses. Vis tu

nos alieni peccati culpam sustinere? Non arbitror te esse tam injustum: neque hoc humanitas, & consuetudo tua fert. Accusa eos, quibus id negotii dederas, ut literas ad nos tuas perferrent: quarum in desiderio diu fuimus, & mirabamur, cùm sis in scribendo minimè impiger, & cùm ad Perpiniauum bene longas epistolas mitteres, nos à te, tuos veteres amicos, ne schedulam quidem, aut literam accipere, cùm præsertim de Inscriptionibus antiquis à filio meo, qui M. Brutum in eo imitatur, quia, quod vult, valde vult, rogatus esses. Quare nostram causam debes æquam judicare, & arbitrari, id quod res est, si tuas literas, aut etiam sine literis, Inscriptiones accepissemus, nunquam nos commissuros fuisse, ut officium nostrum desiderare posses. Nam Palia tuus Aldi mei sitim suis promissis incendit, re nondum sedavit. Vale. Marcello fratri tuo salutem dices meis verbis. Romæ, XV. Kalend. Febr. M.D.LXIII.

†, EPISCOPO CREATO.

EPIST. XXII.

Gratulatur Andr. Dudithio de Episcopatu Quinqueecclesiensi, eumque hortatur, ut hanc dignitatem ad gloriam Dei conferat. (Nomen hujus Dudithii est omissum: quia Dudithius hic postea abdicavit se Episcopatu, & religionem Evangelicam amplexus, Vratislavia domicilium fixit, ibique mortuus est Anno 1589.)

Hortandi form. Nisi tuos ad laudem. (A)

Etsi,

ETsi, de futuris rebus affirmare gravitatis, & prudentiæ non videtur: conjecturam enim sæpe fallit eventus, & obscuritatis plena sunt omnia; si qvis tamen eas perseqvitur divinandi vias, qvæ ab excellentibus & ingeniis, & studiis, à cognitâ industriâ, à spectatâ virtute ducuntur: hunc ego opinionis errore nunqvam labi, hunc optimum esse vatem existimo. Qvæ me ratio movit ante aliqvot annos, ut de tua dignitate prædicerem ea, qvæ partim consecuta jam sunt, partim sic à me exspectantur, qvasi longè non absint. Qvid enim agebant, & qvò spectabant curæ illæ tuæ, ab ipsa penè pueritia susceptæ? Qvæ res, qvæ spes tibi proposita fuit, cùm Reginaldi Poli Cardinalis, innocentiâ & literis eximii contubernium, ac domesticam consuetudinem expetebas? Qvid, cùm Lutetiæ, post obitum Poli, Vicomercato, Patavii, Genuæ, præstantibus in Philosophia viris, operam dabas? Qvidqvamne seqvebare præter ea, qvæ qvi adipiscuntur, omni honore digni & habentur, & sunt? Nos qvidem te, amici tui, Patavii præclara studia ita complexum, ut divelli vix posses, cùm & creberrimæ propinqvorum literæ in patriam revocarent, & præsens frater non modò hortaretur ad reditum, verùm precibus etiam peteret, atqve obsecraret, vi propemodum extrusimus, inviti omnino, qvibus carendum te esset, cujus consuetudine nihil suavius; sed ita duximus expedire tuæ laudi: cùm intelligeremus, qvantò futura esset illustrior ingenii tui facultas, ab otio literarum ad res gerendas traducta, præ-

sertim in ista provincia, in qva tibi majorum tuorum virtus tritum iter ad gloriam reliqviſſet: isto Imperatore, qvo nemo bonas artes excipit liberaliùs: his etiam temporibus, cùm Christiana Respublica domesticis hostibus vexata, ab iis, qvi eam doctrinâ, probitate, prudentiâ juvare plurimùm possunt, id est, à tui similibus opem poscere videatur. Qvocirca primùm tibi gratulor ob actiones illas Tridentinas, in qvibus ostendisti sæpè, ut audio, pro communi salute lumen animi, ingeniiqve tui; nunqvam inops à consilio in ambiguis rebus, nunqvam in maximis ac difficillimis à constantia relictus: deinde verò, qvòd tantorum meritorum egregiè memor optimus & sapientissimus Imperator non solùm Qvinqveclesiensi te ornaverit Episcopatu, qvi summis viris deferri solitus honor est, verùm etiam ad arcanas res admissum iis interesse consiliis voluerit, unde manat cùm CHRISTI gloriâ provinciarum salus, unde proficiscuntur ea, qvæ multis re, exemplò omnibus expediunt. Omnibus enim utile illud est, qvò Principibus Christianis rectè imperandi ratio, & emendatæ disciplinæ formula præscribitur. Atqve eqvidem videre jam videor, & planè conjecturâ prospicio qvalis & qvantus in isto munere, bonorum omnium, beneqve intelligentium sententiâ, sis futurus, tum eloqventiâ, qvâ excellis, tum ratione, prudentiâ, integritate, qvæ in omnibus natura ipsâ inchoat, industria perficit in paucis. Qvod nisi ita fore confiderem, & nisi tuos ad laudem impetus jam inde ab eo tempore, cùm te mihi qva-

hi qvasi meis informandum sermonibus tradidisti, probè cognitos haberem? facerem id, qvod tu, ut opinor, amori in te meo facilè concederes: hortarer te, & precibus etiam agerem, iisdem scilicet, qvibus agerem cum filio meo, si isto loco esset: ut assiduè cogitares, qvam personam gereres, qvàm gravem, qvàm illustrem, à qvo impositam Principe: qvi cùm suum de te judicium beneficiô maximô declaraverit, beneficium tamen ipsum significatione judicii sui vehementer auxit Qvid enim putas esse in rebus humanis optabilius, qvàm ei non displicere, qvi nisi Deo valde placeret, valdeqve carus esset, incursione & vi barbararum gentium vastarentur omnia, legibus, moribus, hominibus, urbibus deniqve ipsis extremum impenderet exitium? Multa sunt opinionibus hominum excelsa, atqve ampla: qvæ si qvis conseqvi vult, curas suscipiat, labores perferat, de ipsa interdum vitâ periclitetur necesse est. Hæc tibi, mi †, (meum enim adhuc appello, nec, ut spero, ista mihi te dignitas immutavit (hæc, inqvam, tibi cogitanda non sunt. Nam qvid tu non habes, cùm hoc habes unum, ut mores, ingenium, studia tua Ferdinandus Imperator probet? Hoc ejusmodi est, ut neqve diu solum esse possit, &, si omnia conseqvantur, omnia tamen unum vincat. Qvare isto bono sic fruere, qvasi fonte & capite bonorum omnium, & qvasi omnium maximô. Tuos verò sensus, tuas actiones in omni vita, non dubito, qvin ad immortalis DEI gloriam conferas. Sic educatus, sic eruditus es. Hanc ego tibi laudem

tribuebam adolescenti: nunc, si verear, ut robustior aliter sentias, ac tui te dissimilem præbeas, faciam imprudenter. Retine igitur institutum, & persuade aliis exemplô tuô, verum decus in bene agendi perpetuitate positum esse: nihil opes ad laudem, nihil præfecturas valere: obsolescere prorsus horum insignia, nisi splendor virtutis accedat. Qvod qvia te sentire certò scio, propterea tibi ex animo, vereqve gratulor accessione dignitatis tuæ: &, qvanqvam variis distinebar curis, feci tamen libenter, ut hanc ad te, indicem lætitiæ meæ, testemqve voluptatis, epistolam mitterem. Cui si responderis, jucundum tibi fuisse officium meum intelligam; sin minùs, molestum tamen fuisse nunqvam putabo: & occupationibus hoc tuis, illud amori tribuam. Vale. Romæ, Kal. Januar. M.D.LXIV.

DECIO BRANCALEONI, NEAPOLIM.

EPIST. XXIII.

Respondet Conciliatoriæ Epist. Decii, & 1. se excusat propter occupationes de intermisso respondendi officio. 2. (illum hortatur, vel potiùs) *illi gratulatur, qvòd ætatem illam, qvam alii adinanes voluptates defluere solent, ad virtutem conferat; utqve illam mentem DEO acceptam referat, ipsum hortatur.*

Form. Excusandi silentium. Ibi: Nisi tibi nota esset. (A)

Form. Adulationem à se amovere: Nec me putes blandiri. (B)

Nisi

NIsi tibi nota esset (A) occupatio mea, vererer in primis, ne accusares officium meum, qvi literis tuis, amantissimè scriptis, nihil adhuc responderim. Ego, mi Deci, hoc mihi juris assumo cum amicis, ut, si qvid ad eos magnopere non pertinet, à me verò non satis commodô meô fieri potest, omittam interdum, aut in aliud tempus rejiciam. Te verò cur in meis necessariis non numerem, vel Cambii mei testimonio, qvi tuam in me benevolentiam prædicare solitus est; vel affirmatione tuarum literarum, ex qvibus duplicem voluptatem cepi: & qvòd amari me abs te cognoverim; & qvòd eum te esse, qvem qvi non amet, hominem non esse contenderim? Nec me putes blandiri (B) velle: Sic eqvidem loqvor, ùt sentio. Præclara virtutis fundamenta jecisti: signa video non obscura, nec dubia tum studii, tum ingenii: nec hortari magis, qvam gratulari debeo: cùm tu, qvâ ætate multi ad inanes voluptates deflectunt, in eâ solidam laudem qværas, & propemodum inventâ gaudere possis. Nec dubito, qvin istam mentem, & qvicqvid ex ea tibi manat gloriæ, vel commodi, totum, qvantumcunqve futurum est, acceptum Deo referre velis. Qvod si facis, næ tu mihi multò amabilior es: tibiqve ipse optimè consulis, cùm falsam speciem felicitatis humanæ à veri boni possessione distingvis. Vale, & Cambium nostrum, juvenem eximiæ humanitatis, cupidumq; omnium liberalium doctrinarum, saluta meis verbis. Romæ, IIX. Idus Qvinct.

MDC LXIV.

EIDEM

EIDEM, NEAPOLIM.

EPIST. XXIV.

Excusat se de silentio propter occupationes, quæ cùm ipsi non sint ignotæ, miratur officium suum ab ipso requiri.

Form. Deferre alicui sua studia. Ibi: Nam in iis, quæ tuâ intereſſe. &c. (A)

Form. Pollicendi mutuum amorem. Ibi: Equidem in te amando. (B)

MIramur uterque: tu, quòd literis tuis non respondérim: ego, quòd eô me nomine appelles, atque officium meum requiras. Quid? tu solus ignoras, quibus distinear curis? Quantis rerum oneribus premar? quàm nunquam vacem? nec tamen deserere officium soleo. Nunquam id mea vel consuetudo, vel natura pateretur. At non rescripsi. Excusat me literarum tuarum argumentum. Petebas à me scripta mea, quæ corrigere cùm vellem, otium nunquam nactus, comprimenda potiùs, quam emittenda, judicavi: idque sum arbitratus licere mihi per humanitatem tuam. Hoc ipsum, inquies, scripsisse te vellem. Hoc ipsum te quoque suspicari decuit: & erat amoris, & ego, id te cogitare, aut ad aliam saltem causam referre silentium meum, libenter mihi persuasi. In quo si tu me putas indulgere mihi plùs, quàm oportet: assentiar cum eâ fortasse conditione, ut te quoque plus à me, quàm par sit, exigere fateaeris. Nam in iis, quæ tuâ intereſſe (A) cognovero, nulla, mihi crede, impediet occupatio, quò minùs amici-

amicitiæ nostræ debitum officium præstem. Inanes autem literas ut mittam, vix impetrarem à me ipso, si otio abundarem; qvid, cùm egeam vel maximè? Eqvidem, in te amando B) partes ut meæ desiderentur, nunqvam committam. Idemq; à te peterem, nisi voluntatis in me tuæ testes epistolas tuas, Cambium autem nostrum, qvem æqvè diligimus, qvasi sponsorem haberem. Adventum tuum, de qvo spem rursus injeciſti, avidè exspecto. Vale. Romæ. III. Non. Feb. M. D. LXV.

ANTONIO FURNARIO, NEAPOLIM.

EPIST. XXV.

Respondet ad petitionem Furnarii de Indice corrigendo: qvod ejus negotium à se rectè curaturum esse scribit.

ET æqva petis: & nihil est, qvod ego tibi, pro tua præstanti virtute, non libenter tribuam. Itaqve licet iis distinerer curis, qvibus respirandi locus non esset: potius tamen habui nihil, qvàm ut adirem ad eos, qvi cùm Indicem correxerint, ejusdem interpretandi scientiam maximè omnium tenent. Ii sunt qvatuor viri, doctrinâ, & dignitate non vulgari, humanitate etiam tantâ, qvantam ego summam cognoverim. Qvorum unus, vetere mihi necessitudine conjunctus, eloqventiâ princeps, Mucius Calinus, Archiepiscopus Jadrensis, cùm literas tuas legisset, incendi aliqvâ tui cognoscendi cupiditate visus est, extulitq; laudibus ingenium tuum, assentiente me. Deinde, acturum se

se cum collegis de tua re diligenter, pollicitus, biduo pòst ita mihi respondit: si qvi sint Astrologiæ judiciariæ libri, qvi certò aliqvid non affirment, eos legi tutò posse: totamqve hanc esse partem in Indice disertis verbis ita explicatam, ut nihil addendum videatur: Episcopis providendi, ne peccetur, facultatem esse permissam: iis se nihil præscribere neqve velle, neqve posse: nec dubitandum, qvin ii pro salute animorum, & religionis nostræ commodò, atqve ornamentò egregiè administrent omnia. Hæc de negotio tuo: in qvo præstiti, qvæ sunt in me, diligentiam, & fidem: reliqva pro tua prudentia, & æqvitate, nisi fallor, à me non reqviris. Amicitiam tuam, ut debeo, facio plurimi: idqve ut intelligas, elaborabo, & fortasse perficiam. Vale. Romæ, IIX. Id. Qvinct M.D.LXIV.

EIDEM, NEAPOLIM.

EPIST. XXVI.

Respondet ejusdem Furnarii gratiarum actioni, & lætatur officium suum illi jucundum fuisse; ac qvod pro eo munusculum miserat, non qvidem aspernatur, sed amorem è similitudine studiorum contractum munera non desiderare ait.

OFficium meum, qvod ab optimo erga te animo profectum est, jucundum tibi fuisse, vehementer gaudeo. Eqvidem vellem, qvantum in me voluntatis, & studii, tantum esset auctoritatis, & gratiæ. Næ tu intelligeres, qvo apud me loco sis, qvantumqve iis, qvæ vulgo bona appellantur, ante-

anteponam ea, qvæ verè bona sunt. In qvo puto non discrepare judicium tuum à sententia mea. Exculto enim virtute animo nihil inane placet; recta & honesta, & cum ipsâ virtute conjuncta, prima sunt. Qvare velim ita planè existimes; patere me totum tui similibus, id est, probis, & eruditis hominibus; nihil mihi pluris esse, qvàm iis operam navare, eorumqve commodis inservire: qvod ubi contigit, ita lætor, qvasi beneficium acceperim, non dederim. Tu autem, qvasi magnum aliqvid tuâ causâ præstiterim, gratias mihi agis: & suaviſſimam epistolam conditâ rosâ dulciorem facis: amanter tu qvidem, & benignè: sed è studiorum similitudine, præsertim artium liberalium, qvibus uterq; nostrûm deditus est, contractus amor munera non desiderat, seipso contentus est: nec mihi qvidqvam est, aut esse potest te ipso præstantius, & benevolentiâ tuâ: qvam si conservas, omni me afficis beneficiorum genere: & hoc nomine majores tibi habeo gratias, qvàm si mihi Adonidis hortos donares. Ego te, ût debeo, in oculis jam fero, licet nunqvam viderim. Vale. Romæ, IV. Kalend. Sext. M.D.LIV.

EIDEM, NEAPOLIM.

EPIST. XXVII.

Agit Furnario gratias, & de literis ad se scriptis, etsi qvod scriberet, nihil esset: & de pastillis aromaticis dono missis.

Form. Amicitia ex studiorum similitudine contracta. Ibi: Hoc idem qvi sentiunt. (A)

Magni

MAgni amoris indicium, qvod scribere ad me voluerís, cùm tamen, qvod scriberes, nihil esset. Argumentô scil. nunqvam indiget verus amor. Verè autem qvis amat, nisi qvi, speciem virtutis intuens, hæret in ea, unam expetit, cetera flocci facit? Hoc idem qvi sentiunt, (A) facilè conjunguntur animis, licet longissimè distent. Qvod, opinor, utriqve nostrûm contigit. Nam studiorum similitudo contraxit amicitiam nostram, nec vulgarem, ùt video, sed qvalem sæpè multorum annorum obseqvia, officiaq; plurima, & familiaris consuetudo non peperit. Qvod tu si cogitas, ùt ego non mediocri cum voluptate sæpè facio: contentum esse me, & lætari vehementer voluntate, ac studiô tuô, munera verò prorsus non esse necessaria existimabis; qvanqvam amplector eqvidem officium tuum, & de pastillis aromaticis ago gratias, cùm præsertim stomacho langventi utiles admodum experiar. Qvòd verò de muliere dulciaria addidisti: amo diligentiam tuam; vel qvòd ejus excellenti operâ usus es; cùm vulgaris tibi confectura, qvi tuus est in me amor, non satis faceret; vel qvòd ipsum mihi significandum putaveris. Cymbæ tuæ secundos ventos exopto: & libenter spero fore, qvod vehementer cupio. Res tamen ipsa qvæ sit, qvidq; sibi velit Aqvilonaris illa tempestas, planè non assequor. Sum enim aliqvantò hebetior, qvàm tu suspicaris. De minutis avibus, risi; & consilium tuum, licet causam ignorem, tamen improbare non audeo. Nimirum, cavere, sapientis est: & satis cavet, qvi non temerè credit

credit, qvod Epicharmi, Poëtæ Seculi, celebrato versiculo monemur. Vale. Romæ, XII. Kal. Febr. M. D. LXIV.

NATTÆ.

EPIST. XXVIII.

Hortatur Nattam, qvem se diligere scribit, ut in laudabili industria cursu pergat.

Form. hortandi. Perge in cursu. (A)

NOtum tibi esse arbitror statum rerum mearum: de qvo tamen, & de mea valetudine, ex familiari tuo, qvi has literas perferet, cognosces. Voluntatem in te meam, atqve observantiam, qvæ antea fuit, eandem esse, ac semper futuram tibi persuadeas, utinam re ipsa aliqvando experiaris. Habet hoc virtus, ut langvescere animos in amore non sinat. Te vero, qvis jam ignorat, cum pauciſſimis in omni genere laudis esse conferendum? Perge in cursu (A) laudabilis industriæ tuæ: qvando nec otium deest, qvod misti occupationibus eripitur, & præclara habes adjumenta doctrinæ atqve ingenii, qvæ tibi gloriam, nobis fructum afferent. Me verò ut ames amore illo tuo singulari, ita cupio, ut nihil magis. Hæc scripsi raptim, in summa vacui temporis inopia. Vale. III. Idus Qvinct. M. D. LXIV.

PETRO MAFFÆJO, GENUAM.

EPIST. XXIX.

1. Hortatur Maffæjum, ut otii, qvo se abundare scribit, rationem reddat. 2. Facit mentionem cujusdam

JCti, qui adhuc litiget. 3. Nomine cujusdam Antoniani gratulantur ipsi de prospero rerum statu, & sperat ipsum bene nummatum reversum, & literis, tranquillo animo fruiturum. 4. Camillo gratulatur, quod cum nobili juvene rusticetur.

ET otium tuum significas, quod equidem vehementer optabam: & Latinè scribis, & coralia quoque polliceris. Nil profectò tuis literis jucundius. Hoc enim verbo per uxoris & filiæ valetudinem jam uti licet. Unum requiro, quod otii rationem prope nullam reddis. Atqui me id à te, vel si taceam, exspectare tamen, ne dicam exigere, poteras opinari: si modo, te à me diligi, & diligi propter studia tua, putas. Jurisconsultus ille adhuc litigat, cum damno lucrum quærens. Quem diligat, ignoro: utitur quidem perpaucis, & amare tenebras videtur. Fortasse illi persuasum est, desiderari se posse ab oculis multorum, si rarus in publico sit. Id populus curat scilicet. Hæc de illo: quod ad me attinet, non libenter, tua verò causâ scripsi non invitus, ne prorsus amiculi desiderio tabescerem. Venio ad Antonianum, quasi à ruta ad pulegium. nihil enim hoc adolescente amabilibus, sive mores, sive doctrinam spectes. Gratulatus ei sum tui nomine de oratione, qua Cæsarem in funere laudavit. Is tibi vicissim gratulatur de statu rerum tuarum: speratque fore, ut aliquando te ad nos referas bene nummatum, & fruaris nobiscum simul tranquillo animo, litterulis nostris, certò vectigali, tuâ virtute partò.

Quod

Qvod hîc, ùt sunt tempora, pauci conseqvuntur. Nihil autem miserius, homini præsertim liberaliter educato, qvàm suspensas habere vivendi rationes, & aliunde pendere, dubiâ spe, qvam sæpè fallit eventus. Tu igitur fruere istô otiô, & colloca in tuto fortunas tuas: qvod vides facere discipulos tuos. πολλοὶ μαθηταὶ ἀξίους διδασκάλων. Camillum Severinum, doctum juvenem, & probum, rusticari cum nobili juvene, optimeqve erga ingenuas artes animato, Joh. Baptista Nigro: valdè lætor. Non enim dubito, qvin multas diei horas jucundissimè traducant, animum egregiis de virtute sermonibus oblectantes, corpori tribuentes, qvantum satis est. Utrumqve cupio, qvod tuô commodô fiat, meô nomine salutari. Aldus te, ùt debet, amat, salutemq; tibi multam impertit. Vale. Romæ, Idibus Septemb. M.D.LXIV.

PAULO SACRATO, FERRARIAM.

EPIST. XXX.

Qveritur, Sacratum de immutata sua erga ipsum voluntate suspicari, ipsumqve rogat, ne hanc sufficionem in se residere patiatur. 2. Gratias illi agit de pensione exacta. 3. Privatorum fortunas novis exactionibus exhauriri dolet. 4. Dolorem hunc suum qvô solatiô levet, indicat.

MAlè sentis de utroqve nostrûm, cùm de immutatâ mea erga te voluntate suspicaris. Nam & me levem, atqve inconstantem, & te fingis dissimilem tui, id est, eum, cujus in amore, cognitâ

gnitâ jam virtute tuâ, languere qvisqvam possit. Tu de te ipso vide qvid statuas, & qvô modô feras injuriam tuam: ego meam nec dissimulare, nec ferre leviter possum. Nam cum ab ineunte ætate ingenium, animumqve meum in artibus, & studiis incoluerim, unde præclara omnia nascuntur: scilicet egregium industriæ meæ fructum ferrem, si, qvod in qvibusdam soleo reprehendere, quodqve ipse sciens nunqvam feci, in amicitia peccarem, præsertim tuâ, qvæ non, ut multæ, casu & fortuitô contracta, sed expetita à me semper, & pluris æstimata, qvàm qvæ vulgô maximæ putantur. Obsecro te, istam ne patere suspicionem in animo tuo residere: cogita, qvod res est, te mihi esse in oculis: delectari me vehementer memoriâ officiorum tuorum, & angi nonnunqvam, qvòd habere magis gratiam, qvàm referre possim. In pensione exactâ, & pecuniâ permutatâ agnovi diligentiam tuam, vel amorem potiùs, qvo tu adductus, mea negotia vel minima ita curas, qvasi maxima sint; majoremqve commodi mei, qvàm dignitatis & personæ tuæ rationem habes. De locatione verò renovandâ, totum ad te refero. Mihi, qvidqvid egeris, non modò ratum, sed etiam gratum erit. Venditionem qvidem temporibus excludi, & privatorum fortunas novis vectigalibus exhauriri, non meâ magis, qvàm vestrâ, causâ doleo: qvanqvam dolorem nostrum levare debet illa ratio, qvòd nihil malum sine culpâ, item ut cum culpâ nihil bonum. Ego me hoc in adversis didici sustentare solatio. Qvod ignorari à Christianis,

stianis, qvibus hæc sententia præstantissimum in cœlo fructum promittit, cùm iis etiam Philosophis, qvi veræ felicitatis vix umbram viderunt, notissimum fuerit, turpe simul & exosum est. Vale. Filius te salutat, & in primis observat. Romæ, XVI. Kal. Decemb. M.D.LXIV.

EPISTOLARUM PAULI MANUTII, Lib. VII.

CAMILLO PALÆOTTO BONONIAM.

EPIST. I.

1. Gratias agit Palæotto cum de aliis officiis: tum qvòd longam & omni leporere fertam epistolam ad se scripserit. 2. Doctrinæ & eloqventiæ laudem sibi tributam non se agnoscere: & eam gloriam, sublatis præmiis, jam ad exteras nationes migrasse scribit. 3. Rogat ipsum, ne se jam senem ad libros scribendos hortetur, sed potiùs Sigonium & Amasæum. 4. Significat ipsi, Amulium Card. ejus memoriæ valde delectari, & Vitellio gratam fuisse de dignitate gratulationem.

Form. Laudem non agnoscere. Ibi: Nam qvòd me laudas. (A)

REctè, & amabiliter cogitas, cùm usuram mihi sermonis tui, tuæq; suavitatis ademptam locorum intervallis, restituendam

qvoqvo modò literis existimas. Hoc sanè non modò mea pervetus in te, & perpetua, & jam ad summum perducta benevolentia, verùm etiam humanitas illa tua postulat, in qva tibi conferre possum pauciſſimos, neminem certè debeo anteponere. Atqve hôc locô recurrit animus ad initia nostræ necessitudinis, repetitqve secum & magnâ cum voluptate contemplatur officia tua: qvæ libenter aliis prædico: tibi non minùs libenter exponerem, ut hoc ipsô me gratum, & memorem intelligeres, nisi me revocaret pudor tuus, & putarem confidere te me memoriâ meâ, nec tamen expetere à me qvidqvam, præter voluntatem. Sed omitto illa vetera: recentem gratiam præterire non possum, qvòd homo semper districtus à publicis rebus, privatis etiam, qvæ tua benignitas est, amicorum negotiis tum operâ, tum animô distentus, epistolam tamen ad me miseris, & benè longam, qvod ipsum amoris est, & omni prorsus officio, omniqve lepore, & elegantiâ refertam. Nam, qvòd me laudas: (A) non ita desipio, ut velim tecum de veritate contendere. Si te delectat hic error; fruere qvàm vis diu, me nec regnante, nec invitô. Sin errare turpe ducis, in eo præsertim genere, in qvo te, vel si ego tecum sentire velim, res tamen ipsè facilè refellet: dic me deditum literis, dic antiqvitatis cupidum imitandæ: studium tribue: largire industriam: hæc fatebor, & agnoscam: de doctrina verò, & eloqventiâ, qvam in me utramq; plena manu congessisti, etiam vide qvid sentias. Qvam enim tu laudem benè & emen-

emendatè scribendo consequeris, eandem laudem non bene de scriptis alienis judicando ut amittas, committere non debes. Habuit istam gloriam proxima superior ætas: cum florerent illi viri, de quibus nulla posteritas conticesceret, Bembi, Sadoleti, Poli, & horum vel æmuli, vel imitatores multi. Tunc industriam benignitas excitabat; fructus laborem sequebatur: ad opes, ad honores aditus patebat. Nunc obsoleuit splendor omnis Romanæ linguæ, & destituta præmiis migrat ad exteras nationes eloquentia. Hîc tu me vocas ad scribendum, & quasi jam languentem in cursu, quantum potes, incitas. Obsecro, quid spectemus? vides enim tempora: vides hominum ingenia, ad invidiam proniora, quàm ad æquitatem. Dignitatem verò illam, & eo commoda, quæ proposita olim erant, nihil est, quod cogitemus. Quocirca sine me cedere temporibus, & minuere laborem, ætate jam ingravescente: si non concedis, quod interdum cupimus, ut artem omnino desinamus. Ac faceres tu quidem, ùt ego sentio, aliquantò justiùs, si ad communes amicos, Sigonium, & Amasæum, utrumque doctrinâ, & ingeniò præstantem, cohortationem istam converteres. Quanquam Sigonium cessare non arbitror: scribit enim non minùs alacriter, quàm egregiè. Amasæi autem Musas, quæso, cur pateris silere? certè illum dixeras accuratè quædam pangere in historias Polybii. Magnifica res, & gloriosa, cujus exspectationem ego te auctore jam aliquã apud eruditos homines commovi. Nunc tuæ sunt partes, ut illum urgeas,

efficiasqve, ut omnino opus appareat: simul enim & studiosorum utilitati, in qva pater ejus, dum vixit, eximia cum laude fixit omnes curas, & gloriæ suæ vehementer consulet. Amulius Cardinalis, optimarum artium patronus penè singularis, tuâ sui memoriâ ità delectatur, ut, si cetera desint argumenta, vel ex hoc uno constet, qvô apud illum locô sis. Itaqve noli vereri, ne illi ex animo effluas. Non enim is est, qvi vel temerè amet, vel temerè amare desinat. Novi judicium in deligendis hominibus: novi constantiam in tuendis. Præterea fratrem tuum, auditorem Rotæ celeberrimum, clarum, præstantibus in Christianam Rempubl. meritis, in oculis fert: de te verò perhonorificè & loqvitur, & sentit. Cùm Vitellio tuis verbis te nova dignitate sum gratulatus, egit gratias, & lætari officiô tuô, velleqve plurimum tuâ causâ visus est. Vale, & Sigonio meo, & Amasæo tuo, vel potiùs utriqve nostro, salutem à me plurimam. Romæ, XIII. Kalend. Jan. M.D.LXV.

EIDEM, BONONIAM.

EPIST. II.

Gratulatur Palsetto de fratre in Collegium Cardinalium cooptato, qvem sperat ita hunc honorem esse gesturum, ut Resp. Christiana inde fructum capiat.

CArdinalem habes fratrem tuum. Habes igitur, cur & vehementer, & perpetuò gaudeas. Divinum enim bonum honor est non qvilibet, sed is tantùm, qvi vitæ innocenter actæ, qvi summis in

in Christianam Remp. meritis, qvi rectis deniqve studiis, artibusqve tribuitur. Qvod qvia contigit fratri tuo, cujus animum, ab omni semper ambitione remotum, non hæc virtutis insignia, qvæ ipsa per se nemo sapiens concupivit unqvam, sed ipsa virtus suâ formâ ad bene agendum illexit: ideô lætantur omnes boni, & fructum qvisqve capit ex aliena dignitate: qvasi ad omnes pertineat id, qvod, si eosdem sensus, easdem actiones imitentur, sperare omnibus licet. Qvô tibi nomine haud sanè paulò plùs, qvàm verbis assequi possum, gratulor: nec verò tibi solùm, sed familiæ tuæ universæ; cui proponitur egregium colendæ virtutis exemplum, sic, ut vix jam esse qvisqvam possit, qvi non ad verum decus, atqve ad omnes bene audiendi partes excitetur. Ego ipse, qvi qvidem in tuis esse, & numerari volo, nescio qvô modô vehementiùs, qvàm antea, cupiditate solidæ laudis incendor: atqve ita statuo, non satis esse, in studiis, & in vita me similem esse mei; laborandum, atqve enitendum, ut ipse me vincam, & qvalem esse decet eum, qvem vos diligitis, & in qvem officia multa contulistis, talem aliqvando me præbeam. Eqvidem, si voluntati par facultas esset, nostram amicitiam, qvæ vobis, ùt ego sensi, perjucunda, mihi, ùt omnes intelligunt, perhonorifica, semper fuit, libenter ornarem. Sed evenit contrà, ut ego orner qvotidiè magis judicio de me vestro, & hac ipsâ, qvâ vix optari major ulla potest, recenti vestræ dignitatis accessione simul accedat aliqvid ad existimationem meam. Cave enim exi-

stimes, aut lætari mediocriter amicos meos, aut mihi à paucis illo ipso die, qvo in amplissimum ordinem frater tuus cooptatus est, gratulationem esse factam. Eoqve major & mea, & aliorum lætitia est, qvòd fore nemo dubitat, qvin hunc honorem, qvâ virtute est adeptus, eâdem ita gerat frater tuus, ut ex ejus industriâ, doctrinâ, probitate fructus Christiana Resp. maximos capiat. Sic enim vixit ad hanc diem, & in maximis gravissimisq; rebus ita se exercuit, nihil ut illi jam placere possit, qvod à communi bono discrepet, nihil tam difficilè, tàmve arduum occurrere, qvod vel prudentiâ non assequatur, vel curâ, studio, scientiâ non perficiat. Vidit igitur in hoc qvoqve multum, qvi cætera omnia pro sua singulari sapientia prospicit egregiè, Pius IV. Pontif. Max. cùm talem virum, non modò non abientem, sed nec opinantem, non postulantem qvidem certè, in Cardinalium Collegium, ipso Collegio comprobante, probis omnibus, & eruditis viris mirificè lætantibus, adscivit. Non autem, & qvicunqve bonis bene cupit, eaqve vult, ac sentit de communi re, qvæ velle & sentire omnes debemus, diuturnam expetamus, & precemur à Deo fratri tuo vitam: ut cum præstantibus viris, qvos habet dignitate pares, voluntate & studio similes, eam universa Ecclesiæ, qvam tempus & necessitas flagitat, opem afferre possit. Qvod si acciderit, publicâ primùm causâ deinde etiam nostrâ lætabimur. Futurum autem, ego qvidem, permotus divinatione qvadam, non magis opto, qvàm spero. Vale. Romæ, Idibus Mart. M. D. LXV.

JOH.

JOH. FRANCISCO COMMENDUNO, CARDINALI CREATO.

EPIST. III.

Gratulatur Fr. Commenduno de dignitate Cardinalitia, & natam inde suam ac omnium bonorum lætitiam declarat.

O Diem præclarum, qvi perpetuæ voluptatis, & lætitiæ nobis initium attulit, qvarto Idus Martias! illo enim te die Pontifex Max. à cunctis bonis expetitum, cum excellentibus aliqvot viris Cardinalem nominavit. Qveri jam desinamus, virtuti locum non esse. Qvod anteà multis in ore fuit, nec injuriâ. Qvosdam enim ad summos honorum gradus nobilitas, nonnullos opes, alios alia, sola virtus pauciſſimos extulit. Delevit hanc maculam, & veterem illam Pontificum sanctissimorum consuetudinem, retendam à paucis, exoptatam diu, Pii Qvarti nunqvam satis laudata sapientia renovavit. Qvo factô, te qvidem pro tua non vulgari prudentiâ intelligere arbitror, qvæ tibi partes impositæ sint, qvasqve res & præsens à te dignitas, & anteacta tua vita postulet: ego autem hoc tibi videor affirmare posse, unum sensum esse, unamqve vocem cum tibi gratulantis universæ bonorum Reip. tum verò maximas Pontifici gratias agentis, qvòd temporibus difficillimis labentem Ecclesiam tali præsidio fulserit, ultroqve tibi istum honorem detulerit non petenti, qvem studiosè petentibus nobi-

nobilissimis viris denegandum judicavit. Omninò, qvod tu scis optimè omnium, nullam mercedem requirit virtus, nec ad se ornandam assumit aliqvid extrinsecus. Verùm tamen, si duabus rebus, præmio, & pœnâ, qvod sapientissimi viri literis mandarunt, salus publica continetur: utriqve pariter est lætandum, & ea bonis impetiri, qvæ inter homines ducuntur amplissima, & ita improbitatem notari, ne qvis exsultet in culpa, & impunitatem licentia consequatur. Qvod cùm ita sit; lætari te qvoqve plurimùm decet honore tuo, & fructum illum magni facere, qvem tamen non appetisti, cùm labores gravissimos pro Sedis Apostolicæ commodo susciperes, cùm pericula subires, cùm omnes denique curas, omnem mentem, operamq; in communi salute collocares. Eqvidem, ubi te Cardinalem esse declaratum cognovi, exsultavi gaudiô, eâqve perfusus voluptate sum, qvam his literis exprimere mihi non licet; tu tamen, ut opinor, cogitatione comprehendes, si, qvæ mea semper in te fuerit primùm benevolentia, deinde etiam, ubi cœpit esse tua virtus illustrior, observantia, cum animo tuo considerare volueris. Qvod ut facias, etiam atqve etiam à te peto. Vale. Romæ, XII. Kalend. Apr. M.D.LXV.

CHRISTOPHORO RUFO.

EPIST. IV.

Gratulatur Rufo, qvod discessus ipsi feliciter successerit. (Nam etsi qvidem initiô constituere non potuit, utrum plus voluptatis, an molestiæ, ex ipsius discessu ceperit:

bit: tamen molestiam omnem ereptam sibi esse per epistolam, ex qva intellexerit, ipsum optato otio frui.

Form. dubitandi, utrum plus voluptatis an molestiæ ceperit. &c. Pendebam animi.

PEndebam animi, nec satis constituere poteram, plusne voluptatis ex discessu tuo caperem, an molestiæ. Voluptatem efferebat illa ratio, qvòd erudire artibus egregiis adolescentem illustri loco natum, qvam tu curam suscepisti, primùm, ùt ego sentio, dignitatem habet: deinde, fructum ex eo te posse colligere intelligebam, non illum qvidem tua cum industria & virtute conferendum, attamen eum, qvi pro malis temporum non omnino contemnendus esse videatur. Qvod si otium qværis, vel ut aggrediare ad scribendum, vel ut ea, qvæ jam habes instituta, perpolias: isto fortasse loco nihil aptius, aut accommodatius ad tua consilia reperies. Nam in urbe Roma, etsi nihil ostat, qvo minùs arbitratu suo qvisqve vivat, interpellatores tamen qvandoqve non desunt, honesti illi qvidem, rectisqve dediti studiis, interpollatores tamen. Hæc erant, qvæ mihi de te cogitanti lætitiæ non parum afferrent. Rursus, cur non dolorem, cùm hîc te multi, ipse multos diligas, carere nos tuâ consuetudine, te nostrâ? Tuam verò non vulgarem doctrinam, cui qvidem ego semper, à qvo primùm die tua scripta vidi, debitum voce meâ testimonium persolvi, in hac luce, & celebritate versari, ubi cognita decoretur, qvis, qvi te verè atqve ex animo amet, non vehementer cupiat? Hanc mihi molestiam propè omnem, &

anci-

ancipitem sanè curam eripuit epistola tua. Qvod enim tu studiis tuis otium exoptare videbaris, eô te istic jucundissimè perfrui, nec urbis desiderio admodum laborare, facilè conjeci; itaqve videqvàm libenter animum meum ad tuam voluntatem accommodem. Idem si ad me sæpe scripseris; qvod ita expeto, si modo fieri tuo commodô possit: abesse te lætabor, cum ea tamen spe, ut aliqvando nos revisas, tum scilicet, cùm rationes tuæ patientur. Idem sentit, idem vult Octavius noster, idem etiam Sirlettus Cardinalis: qvi viri? ornamenta, & lumina nostrorum temporum: qvibus te esse ac fore semper carissimum, non dubito, qvin & tibi persuadeas, & id in magna tuæ felicitatis parte ponas, Vale. Romæ, IV. Id. April. M. D. LXV.

JOH. GENUÆ.

EPIST. V.

Rogat Genuam, ut sibi epistolam qvandam celeriter & emendatè describat.

Form. Officia tua erga me augebis. Ibi. Multum addes. (A)

COnvenit inter nos de nota scriptis meis apponenda, qvæ moram ferre non possint: notæ verò signum omisimus. Hoc igitur erit, †. Tu si mihi in hac describenda epistola tàm celeritate satisfeceris, qvàm emendatè scribendi studiô, politaqve & eleganti literarum formâ satisfacere solitus es, multum addes (A) ad officia in me tua: qvæ cùm augeantur qvotidiè, augeri tamen vix potest amor

amor in te meus: eò jam pervenit non modò literis, & ingenio, sed moribus etiam, & probitate tua: qvæ ego haud paulò pluris, qvàm omnium rerum scientiam, soleo æstimare. Vale. Ex ædibus nostris. IX. Jan. M. D. LIV.

JOHANNI BAPTISTÆ TITIO, FLORENTIAM.

EPIST. VI.

Gratulatur Titio, qvòd ad Musas redierit, eumqve rogat, ut Dæi & Bonanni benevolentiam, cujus ipse autor fuerit, sibi conservet.

Form. Deferre alicui studia sua: Ibi: Qvod utinam officio. (A)

Form. Promissionem alicui in memoriam revocare, Ibi, A te, mi Titi, promissa non exigo *&c.* (B)

ETsi doleo, negotiis te nimiùm diu à consuetudine abduci studiorum tuorum: tamen hanc in dolore voluptatem capio, qvod tu is es, qvi, ademptô librorum usu, doctissimorum hominum assiduô congressu & sermone familiari jacturam, hanc ita sarcias, ut minorem fructum ex otio suo multi capiant, qvàm tu ex negotio: gratulor tamen tibi, qvòd, litibus aliqvando liberatus, redieris ad communes Musas: cum qvibus qvàm jucundè vivas, de me ipso conjecturam facio. Pascor enim, mihi crede; literis: cætera omnia vel molesta, vel certè parùm grata. Dætus, & Bonannus, si, ùt scribis, ita de me sentiunt: vehementer gaudeo. Eqvidem utriqve, non tuo solùm, verùm alio-

aliorum qvoqve testimoniô permotus, plurimum tribuo. Qvod utinam officiô (A) declarare aliqvô possim: in qvo facultas exoptanda, qvæ nunc qvidem abest; animus certè nunqvam deerit: sin id minùs licebit, ut scilicet, qvæ tua est humanitas, & in me amor, cùm de me iis omnia polliceberis, tum eorum mihi benevolentiam, cujus ipse potissimùm auctor fuisti, conservabis. Debes enim, & vis, opinor, ùt optimus artifex, perpolire opus tuum, & ad exitum perducere. A te, mi Titi, promissa non exigo; (B) ne, qvod liberalitatis est, id videar fidei velle tribuere; cùm tamen utriqve confidam pariter. Hoc tantum dicam: qvod te facturum scripsisti, id si qvàm primùm feceris, fore, ut non minùs de tempore, qvàm de re, tibi gratias agam. Cotta tuus semel & iterum ad me venit. Sanè delector hominis probitate, moribus, doctrinâ. Amo etiam ùt amicum tuum. Et, qvanqvam premor negotiis; qvod tuo ptimè scis; cum tamen ire ad me voluerit, nunqvam eum excludet occupatio mea. Filius abest, Venetias profectus ante aliqvot dies, inde Asulam qvo in oppido frater meus, ab omni remotus graviore cura, tranqvillô animô ita sibi vivit, ut rem domesticam non contemnat. Vale. Romæ, V. Lalend. Novemb. M.D.LXV.

MARIO CORRADO, NEAPOLIM.

EPIST. VII.

1. *Primò gratulatur Corrado, qvòd Neapolim venerit,*

ibique aliqvandiu commoraturus sit.

2. *Laudat Latinam Linguam, qvam negat suo aut alterius patrocinio egere, cum ipsa in se satis præsidii habeat.* 3. *Deinde patris sui Fragmenta interiisse scribit.* 4. *Operam suam in emendis qvibusdam libris ipsi pollicetur.*

Form. Occupationibus proferre scribendi officium.

Ibi: Etsi nec magis.

ETsi nec magis, qvàm soleo, vacabam, & ad qvotidianas occupationes accesserat cura sanè gravis, ex interitu susceptа domestici hominis, ad mea negotia vehementer apti: feci tamen, amore impulsus, qvò te propter ingenii, doctrinæqve præstantiam mirificè sum complexus, ut epistolæ tuæ responderem: qvæ mihi voluptatem eò majorem attulerat, qvòd te Neapolim venisse, nec statim discessurum cognovi. Sæpius enim, & commodiùs, ultro citroq; curſantibus publicis tabellariis, tu de meo, ego de tuo statu audiam. Videre mihi videor, te totum in literis esse. Cupio non inanem esse conjecturam: ùt ùt est, hoc eqvidem spectrò delector, & mirabiles industriæ tuæ fructus exspecto. Ad Latinam verò linguam qvod attinet, mihi crede, sine causa laboramus. An illa tibi, tot veterum illustrata monumentis, tot etiam recentiorum probata testimoniis, vel nostro, vel cujusqvam egere patrocinio videtur? Præsidii satis, atqve opum in ipsa positum est ad repellendas istorum injurias: qvæ tamen in ipsos recidunt. Nam ei nemo maledicit, qvi seipsum insciliæ non

condemnet. Qvòd si Latinæ lingvæ species, & pulchritudo, qvæ vulgi oculis non patet, cognosci ab omnibus posset; amores incredibiles, ut ille ait, excitaret sui. Me qvidem sic affecit, cùm tamen integram ejus formam nondum noverim, extrema qvidem lineamenta vix aspexerim ut reliqvas voluptates contemnam, cum hac, & in hac libenter, & jucundè vivam. Qvi verò aliter sentiunt: & errare nos existimant: sexcentis eos argumentis refellas licet, parum proficies. Qvod ego cùm jampridem intellexerim: pauca qvædam scripsi, ad indicandam sententiam meam: nervos esse intendendos, ut in artem hujus causæ invaderem, non putavi. Stomachari, mi Corrade, jam desinamus, in aliena culpa: & gratulemur potiùs ipsi nobis, qvòd amemus ea, qvæ præclara sunt: qvæ si parantur laboribus maximis; id qvod à studio multos deterret; molestum tamen esse non debet, qvod gloria compensat immortalis. Fragmenta patris mei qvòd reqviris: apud me nulla sunt: furto ablata, qvô ille tempore vitâ excessit, creditum est. In Sex. Empirico, Palæmone, Aspro, & reliqvis, mea tibi diligentia non deerit. Odorabor, ficubi latent: nam in tabernis non exstant: inventos noli dubitare, qvin eruam. Qvàm vellem filius adesset, qvi Venetias profectus est? Præstaret aliqvid, opinor. Hæc enim studia tractat naviter: & Grammaticos, de Orthographia cùm scriberet, evolvit omnes. Vale. IV. Idus Novembr. CIↃ IↃ LXV.

EIDEM.

EIDEM, NEAPOLIM.

EPIST. VIII.

Resp. Mario Corrado, & 1. se Inscriptionis missæ autorem fatetur. 2. Invidorum maledicta se contemnere scribit, quod ut faceret, ab ipso monitus erat.

SUperiore hebdomada pluribus verbis epistolæ tuæ respondi: heri alteram accepi: in qua petis à me, fecerrimè Inscriptionem illam, cujus exemplum ad me misisti. In qvo laborem sumsisti non necessarium: id enim ex amico meo, ad qvem illam misi, cognoscere omnes possunt. Qvòd mihi nescio qvos invidere significas: de invidia non laboro: si qvis maledixerit, fortasse tacitum non feret. Qvod autem, ne stultis hominibus gratificer, me mones, in consilio tuo benevolentiam agnosco: veruntamen, neqve qvos tu stultos voces, neqve qvam rem notes, assequi satis possum; nam, si qvis grammaticus obtrectat, susq; deqve. Laborantibus enim inscientiæ morbô medicinam facere si coner, valdè sim stultus; si possim, valdè sapiens. In exemplo Inscriptionis ad me missæ verbum desideratur: omissum incuriâ describentis. Nam ubi est, UT DEBITUM ET DOMESTICÆ VIRTUTI: ego scripsi, UT PIETATI DEBITUM ET DOMESTICÆ VIRTUTI. Vale. Romæ, XV. Kal. Dec. M.D.LXIII.

PETRO PERPINIANO, LUGDUNUM.

EPIST. IX.

1. Gratias agit Perpiniano de exhausto negotio, quod

ipsi demandârat. 2. Amicum qvendam suum negat se velle agnoscere, nisi redeat ad Catholic. Ecclesiam. 3. Gratulatur Galliæ de meliori statu religionis. 4. Possevino qvoqve gratulatur, qvod hæreticis sese opponat.

AMabam, antea non vulgariter amorem in me tuum, cùm præsertim suavitates in te essent ingenii multæ, rara probitas, doctrina propè singularis; nunc qvam in exhauriendo mandato, qvod humanitate tuâ fretus discedenti tibi dederam, curam & diligentiam adhibuisti, ea me sic affecit, ut omni te animi mei sensu complectar, omnia tibi, qvasi jure optimo debita, studia & officia pollicear. Qvanqvam de amico meo duriora significant literæ tuæ. Qvæ si vera sunt: amicum jam non appello. Excellat licet ingeniô, valeat industria: ex antiqvis monumentis præclara qvæqve delibaverit: hæc inania sunt, nisi cum optima mente, & Christiana pietate jungantur. Qvod si se respexerit, si cum Ecclesia Catholica, id est, cum Deo redierit in gratiam: tunc ego me illi restituam: tollam hominem, & ornabo, qvantum in me erit: nullum ei deesse à me officium patiar, qvod ad ejus dignitatem existimationemqve pertineat. Qvod scribis, Lugduni meliori jam loco religionem esse, & in eo te operam strenuè navare: non miror te tui simillem esse, præsertim in communi salute: publicam verò rem qvotidiè meliùs ire, contrà qvàm & sperabant nefarii homines, & agebant, vehementer gaudeo Rex autem adolescens, ac penè puer, cùm in Christi causam tantô animô cœperit incumbere, superare videtur ætatem virtute,

tute, & planè is esse, qvi majorum suorum laudibus aliqvando respondeat. Possevino meo cùm salutem à me scripseris, hoc addes, memoriam illius nostræ veteris amicitiæ mihi perjucundam, sed longè carius, longeq; jucundius, qvòd omnes ingenii sui vires ad profligandos Apostolicæ Sedis hostes felicissimè profundat. Gratulor sanè optimo juveni de ista facultate: nec dubito, qvin eum semper, qvocunqve eat, qvamcunqve rem aggrediatur, ope sua Deus & prosequatur, & juvet. Rovillium, præstanti humanitate virum, egregiè de religione sentientem, si meo nomine salutaveris, gratissimum feceris. Vale. Romæ, XIV. Kal. Dec. M.D.LXV.

P.S. Cùm epistolam complicarem, venit ad me, ùt solet officii gratiâ communis amicus, diligens observator doctrinæ tuæ, Zerbinus Ritius. Is rogavit, ut salutem tibi suis verbis adscriberem. Qvod facio libenter: teqve rogo, si tamen hoc patitur humanitas tua, ut ames juvenem, amore tuo dignum.

HORATIO CARDANETO, PERUSIUM.

EPIST. X.

1. Respondet officiosæ Epist. Cardanetti, & se eum amare scribit. 2. Simulq; hortatur, ut crebras & longas ad se det epistolas. 3. Causas affert, cur Commentarios in Epist. Ciceronis, & de Imitatione non possit absolvere.

QVererer tecum, si liceret, id est, si pateretur amor in te meus, qvòd fructu me privas & humani-

manitatis, & judicii: humanitatis, qvasi te amantem non redamem, qvod abest longissimè à moribus, & consuetudine mea: judicii, qvòd benevolentiam meam ita petis, qvasi ego, qvi tu vir, qvantusqve sis, qvæ in te suavitatis, qvæ doctrina, qvæ virtus, qvod omnes jam norunt, solus ignorem. Ubi igitur illa, qvæ in me plena manu confers? Qvanqvam id qvidem amicè magis, qvàm verè: veruntamen, si tu eum me putas esse, qvem literæ tuæ significant; in qvo, si vis, (vide qvanti te faciam) plus tibi credam, qvàm mihi, cur minuis auctoritatem testimonii tui, & penè tuam sententiam in dubium revocas, cùm admonendum me censes, ut eô erga te animô sim; qvo si non essem, non modò indoctum, agrestem, inhumanum, sed planè me hominem non putarem? Conor, inqvis, extorqvere, ut me ames. Non est, mi Cardanete, cur coneris id, qvod jam perfeciſti: aut extorqveas, qvod ego tibi meâ sponte, & ita libenter qvidem tribuo, ut etiam, qvod amare videaris amorem meum, ipse mihi gratuler, tibi gratias agam. Qvòd ais, officiô te esse impulsum, ut ad me scriberes, & eodem officio admonitum, ut breviter scriberes: agnosco modestiam tuam, & probo, cum eo tamen, ut existimare te velim, vel si creberrimas ad me, longissimasq; miseris epistolas, æqve mihi omnes gratas, & perjucundas fore. Cur enim scriptis tuis non delecter, qvæ cùm lego antiqvo non desidero? Cùm præsertim istam facultatem hodiè multi expetant, pauci consequantur. Commentarios meos in familiares, ut vocant,

vocant, Ciceronis Epistolas reqviris. Si esset otium, propediem absolutos darem. Sed ita sæpè nescio qvô fatô, divellor à libris, ut interdum mihi Roma displiceat, & agrestem solitudinem urbanæ celebritati libenter anteponam. Illa de Imitatione sinamus jacere. Spissum opus est, & longi temporis, nec fortasse nostrarum virium: &, ut verè dicam, sperare vix audeo, qvàm animo, & mente formam videre videor, eam, qvæcunqve est, oratione, & stylo satis explicare posse. Hæc scripsi, in lectulo, cum leviter ægrotarem. Vale. Romæ, IV. Non. Jan. clo Io LXVI.

JOHANNI CASELIO, FLORENTIAM.

EPIST. XI.

Resp. conciliatoriæ Epist. Caselii, &, amicitiam ejus se perpetuo culturum, promittit. Deinde dolet, ipsum non potuisse per valetudinem ad se Romam venire. Tertiò studium illius in illustranda Philosophia laudat, additâ querelâ de iis, qvi fructibus inventis glande vesci malunt. Denique de studiis suis qvædam subjungit, & ipsi in patriam revertenti fausta precatur.

QVô major est virorum præstantium, id est, tuî similium, inopia, eò mihi carior est, & esse debet, amicitia tua: qvam qvidem omnibus officiis, & studiis, qvæ à summa proficisci benevolentia possunt, perpetuò colam. Qvod utinam per valetudinem tuam fieri licuisset, ut Ro-

mam pervenires. Majorem fructum, qvàm qvi ex literis percipitur, qvi tamen vulgaris non est, ex familiari consuetudine, mutuoq; sermone, uterq; nostrûm capere potuisset. Qvod qvando non accidit: ego, qvod ad me attinet, ut amoris mutui recordatione desiderium meum leniatur, operam dabo: literis autem ita utar, qvantum negotia sinant. Qvô te contentum esse, neqve in hoc genere plus exigere, qvàm præstare possim, tua mihi pollicetur humanitas. De Philosophia illustranda, præclarè cogitas: verûm præclara omnia qvàm difficilia sint, his præsertim temporibus, non te fugit. Sunt enim adhuc, qvi, frugibus inventis, glande vesci malint. Qvibus ignosci fortasse ex aliqva parte potest, qvòd eos pudeat, *Qvæ pueri didicere, senes perdenda fateri:* sed eorum exemplo decipi adolescentes, & inqvinatâ doctrinâ inficiatqve corrumpi, hoc qvidem grave malum est: malum, inqvam, non ferendum: idq; tu jure doles, & ego sic, ut tibi non concedam. Verùm hæc Principes viderint: qvi nisi peccarent in delectu, gymnasia florerent, optimeq; cum literis, & bene literatis hominibus ageretur. De studiis meis, an de negotiis, aliqvid scribam? Negotia nihil ad te, scilicet: studiâ verô propemodum jacent, & eô magis, qvòd valeo parum commodè. Te valere, liberatum jam, ùt arbitror, diuturnô morbô non mediocriter gaudeo: revertentem in patriam amore prosequor: frui optimis studiis, & capere studiorum uberrimos fructus, ita cupio, ut si communia bona essent. Sic enim decet eos existimare,

re, qvorum animos & conjunxit virtutis amor, & retinet. Vale. Romæ, IIX. Id. Jan. M D. LXVI.

FERDINANDO GATULÆ, NEAPOLIM.

EPIST. XII.

Respond. Conciliatoriæ Epist. Gatulæ, à qvo carmine fuerat salutatus: ac primò excusat se, qvod non statim responderit. Deinde carmen qvidem illius probat, sed laudes in se conjectas non agnoscit. Tertiò ipsum hortatur, ut cum Jurisprudentia Eloqventiam & Græcas literas conjungat.

Form. Laudes non agnoscere. Ibi: In me autem extollendo. (A)

Form. Hortandi: Perge igitur ad gloriam. (B)

SUperioribus diebus, cùm tu me luculento sanè carmine salutasses, etsi molestè ferebam, eripi mihi occupationibus facultatem respondendi; tamen non verebar, ne tibi te meo erga te animo secus interpretandi occasionem afferret silentium meum. Odiosas enim, nec dignas bono viro suspiciones longè à se repellit excultus literis animus, & liberaliter educatus, nunc vero, cum me præceptor tuus, homo egregiè doctus, & spectatæ integritatis, Blasius Monicus modestè ille qvidem, tamen ut cupiditatem dissimulare non posset, admonuisset officii mei: nihil habui potius, qvàm ut hæc ad te, licet iisdem, qvibus antea, curis distentus, exararem. Ac de tuis qvidem versibus si qværis qvid sentiam: probarem omnia, si placeret argumentum; in verbis elegantiam, in sententiis

gravitatem video: qvod utrumqve, nisi qvi excellat ingenio, assequi nemo potest: in me autem extollendo (A) qvid sis secutus, aut qvam rem spectaveris, non video. Nam nec agnosco illa, qvæ scribis: &, si agnoscerem, tamen haud libenter legerem: sed opinor tibi hæsisse illud, qvod à veteribus proditum est: *Bonum poëtam esse non posse, qvi non obscuris dare lucem, parvis magnitudinem sciat.* Qvod si conaris, & si hoc te delectat exercitationis genus: non improbo; &, cùm te amem, facilè à me impetro, ut patiar vel abuti te meo nomine ad laudem tuam. Neqve hoc solùm; sed illud etiam tribuo amori in te meo, qvod tu fortasse non exspectas, æqvô tamen animô, pro tua bonitate, accipies, ut horter te; qvando ad Jus Civile studium, curamq; tuam contulisti, ut istam artem non, ùt hodie multi, nudam, & inornatam, sed, ùt olim veteres illi, multiplici rerum scientiâ, præcipuè verò Latinæ eloqventiæ, qvasi dote instructam, & locupletatam velis; Eloqventiam verò non ex uno alterove libro, sed ex accurata multorum lectione comparari, cum te Monicus erudierit, non dubito, qvin optimè noveris. Etiam illud addo, qvod fortasse recentioribus Jurisconsultis absurdum videtur, Græcæ lingvæ, unde res petantur, sine qvibus inane qviddam est, & planè languet eloqventia, studii tui partem omninò aliqvam esse dandam. Qvæ si omnia pauci præstant: varia excusatio est. Aliis enim disciplina, aliis ingenium defuit. Nonnullos etiam, cùm ad summam Juris Civilis gloriam adspirarent, & forsitan perve-

pervenire possent, rei domesticæ difficultas à præclara industria ad qvæstûs necessarii curam detorsit. Hæc si obstare intelligerem studio tuo: frustra cohortationem hanc susciperem, vel potiùs planè non susciperem. Cogeret enim necessitas, qvod voluntas negaret. Nunc te, optimis à puero non modo literis, verùm etiam præceptis informatum, præstantem ingenio, nec fortunæ muneribus egentem, errare cum multis, & mediocri laude, angustis circumscriptâ finibus, contentum esse, cur sinam? Perge igitur ad gloriam (B) rectâ viâ: obliqvas vulgi semitas omitte: qvæqve tibi præter cæteros à Deo tributa bona possides, iis ita utere, ut Jus Civile non modò perdiscas, verùm etiam vehementer ornes. Qvod si efficies, lætabor: sin minùs, hoc tamen tibi, non obscurum, ut opinor studii in te mei testimonium relinqvam. Vale. Romæ, IV. Non. Febr. M. D. LXVI.

ANTONIO FURNARIO, NEAPOLIM.

EPIST. XIII.

1. Gratulatur Furnario de recuperatione valetudinis. 2. Gratias illi agit de missis citreis ad corroborandum stomachum, & voto, qvo Gorgiæ Leontini vitam ipsi optârat.

EGo verò tibi non modò præsenti bonò, sed futuri etiam spe valde gratulor. Non enim tam ex eo, qvod abierit morbus, &, qvòd ut scribis, convalescere jam incipias, qvàm qvòd omni-

omninò futurum confido, ut brevi priſtinam valetudinem planè recuperes, magnam lætitiam, voluptatemqve capio. Tu modò tuâ temperantiâ fac, ut perpetuò gaudeam. Qvod ita me cupere velim exiſtimes, ut ex familiaribus tuis nemini concedam: iſta enim doctrina cùm caremus, & cùm affectô corpore, ſimul ingenium languet: angimur, qvi te diligimus; & qvos ex induſtria tua fructus ferre poteſt ætas noſtra, eos retardari, aut minui, patimur iniqviſſimè. Ego ab interitu Pii Qvarti valetudine utor incommodâ. Stomachus, calore deſtitutus, officiô concoqvendi malè fungitur. Hoc vitium ſi tua citrea depulerint, plurimùm ſanè tibi debebo, & eò magis, qvòd cetera pharmaca palato non amica, hoc medicinæ genus ita ſuave eſt, ut, vel ſine morbo guſtare nihil malim. Itaqve ſperemus illud qvoqve, qvod longè pluris eſt, ut ſtomachus fiat firmior: interea tibi ago gratias, qvanqvam id à te non exſpectari certò ſcio, qvòd me condimentô gratiſſimô delectare volueris. Qvod profectò, niſi me non vulgariter amares, tibi in mentem non veniſſet. In extrema epiſtola, qvòd mihi Gorgiæ Leontini vitam exoptas: hoc qvoq; amoris ſignum: ſed malo proſperam, qvàm diuturnam. Proſperè autem vivere, eſt, otio & literis, vacuô curis animô, frui. Qvod ego aſſiduè medior, &, ſi qvando aſſeqvar, purpuras omnes, qvæq; purpuratis cara ſunt, te fortaſſe non improbante, comtemnam. Vale. Romæ, IIX. Id. Febr. M. D. LXVI.

ANTO-

ANTONIO MERULÆ, CASERTAM.

EPIST. XIV.

Consolatoria qvasi est. Nam nec se, aut qvenqvam amicorum dolore ait, propter ipsius ex urbe discessum: nec ipsi dolendum esse ostendit, 1. qvod Româ absit, cùm honesta conditione vivat apud virum illustrem. 2. Qvòd cum ipso non sit; cùm desiderium illud literis leniri possit.

Form. Deferendi alicui sua officia. Vellem ita res ferret. (A)

CAve putes, aut me suspicari, qvod abhorret ab amicitia nostra, oblitum te esse mei, aut commissurum unqvam, ut oblivisci possis. Omnino discessu tuo nihil molestius: qvis enim abesse eum, cujus neqve consuetudine qvidqvam jucundius, neqve sermone eruditius, nec moribus, & vitâ sanctius, æqvô animô ferre possit? Sed rursus, qvi te diligunt, qvi pro tuâ virtute sunt plurimi, qvorum tamen ego nemini concedo, cur tuô commodô mœream? Vivis in parte Italiæ nobilissimâ, honestâ satis conditione, apud illustrem virum humanitate, literis, omni deniqve, ùt audio, laude perpolitum. Qvæ sunt ejusmodi, ùt ea sequantur multi, assequantur admodum pauci. At urbe Româ caret. Scilicet, qvia Capitolium, vel Amphitheatrum qvotidie non adspicis, qvæ tu, hîc dum eras, fortasse ne cogitabas qvidem, id laborandum crediderim. Cetera, opinor, nihil ad te. Neqve enim sitire te arbitror honores aut opes:

qvæ

qvæ qvi adipiscuntur, vides, à tranqvilla, & beatâ vitâ qvàm longè distent, qvibus fluctuent curis, qvibus assiduè miseriis urgeantur. Reliqvum est, ut te pungat, qvòd nobiscum non sis. Qvod ita leviter feres, si cogitabis primùm illud, ortam ex virtute benevolentiam ejusdem virtutis memoriâ foveri, atqve ali, sic, ut nihil præterea desideret: deinde, mutuis epistolis hoc leniri qvadam ex parte desiderium posse: postremo, mortalem esse neminem, cui planè secunda sint omnia. Addo illud, qvod solatii tibi loco debet esse, nostros sensus congruere cum tuis: nihil esse nobis optatius, qvàm ut simul vivamus: dolere, qvia non liceat; eo minùs tamen, qvia futurum speramus, ut aliqvando liceat. Habes egregiè animatum erga te Cardinalem Sirletum: cujus auctoritatem, pro singulari ejus integritate, sapientiâ, doctrinâ, maximam esse, non ignoras, Pantagathus de te & amicissimè loqvitur, & præclarè sentit. Duobus illis, qvos tuô nomine salutavi. Statio, Davanzato, qvi te resalutant, scito te in oculis esse. Nam de me ipso, non faciam, ut plura ad te scribam. Vellem ita res ferret, (A) ut, qvanti te facio, tantum ex officiis meis fructum capere posses. Mihi crede, studiis, & rationibus tuis ita consuleretur, ut ad vitam & commodè, & satis etiam cum dignitate traducendam nihil deesset; sed vides tempora. Fruamur, mi merula, literulis nostris, directô in Deum animô: cæteris rebus πολλὰ χαίρειν. Rotæ nostro, non minùs ingenio, qvàm nobilitate præstanti poëtæ optimo, & cum veteribus conferendo,

do, salutem, obsecro te, meis verbis, si qvando ad illum scribes. Vale. Romæ, XIV. Kalend. Qvinct. M. D. LXVI.

MARIO CORRADO, NEAPOLIM.

EPIST. XV.

Excusat se de raritate literarum, cujus causam in occupationes rejicit.

Laus brevis Pii V. Pontif.

FAcilè poteras è silentio nostro de tuo negotio conjecturam facere: nisi si tacere nos existimas, vel qvia non amemus, vel qvia parvipendendum id credamus. De qvo te vehementer laborare, epistolarum tuarum crebritas ostendit. In qvo video te otium nostrum scilicet è tuo metiri. Nam statio nostro à scriptione publicarum literarum respirare nunqvam licet. Ego autem qvibus rebus urgear, qvàm nunqvam vacem, nosse te opinabar è Civino, aut etiam ex aliis: qvoniam qvidem status meæ vitæ is est, ut ignorari vix possit. Sed, ut ad prima redeam, veteres illi grammatici nondum Romæ sunt: si afferentur, eos ad te mittam. Tu velim significes, ubi sis futurus. Nam istic, si rectè verba tua interpretor, non videris admodum libenter esse. Huc te vocarem, nisi multi discederent. Optimum tamen, qvalem, ætas nostra non vidit, Pontificem habemus. Qvi si diu vixerit, qvod à DEO precari non desinimus, spes est magna, hæc qvæ fluunt, posse contineri. Vale. Romæ, VI. Kalend. Sext. M. D. LXVI.

OCTA-

OCTAVIO SAMMARCO, PATAVIUM.

EPIST. XVI.

Responsio ad Conciliatoriam, qva Sammarcum bonas artes colentem ad urgenda hæc studia occultè hortatur, & amicitiam suam ipsi offert.

QVod mihi jam antea filius meus, tui amantissimus, non obscurè significaverat, id multò nunc ostendit illustriùs epistola tua, ita te colore bonas artes, ut parentis tui, summi viri, laudibus non modò respondere, verùm antecellere etiam aliqvando possis. Concurrunt multa, cur hanc omnino conjecturam faciam: primùm instrumenta natura ingenium, memoria, valetudo; qvæ si absint, ad magnas res, magnopereqve expetendas adspirare prorsùs non licet: deinde studium, exercitatio, industria, qvibus ita uteris, qvasi illa non habeas naturæ bona, qvibus in primis abundas, & qvasi à te ipsò petas omnia. Adde; qvòd Patavium te contulisti; qvam urbem? Athenas alteras: ubi cùm præstantes viri multi magnarum doctrinarum scientiam profiteantur, unum tamen in primis, qvem ego semper plurimi feci, Pancirolum tibi audiendum, colendumqve delegisti. Cujus consilii, mihi crede, majorem indies fructum, voluptatemqve capies. Nam de Joh. Vincentii Pinelli consuetudine nihil dico. Non enim dubito, qvin ipse jam perspexeris, qvæ sint in illo juvene virtutes, qvæ probitas, qvæ eruditio, qvæ

qvæ humanitas: ut omni dignissimus honore sit; qvi tamen ab omni honorum cupiditate, sola virtute contentus, longissimè distat. Hanc facultatem, non ego te, ut urgeas, adhortor; sed gratulor potiùs & tibi, & patri tuo, qvod ita vivas, ut omnes à te omnia summa exspectent: mihi verò plurimùm gaudeo, qvòd, cùm te ipso sit nihil amabilius, tu tamen amicitiam meam, qvasi magni pretii rem tibi expetendam putasti. Qvod ut facilè conseqveris, ita velim evenire, ut officiis te ita colore possim, ut benevolentiæ in te meæ parem, id est maximam utilitatem percipias. Vale. Romæ, III. Idus Sextilis, M.D.LXVI.

FRANCISCO MANCINO, PERUSIUM.

EPIST. XVII.

Excusat se, qvòd nunqvam putârit Mancium sui esse oblitum; Deinde illius excusationem de prætermisso literarum officio accipit, & cur onus scribendi ipsi nolit imponere, causas affert.

Mihi verò nunqvam venit in mentem diffidere memoriæ tuæ: à qvo enim diligi me, non sûm cupio, verùm etiam libenter mihi persuadeo, cur ei me effluere ex animo credam? qvod sine summo dolore facere non possem. At scripsi ad Cardanetum. Non eqvidem ob eam causam, ut promissi te admoneret, sed ut pecuniam à bibliopola exactam tibi numeraret. Qvod opinor factum. Officium literarum, à te prætermissum, cum

excusas, facis, ut officium tuum magis desiderem. Amo enim mirabiliter ingenii tui excellentem imaginem, egregiè in epistolis expressam. Itaqve, carere me hac voluptate, non facilè patior. Nec tamen plus oneris tibi impono, qvàm per studia tua licet; cùm præsertim facere te in doctrina magnos processus intelligam, ad scribendum ita te hortor, ut à libris non avocem. Qvod si utrumqve potes; ut certè potes: novi enim industriam, & facultatem tuam: oblecta nos tuis interdum literis: & ad illa majora simul incumbe; ut augeas domesticam rem: & dignitatem, omni re præstantiorem, consequaris. Vale. Aldus tibi salutem dicit, vehementerqve tuâ sui memoriâ delectatur. Romæ, IV. Kal. Sept. M. D. LXVI.

JOANNI CASELIO, FLORENTIAM.

EPIST. XVIII.

Caselium in patriam cogitantem, & recordatione veterum molestiarum solicitum consolatur, qvod nullus sit locus, ubi non qvid adversi occurrat.

Cùm à discessu tuo nihil omnino de te, neqve ex tuis, neqve ex aliorum literis, cognovissem; habere te iter in patriam, facilè suspicabar. Nunc video, te in Etrusca regione consedisse, amœna illâ qvidem, & ad vitandos calores, qvos hîc pestulimus, gravissimos, admodum aptâ: veruntamen, id si consiliô fecisti, gaudeo; sin morbô coactus, ita doleo, ut amicitia nostra, & studiorum tuorum jactura, postulat. Qvòd ais, cogitare te domesti-

mestícos lares, & in ea tamen cogitatione non nihil pungi recordatione veterum molestiarum; ô mi Caseli, ullumnè locum putas esse, in qvo adversi nihil occurrat: in qvo ex voluntate fluant omnia: invidia tamen, qvæ tui símiles, id est, præstanti præditos ingeniô viros, sæpè vexat, ad extremum, ut scopulô fluctus, ita virtute frangitur. Qva spe te decet, ût hominem sapientem, vindicare animum ab omni curâ, ut fructum capias excellentis doctrinæ tuæ: qvâ, nisi te ipsum juvas, cùm aliis prodesse consueveris, δίκτατα industria. Amicum tuum, juvenem egregiis moribus ornatum, libenter cognovi: longiorem cum eo sermonem habere per negotia non licuit. Vale. Hæc scripsi raptim. Romæ, III. Idus Octobr. M.D.LXVI.

ZEBRINO RITIO.

EPIST. XIX.

Ritio primùm gratulatur, qvòd in patria à suis civibus dilgatur. 2. Deplorat immaturam mortem Jobann. Perpiniani.

QVantum mihi filioqve meo, tui amantiss'mo doloris, ac molestiæ, discedens reliqveras; cum tua nobis consuetudo admodum jucunda, industria etiam perutilis interdum esset: tantum solatii, & voluptatis, utriq; nostrûm attulit epistola tua: qvanqvam, qvod tu scribis te tuis civibus esse carissimum, id ipsum fore putâramus. Qvis enim ita expers humanitatis, aut ita barbaris moribus esse potest, qvem tua probitas, & virtus ad

amorem tui non alliciat? Qvis autem ab iis te diligi miretur, qvi futurum intelligunt, ut majores qvotidiè fructus ex ingeniô, doctrinâ, diligentiâ tuâ, percipiant? Qvo tibi nomine, mi Zerbine, vehementer gratulor. Nam, ùt optabilius nihil est, qvàm amari à bonis viris, præsertim in patria: sic nihil in rebus humanis præstantius, qvàm de patria benè mereri, & qvasi parenti optimo gratiam aliqvam referre. Hanc tu nactus occasionem, contemne reliqva: & hoc unum age, in qvo summa tibi & gratia, & gloria posita est. In hanc sententiam plura scriberem, nisi tuos jam sensus, & præclaram animi tui ad honesta omnia propensionem, egregiè cognitam haberem. Venio ad alteram partem, qvam nec omittere possumus, nec sine gemitu, & lacrymis attingere. Decessit alienissimo tempore, cùm ad eum, salutaris doctrinæ dogmata de loco superiore ostendentem, omnis omnium concursus fieret, cùm hæreticæ factionis insidias patefaceret, impetum frangeret, tela retunderet. Decessit, inqvam, florente adhuc ætate, nimis immaturâ morte, summo ingeniô vir, incredibili scientiæ copiâ, maximâ jam apud omnes bene sentientes existimatione, & auctoritate, Perpinianus noster. Qvanqvam nostra qvidem hæc jactura tota nostra calamitas est: ille cœlô fruitur, & cœlestium animorum conspectu, circumfluens rebus iis, qvas, inclusus adhuc mortali corpore, animo tamen sæpè foras emergente, contemplabatur. Veruntamen, sublato ex oculis amico, & ex hac luce erepto, recenti adhuc vulnere dolea-

mus,

mus, necesse est. Ratio fortasse medebitur, aut dies: memoriam qvidem tanti viri mihi nulla dies adimet. Qvòd hortaris, ut edam Commentarios: currentem incitas: sed adhuc qvædam adversantur; qvæ tamen, spero fore, ne diutius impediant. Etiam in Patris Grammatica, tibi ut satisfiat, operam dabo. Vale. Aldus tibi multam salutem. Vale, iterum, mi optime Zerbine, & patriæ, ac Musis, tranqvillò otiò, vive. Romæ, III. Non. Decembr. M.D.LXVI.

P.S. Jam ad te scripseram, cùm ecce bellaria tua: qvæ mihi pergrata sunt: sed, mihi crede, amorem istum in me tuum bellariis omnibus antepono. Etenim illa palatum, hic animum non vulgariter oblectat. Catechismum ad te mitto. Commentarios meos tuâ causâ aliqvantò citiùs emittam.

VIDO GVALTERIO, NARNIAM.

EPIST. XX.

Gratulatur Gualterio de munere scholastico, qvod Narniæ nactus est, eumqve hortatur, ut Spartam hanc ornet, & civibus se amabilem præbeat.

Form. Hortandi. Intende igitur omnes. (A)

Form. Excusandi hortationem. Qvod ut scriberem. (B)

ANtea, cùm tu ad me, pro nostra amicitia, de Narniensi conditione retulisset: etsi non satis constituere poteram, qvid tibi agendum censerem, auctor tamen potiùs eram, ut urbem Romam

ne relinqveres: non tam propter hæc vestigia antiqvitatis, qvorum adspectu mirè fruuntur homines eruditi: qvàm qvòd esse te in oculis videbam nobilibus viris, qvorum auctoritas, & gratiæ rationibus tuis prodesse vehementer posset. Nunc autem, cùm te istic admodum libenter esse, florere civium optimorum benevolentiâ, excellentibus ingenio discipulis abundare significes; non tu qvidem efficis adhuc, ut tibesse te gaudeam; assequeris tamen illud, ut aliqvantò minùs doleam. Qvod si alteris literis, id qvod eqvidem tuâ causâ in primis opto, eadem confirmaveris; prorsus à dolore ad lætitiam transferar; &, cùm ex tuis commodis voluptatem maximam capiam, tum istam valde amabo civitatem, qvæ te tam honorificè acceperit, qvæ tuam industriam, virtutem, probitatem liberalissimè complectatur; cujus amoris, & officii, certò scio, te non esse commissurum, ut eam unqvam pœniteat. Non enim aut in tua disciplina mendum, aut in vita labem, aut in moribus agreste qvidqvam, vel inhumanum, unqvam videbit. Qvæ qvò sunt hac ætate, in iis, qvi juventutem egregiis literis excolendam, ac moderandam suscipiunt, rariora: eò plus honoris, utilitatisq; tam præclara virtus postulat. Qvanqvam tu qvidem, si præstantiam animi tui bene cognitam habeo, mercedem meritorum tuorum majorem nullam statues, qvàm eorum, qvibus tum vivis, benevolentiam; & illud tamen credes, eum, qvi diligatur, necesse esse, ut rebus omnibus abundet, qvæ non modò ad fructum domesticum, & ad subsidia vitæ necessa-

necessaria, sed ad speciem qvoqve, ad dignitatem, pertineant. Intende igitur omnes (A) nervos, ut iis, qvi te amant, amabiliorem te qvotidie præbeas, &, qvam Spartam nactus es, eam non modò tueare, verùm etiam cum primis ornes. Qvod ut scriberem, (B) amor impulit; non qvia te jampridem ad omnem laudem, patris exemplô, atqve doctrinâ, institutum, consuetudine postea confirmatum, vel meâ cohortatione, vel cujusqvam egere præceptis existimem. Vale. Romæ, VII. Id. Decembris. M D.LXVI.

MUCIO CALINO EPISCOPO INTERAMNÆ, INTERAMNAM.

EPIST. XXI.

Primò gratulatur Calino de Episcopatu, qvem nactus est. Deinde hinc arreptâ occasione commendat ipsi qvendam Julium Jacobonium, qvem ab ipso cupit amari.

ARCHIEPISCOPUM præstare Episcopo dignitate, nemo nescit: bonis tamen viris, cùm te, omisso Jadrensi Archiepiscopatu, Episcopum Interamnæ esse factum auditum esset, visa res est in primis gratulatione digna. Nam, qvod ad dignitatem attinet, Italiam cum Illyrico conferentes; nihil imminutum putabamus: qvod ad commoda, additum aliqvid potiùs, qvàm detractum. Jam illud, licere tibi interdum ad Urbem, nobis ad te, cùm velimus, excurrere, qvanti æstimandum? Nam neqve te amicis tuis prorsus carere, tua suavitas patitur; neqve nobis qvidqvam mo-

lestius, qvàm adspectûs & sermonis tui sitim diutiùs ferre. Qvocirca ego qvidem statim, auditâ re, lætatus animo sum: literis gratulari cùm maximè vellem, negotiis tamen impeditus, officium veteri nostræ necessitudini debitum prætermisi. In qvo me tamen, cùm meæ conscius erga te perpetuæ observantiæ, tùm tuæ memor humanitatis, facilè culpâ libero, atqve etiam (vide, qvid mihi de tua benignitate pollicear) sperare audeo futurum, ut, qvi à me diliguntur, eos amicitiâ tua ne excludas. Neqve tamen hoc in multis ambitiosè petam: tantùm deligam, qvos tibi non tam mea commendatio, qvàm ipsorum optima studia conciliare possint. In his excellit in primis, juvenis bene moratus, iis perpolitus literis, qvæ nos à pueritia delectarunt, Julius Jacobonius. Vivit conjunctissimè cum filio meo, ut ferè ætate, & studiorum similitudine jungantur: me verò, qvod multis in rebus intellexerim, ficut alterum parentem observat, & diligit. Itaqve videor illi debere omnia, qvæ possum: nec sanè ullum ejus vel adjuvandi, vel ornandi, locum prætermitto: sed ex omnibus officiis nullum ei video gratius, aut jucundius præstari à me posse, qvàm si per me consequatur, ut aditum ad te habeat, à te cognoscatur, numeretur in tuis. Qvod etsi non dubito, qvin facilè impetrem: novi enim tuam Φιλανθρωπίαν: novi etiam, qvò ipse locò apud te sim; tamen ita peto, qvasi agatur existimatio mea. Sic enim statuo, cùm te tua virtus, nullo fortunæ præsidio, in ista dignitate collocârit, valdè ad existimatio-

mationem meam pertinere, hoc si percrebescat, me abs te tantum amari, qvantum & optavi semper, & mihi persuasi. Vale. Romæ, Id. Decembr. M.D.LXVI.

ANTONIO FURNARIO, NEAPOLIM.

EPIST. XXII.

1. Significat se de Furnarii valetudine solicitum esse. 2. De fortunis suis qvid detractum esse qveritur. 3. De munusculo ipsi gratias agit.

ITa mihi, qvæ opto, contingant, ùt de tua valetudine valdè sum solicitus: nec levabitur dolor meus, nisi cùm te non solùm periculô, sed prorsùs omni molestiâ liberatum cognovero. Qvod utinam brevi fiat. Cur autem id futurum non sperem, cùm te, diffitentem humanis remediis, ad pias preces vidéam esse conversum? Me qvidem ex adversis rebus hæc una sæpè ratio, jam omni spe destitutum, eripuit. De fortunis meis detraxit aliqvid superior annus, hic fortasse damnum sarciet: sin aliter evenier, æqvô tamen animô feremus, minuente sensum doloris consuetudine, & cupiditatem ætate. De munusculo, qvi tibi venit in mentem ægrotanti? Magni hoc amoris signum. Itaqve sic tibi ago gratias, tanqvam de re ampliſſima. qvandoqvidem nihil mihi pluris est, qvàm amari à te, qvem præter cæteros amabilem virtus facit. Stomacho certè meo, qvod antea scripseram, nihil gratius hôc genere medicamenti. Vale. Romæ, Kalend. Febr. M. D. LXVII.

CAMILLO PALÆOTTO, BONONIAM.

EPIST. XXIII.

Gratulatur sibi de amicitia Palæotti, & illi gratias agit, qvòd sibi de Amutio Cardinali pristinæ valetudini restituto gratulatus fuerit; laudatisqve hujus viri virtutibus se Epistolam ipsius Amutio legendam dedisse, scribit, qva lecta ipsum salutare jusserit.

AQvo primùm die, Palæotte optime, mihi cognitus es, duxit te semper in eorum numero, qvi nostrâ hac ætate antiqvæ virtutis imaginem referunt, esse reponendum. Nam & bonos & præstantes viros amas, omniq; studio complecteris: & ipse, qvæ artes amorem conciliant, iis ita excellis, ut vicissim te omnes ament, nec minorem ex ingenio, doctrinaq; tua, qvàm ex humanitate, & liberalitate fructum capiant. Eqvidem in meis secundis rebus id maximè numero, qvod olim tua mihi benignitas aditum aperuerit ad amicitiam tuam: illud dolore sæpè cogor, qvòd ita fortuna tulerit, ut disjuncti viveremus, & eriperetur utriqve nostrûm suavitas illa, qvæ sine dubio, cùm unà sumus, longè major est, qvàm cùm aut ego tuas, aut ipse meas epistolas legis. Adde, qvod tibi perqvam rarò scribendi occasio, mihi ne facultas qvidem datur. Ita, qvi est in literis fructus, eô etiam propè caremus. Qvô tamen in genere tuam diligentiam, vel humanitatem potiùs incredibilem agnosco: qvi nullum hujus officii locum prætermittis: ut proximè, cùm de Amulii Cardinalis incolumitate

tate cognovisses, fecisti peramanter, qvòd & mihi, qvi illum virum in oculis fero, unumqve præcipuè colo, per literas gratulandum, & significandam existimasti lætitiam tuam. Sed ego vicissim tibi, & bonis omnibus, eô conservatô: cui præter cetera virtus placet, vehementer gratulor. Nam, si qvid illi nunc humanitus accidisset: suô fortasse tempore, cùm nec ætati parùm, & gloriæ plurimùm vixerit, nostrô certè, & universæ bonorum Reip. alienissimô decessisset. Vides profectò, nec dubito, qvin idem sentire videas excellenti virtute, ac sapientiâ Cardinalem, fratrem tuum, pares esse Amulio nostro dignitate non paucos, opibus etiam, & iis rebus, qvas elargiri fortuna solet, superiores multos: at illa si perpendimus, qvæ sunt animi ingeniiqve bona, id est, qvæ verè bona sunt, doctrinam studiô, prudentiam usu rerum maximarum partam, præterea benignitatem, probitatem, religionem; qvàm non multi sint, qvos ei conferre possimus, opinor, intelligis. Jure igitur, illo graviter ægrotante, ita mœrebamus, qvasi cum illius salute nostra salus in discrimen adducta videretur: & nunc, eodem incolumi, tum suâ qvisq; causâ, tum bono publicô omnes lætamur. In qvo non dubitabam eqvidem, qvin tuus sensus cum meo sensu congrueret: veruntamen egregiæ testem voluntatis epistolam tuam legi perlibenter. Vidi enim amorem in me tuum, & studium simul erga Christianam Rempubl. propè singulare. Nam de Amulii morbo ita solicitus eras, ut eodem tempore & dolor meus, & publica jactura tibi ante oculos esset. Itaqve

qve non putavi committendum, ut ipsum celarem de literis tuis; ostendi: legit jucundissimè: nec tacuit de tua laude: mihiqve, ut salutem tibi ejus verbis adscriberem, ac sua tibi studia prorsus omnia pollicerer, ita mandavit, ut vultu & verbis planè animum exprimeret. Ego de te, qvæ soleo, summam esse tuam in illum observantiam: optatius tibi nihil esse, qvàm ut, si qvid ejus causâ præstare possis, utatur operâ, curaq; tuâ. Addidi qvædam de vetustate necessitudinis nostræ, de tuis etiam in me officiis: ut sciret, cùm tu de meis commodis maximè semper laboraveris, cupere me non mediocriter, ùt à qvibus ipse diligor, iidem de pari benevolentia complectantur. Vale, & Cardinali optimo, fratri tuo, salutem dic meo nomine plurimam. Romæ, VII. Id. Mart. clɔ lɔ. LXVII.

JOANNI CASELIO, FLORENTIAM.

EPIST. XXIV.

Caselio mittit exemplum epistolæ ad ipsum scriptæ, qvæ relicta erat ab eo, qvi illius attulerat: Deinde ipsi gratias agit, qvòd pluribus ipsum amicis augeat.

OMninò erat ἔωλος epistola mea: qvam ut acciperet, nunqvam ad me rediit is, qvi tuas literas attulerat; veruntamen eam ad te mittendam putavi, ne tibi in aliqvam fortasse neglecti officii suspicionem venirem. Ejus exemplum hoc est.

Epi-

Epistola, de qva hic mentio fit, legitur sexta ante hanc.

Qvòd me amicis crebro auges, præsertim hominibus virtute præditis: perbenignè facis. Utinam præstare aliqvid vel tuâ, vel eorum causâ possim. Vos enim, qvæ vestra bonitas & humanitas est, animô fortasse contenti estis: ego, qvi meus erga liberalium doctrinarum studiosos amor est, nisi animum officia probent, contentus esse vix possum. Vale. Romæ, XVI. Kal. April. M. D. LXVII.

PETRO PERPINIANO, LUGDUNUM.

EPIST. XXV.

Excusat se Perpiniano de raritate literarum, &, ipsius literis nihil sibi gratias esse, ostendit. Deinde gratias ipsi agit de conciliata sibi amicitia Roderici Falconii. Tertiò gratulatur ipsi de animi constantiâ in defendenda Religione. Qvartò ob rumorem de Lambino & Tuneto sparsum dolet.

CUR ego tibi excusem silentium meum? Odi ista vulgaria: nec tu is es, qvi vel amicis duriorem te præbeas, vel, qvibus ego negotiis, qvantam & qvam assiduè à me operam exigentibus, distineat, ignores. Ac si velis amabiliter, & verè cogitare, ita credes: nullâ me magis affici voluptate, qvàm cùm tuas epistolas lego: rursus, si qvis est, qvi ab officio discedat invitus, eum esse me. Qvare, ùt ego tibi ingenio, eruditione, industria comparare me non ausim: ita, qvibus maximè

nè rebus amicitia colitur, humanitate, officio, observantiâ neqve te mihi, neqve qvemqvam, antepono. Hoc te cupio credere. Qvod si impetro, simul illud impetro, ut omni me cum præteriti, tum futuri temporis culpâ, si fortasse rarius ad te scripsero planè liberes. Qvanqvam nunc qvidem, tuis ut rescriberem literis, abjeci omnia, victus beneficio tuô. Beneficium enim certè, non mediocre nescio qvod, sed qvantum esse potest maximum, à te habeo. qvod mihi amicum dederis Jacobum Rodericum Falconium, prudentissimi & optimi viri filium, ipsum iis literis ac moribus ornatum, ut cùm me vel negotia, vel ipsa jam ætas ab amicorum consuetudine removeat, hôc tamen juvene qvotidiè ferè utar jucundissimè. Ac sæpè de te sermo, illô libenter præclara tua facinora, pro Christi gloria narrante, me libentiùs audiente. Certamus enim, ut video, amore erga te, sic, ut alter ab altero vinci interdum gaudeat: interdum ægrè ferat: ita non planè nobis totus abes. Qvod enim oculis eripitur, assequimur animô, memoriâ, mentione tui, tuarumq; virtutum qvàm creberrimâ. Tu contrà, si parem gratiam referre vis, alterum Falconium reperi: si modò similem probitate, ingenio, observantiâ in utrumqve nostrûm reperies. Sed opto te felicem esse, & similem reperire: ut. de nobis cogitantes nonnunqvam, & colloqventes, officium amicitiæ debitum persolvatis. De tragœdia mirè sum lætatus, præsertim agente Falconio. De animi tui constantia, tibi gratulor, DEO gratias ago, à qvo ista manant.

nant. Tibi enim certè & fortissimo cuiqve, nisi divina vis auffuisset, præsenti discrimine, in tanta gladiorum licentia, animus concidisset. N. † bonam mentem opto. Cujus enim ingenium, & doctrinam amo, de eo si qvid afferetur durius, cum dolore audiam. Sed, qvid est, qvod etiam de Turnebo, tali viro, utinam falso rumore, dissipatur, aversum à salute periisse? O magnum malum, nec re magis, qvam exemplo! nam plebs imperita, licentiæ cupida, si peccat; minus mirùm: doctos viros, rectis antea sensibus euntes, offendere, & labi, maturà jam ætate, qvis non ingemiscat? Filius te salutat. Tu meis verbis eruditum in primis, & probum adolescentem, Josephum Scaligerum, si est Lutetiæ, salutes, velim. Vale, Romæ.

EPISTOLARUM PAULI MANUTII, Lib. VIII.

PIO IV. PONTIFICI MAXIMO.

EPIST. I.

Est petitoria. Nam laudato Pontificis ad ornandas literas animo, indicatisqve causis hujus scriptionis, exponit Pontifici, rem suam privatam non posse diutius esse contentam eo salario, qvod hactenus habuerit: ac proinde ipsum rogat, ut fortunas suas subsidio aliqvo fulcire velit.

Qvid

QVid antea de literis, ac bonis artibus existimaveris, Pie IV. Pontifex Max. qvam semper fueris, hodieqve sis ad eas excitandas, ornandasqve præclarè animatus; & omnes jampridem norunt, & ego superiore anno sum expertus, cùm eo me consilio Romam evocasti, ut sacros præcipuè libros, ab hæreticorum nefanda peste vindicatos, ederem qvàm liceret emendatissimè, & in hac elegantioris olim doctrinæ parente atqve altrice, nunc divinorum institutorum custode, ac præside Urbe perpetuum meæ vitæ domicilium collocarem. Cum ista mente, istaqve ad bene agendum propensione summam potestatem conjunxit Deus, non solùm ut impendentes Reip. Christianæ calamitates averteres; qvod à te curari egregiè, atqve effici omnes fatentur; verum etiam, ut à publica cura oculos interdum converteres ad privatorum incommoda, eaqve cùm videres, opem afferres non pro cujusqve libidine, sed pro judicio, ac sapientia tua. Hæc me cogitatio, diu verentem, ne appellare literis Maximum Christi Vicarium, excubantem animo semper pro Christianæ Reipubl. salute, impudentiæ posset adscribi, ab ancipiti consilio ad certam sententiam revocavit, effecitqve, ut ea scribere audeam, qvæ ne coràm agerem, majestate tua primùm, deinde etiam pudore qvodam meo sum deterritus. Totum hoc imprimendi munus, qvod mihi à te mandatum pro mea fide curo, duas habet partes: publicam unam, qvæ ad communem animorum utilitatem pertinet, ut è sacris libris maculæ

omnes

omnes eluantur; alteram privatam, ut ea mihi interim ſuppetant, qvæ ſi abſint, mecum, & cum meus agatur incommodiùs. Qvod ad priorem attinet, facerem arroganter, ſi tibi tantam rem, qvâ neſcio, an ulla magis hoc qvidem tempore omnibus expediat, ſtudeam commendare: cùm qvatuor ſpectatæ virtutis & innocentiæ Cardinalium, qvos huic negotio præfeciſti, ſingularis prudentia nihil de eſſe patiatur. Qvare hanc partem, cui nondum tua liberalitas defuit, nec, ut ſpero, unqvam deerit, omitto non invitus: de me ipſo, ſiqvidem tua permittat humanitas, (qvid autem ea non permittat?) attingam pauca. Ego, cum ad Urbem veni; licet à Pio IV. rectè & laudabiliter vivendo ſperari poſſe omnia intelligerem; tamen efferri me cupiditate non ſum paſſus: nec ſitivi honores: nec auri, argentiq; ſplendore ſum captus: id ſcil. unum ſpectavi maximè, ut benevolentiâ tuâ, in qva pono omnia, perpetuô fruerer, eâqve me, qvantum conſeqvi ſtudiô, qvantum induſtriâ liceret, non indignum præberem. Domeſticis rebus, qvas negligere prorſus, qvi pater eſt, non poteſt, amare nimium, qvi ſe Chriſtianum eſſe meminit, non debet, ſatis conſultum putabam honorariô illô annuô, qvod à tua benignitate impetraveram: nec dubitare tamen poteram, ſi qvid præterea meæ rationes exigerent, qvin id haurire poſſem ex eodem fonte, ad qvem aditus ambitioſè petentibus vix pateret unqvam, moderatè cupientibus præcludi nunqvam ſoleret. Sic annus abiit: nec mihi novam interea cupiditatem dies attu-

lit; qvæ etiam admonet, qvò propiùs ad hujus peregrinationis, qvæ vocatur vita, finem accedimus, eò minùs de viatico laborandum. Itaqve mutatum nihil est in consiliis meis; animus, qvos antea sibi fines præscripserat, iisdem se continet, ultrà nihil appetit: sed corporis alia qvædam ratio est; ætas jam ingravescens qvasi extra ordinem multa desiderat: multa etiam, præsertim in laboribus, ac studiis valetudo reqvirit imbecillior: qvæ si negligam, ingratè mihi videar agere cum Deo, à qvo acceptum vitæ munus magni facere, ac tueri diligenter debemus. Qvid caritas liberorum meorum, qvibus in meo uno sunt omnia? Ea me appellat, nec patitur obliviſci, qvid naturæ debeam: & mihi me ipsum eô nomine commendat, qvòd in mea salute multorum salus, fortunæq; nituntur. Qvæ cùm ita sint; & cùm his causis, qvas commemoravi, magnoperè confidam; tamen ita statuo, majorem commodi mei spem in tua præstanti bonitate mihi esse reponendam. Qvare nihil desinio, neqve mihi certum beneficii nomen peto: qvod qvi faciunt, ignorant, scil. à qvo petant, & in angustum revocant, qvæ latissimè patet, benignitatem tuam. Ego rationes meas Principi maximo, & ad beneficentiam nato, commendare me intelligo. Nihil me postulare præcipuum decet. Unum illud indicare satis est, fulciri oportere subsidio aliqvo fortunas meas: qvod ipsum tamen voluntati, arbitrioqve tuo totum permittatur. Mihi qvidem, si qvid à tua liberalitate proficiscatur, qvid-

qvid

qvid sit, æqvè gratum futurum est, ac si me omni beneficiorum genere cumulasses.

CAROLO BORROMÆJO, CARDINALI.

EPIST. II.

Petitoria. Rogat Borromæjum, ut apud Pontificem negotium suum agat, & efficiat, ut Romæ libenter vivat. (h. e. ut augmentum salaria obtineat.)

Form. Promissionem alteri in memoriam revocare. Ibi: Non patitur. (A)

Form. Promittere gratum animum. Dabo operam. (B)

NOn patitur (A) aut benignitas, aut consuetudo tuâ, ut appellandus à me sis de eo, qvod semel & iterum humanissimè promisisti: & ego is sum, qvi, qvod semel petii, licet ad constituendas fortunas meas valde pertineat, impetrare cupiam, non exprimere. Veruntamen non sum veritus, ne tibi molestiam afferret iterata petitio, hominis præsertim studiosissimi, & de tua laude, qvantum imbecillitas mea præstare possit, assiduè cogitantis. Optabile est, ut qvi optima cupiunt, iidem vel omnia possint, vel apud eos, qvi possunt auctoritate & gratia, plurimum valeant. Tibi utrumqve contigisse, non stulti homines arbitrantur. Nam & natura propensus es ad ea, qvæ præclara sunt: & hæc ipsa propensio, singulari ingenio, & virtute conjuncta, ita tibi amorem conciliavit sapientissimi Pontificis avunculi tui, ut cùm omni te munere dignum ducat, tum verò libenter, translata in te gravissimorum negotiorum parte, reveletur.

Amplectere igitur pro tua summa prudentiâ, vel retine potiùs, qvam amplexus jam es, occasionem divinitùs datam. Eripuit jam benemerendi consuetudinem temporis iniqvitas; eam si restituis, qvod facere cœpisti, & facies: iisdem, qvibus majores tui, gradibus in cœlum adscendes, relictâ familiæ tuæ gloriâ, qvam nulla dies exstingvat. Ego autem, si per te consequor id, qvod in tua manu situm est, ut Romæ libenter vivam: vix enim libenter, ubi parùm commodè qvisqvam vivit: dabo operam, (B) & fortasse efficiam, ne sit obscurum beneficium tuum: memoriâ qvidem, & voluntate, si re ipsa minùs potero, ingrati animi culpam vitabo. Vale. Romæ, Kalend. Novembr. M.D.LXVI.

HANC SCRIPSIT A PRINCIPE ROGATUS.

EPIST. III.

Reprehendit Consiliarium suum Princeps, cujus nomine est scripta, qvod sexagenarius nuptias iterárit, & virginem juvenculam duxerit: ubi disputatur: An seni iterandæ sint nuptiæ. *Et negativa ferè concluditur sententia.*

HOnesta res, jucundaqve inprimis nuptiæ putantur: nec immeritò. Nihil enim ad generis humani perpetuitatem Natura magis postulat, qvàm ut fœminis jungantur mares: nec eâ conjunctione qvidqvam non modò commodius, verùm etiam dulcius esse potest. Habere secundis rebus mulierem, lætitiæ sociam, lætitiam auget: adver-

sis

sis pariter mœrentem, solatii genus est. Jam, qvæ ad cultum, ad victum, vitamq; pertinent, ea cùm uxor ministrat, aut curat, qvantam jucunditatem habent? Reges eqvidem ipsos non arbitror è suis regnis tantam voluptatem capere, qvantam fidelis conjugii consuetudo & convictus affert. Qvæ tibi, optime †, ex tuis veteribus nuptiis probè cognita cùm essent; propterea factum opinor, ut secundas appetieris, & eandem omnino suavitatem regustare volueris. Hoc tuum consilium, pro suo qvisqve sensu, variè homines interpretantur. Lætari multos video, ùt in re optimâ; qvosdam admirari, ùt parùm exspectatâ; dolore nonnullos, ùt adversâ. Mihi, in hac opinionum, & sentiarum varietate, animus vehementer in dubio est. Lætitiam à me poscere videtur amor in te meus, ortus ex memoria præceptorum tuorum, qvibus me puerum ad omnem veræ laudis cupiditatem excitasti: sed idem amor ante oculos ea proponit, qvæ cùm cogito, tantum abest, ut lætari possim, ut dolore etiam afficiar; neqve id tuâ magis causâ, qvàm publicâ. Nam, etsi, qvod tibi placuit, idem ut perpetuò placeat, atqve expediat, vehementer opto: tamen, cùm ætatem tuam considero, qvæ jam ad senectutem vergit, interdum vereri cogor ne aliter eveniat. Sua cuiq; ætati studia natura tribuit. Qvæ juventus amat, respuit senectus. Contrà senectutem oblectant, qvæ fastidit juventus. Tu tamen homo jam ferè sexagenarius, adultò jam penè filio, novum conjugium probasti: qvoqve magis miremur, non æqvalem, aut ætate proxi-

mam, verùm adolescentulam duxisti: utrum voluptatis, an procreationis causâ, præter te nemo novit. Voluptatis qvidem suspicione, pro mea in te benevolentia, libenter te libero; sed alii, qvorum judicium amor impedit, de ista re qvid sentiant, ipse videris. At procreatio liberorum optanda. Qvis hoc improbat? aut qvis aliter sentit? Verumtamen temporibus multa distingvuntur: nec idem semper omnibus licet: nec eadem semper omnes decent. Qvo de genere si pluribus tecum agam, & illud usurpem, qvod Apollini tribuit antiqvitas, *Cognosce te ipsum*, ignorare videar utrumqj nostrûm, &, qvod ajunt, *Sus Minervam erudire velle*. Tù enim is es, qvi hæc ipsa mihi olim puero cantabas; qvæ mihi nunc insita penitùs in animo hærent; nec evelli unqvam sinam: tùm qvia præclara, tum qvòd à te tradita, qvem unicè diligo. Recognosce igitur doctrinam tuam: & cùm illa, qvæ tractandis veterum monumentis observasti, in memoriam redegeris, tum cogita, qvàm jure mirentur nonnulli, aut etiam doleant, te talem virum, istâ ætate, istâ existimatione, vivô & incolumi optimæ spei filiô, cùm ipse te adspicere, cùm valetudini tuæ parcere, cùm juventutem ab immoderata libidine tuis monitis revocare ad continentiam deberes, tum puellæ amore captum, ejus complexum, & consuetudinem sic optasse, non modò, ut hominum de te opinionem, aut filii commoda parvi faceres, verùm ut ipse vitæ tuæ novo vitæ genere periculum strueres. Qvis enim nescit, qvod veteres qvidam Philosophi memoriæ prodiderunt.

derunt, Veneris usum prodesse nunqvam, obesse autem sæpissimè? Qvod si qvis in pubium vocet; id negari certè non potest, se nescentibus, deficiente naturâ, nullâ re magis, qvàm concubitu, vires minui. Qvod à te ignorari, qvi tam multi nosti, turpe est. Aut, si non tu qvidem hoc ignoras, sed rationem libido vicit, qvis te audiat ita excusantem? hoc qvidem est augere culpam, non minuere. Atqve hæc tuâ causâ nos angunt: qvid, publicâ? tantò magis, qvantô æqvius est, de multis, qvàm de paucis, laborare. Nam, cùm tuo judicio, tuaq; scientia, in omni causarum genere uteremur; cùm tuæ lucubrationes civile jus, eximiâ tuâ cum laude, illustrarent; cùm omnes lites, ac contentiones, æqvitate, & sapientiâ tuâ dirimeres: optandum erat, ut hujus boni, qvô nullum in civitate præstantius, diuturnâ admodum usurâ frueremur. Nunc à te, novæ conjugis illecebris irretito, non modò lucubrationem ullam homines non exspectant, sed verentur etiam, ne majorem diei partem, nedum nocturnas horas, domesticis oblectationibus tribuas. Interim præclaræ illæ frigebunt actiones tuæ. Minùs libenter audies disceptantes: non tam attentè, qvæ dijudicanda erunt, considerabis: non facilè qvenqvam admittes: non sæpè prodibis in publicum: non, ut antea, tui copiam facies: deniqve, cùm antea ita vivere, ut Reipublicæ natus viderere, nunc te, ad privata studia conversum negligere communia, nemo est, qvi æqvo animo ferre possit. Qvæ si alios cura tangit: qvâ me affici molestiâ, qvô

angi dolore par est? non enim is ego sum, qui meas partes aut ignorem, aut negligam, meum est, civium otio, saluti tranquillitatique consulere; meum, præstare, aut conari saltem, ut, quos potestati, fideique meæ DEUS commisit, æquo jure omnes regantur, nullius injuriæ pateant, nihil contra leges agant, nihil, præter leges, timeant. Hujus præclari muneris cùm ego te, pro tua præstanti, mihi jampridem cognitâ, virtute, ministrum, participemque delegissem, gratulabar & mihi, & civibus meis, non mediocriter; mihi, quod magnâ laboris parte me levaret industria tua; civibus, quod omnes te judice libenter uterentur, optimè de tua, non solum doctrinâ, verùm etiam probitate, sentientes. Nunc, si officia, studiaque illa intermittis; si languidius ea cures, quæ ad populi fortunas pertinent, quæque ego, curari à te diligentissimè & volui in primis, & putavi; vereor, ne quotidiè voculas exaudias hominum te accusantium, quòd à pristina causa desciveris, & à virilibus institutis ad mollitiem quandam, inanemque voluptatem, deflexeris. Erunt etiam fortasse nonnulli, qui me, non adductum judicio, sed amore lapsum, tantas res tuæ fidei, constantiæque, non satis prudenter commisisse, dicant. Quibus ego quid respondeam, quoniam ipse non satis dispicio, tu, qui vides acutius, doce me. Equidem nihil malo, quàm & te tui quàm similimum esse, & me mei judicii nunquam pœnitere. Quod si secus evenerit, errasse me cum aliquo existimationis meæ damno, facilè patiar; tuo

cum

cum dedecore, feram iniqvissimè, addito præsertim meorum civium dolore, qvi te in oculis jure ferunt, nec adspectu carere tuo possunt, nec sermone & consilio privari. Qvæ propterea ad te scribo, ut intelligas, qvantam animô curam sustineam, qvanta tua res agatur; & ideo operam des, & ut me solicitudine, & te infamiæ periculo, aut certè hominum sermone, liberes. Scribo autem serius, qvia pendebam animi, nec satis; qvô tecum uterer officii genere, constabat. Gratularer? at contrà sentiebam. Dolorem? at malè ominari visus essem, in ea præsertim re, in qva tibi, vel si damnum aliqvod res publica faciat, secunda tamen omnia sic exopto, ut in hoc studio ferè tecum certem, alios qvidem omnes facilè vincam. Vale, & ita fruere domesticis bonis, ut publica ne negligas. Qva de re non mea qvidem ulla suspicio, sed vereri me nonnunqvam cogit dubitatio multorum: qvam cupio falsam & inanem esse.

PAULO STEMPOVIO, NEAPOLIM.

EPIST. IV.

Rogatus à Stempovio, ut libros ab ipso de Rep. scriptos perlegat, & judicium suum de illis perscribat; respondet, & qvid de iis sentiat, exponit, sed tàm citò eos repeti, dolet; rogatqve, ut absolutos remittat, qvò diutiùs frui illorum lectione possit.

Form. ferendi judicium de alicujus scriptis. Ibi: Opes ingenii tui, &c. (A)

ETsi jam literas tuas, à Gorscio remissas, acceperam; tamen hunc ex earum tarditate cepi fructum, qvod tu, tum te ita purgas, qvasi ea res ad officium tuum pertineat, & longorem scribis epistolam, & in eo me tibi haud mediocriter obstringis, significatione qvadam amoris, & judicii de me tui. Ego, Stempovi, cùm omnes homines, ab ineunte adolescentia, in qvibus aliqva virtutis elucere signa perspicerem, colui, qvantum in me fuit; tum verò nationis vestræ probitatem, modestiam, & propensa imprimis ad liberales doctrinas ingenia mirificè semper dilexi. Itaq; cùm ad meos de Republ. libros Gorscius attulisset, petissetq;, tuo nomine, si qvando vacarem, ut eos legerem; lectis, exponerem, qvid sentirem; facilè impetravit; non modò, qvia facultatem ineundæ à Polonis gratiæ non libenter amitto; sed etiam, qvia multorum sermone cognita mihi virtus, & humanitas tua ita me incenderat, ut vehementer expeterem amicitiam tuam. Peropportunè igitur accidit, qvod ego minimè cogitabam, ut scripta tua ad me mitteres: sed valdè contra meam voluntatem, qvòd ea tam citò repetieris. Opes enim ingenii, doctrinæqve tuæ, qvibus frui diu volebam, qvasi præteriens adspexi: intellexi tamen id, qvod Gorlicio significavi, pervolutasse te, neqvaqvam remisso animo, omnes omnium libros; egregia qvæqve, tum veteris, tum recentis historiæ delibasse; nec eò contentum, addidisse rebus ordinem; ornamentis Latinæ linguæ, qvantum argumenti ratio ferret, usum esse. Nunc, si auges, ut scribis,

scribis, industriam tuam; & id cogitas, ut cùm opus absolveris ac perpolieris, iterum ad me mittas: gaudeo, & fruor animô, spe futuræ voluptatis, qvam legendo antea degustavi, nunc haurire, si per te licuerit, uberiorem cupio. Nam, corrigendi partes, qvas mihi videris imponere, si accipiam, faciam impudenter: qvid enim in tuis scriptis ejusmodi est, qvòd æqvus judex damnare possit? sin autem recusem, culpam inhumanitatis extimesco, & vereor, ne tu me, cui minimè omnium displicere velim, rusticum qvendam esse hominem, agrestemqve, suspiceris. Hoc igitur arbitratu tuo: ego, qvod in me est, desiderari abs te non patiar officium meum. Vale. Romæ, XIX. Kal. Qvinct. M. D. LXVII.

P. S. Pergratus mihi fuit adventus Persei; tum, qvòd ipsum diligo, amici mei filium, ingenio & moribus ornatum; tum, qvòd benevolentiam in me tuam humanissimo sermone exposuit. Agerem gratias, id si benignitas tua pateretur, & nisi referre mallem studiô, officiô, observantiâ: qvod ut assequar, operam dabo.

EIDEM, NEAPOLIM.

EPIST. V.

Gratias agit de Bellariis, sed nimis multis, donos sibi missis.

Form. Rogo me ames. Qvare peto à te. (A) Bellaria, de qvibus antea scripseras, heri vesperi per familiarem suum, ad me misit, egregiæ vir humanitatis, amicus meus, Georgius Ticinius.

us. Sanè nihil gratius, hôc præsertim æstu: sed qvæso, cur tam multa? Sunt enim vascula viginti qvatuor: nætu IV. aut VI. si nosses imbecillitatem stomachi mei, per totam æstatem, satis esse duxisses. Agnosco igitur conjunctam amore liberalitatem. Ille enim, ut mitteres, admonuit; hæc, ne pauca mitteres. In qvo illud te cupio credere; qvanqvam hæc sint suavissima, me tamen frui libentiùs memoriâ tui, lætariqve potiùs, qvòd me dignum putaveris, qvem tu muneribus afficeres, qvàm si me omnium munerum copiâ cumulasses. Qvare peto à te, (A) mihi ut conserves amorem tuum; à meqve exspectes ea, qvæ, qvi vehementer amat, præstare consuevit. Vale. Romæ, III. Kal. Qvinct. M.D.LXVII.

VINCENTIO MACARIO, SCYLACÆUM.

EPIST. VI.

Excusatâ literarum brevitate, gratulatur Macario de munere scholastico: & sua ipsi ac Fratri officia defert.

Literis tuis, humanissimè, & ornatissimè scriptis, nec respondere multum possum, cùm distringar negotiis; nec nihil debeo, cùm in officio non respondere, turpe sit. Scytacæi te sustinere munus erudiendæ juventutis, valdè lætor. Amo enim Gerondæ mæi patriam, cujus mihi memoriam nulla dies ex animo delebit: qvi si viveret, non dubito qvin mecum esset; iisdemqve studiis, eodem vitæ genere, frueremur. Franci

scum, fratrem tuum, nostri memorem esse, gratum in primis est. Eqvidem & illum, & te simul, ita diligo, cùm utrumqve excellere literis, ac moribus, intelligam, ut, si qvid aut honoris, aut commodi vestri gratiâ præstare possim, in eo curam omnem, operam, industriam, collocare cupiam. Qvod ad mutatam scribendi rationem attinet, hunc tibi scrupulum Filii mei liber eximet, qvem, de Orthographia scriptum, edidit anno superiore. Vale. Romæ, hæc scripsi raptim, animo alia cogitante: qvod velim ignoscas. Romæ XIIX. Kal. Qvinct. M.D.LXVII.

JOH. FRANCISCO CREMONÆ, FERRARIAM.

EPIST. VII.

Gratias agit Fr. Cremonæ, qvòd ipsius & fratris ejus auctoritate & studio, supellectilem suam domesticam, in alienas manus per errorem transductam, recuperârit, & vicissim ipsi gratum animum defert.

Form. pollicendi gratum animum. Utinam eâ fortunâ essem. (A)

ANtea solicitus eram, factâ rei familiaris jacturâ: qvod acciderat, qvorundam hominum incurâ, dicam, an socordiâ? Nunc autem, qvòd amissa recuperaverim, lætor eqvidem, sed ita, ut dolore simul cogar, qvòd amicis meis alienâ culpâ molestiæ tantum attulerit. Te enim, vir optime, atqve doctissime, qvanqvam ignotum mihi de facie, tamen amicum appellare non dubitem. Nam,

Nam, cur aut eum non amem, aut ab eo me amari non putem, cui cum Paulo Sacrato, omnibus mihi officiis conjunctissimo, summam intercedere necessitudinem intelligo? Qvòd si studiorum, ac morum similitudo amicitiam contrahit: cur non animis conjungamur, qvanqvam locorum intervallis disjuncti? Jam illud, qvòd tu fraterqve tuus Alfonsus, virtute tibi, & probitate simillimus, operam dedistis, idq; auctoritate, studio, diligentia consecuti estis, ut mea domestica suppellex, ad alienas manus per errorem transducta, ab injusto possessore vindicaretur, cùm ejusmodi est, ut vestrum erga me voluntatem & singularem qvandam ad bene merendum propensionem ostendat; tum ita me afficit, itaqve utriqve obstringit, ut omnia me debere vestra causâ existimem. Utinam eâ fortunâ essem, (A) ut æqvare animum officiis possem. Profectò vel humanitate vestrâ vel amore meo, nihil esset illustrius. Sed qvia tum infirmum aut tam humilem esse neminem constat, qvi, si ad aliqvam rem studia sua conferat, non aliqvid, atqve adeo multum præstet: fore non despero, ut merita meritis aliqvando compensentur, &, qvantum vos in meâ re ad exitum perducendâ laborastis; tantum me, de gratiâ referendâ, cogitasse omnes intelligant. Sin voluntati facultas defuerit, peto à vobis, ut me tamen frui sinatis amore vestro: qvô mihi carius, aut antiqvius esse nihil potest. Vale, & Alfonso fratri salutem plurimam. Romæ. IV. Kalend. Qvinct. M.D.LXVII.

CLAU-

CLAUDIO STRAMBONIO, CAMERINUM.

EPIST. VIII.

1. Gratias agit Strambonio, de literis ad se scriptis: qvanqvam dubiter, illine potiùs gratias agat, qvi scripserit, an Falconio, qvi ipsum ad scribendum induxerit. 2. Deinde excusationem ejus de literarum raritate accipit, & se amicitias non crebritate literarum metiri scribit.

Form. Accipiendi excusationem. Ibi. Neqve tamen amicitias. (A)

DElector non parùm memoriâ nostri tuâ: sed eam iis declarari epistolis, qvibus nihil elegantius, nihil suavius esse possit, id verò est, qvod maximopere gaudeam. Qvanqvam, utri potiùs, tibi, an Falconio nostro, juveni humanissimo, atq; doctissimo, de hoc officio gratiam agam interdum subdubito. Ille enim, ut eloqventiâ valet, penè mihi persuasit, suâ cohortatione te esse adductum, ut scriberes: Qvod ei si crederem, susceptam à me opinionem humanitatis, & amoris in me tui cogerer deponere. Qvid igitur faciam? qvod Academici solent: assensum sustinebo: ne, si Falconio non credam, ejus fidem, cui multum tribuo, in dubium revocem; si credam, detraxisse aliqvid videar de benevolentia erga me tuâ: qvo mihi molestius esse nihil possit. Qvod si te impediunt negotia: hoc ipsum scriberes. Ego enim ab amicis non plus exigo, qvam præstare possint. Neqve tamen amicitias (A) metiri soleo crebritate

tate literarum: fidem & officium semel expertus, eadem, si res postulaverit, exspecto; sin aliter evenerit, levi culpâ non condemno; & facio perinvitus, ut amari me non putem. Qvare tuis occupationibus ignosco, qvod à discessu tuo, rarius ad me scripseris: tu qvoqve, velim, habeas rationem negotii mei; qvô sic urgeor, ut respirandi facultas non detur. Vale. Romæ, XIV. Kal. Sext. M. D. LXVII.

MARIO CORRADO, SALERNUM.

EPIST. IX.

Resp. Expostulatoriæ Corradi, & ipsum sine causa ex literarum raritate de immutata sua voluntate suspicari ostendit, nec se posse ejus familiares, licet sine literis ejus veniant, à se excludere affirmat.

Form. Respondendi ad Object. At creberrimæ tuæ literæ, meæ rariores. Diversa ratio est, nec, si tu id facis &c. seqvitur. (A)

ETsi mihi tuis literis nihil solet esse jucundius: qvas tamen pridie Id. Sept. ad me misisti, legi perinvitus. Sic enim ad me scribis, qvali de mea erga te benevolentia dubites. Ego, mi Mari, à qvo primum tempore certam vitæ meæ rationem institui, semper id spectavi maximè, ut, qvos semel diligere cœpissem, eos non solùm sponte nulla re offenderem, verùm etiam, acceptâ interdum injuriâ, majoribus complecterer officiis. Hoc institutum cùm mihi ad hanc diem placuerit; fore non opinor, ut posthac unqvam displiceat. Qvod si tu

si tu secus existimas; & si me vulgari quadam regulâ metiris, vel quia sensus meos, cùm longè à me vixeris, ignoras, vel quia, nonnullorum hominum perfidiam expertus, de reliquis idem facilè suspicaris: libenter equidem tibi istum, si possem, errorem eriperem: sin id mihi per te minùs licet, me tamen in te amando fides & constantia mea delectabit, uberemque satis ex ipsâ conscientia fructum capiam. Tuæ partes in amicitia quæ sint, ego tibi, excellentis ingenii ac doctrinæ viro, non præscribam: tantum illud dicam, quo tu nunc mecum genere literarum usus es, id mihi parùm ad conglutinandos animos aptum videri. Aut enim hæret aliqua in me culpa, & eam tu notas, ac reprehendis, quod quale sit, non equidem intelligo; nec verò possum intelligere, cum nihil sit: aut culpam tu nullam in me vides, & conjecturâ tamen aliqua duceris an suspicandum. Certè enim suspicari te, nescio quid, verba illa tua significant: Ego à te solùm amari cupio: ore te, & obsecro, nihil aliud aut vulgare de me existimes: actum à me tecum hactenus verè, & amanter. Quid? an ego aliquid commisi, ut de mea in te voluntate secus judicare posses? aut ego te unquam accusavi, quasi minùs verè, aut minùs amanter mecum egeris? Nisi si, quia literis tuis, homo sexcentis curis implicatus, non ilicò responderim, propterea vel me tibi credis immutatum; vel id agis, ut ego te mihi subiratum putem. Ego autem, si essem ad mutationem vel naturâ, vel consuetudine, pronior; tamen ita de studiis tuis, ita de ingenio, &

eruditione, ita de moribus, & integritate sentio, ut, nisi mihi sincerè judicandi facultatem casus aliqvis adimat, immutari tibi nullo modo possim. At creberrimæ tuæ literæ, meæ rariores. (A) Diversa ratio est: nec, si tu id facis, qvod si omitteres, fortasse peccares; & qvia non omittis, agnosco, & amo vehementer amorem in me tuum; ideo seqvitur, ut qvia non ego idem facio, & istam officii partem districtus negotiis prætermitto, languere me jure putes in studio tui, & in amore illo, qvem cùm pepererit tua virtus, noli dubitare qvin eadem alat, atq; conservet. Familiares tuos, cùm ad me venerunt, & qvoties venerunt, accepi, qvantum in me fuit, humanissimè: neminem excluſit, aut excludet unqvam occupatio mea. Vix enim credas, qvam de te libenter aut loqvar, aut audiam. Qvare, qvod ais, ne cui posthac, qvi sine tuis literis ad me adeat, velim credere: id eqvidem scripsisse te nollem. Cur enim, si qvis expetit amicitiam meam, & eam se conseqvi faciliùs putat, si te ornet laudibus, teqve sibi in optima studiorum via, ducem fuisse dicat, qvod video multos cum qvadam ambitione prædicare: cur, inqvam, hac me voluptate privas, ut ei non credam, qvi narrat ea, qvæ libenter audio? Patere igitur, amicos tuos, cum iidem amici mei esse volunt, adire ad me arbitratu suo; &, qvanqvam testimonio careant literarum tuarum, mihi tamen, ipsâ tantùm tui nominis appellatione, commendari. Vale. Romæ, X. Kalend. Octobris, M, D.LXVII.

FRAN-

FRANCISCO PLANTEDIO, NEAPOLIM.

EPIST. X.

Gratias agit Plantedio, de laudibus, qvibus fuerit ab ipso affectus, nec se aliorum obtrectationes curare scribit. Deinde Epistolam & versus ejus ab elegantia laudat. Denique aliorum de Ariosti poëmate judicia exponit, suum verò suspendit.

Form. Affirmandi. Verè dicam. (A)

VEre dicam, (A) Plantedi: magnopere sum delectatus iis laudibus; qvibus me, cùm de Ludovici Ariosti poëmate meam sententiam exqvirere cogitasses, ornandum existimasti: neqve verò, qvòd ipsâ laude admodùm capiar: me enim qvotidiè magis, ab ambitione, cùm ratio, tum jam ætas removet: sed qvòd amoris in me tui, ùt ego interpretor, index laudatio est. Amari autem ab eo viro, qvi excellat iis artibus, qvas in omni ætate diligenter colui, qvæqve rebus omnibus antecellunt, cur non gaudeam? Amplector igitur istam voluntatem, & habeo gratiam, non modò, qvòd ita de me sentias, verùm etiam qvòd eos, qvi contrà sentiunt, Obtrectatores, & Invidos voces, cum qvibus tamen, optime Plantedi, pugnare te, meâ causâ, nolim. Nam, si laudem qværam: tu mihi multorum unus instar fis; cujus doctrinam, & eloqventiam in scriptis video; probitatem, & mores de multis audio. Sin, qvod verum est, ipsa me sola virtus afficit, cetera parvi pendo: sinamus placere sibi unum

qvemqve, & in sua sententia triumphare; nos in-stitutum retineamus, & in hoc sive, ut isti volunt, errore, sive, ut ego jampridem statui, veritatis amore ac studio pergamus. Epistola tua, & versus re-dolere mihi pariter antiqvitatem videntur. Qvo tibi nomine vehementer gratulor. Qvibus enim contingat, ut in utraqve facultate excellant, pau-cissimos in omni ætate fuisse non ignoras. De Ario-sti poëmate, hîc qvoqve sunt, qvi disputent in u-tramqve partem; cùm alii suum judicium ad Ari-stotelis præcepta referant; à qvibusqvem discede-re intelligunt, eum statim è Poëtarum numero ex-trahendum censent: alii verò, sive res, sive verba spectentur, Ariosto tantùm tribuant, non modò ut eum ad ceteros Poëtas aggregent; verùm etiam cum illis Poëtarum principibus conferendum sta-tuant. Mihi non tantum otii suppetit, vel ut hoc totum, qvidqvid est, considerem, vel ut meam sen-tentiam literis exponam. Vale. Romæ, Nonis Sept. M.D.LXVII.

ANTONIO MERULÆ, CASERTAM.

EPIST. XI.

Gratias agit Merulæ, de missis ad se versibus, à Ro-ta conscriptis; qvibus se voluisse paria reponere fatetur, sed cùm res non pro cesserit, rogat ipsum, ut se apud Ro-tam excuset.

NIhil mihi gratius, aut jucundius iis versibus ac-cidere potuit, qvos à Bernhardino Rota, præ-stan-

stante viro, de me conscriptos, ad me antea misisti. Quo sanè munere ne viderer indignus, cupivi statim paria paribus, &, ut assequerer, elaboravi: sed, cùm non procederet, indignantibus Musis, quasi eas per tot annos, conversus ad alia studia, neglexissem, distuli rem, consilium non abjeci. Non enim fore desperabam, ut aliquid aliquando, tanquam è quercu exsculperem, quod summus Poëta, cùm videret, si minùs ingenium probaret, id quod equidem sperare nunquam ausim, animum saltem referendæ gratiæ cupidum diligeret. Sed ecce tibi ista, difficultatibus ita multis implicata, Breviarii mutatio, nihil ut laboriosius, aut molestius unquam senserim. Nec dum tamen eò loci res est, ut ea, quæ fluctabant, resedisse videam. Quò majore versor in solicitudine, non solùm, quia careo literulis nostris, in quibus antea vivebam; sed etiam, quia, sejunctus ab amicis, vereor interdum, ne quis, mearum ignarus occupationum, exuisse me putet veterem humanitatem, & officii curam, quæ mihi olim prima fuit, penitus abjecisse. Quare te rogo, pro eo, quantùm me amas, & quantùm te amari à me scis, des operam, ne quid Rota de me suspicetur duriùs. Nosti meos mores: nosti animum: quem si alia fortasse labes inficit, certè, ad amicorum observantiam, & ad tuendam officii religionem, quod attinet, purus est. De tuo statu, cùm nihil scripseris, arbitror esse, ut volumus. Vale, & Rotæ salutem. Romæ, Kal. Nov. M. D. LXVII.

JACOBO FALCONIO, BONONIAM.

EPIST. XII.

Gratulatur Falconio, qvòd consilium eundi in Hispaniam mutârit, & Bononiæ consederit: eumqve, ut Sigonium colat, hortatur.

Ome credulum, qvi te iturum in Hispaniam putaverim: qvod cùm tu affirmare non desineres, Maximus tamen noster perpetuò negabat; nimirum ille adolescens qviddam occultius, qvod ego hebetior non viderem, assequebatur ingeniô. Nec me tamen hoc tecum qveri putes: qvin potiùs errore meô delector, &, me delusum esse, gaudeo. Nam, si tàm longè discessisses; primùm veritus essem, ne seriùs ad nos, deinde etiam, ne cum illo Hispanienſi fastu, oblitus humanitatis tuæ, redires. Nunc, mutatô consiliô, cùm Bononiæ consederis; non dubito, qvin te civitas omnium humanissima, qvalem dimisimus, talem nobis, ac meljoribus etiam, si fieri possit, & literis, & moribus excultum, remittat. De Sigonii consuetudine, valde tibi gratulor. Cole istum virum, Falconi, qvem habemus in Italia, non solùm doctrinâ, verùm etiam probitate penè singularem. Vale, & Jacobo Boncompagno salutem à me plurimam. Romæ, VI. Id. Nov. M.D.LXVII.

JOH. BAPTISTÆ ARCUCIO, NEAPOLIM.

EPIST. XIII.

Primò gratias illi agit, qvòd benè de suis laboribus sentiat,

sentiat. Deinde ex literis ejus colligit, ipsum ingenio valere, ac viciſſim ſtudia ſua illi defert: (Reſp. ad Conciliationem.) Denique controverſiam de Arioſto improbat, & antiquis ſe magis delectari oſtendit.

Form. Deferendi alicui officia. Ibi: Qvare perſuaſum &c. (A)

ET bene te ſentire de ſtudiis meis, deqve laboribus illis, qvos, jam à prima adoleſcentia, patris adductus exemplô, ad reſtituendam antiqvitatem contuli; & me etiam diligi à te, video. Qvod cùm utrumqve mihi gratiſſimum eſſe, tum à me tibi parem in utroqve gratiam referri, velim exiſtimes. Nam, cùm epiſtolam tuam legiſſem, valere te ingenio, præſtare literis, facilè judicavi; & ad judicium acceſſit benevolentia, nec ea vulgaris, ſed qvantam virtus, & ſtudiorum ſimilitudo gignit. Qvare perſuaſum (A) hoc tibi planeq; exploratum eſſe cupio, qvæcunq; à vetere neceſſitudine exſpectari officia ſolent, ea tibi à me, ſi qva tui dabitur facultas ornandi, præſtò ſemper futura. De Arioſto, lis & contentio non placet: antiqva me delectant, eaq; tracto, utinam tàm feliciter, qvàm laborioſè. Si qvis in eo ſuam induſtriam locat, ut ipſe excellat, conſilium probo, aliena qvi tantùm judicat, eum ego, vel ſi rectè judicet, non libenter tamen imitabor. Vale. Romæ, V. Id. Novembr. M.D.LXVII.

ANTONIO FURNARIO, NEAPOLIM.

EPIST. XIV.

1. Gratulatur Furnario de fortunis auctis. 2. Gra-

mus agit de munere annuo. 3. Hortatur eum, ne Mathematicorum sententiam de anno climacterico probet.

UTrumqve lætor, & fortunis tuis aliqvid esse additum, & amori erga me plurimum. At multi contrà vel dignitate, vel commodis aucti, contemnunt veteres amicos, & officio multam salutem dicunt. Qvod hic nos experimur qvotidiè. Qvòd me annuo munere afficias: agnosco humanitatem tuam: qvòd verò id te tribuere virtuti meæ dicis: majore etiam me ornas munere. Noli autem arbitrari, tàm desipere me, ut disputare tecum velim, & qværere, veréne sentias, an secus. Facio non invitus, ut judicium tuum cum mea laude conjunctum tuear, ac probem. De anno, qvem Scalarem vocant, ne tanti Firmicus, & qvi cum eo sentiunt, apud te sit, ut animi tranqvillitatem amitttas. Qvæ enim impendent, si sunt ejusmodi, ut vitari prudentiâ possint; spero fore, nihil ut te lædant. Sin ea fixa sunt: præripere molestiam, & angi frustra, certè non oportet. Ego valetudine utor satis commoda; re familiari, si spectentur labores mei, parùm copiosâ; si ratio temporum, satis amplâ. Vale. Romæ, XVI. Kal. Febr. M.D.LXI X.

NICASIO CASLETANO, PATAVIUM.

EPIST. XV.

Gratulatur Casletano de suscepto novo vitæ genere, & de convictu Joh. Vincentii Pinelli.

Opta-

Optabam, ut emergeres ex eo vitæ genere, qvod neqve ſtudiis, neqve fortunis tuis aptum videbam: angebar tamen, eripi nobis fructum ſuavitatis, & doctrinæ tuæ, hâc præſertim proborum, atqve eruditorum hominum, id eſt, tui ſimilium, caritate. Nunc, ex tuis literis cùm intelligam, ordiri te novum qvoddam vitæ genus: medicorum antiqvorum libros evolvere cœpiſſe, ne poſthac, inani ſpe ductus, aliunde pendeas; frui non modò familiaritate, ſed convictu etiam, ac domo præſtantiſſimi juvenis, Johann. Vincentii Pinelli: abſtergo prorſus illam ex animo moleſtiam, qvam diſceſſus mihi tuus rel qverat; teqve iſtic eſſe, ubi otio, libris, doctoribus abundes, & eam, qvæ maximè ingenium adjuvat, qvàm penè hic amiſeras, animi tranqvillitatem non deſideres, vehementer gaudeo. De epigrammate Sammarcus agit gratias: ut referat, non exſpecto. Cupedias tamen ſi habebo, ita non contemnam, ut vos omnes amem. Qvid enim qviſqve præſtiterit, non ignoro. Vale, & Pinello, Sammareo, Andreæ Silvio, qvi me olim diligere videbatur, multam ſalutem. Romæ, prid. Kal. Febr. M.D.LXVIII.

CHRISTOPHORO BARONI LOBCOVICZIO.

EPIST. XXI.

NB. Reſp. ad Conciliatoriam Epiſt. Baronis Lobcoviczii, & delatam ſibi ab ipſo benevolentiam beneficii loco reputat, non ſolùm, qvod illuſtri loco natus ſit,

sed, qvòd ad virtutem omnia referat. In qvo propositò, ut perseveret, & patria salutem sibi propositam habeat, ipsum hortatur.

Form. Hortandi, ibi: Incumbe igitur. (A)

Form. Excusandi hortationem: Qvæ cohortatio. (B)

NImiùm agis mecum liberaliter, cùm tu mihi principis viri filius, homini privatæ fortunæ, nullo meo provocatus officiô, tuam benevolentiam sponte defers. Qvod ego beneficium tanti facio, nihil ut anteponam. Cùm enim ita vitam instituerim, & virorum nobilium amicitias expeterem: tum eam nobilitatem præcipuè colui, qvæ, licet aliqvid extrinsecus assumat, maximè tamen à se ipsa pendet, ac præsenti virtute decoratur. Qvam tibi placere sententiam video, & dare operam, ut, qvod maximè probas, id maximè consequaris. Itaqve sic velim tibi persuadeas, nihil omnino mihi vel carius esse posse, vel jucundius amicitiâ tuâ: non eo solùm nomine, qvòd illustri sis admodum locô natus; qvòd patrem habeas, qvi Bohemiæ cum summa potestate præsit, qvi omni honore, omniqve laude floreat: sed multò magis, qvod & audio, & ex tuis literis conjicio, deesse te in præstantibus curis, & ea qværere, unde verum decus, vera nobilitas emanat. Ita fiet, ut, qvantum ad splendorem domesticum suâ virtute addidit pater tuus, tantum ipse ad paternum decus, voluntate nunc simillimus, virtute aliqvando præstantior, adjungas. Incumbe igitur, (A) clarissime adolescens, (jam enim, ne abs te in amore vin-

te vincat, laborare me æqvum est de gloria tua) incumbe, obsecro, & huc omnes nervos, omnem industriam confer, ut ornamenta referas in patriam, qvæ tua propria sint, qvæq; tibi nulla unqvam fortunæ vis, nulla mutatio temporum auferre possit. Qvæ cohortatio (B) nec longior esse debet, cùm te tuâ sponte propensum satis esse ad omnem laudem intelligam; nec omittenda tamen fuit, cùm hoc apud te vellem relinqvere, qvando aliud præstare tuâ causâ vix possum, testimonium amoris: & observantiæ erga te meæ. Vale. Romæ, IV. Non. Febr. M.D.LXVIII.

PETRO MISCOVIO.

EPIST. XVII.

Scribit, se gratulatum Miscovio esse de Episcopatu Plocensi; & illum rogat, ut excellentibus ingeniis in patriæ suæ patrocinio esse velit, ad res magna expetendas.

Ex iis rebus, qvarum memoriâ delector, nullâ magis recreor, qvàm conscientiâ observantiæ erga te meæ, & opinione amoris in me tui. Inde fit, ut & optem tibi secundissima omnia, &, cùm optata contingunt, vehementer gaudeam. Qvanqvam qvis non gaudeat, cùm debita virtuti præmia tribuuntur? cùm excellit honore, auctoritate, opibus, qvi excellit ingeniô, industriâ, probitate? Itaqve, cùm tibi Episcopatum Plocensem esse demandatũ cognovissem; gratulatus sum tibi primùm, pro amicitia nostrâ, meoqve in te studio singulari: deinde bonis artibus, qvibus ex tua dignitate tantum

orna-

ornamenti, tantum splendoris accessit. Hôc exemplô, qvis fore jam dubitet, qvin omnes non modo in Polonia tua, verùm in longisqvis etiam nationibus, qvô tuorum meritorum fama pervenerit, ad excellentem veræ gloriæ cupiditatem excitentur? Eqvidem, cùm audio, qvæ partim ab aliis, partim à probo & prudente viro, tuarum laudum præcone, Metello Venturello assiduè narrantur; ita commoveor, non eqvidem ut adspirem, qvò pervenire non licet: (non enim me tibi ullâ re confero) verùm ut in præstantibus doctrinarum studiis, unde fluxit amplitudo tua, languere nullo modo possim. Atqve etiam adducor in illam spem, fore prorsus, ut excellentibus ingeniis, qvibus abundat in primis patria tua, auctoritas, gratia, opesqve tuæ pateant, fic, ut ad magnas res, magnopereq; expetendas, tuô potissimum patrocinio nitantur. Ita nascetur ex virtute virtus, & propagabuntur illa, qvibus à turpi otio ad laudabilem industriam, ab injuria ad æqvitatem, à feritate & dissidio, ad societatem & convictum humana vita convertitur. Cujus tanti boni ut auctor esse velis; jam enim posse, satis constat: ne rogandus qvidem es. Cùm hoc à te tua dignitas, & anteactæ vitæ ratio qvasi suo jure postulet. Vale. Romæ, Id. Febr. M.D.LXVIII.

FEDERICO VIVALDO, NEAPOLIM.

EPIST. XVIII.

Resp. ad Conciliatoriam, qvâ & gratias Vivaldo agit,

git, qvòd ad se ne qvidem de facie notum scripserit, omniaqve officia aliter obtulerit; & vicissim studia sua ipsi defert.

Form. Deferendi alicui sui officia. Ibi: Itaqve licet amicitia. (A)

MAgnum hamanitatis, magnum amoris argumentum, non solùm ad me scribere, qvem nunqvam, ùt opinor, de facie noveris; verùm etiam, qvæ tua sunt, omnia mihi perliberaliter offerre, ac polliceri. Ego, mi Vivalde, voluntate sum contentus: cetera non desidero. Amari enim cupio: prodesse verò amicis malo, qvàm debere. Itaqve, licet amicitia nunc primùm inter nos exoritur; tamen sic velim existimes, qvæ res ad existimationem, aut ad commodum tuum pertinebunt, in iis rebus me esse operam daturum, ut familiaribus tuis vetustate qvidem, & opibus, officiô tamen concedam nemini. Nam, si amantem non redamare, turpe est: multô magis eum, qvi ingeniô, doctrinâ, multis deniqve, ùt audio, suavitatibus ingenii ita floret, ut ejus amicitam, qvi rectè sapiat, in rebus valde expetendis numerandam putet. Qvod ob eam causam scribo, ut intelligas, cùm tibi me gratias agere, tum gratulari mihi plurimùm de benevolentia tuâ: de qva si unqvam commisero, ut aliqvid mea culpâ detrahatur, hominem me non putabo. Vale, Romæ, XV. Kalend. Mart. M.D.LXVIII.

PAU

PAULO LUPO.

EPIST. XIX.

Primò excusat se, cur Lupum gravi morbo laborantem non inviserit, allatis causis ab invaletudine & occupationibus: 2. Scribit, se crebro de ejus statu inquisivisse, & magnum dolorem ex ipsius periculo cepisse. 3. Sperat ipsum recuperata valetudine brevi repetiturum illa studia, qua olim tractaverit. Hortatur ipsum, ut valetudinem diligenter curet: vel, si mori illum contingat; lato animo ad aternam felicitatem properes.

Form. Cura valetudinem tuam. Ibi: Debes animum. (A)

ETsi cùm tuum erga me non mediocre studium facilè mihi antea cognitum, atq; perspectum, tum mea in te singularis benevolentia postulare videbatur, ut viserem te qvàm creberrimè, tertium jam mensem difficili morbo laborantem: tamen id non feci, non eqvidem oblivione tui, qvem fero in oculis, ob egregios mores, optimamqve indolem; sed partim valetudine, qvâ, propter nimis longam verni temporis intemperiem, incommodiore adhuc utor; partim etiam occupatione molestissimâ, qva ita distineor, ut pedem ex ædibus efferre perqvam rarò liceat. Qvod reliqvum fuit; qvotiescunqve vidi (vidi autem ferè qvotidiè) familiarem tuum, mei studiosissimum, probum juvenem, & eruditum, Julium Jacobinum: cujus tu consuetudini, atqve consiliis, qvidqvid aut in literis, aut in moribus ad hanc diem profecisti, acceptum referre solitus es; qvàm sæpè de tuo statu qvæsie-

qvæsierim, qvàm solicitus de tua salute fuerim, optimus ipse testis est. Qvod utinam, qvantum doloris ex tuo periculo suscepi, tantum opis ad te sublevandum afferre potuissem: næ tu nunc, planè integer, & salvus, nullam pristinæ valetudinis partem desiderans, nobiscum esses, ut interdum solebas, nosq; tuo lepore, tua venustate, tu nostra consuetudine, nostrâ etiam, si qva est, hilaritate fruereris. Qvod tamen brevi futurum ita spero, ut valdè tibi primùm, deinde etiam nobis gratuler. Non enim dubito, qvin statim repetas ea studia, qvæ non vulgari cum laude tractabas; qvæqve te (libet enim augurari, qvod opto) ad summas opes, summamq; dignitatem, favente præsertim, atq; adjuvante patrono omnium bonarum artium, omni virtute prædito Cardinali Alciato, aliqvando extollent. Nihil est enim, ùt exemplis & antiqvis & recentibus erudimur, qvod hominum studia ad utilitates nostras magis alliciat, qvàm virtus: nihil magis & humana nobis omnia subjicit, & aditum ad cœlestia patefacit. Qvare, cùm tibi nec instrumenta naturæ desint, qvorum expertes multi, optimâ voluntate, studio flagranti nihil tamen vel mediocri laude dignum præstare potuerunt; neq; verò ex iis rebus ullam reqviras, qvæ si absint, præclaræ sæpè cursus impeditur industriæ; debes animum in spem optimam erigere, omniqve curâ ad recuperandam valetudinem incumbere. Medicos habes, qvi locum in civitate principem obtinent: mater assidet ægroto, curat, exsèqvitur omnia: amicorum nec salutationes nec officia desunt:

sunt: hæc speramus fore salutaria: se mihi crede. Medicina præstantior in te ipso, id est, in constantia, prudentia, temperantia tua, reposita est. Consule igitur, qvantum potes, & saluti & gloriæ, & parentis etiam vitæ: qvam filii jacentis adspectus exanimat; amicis vero tuis, mœrore adempto, veterem jucunditatem aliqvando restitue. Qvod si, expertus omnia remedia, placere Deo senseris, ut hæc humana relinqvas, qvæ qvàm caduca sint, qvàm nunqvam firma, qvàm sæpè exitiosa, profectò vides: agnosce tuam felicitatem, ad eamqve propera lætissimô animô, relictis erroribus, qvibus ii, qvi hac diutiùs compage corporis includuntur, falsa rerum inanium specie decepti, ita sæpè implicantur, ut nunqvam ad veri boni cognitionem perveniant. Nos qvidem, qvi, te isto vexari morbo patimur iniqvissimè, iidem, si contigerit, ut in ista ætate, istis moribus, ista mente, nondum terrena contagione depravatus, aut mortiferi criminis labe pollutus, hanc miserrimam vitam cum illa bonis omnibus circumfluente permutes: lætabimur & exitu optatô molestiarum tuarum, & initiô beatæ vitæ, ad qvam adspirare pauciſſimis licet. Vale. XIII. Kalend. Maji, M.D.LXVII.

AUGUSTINO ANGELELLO, FERRARIAM.

EPIST. XX.

Excusat se de raritate literarum, & de transmissis Inscriptionibus gratias agit.

Form. excusandi literarum raritatem. Nisi tibi,

NIsi tibi, qvæ nunc meæ vitæ ratio sit, qvibusqve curis & negotiis distinear, satis cognitum crederem, sanè afficerer magna molestiâ, qvòd tibi, viro optimo, atqve in primis erudito, præterea, qvod res ipsa declarat, mei amantissimo, deesse videretur officium meum. Sed profectò, si me putas ab ineunte ætate iis artibus, ac studiis non mediocriter esse delectatum, qvibus ad humanitatem animus excolitur: æqviorem te mihi esse oportet, nec suspicari, qvia rariùs ad te scribam, non ideò me tibi, qvas debeo, gratias habere, nec diligere & amplecti diligentiam, industriamq; tuam, qvam qvotidie locas in antiqvitate colligendâ: cujus ego majorem officii partem libenter acceptam referro benevolentiæ erga me tuæ. Ne tamen supervacaneam operam suscipias, cùm præsertim otio non abundes; hoc velim scias, omnes me cùm veteres, tum etiam proximè Auximi effossas Inscriptiones, in qvibus hæc qvoq; duæ sunt, qvas ad me misisti, ante duos menses accepisse à Joh. Francisco Gallo, cive Auximate: & qvod tu scripsisti, F. POLLUCI. ille, Ll. POLLUCI. Qvod tu, TURCIUS C.F. ille, TURCIUS C.F.S. qvod Sergiæ tribûs nomen fortasse fuit. Nam & infra video, C. F. SER. nisi si SER. N. id est, Servii nepos, legendum. Qvod ut diligenter inspicias, mihiq; significes, valdè rogo. Filius abest, Venetias anno superiore, cum matre negotii causâ profectus. Vale. Romæ, Nonis April. M.D.LXIIX.

JACOBO FALCONIO, PISAS.

EPIST. XXI.

Falconium purgantem se de raritate literarum excusatum habet, nec se plus ab eo exigere dicit, qvàm præstare possit. 2. Rogat ipsum, ut se Riccio commendet. Laus Petri Bargæi.

ETsi tuis literis magnopere delector, in qvibus & amorem erga me singularem, & ingenii tui præstantiam facilè perspicio: te tamen, ut hoc nostræ necessitudinis officium persolvas, avocari à studiis tuis, aut etiam ab amicorum sermonibus, minimè velim. Scis meam consuetudinem, neminem diligo, qvem non probem: qvem porrò cœpi diligere, tantum abest, ut exigam ab eo plus, qvàm præstare possit, ut etiam, si qvid peccaverit, remittam. Qvis enim est, qvi leges amicitiæ perpetuò servet? qvanqvam te qvidem ab hoc numero non minùs verè, qvàm libenter, segrego. Novi tuam constantiam, novi curam, atqve industriam, in qvacunqve re amor elucet. Qvæ, qvò rariora sunt, eò magis hìc te desiderio: nec desiderium ferrem, nisi cogitarem, eô te consiliô discessisse, ut auctus virtute ad nos redeas. Qvod ut assequaris, ita cupio, ut parenti tuo concedam, præterea nemini. Joannem Riccium Politianum, illustri jam virtute adolescentem, qvi aliqvando mecum in tuis ædibus, invitatu parentis tui, viri optimi, cœnatus est, audio Pisas brevi, studiorum causâ, venturum

rum. Eum velim roges, ut me diligat, qvando ego singulari sum in illum benevolentiâ, sic, ut te æmulum vix patiar. Salutabis meo nomine exqvisitæ doctrinæ virum, poëtam summum, Petrum Angelium Bargæum, qvi Latinam, & Græcam linguam istic publico munere maximâ suâ cum laude, profitetur. Vale Romæ, X. Kal. Jun. M.D.LXVIII.

JOH. ANTONIO VULPIO.

EPIST. XXII.

Gratias agit Vulpio de Inscriptionibus missis, & scriptis ad se literis, qvas tanti apud se esse scribit, ut majorem felicitatis humanæ partem in doctorum & proborum virorum amicitia ponat.

Form. Laudem non agnoscere. Ibi. Qvodqve mihi haud paulò plus. (A)

Form. pollicendi studium suum. Ibi. Si qvis est. (B)

VIx credas, qvàm me delectaverint Inscriptiones à te missæ: non solùm, qvia disertæ, ac perelegantes: verùm etiam, qvia gratiæ ineundæ ab amplissimo viro singulari virtute ornato, Thoma Altimaro, oblatam occasionem avidissimè sum complexus. Nam, qvod inde natum est argumentum epistolæ tuæ, ita scriptæ, ut summum ingenium, summum etiam erga me amorem ostendat: hoc ipsum apud me qvanti esse putas? eqvidem, si qva est hujus vitæ felicitas, majorem ejus partem in hominum eruditione & probitate excellentium, id est, tui similium, amicitia constituo.

Qvare cùm tibi maximas ago gratias, qvòd ad me scripseris, qvodqve mihi haud paulò plus, (A) qvam agnoscere debeam, tribuere videaris: qvippe cum ea referas ad judicium meum, qvorum ego te, si arbitrii mei res esset, Aristarchum libenter statuerem: tum verò sic velim existimes, si qvis est, (B) qvi tuæ laudi faveat, qvi tuam præstantem doctrinam in ore habeat, qvi deniqve tuâ causâ summa omnia & cupiat, & curet, eum esse me, daturumqve operam, ut animum aliqvando res ipsa declaret. De Inscriptionibus indicavi Sanctæ Severinæ Archiepiscopo, qvas probarem maximè; nullam tamen, ut verè dicam, improbare audeo; cùm aliqvid in unaqvaqve videam excellere. Vale, & Altimaro salutem à me plurimam. Romæ, Kal. Jun. M.D.LXVIII.

VINCENTIO RICCIO, A SPE.

EPIST. XXIII.

Riccio Epistolas ad Attic. remittit, & ipsum rogat, ut sibi de eodem volumine in aliqvot dies commodare velit.

Mitto, qvæ petis omnia, præter unam Petrarchæ paginam: qvam ego, primùm à pueris nostris, deinde à me ipso diligentissimè qvæsitam, ne inter fragmenta qvidem reperire potui. Atticanis epistolis etsi adhuc mihi opus erat, tamen, qvando ita vis, & ego tibi tua petenti neqve negare possum, neqve volo, remitto tibi eas per eundem tabellarium, qvi has literas ad te perferet. Mihi qvidem animus iste tuus gratissimus semper erit. Verum-

Veruntamen, mi Vincenti, si curabis, ut mihi de eodem volumine in aliqvot dies commodare possis, impones operi præclaro, velut artifex egregius, ultimam manum. Nam ego non nisi libros qvinqve cum meo libro contuleram: Reliqvam partem ut absolvere aliqvando possim, non petam à te pluribus verbis, ne videar benevolentiæ tuæ diffidere. Vides cupiditatem nostram. Tu statues in hac re, qvod sit ex fide tua primùm, deinde etiam ex voluntate mea. Ego te, & Peregrinum nostrum, & Hieronymum etiam in oculis fero. Venetiis, VII. Kal. Jun.

EIDEM.

EPIST. XXIV.

Riccio gratias agit de Hendecasyllabo carmine, & amorem illius perpetuum optat.

Form. Valde te amo. Ibi. Sic enim habeto.(A)

HEndecasyllabum carmen, qvo nos tam amicè salutasti, multis causis legi perlibenter. Primùm, qvòd tuum erat, deinde, qvòd elegans, & ornatum: postremò, qvòd in illo mihi significabas memoriam tuam nostræ necessitudinis, & benevolentiæ. Itaqve non possum non tibi vehementer gratulari; mihiqve plurimùm gaudere; tibi, qvi tam egregiè bonis in literis profeceris: mihi, qvi talem, ac tam amabilem nactus sim amicum. Deus igitur faxit, ut in hac animorum conjunctione ad extremum usqve vitæ cursum perseveremus, & qvæ summi amoris uterqve fundamenta jecimus, ea non solùm confirmemus, verùm etiam augea-

mus. Sic enim habeto, (A) qvi propter egregias animi, ingeniiq; tui suavitates vehementer te diligant, esse qvam plurimos: qvi mihi sunt in te amando pares, esse vel paucos, vel fortasse neminem. Sed hæc satis. Illud curabis, ut erudito juveni, Cornelio Divo, salutem meis verbis annuncies plurimam. Bene vale. M.D.LXXI. prid. Nov. Sext.

EIDEM.

EPIST. XXV.

Pristinam valetudinem se ferè recuperasse, scribit, beneficio balneorum. Qvid ipse agat, qvid pariat, scire cupit.

VIde, qvanti mihi sis, qvantumqve te diligam: ubi primùm ex balneis reverti, è vestigio ad scribendum convolavi. Qvod ideò ad te scribo, qvia non ejus generis meæ literæ sunt, ut ex illis aliqvid possis cognoscere, qvod aut nostrâ interfit, aut te scire necesse sit. Unum est illud, qvod velim te intelligere, nobis Dei beneficio pristinam salutem, si non penitùs, certè magnâ ex parte restitutam. De meis studiis, propter diuturnam valetudinis infirmitatem, propè jam actum videtur. Ego tamen, ùt spero, qvidqvid omissum est temporis, brevi resarciam. Tu qvid perpereris, qvid parias, vehementer scire cupio: non enim is es, qvi patiaris tuum ingenium longo otio torpescere. Idqve, cum præstas, non modò tibi utilitatem cum laude de qværis, sed etiam tuis omnibus & amicis & propinqvis, lætitiam atqve gaudium affers. Bene vale. M.D.LXXI. Kal. Sept.

El-

EIDEM.

EPIST. XXVI.

De sua & illius valetudine lætatur.

LEgi tuas literas, perbreves qvidem illas, sed tamen valdè mihi gratas. Lætaris, qvod convaluerim; ego contrà, qvod te repererim tàm belle valentem. De Cornelio qvod scribis, non legi semel, sed bis & sæpius. Habeo enim illum convenire. Tu, si licebit, eris mihi comes in homine visendo. M.D.LXXI. XII. Kal. Septemb.

EIDEM.

EPIST. XXVII.

1. Lætatur, illius erga se benevolentiam in dies augeri. Deinde gratulatur ipsi, qvòd Patavium cogitet. 3. Monet ipsum, ut Græca cum Latina conjungere pergat.

MUltis, & iis qvidem maximis argumentis declaras mihi, in dies tuum erga me amorem non confirmari solùm, sed etiam augeri vehementer. Qvòd enim tàm ex animo delectaris nostrâ consuetudine, qvòd tam crebrò literas mittis, cui dubium esse possit, hoc ex nimia qvadam in me benevolentia proficisci? Qvare ferreus omninò sim, & humanitatis penitus expers, nisi te valdè amem & observem; qvi nos, nullo nostro erga te merito, & ames, & beneficiis ita tibi obstringas, ut, unde pares referamus gratias, nullus jam relinqvatur locus. Gratæ igitur tuæ literæ, eoqve magis, qvòd intellexi; te Patavium cogitare, unde sperem te, pro singulari

tua prudentiâ, & in bonas artes propensione, amplissimam & famam, & celebritatem nominis ad tuos relaturum. Qvòd autem ad Græcas literas animum appuleris, hoc tuum consilium & probo vehementer & feliciter Deum Opt. Max. fortunare volo: crede enim mihi, nihil poteras præclarius cogitare, qvàm cum Latinis Græca conjungere. Sed, qvoniam nostram epistolam, si longior existitisset, futuram tibi gratiorem significas: sic habeto, mi Vincenti, nos prolixiùs ad te non scribere: qvòd neqve prolixiores epistolas, qvibus confirmetur, amicitia nostra videtur desiderare, neqve mehercule valdè est, qvod scribam, qvod aut nostrâ interfit, aut te scire oporteat. Nisi fortasse velis me scribere, in Italiam Gallos adventare, & Venetiis visum esse cometam Sexili mense, & similia, qvæ minimè te fugiunt. Qvod si viderim te longitudine capi, dummodò tibi satisfaciam, inanes potiùs, qvàm nullas, ad te literas dabo. Vale, pridiè Idus Septembr, M.D.XXXI.

EIDEM.

EPIST. XXVIII.

Gratias ipsi agit de literis & libello. Deinde refert illi officia sua. Et varios à se salutari cupit.

Form. deferendi officia. Fecit tua humanitas, ut &c. (A)

ET literas, & libellum accepi, de qvibus tibi gratias ago. Neqve vero mihi erat ignota diligentia tua, qvam antea nobis, cùm Venetiis viveres, id est, cùm in humaniora studia mecum incum-

cumberes, multis qvidem argumentis declaraveras. Peregrinus, & ceteri communes amici salutabuntur à me diligenter, ubi primùm eos offendam. Tu fac existimes, nihil esse, qvod ab homine amicissimo proficisci possit, qvod ego non velim te à nobis exspectare. Fecit humanitas tua, (A) qvam mihi Patavii tam egregiè significasti, ut ad antiqvum amorem erga te meum addiderim etiam' cumulum qvendam benevolentiæ propè singularem. Amavi enim semper, & amo voluntatem hominum, qvæ mihi rerum omnium antiqvissima est. Itaqve, contubernalibus tuis, & lectissimis viris, Augustino, Bartholomæo, & Johanni cùm salutem dixeris, addes etiam, omne meum studium, & officium iis paratum esse, ac semper fore. Qvod ut aliqvando tu cum illis experiare, dabo operam qvantum erit in me situm. Paulus Papiensis per me, vobis omnibus salutem adscribi voluit, seqve constanter asserit perpetuò comitati vestræ devinctum in primis fore. Si Bonamicus redierit, si mihi significabis, gratissimum feceris. Vale. Venetiis, Id. Septembr. cIↃ. IↃ. LXXI.

EIDEM.

EPIST. XXIX.

Gratulatur ipsi, qvòd Patavium Philosophiæ discendæ studiô concesserit: hortaturqve ipsum, ut meminerit, in ea Urbe ipsum esse, unde inanem discedere turpissimum sit.

Form. hortandi. Novi ingenium &c. (A)

POstqvam mihi renunciatum est, te Patavium, adipiscendæ Philosophiæ gratiâ, concessisse, plurimum sanè voluptatis animô cepi, & hoc tuum consilium etiam atqve etiam tacitus mecum ipse laudavi. Facit enim amor erga te meus, ut existimem, qvidqvid tibi conducat, id mihi etiam expedire. Atqve tu, cùm in tanta hominum luce, in tanta doctissimorum virorum freqventia vivas, non dubito, qvin bonarum omnium disciplinarum & laudatarum artium cognitionem brevi sis consecuturus. Novi ego ingenium tuum: novi impetus ad laudem. Itaqve non adhortabor te ad eas artes, qvibus ab ipsâ pueritia deditus semper maximè fuisti. Qvid sit antè actâ ætate tuâ dignum, qvi te mores, qvod institutum vitæ deceat, ut videbis. Ego illud tantùm tibi ante oculos ponam, ut cogites, in ea te urbe nunc agere, qvæ liberalium omnium doctrinarum hodie veluti domicilium habeatur, & à qva inanem qvemqvam redire, turpissimum sit. Atq; hoc satis esse arbitror ad excitandum te ad honestas disciplinas. Qvanqvam ne hoc qvidem ideo tibi propono, qvòd voluntati, aut prudentiæ tuæ diffidam; sed ut potiùs amori erga te meo, qvi me adscribendum impulit, satisfaciam. Qvod tu cùm legeris, eô velim accipias animo, qvô nos & cogitavimus, & scripsimus. Cornelium Divum, Peregrinum Benzonum, Nicolaum Sonicam, & Hieronymum Riccium Muranensem, communes amicos, meô nomine si salutabis, erit mihi vehementer gratum. Tu fac valeas, & me, ut instituisti, diligas.

M. D. XXXI.

Epi-

EPISTOLARUM PAULI MANUTII, Lib. IX.

NICOLAO CAJETANO, CARDINALI.

EPIST. I.

Rogatus à Cajetano Card., ut fratris sui filios doceret, respondet, se occupationibus impediri, qvò minus id facere possit. Ab illis verò liberatus, promittit suam industriam illorum voluntati non defuturam.

EGo verò fratris tui, Principis optimi, filios, præstanti ingeniô adolescentes, & libenter sum complexus: &, perspecta singulari probitate, atqve ad bonas artes propensione, qvotidiè magis utrumqve diligo. Sed, ut, illorum præclarâ ad virtutem indole, pro mea erga familiam vestram pervetere, perpetuaqve observantiâ, vehementer lætor: sic, ad excolenda eorum ingenia qvod attinet, nec mihi vacui temporis esse, qvantum res exigit, nec facultatem, qvæ voluntatem æqvare possit, non mediocriter angor. Qvanqvam illis, ut video, qvæ aliundè petuntur, intra domesticos parietes abundè omnia suppetunt. Ut enim reliqva omittam, cùm in tuam vitam intuentur, cùm tuos mores, tua instituta, tua studia, contemplantur, nullam præterea disciplinam, nullius vocem, aut præcepta desiderant. Veruntamen, si qvando acciderit, ut ab iis occupationibus, qvarum penè ob-

obruor, respirare liceat, deesse vestræ cupiditati non patiar industriam meam. Qvod ut enitar, hortantur qvidem multa, nihil tamen magis, qvàm epistola tua, qvæ me cùm sermonis elegantiâ, tum significatione amoris, & judicii de me tui sic affecit, ut nihil unqvam sensérim jucundius. Vale. X. Kalend. April. M.D.LXIX.

PAULO MANUTIO, S. P. D.

EPIST. II.

Crato cupit ex Manutio scire, cur rectè cogitata de Maximiliano, Cæsare optimo, & ad Sambucum perscripta mutârit, & ex libris Epistolarum suarum sustulerit.

SUperioribus proximis diebus sumpsi mihi qviddam non alienum, ùt arbitror, ab officio meo, neqve tibi adversum, cùm optimô animô tuiqve amantissimô, qvæ te ratio impulisset, ut de optimo Imperatore, Maximiliano, Domino meo verè rectéq; cogitata, & ad Sambucum nostrum perscripta, ex libro epistolarum tuarum tolleres; & bene culta everteres, exqvirere non dubitavi. Magnum enim atqve grave aliqvid fuisse, qvod te ipsum qvasi, ad cujus laudes amplificandas illa, qvæ divulgaveras, pertinebant, inverterit, statuebam, & qvin hoc cum injuriâ, qvæ capiti Reip. Christianæ fieret, conjunctum esset, dubitare non poteram. Itaqve cùm te, propter excellentem omnium liberalium doctrinarum cognitionem, animo meo egregiè carum habeam, & tibi aliqvid à male-

volis

volis instillatum, qvò minùs in recta sententia maneres, putem, erigere te, atqve confirmare rursum meis literis volui. Spero autem, ac potiùs confido, te pro singulari tua humanitate & probitate in optimam hoc accepturum partem, ac majorem mihi, cui Cæsari intimè est notus, fidem habiturum, qvàm hominibus Imperatoris opt. & invictiss. tuisqve laudibus inimicis, meqve dubitatione, & curâ, qvàm istâ mutatione, cujus nulla vera ratio excogitari potest, nobis injecisti, levaturum. Id ut facias, & hanc meam curiositatem (licet hoc nomen in vitio ponatur) ab omni malevolentia disjunctissimam, ac potiùs cum summâ erga te benevolentiâ, fideqve, qvam integerrimam Cæsareæ Majestati, qvoad vixero, præstabo, conjunctam esse tibi persuadeas, in majorem modum peto. Bene Vale. Viennæ, ex aula Cæsarea, IX. Kal. Jun. M.D.LXIX.

Joannes Crato à Crafftheim,
S. Cæs. Majest. Cons. & Medicus intimus.

JOANNI CRATONI, VIENNAM.

EPIST. III.

Manutius respondet superiori Cratonis Epistolæ, & affert causas, cur animum de dedicando Cæs. Majestati libro qvodam mutârit: videlicet, qvòd vocatus à Pontifice Romam, variis occupationibus impeditus sic, aliqvid perficere. (Potest referri ad Excusatorias.)

Eorm.

Form. Gratias agendi. Ibi: Qvas gratias debeam. (A)

SI qvis est, vir præstantissime, qvi constantiâ delectetur, &, qvam semel consilii viam ac rationem est ingressus, in ea libenter pergat, is ego sum, & eum esse me non mediocriter gaudeo. Sed, ùt te non fugit, singulari doctrinâ ac sapientiâ virum, in hominum voluntatibus nihil esse perpetuum necesse est: nec videtur in aliqvam culpam incidere, aut malè de se ipso consulere, si qvis ita vitam instituit, ut ejus consilia ratio temporum moderetur, ac regat. Ego olim in illa mea ad Sambucum epistola, qvid cogitarem, declarandum putavi. Nam, etsi de studiis meis humiliter admodum sentirem, nec satis fore sperarem, ut ex ingenio meo qvidqvam depromerem, qvod si ad Maximilianum, Regem tunc Romanorum inclytum, nunc Imperatorem, mitteretur, aditum mihi ad ejus benevolentiam patefaceret: suasu tamen amicorum, assiduisqve sermonibus, in nam mentem impellebar, ut maximo Principi, erga liberales omnes disciplinas egregiè animato, notam esse cuperem industriam meam. Nunc mutata mea ratio est. Romam evocatus à Pontifice; sic impedior negotiis, sic à studiis avellor, ut, qvæ de literis nostris opinio fuit, si modò ulla unqvam fuit, eâ nihil dignum, in summa temporis inopia, præstari à me posse confidam. Porrò, qvod pollicebar, cùm posse perfici sperabam, id spe sublatâ, cur pollicear, non video. Nisi si, qvod à mea non solùm natura, verùm etiam con-

consuetudine, semper abfuit, eos imitari velim, qvi majorem ex mani qvadam ostentatione, qvàm ex ipsâ veritate voluptatem capiunt. Nam qvod vereri te ostendis, ne malevolorum operâ & artificio factum sit, ut à pristina sententia discederem: patere, obsecro, persuaderi tibi, primùm id qvod res est, mutationem feciſſe me voluntatis, non judicii: deinde, illâ ipsâ mutatione voluntatis, qvam nulla temeritas attulit, sed ab invito necessitas expressit, nihil animo meo molestius, nihil acerbius accidere potuisse. Qvid enim? an ego vel ita hebeti sum ingenio, ut, qvibus virtutibus tanta Majestas ornata sit, non intelligam; vel ita improbô, ut, qvæ laudes tantis virtutibus debeantur, non confitear? istam calumniam, opinor, neqve qvi studia mea, neqve qvi mores noverit, in me conferet. In qvo tamen, ut ingenuè fatear, est qvòd me mordeat. Qvi enim alios, homo minimè fallax, ex ingenio meo antea metiebar, nunc demum qvasi admonitus officiô literarum tuarum, incipio suspicari, posse aliqvem, qvod à me ratione, ut arbitror, optimâ factum est, id, aut ignoratione consilii mei, aut suæ fortasse naturæ vitiô deteriorem in partem interpretari. Nèqve huic malo qvæ mederi ratio qveat, dispicio: nec possum, in optima anima conscientiâ, non aliqvam tamen ex aliena suspicione molestiam trahere. Tibi qvidem, Crato optime, cùm & me verbis exqvisitis in epistola tua elegantissima, ac planè omnium, qvas adhuc legerim, prudentissimâ, laudaveris, & ea simul scripseris, qvæ profectò, nisi me valdè dilige-

res,

res, & nisi de mea existimatione ac laude laborares, tibi nunqvam in mentem venire potuissent, qvas gratias debeam, (A) facilè video: qvas agere possim, non reperio. Qvo tamen in me est, ut meritum tuum perpetuâ colam, & singulari te ipsum amore complectar, qvod virtuti qvoq; tuæ, omnibus notissimæ, libenter tribuo; id si omittam, nefario me scelere devinctum putabo. Vale. Romæ, Idib. Sept. M.D.LXIX.

EIDEM VIENNAM.

EPIS. IV.

Excusat se Cratoni, & de traditate, & brevitate literarum, ob valetudinem adversam. Deinde filium illi commendat, si forte qvid humanitus sibi acciderit.

ET seriùs, qvàm tu fortasse exspectabas, & breviùs omnino, qvàm uterqve nostrûm vellet, ad te scribo. Id accidit valetudinis incommodô, non oblivione tui, ad qvem qvotidiè mentem refero: & eâ sanè voluptate, qvâ major esse nulla possit. Qvod si corporibus animi mederentur: facilè sanaret hunc morbum, qvô qvintum jam mensem laboro, jucundissima recordatio humanitatis & benevolentiæ erga me tuæ. Allevari tamen videor, dum de te cogito, tecumq; qvasi loqvor. Cadores exspecto, valetudini meæ semper utiles. Nam hyems, & veris inconstantia, cum hyemali propè frigore, malè me vehementer habuit. Si valebo, exspecta epistolam bene longam. Interim ama me

me, ut facis. Vale. Romæ, Kalend. Maji, M. D. LXX.

P. S. Laborabam eodem, qvô antea morbô, & qvidem aliqvantô etiam graviùs. Ita Dei voluntas fert. Nec satis constat inter medicos, qvi sit exitus futurus: meus animus, ut ingenuè tibi fatear, aberrat à bona spe, qvippe ætate ingravescente, valetudine perimbecillâ, morbô plurimorum mensium. Te rogo pro nostra necessitudine, si qvid mihi acciderit humanitus, filium meum Aldum, qvi vivit Veneriis, tuis officiis, tuaq; humanitate complectaris. Ego si diutius vita fruar, nullum mihi crede, erga te amicissimi atqve observantissimi hominis officium prætermittam. Hæc qvoqve aliena manu: nam meæ vim penitùs omnem ademit morbus. Vide, qvi sim, mi Crato. Vale, & posthac Venetias, qvô me brevi conferre cogito, ad oratorem vestrum literas mittes. Is mihi eas reddendas curabit. Et qvanqvam fieri potest, ut inde me Patavium, valetudinis curandæ gratiâ, conferam; tamen discedens mandabo meis, ut literas mihi tuas eò mittant.

EIDEM VIENNAM.

EPIST. V.

Nunciat Cratoni, se post decem annos, Româ relictâ, Venetias rediisse. Deinde queritur, se non eum, quem speraverat, laborum fructum ibi percepisse. Tertiò significat, se rediturum ad priora studia, modò per valetudinem liceat, qvâ cum minùs commodâ utatur, qvibus remediis eam curet, perscribit.

NUnc demum exoriri mihi videor, & qvasi post multam noctem lucem adipisci, reversus post annos decem in patriam ab urbe Roma, unde me, laborem nullum pro publica re, communiqve commodo recusantem, gravis morbus ac diuturnus extrusit. Gratulantur amici, amplexantur, lætitiam oculis, vultu, sermone declarant. Hoc mihi jucundissimum est: sed, in hac jucunditate, angor sæpè intimis sensibus, dum recordor, qvid jacturæ, qvamdiu Romæ vixi, studia mea fecerint: de qvibus qvanqvam intelligo non eum esse me, qvi magna præstare possim, veruntamen minima, fortasse non erat exspectatio. Ire, inqvies, non oportuit. Certè, si divinare licuisset. Verùm, si res adhuc integra ponatur, eundi consilium qvi reprehendat, fortasse nemo sit. Laborabam domesticis incommodis, fratrum meorum culpâ: nec spes erat emergendi, nisi nova consilia caperentur. Vocabar à Pontifice Max. qvô nihil videri poterat honorificentius: fructum autem qvis non exspectaret? Cohortabantur amplissimi viri, qvorum erga me singularem benevolentiam multis rebus antea perspexeram. Læta deniqve, copiosa, ampla ab omnibus omnia promittebantur. Qvid agerem? Credidi, & speravi: ut ferè sumus omnes homines hôc ingeniô, ut ea, qvæ cupimus, libenter qvoqve speremus. Qvanqvam hoc levius, qvod spem fefellerit eventus: non tàm enim abundare, qvàm non egere, gratum est: illud perqvam grave, qvod perpeti sæpè multa sum coactus, indecora prorsus, indignaqve studiis nostris, ætate nostra-

strâ, existimatione ante partâ. In qvo tamen occurrit ea consolatio, qvòd in illo vitæ durissimo genere, multa ferendô, multa simul didici, qvæ profectò me nunqvam neqve libri, neqve ulla doctrina, neqve dies ipsa docere potuisset. Nunc, singulari divino munere patriam adepti, redibimus ad illa præclara studia, unde discedere non oportuit, omniqve prorsus curâ vacui, nullô cujusqvam imperiô, exclusis etiam, si licebit, interpellatoribus; si non licebit, rure abditi, salubri aliqvo, & amœno loco, fruemur, liberrimô otiô, literulis nostris; operamqve dabimus, qvantum in nobis erit, ut, qvod amissum est antea temporis, non id qvidẽ totum, (qvi enim fieri potest?) non ullâ tamen ex parte sarciatur, & aliqvem adhuc ex industria nostra fructum posteritas capiat, valetudine modò utamur commodâ, qvâ nunc omninò caremus, ereptâ laboribus illis, animiq; curis, qvæ nimiùm omninò graves, nimiùm diuturnæ fuerunt. Febris discessit post novem tandem menses, sed inediâ, morbô, mœrore, ad horribilem propè maciem redacti sumus: qvodq; miserius etiam est, alvum purgare, nisi accedant extrinsecus adjumenta, nunqvam licet. Huic arriditati asininum lac prodesse in primis posse, neq; huic remedio ullum præstare, inter omnes medicos convenit. In cibo sicca omnia damnant, humida probant, præsertim qvæ facilia sint ad concoqvendum. Pono magnam spem in eorum consiliis, majorem tamen in animi tranqvillitate, in adspectu meorum, in cœli patrii salubritate. Deniqve ad omnipotentem Deum omnia refero. Qvid-

qvid acciderit, ejus voluntati libenter acqviescam. Hæc de statu nostro: utinam qvotidiè lætiora. Qvod futurum spero, & sanè tuâ qvoqve causâ cupio. Necesse est enim, qvem valdè ames, (sic enim mihi jam persuasi) de eo valde te solicitum esse. Ad illam superiorem epistolam, Romæ scriptam pluribus verbis, exspecto, qvid respondeas. Vale. Venetiis, X. Kal. Novemb. M.D.LXX.

BOTVITO NERITIO, SENAS.

EPIST. IV.

Neritius gratias egerat Manutio, qvòd ab ipso Romæ humaniter fuerit exceptus. Respondet jam Manutius, se id sine vituperatione non potuisse omittere. Deinde gaudet, sua scripta ab ipso legi, & probari. Denique, cur consilium de ornando Imp, mutarit, exponit.

Form. Laudem non agnoscere. Ibi: Istam qvidem opinionem. (A)

VEllem, ut, qvàm libenter eos homines complector, qvorum in sermone & in moribus aliqva signa virtutis, & integritatis elucent, tàm sæpè accideret, ut eos colere officiis, ornare verbis, aliqvâ demum vel tueri, vel augere facultate possem. Profectò animus meus, cui multis rebus fortuna defuit, & tibi, & aliis tui similibus longè pateret illustriùs. Hanc tu fortasse voluntatem meam, nullo qvidem adhuc insigni meritô declaratam, spectasti, cùm mihi gratias agis, qvòd te, cùm Romæ esses, huma-

humaniter acceperim, &, in summa mea occupatione, nunqvam tamen aditu, nunqvam sermone excluserim: qvæ tu pro tua bonitate magni beneficii locô ducis: ego, si qvis ea præstet, non tam laudandum, qvàm, si omittat, vituperandum puto. Qvòd verò de scriptis meis ita sentis, ut ea cùm vehementer ipse probes, túm à tua sententia non discrepare commune judicium dicas: istam qvidem opinionem tanti æstimo, qvanti æstimari debet ea laus, qvam eruditorum ac sapientium virorum consensu & approbatione nixam, invidia aut malevolentia labefactare non qveat. Veruntamen, qvi me probè norim, vereri sæpè cogor, ne te qvidem amor, multos fortasse fallat auctoritas tua. Ac, si me audies, cui debes in ea re, qvæ ad me ipsum pertinet, obseqvi non invitus, parum per moderabere posthac judicium de me tuum: ne dum existimationi meæ nimiùm studes, tuam in discrimen adducas. Sunt enim qvædam pestes hominum, qvibus aliena laus ita molesta est, ut, qvidqvid aliis addatur, sibi detractum putent; & omnem detrahendi obtrectandivè locum sic arripiant, ut ex aliena ignominia sibi laudem qværere videantur. De mutatione illa, qvam feci in epistola ad Sambucum, & prudenter, & amanter judicas. Scripsi, cùm impedimento nihil fore videbatur, qvô minùs id, qvod cogitabam, ad exitum perducerem: induxi, cùm propter assidua negotia studiis meis ita diffiderem, qvasi nihil ne mediocriter qvidem eruditis auribus, non modò Imperatore Maximiliano dignum, afferre jam possem. Utrius-

qve consilii causam ad Cratonem perscripsi, spero fore, ut meum factum, de qvo parum æqvis animis nonnullos judicare, literæ tuæ significant, vir optimus ac prudentissimus non improbet. Qvod si evenerit, tanti hominis auctoritate sustentatus, non eqvidem dicam, qvid alii sentiant, non laborabo, sed certè multò minùs: cùm præsertim te qvoqve, florentem ingenii, probitatis, doctrinæ famâ, tui judicii testimoniô mihi non defuturum intelligam. Vale. Romæ, XIIX. Kal. M.D.LXIX.

AUGUSTINO ANGELELLO, FABRIANUM.

EPIST. XII.

Diligentiam illius in describenda antiqvitate laudat, & se illum in lib. de Orthographia laudaturum promittit.

NEc filius adest, profectus Venetias cum matre ante aliqvot dies: nec mihi à gravioribus curis tantum spatii relinqvitur, ut binis tuis literis pluribus verbis respondere possim. Hoc rantùm habeto, delectari me vehementer diligentiâ tuâ, qva te uti video tum in describenda, tum in mittenda ad nos Antiqvitate. Gratias agerem, si hoc uno contentus officio essem, aut hoc à te crederem exspectari. In Orthographiæ libro, cùm rursus edetur, aut in eo, qvi apparatur, veterum Inscriptionum, carere te tua laude non patiar. In nostra consuetudo fert, ita postulat & amor in nos tuus. Reliqva, cùm vacabimus, si modò id assequemur unqvam: qvod sanè non tàm nostrâ, qvàm aliorum causâ

causâ cupimus. Vale. Romæ, VII. Id. Maj. M.D. LXVII.

EIDEM, FABRIANUM.

EPIST. VII.

Cur illi de missis Inscriptionibus non agat gratias, & cur commentarios non mittat, exponit.

DE Inscriptionibus ad me missis, noli exspectare dum tibi gratias agam. Nam neqve id patitur amicitia nostra; & officium tuum, sæpiùs iteratum, gratiarum actionem reqvirere jam non videtur. Qvod ad meos Commentarios attinet, velim hanc moram æqvò animô feras. Qvotidiè enim aliqvid additur, aut mutatur. Ita, si qvam facis in tempore jacturam, eam tibi resarciam. Eqvidem istam amo cupiditatem scriptorum meorum: in qva te socios habere multos intelligo. Utinam otium contingat, ut eam explere aliqvando possim. Vale. Romæ, IV. Non. Sept. M.D.LXVII.

EIDEM, FABRIANUM.

EPIST. IX.

Queritur de afflicta valetudine. Deinde significat illi, se in patriam redituru, cujus aspectum speras afflictæ suæ valetudini plus profuturum, qvàm orientalia qvævis pharmaca. Ab Onuphrio Gilio se divelli dolet. Literarum officium Angelello promittit.

Form. Promittere crebras literas. Ibi: Ego autem licet otium, (A)

PUto te ab Onuphrio Gilio, tui amantissimo, certiorem non semel esse factum invaletudinis meæ: qvâ nonum jam mensem ita laboro, ut neq; ratione victus, neqve ullo remedii genere adhuc qvidem allevari potuerim. Itaq; misere jaceo, spe jam destitutus omni, præter eam, qvam in cœli mutatione multi ponendam arbitrantur. Qvorum ego libenter accedo sententiæ; exire propter nimios calores nondum licuit. Sed ego exeundi consilium ita cepi, ut Urbem planè relinqvam, & ad patrios lares, & dulcia incunabula remigrem. In qvo Pontifex, ùt est insigni præditus humanitate, facilem, perbenignumq; se præbuit. Si qværis, lætior, an tristior discedam: non facilè dixerim. Ita multa occurrunt, qvæ animum ac voluntatem huc illuc distrahant. Propensior tamen in hanc partem sum, ut post annos decem, ætate ingravescente, urgente præsertim difficili morbo, ad patriæ complexum recurram: cujus adspectus, non dubito, qvin mihi amissam molestissimis curis hilaritatem restituat. Qvam si qvis afflictæ valetudini haud paulo magis, qvàm orientalia qvævis pharmaca, prodesse dixerit, opinor non errabit. Eamus igitur, diis benè juvantibus, & redeamus aliqvando ad illa studia, unde discedere piaculum fuit. Qvod utinam per valetudinem liceat. Nam per negotia certè licebit. Ita res meas constitui: ita, qvæ dissipata erant in domesticis rationibus, collegi, atq; contraxi: ita denique, (qvod accipi qvasi dictum arroganter nolim) humana omnia propemodum cœpi contemnere. De discessu igitur fixum consilium est: de die

nondum

nondum statui: sed, ut hyemales imbres, tempestatesq; vitentur, ante Kalend. Octob. cogitamus. Onuphrius hîc remanet, meo sanè cum dolore: non solùm enim ejus operâ utebar in studiis, verùm etiam convictu, sermone, probitate, ingenio ita fruebar, ut hanc jacturam sarcire me posse vix unqvam putem. Non deerunt omninò, qvibus utar: sed, præter operam, alia desidero: hoc adolescente nihil aptius ad naturam meam. Te, mi Augustine, qvanqvam longè disjunctus, tamen prorsus non carebo. Qvæ enim tua est humanitas, qvi tuus in me amor, scribes interdum ad me. Ego autem, licet otium & literas, si valebo, ita amplecti cogitem, ut divelli me non facilè patiar; tamen à te, viro optimo, nostri, qvod facilè perspexerim, cupidissimo, atqve amantissimo, non committam, ut in hoc genere prorsus reqviri possit officium meum. Vale Kalend. Sept. M. D. LXX.

HERCULI CIOFANO, SULMONEM.

EPIST. X.

Ciofani industriam laudat in Ovidio emendando.

NOn possum non amare vehementer industriam tuam, qvâ te uti video in emendando gentili tuo, poëtâ summo. Perge, ùt cœpisti: nam & gloriæ tuæ consules, & alios ad eandem laudem excitabis. Victor ad Æmonios, magis arridet, qvàm Victor Jolciacos: accedente præsertim antiqvi libri testimoniô. Regius autem, inania captans, veritatem qværebat in tenebris. Tu longè certio-

ra seqveris: itaq; tibi libenter assentior. Vale. Romæ, XIII. Kalendas April. M.D.LXIX.

EIDEM SULMONEM.

EPIST. XI.

Monet ipsum, ne Inscriptionibus frustra laboret: sed, ut Ovidium illustrare pergat.

INscriptiones illæ nihil habent, qvòd oblectationem aut doctrinam legentibus afferre possint. Qvod si similes occurrerint, inanem laborem suscipere te nolo. De Ovidii loco, ad tuam sententiam opinionem meam adscribas, licet. Regius ille sæpè allucinatus. Tu si perges ut cœpisti, poëtam ingeniosum, civem tuum, à mendarum labe, non mediocri tua cum laude, vindicabis. Vale. Romæ, prid. Kal. Sext. M. D. LXVIII.

M. ANTONIO CIOFANO, SULMONEM.

EPIST. XII.

Excusat tarditatem literarum, & iniqvè secum agi ostendit. si ad omnium literas respondendum esset; cum tempus illud, qvod literis scribendis impendendum est, melius possit collocare.

Form. Objectionis: At officii prætermissi. (A)

Form. deferendi vel pollicendi alteri sua studia. Ibi: Atqve utinam. (B)

EXcusarem tibi tarditatem literarum mearum, nisi Hercules frater tuus, qvæ meæ vitæ ratio sit, qvàm assiduis, qvàm variis impedita negotiis, opti-

optimus testis esset, atqve ego illi, cùm me rogaret, ut aliqvid tibi rescriberem, deesse mihi dixeram, non modò otium, sed etiam argumentum. Nam de paracleto, sanè mirabar non probari tibi sententiam parentis mei, præsertim qvæ rationibus optimis niteretur. Cetera verò in tuis literis erant ejusmodi, ut à te non negotii, sed animi causâ scripta, viderentur. Qvod si mihi hæc imposita conditio sit, ut eorum omnium, qvi qvotidiè non modo ex Italia universa, verùm ex transalpinis qvoq; gentibus ad me scribunt, rescribere literis necesse sit; iniqvè mecum agatur & prorsus inhumanè. Cujus enim otii est, cujus etiam ingenii, tot epistolis posse respondere, Latino præsertim sermone, in qvo mihi, propter eam, qvam nonnulli de scriptis meis opinionem habent, non licet esse negligenti? At officii prætermissi, (A) gravem esse culpam dices. Si simplex officium agitur, jure dices; sin eveniat, ut concurrant officio duo; certè, posse alterum omitti sine culpa, & minori majus anteponi, aut fateberis, aut in gravem ipse culpam incides. Magnam enim, nisi distinguantur officia, rerum omnium humanarum perturbationem seqvi necesse est. Simili, ùt opinor, in loco mea causa versatur. Cùm enim sacris libris, qvi ad Christianæ Reip. salutem pertinent, & corrigendis, & edendis, cum salutationi virorum, honestissimorum, qvi freqventant ædas meas, cùm etiam studiis nostris, vel ut instituta absolvam, vel ut absoluta perpoliam, danda opera est; scilicet ejus temporis, atq; ejus operæ partem, rebus gravissimis detractam, ad inanes epistolas transferam. Inanes

appel-

appello, qvia video multos, cùm scribendi causam aut perqvam levem, aut etiam nullam habeant, ideo tamen scribere, ut meas literas eliciant. Qvod nisi statim assequntur, indignantur, & majorem suæ voluntatis, qvàm occupationis meæ, rationem habent. Ab horum numero libenter te, mi Ciofane, sejungam. Non enim dubito, qvin me diligas, vel tuâ sponte, propter communia studia, vel imitatione juvenis optimi, atqve eruditi, Herculis fratris tui. A qvibus autem diligi me puto, de iis ut bene sentiam, non ægrè à me soleo impetrare. Atqve utinam, (B) qvàm propenso erga utrumqve vestrum animô sum, tam facilè vobis animum insigni aliqvo meritò probare possim. Qvod eqvidem enitar: &, si contigerit, vehementer lætabor: sin minùs, vos tamen amplecti voluntatem meam, eâqve contentos esse, & humanum inprimis, & æqvum est. Vale. Romæ, XII. Kalend. Decembr. M.D.LIX.

JOANNI CASELIO, FLORENTIAM.

EPIST. XIII.

Gaudet, se à Caselio amari; hortatur illum, ut artes eas, qvas à pueritia coluit, amare pergat. Amorem suum, erga à commendatum sibi à Caselio Neritium exponit.

ÆQvè, ùt video, lætamur, tu meâ erga te, ego tuâ in me benevolentiâ. Qvæ si orta est ab opinione virtutis, ut certè est, non dubito, qvin perpetua sit: tu enim, qvas artes à puero colere cœpisti, in iis qvotidie magis ut excellas, operam dabis:

dabis: ego te, inani fortasse conatu, (nam adversantur multa) studio tamen, & voluntate qvantum licebit, imitabor. Neritium tuum qvis non amet? Mihi crede, tuarum literarum testimonio, aut commendatione non eget. Me qvidem ita sibi devinxit officio suo, non modo ut omnia, qvæ possum, sed etiam qvæ non possum, ejus causâ cupiam. Jam de ejus ingenio, doctrina, eloqventia qvid ego tibi, cui notior est, qvam mihi? Prædicabo igitur aliis: vel qvòd amor impellit: vel qvòd, ornare virtutem, nostræ consuetudinis est. Vale, mi Caseli, nosqve, ùt facis, ama. Romæ XII. Kal. Octob. M.D.LXIX.

FRANCISCO PLANTEDIO, MANFREDONIAM.

EPIST. XIV.

Excusata literarum suarum tarditate & brevitate, judicium suum de versibus illius exponit.

Form. Memor ero tuorum beneficiorum, qvæ &c. Cujus erga me officia. (A)

ET serius, qvàm tu exspectabas, & brevius fortasse, qvàm uterq; nostrûm vellet, respondeo literis tuis. Qvanqvam, cùm tibi nota esset occupatio mea, erat humanitatis & prudentiæ tuæ, silentium meum in bonam partem accipere, & amici hominis commodo consultum velle: cùm præsertim, judicium meum de tuis versibus cur expetas, causa nulla sit. Tu enim hoc in genere ita es versatus, ut excellas: ego salvere Musas jussi ante aliqvot annos, nec Poëtas conor attingere: aut, si interdum

terdum, ut oblectem me potiùs, qvàm ut imiter. Qvod si tu meum judicium anteponis tuo, qvod ego ne comparo qvidem: errare te facilè patiar, neqve committam, ut meam frustrà sententiam reqviras. Mihi qvidem ea, qvæ scripsisti ad Rotam, vatem ætatis nostræ celeberrimum, valdè probantur. Habent leporem, nec tamen gravitate carent: Totum poëma (sic enim videor appellare posse,) luminibus ingenii, doctrinæqve distinguitur. Sic perge: sic ibis ad astra, præsertim oratoriâ qvoqve facultate, ùt video, non mediocriter instructus. Commentarium meum in epist. fam. dederam amico describendum; sed ejus operam casus nescio qvis interpellavit: edetur aliqvando, vel hîc, si licebit, vel certè Venetiis, qvod minimè vellem absente me. Post discessum tuum addidi non pauca, qvædam perpolivi. Cupio salutari à te veterem patronum meum, omni laude præstantem, Cardinalem Comensem, cujus erga me officia, dum vivam, animô ac memoriâ tuebor, prædicare nunqvam desinam. Vale. Romæ, VII. Kal. Octob. M. D. LIX.

JACOBO GORSCIO, CRACOVIAM.

EPIST. XV.

Modestè reprehendit Gorscium, qvòd is Manutium Româ *excluſum scripſiſſet, nullo addito* judicii *vel* amoris *ſigno, qvòd moleſtè ſe ferre ſignificet. Deinde occupationes ſuas memorat, qvibus potiùs incluſus Romæ ſit, qvàm illâ excluſus. Et malevolorum hominum de ſe judicia contemnit.*

Form.

Form. excusandi libertatem in scribendo. Qua de re scripsi liberè. (A)

PArticulam literarum tuarum, in qua scribis ad amicum tuum, audisse te, exclusum esse Româ Paulum Manutium, (hæc enim ipsa verba ponis) legi sine molestia. Qui enim rumor, nec si verus esset, valde afficeret animum meum, subsidia sibi ad omnes casus ex optima conscientia quærentem; is, cùm sit falsus & inanis, quid est cur me tangat? Equidem, si scire vis, qui sit meus hac tota de re sensus, inclusus potiùs mihi videor esse, quam exclusus. A quo enim die Romam veni, exeundi facultas, quàm sæpè valetudinis, interdum animi etiam causâ optaveram, data nunquam est: non quin iis hominibus, qui tanti apud me sunt, ut eorum voluntatem nutumque quasi legem observem, utar facillimis: sed commissum fidei, diligentiæ, industriæ meæ negotium ejusmodi est, ut absente me jacturam patiatur. Quod si privata mea res ageretur, negligerem fortasse: nunc, ut scire te arbitror, totum hoc munus ad Sedis Apostolicæ dignitatem pertinet; pro qua si accideret, ut vitam profundere opus esset, præclarè mecum actum putarem. Hoc meum studium placere bonis viris, & ipsi in primis Pio V. Pontific. Maxim. nihil omnino probanti, nisi quod ad summi Dei gloriam, communemque salutem referatur, ita lætor, ut ceterorum opiniones, & judicia contemnam. Quid enim laborem, quid de me sentiant, aut loquantur ii, qui ne sincerè judicare possint, livore impediuntur, aut malevolentiâ, fortasse etiam homi-

hominem in saluberrima tollendæ pravitatis hæreticæ curâ diu noctuqve versantem, non labori, non valetudini parcentem, parùm æqvis oculis adspiciunt? Sexcentas enim artes, qvibus causa publica lædatur, qvotidie veterator ille magnus, generis humani sempiternus hostis, excogitat. Sed nomini meo, qvantum volunt, isti detrahant: me tamen, ut ab optimorum consiliorum cursu, rectissimaqve mente deducant, nunqvam assequentur. Te qvidem ista, mi Gorsci, qvæ aut leviſſimis hominibus temerè, aut ab improbiſſimis callidè disseminantur, si putem credere, ignorare videar & prudentiam, & bonitatem tuam: ut ingenuè tamen tecum agam; post illa verba, Exclusum esse Roma Paulum Manutium, optavi signum aliqvod vel judicii, vel saltem amoris in me tuis: judicii, ut hoc adderes: Qvod verisimile non videtur: aut etiam, Qvod de tali viro vix crediderim; amoris, hoc, aut simile: Qvod cupio esse falsum: Qvod si verum est, doleo. Hæc tu si sic scripsisses, cùm amicitiæ nostræ, tum constantiæ qvoqve tuæ satisfeciſſes: illa qvidem ipsa verba, qvæ subacerba nonnullis videri fortasse possint, condimento qvasi aliqvo mitigasses. Utraqve est à te omissa significatio: & qvamqvam utraqve mihi æqvè grata futura esset, qvippe qvi à bonis eruditisqve viris, id est, à tui similibus, non minùs probari, qvàm diligi velim: tamen nescio qvo modô fit, ut amori te nihil dedisse, aliqvanto moleſtiùs feram. Qva de re scripsi ad te liberè, pro mea consuetudine: neqve tamen dubito, qvin tu hoc ipsum, qvod scripsi, pro tua humanitate æqvi

te æqvi boniqve facias. Nam de statu rerum mearum mihi ipsi, auctori satis bono, velim credas, non modo Romæ esse me, verùm etiam libenter esse, existimatione integrâ, re familiari auctâ potiùs, qvàm immutatâ. Vale. Romæ, VI. Kal. Octobr. M.D.LXIX.

JOH. BAPTISTÆ OLIVO, ASULAM.

EPIST. XVI.

Gratias agit Olivo ob officia medicæ, uxori & filio præstita, laudatqve ejus ad communem salutem propensa voluntate, rogat, ut, si nondum convaluerunt, curare eos pergat.

Form. Allegare causam scribendi. Ibi: Etsi cum has scripsi. (A)

Form. Gratias agendi. Utinam qvam debere. (B)

Form. Deferendi sua officia. A me verò. (C)

ETsi, cùm has scripsi, non satis commodè valebam; dedi tamen operam, humanitate coactus literarum tuarum, ut aliqvid rescriberem. Lætor, perjucundam tibi esse recordationem veteris amicitiæ, consuetudinisqve nostræ: sed majoris lætitiæ causam afferunt officia tua, qvibus uxorem meam primùm gravi morbô affectam, deinde filium, non minùs graviter laborantem, assiduè coluisti. Utinam, qvam debere (B) me fateor, aliqvando referre gratiam possim: habebo qvidem merito tuo, parem, qvamdiu vita contigerit. De statu rerum tuarum, ex Lælio Gavardo, probo juvene, mihiqve

ſuis moribus, & ſuâ virtute cariſſimo, cognovi ea, qvæ vehementer optabam: diligi te, & coli à bonis, honeſtisqve civibus; operâ, opeqve tuâ multos adjuvari; augeri qvotidie opinionem probitatis, & doctrinæ tuæ. Qvô tibi nomine plurimùm gratulor: qvæq; tam præclaræ induſtriæ, tam propenſæ ad communem ſalutem voluntati, præmia debentur, ea non dubito qvin tibi nunc qvidem homines, olim verò Deus Opt. Max. uberrima perſolvat. Vale, & uxori, filioqve, qvorum in ſalute ſita mea ſolus eſt, humanitatem, & diligentiam, ſi nondum convaluerunt, eandem præſta: à me verò, (C) qvæcunqve ad commodum, laudemqve tuam pertinere intelligam, omitti poſſe nolim exiſtimes: ſi qvid ignorabo, admonitus à te vincam officiis meis opinionem tuam. Romæ, prid. Kal. Octobr. M. D. LXIX.

PRO COLLEGIO CANONICORUM S. PETRI.

S. R. Magdalenæ, & Leonoræ Auſtriæ, ſororibus, Spiram.

EPIST. XVII.

Canonicorum Collegii nomine gratias agit duabus ſororibus Auſtriacis, de veſte aurea dono miſſâ, cujus memoriam inter ornamenta templi diu duraturam, in ſuis verò animis nunqvam exſtinctum iri pollicetur.

Form. Optandi bene. Interim precibus omnibus, (A)

Bene

BEne agendi ratio maximè discitur eorum exemplô, qvorum actiones generis nobilitas, aut splendor dignitatis illustrat. Propterea neq; optabilius qvidqvam est, qvàm ut Reges, Principesqve reliqvi ad ornandam, tuendamqve Christi Ecclesiam, unde vera salus, æternæqve vitæ felicitas emanat, suas omnes curas, omnia studia conferant: neqve nos ex ulla re majorem capere lætitiam potuimus, qvam ex M. V. propensâ ad cultum, ac venerationem Apostolorum voluntate, antea qvidem nobis minimè dubio multorum sermone, nunc autem insigni vestis aureæ munere declaratâ. Et, qvanqvam suæ pietatis, perpetuæq; innocentiæ, à Deo Opt. Max. fructum illum capient, qvo nihil potest esse præstantius: tamen nos qvoqve, ne partes nostræ desiderentur, primùm gratias eis de ista liberalitate, istaqve mente qvàm licet maximas & agimus, & habemus: deinde fore pollicemur, ut exstet sui muneris, memoria in annos plurimos inter ornamenta templi, in animis verò nostris nunqvam exstinguatur. Interim precibus omnibus, (A) ut M. V. perpetuo bene sit, qvæq; optant, feliciter, prospereq; eveniant, à cœlesti numine petemus. Romæ, XVII. Kalend. Januar. M.D.LXIX.

HIERONYMO RUBEO, RAVENNAM.

EPIST. XVIII.

Respondet ad petitoriam Rubei, ac 1. tarditatem responsionis excusat ob morbi diuturnitatem. 2. Probat ejus institutum in contexenda historia Ravennate, utqve in ea pergat,

pergat, hortatur. 3. Studium suum ipsi in hac re deferè, & ad ea, de qvibus qvæsiverat, respondet.

Form. Excusandi tarditatem literarum. Seriùs omnino. (A)

Form. Gratitudinem pollicendi. Ibi: Qvæ me olim adolescentem. (B)

Form. Deferendi alicui studia sua. Veruntamen si qvid &c. (C)

Form. Respondendi ad interrogata. Dixi qvid sentirem &c. (D)

EPistolæ tuæ, in qva significas Ravennatem Historiam à te esse institutam, qværisqve à me, qvæ ad eam pertinant, nonnulla, seriùs omninò, (A) qvàm tu exspectabas, respondeo: sed oblivionis, aut negligentiæ culpâ liberat me diuturnitas morbi, qvô primùm leviore commotus, postea graviter perculsus, ad hanc ferè diem jacui. Alioqvi meum in hoc genere studium nec tibi defuisset, nec defuturum unqvam, velim existimes. Non est enim meum, minimeqve decere arbitror, cùm humaniora semper studia præcipuè coluerim, nunc committere, ut humanitatis officia desiderare à me qvisqvam jure possit. Adde meam erga doctos homines, in qvibus excellere te video, benevolentiam: adde non mediocrem observantiam erga civitatem vestram; qvæ me olim adolescentem (B) omni liberalitatis genere complexa, immemorem, aut ingratum, in iis præsertim rebus, qvas ad ejus amplitudinem, & gloriam spectare intellexero, profectò nunqvam sentiet. Nec verò dici potest, qvàm valdè gaudeam, qvòd eniteris, atqve elaboras, ut

ejus

ejus antiqva nobilitas, æternis ingenii tui prodita monumentis, ab omni posteritate cognoscatur. Næ tu jam nunc ista voluntate magnam laudem consequeris: qvid futurum putas, cùm voluntati res ipsa respondeit? Honestis consiliis DEUS, hominesqve parent: honestius autem nihil, aut præstantius, qvàm de patria bene mereri. Urge igitur, & illustra, qvantum in te est, gentiles tuos. Qvod eò tibi magis curæ debet esse, qvia memoriam publicam, vetustate jam deficientem, ab interitu vindicare non potes, qvin privatam simul tui nominis memoriam immortalitati commendes. In hoc argumento qvid efficere, & præstare ipse possim, non eqvidem intelligo: veruntamen, si qvid (C) possum, & si assequar aut legendo, aut cogitando, totum illud, qvidqvid erit, & qvantumcunqve erit, prolixè tibi, perliberaliqve animo & polliceor, & defero. Nam illa, qvæ reqviris, ejusmodi sunt, ut vel historiæ veteris testimoniô, vel ipsâ etiam conjecturâ explicari facilè possint. Si enim Cæsarem, cùm utriq; Galliæ præesset, in citeriore, conventuum agendorum causâ, sæpè hybernasse concedimus; id qvod ambigere non licet: qvis dubitet, qvin Ravennæ, qvô nullum in ea provinciæ parte nobilius oppidum invenio, conventum egerit? De fœdere, ne hoc qvidem video, cur in dubium vocetur, urbs enim Cisalpinæ Galliæ Ravenna fuit: at Galli fœderati. Locum Ciceronis in Oratione pro Balbo, suffragantè, ùt verba tua declarant, vetere libro, ita legerem: P. Cæsium, virum bonum, qvi vivit, Ravennatem, fœderato ex

populo. Ut primùm patria, deinde patriæ conditio ostendatur. Nam si legamus: Qvi vivit Ravennæ fœderato ex populo: fœderati populi nomen, id est, P. Cæsii patria, ignorabitur. In qvo repugnat Ciceronis consuetudo. Neminem enim civitate Romana donatum appellat, qvin patriam simul nominet. Q. Jubium, seu, Q. Junium, cur non placeat, eadem ratione adducor. Nam si hunc Ravennatem esse dicemus: P. Cæsio qvid fiet? an solus patriâ carebit? Dixi, qvid sentirem, (D) rogatus à te: nec mihi tamen arrogare tantum ausim, ut meum judicium anteponam tuo. In amore, atqve etiam in iis officiis, qvæ amori debentur, me abs te vinci nunqvam patiar. Vale. Romæ, Kal. Febr. M.D. LXX.

CLAUDIO STRAMBONIO, ROMAM.

EPIST. XIX.

1. Accusat Strambonium, qvòd à se negotiis impedito literas flagitet. 2. Laudat ejus mores, ingenium & studia. ac ipsum Latinæ linguæ dignitatem prope amissam brevi restituturum sperat, qvandoqvidem cum eloqventia Jus Civile & Philosophiam conjungit. 3. Dolet ob interitum Card. Castilionei; sed ut eum lugere desinat, hortatur.

FAtebor ingenuè, ut & consuetudo mea, & amicitia nostra postulat: putavi, te, pro tua prudentia & æqvitate, amore erga te meo contentum esse: amoris fructum, & officia reqvirere nunqvam putavi: cùm præsertim, si qvis est, qvem distringant

gant curæ non qvotidianæ tantùm, sed etiam permoleſtiæ, is ego ſim. Qvod tu cùm ſcias, & mecum tamen ſic agas, qvaſi neſcias: qvid ſuſpicer? Me abs te non amari? Siqvidem, qvos amamus eorum commodo libenter conſulimus. Odi iſtam rationem: errare malo cum tanta voluptate, qvantam opinio mihi affert benevolentiæ tuæ, qvàm id cogitare, qvod ſi credam, injucundè vivam. Qvid enim profecerunt ſtudia mea, illa, illa, qvæ tu dilaudare interdum ſolitus es? Aut qviv egi tantis vigiliis pro communi utilitate ſuſceptis, ſiqvidem hoc non ſum aſſecutus, ut qvibus laborem minuit labor meus, ab iis mihi merces benevolentiæ nulla perſolvatur. Ac velim credas, non me tamen, ſi qvid mihi hoc nomine debetur, id ab omnibus exigere; inſtar omnium pauci futuri ſunt; & in hoc ipſo paucorum numero in primis eſſe te, vehementer cupio. Amo enim tuos mores: ingenium plurimi facio: ſtudia laudare nunqvã deſino. Poſſum autem ex iſta mente, qvæ virtutum ubertas aliqvando futura ſit, facilè divinare. Et hac eqvidem ſpe, ſi verum ſcire vis, jacturam illam, qvam interitu Julii Pogiani Romanæ literæ fecerunt, aliqvantô leviùs fero. Nam, ſi contexes extrema cum primis, teqve ipſe, ùt ſoles, ad ſummam eloqventiæ laudem incitabis: non dubito, qvin paucis annis Latinæ lingvæ amiſſam propè dignitatem reſtituas. Qvod eò facilùs fore video, qvia tu, non contentus inani verborum ſonitu, qvo delectantur multi, prudentiam ſimul ex Jure Civili, rerumq; maximarum ſcientiam ex Philoſophiæ fontibus hauriendam judicas. Qvibus

causis adductus egregius ille vir, omni præditus ingenii suavitate, Castilioneus Cardinalis, qvem tu nobis, in tanta similium virorum penuria, ereptum jure doles, ita te ferebat in oculis, ut nemini concederet, qvi tui amantior esse posset. Sed illum jam lugere desinamus. Qvid enim lacrymæ proficiunt? Aut etiam (si veritatem consulimus, qvod facere debemus) qvi ab iis malis, qvibus referta est hominum vita, hac præsertim ætate, ad æternas beatissimorum sedes migraverit, cur eum lugendum putemus? Hæc igitur, qvæ præter nostram voluntatem accidunt, ad summi DEI voluntatem referamus. Ita fiet, ut ea vel modicè doleamus, vel de dolenda qvidem existimemus. Vale. Romæ, VIII. Id. Maji, M. D. LXIX.

PAULO TACHONO, VIBONEM.

EPIST. XX.

Respond. ad Conciliatoriam Tacheni, & se delectatum scribit cum literis, tum laudibus ab ipso profectis. Deinde conjecturam suam de Ciceronis loco ab ipso sibi propositio exponit.

Form. Gratæ mihi fuerunt literæ tuæ. Ibi: Delectatus sum. (A)

Form. Laudem non agnoscere. Ibi: Judicio autem me tuo. (B)

DElectatus sum (A) literis tuis, non qvia me ornant laudibus, sed qvia benevolentiam erga me

me tuam declarant. Amari enim ab eo viro, de qvo bona omnia boni omnes prædicant, & optabile in primis est, & multorum divitiis, atqve opibus anteponendum. Qvare hôc ego nomine mihi gratulor. Judicio autem de me tuo, (B) etsi vix fieri posse arbitror, ùt respondere possit industria mea; tamen, sive rectè sentis, gaudeo; sive erras, error qvoqve tuus, ut verè dicam, mihi perjucundus est. Locus Ciceronis, de qvo meam sententiam exqviris, totus, ut arbitror, à conjectura pendet. Itaqve, destitutus historiæ testimoniô, affirmare nihil ausim. Qvod si tu, ubi obscura veritas est, verisimilia non contemnis, fortasse non improbabis, qvod scripsi in meis commentariis, dixisse Ciceronem, Abutor coronis; qvia cùm olitorem calefieri vellet, qvi sibi interdum coronarum munuscula miserat, abuti coronis, id est, malam ei gratiam referre videbatur. Hæc, ùt dixi, è conjectura. Tu, si qvid habes certius, imperti: & Vale. Romæ, XV. Kal. April. M. D. LXIX.

JO. BAPTISTÆ JANUARIO, VIBONEM.

EPIST. XXI.

1. Excusat se de literarum raritate & brevitate, qvod valetudine infirmâ utens, & negotiis obrutus, nequeat ad omnium literas respondere; exceptis duobus generibus hominum: primò eorum, qvi scribunt de rebus, qvæ ipsorum interfunt: secundò illorum, qvi eleganter & ornatè scribunt; in qvo genere Januarium constituit. 2. Laudat illum, qvòd cum indagatione rerum naturalium ele-

gantiam Latinæ L. conjungat. 3. Laudes in se collatas regerit, nec illarum se amplius cupidum ostendit. 4. Versus ejus laudat, sed se posse paria paribus negat, quòd Musis salute dictâ ad Oratores se contulerit.

Form. Excusandi literarum raritatem. Ibi: Nec mea valetudo. (A)

Form. Rogo ut me ames. Ibi: Amore qvidem tuo. (B)

Form. pollicendi mutuum amorem. Ibi: Ego non modò ut. (C)

NEc mea valetudo, (A) gravi jam qvatuor ferè mensium afflicta morbo, permittit, ut multa, nec humanitas, ut nihil omnino literis tuis amantissimè scriptis respondeam. Qvanqvam, si qvis est, cui liceat hoc officium sine culpa prætermittere, aut is ego sum, aut prorsus nemo. Obruor enim epistolarum numero, qvæ qvotidiè mihi ab ignotis hominibus, ex longinqvis regionibus, non necessariò plerumqve mittuntur argumento. Ego autem neqve hôc inanium, & ambitiosarum literarum genere naturâ delector: &, si velim id suscipere, ut unus omnibus respondeam, qvid me laboriosius, aut etiam qvid stultius esse possit? Cum præsertim valetudine utar infirmâ, negotiis autem curisqve urgear ejusmodi, qvæ vel firmissimam defatigare ac frangere omninò possint. Ergo habenda mihi ratio est, qvæ non habetur ab aliis, cùm occupationis meæ, tum etiam salutis. Qvod si hominibus mei amantissimis in mentem veniret, æqvis animis meam causam perpenderent: non otium meum

meum ex otio suo metirentur: ita ad me scriberent, ut rescribendi necessitudinem non imponerent. Duo genera excipio, vel qvi scribunt iis de rebus, qvæ ipsorum vehementer interſint: qvibus deesse, contra officium est: vel si qvi sunt, qvi, qvacunqve de re scribant, ita desertè loqvuntur, ita ornatè, ut eorum virtus, & eloqventia, non modò qvæ possum, sed ea qvoqve qvæ non possum, postulare à me suo qvodam jure, atqve exigere videatur. Hoc te in genere, Januari doctissime, constituto. Tu enim, qvanqvam ad ea indaganda, & perscrutanda, qvibus inventis, rerum obscurissimarum vis & natura patet, assiduè totus incumbas; & in hoc studio ita verseris, ut omnino cum paucis excellas: tamen, qvasi hac una laude non contentus, ita colis, itaqve tenet Latinam lingvam, ut oratione tua nihil purius, elegantius, illustrius esse videatur. Qvod si cuperem laudari, de qvo laborant multi, ego qvotidiè minùs minusqve curo: à nullo, mihi crede, mallem, qvàm à te. Sed, cùm hanc in me cupiditatem sive ætas, sive valetudo, sive ratio exstinxerit: ita non moveo iis laudibus, qvas tu amplissimas in me contulisti, qvasi nihil ad me pertineant, aut qvasi sensu prorsus omni caream: amore qvidem tuo, (B) unde laudes istæ manant, (sic enim interpretor) mirabiliter delector: eumqve ut eadem, qvæ peperit, perpetuò alat, atqve augeat humanitas tua, vehementer opto. Ego enim, non modò ut (C) parentis benevolentiam præstem, verùm etiam ne genus ullum observantiæ, studii, officii, qvod ad te ornandum attineat, prætermittam,

tam, pro virili mea parte operam dabo. De versibus, jocari te facilè patior, & in ludicro argumento ingenii præstantiam ostendere. Sed noli à me exspectare, ut paria paribus. Te enim, ut alumnum suum, perpetuumqve cultorem amplexantur Musæ: me, qvi, salute jam pridem illis dictâ, ad Oratores me contuli, nunc, si qvando ad eas conor accedere, ut alienum, ac transfugam, à se repellunt. Vale Romæ. Ibid. Aug. M D.LXX.

ANTONIO FURNARIO, NEAPOLIM.

EPIST. XXII.

Significat Furnario, se senem & valere, & jucundè vivere, eamqve senectuti gratiam habere, ut pauca, jam requirat, qvippe cum non longè absit à portu, ad qvem adspirat.

ET valemus, & satis jucundè vivimus, re domestieâ ita jam constitutâ, ut adolescenti filio, qvem unicum habemus, cogitandum de virtute potiùs, qvàm de fortuna videatur. Nam, qvod ad me attinet, hanc habeo senectuti gratiam, ut pauca jam requiram: vel, qvòd ad illa longè meliora properamus: non enim longè abesse videtur ille portus, qvò pervehi cupimus ex diuturna tempestate: vel qvòd stultum putamus, ea qværere cum labore, qvæ nec si adipiscare, molestiæ finis est. Qvod te qvoqve, excultum literis hominem, sentire arbitror: & hôc eqvidem nomine cùm te diligo vehementiùs, tum diligi à te cupio. Memoria nostri

stri tua, muneribus declarata suavissimis, perjucunda nobis est. Vale. Romæ, XIV. Kal. Febr. M.D.LXX.

EIDEM, NEAPOLIM.

EPIST. XXIII.

Primò significat, literas Furnarii sibi fuisse gratas, qvòd inde possit cognoscere, cùm variis negotiis occupatus scribat. 2. Scripta sua ab ipso probari & laudari gaudet, eoqve nomine ipsi gratias agit. 3. Langvere si scribit in cupiditate earum rerum, qvas antea mirabatur, cùm morti sit vicinus. 4. Gratias agit de munusculo annuô.

Form. Gratæ mihi fuerunt literæ tuæ. Ibi: Qvæ solet. (A)

Form. Gratias agendi. Ibi: Tibi verò gratias agerem: si te putarem. (B)

Form. Rogo ut sæpè scribas. Ibi: Nec scribere tamen desinas. (C)

QVæ solet (A) ex carissimis, jucundissimisqve rebus percipi voluptas, eam ipsam ex epistola tua cepisse me, prorsus velim tibi persuadeas. Hoc adeo inde perspicies, qvòd, in magna valetudinis adversæ molestiâ, defatigato etiam curis animô, committendum tamen non putavi, ut amicitiæ nostræ, & humanitati erga me tuæ debitum rescribendi officium non persolverem. Probari à te mea scripta, atqve etiam laudibus ornari, sive tu id judicio tribuas, sive amori largiaris, æqvè gaudeo. Nam si è studiis meis fructum aliqvem exspecto: qvis uberior aut præstantior laudatione doctissimi viri? Sin literis ita utor, ut præter ea ipsas nihil cogitem; qvod

qvod his temporibus facere propè neceſſe: amari tamen à te, qvem qvi non amat, hominem vix puto, inprimis optabile eſt. Ac de iſto qvidem tam illuſtri aut opinionis, aut voluntatis teſtimonio mihi vehementer, ùt debeo, gratulor: tibi verò gratias agerem, ſi te putarem (B) hoc officio genere delectari: qvod certè tua bonitas reſpuit; aut ſi ego is eſſem, qvi officiô devinctus aliqvo, libentiùs in agendis, qvàm in referendis gratiis operam collocarem. De tuo ſtatu, ſi eſt, ùt volumus, & ſi nihil anno ſuperiore accidit incommodè; bene eſt: de meo, qvem viciſſim tibi pro mutuo inter nos animo curæ eſſe non ignoro, ſatis multa me ſcripſiſſe exiſtimabo, ſi hoc unum ſcripſero, langvere me qvotidie magis in earum rerum cupiditate, qvas mirabar antea. Ætas hoc fortaſſe faſtidium parit: veruntamen ratione potiùs aſſeqvi mihi videor, ut ita ſentiam. Qvid enim appetam, cùm nec ſciam, qvid utile futurum ſit, nec jam uſura poſſit eſſe diuturna? Appropinqvat enim dies, qvi nos ex immenſa errorum caligine ereptos, in æterna veritatis luce conſtituet. Qvæ me qvidem cogitatio nec ſecundis rebus lætari, nec nimis angi patitur adverſis. Munuſculum, qvod ad me ſingulis annis cum pulcherrima epiſtola mittere non deſinis, penſio qvædam amoris eſt: qva ego te, amore ipſo contentus, ea conditione libero, ne ſcribere tamen deſinas. (C) Æqviore enim animo omnibus muneribus, qvàm ſuavitate tuarum epiſtolarum carere poſſum. Vale. Romæ, 18. Kal. Febr. M. D. LXX.

EIDEM.

EIDEM, NEAPOLIM.

EPIST. XXIV.

Nunciat Furnario, se Româ in patriam rediisse, & quanquam longiùs jam ab ipso absit, amicitiam tamen, qua illi conjunctus sit, sperat fore perpetuam, quandoquidem ab honesto manet; cùm ea, quæ aliunde oritur, sit infirma & inconstans.

Form. Nunciandi. Non patiar te ignorare. (A)

NOn patiar ignorare (A) te, qvod gratum, & perjucundum tibi fore arbitror, vivere me nunc in patria, & planè vivere. Fruor enim rebus iis, sine qvibus vita prorsùs nulla est, propinqvis, amicis, liberis, ipsa demum libertate, qvâ nihil est carius. Nam Romæ, tantum aberat, ut otioso liceret unqvam esse, ut negotiorum assiduis qvasi fluctibus obruerer. Longiùs à te absum: qvid refert? Ne Romæ qvidem cùm essem, fore speravi, ut unqvam te viderem: cùm ætas utriusqve, valetudo, vitæ genus peregrinari nos non sineret. Habet autem hoc amor à virtute ortus, ut absentes conjungantur animis, & sit inter eos, recordatione mutuæ voluntatis, & benevolentiæ, tanta suavitas, qvantam vix, aut ne vix qvidem ulla potest afferre consuetudo. At plerique homines qvotidianâ ferè salutatione, collocutione, familiaritate, beneficiis etiam, atqve muneribus, ali, & conservari amicitiam putant; nisi hæc adsint, deficere, & exstingvi. Stultè. Nam, si ab honesto manat amicitia, nullâ re indiget, ipsa se suâ sponte, suisqve viribus, tuetur, ac sustinet: sin aliundè oritur, infirma semper, inops, incon-

inconstansqve sit, necesse est; à fortunæ varietate pendeat; multis vitiis, & mutationibus laboret. Ergo nos à vulgo rectè dissentimus, & à vulgi consuetudine nostra ratio in primis abhorret: cùm amemus inter nos amore singulari, nec tamen inter nos officia multa interceserint, aut alter alterum de facie norit: qvod multò minùs, ob longinqvitatem locorum in posterum continget: & voluntatis tamen aut ego tuæ mutationem, aut tu meæ, non est, cur extimescas. Cupio te valere, & interdum, si vacabis, ad me scribere. Ego commodius, qvàm Romæ, valeo: qvid mirum? qvi tranqvillissimo animo vivam, & valetudinem, ab omni occupatione longè remotus, præcipuè curem. Desiderare autem literas à te meas non patiar, si placere tibi sensero officium meum. Vale. Ex oppido Plebe Sacci: qvo me sæpè conferam, valetudinis, animiqve gratiâ: addo illud, ne studia colenti, qvibus carui diutius, qvàm vellem, interpellatores molesti sint. III. Non. Novemb. M.D.LXX.

EPI-

EPISTOLARUM PAULI MANUTII Lib. X.

AMPLISSIMO CARDINALI JOANNI MORONO.

EPIST. I.

Pollicitus fuerat Moronus Manutio, se cum Pontifice Max. acturum, ut pensio annua ipsi persolvatur. Cùm verò intellexerit, ipsum de hoc negotio in conventu qvorundam Cardinal. acturum, qveritur, sed valde modestè, de hac consilii mutatione. Cum verò sciat, ipsum nihil sine ratione acturum, rogat ipsum, cujus fidei & clientelæ se totum commiserit, ut negotium hoc perficiat, & se ex periculo liberet, qvo ante autumnum Venetias proficisci possit.

Form. commendandi se alteri, & ejus judicio aliqvid permittendi. Ibi: Interea me tibi totum. (A)

TUrpe est scribere sapienti, qvid agat, & qvomodo agat: neqve ego id unqvam commiserim: neqve id est aut consuetudinis, aut naturæ meæ: veruntamen excusandus fortasse videar, si vel à mea maxima re, qvæ nunc agitur, vel ab humanitate tua, qvam omnes norunt, & prædicant, persuaderi me patiar, ut agam paulo liberius, qvod sentio; &, qvæ animo meo sum meditatus, eadem nunc exprom[illegible]

nihil dissimulans, nullo veritatem artificio tegens. Ego, vir præstantissime, qvod putavi, te, uti pollicitus eras, acturum esse cum Pont. de causa mea, lætabar vehementer, & in hac adversa valetudine, qvæ mihi omnem abstulisse jucunditatem videbatur, aliqva tamen voluptate perfruebar. Sperabam enim fore, ut auctoritas tua, prudentia, eloqventia, præsertim in optima causa, facilè impetraret ab æqvissimo ac beniguissimo Principe non immoderatum aliqvid, aut ejusmodi, qvod invidiam excitare posset: non enim ego ita efferri cupiditate soleo; qvid igitur Annuam tantùm ordinarii stipendii solutionem; ut, qvemadmodum Pius Qvartus Pontifex, immortali memoriâ dignus, venientem ad Urbem insigni viatico donaverat: sic Pius Qvinctus, omni virtute ac laude præstans, ab Urbe discedenten non modo simili, sed majore etiam munere proseqveretur. In qvo ratio videbatur habenda ætatis meæ, habendæ valetudinis, habenda etiam meritorum meorum. Qvanqvam de meritis, ita me DEUS amet, loqvor non libenter: adversatur enim modestia mea: sed hoc verbum expressit ab invito dolor, & eorum temporum memoria, cùm in meum nomen invehebantur multi, aliena conferentes in me, mea mihi detrahentes, Hoc igitur alloqvendi Pontificis, & cum eo statuendi, consiliô tuô, qvasi rebus meis nulla jam tempestas immineret, & qvasi jam in portu navigarem, ita lætabar. Postea verò qvàm de Mariano Victorio, summæ probitatis, raræ doctrinæ, excellentis industriæ viro, cognovi acturum te esse de

de negotio meo in eo conventu, qvi primus habebitur eorum Cardinalium, qvibus alendorum in Urbe studiorum, moderandique Gymnasii publicè demandata cura est; planè sum admiratus mutationem consilii; &, ut ingenuè fatear, qvemadmodum natura mea fert, nec bonitas tua recusat, ex alta qvadam spe turbatus concidit, afflictusqve jacet animus meus. Eqvidem iis Cardinalibus tantum tribuo, qvantum eorum summa virtus, ac dignitas postulat: æqve omnes diligo, æqvè colo: sed ad eos certè nullam arbitror negotii mei partem attinere. A Pontifice sum Romam accersitus: à Pontifice discedendi facultatem peto. Si potestas qværitur: unius est summa. Si liberalitas: unus unico verbo pollicetur, & præstat. Si dignitas: qvæ major est, qvàm à Pontifice vocatum esse, à Pontifice cum benignitate dimitti? Hæc mea consilia sunt: qvibus tamen, ut debeo, anteponam tua. Satis enim exploratum habeo, nihil te cogitasse sine summa ratione, nihil acturum sine summa prudentia. Et mihi, parum in usu rerum versato, obscura multa sunt: tu tanqvam lynceus vides omnia, probatus per totam ætatem iis actionibus, & curis, unde salus publica minimè dubio bonorum omnium testimonio manavit. Ego me semel, non temerè, aut repentina qvadam voluntate impulsus, sed explorata ratione, certóque judicio adductus, in clientelam tuam tradidi: me liberosqve meos tuæ potissimum fidei, benevolentiæqve commisi. Eadem mihi perpetuò mens, eadem, quod vivam, in te uno sita spes erit. Tu me ornandum,

augendum, tuendum suscepisti: sæpè vidi pro varietate rerum mearum, & lætitiam, & solicitudinem tuam: nunc tanquam bonus artifex tuum ut perpolias opus ac perficias oportet. Expedi, obsecro, me hac molestia: vel potius, hoc me periculo libera. Vides enim, cum Romano cœlo minimè jam convenire mihi posse, adductam esse in extremum ferè discrimen salutem meam: autumnum adventare, cujus varietatem, & inconstantiam, hic si permansero, mea certè neqvaqvam feret imbecillitas: Venetias multis nominibus cogito. Idqve mihi primum est præter cetera optandum: sed si vel per Pontificem, qvod non opinor, vel per qvotidianam febrem, qvod magis metuo, patriam, longo terrarum ac maris intervallo disjunctam petere non licebit: deponam voluntatem meam, suscipiam eam, qvam necessitas afferet. Accedam ad Sabinos colles: qvos florere audio regionis amœnitate, cœli temperie, omnium rerum, qvas hominum victus, cultusqve desiderat, ubertate. Interea me tibi totum, (A) salutemqve meam, qvam suppliciter possum, commendans, ac tradens, negotii administrandi rationem singulari tuæ sapientiæ permitto. Vale. V. Kalend. Septemb. M.D.LXX.

AMPLISSIMO CARDINALI GUILIELMO SIRLETTO.

EPIST. II.

Agit Sirletto gratias pro contentione de impetrando, à Pontif. viatico, qvamvis nihil sit perfectum propter tem-

temporum difficultatem: Et qvanqvam dolet, sibi suis sumptibus in patriam redeundum esse: tamen otium nactus, se reliqvum vitæ tempus sibi, bonis artibus & Deo victurum scribit.

AUgeri tua vetera erga me merita recentibus officiis, nec miror, & vehementer gaudeo. Qvanqvam veteribus contentus esse poteram; erant enim ejusmodi, ut addi nihil posse videretur: sed tamen, ùt video, tua nunc qviden ad ea permultum addidit humanitas. Et qvanqvam neqve tua neqve collegarum tuorum, Moroni, & Cornelii, de viatico mihi impetrando summa contentio qvidqvam profecerit; æqvè tamen vobis omnibus, debeo, ac si profecisset plurimùm. Est enim animi liberaliter instituti, spectare voluntatem in primis; minimè qvidem rem contemnere, potiorem tamen ipsa re voluntatem ducere. Sanè optimi Pontificis angustias temporum difficultas excusat; veruntamen ingravescenti hominem ætate, non solùm infirmâ, sed etiam ægra valetudine, imparatum à re domestica, cum filia nubili, ab urbe Roma, cujus nomen omnia pollicetur, post decem annorum labores, suis sumptibus in patriam redire, iis fortasse, qvi hæc solent animadvertere, admirationem aliquam pariet. Et, qvanquam ea, quæ bonis artibus debentur, ratio temporum impediat, ut etiam liberalissimorum Principum voluntas in optimo benè merendi cursu retardetur; me tamen à literis nulla res abducet, si modò assequi otium licebit. Satis cum vulgo insanivimus: ambigua certis, turbulenta tranquillis, inania solidis præferentes.

bellô, florentem, ut in summa pace, rebus omnibus, quæ vel ad usum corporis, vel ad animi delectationem pertinent. Quô dolere interdum, ac penè mihi succensere cogor, qui tot bonis, tanta tranquillitate, tanto etiam nobilium virorum erga me amore tam diu me carere sim passus. Lucri tamen id factum est, quòd, nisi hinc discessissem, diuq; abfuissem, hæc ipsa profecto, quibus nunc ex intervallo recuperatis jucundissime fruor, nunquam omnino, quanti essent, intelligere potuissem. Itaque est, cur immortali DEO gratias agam, habeamque maximas, quòd mihi occasione gravissimi morbi, missionis à Pontifice petendæ, ipsi Pontifici concedendæ mentem attulerit. Alioqui nec satis decorum putassem, nec unquam omnino commisissem, ut ante pactam diem negotium publicum, Urbemque relinquerem. In discessu commoda quædam sperabantur; nec defuit intercedentium dignitas, auctoritas, gratia: ratio temporum est adversata, Pontifice naturâ liberalissimo, Turcicum bellum, & præsentis futuriqve sumptus necessitatem excusante. Mirum id videri nonnullis, ego, qui propemodum id, quod accidit, opinione jam præceperam, non sum commotus, ipsoque missionis impetratæ munere contentus, cetera non dixerim equidem contemnens, sed certè non maximi pendens, otii cupidus nihilô lætior discessi. Nunc habeo cum valetudine negotium. Ejus enim morbi, quo me scis, Romæ dum essem, nec parum diu, nec leviter laborasse, molestæ admodum reliquiæ sunt. Sed, ut spero, sublatis jam causis, quæ morbum & pepe-

pepererant, & alebant, sedulitate, ac fideli meorum curâ, adjuvante etiam hujus cœli, qvod in lucem editus primum hausi, benignitate, brevi omnino convalescam. Tu interea fac, ne officium desiderem literarum tuarum. Vale. Venetiis.

EIDEM, BONONIAM.

EPIST. VIII.

Villulâ Palcotti laudatâ, optat, ut sibi cum ipso in eâdem villâ vivere liceat, multâ salute dictâ magnis urbibus: in qvibus cum magnæ sint occupationes & miseriæ, mavult in loco ab arbitris remoto, qvod reliqvum est vitæ, transigere, modò id per domesticas difficultates sibi liceat.

NÆ ego istam villulam vehementer amo, qvæ te fessum urbanis curis levat, reficitqve secessu, & otio jucundissimo: ubi te colligis, animumqve transfers ad contemplationem pulcherrimarum rerum: qvid agas, qvid cures, lex nulla præscribit: scribis, aut legis, arbitratu tuo: modò aprica deambulatione, modò prospectu collium, qvandoq; aperto puroqve cælo gaudes. Nimirum hoc est vivere; & ista solitudine, isto vitæ genere, nihil beatius. Cur ego tam longè absum? Cur negotiis impedior iis, à qvibus qvo magis ut disjungar, divellarqve operam do, eò me distringunt, retinentqve magis? Mihi crede, si rerum domesticarum soluta ratio esset, advolarem ad te statim, in ipsam inqv am villulam rectà me conferrem, ut tua consuetudine, tuis sermonibus, tuo victu fruerer: te deniqve discedente, custos remanerem, pomarii

MATTHÆO SENAREGÆ, GENUAM.

EPIST. IV.

Queritur de propinqui illius tarditate in itinere. 2. Hortatur ipsum, ut Simiolum fictis verbis utentem, à lictore publico, ad judicium vocandum curet, ut tandem aliqvando evomat, qvod debet.

Form. Gratias agendi. Ibi: Qvod si acciderit. (A)

JAm prorsus de velluto spem abjeceram, (utar enim noto verbo: nam veteres aliter loquebantur) nisi tu, rursus ut eam susciperem, tuis proximis literis effecisses. Exspectabo igitur, & qvidem brevi, (sic enim vis) adventum propinqui tui, quem, arbitror, in itinere Philosophos ambulantes imitari. Nam tribus mensibus non modò Genua, sed ab ultima Lusitania facilè ad urbem pervenire potuit. Verùm ego fortasse calumnior: & illi moram, homini industrio, & agenti strenuè suam rem, negotia diuturniorem, qvàm opinabatur, Florentiæ, vel Senis injecerunt, sic enim existimo: reliqva ferè per jocum. Simiolus, ut video, tibi qvoqve molestus est. Duci enim te vides fictis verbis: nihil cohortatione, nihil admonitione profici: quidquid dicat, inane esse. Itaqve molestiâ te afficit, necesse est, vel meâ causâ, vel qvia rei te movet indignitas. Ac vereor, ne semper eodem locô simus, nisi tu des operam, ut ei per aliqvem tuorum judicium intentetur, & à lictore publico vocatus

ad

ad judicem, seriò rem agi sentiat. Artes hominis prædixi. Quò turpius est falli, & sinere eum diutius tibi verba dare. Quare, si me amas, qvacunque viâ potes, urge, & contende omnibus nervis: qvanqvam hæc qvidem res tuis nervis digna non videtur: sed contende tamen meâ causâ, ut evomat aliquando qvidqvid debet. Qvod si acciderit, (A) atqve adeò cum acciderit: cur enim dubitem, quin diligentia tua fructum pariat? non dicam, tibi agam gratias; non enim pateris: sed tibi acceptum referam, ut alia multa. Quæ si obliviscar, hominem me esse non putem. Vale, vale iterum, mi suavissime Matthæe; tibiqve persuade, me nullâ magis in re, qvàm in tuis literis, in amore, in studiis, officiisqve erga me conqviescere. Romæ, XIIX. Kalend. Octobr. M. D. LXX.

ANDREÆ ANTONINO, OSTIANUM.

EPIST. V.

Excusat se de silentio, & causam ejus confert in occupationes, in morbum, & iter Româ Venetias susceptum: in quo itinere se à morbo liberatum qvidem scribit, sed alvo admodum restrictâ esse, quod malum sperat se medicorum consilio depulsurum.

NIsi me valde amares, quod multis argumentis intellexi, subiraſci te mihi crederem, qvòd literis tuis amantissimè scriptis nihil unqvam responderim. Sed si, cur officio defuerim, audias: non dubito, qvin omni me prorsus & inhumanitatis, & negligentiæ suspicione liberandum putes. A qvo

enim tempore Româ discessisti, nullô difficultatis incommodique genere, nullâ ferè dixerim miseriâ negotia nostra caruerunt. Ex ea solicitudine, ac laboris assiduitate incidi in morbum, cujus primùm vi deterritus, deinde etiam diuturnitate defessus, tentatis propè rebus omnibus, cùm neque periculi, neqve molestiæ finem viderem, cepi consilium in patriam revertendi; extremoq; Septembri mense, dissuadentibus medicis, & amicis, æger in viam me dedi. Pisaurum usque morbus ingravescere visus est; adspectu maris, quasi jam in oculis diu expetita patria esset, propinqui boni spe, animus corpori medicinam fecit. Febris abiit, antequam Pisauro solveremus: ita Venetias, refecti cibô, paulo firmiores appulimus. Malum illud remanet, ut inveteratis morbis ferè contingit, quòd alvo sumus ita siccâ, itaque restrictâ, nullo prorsus ut cibi genere molliri solvique possit. Quod si perpetuum esset, quid miserius? Sed, ne perpetuum sit, curabimus, & cavebimus, quibuscunque rebus poterit; his primum, quæ sunt in nobis ipsis, quiete corporis, hilaritate animi, ratione victus: tum iis etiam, quæ à medicorum scientia, consilioque proficiscentur. Habes id, quod optasse te arbitror, de statu meo: tu, si placet vicissim aliquid te tuo. Cùm enim de te, tuisque rationibus certior fieri pro nostra necessitudine majorem in modum cupio; tum sermone literarum tuarum purissimo, atque elegantissimo, mirificè delector.

Vale. Venetiis-

FRAN-

FRANCISCO MORANDO, VERONAM.

EPIST. VI.

Exponit causam, cur Româ discesserit: &, se jam qvidem a febre liberatum, scribit, sed adhuc morbi reliqvias superesse. Deinde, se ad ipsum ex balneis Gaudentinis excursurum, significat.

QVæ me causæ, minimè naturâ proclivem ad nova consilia, nunc impulerint, ut negotium illud Romanum, qvod Pius Pontifex Max. decem abhinc annis honorifico qvingentorum scutatorum stipendio mihi demandaverat, rejiciendum putarim, non facilè est scribere: velim qvidem existimes, ejusmodi esse, ut aliter statuere meis rationibus alienissimum fuerit. Illud certè fieri non poterat, ut cùm illo mihi ampliùs cœlo conveniret. Qvod experiri, constantiæ causâ, dum cupio, parum abfuit, qvin ipsius cœli adspectum, usumqve perdiderim. Novum igitur consilium capiendum necessariò fuit, si modò mihi carus esse vellem, si salutis, qvam omnes antiqvissimam habent, rationem ducere; si deniqve vitæ munus, à DEO datum, eò usque tueri, & custodire. qvoad ille ipse, qvi dedit, arbitratu suo repeteret. Veni domum; hic verò me summa qvies, & domestica commoda, maximeqve fidelissimæ, atqve amantissimæ conjugis cura tanta, qvanta potest esse maxima, planè recreavit. Febris abiit, nec tamen valemus. Morbi enim reliqviæ supersunt, magis propè timendæ, qvàm

qvâm morbus ipſe: qvî enim valere poſſum, aut etiam qvid non timeam, cùm attenuatum, exſiccatumqve corpus naturali munere fungi ſuâ ſponte nunqvam poſſit? Qvæ res neqve moleſtiæ parum habet, &, ſi inveteraverit, periculô non vacat. Hoc igitur malum niſi depulero, valere me non dicam. Studia noſtra, remiſſa occupationibus, retenta tamen animô, attingere nondum audeo; ne ſtomacho, unde fluxit omne malum, præpropera cupiditas obſit. Sed heus, mi Morande, quando te complectar? Quando adſpectu, ſermoneque fruar tuo? Tuné ad nos, an ego ad te prior? Ego ſcilicet ad te. Ire enim, cùm per anni tempus licebit, ad Gauderina balnea decretum eſt; quæ quater antea ſumſi, nec unquam ſine fructu: nunc eò ſumam diligentiùs, quòd majorem ætas, morbique gravitas, ac diuturnitas cautionem poſtulat. Inde excurram ad te, ut te videam, te complectar, tecum ſim. De cydonite illa, exquiſito artificio confectâ, qua carui tot annos, interrupto locorum intervallis officii tui curſu, niſi tua ſponte ad conſuetudinem redieris, appellabo te quaſi meo quodam jure, ſic tamen, ut ipſum jus è tua fluxiſſe benignitate confitear. Vale, mi ſuaviſſime Morande, nosque, ut ſolebas, ama. Venetiis.

CAMILLO PALÆOTTO, BONONIAM.

EPIST. VII.

Gratulatur ſibi ipſi, quod relictâ Româ in patriam redierit; ubi, cùm à propinquis & amicis ſit ſummâ voluptate exce-

exceptus, Deo gratias agit, qvòd à Pontifice missionem petierit & impetrarit, licet sine viatico fuerit dimissus: Valetudinem se brevi recuperaturum sperat.

PUtasne unquam fore, ut ego me Romanarum occupationum è vinculis eximerem? certè factum vides. Nec mihi venit in mentem ejus consilii pœnitere: qvin qvotidiè magis gratulor, qvòd illa reliqverim, hæc sim adeptus; qvòd ab omni curâ liber otio fruar honestissimo; qvòd ea nunc deniqve studia recolere mihi liceat, à qvibus disjunctus tot annos vixi, vel potius planè non vixi: qvæ enim mihi potest esse vita sine literis? Valeat ambitio, fucatus opum splendor; nihil est, qvod cum svaviſſima librorum consvetudine conferri jure possit. Qvâ mente cùm essem, commisi tamen, ut aliter sensisse videar, cùm sententiam nunquam mutaverim; nam ad urbem Romam eô quidem consiliô sum profectus, domesticis ut rationibus consulerem, simul tamen id spectans, ne delitias meas, optimarum studia doctrinarum, prorsus desererem. Aliter cecidit. Qvis me accuset inconstantiæ? Vicit meam voluntatem potestas eorum, qvibus, ut æqvum est, non minus libenter, qvàm necessariò, parui. Sed mitto præterita. Qvasi enim, ea dum attingo, vulneris obductam propè cicatricem renovo. Hîc me propinqvi, familiares, noti pariter atqve ignoti, redeuntem excepêre voluptate summa. Urbem privatis ædificiis elegantiorem, & publicis operibus magnificentiorem, qvàm reliqveram, inveni: præterea, qvanqvam ardente bello,

Ætas, & præteriti jactura temporis admonet, ut resipiscamus, qvodqve reliqvum est vitæ, vivamus nobis ipsis, bonis artibus, Deo potissimum; à qvo uno, si qvid aut ingenii, aut doctrinæ in nobis est, cùm acceperimus; ad ejusdem unius gloriam omnes ingenii, doctrinæqve fructus referre inprimis æqvum est. Vale, & tibi persuade, neminem esse, vel unqvam fore, qui tuam præstantem virtutem aut magis amet, aut libentiùs prædicet. Cardinalem Carafam, juvenem natum ad immortalem gloriam, exemplum antiqvæ probitatis, cujus humanitati, qva me semper est complexus, debere me plurimum fateor, nisi grave est, meo nomine salutabis. VII. Kalend. Octobr. M. D. LXX.

EIDEM, ROMAM.

EPIST. III.

Narrat Sirletto, qvibus rebus molestias itineris solatus sit. 2. Qvomodo in curanda valetudine laboret, & qvanto desiderio studiorum teneatur. 3. Ipsius virtutem se imitaturum, & amorem conservaturum promittit.

Form. promittendi suum amorem. Ibi: Cupio conervari. (A)

QVidqvid tuli, dum in patriam revertor, suave est: tuli autem aspera, gravia, difficilia, sanè qvàm multa; & eo magis, qvòd asperitates omnes ægra valetudo, & corporis imbecillitas, vehementer augebat. Qvæ dum ferrem, hæc mecum loqvebatur animus: Sustine, præteritorum memoriâ, futurorum spe; & cogita, qvas turbas reliqveris,

ris, quibus laboribus emerseris, quam tranquillitatem, quam quietem, petas. In patriam tendis, refertam bonis omnibus. Ibi te complexu excipiet dulcissima conjux, languentem fovebit, infirmum reficiet, afflictum sublevabit: nullum obsequii studiique munus abesse patietur. Erat hæc duris in rebus optima consolatio. Itaque lætus nonnunquam eram, in dolore, ac molestia comitum meorum. Nunc assecutus ea, quæ speravi, in unam curam incumbo, ut perditam valetudinem restituam. Diuturnitate morbi, & inediâ, corpus jam, & vires amiseram. Accessere itineris incommoda, quibus ita consumptus humor omnis est, ut nimiâ siccitate vitæ periculum impendeat. In revocanda potissimum τῆς κοιλίας εὐλυσίᾳ medici laborant; quam si assequor, convaluisse mihi prorsus videbor. Dici non potest, quo desiderio teneor studiorum nostrorum. Quasi cervus ad fontem, si per valetudinem licebit, sitibundus accurram. Tua mihi consuetudo, tua virtus ante oculos erit: qvam imitari non desinam; & eô quidem animo, ut in ipsa imitatione magnam felicitatis meæ partem statuam. Assequi enim, quod optimum, atque perfectissimum, non cuivis contingit; velle tamen, & conari, non mediocri dignum laude ducitur. Cupio conservari (A) veterem amorem in me tuum, meritis quidem à me nullis, perpetua tamen cultum observantiâ, quam eandem semper, aut etiam, si modò ad eam accedere quidquam potest, quod ego non arbitror, majorem fore tibi confirmo. Vale.

MAT.

præfectus, villicus planè tuus. Qvod si accideret, ut istic exsulare perpetuò cogerer, modò te interdum sociô, modò cum libellis, præclarè mecum actum putarem: multam salutem urbibus, multam honoribus, in quibus ceteri insaniunt, libenter dicerem. Quid enim exspectem amplius? Didici jam, & magna mercede sum expertus, quàm inania sint illa, quæ, communi deceptus errore, præclara duxeram. Magnæ urbes magnas occupationes, ne dicam miserias, habent. Si qvem delectat ambitio: si quis augendæ rei familiaris curâ tangitur: si sententiam in curia dicere, aut à multis in foro salutari, inter summa ponit: urbem amet: me quidem posthac æmulum, rivalemque non habebit unquam. Ætas nostra, mi Camille, ad otium vergit. Vides, quam fluxa sint omnia: quàm facilè hunc & illum, florentes opibus, florentes ætate, repentina mors auferat: ut hoc ipsum, quod spatii nobis relinquitur, totum in lucro deputandum esse videatur. Ac fieri quidem potest, ut diu vivamus: sed, obsecro, quid erit, cur nos diu vixisse lætemur, inter domesticas curas, inter hominum fraudes, infidelitates, insidias, addo etiam publicas calamitates, quibus anguntur boni viri, quales nos & esse, & haberi volumus? Amplectamur igitur studia nostra: remota ab arbitris loca, amœna, salubria, quæramus: vulgi stultitias ineptiasqve vitemus, animos excolamus, ut eas fruges ferant, qvas nec cœli calamitas corrumpat, nec malus vicinus furto subtrahat, nec belli sævientis impetus devastet. In hac sententia te esse, & idem probari utri-

utrique nostrûm, literæ tuæ, non minùs eleganter, quam prudenter, scriptæ significant. Sed impedita, propter domesticas difficultates, mea ratio est: tuâ longè facilior, & expeditior. Nihil enim obstat, quò minùs id, quod jus, exsequi, & præstare possis; ego voluntate, & cogitatione pascor: ab ipsa re quàm longè absim, intelligo. Nec tamen parum profeci: quod ab Urbe Roma discessi. Ibi enim ne spes quidem erat otii, hic sæpe vaco; nec tempus perire sino; sed, quòd otii perpetuitate careo, identidem interpellantibus, aut hominibus, aut negotiis: & quòd angusta nimis utor domestica re; ideò fit, ut conari, & instituere multa possim, absolvere & perficere, præsertim qvod exspectationi respondeat, nihil ferè possim. Habenda est etiam ratio valetudinis: quam vereor, ne in longum tempus afflixerit Romanum cœlum, dicam, an negotium? An utrumque potius? Quod ita esse reor. Sed, si valebo, si rem familiarem ita constituam, ut absentis animum nihil pungat; imitabor, quantum in me erit, consuetudinem tuam, expertemque culpæ voluptatem quæram. Et, quod te quoque facturum esse, vel potiùs jam facere cœpisse video, in literis, in colenda pietate, in summi Dei, summique boni amore, & cupiditate conquiescam. Vale. Venetiis. Idib. Decembr. M.D.LXX.

EIDEM, BONONIAM.

EPIST. IX.

Laudat Palæotti vitam rusticam, & ad porrò colen-

dam ipsum hortatur: optatq; ut sibi quoque eâdem voluptate frui liceat.

NIhil gratius oleis, vel earum magnitudine, vel condimenti suavitate, vel ipso amore tuo, qui te, ut mitteres, admonuit. Hispanis honorem tribuunt nobilium mensæ, qui magnitudine ceteris antecellunt: mihi nescio quomodo subinsulsæ videntur; tuæ nec magnitudinem desiderant, & carnis habent multum, & præstanti sapore commendantur. Quare non ὄιχεται, sed præclarè collocatur industria tua in oleario colendo, in quo multa consequeris. Tibi, post urbanas curas, voluptatem quæris: domesticam rem juvas: qvanquam te quidem hoc arbitror in minimis ponere: amicos muneribus afficis: in quibus me non postremum locum obtinere, ita lætor, ut hac una sæpe cogitatione in magnis molestiis non mediocre solatium invenerim. Fruere, mi Camille, ista voluptate, qua nihil honestius: isto industriæ genere, quo nec liberalius, nec nobilius quidquam esse potest. Scis enim quid de sapientissimis viris proditum memoriæ sit: agrestem eos vitam, expertem deliciarum, ab omni luxu, atque ab illa bonorum morum corruptrice copiâ remotam, victu cultuque simplici contentam, urbanæ prætulisse; agrô benè culto, & ipsâ largo sinu suas opes effundente naturâ, nihil vidisse libentiùs. Quid magni Reges? Nonne suâ manu satas pulcherrimas arbores, apto ad speciem ordine, jucundaque descriptione dispositas, exterarum nationum legatis gloriæ causâ ostentabant? Hos qvi studeant imitari, quis eos jure reprehendat?

Uti-

Utinam fundus meus abesset propiùs, aut eâ saltem regione esset, ubi cœli gravitas minimè timenda videretur. Mihi crede, olearia ego quoque instituerem, rusticis me oblectarem operibus, valetudini simul animoque consulerem. Quod aliquâ tamen ut ratione consequar, quocunque locô, quacunque regione operam dabo. Nam hic diu commorandi spem auferunt multa, sed maximè frigoris injuria, & vinorum austeritas: quæ tenui corpore, imbecillo stomacho, ferre vix possum, vel planè nullo modo possum. Itaque de migratione cogitandum. Vale. Venetiis. Kalend. Januar. M. D. LXXI.

FRANCISCO CICEREIO, MEDIOLANUM.

EPIST. X.

Provocatus à Cicereio ad colendam cum ipso amicitiam, excusat primò tarditatem in respondendo, ejusque causam confert in valetudinem adversam & discessum suum ab Urbe Roma. Deinde cùm amicitia ex iisdem studiis & moribus nascatur, (quod probat exemplo Ferrarii, Capræ & Crucei,) delatum ad se per literas amoris munus magni se facturum, in eoque augendo plurimùm laboraturum, ostendit.

Form. pollicendi amorem mutuum. Ibi: In quo tuendo. (A)

QVàm vereor, optime ac doctissime Cicerei, quia seriùs epistolæ tuæ respondeo, ne quid suspicere de me duriùs; quod certè non debes. Quo de-

nim tempore mihi Romæ reddita est, gravi morbô laborabam: neqve convalui, nisi post multos menses, nec in urbe, sed in patriam reversus. Nam valetudini meæ cœlum illud, qvô usus eram antea perbenigno, advèrsari, & obesse ita cœperat, diutius ut ferre non possem. Itaq; fuit omnino, ut vitæ consulerem, ab urbe discedendum. In qvo summi Pontificis clementiam, & facilitatem laudabo nunqvam satis: qvi, de langvore meo certior factus, cum adhuc muneris mei susceptæqve provinciæ menses non pauci supererent, abeundi tamen potestatem petenti æqvissimô animô concessit. Qvam qvidem ejus benignitatem tanti æstimo, qvanti suam qvisqve vitam & incolumitatem æstimare debet. Vivere enim diu me posse, aut rectè saltem & firmiter unqvam valere, si permanerem ubi cœperam ægrotare, febri præsertim adhuc urgente qvotidiana, planè desperabam. Hæc si tu nosti; non dubito, qvin purgatus tibi satis superqve sim. Id enim æqvitas, & earum artium, qvas magna cum laude profiteris, humanitas postulat. Sin autem de statu meo nihil accepisti: mirari te fortasse nonnihil decuit: male tamen de me, qvasi officium negligerem, aut inhumanitatis vitio laborarem, qvem scires ab homine omnium officiosissimo, atqve humanissimo, Octaviano Ferrario, diligi, existimare non oportuit. Inter diversa enim studia, dissimilesvé mores, amicitia non oritur; aut, si oritur, non diu certè conservatur. Similem sibi qvisqve ad amandum deligit; in qvo errare se non putat: sed, si errat, judicium judicio meliore corrigit, dissuta, non

non discissâ, ut à sapientibus præcipitur, amicitia. At mihi cum Ferrario triginta jam annos, eoq; amplius arctissima intercedit necessitudo. Qvo primum die mihi cognitus est, ingenium, & futuræ doctrinæ principia perspexi: posteà mores in consuetudine probavi: inde ortus est utrinqve amor: qvi ne unqvam deficeret, aleretur potius, & ad summum perduceretur, ille suæ virtutis, ego meæ meritis in illum observantiæ, præstitimus. Hoc argumento, tu vide qvid tibi sentiendum de me putes: ego, cum Ferrario, tali viro, cujus non minùs vita qvàm scientia, bonis omnibus, rectèqve intelligentibus probatur, placere me video, ipse mihi displicere non possum. Nam qvòd unà cum eo Bartholomæum Capram, Hannibalemq; Cruceium in cœlum fers: planè tecum sentio, vel tu mecum potiùs. Multi enim sunt anni, cùm, & hominum proborum, atq; eruditorum celebri sermone commotus, & Ferrarii testimonio: qvo qvid gravius? impulsus, utrumqve cœpi diligere. Capram, jam tum audiebam, præter jus civile, dignamqve nobili viro multarum literarum scientiam, insigni qvadam erga bonos omnes, præsertim liberalium disciplinarum amore flagrantes, liberalitate excellere. Qvæ laus eò pluris in privato cive debet æstimari, qvò minùs hodie in iis, qvi beati propter opes putantur, id est, in Principibus ipsis agnoscitur. Cruceii humanitatem expertus sæpe sum in rebus meis: doctrinam è scriptis ejus non vulgarem, præstantem eloqventiam duxi. Qvis igitur dubitet, (nam te qvidem vix arbitror) qvin ἀξίωμα illud a-

pud me valeat, quod tu lepidè, vereque induxisti: si tibi cum iis viris, quos ego vehementer amo, vehementerque colo, optimè convenit, sequi omnino, ut mihi quoque tecum optimè conveniat. Sed, mihi crede, his argumentis jam non eget virtus tua: quam probavit, largita tibi sua jura, civitas omnium nobilissima: probavit, mandato tibi publicè docendi munere, senatus ille, cujus ad sapientiam & justitiam, quasi ad sacram anchoram, rebus adversis, aut dubiis, omnes confugiunt: probarunt denique suo testimonio, suaque commendatione, tres illi viri omni prorsus laude cumulati. Quæ cùm specto, mecumque cogito, munus hoc amoris tui relatum ad me per literas, & eas literas, quibus ut nihil humanius, ita nihil possit esse ornatius, quantum sit, intelligo. In quo tuendo, (A) augendoque rebus iis, quæ significationem habere poterunt voluntatis meæ cum tua laude conjunctam, partes meæ non desiderabuntur. Tu velim existimes, quod tibi nunc libenter promitto, multò facturum esse me opportuno tempore libentius. Id si credis; & si utendum tibi statues in omni tua re studiis, officiis, facultatibusque meis, & eo quidem animo, tanquam ea tibi non recentis, aut dubiæ, sed veterrimæ, & multorum annorum usu confirmatæ benevolentiæ jure debeantur: erit hoc alterum humanitatis tuæ non vulgare munus: qvo me tibi devinctum perpetuò fore polliceor. Vale. Ex oppido Plebe Sacci. VII. Id Nov.

M.D. LXX.

OCTA-

OCTAVIANO FERRARIO, MEDIOLANUM.

EPIST. XI.

Significat Ferrario 1. se relicta Roma in patriam rediisse. 2. De suo & suorum statu illum facit certiorem: imprimis vero rusticationem sibi placere, in eaqve se studiis vacare, & opus qvoddam aggressum esse narrat, qvod absolutum, ipsi probatum iri sperat.

MI Ferrari, si me tantum amas, qvantum profectò amas; gratulari te mihi æqvum est, qvòd exoptatæ diu patriæ compos deniqve factus post annos decem, tenui fortunâ contentus ita vivo, ut Regum opes honoresqve contemnam. Carebam otio, studiis, rebus multis ad meam naturam aptis: qvæ mihi nunc omnia DEI benignitas restituit: iisqve fruor eô suaviùs, qvò fit usus desiderii diuturnitate jucundior. Si qvid præterea non tam de meo, qvàm de meorum statu scire vis, ùt ferè, qvi amant, curiosi sunt omnes, hæc accipe: Uxor, & filius in urbe, commoda uterqve valetudine, illa rem domesticam, hic officinam, emendandorumqve librorum curam administrat egregiè. Mihi, tædiô diutinæ commorationis urbanæ, rusticari vehementer placet. Qvô primùm afflictæ diuturnô morbô valetudini consulimus, & imbecillo corpori vires addimus: deinde, qvasi qvibusdam exsolutus vinculis, liberè vagatur, & voluptate pascitur animus honestissimâ. Nullis hîc angimur curis, nullis implicamur negotiis: licet id, qvod antea nunqvam licuit, prorsus nihil agere, si volu-

mus: &, quod licet, sæpe volumus. Nam vehi curru, oppida invisere propinqva, amicorum villulas obire, convivari etiam interdum, suavissimisque epulas condire sermonibus, hoc ipsum voco nihil agere. Quanquam, qui valetudine parùm firmâ, operam dat, ut suaviter, jucundè & honestè simul vivat, is profectò nihil agere mihi non videtur. Sed in hoc tamen vitæ genere libros, communes delicias nostras, abjecisse me penitus nolim existimes. Nobiscum ubiqve sunt, comites nunqvam molesti, loquentes, silentes, cùm volumus, quoad volumus: & quanquam veteris morbi reliquiæ quædam supersunt, & vires adhuc languent, quiddam tamen aggredi sum ausus; quod si, ùt spero, absolvam; & si, ut principia dare se videntur, ita procedet industria, vel à te probabitur; (à te cùm dico, qui subtiliter, & sincerè judicant, simul omnes intelligo. Tu enim is es, quem nec opinio fallat, nec voluntas à veritate detorqueat) vel, quin me putes omnis expertem ingenii, nec de mea nec de cujusdam omnino facultate statuere, & existimare quidqvam posse, non recuso. Locus ipse me, vacuus interpellatoribus, & hæc vivendi, arbitratu meo, rerum omnium dulcissima, optata antea potiùs, quàm sperata libertas invitavit, ut ordirer id, quod, nisi sedem hic statuo, aut certè, nisi in hoc secessu, & in hac penè solitudine (nam si cum urbe conferatur, quanquam celebre satis oppidum, solitudo tamen quædam videri possit) majorem anni partem consumpsero, vereor, ne serò admodum, fortasse etiam pertexere nunquam liceat:

opus

opus est nec temporis, nec laboris exigui. Tempus hîc, ùt video, deesse non potest: Laborem communis utilitatis gratiâ nunquam adducar, ut fugiam: interim tamen, superiore periculo admonitus, operæ curæque plus in valetudinem, quàm in studia conferam. Vale. Ex oppido Plebe Sacci. VI. Id. Nov. M.D.LXX.

HENRICO ET CAMILLO CAETANIS, FRATRIBUS, Bonifacii Principis filiis, Romam.

EPIST. XII.

Significat fratribus Caëtanis, se in patria jam tranquillè vivere, studiis suis frui, nec animum Romam revertendi habere, quantumvis majore stipendio vocetur: sed cum jam senex sit, de vitæ exitu cogitare: simulque sibi gratulatur de ipsorum in eloquentia profectu: ad quam colendam modestè illos hortatur.

LÆtari vos arbitror, nobilissimi adolescentes, pro vestra erga me benevolentia, meo in patriam reditu, minimè dubitantes, quin tranquillè vivam, vacem iis molestiis, quibus in Urbe Roma carere vix poteram; fruar iis studiis, cum quibus voluptatem nullam confero. Nam de fructu, quem posteritas capere possit ex industria mea, nihil dico. Conatus equidem à puero sum, idque mihi propositum in omni vita fuit, ut omnibus meo labore prodessem: utrum autem, quod sequebar, assequi licuerit, ad meum judicium non revoco:

viderint ii, qui noſtra legent. Ego mihi temerè nihil arrogo, nec aſſentor libenter, aut ita gloriolâ ducor, ut falſæ opinionis errore, quod video multis contingere, oblectari me ſinam. Qvòd ſi nihil aliis prodeſſe poſſum: benè tamen mereor de me ipſo, dum ea lego, qvibus curæ ſedantur, diſſipatusqve perturbationibus animus colligitur, & ab admiratione rerum inanium ad veræ ſolidæqve felicitatis cupiditatem traducitur. Hôc bonô Romæ carebam, qvia carebam literis & otio, moleſtiſſimis implicatus occupationibus, qvarum ipsâ nunc recordatione commoveor. Itaqve, cùm opinari & credere nonnullos audio, eo me conſilio ab urbe diſceſſiſſe, ut recuperata valetudine, redirem; ita ſtatuo, vel eos ignorare, qvàm infeliciter mecum actum ſit, qvàm diu Romæ vixi; vel in illo quingentorum ſcutatorum ſtipendio tantum ponere, ut easdem ſubire moleſtias cum eodem expediat emolumento. Qvi ſi naturam moresqve meos tenerent; profectò longè aliter ſentirent. Non enim aut ſtipendium illud, aut ulla me lucri cupiditas Romam perduxit: qvanqvam hæc privatæ ſortis homo non contempſi: ſed ſpe ſum allectus propè certâ, vitæ cum dignitate traducendæ, fruendi nonnunqvam ſtudiis meis, amicorum conſuetudine, voluptatibus etiam homine ingenuo, & liberaliter educato non indignis. Qvàm contrà cecideriſ, vos optimè noſtis. Nunc, vel ſi ſtipendio vocarer multò majore, ſic inſanirem, ut meam qvietem, divino mihi munere poſt annos decem reſtitutam, mea ſtudia, ipſam deniqve valetudinem ullo pretio

tio venderem? Tum verò, si eadem illa contingerent, jure plecterer: nemo excusatione aut veniâ dignum duceret: nemo querentem audiret: nemo opem ferret imploranti: ad avaritiæ culpam, & immodicam habendi libidinem converterentur omnia. Præstat igitur sapere, id est, qvam alii fortunam admirantur, eam contemnere, paucis acquiescere, & iisdem contentum esse, quibus ipsa contenta natura est: quæ, dum vitæ arceantur incommoda, & alimenta suppetant necessaria, præterea nihil desiderat. Jam ætas, & valetudo hæc admodum infirma, illa qvotidie magis ingravescens, admonent me, cupiditate ne provehar longiùs; vela citò contraham, & impendentes futuræ vitæ procellas extimescam. Itaqve facio non invitus, ut, cum hujus peregrinationis exitus haud longè distet, non tam de via, qvæ minima restat, quàm de exitu ipso, qui principium afferet æternæ vitæ, cogitem, atque elaborem. Hæc ideo collegi, ne quando vos, aut aliquis potiùs vestri dissimilis, (nam id qvidem à prudentia vestra exspectandum non videtur,) displicere mihi consilium meum suspicari posset, qvod in patriam venerim. Qvod utinam biennio maturiùs feciissem. Non incidissem in eum morbum, qvo valetudinem in perpetuum ferè perdidi: studia fortasse mea fructum studiosis aliqvem tulissent. Una tamen ex hoc naufragio tabula me delectat, qvòd opinione fruor amoris in me vestri, qvòd ex disciplina præceptisq; meis maximum vos in ea via, qvæ ad eloqventiam ducit, feciisse progressum intelligo; qvòd perspecta

cta deniqve indole, voluntate, industria vestra, augurari facilè possum de futura gloria: nec locum habet adhortatio: curritis enim vestrâ sponte, qvô patrui Cardinalis dignitas, & virtus, qvò parentis integritas, & sapientia, qvò avita decora, & majorum nomen immortale vocat. Valete. Venetiis. IX. Kal. Dec. M. D. LXX.

JOANNI CASELIO, AD ARCEM SUCRINIAM.

EPIST. XIII.

Præmissâ excusatione raritatis literarum, respondet ad Caselii literas commendatitias, & primò, ad se commendatos verbis humaniter excepisse, sed re non juvare, significat, cùm operam suam non expetant. Deinde illos a modestia & morum elegantia, commendat.

Form. Deferendi alicui studia sua. Ibi: Mihi autem, cave putes. (A)

URbem Romam ante duos menses, difficili diuturnoq; coactus morbo, reliqvi. Meliùs omnino mihi nunc est: nec dum tamen ita valeo, ut intermissa officia repetere audeam. Libros parcè attingo: amicorum literis, nisi grave sit argumentum, aut breviter admodum, aut prorsus nihil respondeo: negotia reliqva, ut valere ipse possim, valere jussi. Ea re nec scripsi ad te antea, & in posterum, ne qvid oneris mihi imponas, qvod infirma ferre valetudo neqveat, à te peto. Familiares tuos, nobiles adolescentes, Joachimum Bassevitium, & Nicolaum Rascium, verbis perhumaniter accepi: re non

non juvo; qvia nec ipsi rogant; & mihi, qvid eorum causâ præstare possim, ipsis non rogantibus, in mentem non venit. Modesti sunt homines, & morum elegantia præditi: ingenio, & literis, cum à te diligantur, tuaqve consvetudine sint usi, non dubito, qvin pro ætate excellant. Ac sapienter qvidem eos facere judico, qvòd apud nos aliqvamdiu sibi vivendum statuant: præclaram enim indolem, materiemqve virtutis haud mediocriter cœlum Italicum adjuvabit. Qvod eò magis lætor, qvia redundabit ad te aliqvid ex eorum summa laude; cum vel alumni fuerint disciplinæ tuæ: vel tuis hortatibus, consiliisqve in Italiam, qvasi ad mercatum bonarum artium, se contulerint. Mihi autem, cave putes, (A) gratius qvidqvam esse posse, aut curari à me libentius, qvàm qvod ad existimationem pertinere tuam intelligam. Id adeò cùm præstanti doctrinæ tuæ, studiis ad communem utilitatem spectantibus, tum summæ erga me perspectæ jam satis atqve cognitæ benevolentiæ debere mihi videor. Vale. Venetiis. XIIX. Kalend. Januar. M. D. LXX.

HORATIO CARDANETO, PERUSIUM.

EPIST. XIV.

Gratulatur Cardaneto de amicitia fratrum Cæetanorum, qvos laudat à modestia & aliis virtutibus, rogatqve ipsum, ut eos sibi commendatos habeat. Deinde negat, se bene nummatum Româ in patriam rediisse, sum decem

cem annorum laboribus vix tria millia scutatorum collegerits: sed animum habere paucis contentum affirmat.

GRatulor tibi, mi Cardanete, nec sanè magis ex animo gratulari possum, quòd nobilissimorum adolescentum, Henrici, & Camilli Caëtanorum fratrum, auctus amicitiâ sis. Melior omnino reperiri ratio nulla poterat, quâ ferrem æquius, eorum me consuetudine carere, quàm qvod utantur tuâ. Te enim vel studiorum similitudine, vel animorum conjunctione, vel mutuis etiam officiis quasi me alterum esse puto. Quâ modestiâ sint, quâ gravitate, quâ prudentiâ, quàm à communibus ingeniis differant, quã à depravatis hujus seculi moribꝰ adhorreant; quia brevi admodum ipse intelliges, nihil dicam. Auguratus quidem antea sum, si diuturna utrique vita contigerit: quod in tanta bonitate, tam propensis ad veram laudem studiis, ab immortali DEO sperandum videtur: nullam esse gloriam tantam, quàm non facilè consequantur; nullos honores, qui non eorum virtutibus ultrò deferantur. Te rogo, pro eo quanti me facis, conferas in eos quidquid poteris officii, studii, observantiæ; quodqve facere cum omnibus, qui te norunt, solitus es, id tibi cum ipsis præcipuè faciendum putes, ut iis pateant opes ingenii, eloquentiæ, doctrinæ tuæ. De meo statu, quidquid possum scribere, ut video, cognitum jam habes. In eo tamen erras, vel potius errare te coegit aliorum sermo, quòd me bene nummatum in patriam rediisse putas. Decem enim annorum laboribus vix tria scutatorum millia, id est, quantum ad filiam collocandam

candam reqviratur, colligere potuimus. Ita mihi nullæ pecuniæ, nullum vectigal, præter veterem frugalitatem, qvô vectigal nullum est uberius, animum paucis contentum, relinqvitur. Qvare gratulari te mihi velim, non qvod abundem, qvod falsum est, sed qvòd tranqvilla mente vivam; qvòd in studiis, qvantum valetudinis ratio permittit, qvòd cum meis, qvod deniqve nullis implicatus negotiis, sed in summo otio, summa qviete, summa libertate, qvæ sunt omnibus divitiis, rectè intelligentium judiciô, anteponenda. Vale, & illustrissimis Caëtanis salutem dices à me plurimam. Venetiis. VII. Kal. Jan. M. D. LXX.

ANTONIO ROLANDO, PATAVIUM.

EPIST. XV.

Negat se petitioni ejus in corrigenda oratione locum dare posse, qvod à re sua non tantum otii sibi sit, ut aliena legere possit. 2. De ducta uxore & susceptis liberis ipsi gratulatur.

ADhuc languebam ex vetere morbo; &, filio non leviter ægrotante, eram sanè perturbatior: committere tamen nolui, ut epistolæ tuæ insigni præsertim Homerica magniloquentia, & benevolentiæ notis erga me tuæ, nihil omninò responderam. Quod petis, ut orationem tuam corrigam: primùm id qvidem necesse non est: cùm sciptor sis luculentus, judicioque excellas: deinde verò tantum ab re mea mihi otii non est, aliena ut possim

sim legere. Aut enim non vaco: aut, si quid temporis conceditur, ad ea, quæ inchoata, rudiaqve jampridem habeo, absolvenda, & perpolienda totum confero. Quare à te peto, ut habeas rationem & valetudinis & occupationis meæ. Ego, postea quam in patriam reverti, negotiorum magnitudine defatigatus, ætate etiam admonitus, & Venusini Poetæ versu, *Solve senescentem maturè sanus equum*, mihi & Musis duntaxat vivere constitui, nullas suscipio curas, nisi quas rerum domesticarum necessitas imponit. Novas amicitias non expeto: veteribus colendis operam nondo: cum uxore, liberisque suavissimam vitam duco. Hic enim dies, ut ille ait, alios mores, aliam vitam postulat. Amicorum copia, quid præter molestiam habeat, non video. Si quis aliter sentit, arbitratu ipse suo vivat: Ego malo mihi sapere, quàm aliis. De uxore à te ducta, de susceptis liberis, valde tibi gratulor. Nam etsi onus alendæ familiæ, durissimis temporibus, magna rerum omnium caritate, perquam grave esse non ignoro: te tamen, virum bonum, peritumoptimarum artium, tua virtus ex omnibus incommodis, ac difficultatibus eripiet: aderitque Deus, cujus eximia benignitas præclaris conatibus & optimis studiis deesse nunquam solet. Vale. Venetiis. X. Kalend. Januar.

M. D. LXX.

)o(

EPI-

EPISTOLARUM
PAULI MANUTII
Lib. XI.

ILLUSTRISS. ET EXCELLENTISS. JUVENI, JACOBO BONCOMPAGNO.

EPIST. I.

Laudat Gregorium XIII. Pontificem creatum, qui, cùm propenso semper erga liberales artes animo fuerit, speret illas, hoc Pontifice, suam dignitatem recuperaturas; atque ideo Boncompagnum Pontificis propinquum rogat, ut ipse quoque literarum patrocinia suscipiat, simulque ipsi, de dignitate per electionem Pontificis aucta, gratulatur.

Form. Causam scriptionis allegare. Ibi: Scribendum aliquid hoc tempore arbitratus sum. (A)

NOta sententia est, à sapientissimo viro literarum prodita monumentis, mutatione temporum, eventu vario, per omnes ætates comprobato, *cum Principum moribus, atque institutis, privatorum hominum sensus, & studia congruere.* Est enim ita more comparatum, ut in eorum, qui imperant, vitam ii, qui parent, veluti in speculum intuentes, dicta simul & facta diligenter animadvertant. Inde oritur cupiditas

imitandi: inde fit, ut aut virtutes emanent, aut vitia deriventur. Itaque GREGORIO XIII. cui tu sanguine conjunctissimus, virtute carissimus es, in illa proxima cœlo sede, incredibili Cardinalium omnium consensu, in quo perspicua divini Numinis voluntas apparuit, collocato, speciem quandam, & imaginem rerum omnium laudandarum quasi post tenebras exorta luce vidimus. Et, cùm ad urbem quotidie tot mortales, præsertim qui nobili aliquâ arte excellant, suæ quisque spei favens, tam cupidè confluant, nemo dubitat, quin, cùm ille antea semper ita vixerit, ut ingenuarum disciplinarum studia rebus omnibus præferret, rectum & honestum sic amaret, ut nihil ambitioni, nihil gratiæ tribueret, ad æqvitatem & religionem omnia referret, eadem ei nunc prima sint, eadem studia colentes amplectatur, ornet honoribus, opibus augeat, maxima potestate cum optima mente conjuncta. Ille pacem, & concordiam Christianorum Principum tuebitur: ille præclaram in perdendo communi hoste conspirationem fovebit: illi publica salus, Sedis Apostolicæ dignitas, summi DEI gloria, à qua nunquam oculos deflexit, erit antiquissima. In justitia verò, cujus omnes partes novit, plerasque cum laude exercebit, prorsus eum nihil fallet: non ex aliena pendebit opinione: non alienis consiliis auferetur: quæ sæpè labes, gravi civitatum damno, bonos etiam Principes infecit: ipse disceptator, & index res publicas & privatas pro sua sapientia suoque sensu moderabitur ac reget. Quid artes illæ nostræ, quibus ad humanitatem informamur,

mur, qvæ fessos curis animos levant, nec tamen utilitatem à voluptate sejungunt, non eæ nunc, nimium diu cum oblangverint, spe qvadam recreatæ, oculos tollere videntur? Cumqve novo Principe, ad liberales omnes artes maximè propenso, vehementer lætantur, tum verò in te, JACOBE illustrissime, spem suam in primis locatam habent, à te opem exspectant, tibi se suamqve dignitatem, fatali qvadam temporum calamitate ademptam, supplices commendant. Non negabis, opinor, benè de te merentibus patrocinium tuum, & ad cetera, qvæ in te elucent, ornamenta, cùm ingenii, atqve doctrinæ, tùm verò ejus modestiæ, qva te tam secundis rebus admirabilem præbuisti, addes hoc, qvô nullum illustrius esse potest, ut literarum causam suscipias, reliqva tanquam inania contemnas; qvamqve tibi antea laudem apud multos, versatus in celeberrimis Italiæ gymnasiiss, non obscurâ voluntatis egregiæ significatione peperisti, ejus augendæ cùm facultas hoc tempore divinitus tributa maxima sit, non committes, ut ipse tibi aliqvando, & gloriæ tuæ defuisse videaris. Qvæ si cogitas, summa sapientia est; si perficis summa felicitas. Nam ipsum velle qvis in laude ponat, nisi qvod velis, res ipsa declaret? Felicem porro non ego qvenquam duxerim, qvi sibi licere putat, qvicqvid libet; sed qvi, cùm in magna potestate sit, licere tamen sibi nihil vult, nisi qvod veritas & ratio ipsa præscribat. Sensus autem hic multitudinis est, ut abundare qvàm plurimis rebus, optabile inprimis existimet. Rectè vero uti, neqve optant multi, &

soli sapientes norunt. Ac mihi qvidem, cùm ad tuam superiorem vitam animum refero, hæc ipsa, qvæ laudo, qvæ tuum nomen immortalitati commendare possunt, eadem te sentire, eadem cogitare, & velle, tuaqve sponte satis ad verum decus inflammtum esse, minimè dubitandum videtur: eoqve breviùs ad te scribo, ne supervacanea legas distentus magnarum rerum curis. (A) Scribendum tamen aliqvid hoc tempore sum arbitratus, ut, cùm omnes tecum gratulationis officiô fungantur, omnes tibi navare operam & studium velint, ego qvoque meam in te singularem observantiam, privatim nihil spectans, tuæ studio laudis incensus & nobilium disciplinarum amore flagrans, officio testatam aliqvo relinqverem. Vale, X. *Kal.* Qvinct. M.D. LXX.

CAMILLO PALÆOTTO, BONONIAM.

EPIST. II

Primò causam exponit, cur Palæottum amet, videlicet ob singulares virtutes, ac præsertim liberalitatem erga literarum studiosos: deinde gratias agit ipsi, qvod in summa novæ affinitatis lætitia partem istius lætitiæ in se effuderit, ipsiqve de nova illa affinitate gratulatur.

PRæclara sanè amicitiæ lex de similitudine animorum in utraqve fortuna: quæ si servaretur, nihil esset humanâ vitâ jucundius. Sed, qvod tu sentis, & qvod ego tecum, sive munus hoc naturæ fuerit, sive earum artium, qvibus ab ineunte ætate opram dedimus, in eo, qvam pauci sint, qvi nos imi-

imitentur, tu profectò pro tua prudentia animadvertis; ego pro mea tenuitate sæpè sum expertus. Eqvidem nulla re magis lætor, quàm opinione amoris in me tui: cui nisi ex omni parte respondérem, hominem me non putarem. Amo autem te non ob illa, qvæ tibi possunt esse communia cum multis, qvòd unus ex amplissimo XL. virûm collegio sis: qvòd propinqvitatibus, clientelis, opibusqve valeas: denique, qvòd fratrem habeas Cardinalem, & eum Cardinalem, qvem non dignitas magis, qvàm virtus illustrat: sed ob ea, qvæ tua propria sunt: qvòd ab adolescentia ita vixisti, ut senilem in te prudentiam nemo reqvireret: qvòd ortus clarissimâ gente, majorem tamen ex te ipso nobilitatem qværis; qvòd ad omnem virtutem libero virô dignam, præcipuè verò ad liberalitatem propensus, excipis, & complecteris omni officiorum genere, qvicunqve se studiorum gratiâ Bononiam conferunt: & qvò qvisque magis virtute, industriâ, probitate videtur excellere, eò major ac præstantior in eum tua benignitas elucet. Ita fit, ut ad liberalium disciplinarum studia plurimos qvidem inveterata jam Bononiensis gymnasii gloria ex universo terrarum orbe, multos tamen tui qvoq; nominis fama pelliceat. Hæc ego cum aliis potiùs, qvàm tecum: nunc erupit amoris vis, qvæ me nihil minùs ab initio cogitantem, propè invitum ea scribere coegit, qvæ tu cùm libenter agas, non libenter tamen audis. Occasionem autem non ostendendæ solùm benevolentiæ meæ, sed judicii qvoqve declarandi non levem sanè tu dedisti,

cùm in maximis occupationibus, in summa novæ affinitatis lætitia non modò de me absente cogitasti, qvo contentus esse debui; sed effudisti in me suavissimis literis partem lætitiæ tuæ, affecistiqve me voluptate tantâ, qvantam animus meus capere potest maximam. Ac de isto qvidem officio tibi nunc, ùt debeo, gratias ago, habere nunqvam desinem: de ipsa verò re, quam significas, ita gratulor, ut, quæ mentis exprimere meæ sensum qveant, verba prorsus nulla suppetant: istâ enim affinitate, ad utram familiam oculos converto, omnia video plena dignitatis, plena sapientiæ, plena virtutis. Cùm verò utriusqve decora copulantur, tale qviddam existit, qvod cùm intueor, haud facilè, qvid conferre possim, reperio. Qvare debes exspectare omnia jucundissima. Soboles exorietur, approbante immortali Deo, digna parentibus, avis, majoribus, unde mirabiles Christiana Resp. & in primis ipsa patria fructus capiat. Qvod ut ita sit, pro meo erga te singulari studio non minùs opto, qvàm si ad me ipsum, liberosqve meos eadem illa pertinerent. Tu me velim ames mutuò, Sigoniumq; meum, & Amasæum salutes. Vale. Ego, qvanquam cœlum mutaverim, nondum tamen satis rectè valeo. Ex Plebe Sacci. XVI. Kalend. Maji. M. D. LXX.

EIDEM, BONONIAM.

EPIST. III.

Narrat Palæotto, primò qvidem, cur Venetiis esse nequeat, videlicet propter frigus, exercitationes corporis denega-

negatas, vina, carnium penuriam. 2. Utrum Genuæ an Regii domicilium collocèt, se ambigere. 3. Cur Genuâ præfectus Mediolani substiterit, videlicet, qvòd perfruatur ibi humanitate Bartholomæi Capræ & Ferrarii.

VAldè accidit, non sanè contra voluntatem, sed certè præter opinionem meam, ut Mediolani consisterem. Sic sunt humana. Consilia nostra plerumqve ratio, casus interdum, & fortuna moderatur. Ego Genuam eâ potissimum causâ petebam, ut villulis pulcherrimis, jucundo placidi maris adspectu, &, qvod in primis valetudo mea requirit, verno cælo hyeme summâ fruerer. Nam Venetiis hyeme superiore, cùm & cubiculo clauderer angusto, & camino assiduè uterer luculento, parum tamen abfuit, quin me vis frigoris absumserit. Scis, qvæ mea tenuitas, qvæ sit imbecillitas. Nec ætatem, ùt arbitror, ignoras. Qvotidiè labuntur vires, & eò magis, qvòd ea, qvæ mihi ab adolescentia rerum omnium antiqvissima fuerunt, & à qvibus ne nunc qvidem, ætate ingravescense, divelli possum, studia calorem illum, qvo alimur, exhauriunt. Hæc de frigore: audi nunc, quæ supersunt incommoda. Exercitationibus dum utor, confirmari me sentio; at iis uti Venetiis, præsertim sub dio, vel ob angustias viarum, vel ob infinitam prope civium, peregrinorumque freqventiam non licet. Huc illuc impellimur: sæpius alieno motu, qvàm nostro, movemur: vix ut interdum, ac ne vix quidem, si lubrica via est, consistendi facultas detur. De vinis qvid loqvar? Diuturna me consuetudo Romanis, omnium facilè primis, assuefecerat,

cerat. Similia non qværebam, sed qvæ prorsus dissimilia non essent: periit omnis industria. Carnis mira penuria: vitulinam qvidem, qvæ differat à bubula, reperire, felicitatis est. Excellunt viri nobiles benignitate, virtute, sapientiâ: neqve ego eorum amicitiâ, & consuetudine excluſus unqvam fum, appetitus etiam à multis: qvod in iis rebus numero, qvarum memoriâ non mediocriter oblector: sed nescio qvomodo fit, ætatis fortasse vitiô, ut qvædam res, qvibus olim pascebar, qvotidie magis ex animo dilabantur. Mihi uni, mi Camille, jam cupio vivere, dum vivo, sic tamen, ut, me ceteris etiam vixisse, aliqvando intelligatur. Habes, cur Venetiis non sim: qvô spectem, & ubi esse velim, ac reliqvæ vitæ domicilium collocare, sanè nondum constat. Amœnitatem, & salubritatem sequor. Utraq; Genuæ est: utraq; ùt audio, Regii, qvò peramanter invitor; & suburbanum mihi suum, magnificè exstructum, eleganter ornatum, vir primarius, integritate, doctrinaque excellens, Horatius Malagutius, summi Pontificis cubicularius, semel & iterum detulit. Mihi tamen ocellus Italiæ, Benacensis ora, Asulano meo, unde multa suppetent, satis propinqva, vehementer arridet. Eò me convertit animus: eò referunt pedes: ibi deniqve cum rusticis malim, rustico penè more, qvàm alibi cum perurbanis, in magna non modò lautitia, verùm etiam copia, vitam agere. Interea sum in hac urbe, &, ùt video, diutius ero, qvàm putabam: non tàm, quia propter anni tempus discedere vix jam licet; cùm & imbres assidui vias corruperint,

& ego

& ego is sim, qvi vel leviſſimis frangar incommodis; qvàm qvia duorum virorum, omni laude ac virtute circumfluentium, Bartholomæi Capræ, hoſpitis mei, & Octaviani Ferrarii, veterrimâ mihi neceſſitudine conjunctiſſimi, ſingulari doctrinâ, humanitate, benevolentiâ perfruor. Otii qvidem habeo, qvod tu fortaſſe vix credas, in urbe ampliſſima, omniumqve celeberrima, non minus, quàm optabam, plus profecto, qvam ſperare auſus eſſem. Itaqve ſtudia calent. Qvod cùm dico, ſimul illud dico, Mediolani me perlibenter eſſe. Nam cum ſtudiis & literis nullum vitæ genus, ne ſi Crœſi qvidem addantur divitiæ, permutaverim. De valetudine ſi qværis: eâ ſum, qvâ ſoleo, id eſt, non admodum firmâ: me tamen cùm domeſtica qviete, tum definitâ qvadam victus ratione, aliqvâ etiam animi tranqvillitate, tueor atqve ſuſtento. Vale. Mediolani. Kalend. Novemb. M.D.LXXI.

EIDEM, BONONIAM.

EPIST. IV.

Palæotto de oleis, & Simonettæ de conditis cotoneis agit gratias. Et Simonettam, virum nobiliſſ. & Senatorii muneris, ſe ſingulari obſervantia cultarum promittit.

OLeas Mediolanum uſqve? Mirus amor, & ſingularis humanitas. Sed vide, qvid acciderit. Venit in mentem Simonettæ tuo, ùt eſt homo perelegantis ingenii, munus tuum cum ſuo munere conjungere, & ſubamari ſaporis oleas, qvô ipſo gratæ ſunt, aliô tamen ſapore gratiores efficere. Itaqve

misit ad me scitè admodum condita cotonea; & qui attulit, cùm mihi tuo nomine salutem dixisset, addidit illud, quod Simonetta lepidè, conjecerat, de olearum sapore temperando. Est igitur, cur utrique vestrûm pares agam gratias: nisi si paulò fortasse majores tibi debentur, cujus occasione liberalitatis alia videtur exorta liberalitas. Quanquam Simonettæ jam antea sanè vel plurimum debebam, quòd humanitati suæ tantum tribuisset, ut ad me, vir nobilitate præstans, & senatorii muneris honore insignis, domum veniret, horasque mecum aliquot suavissimo sermone consumeret. Quo quidem in genere, si mihi non dicam per studia, quæ licet perjucunda, voluntatis tamen, arbitriique mei sunt, sed per valetudinem, cui servire necesse est, liceret; ita me officiô vincinon paterer; quemadmodum animi certè voluntate non vincor. Ego propter frigoris magnitudinem domo pedem efferre adhuc non audeo. Itaque paucis utor. Capra hospes meus, & Ferrarius, ille quotidie, præsertim vespertinis horis, hic, quantum ei vel à philosophiæ studio, vel ab amicorum negotiis vacat, tantum ferè mecum est. Horum virtus humanitasque facit, ut paucos, & pauca desiderem. Et omninò, si studiorum similitudo, si officia, si mores benevolentiam gignant: multos amore complecti, non illo vulgari, sed eô, qui excellit, id est, qui inter nos est, quàm non facilè sit, opinor, vides. Nam, quod in epistola tua gravissimè atque ornatissime scriptâ, speras posse fieri, ut à Simonetta tantum diligar, quantum vel ille à te, vel tu ab illo dili-

diligeris, addo etiam, qvantum ego me à te diligi pro tuis maximis officiis jampridem mihi persuadeo: id qva ratione possit evenire, cùm aut in eum intueor, aut ipse me perpendo, non eqvidem intelligo. Diversa studia sunt: consuetudo non interceſſit: vitæ ratio dissimillima. Illum publica negotia, summarumqve rerum cura distinet: ego humili literarum otio delector. Ille, ad amplitudinem natus, curat ea, qvæ speciem, & splendorem habeant: ego, si qvies animi datur, si colere licet eas artes, qvibus à primis temporibus ætatis meum omne studium, operamqve dedi, cetera propè contemno, qværenda certè magno cum labore non arbitror. Deniqve illi celebritas, mihi, ut fatear id quod est, solitudo vehementer placet. Faciam igitur, qvod officii mei esse duco, & qvod à me dignitas hominis, ac virtus non modò postulat, verum etiam exigit, ut eum omni tempore, qvanqvam absens longeqve disjunctus, animô diligenter observem, memoriâ colam, iis etiam ornem laudibus, qvibus ille suis majoribus ut respondeat, sic enititur, ut assequatur. Qvod eum scire tuis literis, & persuasum habere, si cognovero: summe me, ac singulari affectum abs te esse munere judicabo. Vale. Mediolani. Kalend. Febr. M. D. LXXII.

EIDEM, BONONIAM.

EPIST. V.

Gratias agit Polœotto, & negat se merita ipsius officiis assequi posse: amore verò se ipsi non cedere affirmat.

2. Fa-

2. Facit ipsum certiorem de valetudine sua. 3. Scrupulum de amicitia, ait, optimè ipsi à Cicerone aut Arist. posse eximi.

QVid est, cur sperem assequi me posse tua merita officiis? Par in utroque voluntas: id enim juvat credere; sed conditio longè dispar. Tibi enim ad me ornandum unà cum voluntate suppetunt reliqua, auctoritas, dignitas, virtus: mihi ad gratiam referendam, præter voluntatem nihil propè relinquitur. Itaque tu me magis ut diligas, quàm ego te, nunquam concedam: idem, officii residere plus apud te, semper fatebor. Dissimulem? Nihil me ingratius. Negem? Facilè refellar. Testes erunt antea meritorum tuorum, egregiæque cujusdam voluntatis erga me sanè quam plurimi: nunc accessit, qui pro sexcentis unus est, vir amplissimus Scipio Simonetta: qui, quòd me amet, quòd etiam in sermonibus laudet, magnam in eo sanè benignitatem hominis agnosco: sed tibi quoque tribuo: cujus ille judicium quanti faciat, quô primùm die sum eum allocutus, haud obscurè perspexi. Quod scire vis de mea valetudine, quam tibi summæ curæ esse vehementer gaudeo: tantum abest, ut optimâ fruar, ut ab optima absim aliquantô etiam longiùs, quàm à deterrimâ. Ac si mihi medium quiddam contingat, præclarè mecum agi putem. Sed id, ut optare potiùs liceat, quàm sperare, ætas facit, & valetudo. Studia mitto: à quibus divelli non queo. Nihil me magis, quàm scire, delectat: ita scribo, ut ad alios industriæ meæ fructum pervenire cupiam: sed, mihi crede, plerunque

runqve fit, ut qvò diligentius in hac cura verſor, eò plura ipſe diſcam, qvàm alios doceam. De amicitia ſi tibi ſcrupulus moleſtus eſt, evellet eum, aut Ariſtoteles, aut Cicero noſter: qvos tu cum magiſtros habeas, miror ſanè, cur ad me qvid quam referas. Nam ego me vel ſcire nihil puto, qvod tu neſcias: vel, ſi qvid ſcio, ab illis didiciſſe confiteor. Hoc tantùm dicam, idqve tuâ causâ, mi Camille, qvando te hoc de genere libenter video diſputare: ſi qvis perfectam illam amicitiam, cùm ex duobus animis tanqvam unus fit, ut afficiantur pariter in utraqve fortuna, ut nihil jucundum, nihil triſte ſeparatim, communia ſint omnia; hoc, inqvam, genus amicitiæ ſi qvis cogitet, & ea, qvæ leguntur in libris, inter homines qværat, eum fruſtra laborare. Eſt enim amicitiæ, ùt reliqvarum rerum omnium, idea qvædam & ſpecies abſoluta: cujus præſtantiam mente comprehendere, & ingenio conſeqvi fortaſſe licet; exempla certè ſub oculos non cadunt. Hæc ego ita ſentio: tu, ſi qvid contrà, doce me. Vale. Mediolani, Idib. Mart. M.D.LXXI.

EIDEM, BONONIAM.

EPIST. VI.

Palæotto ſignificat, ſe, cum domum cogitaret, & eo itinere ipſum videre cuperet, à Gregorio XIII. P. M. honorifico ſtipendio retentum eſſe.

AGri veſtri, ſiqvidem, ùt ſcribis, imbribus irrigari cœpti ſunt, meliore, qvàm noſtri, qvi adhuc valdè ſitiunt, cæli munere fruuntur. De vindemia

demia tamen, quod ad bonitatem firmitatemque vinorum attinet, bene speratur: de copia, fore certum est, ut non abundemus. Ego, non exspectatis imbribus, jam sarcinulas collegeram, ut in viam me darem: nihil enim erat potius, quàm ut domum redirem, eoque itinere te viderem, ut villulam tuam, utroque autem fruerer, quamdiu per anni tempus liceret: sed vicit consilium meum Cardinalium voluntas: quorum operâ est effectum, ut GREGOR. XIII. Pontif. Max. qui tamen suâ sponte liberales disciplinas miro quodam studio amplectitur, fovet, alit, honorifico me stipendio retinendum putaverit. Hîc igitur cogimur consistere: libenter, ùt Romæ, in summa celebritate, & amicorum copia; inviti, ut à te disjuncti, cujus consuetudine non semel aut iterum, sed perpetuò æstivis mensibus, amœna regione, jucundo otio, cum communibus Musis frui cogitabamus. Hoc tamen quidquid est incommodi, non illud quidem penitus, sed aliquâ saltem ex parte, quantum scilicet per utriusque occupationes licebit, literarum commodô sarcietur. Vale. Romæ. VII Id. Septemb. M. D. LXXII.

HIERONYMO CAPRÆ, MEDIOLANUM.

EPIST. VII.

Gratias agit Capræ cùm de literis ad se missis, tum de officiis, Mediolani cùm esset, præstitis, eumque rogat, ut illustrium virorum benevolentiam sibi conservet.

Quod

QVod ad me Camilli Palæotti, viri nobilissimi, meique amantissimi, literas misisti, valdè gratum: quòd verò cum iis etiam tuas, easque Latinè scriptas, & ita quidem, ut Romanam illam veterem elegantiam redoleant, multò etiam gratius. Nam ut, Mediolani cum essem, interdum sermone tuò summa cum voluptate fruebar: sic, adempta mihi nunc tui sermonis usurâ, totam spem hujus mitigandæ molestiæ tuis in literis repono. Quanquam hoc in genere ita moderabor meæ cupiditati, ne tibi plus oneris imponam, quam vel occupationes tuæ vel studia patiantur: cùm præsertim eâdem scribendi lege pariter utrumqve nostrûm teneri æqvum sit, ut cum tibi caveam, mihi quoqve, multis curis implicato, cavere simul videar. Quid igitur faciam? Nimirum id, quod unum relinquitur, ut ex amoris in me tui memoriâ solatium capiam, eâ fuar, in eâ te absentem intuear, alloquar, amplectar, & in exoptata re falli me sinam errore perjucundo. Atque hæc quidem in perferendo tui desiderio satis commoda ratio est, illa perdifficilis, remunerandi officia tua; quæ cùm libenter, & sæpe cogitem, egregieque partes in eo meas animô expleam; nisi tamen id tibi re ipsâ aliquando persuadeam, non benè mecum actum existimabo. Extremum illud est, quod à te vehementer peto, ut, quantum meâ causâ vis, quem velle arbitror quantum cupio, tantum studii ponas in tuenda mihi benevolentiâ, cum qua thesauros non permutaverim, virorum illustrium, sapientissimorum senatorum, Scipionis Simonettæ, Ludovici Macentii, Hieronymi

nymi Montii: quorum erga me singularem humanitatem, semel atque iterum salutationis officio perspectam, nulla unquam apud me delebit oblivio. Aldus filius te salutat, amicitiamque tuam, ùt debet, plurimi facit. Tu salutem viro optimo, multisque virtutibus ornato, Hannibali Cruceio, dices meo nomine. Vale. Venetiis. VIII. Kalend. Maji. M. D. LXXII.

HANNIBALI CRUCEIO, MEDIOLANUM.

EPIST. VIII.

Amore impulsum se significat ad has literas scribendas; & hunc amorem respuere illius purgationem, de se ante discessum non salutato; quandoquidem amicis non plus oneris imponat, quam ipse suscipiat; nec veram amicitiam visitationum officia flagitare.

INfirmo adhuc corpore ob recentem morbum, nec mente, ut verè dicam, satis transqvilla, feci tamen, ut hæc ad te exararem, amore impulsus, quo te sum complexus ante multos annos: cui tu, ne quid addi jam possit, humanitate tua, probitate, virtute perfeciſti. Ille igitur amor, qui me ad scribendum impulit: idem purgationem tuam, quòd me non salutasses in discessu, ùt indignam utroque nostrûm, planè respuit. Ego de te tuorumque valetudine quàm sæpè quæsierim, Ferrarius noster optimus testis est. Atque ille de te ea, quæ volebam scilicet, de filia paulò duriora; quæ comprobata eventu, teque ætate jam ingravescente tam gravi

gravi percussum esse vulnere, ùt debeo, vehementer doleo. Ac mihi qvidem, partes esse meas veniendi ad te, ut hominis amantissimi officiô fungerer, sæpe tunc in mentem venit: sed cum opem tibi à me afferri nullam posse, molestiam verò fortasse aliqvam posse, intelligerem, essem prætereà, ut soleo, imbecillior, tenui me, invitus eqvidem, sed tamen tenui. Tu certè, cùm jaceres, aut confirmato corpore nondum esses, ad me ut venires, exspectare non debui. Non enim is ego sum, qvi plus amicis oneris imponam, qvàm qvantum ipse suscipiam. Ego mihi largior, & hoc in prima amicitiæ parte pono, ne qvem colam ambitiosiùs, ne sæpè domum eam, ne tempus inani sermone conteram, ne deducendi, aut reducendi laborem & molestiam capiam. Qvæ si mihi concedi volo: cur ea tibi, vel aliis eripiam? At etiam purgas te de superiori tempore, qvod sex ampliùs mensibus, id est, qvamdiu Mediolani mihi esse contigit, ter aut qvater ad me veneris. Id qvidem satis ab Hannibale Cruceio fuit, homine publicis muneribus assiduis distento, domesticis etiam tricis impedito, qvæ nobis, qvi liberos habere, & patres familias appellari, pulchrum putavimus, negligendæ non sunt. Sed, ut hæc omittam, atqve hujus generis alia, qvæ tibi cum multis communia esse possunt, & ut attingam ea, qvæ vel tua propria sunt, vel certè communia cum paucis: nullúmne munus, nullumne privilegium habet virtus? Ea verò habet, & qvidem maximum, ne vulgi legibus teneatur, ut sui juris arbitriiqve sit, ut seipsa fruatur, ut otio in-

terdum, & solitudine gaudeat. Sint igitur visitationes voluntariæ, sint gratæ semper & jucundæ, ideo tamen raræ, qvia perqvam rarò necessariæ. Facessant hæc à nobis vulgaria, mi Crucei, in qvibus non modò officium, verùm etiam laudem qvidam locant: ego inepta, vilia, putida censeo, minimè digna iis artibus, studiisqve qvæ colimus. Viget, & vigebit ipsa per se, externam opem contemnens, suis fulta viribus necessitudo nostra: absentes, præsentes iidem erimus: & multa etiam, qvibus præsentes sæpè carent, animorum conjunctione, studiorumqve similitudine conseqvemur. Cur enim, qvod ipse tibi de me polliceor, & qvod libenter præstabo, id à te, viro optimo, omniumqve humanissimo, non exspectem? Vale, & Ferrario meo salutem. Venetiis. Idib. M.D.LXXII.

JOANNI CRATONI, VIENNAM.

EPIST. IX.

1. Gratas sibi fuisse Cratonis literas scribit, & se illi memoria, amore, observantia gratiam relaturum, reliqua ipsius dignitatem aut fortunam non exspectare. 2. Filii silentium excusat, cujus uxor qvod pariet, id illi è sacro lavacro suscipiendum defert. 3. Mediolani se tempus explicandis Cicer. Orationibus tribuisse ait, & commentarios in Epist. brevi editurum promittit.

QVâ primùm horâ in patriam redii, unde menses aliqvot abfueram, & valetudinis, & otii causâ, qvæsivi statim de filio, ecqvid Crato noster? Valet, inqvit, & nos amat: deinde qvid tu ad illum de me, qvàm sæpè, qvàm amanter, qvid ille ad te scripsis-

scripsisset, pluribus verbis expositit. Vix credas, & cùm salva hîc omnia compererim, & eam nurum, qvam volebam, ætate, moribus, forma, qvantus tamen ex literarum tuarum humanitate lætitiæ cumulus accesserit. Qvanqvam, cùm mihi jam antea & natura, & consuetudo tua nota sit, peccare mihi videar, & graui admodum scelere obstringi, si, qvod ab utraqve abhorreat, & qvod utrâqve indignum sit, suspicari me unqvam patiar. Nec verò, me qvidem id, qvod mihi boni contingit, agnoscere, languere autem in gratia referenda velim existimes. Refero enim, mi Crato, referamqve dum vivam: at qvibus rebus? Iis, qvibus te contentum fore scio, memoria, amore, observantia. Nam reliqva neqve tua dignitas, neqve fortuna exspectat: neqve is ego sum, qvi possim paria paribus, aut qvi officium potiùs in compensanda re, qvam in emetienda voluntate positum putem. In qvo illam capio voluptatem, qvòd filius meus, qvem studiis mihi & institutis persimilem esse, fortunâ velim paulò meliore, te in oculis fert, laudare non desinit, sicut alterum parentem observat, & colit. Is excusat silentium suum: habet enim non modò quod assiduè agat, verùm etiam quod libenter agat, in novis nuptiis: quæ si quid parient, vel dicam etiam, ominis causâ, quod parient, id tibi, aut qui tuo nomine agat, sacro lavacro suscipiendum defertur: ut amicitia nostra, tuis instituta non vulgaribus officiis, nostris ad hanc diem studiis egregiè culta, religionem quandam assequatur, quæ labem ab ea culpamque prorsus omnem perpetuò

removeat. Mediolani abditus in literis vixi. Si quæris, quo studiorum genere? Explicandis Ciceronis Orationibus, quod mihi propositum fuit ante multos annos. Nunc dandi sunt dies, tum amicis, tum etiam negotiis. Commentarios in Epistolas, quæ Familiares vocantur, convicio jam probè efflagitatos, debere studiosis diutius vix possum. Id nunc cogito, ad quem mittantur. An ad eum, qui me ornavit ea dignitate, cum qva nullas opes confero? Tu statue: ad te enim refero, cui vel prudentiâ, vel amore erga nos qvem anteponam, habeo neminem. Vale. Venetiis. XI. Kalend. Maji. M. D. LXXII.

HENRICO ET CAMILLO CAETANIS, PERUSIAM.

EPIST. X.

Dolet fratres Caetanos Perusiam fuisse profectos, qvo tempore ipse ad Urbem venisset: & cum circa Idus Sept. in patriam sit reversurus, fortunam se accusaturum scribit, si ipsorum sermonibus sibi carendum sit.

Accidit incommodè, ut, qvo ego tempore ad urbem veni, negotii qvidem causa, sed maxime studio nostræ consuetudinis ex intervallo reqüstandæ, vos, eôdem ferè Perusiam ex urbe discesseritis. Quanquam cur ita loquor? Rectè vos & sapienter feciſtis, istam salubritatem secuti, urbe relictâ anni tempore difficillimo, quod pro mea in vos singulari benevolentia sanè vehementer lætor. Mecum autem actum est incommodiùs, qui vestro adspectu, vestro sermone caream, ex quo summam

nam voluptatem spe, & cogitatione præceperam. At potest hoc sarciri literis. Qvi potest? Habent enim literæ suavitatem, sed, ut ego sentio, minimè cum ea, qva præsentes fruimur, conferendam: vel quòd in familiari sermone arripere licet argumentum ex qvacunqve re, quæ gratissima libertas est: vel qvod in voce, oculis, vultu est qviddam, quod amemus magis non modo, qvàm in literarum notis, sed sæpe etiam, quàm in rebus ipsis, quæ literis explicantur. Qvo molestiùs careo sermonibus vestris, qui præsertim fore suspicer, ut circiter, idus Sept. fractis jam his caloribus, quibus majores non meminimus, cum filia, quam ante biennium ægra valetudine discedens in cœnobio sacrarum virginum reliqueram, in patriam revertar. Hoc si evenerit, spe mea frustratus fortunam accusabo; vos quidem animo complectens, dum de vestro erga me amore, dum de moribus, dum de virtute cogitabo: quod mihi nec ipsa fortuna, nec ulla dies unqvam eripiet; facilè, ut spero, consequar, ut, quasi officium meum ex aliqua parte persolverim, ita dolor, & desiderium ex aliqua saltem parte leniatur. Valete. Romæ. VI. Kalend. Sext. M. D. LXXII.

CAMILLO CAETANO, PERUSIAM.

EPIST. XI.

Excusat utrumque, Caëtanum & se, de literarum per biennium intermissione. Deinde illius & fratris beneficiorum se memorem fore promittit. Et denique de Ant. Persio ad filium scripsisse significat.

Form. Promittendi gratum animum & beneficiorum memorem. Ibid: Nunc beneficium illud tuum. (A)

Diligentiam literarum verus amor non desiderat. Itaqve, qvod biennium nec ego ad re, nec tu ad me qvidquam scripseris, utrumqve nostrûm libenter omni culpâ libero. Te qvidem etiam vehementer laudo, qvòd à Jure Civili, in qvo perdiscendo totus es, ab iis artibus, unde manat decus, officii minimè necessarii causâ deflectendum non putasti. Nam, qvod ad me attinet, vixi cum veteribus Musis, fortasse parum utiliter, sed tamen vixi. Qvanqvam qvid utilius, qvàm rectè valere? Id ego peregrinatione, & libero qvodam vitæ genere, si minùs qvàm optabam, at certè plus qvàm sperabam, sum assecutus. Videras hîc me diu languentem: vidi ego sæpè dolorem tuum: qvo qvidem amoris argumento ita sum lætatus, ut medicinam præstantiorem nullam senserim. Nunc beneficium illud tuum, (A) fratrisque tui Henrici, omni laude, quæ cadere in adolescentem possit, ornati, tueor, ùt æqvum est, & tuebor memoriâ sempiternâ: officiis etiam gratum fore me dicerem, si modò vestra vel fortuna, vel virtus officium à mea tenuitate ullum exspectaret. De Antonio Persio scripsi ad filium diligenter. Non dubito, quin, ubi opus esse intelliget, eò curam, operam, industriam suam omnem conferat: neqve id magis, ut mihi obseqvatur, qvam ut à vobis gratiam ineat, atqve adeo, ut hominem excellenti virtute præditum eo sibi conciliet officio, unde in homines qvàm plurimos, & in multas ætates haud minima diffunditur

& pro-

& propagatur utilitas. Vale, & salutem fratri plurimam. Romæ. V. Id. Qvinct. M.D. LXXII.

HORATIO CARDANETO, PERUSIAM.

EPIST. XII.

Invitatur à Cardaneto Perusiam, affert causas, cur petitioni ejus locum dare neqveat.

Cùm ante aliqvot annos excellere te cognoverim iis artibus, qvas qvi non diligit, hominem vix puto: & cùm ad hanc laudem ornamenta morum, probitatis, humanitatis, id qvod paucis admodum contingit, addideris: qvid est, qvod malim, qvam sic amari abs te, ut me tibi parem animum reddere, teqve mihi carissimum esse tibi persuadeas? Amoris autem signa cùm à te multa sint, hoc ejusmodi est, ut eò maximè delecter, qvòd me Perusiam invitas, & qvasi de vetere nomine appellas. Ais enim promisisse me, nec promissum solvisse. Næ, tu bonâ memoriâ es, qvam tamen amor in me tuus aluit, & confimavit. At mihi id exciderat, vel qvia tunc ratione temporis consilium mutare sum coactus: vel qvia leves culpas verus amor facilè dissimulet. Nunc in summa tibi obseqvendi voluntate vide qvid obsistat. Ego, si cum uno alterove puero iter haberem, expeditus nullo negotio excurrerem ad te. Qvid autem jucundiùs, qvam Caetanis meis, tibiqve non modo id optanti, sed etiam exigenti dies aliqvot dare? Sed exiguo comitatu, cùm filiam virginem ducam, tot dierum

viam conficere qvam honestum sit, tute cogita. Accedit illa molestia, qvòd duas lecticas, diurna mercede conductas, quaternis scilicet scutatis in die, ultra præscriptum à lecticariis tempus remorari non licebit. Brevis enim mora ferri posset; sed in vestra consvetudine, vestrisqve sermonibus, addo etiam in lauta, nobiliqve civitate, biduum hora esset. Habes meam causam: qvam, non video, cur non probes. Nam quod ad animi voluntatem attinet, tu ut cupidior mei videndi sis, qvàm ego tui, nunqvam concesserim. Vale. Romæ. Id. Sext. M. D. LXXII.

M. ANTONIO CIOFANO, SULMONEM.

EPIST. XIII.

Agit Ciofano gratias de vasculo æreo misso, qvod ab artificio laudat. 2. De maximis caloribus qveritur, & illi gelidas undas ac aeris temperiem gratulatur; malle se frigus, qvàm calorem pati, asserit.

VAsculo æreo, qvod ad me Hercules frater tuus heri attulit, nihil amabilius, neqve id usu magis ipso, qvàm operis elegantiâ. Eqvidem Sulmonenses homines valere ingenio, satis antea cognoveram. Hoc artificii genere ceteris hominibus antecellere, vix unqvam putassem. Nunc perspectâ industriâ illos laudo, te de isto munere vehementer amo. Nos hîc, fracti caloribus maximis, languemus, ego in primis, tenui admodum & infirma valetudine. Itaqve ingenium, artemqve; si tamen

tamen ingenii, aut artis aliqvid in me est, non, ut solebam, in literas, & studia, sed anni tempore coactus, in unam valetudinis curam confero: &, si qvid proficio, qvæ doctrina præstantior? Vos istic, nisi me fallit poëta vester, gelidas undas easqve uberrimas, habetis. Nimirum istuc est vivere, si cui cœlum ejusmodi contingat, ut hyeme tepeat, æstate refrigeretur. Qvod si utrumq; non licet, vel alterutrius optio datur: ordinem naturæ non eqvidem contemno, veruntamen æstivam temperiem, nec, ut arbitror, injuriâ, longè prætulerim. Nam frigoris acerbitas camino luculento, pellitâ veste, cibi etiam ratione mitigatur: Caloris levandæ molestiæ, pauci sunt, qvi sine pericuio remedium inveniant. Est igitur, cur tibi gratuler, cui contigerit id, non modo qvod ego pluris facio, sed fortasse etiam qvod re vera pluris est. Ego si dignus amore tuo, dignus etiam dolore sum, cujus ad naturalem imbecillitatem vix ferenda robustioribus æstûs incommoditas accesserit. Vale. Romæ. V. Kalend. Sext. M. D. LXXII.

HORATIO MORONO.

EPIST. XIV.

NB. Perlectâ Moroni eleganti epistolâ, singulari se in ipsum amore incensum scribit, ideoque dubitans, utrum gratulatione an cohortatione utatur, in hanc partem dilabitur, ut ipsum roget ac hortetur, ut doctrinæ & virtutis studium, cui deditus est, continuare pergat.

Form. Excusandi hortationem. Ibi: A me tamen qvæ dicta sunt, (A)

EPistola tua, sermonum tuorum simillima, quam me affecerit, quâ voluptate perfuderit, quem ad meam superiorem erga de voluntatem cumulum addiderit, nec mihi verbis explicare, nec tibi mente consequi facile sit. O miram prudentiam, suavitatem, elegantiam! Equidem antea te non vulgariter amabam, vel quòd Joanni Morono Cardinali, præstantissimo viro, cujus in me extant merita quam plurima, propinqvus esses: vel quod ore, sermone, moribus modestiam singularem præ te ferres. Nunc verò, cùm ex epistola tua, quàm longè per eloquentiæ rectissimam viam ingeniô, studiô, industriâ processeris, intellexerim, neque solum, qui nunc es, verùm etiam, qvi futurus aliqvando sis, conjicere potuerim: ita sum amore incensus, nihil ut unqvam senserim ardentius. Et qvanqvam hæc adolescentiæ tuæ tam præclara principia gratulationem potiùs, qvam cohortationem reqvirant: in eam tamen partem nescio qvo modo libentiùs delabor, ut te horter ac rogem, ne contentus communi laude sis, ne mediocribus acqviescas, ne præstantiam naturæ tuæ languere unqvam sinas, sed eam ita exerceas, ut, qvod adhuc feciſti, & qvod facturum te esse non dubito, ætatem semper virtute vincas. In eo si putabis omnia summa esse collocata: mihi crede, omnia summa ad te confluent. Qværitur enim cum labore virtus: ea verò sine labore omnia consequitur: qvod qvi ignorant, aut qvi aliter sentiunt, nihil habent in vita firmum, nihil stabile, dubiâ semper fortunâ vacillant, nullâ re perpetuo fruuntur. Vides autem,

tem, opinor, non eum te esse, cui liceat utrumvis. Nam obscuro loco nati si dignum laude nihil præstant, vitio non datur: domesticis enim latebris desidia tegitur; à nobilibus autem quasi debita res exigitur virtus: eam si habent, verè nobiles dicuntur; si secus, illa ipsa à majoribus accepta nobilitas dedecus & culpam auget. Te familiæ tuæ claritas ad gloriam vocat: tibi rectum atque expeditum iter ostendit: deflectere te, aut offendere nusquam patitur. Quæ tamen proponenda tibi ne sint, effeciſſe jam videris: totus addictus liberalibus disciplinis, totus incumbens ad ea, unde verum decus, & vera nobilitas exoritur: ut, qvi tua studia planè noverit, is tecum gratulatione potiùs, qvam ego omiseram, qvàm cohortatione, utendum esse jure putet. A me tamen quæ dicta sunt, (A) sic in bonam partem accipies, si priùs, eum esse me, tibi persuaseris, qui tui laudi, tuisqve studiis libentissimè serviat. Hoc enim si credes, res ipsa te profectò nunqvam fallet. Vale. XVIII. Kalend. Septemb. M. D. LXXII.

ANTONIO FURNARIO, NEAPOLIM.

EPIST. XV.

Nunciat Furnario, se, cum Romam profectus esset, ut filiam ibi relictam in patriam ad nuptias reduceret, jussu Pontif. Gregorii XIII. ibi sedem statuere, coactum esse: qvod ipsi gratum fore sperat.

(*Amicitia non est utilitate metienda.*)

Qvod

QVod felix, fauſtumqve ſit, iterum Romæ ſum. Id mihi, non dicam invito, (qvis enim invitus, honeſtâ præſertim conditione, Romæ ſit?) ſed certe nec opinanti contigiſſe, velim credas. Nam, cum poſt obitum Pii qvinti, Pontif. Max. qvô ſedente, neſcio qvo meo fatô, ſecundis uti ventis haud ſatis mihi unqvam licuit, eo conſilio ad urbem veniſſem, ut nubilem jam filiam, qvam hic biennio antè æger diſcedens in cœnobio celeberrimo, ſacris commendatam virginibus, reliqveram, in patriam ad nuptias reducerem; exceptus incredibili omnium lætitiâ, precibus amicorum, ſuaſu Cardinalium, juſſu GREGOR. XIII. Pontif. Max. cujus ex mente, propter ſanctitatem ac ſapientiam, honeſta omnia, utilia, ſalutaria proficiſcuntur, ſedem hic ſtatuere, & redeundi conſilium abjicere ſum coactus. Qvod tibi, mei amantiſſimo, qvi me olim diſcedente doluiſti, ſignificandum putavi. Videre enim mihi videor tuum vultum, cùm hæc leges. Utinam tu qvoqve videres animum meum, dum hæc ſcribo. Tua lætitia mihi lætitiam affert; in amore pari, qvi tuus eſt ſenſus, idem & eſt, & eſſe debet meus. Mutuæ voluntatis fructus non apparet: quid tum? Non ii ſumus, qui amicitiam utilitate metiamur: jam pridem erudivi animum, & docui, vulgaria qvædam contemnere, in bonis, doctisqve viris fortunam non qværere, ſolâ virtute, quæ nullâ re indiget, nullam extra ſe appetit, contentum eſſe. In quo tuos ſenſus meis cum ſenſibus congruere, neqve dubito, & vehementer gaudeo. Vale. Romæ. XII. Kal. Octob. M. D. LXXII.

MAR-

MARTINO BERCEVICÆO, PATAVIUM.

EPIST. XVI.

Excusat se, cur Epistolam Cratonis cum suis excudendam curârit, quod ipsi molestum fore non speraverat, cum aliis id petentibus denegârit; Bercevicæus, cur Patavii ad se venire non ausus sit, miratur.

Form. deferendi sua officia. *Ibi*: Utinam is sim. (A)

EGo verò & postremis Cratonis literis respondi contra quàm tu existimas: & illius epistolam, tum quia testis esset amicitiæ nostræ, tum quod ita scripta, ut ad elegantiam parum, ad prudentiam certè nihil posset accedere, unà cum meis imprimendam curavi. Quod tamen antea familiaribus meis, vehementer petentibus, excluseram. Nunc id ei submolestum fuisse, indicant literæ tuæ. In quo summam ejus modestiam agnosco. Meæ quidem cogitationes, præter illius laudem, nihil spectant. Quod si aliter ei persuasum crederem, vitam mihi acerbam putarem. Nemo est, cui me magis debere & videar, & gaudeam. Volumen epistolarum mearum, cum valetudinis causa ab urbe discederem, dedi negotium filio, ut ad eum mitteret: nec mandatum neglexit. Amat enim, observatque Cratonem, pro suis erga nos officiis, æque propemodum, ac me ipsum. Quod ais, Patavii cum essem, adire te ad me, nisi Pinello duce, ausum non esse; cum tamen Romæ perhumaniter à me esses

acce-

acceptus: id eqvidem valdè sum miratus. Tibi tua virtus aditum facilè patefecit ad amicitiam meam. (A) Utinam is sim, qvi præstare aliquid tua causâ possim; ambigere te non paterer de animo erga te meo. Filius te salutat. Vale. Venetiis. XII. Kalend. Sext. M.D. LXXI.

EPISTOLARUM PAULI MANUTII Lib. XII.

CAMILLO PALÆOTTO, BONONIAM.

EPIST. I.

Palæottus scripserat, 1. literas Manutii fuisse sine nomine scriptas, 2. se vereri, ne Manutius Romæ rursus negotiorum mole obruatur. Respondet ad primum, se id vix credere, ac proinde cupit literas sibi remitti. Ad alterum, jubet ipsum melius ominari; se literis delectari, nec passurum, ut plus negotii sibi imponatur, qvam instituti sui ratio permittat.

AIn tu? Literas ego sine nomine, præsertim ad te, qvem tanti facio, quanti fortasse neminem? Eqvidem erratum meum vix agnosco. Itaque peto à te, ut mihi literas illas remittas: quò simul intelligam, de emblemate qvid scripserim: si modo is ego sum, qvi aliqvid scripse-

scripserim. Valde enim in hoc qvoqve perturbor. Qvòd ais, me rursus in bellum: ominare, qvæso, melius. Ego enim qvietem, ego otium, ego studia mea & urbi, & urbanis rebus antepono; sed si & urbe, & simul studiis meis frui licet, qvis erit tam iniqvus rerum æstimator, qvi mihi non concedat? Otii qvidem adhuc, qvantum optavi semper, tantum conceditur. Negotium sponte nullum suscipiam. Imponetur: feram, qvoad licebit, id est, qvoad instituti mei ratio permittet: nihil enim malo, qvàm posteris prodesse. In eo mihi divitiæ, in eo sunt omnia. Qvod si non assequor id, qvod propositum est: me tamen ipsum, conari & velle delectat. Utinam consuetudine tua ne carerem: nam, ea si accederet, in cœlo essem. Voluntas utriqve nostrum eadem fuit, facultas defuit. Vale. Romæ. XIII. Kalend. Octob. M. D. LXXII.

EIDEM, BONONIAM.

EPIST. II.

Agnoscit erratum amanuensis sui, in qvo cùm subaccusset negligentiam suam, culpæ veniam petit, ipsiqve de facilitate gratias agit. Deinde excusat se, cur in Villulam Palæotti nihil scribat, & per Prosopopœjam sub nomine villæ ipsum hortatur, ut ipsemet illam ornet.

Form. Ego plurimum tibi debeo. Ibi: Tu enim is es. (A)

AGnovi erratum amanuensis: in qvo tamen subaccuso neligentiam meam. Nàm, si scribere est officium: omnes officii partes complecti, ejus

ejus est, qvi cùm vehementer amet, tum etiam amare vehementer debeat. Eum autem esse me si profitear & prædicem, qvod utrumqve facio, faciamqve dum vivam: non est, cur me qvidqvam dare auribus, aut gratiæ causâ fingere, qvisqvam putet. Tu enim is es, (A) cujus in me ornando studium ejusmodi semper fuit, ut, non modò qvantum possim, sed plus etiam qvam possim, tua debere causâ mihi videar. Ideo fit, ut, si qvid in minimis etiam rebus aut omittam, aut committam, sceleris propè loco ponam. Tu autem cùm dissimulas, mihiqve ignoscis, ingenium simul & humanitatem declaras: nec me tamen culpâ, curave liberas. Ego enim, cùm tibi de ista facilitate agam gratias, ipse tamen mihi non ignosco. Aut eatenus ignosco, ut aliqvo dolore non caream. Villula tua, non est, cur à me qvicqvam expectet, cùm in te ipso sit, qvod aliunde qværis. Atqve illa qvidem, ut arbitror, tecum, si posset, ita loqveretur: Ego te fessum urbanis curis recreo: ego otium, ego tibi valetudinem restituo. A me fruges, à me poma, à me etiam aviculas & palato gratas, & stomacho utiles, habes. Deniqve aut, hic dum es, vivis, aut nunqvam vivis. Nunc tu me orna, quod potes: noli pati me ad qvenqvam confugere, aut cuiquam debere, nisi tibi, cui libenter debeo. Has voces, mi Camille, quas tacita videtur emittere, noli contemnere: refer aliqvam gratiam bene merenti: ut, qvid tu illi, qvid illa tibi debeat, omnes intelligant. Qvam enim tu unus optimè nosti, qvis,

nisi

nisi tu unus, de ea optime loqvetur? Vale. Romæ. XIII. Kal. Decemb. M. D. LXXII.

EIDEM, BONONIAM.

EPIST. III.

Gratias agit de missis oleis: qvas inter poma referri posse existimat: si tamen eas potius fruges appellari mavult, non repugnat.

DE oleis qvid exspectas? Eadem, quæ antea: adspectu pulchræ, sapore perqvam gratæ. Pleniores etiam, qvàm anno superiore, cœline munere? an tuo delectu? visæ sunt. Agerem gratias, si tua ferret humanitas, & nisi jam inter nos, pro vetere amicitia, ac familiaritate, putidum id esse videretur. Tuam qvidem industriam, qvod eas tua manu severis, atque alueris, nec admirari satis, nec laudare possum. Qvod verò ejus industriæ fructum ad amicos etiam absentes pervenire vis, & qvòd in eo me numero locas: utriqve nostrûm æqve gratulor. Nam de nomine, oleæne poma sint, in qvo tu mihi, susceptâ grammatici personâ, quasi litem intendis, ipso à te munere delenitus non contendam. Qvanqvam, si nuces & amygdalæ, quæ ipsa qvoqve oleum efficiunt, poma sint; qvod, opinor, non negabis: cur oleas inter poma referri non liceat, haud eqvidem intelligo. Sin tu, de earum nobilitate laborans: ut fere suum opus amat omnis artifex, fruges appellari mavis: indulgebo non invitus: ne te mihi, tanqvam tuis muneribus detrahenti, subiratum liberalitatis tuæ cum

aliquo fortasse meo damno pœniteat. Vale. V. Non. Januar. M.D.LXXIII.

EIDEM, BONONIAM.

EPIST. IV.

Nunciat Palæotto, se filiam suam unicam adolescenti docto, & fortunæ bonis instructo despondisse, & se jam vitam reliquam animo curis vacuo tranquillius acturum Romæ, modò per valetudinem liceat. Orationes Ciceronis, duabus exceptis, se commentationibus illustrasse scribit.

QVæ mihi res maximæ curæ fuit, ut in qua meas omnes cogitationes, omniaqve studia fixeram, & locâram, ea cùm ex animi sententia, divinô favente numine, successerit, literis tibi, mei amantissimo, significandum putavi. Unicam filiam, inter sacras virgines educatam, non hebetem ingenio, nec paucis, nisi me falit amor, virtutibus instructam, juveni optimo satis honesti loci, haud postremi ordinis in jure civili, addo etiam, qvod hodie potissimùm requiritur, à fortunæ bonis non imparato, meis reclamantibus, de sententia tamen fidelium amicorum despondi. Hoc tu meum consilium pro vetere nostra necessitudine, tuaq; æqvitate, non dubito qvin & probes, & ominibus optimis prosequare. Equidem onus Ætnâ gravius deposuisse mihi videor: speroqve fore, ut, quod reliqvum est vitæ, vacuo curis animô tranquillè degam. Quæris, ubi? Romæ, si per valetudinem licebit. Nam hyeme serè tota mecum actum est non optimè, communi tamen pituitæ morbô, quo robustiores etiam laborarunt, alii sine periculo, alii sic,

sic, ut decesserint: in qvibus fuit is, cujus obitu dolendum est maximè, poëtica laude insignis Amaltheus. Mihi eadem, qvæ antea, victus ratio medicina fuit: nec dum audeo institutum mutare propter anni tempus inæquale. In publicum, nisi necessaria re coactus, nunqvam prodeo: domesticis me finibus teneo: & cum libellis, id est, cum amoribus, & deliciis meis, jucundissimè vivo. Orationem pro Archia cum meo commentariolo, scire cupio, an acceperis? Absolvi jam in reliquas omnes, duabus exceptis, pro Ligario, & Dejotaro: qvàm benè, alii judicabunt, magno certè cum labore, operâ nunqvàm, nisi per morbum, intermissâ. Qviddam etiam explanare sum aggressus: &, ut se principia dederunt, videor aliqvid præstare posse. Assentior mihi fortasse: nam sua qvisq; amat. Veruntamen hîc omnes, præsertim qui literis excellere putantur, initium, quod ad te mitto, valde probant. Cardinalem, fratrem tuum, veteris exemplum innocentiæ, columen sanctæ sedis Apostolicæ, salutari à te meis verbis, magis opere cupio. Vale. Romæ. XII. Kalend. Martii. M. D. LXXIII.

EIDEM, BONONIAM.

EPIST. V.

1. Gratulatur Palæotto, qvòd & ipse filiam nobilissimo adolescenti desponderit. 2. Qvòd verò, rerum urbanarum abjecta curâ, solitudinem & otium cogitet, id ipsi dissuadet.

Form. Objectionis: At ego me literis totum tradidi. Id enim objicias &c. (A)

SIc tu par pari. Ego de filia mea paulò antè collocatâ, nunc tu de tuâ significas. Cujus rei quæ tua lætitia sit, meus me sensus admonet. Equidem cum ea voluptate, qvam cepi superioribus diebus, qvam spero diuturnam fore, prorsus nihil confero. Et, qvia te pariter affectum existimo, mirabiliter gaudeo: postulat enim noster amor, ego secundis ut rebus tuis æquè læter, ac meis; tu meis vicissim æqvè læteris, ac tuis. Gozadina familia vel doctrinâ, & sapientiâ, vel honoribus, & rebus gestis præclari nominis est. Generi tui pater is & fuit in omni vita, & nunc qvidem is maximè est, cui præferri nemo integritate, ingeniô, dignitate conferri possint admodum pauci. Filius adolescens, ex omni à te, tali viro, juventute probatus, atqve electus, non dubito, qvin & parentis, & majorum suorum laudibus egregiè respondeat. Qvò circa tibi, ut debeo, ista conjunctione, vehementer gratulor: eamqve Deum Opt. Max. ita fortunare volo, ut majorem qvotidie tui consilii fructum, voluptatemque capias. Qvod autem, abjectâ rerum urbanarum cura, otium & solitudinem cogitas: ignosce, non assentior. Tune, cum auctoritate valeas, virtute excellas; cum ita factus à natura sis, ita liberalibus disciplinis institutus, ut prodesse patriæ, laborantibus amicis opem ferre, familiam tuam, illam qvidem satis claram, adhuc tamen illustrare possis; tu hæc deseres omnia, ut uni tibi vivas? Obsecro, quis probabit? Vel dicam etiam, te permitten-

mittente, quis non improbabit? Ego sanè, qui te natum rebus maximis gerendis jampridem intellexerim, si feceris id qvod significas, ut salutem curiæ, foro, negotiis dicas, probabo fortasse ominis causâ, qvi tibi cupiam, qvidqvid agas, ex animi sententia succedere; sensibus tamen qvin angar intimis, impetrare à me non potero. Qvid ceteri? qvid sentient? qvid loqventur? Nam etsi genus illud vitæ, qvod ordiris, totum cum virtute conjunctum, reprehendi posse non videtur: tibi tamen, ut opinor, multò minus qvàm aliis pro tua superiore vita beneqve de omnibus merendi præclara consvetudine, conceditur. At ego me literis totum tradidi. Id enim objicies. (A) Diversa, mi Camille, ratio est. Ego enim, qvod præstare posse videor, homo à rebus gerendis alienus, valetudinis incommodæ, non magni animi, id libenter unum ago, & qvidem in urbe Roma, qvod tu miraris, ùt in deserta solitudine, interpellante nemine. Qvod beneficium optatum antea potiùs, qvàm speratum nunc à Pontifice optimo, ac liberalissimo, ad excitanda doctrinarum ingenuarum studia mirè propenso, GREGORIO XIII. acceptum meminero & prædicabo, dum vivam: fortasse etiam scripta mea, me mortuo, loqventur, & obscurum posteris esse non sinent. Ego igitur, si cum libellis assiduè sum, & hôc non modò ad naturam, verùm etiam ad valetudinem meam apto vitæ genere delector: peccare me non arbitror. Te tua nobilitas, animi non minor, qvam ingenii præstantia, perspecta sæpe virtus, ipsa patria vocat ad eas res, unde

laudes oriuntur maximæ; ut, quod tibi vitæ reliqvum erit, non privatis humilibusqve curis in remota villula, montanaque crepidine, sed actionibus nobilissimis, in oculis, & in auribus clarissimæ atq; eruditissimæ civitatis perpetuò traducas. Quod si feceris, aut si omnino neglexeris: medium enim qviddam est: magnopere cùm tua, tùm communi etiam multorum causâ lætabor. Vale, & fratri tuo, integerrimo, ac sapientissimo Cardinali, & Sigonio, nostræ ætatis ornamento, ad illustrandam antiquitatem nato, salutem à me plurimam. Romæ, M. D. LXXII.

EIDEM BONONIAM.

EPIST. VI.

Nunciat Palæotto, se ex trium mensium morbo incipere convalescere, sed tamen adhuc infirmo stomacho & capite esse, nec posse sine sensu doloris, gradum facere. Deinde de missis oleis gratias illi agit. Deniq; res suas esse satis prosperas scribit.

POst gravem trium ferè mensium morbum nunc deniq; incipit esse mihi paulò commodiùs. Nec tamen adhuc vel eô, quô solebam, stomacho, vel ita firmo utor capite, ut cogitandi, aut etiam legendi laborem sustineam; gradum verò facere sine sensu doloris, aperto nuper educendis humoribus lævo crure, neque dum possum, & conari, suprà qvam vires patiantur, non audeo. Quæ qvoniam fieri quotidiè mitiora sentio; aliqvam in dolore voluptatem capio: cùm præsertim propè anniversa-

rius

rius hostis valetudinis meæ jam abierit autumnus. Oleis tuis, qvibus me, qvocunqve locô sim, carere non pateris, in quo tuam benevolentiam agnosco, fruar cum filia, & genero. Simul enim vivimus, & planè vivimus. Ego autem parcè, qvia nondum firmus offensiones etiam minimas extimesco. Illi comedent liberiùs, qvia rectè valent, nec in cibis plus minusve dijudicant. De me ipso dixi: de rebus meis, qvod ad te scriberem, novi nihil erat. Omnia ferè sunt eadem, qvæ antea hilaria satis, & prospera; ampla non dixerim, ne mentiar; qvanqvam hoc vulgi more loqvor. Nam, si ampla sunt ea, qvibus majora non expetimus; amplissimis fruor. Nihil enim deest, qvod natura desideret: qvod autem natura non desiderat, abesse facilè patior. Vale. Romæ. Id. Decemb.

ANTONIO FURNARIO, NEAPOLIM.

EPIST. VII.

Gratulatur sibi de Furnarii amicitia, & licet gratiam nondum retulerit, se tamen sæpe de ipso cogitare, ipsum colere & amare, asserit. Deinde de citreis missis gratias agit.

VAlde sum lætatus lætitiâ tuâ, humanissimis, & ornatissimis literis expressâ. Amoris enim index est. Amari autem à te, qvo nihil amabilius, sive probitas, sive doctrina cogitetur, quis tanti non æstimet, qvanti ea, quæ summa sunt? Nec verò, qvanquam voluntatis erga te meæ nullus ad-

huc qvidem fructus existat, à me tibi gratiam non referri, debes existimare. Nam, etsi disjuncti satis longè sumus, & congrediendi, colloqvendiqve facultatem intervalla locorum impediunt; meus tamen in te animus est, de te sæpe cogitat, de te etiam, nec mediocri voluptate, secum ipse nonnunqvam loqvitur. Et, si tu, amare & colere, officium esse putas; officia tibi mea nunqvam deesse, testis ipse mihi sum. Citrea, qvæ mittis, eò mihi gratiora sunt, qvòd, ut mitteres, non te magis instituti tui memoria, qvam amor admonuit. Qvod autem addis, eis stomachum imbecillum confirmari: cupio verum esse, idq; mihi persuaderi facilè patior: qvandoqvidem & hôc medicinæ genere nihil suavius: &, stomacho si valerem, hac ferè valetudine, præsertim jam senior, contentus esse possem. Nam, ut robustioribus me conferam, optare non debeo: cùm id mihi natura semper, nunc etiam ætas deneget. Vale. Româ. IV. Non. Octob. M. D. LXXII.

EIDEM, NEAPOLIM.

EPIST. VIII.

Gratulatur sibi de Furnarii amicitia, in cujus amore ffelicitatem suam ponere scribit. Deinde illi de munusculo gratias agit.

VIx credas, & memoriâ nostri tua qvàm delecter, & eas, qvas mittis, epistolas, qvibus ipsa memoria declaratur, qvàm libenter legam. Ego enim hoc mihi primum ab ipsa natura videor accepisse, ut

ut amari vellem à tui similibus: qvi qvidem hodie (ne assentari me putes, à qvô vitio longè absum,) qvàm pauci sint, qvi rectè judicant, mecum omnes intelligunt. Accesit ratio, qvæ voluntatem auxit, atqve in hanc partem qvasi propendentem impulit. Hoc mihi bonum, id est, amicitiam tuam, cùm tua mihi ultrà detulerit humanitas, qvàm à me putas felicitatem præferri? Atqve adeo cur non in hoc ipso felicitatem esse maximam existimem? Est igitur, cur & ipse mihi gratuler, & tibi gratias agam. Qvorum alterum perpetuô à me fit: alterum ut fiat, à tua singulari benignitate non conceditur. Munusculô tuô, cùm hæc inter nos minimè necessaria sint, (qvippe omnibus muneribus mutua præstat benevolentia,) nihil tamen gratius, Vale. Romæ. XVII. Kal. Febr. M.D.LXXII.

EIDEM, NEAPOLIM.

EPIST. IX.

Gratias agit Furnario de cotoneis missis.

AMabo te, mihi Furnari, quid tibi in mentem venit? An tu me vis muneribus obruere? Ego enim illa scripseram, non ut peterem, sed ut admonerem, spectans videlicet illud tempus, qvod adhuc qvidem longè distat. Amoris hæc nimirum interpretatio fuit. Amor autem errare non potest: aut, si errat, gratificandi voluntatem secutus, & benè merendi studiô ductus, qvis tam insipiens, aut rerum tàm iniqvus æstimator est, qvi non eum laude potiùs, qvàm reprehensione dignum ducat?

Cotonea sanè ipsa tam celeriter abs te missa, mihi accidisse perqvam grata, nec possum negare, nec debeo. Utar iis, ut consvevi, post cibum, libenter, ùt egregiè conditis: utiliter, ùt remediô pituitâ laborantibus aptissimô. O te amicum optimum! tantumne? Immò etiam medicum suavem, qvi curat simul & delectat. Qvalem qvi reperit, si eum in oculis non fert, cùm humanitatem ignorat prorsus, tum sua ipse diligere commoda non videtur. Vale. Romæ. III. Kal. Febr. M. D. LXXIII.

P. S. Medicos omnes de conditis cotoneis audio sentire meliùs, qvàm de citreis. Itaqve posthac, qvando tu, ut video, tuum institutum retinere vis, nec ego contrà disputo, illa malim propter valetudinem; sic tamen, ut pura sint, non cum aromatibus, & sicciora densa, qvàm tremulo coacta gelu.

JOANNI CRATONI, VIENNAM.

EPIST. X.

Gratias agit Cratoni de missa ad se Epistola. 2. Causas exponit, cur Romæ se detineri passus sit. 3. Rogat, ut se Oratori Cæsareo, qui Romam in demortui locum mittetur, de meliore nota commendet.

Epistolam tuam, à te datam XVII. Kal. Nov. accepi VII. Kal. Decemb, eò sanè gratiorem, quò minùs hoc tempore exspectatam. Novi enim, quàm vacuus nunquam sis, non tàm à tuo munere, quàm ab amicorum negotiis, quæ ita suscipis, ut sustineas, donec ad exitum perferantur. Scripsisti igitur amo-

amore impulsus, & omnia vicit humanitas una tua. Quo tibi nomine debere me multum dicerem, nisi tantum jam deberem, quantum persolvere vix possim. Romam quâ causâ adductus venerim, scripsit, opinor, ad te filius; quæ retinuerit, à me cognosce. Atque hoc primum, quod tibi pro tua in me singulari benevolentia maximè voluptati fore non dubito: incredibili sum exceptus hominum lætitiâ. Pontifex ipse, præclarè in optimas artes animatus, cognito adventu meo, læti animi signa ostendit; negotiumqve Cardinalibus dedit, ut ita mecum de mansione agerent, ne discedere paterentur. Noli quærere, quàm sim lætatus: non qvò libenter abessem à meis, qvibus mihi dulcius in vita nihil est: aut quò penderem ab aulicis honoribus, qui ne juvenem qvidem moverant unqvam, ne nunc senem: sed ut homines, obliti superiorum temporum, eundem in urbe Roma, qvi semper fuit, virtuti locum esse perspicerent. Parui rogantibus cognitâ præsertim Pontificis voluntate. Stipendium satis per se tenue, in qvo meam facilitatem nonnulli reprehendunt; cum libertate & otio maximum videtur. Nihil oneris imponitur. Literis, ùt in solitudine, frui licet, &, ùt spero, licebit. Unum, aut alterum Cardinalem bis in mense, terve summùm, qvia me diligunt, vel qvia virtute excellunt, salutare consuevi. Cœlum idem experior, qvod antea, humidum, grave, inæqvale: nec tamen valeo deteriùs, qvàm in patria; vel qvia, qvod te virum doctissimum non fugit, hilaritas animi corpori medicinam facit; vel qvia me

dome-

domesticæ tricæ sollicitum non habent; vel fortasse etiam propter vina, quæ sunt hîc ex omni genere optima. Pituitâ carere jam non possum, sexagenarius laborem scribendi, aut legendi ferè nunqvam intermittens. Vereor, si longior epistola sit, ne tibi molestiam afferam: nisi si hæc ipsa tibi molestia major est, qvòd excusatione tecum utar. A te igitur peto, ut qvemcunque Cæsar oratorem in demortui locum Romam mittet, ei me de meliore notâ commendes. Dicerem, significationem amoris in me tui commendationem fore omnium gravissimam: cùm nemo sit, qvin facilè diligat, qvem diligi à te sentiat: sed egone tibi præscribam, homini omnium, qvos in vita noverim, humanissimo & prudentissimo? Vale. Romæ. Kal. Decemb. M.D. LXXII.

JOH. SARIO ZAMOSCIO.

EPIST. X.

Excusat se Joh. Zamoscio de literarum brevitate & raritate.

MUltorum mensium adversâ valetudine vexatus, omni prorsus carebam legendi, scribendiqve facultate. Qvod eô mihi in primis nomine permolestum est, qvia, multis ad me scribentibus, respondere sine valetudinis incommodo vix possum. Nam, etsi depulsa vis est morbi; pristinas tamen vires desidero, & capitis infirmitas non modo literarum, sed propè sermonis usum adimit qvotidiani. Dabis igitur, mi Zamosci, veniam homini tui amantissimo, qvi te pro ingenii doctrinæq; præstantiâ

stantiâ summis ornare laudibus nunquam desinit; si ad tuam elegantissimam epistolam hoc unum rescribo, rescribere me tibi pluribus verbis, hôc quidem tempore, non licere. Nam, cum licebit, persuade tibi, non esse me commissurum, ut debitum humanitati, amicitiæqve nostræ officium non persolvam. Interim hæc pauca, ut recenti morbo, vacillantibus literulis. Vale. Romæ. Non. Decemb. M. D. LXXIII.

UBERTO FOLIETÆ.

EPIST. XII.

Laudat Elogia illustrium virorum à Folieta conscripta.

Form. Causam scriptionis allegare. Ibi: Etsi tu is es. (A)

ETsi tu is es, (A) cujus ingenium & virtus neqve meum, neqve cujusqvam omnino testimonium desideret; tamen vel amor in te meus, vel ipsa veritas adduxit, ut exstare vellem de tuis Elogiis judicium meum, non tàm apud te, qvi te ipsum egregie nosti, qvàm apud omnes gentes, atqve adeo apud ipsam posteritatem, qvæ de studiis ingeniisqve nostris, expers amoris & odii, pro cujusq; meritô sententiam feret. Ego enim tua scripta & legeram ante multos annos, & ita probaram, ut ex iis, qvi tunc excellere putabantur, tibi neminem anteferrem: nunc ut verè dicam, non ut gratiæ causâ tuis auribus largiri qvidqvam velim, hæc de tuis Liguribus illustris, & diligens, & ornata commemoratio ita mihi placuit, ut, qui conferri tecum hoc

hoc in genere possit, prorsus neminem esse judicaverim. Nam ex universa Italia, aut ex multis provinciis multarum virtutum exempla colligere, id quod ex veteribus multi, ex recentioribus nonnulli fecerunt, haud sanè magni negotii videtur esse; ex una verò civitate, & ex una satis angusta regione tanqvam ex uberrimo fonte multos haurire, qvi vitæ sanctitate, qvi militari gloriâ, qui reipublicæ administrandæ scientiâ, qui solertiâ & investigandi novarum rerum, novarumqve gentium studio, qvi etiam literis & eloqventiâ floruerint, hodieqve floreant, admirandum quiddam est, & immortali laude dignissimum. In qua cogitatione dum versor, non equidem patriæ tuæ gratulor, quòd eos cives tulerit, qui tantas res gererent, aut qvi insigni aliqua laude inter ceteros eminerent, qvàm quòd tu incredibili quodam erga tuos amore incensus, ad eorum memoriam, ab interitu vindicandam, ingenium artemque contuleris. Vivunt enim nomina, consumptis corporibus, excellenti scriptorum industriâ: &, si præconem virtus invenit, elucet; eô si caret, obscuratur, & exstinguitur. Quocirca vel iis ipsis, qvi ornati à te sunt, quorum hodiè nonnulli sua gloriâ vivi perfruuntur, vel eorum posteris tanti debet esse munus, officiumqve tuum, qvanti semper à fortibus ac sapientibus viris æstimatam nominis æternitatem videmus, qvi eam non modò laboribus, ac periculis, verùm etiam vitâ, ac sanguine qværendam putarunt. Et, ut aliquid de meo sensu, cùm alumnum disciplinæ meæ, præstanti virum ingenio, natum maxi-

maximis rebus, ornatè dicendi scribendiqve facultate, sive Latina lingva, sive communis Italica spectetur, nemini prorsus ætate nostrâ concedentem, proprii elogii laude decorasti, etsi debitum in eo virtuti præmium persolvisti, me tamen, pro mea in illum singulari benevolentia, qvâ voluptate lætitiaqve affeceris, qvô tibi beneficiô devinxeris, nec mihi verbis exprimere, nec tibi cogitatione conseqvi facillimum sit. Ac tu qvidem materiam cepisti nobilem, & præclaram: sed ut ea speciosior, & jucundior, & ut ita dicam, te ipsâ major sit, eloqventiæ tuæ præstantiâ conseqveris. Omitto reliqva, ne sim nimius: nam sua qvidq; laude dignum est; sed in principiis tam multis tantam varietatem, tàm splendidam, tàm elegantem qvis non admiretur, aut qvis vidit unqvam? In ceteris enim elogiorum partibus tui nunquam non similis, id est, gravis, & sublimis, & ornatus; in hac verò tantus es, ut in illis certare cum aliis, in hac te ipsum vincere voluisse videaris. Macte vir ingenio, atqve virtute, optimè de patria merite, qui tot cives, tot heroes, tot Principes, communi fatorum lege ereptos, vel temporis injuriam timentes, restituis, atqve conservas. Nunc illa te suæ studiosum dignitatis, publici cupidum commodi, vereq; suum alumnum agnoscit: nunc amplectitur absentem: nunc incolumem, florentem, beatum exoptat. Quæ tibi merces una pietatis in illam perpetuæ præstantissima videtur. Vale. Romæ, ex ædibus, prid. Kalend. Decemb. M. D. LXXII.

CÆSARI ORLANDO.

EPIST. XIII.

Assentandi suspicionem à se amolitus, gratulatur sibi de amicitia Cæs. Orlandi, JCti doctissimi, & illi gratias agit, quod Bibliotheca ipsius & doctrina sibi pateat.

Form. Gratias agendi, vel pollicendi gratum animum. Ibi: Agerem tibi gratias. (A)

Form. Excusandi se de laudibus alteri tributis. Ibi: Hæc interim. (B)

NIhil abest à natura mea longius, quam vel assentari, qvod sui commodi spe plerique faciunt: vel inanibus verbis tempus conterere, qvod ejus est, qvi minimè sua bona novit, quiqve se cùm sibi, & suis, tum etiam civibus universis, & patriæ natum oblivisciturr. Ego, mi Cæsar, cùm utrumqve nostrûm æqvâ lance perpendo, cur ipse tibi assentiar, causam video esse nullam. Tu enim tua virtute, ego mea fortunâ contentus vivo. Si qvis didicit esse blandus, ut alterum capiat: ejus artificio locus apud te non est. Ego autem, si assentatio mercedem spectat, aut emolumentum aliquod aucupatur, nihil habeo, qvod à te exspectem, aut qvod petam præstantius benevolentiâ tuâ. At eam adeptus jam sum: adeptamqve tanti facio, ut nihil anteponam. Amari enim ab homine excellentis ingenii, summæ probitatis, cogitationes curasqve suas omnes ad unam virtutem referente, Jurisconsulto deniqve eruditissimo, non ex recenti barbarie, sed ad illam doctrinæ veteris elegantiam exculto; amari, inqvam, abs te, tali viro, & frui benevo-

nevolentiâ tuâ, ipsum per se optabile est. Cùm verò eadem benevolentiâ multa mihi qvotidie commoda nascantur: qvid est, qvod me tibi debere non confitear? Mitto reliqva: illud omnium maximum nec meminisse, nec prædicare unqvam desinam, quod mihi non solùm bibliotheca tua omni propè referta librorum genere, sed ea, qvâ excellis, doctrina ita patet, ut, si qvem ex his commentariis, quos in Ciceronis orationes diu noctuqve texo, posteritas fructum colliget, eum tibi ex aliqva parte acceptum referre debeat. Sunt enim quædam, amissis duodecim Tabulis, omni penè formularum, responsorum, edictoum exstincta memoriâ, ita complicata, & involuta, ut, nisi singularis Jurisconsulti scientia, usu confirmata, aucta ingeniô, adhibeatur, explicari, & evolvi vix, aut ne vix qvidem interdum possint. Agerem tibi gratias de isto munere, si vel tua pateretur humanitas; vel ego is essem, qvi bene de me merenti verbis potius, qvam re satisfactum esse vellem. Memoriâ tuebor officia tua, donec illucescat ille dies, ut referre gratiam liceat: qvod si assequar, non dubito, qvin tu, qvem tibi hominem adjunxeris, cum intelligas, tuâ præstanti liberalitate, beneqve agendi consuetudine vehementer lætere. Hæc interim, (B) cùm de officio meo cogitarem, facere non potui, qvin ad te scriberem: qvanqvam & à studiis meis invitus avellerer, &, ut verè dicam, non me tuus tantùm, sed meus etiam pudor ab hoc argumenti genere, qvod totum ad tuam laudem perti-

net, haud mediocriter avocaret. Vale. Ex ædibus Prid. Non. Dec. M.D.LXXII.

MAXIMO ZABRERÆ.

EPIST. XIV.

Excusat se, quòd libro illius aliquantò diutius usus sit: & si fortè ideo offensus ad se visendi officium intermiserit, rogat, ne errato suo tam gravem pœnam constituat, sed ut interdum ad se veniat: neqve tamen se eum esse scribit, qvi ipsi vel cuiquam alteri incommodare velit.

Form. Salutandi. *Ibi:* Ad quem cùm literas mittes. (A)

SI quis est, qui tuam humanitatem, tuosque mores & probè norit, & laudare locô nunquam desinat: eum esse me, velim existimes. Veruntamen cum ego diutius, quàm studia fortasse tua patiebantur, eô, quem superiore mihi æstate commodaveras, libro sim usus, nonnunquam mihi, ne tu duriùs id acceperis, venit in mentem suspicari. Adire ad me solebas: nec in officio tuo mediocre beneficium erat: quippe tuâ suavitate exhilarabar: delectabar ingenio: doctrinâ etiam, in qua mentiar, si tibi quemquam ex æqualibus tuis anteponam, nonnihil interdum & levabatur labor meus, & adjuvabatur industria. Hæc nisi restituis, nimiùm à te gravis errato meo, si modo erratum esse vis, pœna constituitur. Longè, inquis, habitas. Fateor: nec tamen ultra mille passus. At memini, cùm ad templum divi Petri, ùt es religioni deditus, maximeque pius, itare quotidiè soleres. Præclarâ

clara consuetudo : qvæ si manet, incommodi nihil meâ causâ suscipies. Non enim deviæ sunt ædes meæ : ab arce Sancti Angeli rectà euntibus ad basilicam Beati Petri propemodum occurrunt : sin autem intermissa est, & te Sanctæ Mariæ templum, qvam Minervæ vocant, magis tenet ; impetrare tamen debet amor in te meus, non dicam, ut qvotidiè unà simus, sed certè ut adspectu me, & sermone tuo, semel in mense frui sinas. Hæc, mi Maxime, ita velim accipias, ut si te delectant, seriò ; si qvid offendunt, jocò dicta credas. Ego enim cum eò sum ingeniò, ut incommodare velim nemini : tum eò erga te animò, ut tibi multò minus, quam ceteris. Amo scilicet, uti debeo, studia tua : occupationes novi : brevitatem dierum video, additâ præsertim tempestate, ventis, frigoribus, imbribus infestâ. Gabriel frater tuus, omni laude ornatus adolescens, de quo, ita vivam, ùt sæpè cogito, ut valeat, qvid agat, qvam spem reditûs afferat, scire vehementer velim : ad qvem cum literas mittes, ita cupio salutem adscribas meis verbis, ut amari se à me non mediocriter intelligat. Vale. Ex ædib. Prid. Id. Jan. M. D. LXXIII.

M. ANTONIO CIOFANO, SULMONEM.

EPIST. XV.

Responsio ad gratulationem Ciofani de suo in Urbem Romam adventu, & prospera valetudine : qvæ cum ab illius erga se amore profecta sit, gratiam se illi relaturum promittit.

Form. Laudes non agnoscere. Ibi: Laudibus iis. (A)

LÆtari te, qvòd Romam venerim, valeamque post itineris laborem satis commodè, cùm etiam atque etiam gaudeam, minimè tamen miror. Facit hoc amor in me tuus, illo primùm tempore, quo inita inter nos amicitia est, mihi non obscurè perspectus; quotidiè postea iis illustrior officiis, quæ si patiar ex animo meo deleri, peccasse mihi valdè videar. At gratiam non refero. Non arbitror te id spectare: quæ tua humanitas est. Nec ego quidem ex eo molestiam capio, qui mihi sim conscius voluntatis in te meæ, &, si qua tui dabitur ornandi facultas, eam prætermittere non cogitem. Herculem quidem, fratrem tuum, tibi & probitate & virtute simillimum, dum hîc ero, omni officiorum genere complectar. (A) Laudibus iis, quas in me confers, non quòd is sim, qui gloriâ capiar, sed quòd ex quoque ab amore proficiscuntur, magnopere delector. Vale. Romæ. V. Kal. Quinct. M. D. LXXII.

AUGUSTINO ANGELELLO, FABRIANUM.

EPIST. XVI.

Significat Angelello, literis ipsius nihil esse sibi gratius. 2. Miratur, ipsum non rescribere, & causam ejus in occupationes confert.

Form. Literæ tuæ fuerunt mihi gratæ. Ibi: Persuade tibi. (A)

(A) PErsuade tibi, nihil mihi gratius, aut jucundius

dius esse posse literis tuis, & quia purè inprimis, ornateque loquuntur, & quod amorem in me tuum, perspectum illum qvidem à me antea, clarioribus tamen argumentis qvotidiè magis ostendunt. Inscriptiones misi ad filium; is te tuô meritô amat, & gaudet muneribus tuis. Mihi sanè, quas proximè misisti, valde probantur. Onuphrius ad te scripserat meo nomine, ut mitteres ad nos ea, quæ nos olim ad te misimus. Tu nihil dum respondes, quid putemus? Humanitatem, & diligentiam tuam non requiram: est enim utraque mihi probe cognita. Quid ergo est? Occupationibus distineris: quæ tamen adimere tibi nostri memoriam non debent, quemadmodum nec ipse in magnis curis & negotiis tui possum oblivisci, quanquam literis tuis interdum non respondeam. Qvod si tu deteriorem in partem non accipis, facis qvod amicitiâ nostrâ dignum est. Vale. VII. Kalend. Jun. M. D. LXXII.

BRANCONDIO OPHIDANO.

EPIST. XVII.

Gratulatur sibi de amore Ophidani, à qvo laudatur, etsi quidem laudes illas non agnoscit, tamen se gratias illi relaturum promittit.

Formula: *Non agnoscere laudem. Ibi*: Ut tantum mihi largiaris &c. (A)

EST omnibus à communi parente naturâ tributum, ut amari velint à sui similibus, & in animorum societate, & conjunctione multum ponant. Ego autem, qvorum eminet virtus, & quibus in

ipsis ea sunt, quæ præcipuum qvendam amorem concilient, eorum amicitiâ nihil optabilius, nihil esse præstantius, existimo. Atque ego te, vel hominum sermone, vel tuis literis ornatissimè scriptis adductus, in horum numerum libenter aggrego; mihi autem vel maximè gratulor, qvòd ita te sentire video de studiis meis, ut mihi tantum largiare, qvantum si agnoscam, aut ipse me parum nosse, aut, quos mea mihi fines modestia præscribit, eos præterire longè videar. Nec tamen contra tuam benignitatem disputo: potiùs eam amplector, atqve amo. Qvod si res tulerit, ut referre gratias possim, in his præsertim rebus, quæ ad tuam laudem pertineant: dabo operam, ut eo te esse apud me locô, qvem tua virtus postulat, intelligas, & in magna tui amantissimorum hominum copiâ, me tamen eorum nemini concedere. Vale. Romæ. Pridie Non. Novemb. M. D. LXXII.

PAU-